بسم الله الرحمن الرحيم

زكريا ١٤٣٠

HAK
HAKSEVER
بهه قسۆیه ر

مۇھەممەد ئەمىن بېشارەت

پەرزەنت تەربىيەسى ھەققىدە

700 تەكلىپ

شەرقىي تۈركىستان ئۇلىمالار بىرلىكى

بۇ ئەسەر ئابدۇللاھ مۇھەممەد ئەلمۇئتىنىڭ شۇ ناملىق ئەسىردىن پايدىلانغان ئاساستا تەييارلاندى.

شەرقىي تۈركىستان ئۇلىمالار بىرلىكى

پەرزەنت تەربىيەسى ھەققىدە 700 تەكلىپ
Çocuk Terbiyesinde 700 Öneri

مۇئەللىپ
ئابدۇللاھ مۇھەممەد ئابدۇلمۇئتىي

Yazar
Abdullah Muhammed Abdulmu'ti

ئۆزلەشتۈرۈپ تەييارلىغۇچى
مۇھەممەد ئەمىن بېشارەت

İlgili esere istinaden hazırlayan
Muhammed Bişaret

تەھرىرى
ھەببۇللاھ مەتقۇربان

Redaksiyon
Habibullah KURBANİ

بەت ۋە مۇقاۋا لايىھەلىگۈچى
ئا. ئاقھۇن

Kapak & Sayfa Tasarım
A. AKHUN

نەشر قىلغۇچى
ئەۋلاد نەشرىياتى

Yayıncı
Ewlat Neşriyat

2022 ـ يىل 4ـ ئاي، 1ـ نەشرى
2022 ـ يىل 4ـ ئاي، 1ـ بېسىلىشى
ئىستانبۇل ـ Istanbul

ISBN: 978-625-00-9355-9

ھەقسۆيەر ئىسلام تەتقىقات مەركىزى نەشرگە ئۈيۈشتۈردى.

مۇندەرىجە

كىرىش سۆز 23

مۇقەددىمە 27

سۇبھانەللاھ كوچىسى ۋە ئەلھەمدۇلىللاھ كوچىسى 29

ئىلھاملاندۇرۇش كارتوچكىلىرى 30

ماتېماتىكىدىكى ئاجىزلىقنى ھەل قىلىش ئۈچۈن تۈزۈلگەن تىجارەت پىلانى 31

كىچىك تەرەت قىلىپ قويۇشنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈن ئۆتكۈزۈلگەن مۇراسىم 32

بالاغەت يېشىدىكى ئوغلىڭىزغا قانداق مۇئامىلە قىلىسىز؟ 33

ئېمىۋاتقان بالىڭىزنى قانداق تەربىيەلەيسىز؟ 34

كاج قىزىڭىزنى قانداق يېتىلەپ ماڭىسىز؟ 35

ئوغلۇمنىڭ ھاياتىنى ئۆزگەرتكەن سۆيگۈ 36

ئائىلە خەۋەرلىرى دوسكىسى 38

مومام بىلەن قىلىشقان ۋەدىمىز 39

بالىلارنى قۇچاقلاپ، باغرىغا بېسىش ئۇلارنىڭ ئوقۇش نەتىجىسىنىڭ تۆۋەن بولۇش مەسىلىسىنى ھەل قىلالامدۇ؟ 40

قۇربانلىق قوي ئىئانە ساندۇقى 41

دادامنىڭ مېھىر ـ شەپقىتىنى پەقەت ئىككى قېتىملا ھېس قىلدىم 42

ئالاھىدىلىكلەر لەۋھەسى 43

ئۆزۈم قوغلانغان مەكتەپكە دوكتور بولۇپ قايتىپ كەلدىم..... 44
رەڭلىك شارچىلار ئىستاكانى..... 46
كەپسىز بالا ۋە چۈۋۈپ ـ قۇراشتۇرۇش ئويۇنلىرى..... 47
سۈۋەرەك ئۆلتۈرۈش مۇسابىقىسى..... 48
بالىلارنى ئۇخلىتىش چارىسى..... 49
تۈيۇقسىز توك ئۆچۈپ قالغاندا بالىلارنى قانداق خاتىرجەم قىلىسىز؟..... 50
بالىڭىزنى بەزىدە ئىش ئورنىڭىزغا بىللە ئاپىرىڭ!..... 52
بالىلارنىڭ سوئالىنى جاۋابسىز قويماڭ!..... 57
پىسخىكىلىق ساغلاملىقنىڭ ئۇچ ئاساسى..... 58
ئوغلۇم، نەپسىڭگە قۇل بولما!..... 59
هازىر بىرنى ئالساڭ، بىر سائەتتىن كېيىن ئىككىنى بېرىمەن..... 60
تاماق ئالدىڭلاردا، نەپسىڭلارنى تىزگىنلەڭلار!..... 61
قوبۇل قىلىنمىغان ئەنجۇر..... 62
قانداق قىلغاندا قىزىڭىز سىزگە سىرىنى ئېيتىپ بېرىدۇ؟..... 66
دادا! ۋەدىڭىزدە تۇرامسىز؟..... 68
ئائىلە شەرەپ تاختىسى..... 69
ئائىلە سایاھەت پۇلى ساندۇقى..... 70
ئانامنىڭ نامراتلىققا جەڭ ئېلان قىلىشتىكى ئىجادىيىتى..... 71
بالىلارنىڭ تالانتىغا كۆز يۇمماسلىق كېرەك..... 72
هېكمەتلىك هەدىس..... 74
قىزىڭىز بىلەن سۆھبەتلىشىپ تۇرۇڭ!..... 75
ئىمتىهان كۈنلىرىدە بالىلىرىڭىزنى قانداق خۇشال قىلىسىز؟..... 78
مەن نېمىشقا ئىمتىهاندا يۇقىرى نومۇر ئالدىم؟..... 80

ئائىلىدىكى مېھىر ـ مۇھەببەتكە قېنىۋالغاندىن كېيىن ئىمتىھانغا كىرىمەن 81
تىرىشچانلىقىمىزنىڭ مۇكاپاتى 83
ياغلىق ئارتىش مۇراسىمى 84
قىزلارغا ياغلىق ئارتقۇزۇشنىڭ ئىلمىي ئۇسۇللىرى 85
بالىلىرىڭىزنىڭ بەختى سىزنىڭ بەختىڭىز 87
بالىڭىزغا ئوينىشىپ بېرىڭ! 88
قىزىڭىزنىڭ قەلبىنى قانداق ئۇتالايسىز؟ 90
قىزلاردىن كەلگەن خەت 91
دادا ـ قىز ئارىسىدىكى دىيالوگ 92
دادامنىڭ ئۆزگىچە جازاسى 94
دادام بىلەن مۇڭداشقان كېچە 95
دادام ئاشخانا ئىشلىرىغا يارەملىشىدۇ 96
دادامنىڭ مۇھەببىتىگە ئون ئۈچ يىل قېنىۋالدىم 97
دادامنىڭ بىزگە بېرىدىغان خىراجەتلىرى ھازىرمۇ توختاپ قالمىدى 98
قىزىڭىزغا بولغان مۇھەببىتىڭىزنى قانداق ئىپادىلەيسىز؟ 99
قەدىرلىك دادىنىڭ سۆيۈملۈك قىزىنى قارشى ئېلىشى 100
ھەر ئەتىگەندە ياسىمەنگۈلى 101
دادا ـ قىز ئارىسىدىكى دوستلۇق 102
مۇھەببىتىڭنى سىناش ئۈچۈن شۇنداق قىلدىم 103
ئاللاھقا ئامانەت، قەدىرلىك دادا! 104
قىزىمنىڭ قولىدىن يېگەن ھەرقانداق تاماق مەن ئۈچۈن مەززىلىك 105
قەدىرلىك دادام بىلەن تۇيۇقسىز ئۇچرىشىش 106

دادام ئۆزى ياقتۇرىدىغان ھەممە نەرسىنى مەن بىلەن ئورتاقلىشاتتى 107
دادامنىڭ تەدبىرى 108
دادامنىڭ «سىر ساندۇقى» 109
دادامنىڭ مۇھەببىتى 110
سىز بولمىسىڭىز ئۆيىنىڭ ھۇزۇرى بولمايدىكەن 112
بويىغا يەتكەن قىزىڭىزنى باشقىلار بىلەن مۇھەببەتلىشىپ قېلىشتىن قانداق ساقلاپ قالىسىز؟ 113
«سەن ھېكايە ئېيت، مەن تىڭشاي!» پائالىيىتى 115
بالىڭىزغا سەلبىي ھېسلاردىن قانداق قۇتۇلۇشنى ئۆگىتىڭ! 116
«ئالما»نىڭ قىزىمنىڭ خاتالىقلىرىنى تۈزىتىشتىكى رولى 118
قانداق قىلىپ بالىلىرىڭىزنىڭ چىقىملىرىنى تەربىيەلەش ئۇسۇلى ئارقىلىق بېرەلەيسىز؟ 119
كىچىك بالىلارنىڭ خراجىتىنى بېرىش ھەققىدە تەكلىپلەر 121
ئائىلىمىزدىكى ئالاھىدە كۈن 122
بالىلارنى تەربىيەلەشتە قولىڭىزدىكى ئىقتىسادتىن قانداق پايدىلىنىسىز؟ 123
ئوغلۇمنىڭ چىرايلىق ۋېلىسىپىتى 125
ھاياتىڭىزنى قەدىرلەڭ! 128
ئانىسىنىڭ يارەمچىسىگە ئايلانغان قىز 130
ئائىلە ئىشلىرىدا چوڭ بالىڭىزنى ئۆزىڭىزگە يارەمچى قىلىۋېلىڭ! 131
قانداق قىلغاندا ئوغلىڭىز سىزگە سىر بېرىدىغان بولىدۇ؟ 132
بالىڭىز قانداق قىلغاندا تېجەشلىك بولىدۇ؟ 134
قىزلار سودا ـ سېتىق ھەۋىسىنى قانداق كونترول قىلالايدۇ؟ 135
قىزىڭىزنى ئائىلە چىقىملىرىنى تېجەشلىك باشقۇرۇشقا قانداق

رىغبەتلەندۇرىسىز؟ 136

ئوغۇللىرىمىز ۋە شەخسىي خىراجەتنى ئىدارە قىلىش 138

ئۆزۈڭ ياقتۇرغان نەرسىڭنى سېتىۋال، پۇلنىڭ يېرىمىنى مەن تۆلەي! 140

ئېھتىياجلىق نەرسىلەر ۋە زۆرۈر چىقىملار تىزىملىكى 142

بالىنىڭ ئەڭ بىچارە ھالىتى 143

ھاياتىمىزدىكى گۈزەل ئەسلىمە 144

بالىلار ۋە پۇل تېجەش ئۇسۇللىرى 146

ئۆزگىچە مۇكاپات بېرىش ئۇسۇلى 149

دادام مېنى قانداق قىلىپ سىياسىي تەھلىلچىگە ئايلاندۇردى؟ 150

قانداق قىلغاندا بالىلىرىڭىز بىر ـ بىرىنى تېخىمۇ ياخشى كۆرىدىغان بولىدۇ؟ 151

قىزغانچۇقلۇق كېسىلىنىڭ ئۇنۇملۇك شىپاسى 152

بالىلىرىڭىزغا بىر نەرسە تارقىتىپ بەرگەندە ھېچبىرىنى نارازى قىلماستىن تارقىتىپ بېرەلەمسىز؟ 154

مەن يوق چاغدا چوقۇم بىرىڭلار باشلىق بولۇڭلار! 155

چوڭلار كىچىكلەرگە ئۆزئارا ھەمكارلىقنى ئۆگىتىش لازىم 156

قېرىنداشلار ئارا ھەمكارلىق 157

كۆيۈمچان قېرىنداش يېتىشتۇرۇش ماھارىتى 158

قېرىندىشىڭنى ئۇرىدىغان تاياق تېپىپ كەل! 159

ئايرىم بەرگەن مۇكاپاتتىن ھەممەيلەنگە بەرگەن مۇكاپات ياخشى 160

ئورتاق بېرىلىدىغان ئىلغارلىق مۇكاپاتى 161

قېرىنداشلار توي ئىشلىرىدا قانداق ھەمكارلىشىدۇ؟ 162

چوڭلارنىڭ كىچىكلەرگە نەسىھەتى 163
ئاۋۋال قىبرىندىشىڭنى، ئاندىن ئۆزۈڭنى ئويلا! 166
قانداق قىلغاندا ئوغلىڭىز ئۆزلۈكىدىن دەرس ئۆگىنىدىغان بولىدۇ؟ 167
كۆپ ئۆگىنىش قىلساڭ، كۆپ ئوينىيالايسەن 168
ئوغلۇم! كۆپ ئۆگىنىش قىلساڭ، كۆپ ئوينىيالايسەن 170
قىزىڭىز ياكى ئوغلىڭىزنى سۆيۈپ تۇرۇپ نېمە دەيسىز؟ 172
ئەڭ ئۇلۇغ سۆيگۈ 173
قىزىم ۋە سەدىقە ساندۇقى 174
ئوغلىڭىز بىلەن بىرگە تاماقخانىغا بارغاندا نېمىلەرنى قىلىسىز؟ 175
ئانىسىز قالغان بالىنى دادىسى قانداق تەربىيەلەيدۇ؟ 176
بالىلارنى ئۇيقۇدىن ئويغىتىشتىكى ياخشى ئۇسۇللار 177
قانداق قىلغاندا ئوغلىڭىزنىڭ دوستلىرىغا دوست بولالايسىز؟ 179
ئوغلىڭىز قانداق قىلغاندا ئۆز ئالدىغا قارار چىقىرالايدىغان بولىدۇ؟ 183
سەلبىي ئىللەتلەرنى قانداق قىلىپ ئىجابىي ئالاھىدىلىكلەرگە ئايلاندۇرالايمىز؟ 184
داڭلىق يازغۇچىغا ئايلانغان يالغانچى بالا 185
ئوغلۇم ئوغرىلىق شايكىسىنىڭ باشلىقى تۇرسا، ئۇنى قانداقمۇ ياخشى كۆرەلەيمەن؟ 187
راستچىللىقنىڭ پايدىسى 189
يامانلىقنى ياخشىلىققا ئۆزگەرتىش ئۇسۇلى 192
بالىڭىزنىڭ مەكتىپىنى ئاخىرقى قېتىم قاچان زىيارەت قىلدىڭىز؟ 193
ئوغلىڭىزنىڭ مەكتەپتىن قېچىش مەسىلىسىنى قانداق ھەل قىلىسىز؟ 194

ئەخلاقمۇ يۇقۇملۇق كېسەلگە ئوخشايدۇ..... 197
بالاغەتكە يەتكەن ئوغلىڭىزنىڭ بېشىنى قاتۇرغان مەسىلىلەرنى قانداق بىر تەرەپ قىلىسىز؟..... 200
بالىلارنى تەربىيەلەشتە هامىنىڭ رولى..... 201
ئاتا ـ ئانا بولغۇچىلارغا ئالتۇن نەسىهەت..... 203
توي قىلغان هەربىر ياشقا نەسىهەت..... 204
ياخشىلىق ۋە يامانلىق جەدۋىلى..... 205
بالىڭىز بىلەن سۆهبەتلىشىشنىڭ ئەڭ ياخشى پەيتى قايسى؟..... 206
بالىڭىز بىلەن مۇناسىپ ۋاقىتتا پاراڭلىشىڭ!..... 208
ئۆيىڭىزنىڭ ئاچقۇچىنى بالىڭىزغا كۆپەيتىپ بەرگەنلىڭىز نېمىلەرنى بىلدۈرىدۇ؟..... 209
بالىڭىزغا تۇنجى قېتىم ئۆينىڭ ئاچقۇچىنى بەرگەندە قىلىدىغان مۇهىم نەسىهەتلەر..... 210
بالىلىرىڭىزنىڭ جېدەل ـ ماجىرالىرىنى قانداق ئازايتىسىز؟..... 212
بالىڭىزنى جازالىغاندا تىلىڭىزغا هېزى بولۇڭ!..... 218
ئېلىم ـ سېتىمغا يوشۇرۇنغان سەدىقە..... 220
قىممەتلىك كۇنلۇك..... 222
يېڭى كىيىم سېتىۋېلىش مۇهىم تەربىيەلەش پۇرسىتىدۇر..... 223
بالىلىرىڭىزغا كونا كىيىملىرىنى تاشلىۋەتمەي سەدىقە قىلىشنى ئۆگىتىڭ!..... 225
يېڭى كىيىم كىيگەندىكى دۇئا ۋە تەشەككۇر..... 226
بايرام كۈنى ۋە يېڭى كىيىم ماجىراسى..... 227
قىزىڭىزنىڭ كىيىملىرىنى ياقتۇرمىسىڭىز قانداق ئىپادە بىلدۈرىسىز؟..... 228
كەپسىز قىزىڭىزغا قانداق مۇئامىلە قىلىسىز؟..... 231

قانداق قىلغاندا بالىڭىز سىزگە ئىتائەت قىلىدىغان بولىدۇ؟ 232
ئىتائەت دەپتىرى 234
دۇئا بالىلارنى ھەرىكەتلەندۈرىدۇ 235
بالىڭىزنى قانچە كۆپ باغرىڭىزغا باسسىڭىز، سىزگە شۇنچە ئىتائەت قىلىدىغان بولىدۇ 236
قانداق قىلغاندا بالىلار ئاتا ـ ئانىسىغا ئىتائەتمەن بولىدۇ؟ 237
ئانا! سىز «تىنچلىق كەپتىرى»مۇ ياكى «ئىنتىقام قارغىسى»مۇ؟ 243
يېڭى ئوقۇش يىلى ئۈچۈن ئاتالغان ئوغلاق 246
بالىڭىزنىڭ تۇغۇلغان كۈنىدە ئۇنى قانداق خۇشال قىلىسىز؟ 247
ئايدا بىر قېتىم ئۆتكۈزۈلىدىغان ۋاپادارلىق كۈنى 249
قانداق قىلغاندا بالىلار سۇ، توك ۋە تېلېفون قاتارلىقلارنى تېجەپ ئىشلىتىدىغان بولىدۇ؟ 250
ئانا، سىز بىلەن ئايرىم ۋەدىلەشكۈم بار 252
تىلىڭىزنى ھېكمەت ۋە تەدبىر بىلەن ئىشلىتىڭ! 255
بۇ ھەدىس بىزگە نېمە دەيدۇ؟ 259
قىزىڭىزنىڭ قولىدا خارلىنىپ قالماي دېسىڭىز... 261
ھەددىدىن ئارتۇق كۆيۈمچانلىق بالىلارنى ھۇرۇن قىلىپ قويىدۇ 263
بالىڭىزنى چاي تەييارلاشقا قانداق ئادەتلەندۈرىسىز؟ 264
قىزىڭىزغا ھېلىھەم ئاشخانا ئىشلىرى خۇشياقمامدۇ؟ 266
قىزلارنىڭ ئاشخانا ئىشلىرىنى ياقتۇرمايدىغان بولۇپ قېلىشىنىڭ سەۋەبى 268
مەن نېمىشقا ئۆي ئىشلىرىدا ئانامغا يارەملىشىشنى ياقتۇرۇپ قالدىم؟ 269
مەلۇم بىر دادىنىڭ قىزىغا ئاشخانا ئىشلىرىنى ئۆگىتىشتىكى

ئۆزگىچە ئۇسۇلى 270
ئانام مېنى قانداق قىلىپ ئۆي ئىشلىرىنى ياقتۇرىدىغان قىلىپ تەربىيەلىدى؟ 272
تاماق ئېتىشنى بىلمىگەنلىكتىن تالاق خەۋپىگە دۇچ كەلگەن ئايال 273
ئائىلە خىزمەتچىسىگە تايىنىۋېلىشنىڭ ئاقىۋىتى 274
سۆيۈملۈك قىزىم 275
مەن قانداق بولۇپ ئامانەتچان بولۇپ قالدىم؟ 277
مومامنىڭ دۇئاسى مېنى ئىتائەتمەن قىلدى 278
هەر جۈمە كۈنى كەچتىكى ئائىلە يىغىلىشى 279
دالا ئولتۇرۇشى كىشىلىك مۇناسىۋەتنى ياخشىلايدۇ 280
ئائىلە مۇناسىۋىتى هەققىدە دادىنىڭ ۋەسىيىتى 281
ئەھمىيەتلىك ئائىلە يىغىنى 282
ئەھمىيەتلىك كەچلىك ئولتۇرۇش 283
بالىلىقتىكى ناخشا 284
خۇشاللىق كۈنى 285
نۇر سورۇنى 286
نىشانلىق ئائىلە ئۇچرىشىشى 287
ئائىلىدىكى ئەرز ـ شىكايەت ساندۇقى 288
ئائىلە كېڭەش يىغىنى 289
خاسىيەتلىك 100 290
مەدھىيە كۈنى 291
پىكىر ئالماشتۇرۇش كۈنى 292

كەچلىك قىسسەلەر 293
ئايلىق پىلان 294
هەپتىلىك ئائىلە ئولتۇرۇشى 295
ئائىلە دوختۇرى 296
بالىلىرىم قانداق بولۇپ مۇستەقىل ئىش قىلالايدىغان بولدى؟ 297
قانداق قىلغاندا بالىلار مۇستەقىل ئىش قىلالايدىغان بولىدۇ؟ 299
دادىڭىز سىز ئۈچۈن مۇنداق دۇئا قىلاتتى 301
ئانامنىڭ دۇئاسى 302
دادامنىڭ هىممىتى 303
دادامنىڭ گۈزەل هەدىيەسى 304
زىرەك دادام 306
قىممەتلىك هەدىيە 307
داڭلىق رىمۇنتچىغا ئايلانغان بالا 308
ۋېلىسىپىت سۈۋغىتى 309
قانداق بولۇپ ئىككىمىز يېقىن سىرداشلاردىن بولۇپ قالدۇق 310
ماۋاشىڭىزنى ئالغان كۈنى بالىلىرىڭىزنى قانداق خۇشال قىلىسىز؟ 311
سەدىقە بالانى يەر، تەۋبە گۇناهنى... 312
دەسمايە مەندىن، پايدا سىلەرنىڭ 313
تەشۋىقات ئۇستىلى 314
جىمىغۇرلۇقنىڭ داۋاسى 316
ئەما دادىنىڭ قىزىغا بولغان مۇهەببىتى 317
ئانا مېهرى 318
بالىلىرىڭىزغا قانداق ئىلهام بېرىسىز؟ 319

يەسلىدە ئوقۇۋاتقان بالىڭىز بىلەن قانداق كېلىشىم تۇرىسىز؟ 322
بالىلىرىڭىز ئىمتىھاندىن ئۆتەلمىسە قانداق قىلىسىز؟ 323
بىكارچى دادىلاردىن بولماڭ! 330
بالىلارنىڭ يادلاش ئىقتىدارىنى يۇقىرى كۆتۈرۈشتىكى ئەمەلىي تەجرىبە ۋە ئۇسۇللار 331
قۇرئان ئۇستازىغا ھۆرمەت 336
بالىڭىزنى قۇرئانغا قىزىقتۇرۇڭ! 337
بالىلىرىمىزنى قانداق قىلىپ قۇرئان يادلاشقا قىزىقتۇرالايمىز؟ 338
بالاغەتكە يەتكەن ئوغلىڭىزغا قانداق نەسىھەت قىلىسىز؟ 345
رەت قىل! ئەمما ئورنىنى تولدۇر! 347
ئەدەپ ـ ئەخلاق ساندۇقى 349
ئاھانەتلىرىڭگە كەچتە جاۋاب قايتۇرىمەن 350
قىزىڭىزنى ماختاپ قويۇڭ 351
بالىلىرىڭىزغا يالغان ئۇسۇل بىلەن تەربىيە بەرمەڭ! 352
قانداق قىلغاندا ئوغلىڭىز سىز ئۈچۈن دۇئا قىلىدىغان بولىدۇ؟ 353
بالىلىرىڭىزنىڭ ھېس ـ تۇيغۇسىغا ھۆرمەت قىلىشنى بىلەمسىز؟ 356
قىزىڭىزغا ئىشىنىڭ! 357
قىزىڭىزنى بۇنداق جازالىماڭ! 359
كېسەل ۋاقتىڭىزدا بالىڭىزنى قانداق تەربىيەلەيسىز؟ 360
سىز ئاتا ـ ئانىڭىزغا قانداق مۇئامىلە قىلىسىڭىز بالىڭىزمۇ سىزگە شۇنداق مۇئامىلە قىلىدۇ 361
ئۈچ نەسىھەت 368
مەن نېمىشقا كىشى ھەققىدىن ئۇزاق تۇرىمەن؟ 369

ئۆيگە مېھمان كەلگەندە بالىلىرىڭىزغا قانداق مۇئامىلە قىلىسىز؟ 370
بالىڭىزنى مېھمانلار ئالدىدا ماختاپ قويۇڭ! 372
تەبەسسۇم قىلىڭ! 373
تەبەسسۇمنىڭ كۈچى 374
تەبەسسۇمدىن تەبەسسۇمغا... 376
تەبەسسۇمنىڭ پايدىلىرى 378
تەبەسسۇم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۈننىتىدۇر 380
تەبەسسۇم نېمە دەيدۇ؟ 381
تەبەسسۇمنىڭ سودىگەرلەردىكى تەسىرىگە قاراڭ! 383
ئۈچ تۈرلۈك دۇئا 384
قانداق قىلغاندا ئاتا ـ ئانىڭىز سىزگە كۆپ دۇئا قىلىدۇ؟ 385
ئانامنىڭ دۇئاسى 386
بالىلىرىمىزنى تاماكا چېكىشتىن قانداق قوغداپ قالىمىز؟ 387
ئەمدى ھەقىقىي ئوغۇل بالىغا ئايلاندىڭ! 388
دادامنى ياخشى كۆرىمەن، ئەمما تاماكىدىن نەپرەتلىنىمەن 390
ئوغلۇم! يوشۇرۇن ئەيىبىڭنى ئۆزۈڭ ئاشكارىلىمىغىن! 391
مەكتۇپنىڭ تەسىرى 392
دادامنىڭ تەسىرلىك سۆزلىرى مېنى تاماكا چېكىشتىن قۇتۇلدۇرۇپ قالدى 394
بالىڭىز ئىمتىھان مەزگىلىدە تاماكا چەكسە قانداق قىلىسىز؟ 395
تاماكا تاشلىتىشنىڭ ياخشى چارىسى 397
تاماكىغا ئۆگىنىپ قالغان بالىڭىزنىڭ ھېسسىياتىغا ھۆرمەت قىلىشنى بىلەمسىز؟ 399

تاماكىغا ئۆگىنىپ قالغان ئوغلىڭىزنى قانداق قوغداپ قالىسىز؟ 401
جازالاش ئورنىغا مۇكاپات بەرگەن دادا 402
باشقىلاردىن تاماكا سوراپ يۈرمىگىن! 403
ئۆزى تاماكا چېكىدىغان دادا ئوغلىنى تاماكا چېكىشتىن قانداق چەكلىيەلەيدۇ؟ 404
تاماكىنى ئەمەس يۈرىكىمنى كۆيدۈرىسەن 405
قانداق قىلغاندا بالىلىرىمىز تاماكىدىن نەپرەتلىنىدىغان بولىدۇ؟ 407
غەم بېسىۋالغاندا قانداق قىلىش كېرەك؟ 410
خاتالىق ئۆتكۈزگەن بالىڭىزنى قۇچاقلاپ مېھىر بېرىڭ 412
دادا! نېمىشقا بۇ نەرسىلەرنى يانچۇقۇڭىزدا ساقلايسىز؟ 413
ئەخلاق دەپتىرى 414
بالىلارنى ئۇخلاشتىن بۇرۇن ئۇچ قېتىم سۆيۈپ قويۇش 415
بالىلىرىڭىزنى قانداق قىلىپ رىقابەت مەيدانىغا مۇۋەپپەقىيەتلىك ھالدا ئېلىپ كىرەلەيسىز؟ 416
ئۈستى ئوچۇق ھالۋا 417
بالىلارغا ئەڭ ياخشى ھەدىيە 419
ئۆيدىن چىقىدىغان ۋاقتىڭىزدا بالىڭىز بىلەن قانداق خوشلىشىسىز؟ 420
ئۇخلاش ئالدىدىكى تاتلىق سۆز 421
دادىڭىزنى ھايات ۋاقتىدا قەدىرلىۋېلىڭ! 422
ئانامنىڭ تامىقى 423
بالىڭىزغا ئىجابىي سۆزلەرنى قىلىڭ! 424
بالىلىرىمغا ئۆي ئىشلىرىنى ئۆگەتتىم 425

ئىقتىساد باشقۇرۇش ئۇسۇلى 426
تۆت دانە كونۇپرت 427
يول يۈرگەندە دادىڭىز قولىڭىزنى تۈتۈپ ماڭسا قانداق ھېسسىياتتا بولىسىز؟ 428
خوش كەلدىڭىز، جېنىم قىزىم! 429
مەن دادامنىڭ تۈرتكىسىدە كىتاب ئوقۇيدىغان بولدۇم 431
ئانامنىڭ ھەدىيەسى 432
ئوغلۇم، ئىستىغپار بىلەن قۇلاقلىرىڭنى يۇيۇۋەتكىن! 433
ئوغلۇم، كېچىلىك ئۇيقۇنى قولدىن بەرمەڭ! 434
بالىلار ئاتا ـ ئانىسىنى ئۇلگە قىلىدۇ 435
سىلەرگە ھالال لوقما يېگۈزۈش ئۈچۈن... 436
ئۇنتۇلماس ساۋاق 437
ھېيتلىق داستىخان 438
تېپىۋېلىنغان پۇل 439
ئاشقان پۇل 440
كەچۈرۈلمەيدىغان گۇناھ 441
بالىلىرىڭىزنى بەزى پۇل ـ مۇئامىلە ئىشلىرىڭىزغا يارەملەشتۈرۈڭ! 442
بالىلىرىڭىزنىڭ ئەخلاقىنى تۈزىتىشكە ئىشەنچىڭىز بارمۇ؟ 443
بالىڭىزغا دۇئا قىلىشتىن توختاپ قالدىڭىزمۇ؟ 444
ھەپتىلىك ئىبادەت جەدۋىلى 445
ئاتا ـ ئانىلار بالىلىرىنى مەكتەپكە يوقلاپ بارغاندا قانداق پوزىتسىيەدە بولۇشى كېرەك؟ 446
بالىلارنى مەكتىپىگە يوقلاپ بېرىش 449

بالىلىرىنى يوقلاپ مەكتەپكە كەلگەن ئاتا ـ ئانىلارغا نەسىھەت..... 452
قىزىڭىز بولسا قانداق قىلاتتىڭىز؟..... 453
قىزىڭىز ئويلىغانلىرىنى يازسۇن!..... 454
ئوغلۇم، ئۆزۈڭنىڭ تۇرمۇشىنى ئۆزۈڭ رەتلىگىن!..... 455
بالاغەت يېشىدىكى ئوغلىڭىزنى قانداق قايىل قىلىسىز؟..... 456
نامرات دادا قانداق قىلىپ بالىلىرىغا بەخت ھېس قىلدۇرالايدۇ؟..... 458
بالىڭىز ئىمتىھان بېرىش ئۈچۈن ماڭغاندا ئۇنىڭغا نېمىلەرنى تەۋسىيە قىلىسىز؟..... 460
بالىلىرىڭىزنىڭ ئەمەلىي تەربىيەسىنى ئىزچىل داۋاملاشتۇرۇۋاتامسىز؟..... 461
ياستۇق بېشىغا قويۇلغان ھەدىيە..... 462
جۇمە كۈنى ئائىلە بويىچە كەھف سۈرىسىنى ئوقۇيمىز..... 463
ئەر ـ ئايال ئارىسىدا داۋاملاشقان قۇرئان تىلاۋىتى..... 464
دادامدىن ئۆگەنگەن بولسا كېرەك!..... 465
تاماق خىللايدىغان بالىلارغا تاماق يېگۈزۈش ئۇسۇللىرى..... 466
سىرتقا چىققاندا بالىلىرىڭىز بىلەن قانداق خوشلىشىسىز؟..... 469
قانداق قىلغاندا بالىلارنى سېخىيلىققا ئادەتلەندۈرەلەيمىز؟..... 470
سىز تۇنجى قېتىم سەدىقە قىلغان ۋاقتىڭىزنى ئەسلىيەلەمسىز؟..... 474
بالىڭىز بىلەن يول يۈرگەندە ئۇنى قانداق خۇشال قىلىسىز؟..... 476
بالىلىرىڭىز بىلەن دەم ئېلىش كۈنلىرىنى قانداق ئۆتكۈزىسىز؟..... 477
ماۋاشىڭىزنى ئالغان كۈنى بالىلىرىڭىزنى قانداق خۇشال قىلىسىز؟..... 478
تاماق يېيىش جەريانىدا بالىلىرىڭىزنى قانداق خۇشال قىلىسىز؟..... 479
داستىخاندا بالىلىرىڭىزغا تاپا ـ تەنە قىلماڭ!..... 480

قانداق قىلغاندا بالىلىرىڭىز ئانىسىغا ۋاپادارلىق قىلىدىغان بولىدۇ؟ 481
ئوغلۇم ئانىسىغا ياسىمەن گۈلى سوۋغا قىلدى..... 485
كىچىك بالىلار ئاددىي ئېھتىراملارنى قانداق هېس قىلالايدۇ؟ 486
ئاناڭ رازى بولۇشى شەرت!..... 487
قانداق قىلغاندا بالىلار دادىسىنى ياخشى كۆرىدىغان بولىدۇ؟ 489
مەن ئۆلۈپ كەتكەندىن كېيىن يېتىملارنى قۇرۇق قول قايتۇرماڭلار! 492
بالىلارغا مېهرىڭىزنى قانداق هېس قىلدۇرىسىز؟ 494
هېيت كۈنى بالىلىرىڭىزنى قانداق خۇشال قىلىسىز؟..... 495
دادامنىڭ هەدىيەلىرى بولمىسا هېيت ـ بايرامنىڭ مەنىسى بولمايدىكەن..... 496
بالىلىرىڭىزغا تاتلىق ـ تۇرۇملارنى قايسى ئۇسۇلدا بېرىسىز؟..... 497
ئانىنىڭ دۇئاسى..... 498
ئانا! مەن ئۆي ئىچىدە قانداق ئوينايمەن؟..... 500
بالىلىرىڭىز بىلەن مۇناسىۋىتىڭىز سۈسلىشىپ قالغاندا... 501
دادا! بىزگە نېمە ئېلىپ كەلدىڭىز؟..... 503
دوست دوستىنى رەنجىتمەيدۇ..... 505
بالىلارنى تېز هەم راهەت ئۇخلىتىش ئۇسۇللىرى 507
بالىلىرىڭىزنى قانداق ئويغىتىسىز؟..... 508
قۇرامىغا يەتكەن بالىلىرىڭىزغا قانداق مۇئامىلە قىلىسىز؟..... 513
ئوغلۇم! ساڭا سىڭدۈرگەن ئەجرىمنىڭ نەتىجىسىنى كېيىن كۆرىسەن..... 515
ئوغلۇم! مۇسۇلمان دېگەن چىراغقا ئوخشاشتۇر..... 516
بىر مىنۇتلۇق جازا..... 517

قوشكېزەكلەرنىڭ جېدىلى قاچان توختايدۇ؟ 518
بالىلارنى ماھىر ناتىققا ئايلاندۇرۇش ئۇسۇلى 519
بالىلارغا دۇئا يادلىتىشنىڭ ئەڭ ياخشى ئۇسۇلى 521
دادا! مەن ئۆي خىزمەتچىسى ئەمەس 522
بالىڭزنىڭ ئىمتىھان نەتىجىلىرى تۆۋەنلەپ كەتسە، ئۇنىڭغا قانداق ئۇمىد بېغىشلايسىز؟ 525
بالىلىرىڭزنى كۈندە نەچچە قېتىم باغرىڭزغا باسىسىز؟ 530
بالىلارنى باغرىغا بېسىشنىڭ پايدىلىرى 531
دادا، ئەمدى سىزگە قاندىم 532
ئىشقا چىقىشتىن بۇرۇنقى قۇچاقلاش ۋە سۆيۈپ قويۇش 533
مېھىرلىك ئانا ۋە بىپەرۋا دادا 534
بالىلارنى قۇچاقلاپ قويۇش پىسخىكىڭزنى ياخشىلايدۇ 535
بالىلارنى يۇيۇنۇشقا قىزىقتۇرۇشنىڭ ياخشى ئۇسۇلى 536
سەھەردىكى سۆيگۈ 537
كەپسىز بالىنى باغرىغا بېسىپ قويۇشنىڭ پايدىسى بارمۇ؟ 538
ئەتىگەنده بالىلارنى ئويغىتىشنىڭ ئەپچىل چارىسى 539
ئانا! كۆڭلىڭزنى يېرىم قىلماڭ! 540
ئوقۇتقۇچى بالىلىرىنى قانداق تەربىيەلەيدۇ؟ 541
سودىگەرلەر بالىلىرىنى قانداق تەربىيەلەيدۇ؟ 542
دېھقانلار بالىلىرىنى قانداق تەربىيەلەيدۇ؟ 543
باققال بالىلىرىنى قانداق تەربىيەلەيدۇ؟ 544
كېچىده سىيىپ قويىدىغان بالىڭزغا قانداق مۇئامىله قىلىسىز؟ 545
بالىلارغا ھېكايه ئېيتىپ بېرىش ماھارەتلىرى 546

قانداق قىلغاندا بالىڭىزنى ئەقىللىق تەربىيەلەپ چىقالايسىز؟ 551
بالىلىرىمىزنى مەسچىتتە ناماز ئوقۇشقا قىزىقتۇرۇشنىڭ ئۇنۇملۇك ئۇسۇلى 557
دادامغا بولغان مۇھەببىتىم قۇرئاننى تولۇق يادلىشىمغا تۈرتكە بولدى 558
بالىڭىزنىڭ قەلبىنى ئۇتۇۋېلىشنى بىلەمسىز؟ 559
ئاللاھ ماڭا ھامىيدۇر 562
بالىڭىزغا زىيادە قوپالىلىق قىلماڭ! 563
ئانامنىڭ مېھرىبانلىقى بىلەن قەتئىي ئوغرىلىق قىلمايدىغان بولدۇم 564
بالىڭىزنىڭ بىرەر نەرسە ئوغرىلىغانلىقىنى بىلىپ قالسىڭىز، قانداق قىلىسىز؟ 565
راست گەپ قىلساڭ، سېنى كەچۈرۈۋېتىمەن 566
بەندە ھەقلىرى كۆۋرۈكى 567
ئىككى تىللا 568
ئوغلۇم! دوستلىرىڭغا ھالال پۇل خەجلەپ بەرگىن! 570
ئوغلۇم ئوغرىلىۋالغان نەرسىنى قانداق قايتۇرۇپ بەردى؟ 572
باي ساۋاقداشلىرى ئارىسىدىكى نامراتلار بالىلار قانداق قىلىشى كېرەك؟ 573
ئەۋلادمۇئەۋلاد داۋاملىشىدىغان ساۋاب 577
بالىلارنى قورقۇتۇشنىڭ خەتەرلىرى 580
بالىلىق ئۆي بازار، بالىسىز ئۆي مازار 582
بالىلار ئارقىلىق كەيپىياتىڭىزنى تەڭشەشنى بىلەمسىز؟ 584
ئاتا ـ ئانىلارغا تەۋسىيە 587

بالىلىرىڭىز ئۈچۈن رامىزانلىق دۇئا تەييارلىدىڭىزمۇ؟ 588
پەرزەنتلىرىڭىزگە ئاللاھقا قانداق شۈكۈر قىلىشنى ئۆگىتىپ قويۇڭ! 589
دوستلىرىڭىز ئالدىدا بالىڭىزنى قانداق قارشى ئالىسىز؟ 593
ھەمياندىكى مۇھىم ۋاراقچە 594
ھۇرۇن بالىلارغا ئىش ئۆگىتىش ئۇسۇلى 595
بالىلىرىم باشقىلارنى دوراپ بىر نەرسە ئېلىپ بېرىسەن دەپ تۇرۇۋالغاندا قانداق قىلىشىم كېرەك؟ 596
باشقىلاردىكى نېمەتنى كۆرگەندە... 597
بارنى يەيمىز، يوققا ھەۋەس قىلمايمىز 598
ئوغلۇمدا نېمىشقا تۇيۇقسىز ئۆزگىرىش بولدۇ؟ 599
سەئىيد ئىبنى مۇسەييەبنىڭ قىزىنىڭ تويى 600
تەتىلىك پىلان 604
ھۇرۇن بولماڭ! 605
ئوغلۇم نېمىشقا شېھىتلىكنى ئارزۇ قىلىدۇ؟ 606
تەلھە بالىلىرىغا نېمىشقا پەيغەمبەرلەرنىڭ ئىسىملىرىنى قويغان؟ 607
ئاللاھ ئۈچۈن ئاتالغان قىز 608
يالغانچىلىققا ئادەتلىنىپ قالغان ئوغلىڭىزنى قانداق جازالايسىز؟ 610
خاتالىق ساندۇقى 611
بالىلىرىڭىزنىڭ ھېسلىرىغا ھۆرمەت قىلىڭ! 612
يەتمىش كەچۈرۈم، ئوتتۇز جازا قائىدىسى 614
نېمىشقا بوۋىلار نەۋرىلىرىگە ئامراق كېلىدۇ؟ 615
بالىڭىزنى رەنجىتىپ قويىسىڭىز قانداق كەچۈرۈم سورايسىز؟ 620
دادامنىڭ ماڭا قىلغان ئۇنتۇلماس ئۇچ ئىشى 622

ئەتىگەنلىك سۆيگۈ، چۈشتىكى دۇئا، كەچتىكى ئىللىق قۇچاق 623
بالىلار تەربىيەسىدە ھېكايىنىڭ رولى 624
ئەڭ ياخشى ئۇسۇلدا نارازىلىق بىلدۈرۈشنى بىلەمسىز؟ 627
مېھرىبان ئاتا ـ ئانىلارنىڭ سەممىي سۆزلىرى 629
ئايلىق ۋەدە جەدۋىلى 631
سەۋرچانلىقنىڭ پايدىسى 633
دادىمىزنىڭ ھاياتىدىن بىزگە نېسىۋە يوقمۇ؟ 635
بۇگۈن دەرس كۈنى ئەمەس، مېھىر ـ مۇھەببەت كۈنى 636
دادام ماڭا ھېكايە ئېيتىپ بېرىدۇ 637
سەپەردىكى سۆھبەت 638
ھەر كۈنى ئېچىلغان قۇچاق 639
بالىلىرىڭىزغىمۇ ۋاقىت ئاجرىتىڭ! 640
تەدبىرلىك ئانىلاردىن بولايلى! 643
بالىلىرىڭىزنى ھېلىمۇ قورقۇتامسىز؟ 644
سەندىن قورقمايمەن، پەقەت ئاللاھتىنلا قورقىمەن! 645
بالا نېمىشقا دادىسىنى خالىمايدىغان بولۇۋالدۇ؟ 646
بالىلارنى قالايمىقان قورقۇتمايلى! 647
قىزلار ئانىلاردىن نېمىلەرنى ئۆگىنىدۇ؟ 649
غەمكىن ئوغلىڭىزغا قانداق يارەم بېرىسىز؟ 650
بالىلىرىڭىز بىلەن قانداق سۆھبەتلىشىسىز؟ 651
ئوغلۇم، يوشۇرۇن ياخشى ئىشلىرىڭ بولسۇن! 652
داستىخاندا يۈز بەرگەن ئىشلار مىراس تەقسىم قىلغاندىمۇ يۈز بېرىشى مۇمكىن 653

يەسلى بالىلىرى ئارىسىدىكى ئەخلاقسىز سۆزلەر 655

بالا مۇھەببىتىگە سەل قارىماڭ! 657

كىچىكىپ قاپسەن 658

بالىڭىزغا ھەمىشە «سېنى ياخشى كۆرىمەن» دەپ تۇرۇڭ! 659

بالىلاردا مۇستەقىل تاپشۇرۇق ئىشلەش ئىقتىدارى يېتىلدۇرۇشنى بىلەمسىز؟ 661

ھەربىر ئوغلۇم بىردىن مەسچىت بىنا قىلماقچى 662

پەرزەنتلىرىڭىزدە ئۆز ـ ئۆزىنى تەربىيەلەش ئىقتىدارى يېتىلدۇرۇڭ! 663

ئوغلىڭىزغا دۇئا قىلىشنى ئۆگىتىپ قويۇڭ! 664

نامازغا ئوقۇپ ھاجىتىڭىزنى ئاللاھتىن تىلەڭ! 666

يەسلى ئوقۇغۇچىسىنىڭ ئاللاھقا دۇئا قىلىشى 667

سىز ئائىلىڭىزدە ھاكىمۇتلەقمۇ ياكى تەدبىرلىك ئاتا ـ ئانىمۇ؟ 668

بالىلار ئارىسىدىكى ئۇقۇشماسلىقلارنى ياخشى بىر تەرەپ قىلىش ئۇسۇللىرى 669

بالىلار ئارىسىدىكى ئۇششاق ئىشلارغا كىرىشۋېلىش جېدەل ـ ماجىرانى كۆپەيتىۋېتىدۇ 671

قوشنامدىن ئۆگەندىم 672

ئۆزگىچە تەربىيەلەش ئۇسۇللىرىدىن نەمۇنىلەر 673

پەيغەمبىرىمىزنىڭ گۈزەل ئەخلاقىدىن بىر نەمۇنە 676

قەبرىستانلىقتىكى بالىلار تەربىيەسى 677

سىز ئۆلۈپ قالغاندا بالىلىرىڭىز نېمىنى سېغىنىدۇ؟ 678

قانداق ئادەم بولۇشنى خالايسىز؟ 681

مەن قانداق قىلىپ مەشھۇر دوىگەرگە، ئاندىن كۆزگە كۆرۈنگەن بايۋەچچىگە ئايلاندىم؟ 682

سېتىلغان بېلىقلارنىڭ پايدىسى سېنىڭ بولسۇن! 683
بالىلارنى تىجارەتكە كۆندۈرۈش ئۇسۇلى 684
بالىلىرىڭىزغا دۇشمەندەك مۇئامىلە قىلماڭ! 686
«يولۇاسنى يەڭگەن باتۇر ئەمەس، ئاچچىقنى يەڭگەن باتۇر» 687
دادا، ئاچچىقىڭىزنى سىرتتا قويۇپ كىرسىڭىز بولمامدۇ؟ 688
بالىسىز ئۆتكەن ۋاقىتلار 690
قانداق قىلغاندا ئۇزۇنغىچە ئاچچىقلىنىشىنىڭ ئالدىنى ئالغىلى بولىدۇ؟ 691
مەقسىتىنى خەت ئارقىلىق ئىپادىلەش 692
غەزىپىنى باسالمايدىغان كىشى ئادەمىيلىكىنى يوقىتىپ قويىدۇ 694
ئاچچىقلانماڭ! 695
بالىلىرىڭىزنى شەيتاندىن قانداق قوغداپ قالىسىز؟ 696
خاتالىقنىڭ پايدىلىق تەرەپلىرى 699
بالىلىرىڭىز تاملارنى جىجىۋەتسە قانداق قىلىسىز؟ 702
قانداق قىلغاندا رەنجىپ قالغان بالا بىلەن مۇناسىۋەتنى ياخشىلىغىلى بولىدۇ؟ 706

كىرىش سۆز

﴿ئى مۇئمىنلەر! ئۆزۈڭلارنى ۋە بالا ـ چاقاڭلارنى دوزاختىن ساقلاڭلار!﴾ [تەھرىم سۈرىسى، ـ6 ئايەت].

«سىلەر ھەممىڭلار پادىچى، ئۆز پاداڭلارغا مەسئۇل سىلەر. باشلىقمۇ پادىچى ۋە ئۆز پادىسىغا مەسئۇلدۇر. ئەر كىشىمۇ پادىچى ۋە ئۆز پادىسىغا مەسئۇلدۇر. ئايال كىشىمۇ پادىچى ۋە ئۆز پادىسىغا مەسئۇلدۇر. خىزمەتكارمۇ پادىچى ۋە ئۆز پادىسىغا مەسئۇلدۇر. دېمەك، سىلەر ھەممىڭلار پادىچى ۋە چوقۇم ئۆز پاداڭلاردىن سوئال قىلىنىسىلەر» [سەھىھ بۇخارىي، 893].

يۇقىرىقى ئايەت ۋە ھەدىسىنىڭ مەزمۇنىغا ئاساسەن، ئاتا ـ ئانىلارنىڭ زىممىسىگە يۈكلەنگەن ئەڭ مۇھىم مەسئۇلىيەتلەردىن بىرى ئەۋلادلىرىنى دىن ـ دىيانەتلىك، ئەدەپ ـ ئەخلاقلىق، ياراملىق ۋە قابىلىيەتلىك تەربىيەلەپ يېتىشتۈرۈشتۇر. پەرزەنت دېگەن نېمە تېرىساڭ، شۇ ئۇنۇپ چىقىدىغان مۇنبەت تۇپراققا ئوخشايدۇ. تۇپراق ھەرقانچە مۇنبەت بولسىمۇ، دېھقان ئۇنىڭغا توغرا ئۇسۇلدا پەرۋىش قىلالمىسا، ھوسۇل بەرمەيدۇ. پەرزەنت تەربىيەسىمۇ دەل شۇنىڭغا ئوخشايدۇ. شۇ ۋەجىدىن، پەرزەنتلەرنى ئىسلام دىنىنىڭ كۆرسەتمىسى بويىچە تەربىيەلىمىگەن ھەرقانداق ئاتا ـ ئانا يۇقىرىقى ئايەت ۋە ھەدىستە كۆرسىتىلگەن مەسئۇلىيىتىنى ئادا قىلالمىغان بولىدۇ.

شۇنىڭدەك، پەرزەنت تەربىيەسى ئاتا ـ ئانا بولمىش كىشىلەرنىڭ، ھەتتا پۈتكۈل جەمئىيەتنىڭ دۇنيا ئاخىرەتلىك بەخت ـ سائادەت مەسىلىسىدۇر. رۇسىيەلىك پېداگوگ سوخۇمۇلىنسكى مۇنداق دېگەن: «ئىنسانىنىڭ بېشىدا ئۈچ كۈلپەت بار. ئۆلۈم، قېرىلىق ۋە يامان پەرزەنت. قېرىلىق ۋە ئۆلۈمدىن ھېچكىم قېچىپ قۇتۇلالمايدۇ. بىراق يامان پەرزەنتلەردىن ياخشى تەربىيە بىلەن ساقلىنىش مۇمكىن».

كىشىلىك ھاياتتا ئىنسان تۇرلۇك مەغلۇبىيەت ۋە مۇسىبەتلەرگە يولۇقۇپ

تۇرىدۇ. بەزىلەر سودىدا زىيان تارتىدۇ، بەزىلەر ئىشتىن بوشىتىلىدۇ، بەزىلەر كەسىپتە نەتىجە قازىنالمايدۇ، يەنە بەزىلەر تۇرمۇشتا ئوڭۇشسىزلىققا ئۇچرايدۇ... قىسقىسى، ئىنسان ئەۋلادى بۇ دۇنيادا تۇرلۇك كېلىشمەسلىك ۋە ئاۋارىچىلىقلارغا يولۇقۇپ تۇرىدۇ. مېنىڭچە، بۇلارنىڭ ھەممىسىنىڭ ئورنىنى تولدۇرۇۋالغىلى بولىدۇ. ئەمما بىزنىڭ يۈرىكىمىزنى لەختە قىلىدىغان، پارلاق كۈنلىرىمىزنى زۇلمەتكە ئايلاندۇرىدىغان، ئورنىنى تولدۇرۇش بەسى مۇشكۈل بولغان، قايتىدىن باشلاي دېسەڭمۇ ئاللىقاچان ۋاقتى كېتىپ قالىدىغان تولىمۇ ئەلەملىك بىر مەغلۇبىيەت بار. ئۇ بولسىمۇ پەرزەنت تەربىيەسىدىكى مەغلۇبىيەتتۇر. يارامسىز، ناكەس بالىنىڭ خاپىلىقى ئاتا ـ ئاننىڭ ئازابى بىلەنلا تۈگىمەيدۇ. بەلكى ئۇ ياشىغان جەمئىيەتكىمۇ ئاپەت بولىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن پەرزەنت تەربىيەسى نۆۋەتتە بىز ئەستايىدىل ئويلانمىساق بولمايدىغان، جەمئىيەت ئىسلاھاتىدا جىددىي ھەل قىلىشقا تېگىشلىك مەسىلىلەردىن بىرى ھېسابلىنىدۇ.

بالا ئاللاھنىڭ ئاتا ـ ئانىلارغا تاپشۇرغان ئامانىتىدۇر. بۇ ئامانەتنى ئىگىسىگە يارىغۇدەك ساغلام ھالەتتە تاپشۇرۇش لازىم. ئاللاھقا قىيامەت كۈنى ساغلام ئىمان ۋە سالىھ ئەمەللەر بىلەن كەلگەن ئادەملا يارايدۇ.

ئۇيغۇرلار ئەزەلدىن پەرزەنت تەربىيەسىگە ئىنتايىن ئەھمىيەت بېرىپ كەلگەن بىر مىللەت. قەدىمدىن تارتىپ ھازىرغىچە ئۇيغۇر دىنىي ئۆلىمالىرى ۋە زىيالىي يازغۇچىلىرى پەرزەنت تەربىيەسىنىڭ نەقەدەر مۇھىملىقىنى تونۇپ يېتىپ، بۇ ھەقتە نۇرغۇن ئىجادىي ئەسەرلەرنى يازغان، چەتئەللىنىڭ پەرزەنت تەربىيەسىگە مۇناسىۋەتلىك بىر قىسىم نادىر ئەسەرلىرىنى تەرجىمە قىلىپ خەلقىمىزنىڭ ھۇزۇرىغا سۇنغان.

پەرزەنت تەربىيەسى تېمىسى يېڭى دەۋرنىڭ ئېھتىياجىنى ۋە شارائىتىنى چىقىش قىلغان ھالدا قانچىلىك ئىزدەنسەك ئەرزىيدىغان مۇھىم تېمىلاردىن بىرى. شۇ مۇناسىۋەت بىلەن پېقىرمۇ ئاددىي قەلەمكەش بولۇشۇمغا قارىماي، بۇ ساھەگە بىر كىشىلىك تۆھپە قوشۇش ئىستىكىدە قولۇمغا قەلەمنى ئالدىم.

«پەرزەنت تەربىيەسى ھەققىدە 700 تەكلىپ» نامىلىق بۇ كىتاب مىسرلىق داڭلىق يازغۇچى ئابدۇللاھ مۇھەممەد ئابدۇلمۇئتىنىنىڭ ئۇزۇن يىللىق جاپالىق

ئىزدىنىشىنىڭ مەھسۇلى بولۇپ، ئاپتور بۇ ئەسەردە ئاتا ـ ئانا بولغۇچىلارغا مۇنداق ئۇچ خىل تەربىيەۋى تەكلىپ سۇنغان:

بىرىنچىسى، قۇرئان ۋە ھەدىستە كەلگەن، ئىلگىرىكى ئۆلىمالارمۇ بىردەك قوبۇل قىلغان شەرئىي تەربىيە ئۇسۇللىرى؛

ئىككىنچىسى، ئاللاھ تائالا ئاتا ـ ئانىلارنىڭ قەلبىگە سالغان، ئاتا ـ ئانىلارمۇ پەرزەنتلىرىگە بەرگەن ساپ ۋە سەممىي مېھىر ـ مۇھەببەت بىلەن ئېلىپ بېرىلىدىغان تەربىيەلەش ئۇسۇللىرى؛

ئۈچىنچىسى، سىناقتىن ئۆتكەن مۇۋەپپەقىيەتلىك تەجرىبىلەردىن ئىبارەتتۇر.

ئابدۇللاھ مۇھەممەد ئابدۇلمۇئتىي بۇ ئەسىرى ھەققىدە مۇنداق دەيدۇ: «مەن بەش يىل ۋاقىت سەرپ قىلىپ مەزكۇر ئۇچ خىل تەربىيە ئاساسلىرى ھەققىدە ئىزدىنىش جەريانىدا ئۆزۈم يالغۇز مىڭلىغان ئوي ـ پىكىر ۋە ئۇنۇملۇك ئەمەلىي تەجرىبە ھاسىلاتلىرىنى جەملىدىم. لېكسىيە ۋە يىغىنلاردا سۆزلەنگەن ھەم يېزىلغان يۇزلىگەن ئارگىناللارنى ئىگىسىدىن ئالدىم. ھەممىنى بىر قۇر ئوقۇپ چىقىپ، ئەڭ پايدىلىق دەپ قارىغانلىرىمنى ئىلغاپ بۇ كىتابقا كىرگۈزدۈم. بەزى پىكىرلەرنى ئەسلىي ئىگىسىنىڭ ئاغزىدىن ئاڭلىدىم ۋە ئۆز كۆزۈم بىلەن ئەمەلىيىتىنى كۆردۈم. بۇنداق قىلىشتىكى مەقسىتىم تار دائىرىدىكى نەزەرىيەچىلىكتىن چەكسىز ئەمەلىي سىناق دۇنياسىغا چىقىشتۇر. ئاتا ـ ئانا بولغۇچى بۇ كىتابنى ئېچىپ بەش مىنۇت ئوقۇغىنىدا ئەمەلىي ھەم ئۆزگىچە يېڭى پىكىرلەرنى سۈزۈپ چىقىپ، مەزكۇر پىكىرلەرنى پەرزەنت تەربىيەسىدە ئاسان ھەم ئۇنۇملۇك ھالدا تەتبىقلاپ كېتەلەيدۇ. شۇنداقلا ئاتا ـ ئانىلار بالىلىرىنىڭ سۆيگۈسىنى تېخىمۇ ئاشۇرۇپ، ياخشىلىق تارازىسىدىكى ساۋابىنى ئېغىرلاشتۇرالايدۇ».

دېمەك، بۇ كىتابتا ئوتتۇرىغا قويۇلغان ئۇسۇل ۋە تەكلىپلەر نوقۇل تەربىيەلەش نەزەرىيەلىرى بولۇپلا قالماستىن، مىڭلىغان ئاتا ـ ئانىلار ۋە مۇرەببىي ئۇستازلار ئەمەلىي بېشىدىن ئۆتكۈزگەن، قايتا ـ قايتا سىناقتىن ئۆتكەن، قوللىنىشچانلىقى يۇقىرى، ئۇنۇملۇك تەسىرگە ئىگە، مەنپەئەتلىك، ئەمەلىيەتچانلىقى كۈچلۈك، ئىدىئاللىقتىن يىراق، ئەمەلىي تۇرمۇش تەجرىبە ھاسىلاتلىرىنىڭ جەۋھىرىدۇر. كىتابنىڭ پەرزەنت تەربىيەسىدىكى ئەڭ مۇھىم

ئالاهىدىلىكىمۇ شۇ بولسا كېرەك.

ئوقۇرمەنلەرنىڭ سەمىگە سېلىشقا تېگىشلىك يەنە بىر نۇقتا، بۇ كىتاب ئەسلىدىكى ئەرەبچە تېكىستنىڭ نوقۇل تەرجىمىسىلا ئەمەس. ئەسلىي كىتاب مىسىرلىق يازغۇچى تەرىپىدىن قەلەمگە ئېلىنغان بولغاچقا، كىتابتا بىر قىسىم يەرلىك شېۋىلەر، مۇھىم بولمىغان جۈملىلەر، ھەتتا شۇ پېتى تەرجىمە قىلىنسا خاتا چۈشەنچە بېرىپ قويىدىغان ياكى مەنىسىز چىقىپ قالىدىغان ئىبارىلەر كىرگۈزۈلگەن بولۇپ، كىتابنى ئىبارىلىرى قۇسۇرسىز جىپىسلانغان، مۇتلەق ئۆلچەملىك ھەم پاساھەتلىك تىل بىلەن يېزىلغان دېيىشكىمۇ تىل ئاجىزلىق قىلىدۇ. ئۇنىڭ ئۈستىگە بۇ كىتابقا ئۇيغۇرلارنىڭ مەدەنىيىتى ۋە ئۆرپ - ئادىتىگە تازا ئۇيغۇن بولمىغان بەزى ئادەتلەرمۇ سىڭدۈرۈلگەن. شۇنداقتىمۇ، كىتابتىكى مەزمۇنلارنىڭ تەربىيە ساھەسىدە قوللىنىشچانلىقى يۇقىرى، ئەمەلىيەتچانلىقى كۈچلۈك بولغانلىقىنى نەزەردە تۇتۇپ، قارىغۇلارچە ئىبارىلەرگە باغلىنىۋالماستىن، تالاش، ئۆزلەشتۈرۈش، يۇمشىتىش، ماسلاشتۇرۇش، مەزمۇننى ئاساس قىلىش، جەۋھىرىنى سۈزۈپ چىقىش قاتارلىق ئۇسۇلۇبلار بىلەن كىتابنى پايدىلىنىش مەنبەسى قىلىپ تۇرۇپ قولىڭىزدىكى بۇ ئەسەر رويابقا چىقىرىلدى.

ئاللاھتىن ئۇيغۇر پەرزەنتلىرى ئۈچۈن تەقدىم قىلىنغان بۇ ئاددىي خىزمىتىمىزنى ھەممەيلەنگە مەنپەئەتلىك قىلىپ بېرىشنى ۋە ئۇيغۇر ئەۋلادلىرىنىڭ ئىمانلىق، گۈزەل ئەخلاقلىق، قابىلىيەتلىك، يارامليق يېتىشىپ چىقىشىنى تىلەيمىز. شۇنداقلا پەرزەنتلىرىمىزنىڭ ساغلام تەربىيەلىنىشى ئۈچۈن، ئەمەلىي تەجرىبە ۋە تەربىيە ئۇسۇللىرى سىڭدۈرۈلگەن بۇ قىممەتلىك ئەسەرنىڭ ھەربىر ئائىلىگە كىرىشى ھەم ئوقۇرمەنلەرنىڭ قەلب تۆرىدىن ئورۇن ئېلىپ پايدىلىق بولۇشىنى چىن دىلىمىزدىن ئۈمىد قىلىمىز.

ـــ مۇھەممەد ئەمىن بېشارەت

مۇقەددىمە

بۇ ئەسەردە ئاتا ـ ئانا بولغۇچىلارغا مۇنداق ئۇچ خىل تەربىيەۋى تەكلىپ سۇنۇلغان بولۇپ، ئۇلار تۆۋەندىكىچە:

بىرىنچى، قۇرئان ۋە ھەدىستە كەلگەن، ئىلگىرىكى ئۆلىمالارمۇ بىردەك قوبۇل قىلغان شەرئىي تەربىيە ئۇسۇللىرى بولۇپ، بۇ ئۇسۇللارنى كىشىلەر پەرزەنتلىرىنى تەربىيەلەش جەريانىدا ئەمەلىي بېشىدىن ئۆتكۈزگەن ئەڭ مۇۋاپىق ئۇسۇللار دېيىشكە بولىدۇ.

ئىككىنچى، ئاللاھ تائالا ئاتا ـ ئانىلارنىڭ قەلبىگە سالغان، ئاتا ـ ئانىلارمۇ پەرزەنتلىرىگە بەرگەن ساپ ۋە سەممىي مېھىر ـ مۇھەببەت بىلەن تەربىيەلەش ئۇسۇللىرى بولۇپ، بۇ ئۇسۇللار بالىلارنى خەيرلىك، ھىدايەت ۋە ياخشىلىق ئۈستىدە تەربىيەلەشنىڭ كۈچلۈك تۈرتكىسى ھېسابلىنىدۇ.

ئۈچىنچى، سىناقتىن ئۆتكەن، مۇۋەپپەقىيەتلىك تەجرىبىلەر. بۇ تەجرىبىلەرنى ھەرقانداق ئەھۋالدا ئىزچىل داۋاملاشتۇرۇشقا توغرا كېلىدۇ. ئائىلە ۋە مەدرىسىلىرىمىزدىكى پەرزەنت تەربىيەسىدە مۇشۇ تەجرىبىلەرنى ئاساس قىلالىساق، قىيامەت كۈنىگە قەدەر ياخشىلىق داۋاملاشقۇسى.

پەرزەنتلىرىگە بولغان ساپ مۇھەببىتى بىلەن بىرگە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تەربىيە ئۇسۇلىنى ئاساس قىلىپ، زامانىۋى پەرزەنت تەربىيەسىدە سىناقتىن ئۆتكەن ئەمەلىي تەجرىبىلەرنى چىڭ تۇتۇپ ماڭغان كىشى ئاللاھنىڭ ئىزنى بىلەن دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە بەخت ـ سائادەت ئېلىپ كېلىدىغان ياخشى ئەۋلادلارنى تەربىيەلەپ چىققۇسى.

مەن بەش يىل مابەينىدە مەزكۇر ئۇچ خىل تەربىيە ئاساسلىرى ھەققىدە ئىزدىنىش جەريانىدا ئۆزۈم يالغۇز مىڭلىغان ئوي ـ پىكىر ۋە ئۇنۇملۇك ئەمەلىي تەجرىبە ھاسىلاتلىرىنى جەملىدىم. لېكسىيە ۋە يىغىنلاردا سۆزلەنگەن ھەم

يېزىلغان يۈزلىگەن ئارگىناللارنى ئىگىسىدىن ئالدىم. ھەممىنى بىر قۇر ئوقۇپ چىقىپ، ئۇلارنىڭ ئىچىدىن ئەڭ پايدىلىق دەپ قارىغانلىرىمنى ئىلغاپ، مۇشۇ كىتابقا كىرگۈزدۈم. بەزى پىكىرلەرنى ئەسلىي ئىگىسىنىڭ ئاغزىدىن ئاڭلىدىم ۋە ئۆز كۆزۈم بىلەن ئەمەلىيىتىنى كۆردۈم. بۇنداق قىلىشتىكى مەقسىتىم، تار دائىرىدىكى نەزەرىيەچىلىكتىن كەڭ دائىرىلىك ئەمەلىي سىناق دۇنياسىغا چىقىشتۇر.

ئاتا ـ ئانا بولغۇچى بۇ كىتابنى ئېچىپ بەش مىنۇت ئوقۇغىنىدا ئەمەلىي ھەم ئۆزگىچە يېڭى ئوي ـ پىكىرلەرنى سۈزۈپ چىقالايدۇ ۋە ئۇلارنى پەرزەنت تەربىيەسىدە ئاسان ھەم ئۈنۈملۈك ھالدا تەتبىقلاپ كېتەلەيدۇ. شۇنداقلا ئاتا ـ ئانىلار بالىلىرىنىڭ ئۆزلىرىگە بولغان سۆيگۈسىنى تېخىمۇ ئاشۇرۇپ، ياخشىلىق تارازىسىدىكى ساۋابىنى ئېغىرلاشتۇرالايدۇ.

تۆۋەندىكى قۇرلاردىكى مەزمۇنلار مۇشۇ ھەقتە ئىزدىنىش جەريانىدا سىڭدۈرگەن مېھنەتلىرىمنىڭ جەۋھەرلىرى بولۇپ، بۇلار پەرزەنت تەربىيەسىدىكى 700 خىل ئەمەلىي ئۇسۇللاردىن ئىبارەتتۇر. بۇلارنىڭ ھەممىسى توغرا بولغان شەرئىي ئاساس، ئاتا ـ ئاننىڭ پەرزەنتلىرىگە بولغان تەبىئىي ھەم پاك سۆيگۈسى، ھازىرقى دەۋرگە ماس ئەمەلىي تەربىيە ئۇسۇللىرى قاتارلىقلاردىن ئىبارەت ئۈچ تۈرنى ئاساس قىلىدۇ.

ئاللاھتىن بۇ ئەمگىكىمزنى ھەممەيلەنگە پايدىلىق قىلىپ بېرىشنى ۋە ئەۋلادلىرىمزنىڭ ياراملىق پەرزەنت بولۇپ يېتىشىپ چىقىشىغا تۈرتكە بولۇشنى تىلەيمىز. پەرزەنتلىرىمزنىڭ ئاللاھ كۆرسەتكەن توغرا يوسۇندا تەربىيەلىنىشى ئۈچۈن، ئەمەلىي تەربىيە ئۇسۇللىرى بىلەن يۇغۇرۇلغان بۇ قىممەتلىك ئەسەرنىڭ ھەربىر ئائىلىگە كىرىشنى چىن دىلىمىزدىن ئۈمىد قىلىمىز. ئاللاھ ئەڭ ياخشى يارىدەمچىدۇر.

ـــ ئابدۇللا مۇھەممەد ئابدۇلمۇئىتي

1433 ـ يىل، شەۋۋال، شەنبە

سۇبھانەللاھ كوچىسى ۋە ئەلھەمدۇلىللاھ كوچىسى

ئانام رەھمەتلىك تەسىبىھ ۋە تەھلىل ئېيتىشنى تولىمۇ ياخشى كۆرىدىغان ئايال ئىدى. تىلى ھېچقاچان ئاللاھنىڭ زىكرىدىن توختاپ قالمايتتى. ئانام بىزنىڭمۇ كۆپ زىكرى ئېيتىدىغان بەندىلەردىن بولۇشىمىزنى ئۈمىد قىلىپ ئۆزگىچە بىر ئامال تاپقان ئىدى. ئۇ بىزگە بەزى كوچىلارنىڭ ئىسىملىرىنى مۇئەييەن زىكرى - تەسبىھلەر بىلەن ئاتاپ بېرەتتى. مەسىلەن، «نەسىر كوچىسى» دەپ ئاتىلىدىغان كوچىنى «سۇبھانەللاھ كوچىسى» دەيتتى. بىزمۇ ئاشۇ كوچىغا كىرگەن ھامان «سۇبھانەللاھ» دېيىشكە باشلايتتۇق. «بازار كوچىسى»نى «ئەلھەمدۇلىللاھ كوچىسى» دەپ ئاتايتتى. بىز بۇ كوچىغا كىرگەن ھامان «ئەلھەمدۇلىللاھ» دېيىشكە باشلايتتۇق. 30 يىلدىن كۆپرەك ۋاقىتتىن بېرى مەزكۇر كوچىلارنى ئانام بىلەن ئەنە شۇنداق ئاتاپ ئۆتتۇق. مانا ئەمدى مەنمۇ 40 ياشقا كىرىپ قاپتىمەن. ئانام رەھمەتلىكنىڭ ھايات ۋاقتىدا ئۆگەتكىنى بويىچە، «سۇبھانەللاھ»، «ئەلھەمدۇلىللاھ»، «ئاللاھۇ ئەكبەر»، «لاھەۋلە ۋە لاقۇۋۋەتە ئىللا بىللاھ» ئىسىملىك كوچىلاردا دائىم ئاللاھنى ئەسلەپ، زىكرى ئېيتىپ مېڭىۋاتىمەن.

ئىلهاملاندۇرۇش كارتوچكىلىرى

مەن نۇرغۇنلىغان رەڭلىك قەغەز كارتوچكىلارنى تەييارلاپ، هەربىرىگە مەلۇم بىر مۇكاپات تۈرىنى يازدىم. مەسىلەن، 15 مىنۇت ئويۇن، ماروژنا، بىر سوم، دادىسى بىلەن سىرتقا چىقىپ تاتلىق ـ تۇرۇم سېتىۋېلىش، 15 مىنۇت كومپيۇتېر ئويۇنى ئويناش ۋەهاكەزالار...

ئۇنىڭدىن باشقا يەنە بالىلىرىم بىلەن ئۆزلىرى ياخشى كۆرىدىغان مۇكاپات تۈرىنى يېزىش هەققىدە مۇزاكىرىلەشتىم ۋە شۇنىڭغا ئاساسەن يەنە باشقا كارتوچكىلارنى تەييارلاپ ئۇلارغا:

ـ نامىزىڭلارنى ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن بۇ كارتوچكىلار سىلەرنىڭ بولىدۇ. سىلەر ئۇنى چەك تارتقاندەك تارتىسىلەر. بەش ۋاخ نامىزنىڭ تولۇق ئادا قىلغانلار بۇ كارتوچكىلاردىن ئىككىنى ئالالايدۇ، ـ دېدىم.

ئۇلار نامىز ئوقۇشنى ياخشى ئۆگىنىپ، مەن سۈيلىمىسەممۇ بەش ۋاخ نامازنى ئۆلچەملىك ئوقۇيدىغان بولغاندىن كېيىن، يازلىق تەتىل كۈنلىرىدە ئۇلارغا هەر كۈنى قۇرئان يادلىتىشتا مەزكۇر كارتوچكىلاردىن پايدىلاندىم. مەكتەپتە ئوقۇش باشلانغاندا ئۇلارنىڭ دەرسلىرىنى مۇزاكىرە قىلدۇرۇش ۋە تاپشۇرۇقلىرىنى ئىشلىتىش ئۈچۈن يەنە شۇ كارتوچكىلارنى ئىشقا سالدىم. بۇ ئۇسۇل ئىنتايىن ئۈنۈملۈك بولدى.

ماتېماتىكىدىكى ئاجىزلىقنى هەل قىلىش ئۈچۈن تۈزۈلگەن تىجارەت پىلانى

بۇ يىل ئۈچىنچى سىنىپتا ئوقۇۋاتقان توققۇز ياشلىق ئوغلۇمنىڭ ماتېماتىكا دەرسىدە سەل ئاجىزلىقنى بايقىدىم. ئۇ ماتېماتىكىلىق هېسابلاشنى، هەتتا پۈتۈن ماتېماتىكا بىلىملىرىنى ياقتۇرمايدىغان بولۇپ قېلىش ئالدىدا تۇراتتى. ئەجەبا، قانداق قىلىشىم كېرەك؟

يازلىق تەتىل باشلانغاندا ئوغلۇمغا:

ـ ئوغلۇم! ساڭا بىر خۇش خەۋىرىم بار. ئەتە مەن بىلەن سىرتقا چىقىشقا تەييارلىق كۆرۈپ قويغىن! ـ دېدىم.

ئەتىسى ئوغلۇمنى ئېلىپ تۈرلۈك ئويۇنچۇق ۋە تاتلىق ـ تۇرۇملار بازىرىغا باردىم ۋە ئۇنىڭغا:

ـ بۇ يەردىن ئۆزۈڭ خالىغان نەرسىلەرنى تاللاپ سېتىۋېلىپ، دوستلىرىڭغا ساتقىن، ئالغان پايدىنىڭ هەممىسى سېنىڭ بولسۇن! ـ دېدىم.

بۇ پىكرىم ئۇنىڭغا تولىمۇ خۇشياقتى. شۇنداق قىلىپ بىز بازاردىن ئوغلۇم ساۋاقداشلىرىغا سېتىشقا ماس كېلىدۇ دەپ قارىغان نەرسىلەرنى سېتىۋېلىپ قايتتۇق. شۇنىڭدىن تارتىپ ئوغلۇم ئىنتايىن قىزىقىپ هېساب مەشقى قىلىدىغان بولدى. مەن هەر كۈنى ئۇنىڭ قىلغان سودىلىرىدىكى پايدا ـ زىيان هېساباتلىرىنى كۆزىتىپ تۇردۇم. ئوغلۇمنىڭ ساتىدىغان مالىلىرى تۈگىسە، يەنە بىللە بازارغا بېرىپ مال سېتىۋالدۇق. ئۇمۇ تىجارىتىنى داۋاملاشتۇرۇۋەردى.

يازلىق تەتىل ئاخىرلاشقاندىن كېيىن ئوغلۇم سېلىپ بەرگەن دەسمايەمنى قايتۇرۇپ بەردى. تەتىل جەريانىدا خېلى ئوبدانلا پايدا ئالغان ئىدى. شۇنىڭدىن كېيىن ئۇ هېسابلاشقا ماهىر بولۇپ كەتتى. ماتېماتىكا دەرسىنمۇ ياخشى كۆرىدىغان بولدى. ئوغلۇم تۆتىنچى سىنىپقا چىققاندا ئۇنىڭ ماتېماتىكىدىكى نەتىجىسى خېلىلا كۆرۈنەرلىك دەرىجىدە ياخشىلىنىپ، هەممىمىزنى سۆيۈندۈردى.

كىچىك تەرەت قىلىپ قويۇشنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈن ئۆتكۈزۈلگەن مۇراسىم

بەش ياشقا كىرگەن قىزىمنىڭ كېچىسى ئۆزىمۇ تۇيماي كىچىك تەرەت قىلىپ قويۇش مەسىلىسى بېشىمنى قاتۇرۇشقا باشلىدى. قولۇمدىن كەلگەن بارچە ئاماللارنى قىلىپ باققان بولساممۇ، ھېچقانداق پايدىسى بولمايۋاتاتتى. بىر كۈنى چوڭ قىزىم بىلەن ئولتۇرۇپ بۇ مەسىلە ھەققىدە مەسلىھەتلەشتۇق. ئۇنىڭغا قولىدىن كەلگەن بارچە ئاماللارنى ئىشقا سېلىپ بېقىشنى ئېيتتىم. بىرقانچە كۈندىن كېيىن چوڭ قىزىمنىڭ سىگىلىسى ئۈچۈن تورت ياساپ، ئالاھىدە مۇراسىم ئۆتكۈزۈۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ ھەيران قالدىم. شۇ ئەسنادا كىچىك قىزىم توساتتىن ھەدىسىدىن بۇ مۇراسىمنىڭ سەۋەبىنى سوراپ قالدى. ھەدىسى ئۇنىڭغا:

ـ چۈنكى، سەن بۈگۈندىن باشلاپ كېچىدە كىچىك تەرەت قىلىپ قويۇشتىن توختايسەن ئەمەسمۇ؟! شۇڭا سېنى تەبرىكلەپ مۇراسىم ئۆتكۈزۈۋاتىمىز، ـ دەپ جاۋاب بەردى.

غەلىتە ئىش. كىچىك قىزىم شۇ كۈندىن باشلاپ ئۇخلىغاندا تۇيماي كىچىك تەرەت قىلىپ قويۇشتىن توختاپلا قالدى. چوڭ قىزىمنىڭ بۇ ئۇسۇلى ھەقىقەتەن ئۈنۈملۈك بولغان ئىدى. ئۇنىڭ ئۈستىگە شۇنىڭدىن تارتىپ ئىككى قىزىمنىڭ ئارىسىدىكى مېھىر ـ مۇھەببەت شۇنچىلىك كۈچەيدىكى، كىچىك قىزىم ھەتتا يەسلىدىكى ساۋاقداشلىرىغىمۇ ھەدىسىنى تىلغا ئېلىپ ماختىنىدىغان، ئۇنىڭ تولىمۇ ياخشى، چىرايلىق، مېھرىبان ئىكەنلىكىنى پەخىرلەنگەن ھالدا سۆزلەپ بېرىدىغان بولۇپ قالدى.

بالاغەت يېشىدىكى ئوغلىڭىزغا قانداق مۇئامىلە قىلسىز؟

مەن ئەمدىلا بالاغەتكە يەتكەن كۈنلەردە دادامنىڭ ماڭا بولغان مۇئامىلىسىدە كۆپ ئۆزگىرىش بولدى. ئۇنىڭ ماڭا بولغان ھۆرمىتى كۈندىن ـ كۈنگە ئېشىپ بېرىۋاتاتتى. ئۇ ماڭا خۇددى چوڭ ئادەمدەك، ھەتتا سىرداش دوستىدەك مۇئامىلە قىلىدىغان بولۇپ قالدى. ئۇ ھەردائىم مەن بىلەن يول يۈرگەندە:

ـ ئوغلۇم! مەن سەندىن تولىمۇ پەخىرلىنىمەن، سەن بىلەن سىرتلاردا ئايلىنىشنى ياخشى كۆرىمەن. چۈنكى، سەن بىلەن ماڭسام، ئۆزۈمنى تولىمۇ بەختلىك ھېس قىلىدىكەنمەن، ـ دەيتتى.

بىر كۈنى ئۇ مەن بىلەن بىرگە ئولتۇرغىنىدا توساتتىن مۇنداق دېدى:

ـ مەن سېنىڭ تەپەككۇرۇڭغا ئىشىنىمەن. چۈنكى، سەن مەندىنمۇ كۆپ ئىشلارنى چۈشىنىدىغان بولۇپ كېتىپسەن. مەن بىلمەيدىغان كۆپ ئىشلارنى بىلىدىكەنسەن. شۇڭا بۇگۈندىن باشلاپ سېنىڭ پىكرىڭنى ئالماي تۇرۇپ ھېچقانداق ئىشنى قارار قىلمايمەن، ـ دېدى.

دېگىنىدەك، دادام گېپىدە تۇردى. شۇ كۈندىن باشلاپ مېنىڭ پىكرىمگە تېخىمۇ ھۆرمەت قىلىدىغان، ھەرقانداق ئىشتا ئىزچىل مەن بىلەن مەسلىھەتلىشىدىغان بولدى.

ئېمۇاتقان بالىڭزنى قانداق تەربىيەلەيسىز؟

قىزىم دۇنياغا كۆز ئاچقاندىن تارتىپلا مەن ھەر قېتىم ئۇنى ئېمىتىش ئالدىدا «بىسمىللاھ، ئى ئاللاھ! سۈتۈمگە بەرىكەت ئاتا قىلغىن، ئۇنى كۆپەيتىپ بەرگىن!» دەيتتىم. مەن بۇ ئادىتىمنى ئاي ـ يىللاپ داۋاملاشتۇردۇم. نەتىجىدە قىزىم ئىككى ياشقا كىرمەي تۇرۇپلا بىر نەرسە يەپ ـ ئىچىشتىن بۇرۇن «بىسمىللاھ» دەيدىغان بولدى. بۇنى ئاڭلىغان نۇرغۇن ئانىلار مېنىڭ بۇ ئۇسۇلۇمدىن تەسىرلىنىپ ئۇنى قوللىنىشقا باشلىدى.

ئاڭلاشلارغا قارىغاندا، تۈركىيەنىڭ ھازىرقى زامان ئىسلام ئىسلاھاتچىسى سەئىد نۇرسىنىڭ[1] ئانىسى ئۇنى تاھارەتسىز ئېمىتمەيدىكەنتۇق. شۇڭا سەئىد نۇرسىي ئانىسىنىڭ سۈتى بىلەن بىرگە پاكلىق ۋە نۇرنىمۇ ئەمگەن ئىكەن.

[1] سەئىد نۇرسىي (1876ـ1960) تۈركىيەنىڭ شەرقىي ئانادولۇغا جايلاشقان نۇرس يېزىسىدا تۇغۇلۇپ ئۆسكەن، كۇرد مىللىتىدىن چىققان مەشھۇر دىنىي ئىسلاھاتچى ئالىم، بەدىئۇززامان سەئىد نۇرسىي دېگەن نام بىلەن مەشھۇر.

كاج قىزىڭىزنى قانداق يېتىلەپ ماڭسىز؟

كىچىك قىزىمنىڭ مىجەزى ناھايىتى چۈس ھەم كەپسىز ئىدى. ئۇنى سىرتقا ئېلىپ چىققىنىمدا باشقۇرۇپ بولالماي، تولىمۇ جاپا تارتاتتىم. ئۇ داۋاملىق:

ـ مەن ئەمدى چوڭ بولدۇم. باشقىلارنىڭ قولۇمنى تۇتۇپ مېڭىشنى خالىمايمەن، ـ دەپ يولدا يېتىلەپ مېڭىشىمنى پەقەت ياقتۇرمايتتى. بولۇپمۇ يولدىن كېسىپ ئۆتكەندە ئۇنىڭدىن بەكلا ئەنسىرەيتتىم. چۈنكى، ماشىنىلارنىڭ سۈرئىتى بەك تېز ئىدى. ناۋادا ئۇنىڭغا بىرەر كېلىشمەسلىك بولۇپ قالسا، ئۇنىڭ جاۋابكارى مەن بولاتتىم. زادى قانداق قىلىشىم كېرەك؟

شۇنداق قىلىپ مۇنداق بىر ئامال تاپتىم. ئۇنىڭغا ماشىنىلاردىن قورقىدىغانلىقىمنى، بولۇپمۇ يولدىن كېسىپ ئۆتۈشتىن ئەنسىرەيدىغانلىقىمنى، شۇڭا يولدىن كېسىپ ئۆتكەندە قولۇمنى تۇتۇۋېلىشنى ئۆتۈندۈم. قىزىم تولىمۇ خۇشال بولغان ھالدا تەلىپىمگە قوشۇلدى ۋە قولۇمنى تۇتۇپ:

ـ خاتىرجەم بولۇڭ، ئانا! قورقماڭ! ئاللاھ خالسا، مەن سىزنى يولدىن تىنچ ـ ئامان ئۆتكۈزىمەن، ـ دەيدىغان بولدى.

ئوغلۇمنىڭ هاياتىنى ئۆزگەرتكەن سۆيگۈ

ئوغلۇم قانۇن فاكۇلتېتىدا ئوقۇۋاتقان مەزگىلىدە مەن تولا ئاچچىقلىنىدىغان، چۈس مىجەز بولۇپ قالدىم. كۈنلەر جېدەل ـ ماجىراسىز ئۆتمەيتتى. مەن ئوغلۇمدىن بارا ـ بارا نەپرەتلىنىشكە باشلىدىم. ئۇنى كۆرگۈمۇ كەلمەيتتى. چۈنكى، ئوغلۇم كۈندىن ـ كۈنگە بىغەرەزلىشىپ، گەپ ئاڭلىماس بولۇپ قېلىۋاتاتتى.

ئوغلۇمنىڭ ئاران تەستە قولغا كەلگەن ئوقۇش پۇرسىتىنى قەدىرلىمەسلىكى ۋە دەرسكە كۆڭۈل بۆلمەسلىكى ئارىمىزدىكى بۇ چۈشىنىشمەسلىكنىڭ بىردىنبىر سەۋەبى ئىدى.

بىر كۈنى كەچتە ئوغلۇمنىڭ هۇجرىسىنىڭ ئالدىدىن ئۆتۈپ قالدىم. ئىشىك قىيا ئېچىلىپ قالغان ئىدى. هاۋا ناهايىتى سوغۇق بولۇپ، ئۇ ئۈستىگە هېچنېمە يېپىنمايلا شېرىن ئۇيقۇغا كەتكەن ئىدى. مەن پۇتۇمنىڭ ئۇچىدا دەسسەپ ئوغلۇمنىڭ هۇجرىسىغا كىردىم ـ دە، ئۇنىڭغا يوتقان يېپىپ قويدۇم. چىقىپ كەتمەكچى بولۇپ ئىشىك تۈۋىگە كەلدىم ـ يۇ، ئارقامغا يېنىپ، شېرىن ئۇيقۇغا كەتكەن ئوغلۇمنىڭ پېشانىسىگە يېنىككىنە سۆيۈپ قويغاندىن كېيىن قايتىپ چىقتىم.

ئەتىسى ئەتىگەندە ئوغلۇمنىڭ كەيپىياتى باشقىچە كۆرۈنەتتى. ئۇ ناهايىتى سالماقلىق بىلەن كېلىپ سالام بەرگەندىن كېيىن يېنىمدا ناشتىغا ئولتۇردى. ئىككىمىز قىزغىن پاراڭلاشتۇق.

شۇ كۈندىن ئېتىبارەن ئوغلۇم هەر كۈنى ئۇزاققىچە دەرس مۇزاكىرە قىلىدىغان بولدى. مانا ئەمدى ئۇ تولىمۇ ئەخلاقلىق بىر بالىغا ئايلانغان ئىدى. مەن بۇ ئۆزگىرىشلەردىن هەقىقەتەن هەيران قېلىۋاتاتتىم. «بەلكى ئاللاھ ئوغلۇمنىڭ بىچارە ئانىسىنىڭ دۇئاسىنى ئىجابەت قىلغان بولسا كېرەك» دەپ ئويلايتتىم ئىچىمدە.

كۈنلەر خۇشال ـ خۇراملىق ئىچىدە ئۆتمەكتە ئىدى...

بىر كۈنى بۇ چوڭ ئۆزگىرىشنىڭ سىرىنى بىلدىم. سۆيۈملۈك ئوغلۇم ئانىسىغا مۇنداق دەپتۇ:

ـ ئانا، بىلەمسىز؟ مەندە نېمىشقا بۇنداق ئۆزگىرىش بولدى؟ كەيپىياتىم نېمىشقا بۇنداق ياخشىلىنىپ كەتتى؟ ھېلىقى كېچىسى دادام ھۇجرامغا كىرىپ، مېنى توڭۇپ قالمىسۇن دەپ يوتقىنىمنى يۆگەپ قويغاندىن كېيىن، پېشانەمگە سۆيۈپ قويۇپ چىقىپ كەتتى. مەن ئۇ چاغدا ئويغاق ئىدىم. دادامنىڭ شەپىسىنى ئاڭلاپ، ئۇخلىغان قىياپەتتە يېتىۋالغان ئىدىم. چۈنكى، دادامنى كۆرۈشنى خالىمايتتىم، ئۇنىڭ بىلەن پاراڭلاشقۇمۇ يوق ئىدى. مەن ئەسلىدە دادام مېنى ياقتۇرمايدۇ، مېنىڭ ھاياتىمغا كۆڭۈل بۆلمەيدۇ دەپ ئويلايتتىم. لېكىن خاتالىشىپتىمەن. دادامنىڭ شۇ چاغدىكى ماڭا بولغان سۆيگۈسى قەلب تارىمنى چەكتى، ۋۇجۇدۇمنى لەرزىگە سالدى. شۇ چاغدىلا دادامنىڭ مېنى ھەققەتەن ياخشى كۆرىدىغانلىقىغا ئىشەندىم. ھاياتىمدا ئۈمىد چىرىغى يېنىشقا باشلىدى. شۇ كۈنى پۈتۈن كېچە يىغلاپ چىقتىم... يىغلىدىم... دادامنىڭ ماڭا بەرگەن سۆيگۈسىگە خۇشال بولۇپ يىغلىدىم... ئۆزۈمنىڭ نادانلىقلىرىمغا ئۆكۈنۈپ يىغلىدىم.

مەن شۇ چاغدىن باشلاپ قەتئىي ئۆزگىرىش قارارىغا كەلگەن ئىدىم.

ئائىلە خەۋەرلىرى دوسكىسى

مەن ئائىلە ئەزالىرىمنىڭ ئۆزئارا مېھىر ـ مۇھەببەتلىك، كۆڭۈل رىشتىلىرىنىڭ مۇستەھكەم بولۇشى، بىر ـ بىرىنىڭ ماددىي ۋە مەنىۋى ئەھۋالىدىن خەۋەردار بولۇشى، بىر ـ بىرىنى ياخشى چۈشىنىشى ۋە بىر ـ بىرىگە مەھكەم باغلىنىشى ئۈچۈن ئۆيىمىزدە «ئائىلە خەۋەرلىرى دوسكىسى» دەپ ئىسىم قويۇپ بىر دوسكا ئورناتتىم ۋە باللىرىمغا:

ـ قېرىنداشلىرىڭلارغا بىلدۈرۈشنى خالايدىغان بىرەر ئىشىڭلار بولسا، ئۆزۈڭلار خالىغان ۋاقىتتا مۇشۇ دوسكىغا يېزىپ قويۇڭلار. مەن ۋە داداڭلارمۇ شۇنداق قىلىمىز، ـ دېدىم.

شۇنىڭدىن تارتىپ «ئائىلە خەۋەرلىرى دوسكىسى» ھەر كۈنى خەۋەرلەر بىلەن توشۇپ كېتىدىغان بولدى. مەسىلەن، «خەۋىرىڭلار بولسۇن، دادام بۈگۈن مائاشىنى ئاپتۇ»، «ئانام ئاغرىپ قاپتۇ»، «مۇھەممەدنىڭ كوماندىسى بۈگۈنكى مۇسابىقىدە يېڭىلىپ قاپتۇ»، «مۇھەممەد يارەمگە موھتاج ئىكەن»، «بۈگۈن ئائىشەنىڭ كۆڭلى تولمۇ يېرىم، شۇڭا يالغۇزلۇقنى خالايدىكەن. ئىككى سائەتكىچە ھېچكىم ئاۋازە قىلمىسۇن دەيدۇ»، «ئەتە چوڭ ئانىمىز بىزنى يوقلاپ كېلىدىكەن»، «تاغاڭلار ئاغرىپ قاپتۇ، ئالاقىلىشىپ ئەھۋال سوراپ قويۇڭلار!» ۋەھاكەزالار...

بۇ ئۇسۇل باللىرىمغا كىچىك ۋاقتىدىن باشلاپلا تەسىر كۆرسىتىشكە باشلىغان ئىدى. مانا ئارىدىن 30 يىل ئۆتكەن، ھەتتا ئۇلار توي قىلىپ، مۇستەقىل ئائىلە قۇرغاندىن كېيىنمۇ بىر ـ بىرى بىلەن بولغان مۇناسىۋىتى ئىنتايىن ياخشى داۋاملاشتى. مەن بۇنىڭ ئاساسلىق سەۋەبىنى دەل ھېلىقى «ئائىلە خەۋەرلىرى دوسكىسى» دەپ قارايمەن.

مومام بىلەن قىلىشقان ۋەدىمىز

كىچىك چاغلىرىم ئىدى. بىر كۈنى مومام ماڭا:

ـ بۇياققا كەل، بالام! ئىككىمىز مۇنداق كېلىشۋالايلى: مەن سېنىڭ ئىلىمدە ئەڭ يۇقىرى پەللىگە يېتىشىڭ ئۈچۈن دۇئا قىلاي. سەنمۇ ياخشى ئوقۇغىن. ئەمما بىر شەرتىم بار: سەن مېنى پات ـ پات يوقلاپ تۇرىسەن. ناۋادا ئۆلۈپ قالسام، گۇناھىمنىڭ مەغپىرەت بولۇشى ئۈچۈن دۇئا قىلىپ، پات ـ پات قەبرەمنى زىيارەت قىلىپ تۇرىسەن، ـ دېدى.

مەن مومامنىڭ شەرتىگە قوشۇلدۇم. مومام ماڭا ھەر دائىم دۇئا قىلاتتى ۋە ئارىمىزدىكى كېلىشىمنى پات ـ پات ئەسكەرتىپ تۇراتتى. مەنمۇ كېلىشىمگە ئاساسەن مومامنى يوقلاپ تۇردۇم، مەكتەپتىمۇ ناھايىتى ياخشى ئوقۇدۇم.

كۈنلەر، ئايلار شۇ تەرىقىدە ئۆتتى...

مەن مۇۋەپپەقىيەت پەلەمپەيلىرىگە قەدەممۇقەدەم ئۆرلىدىم. بىر كۈنى مومام بۇ دۇنيادىن ۋاقتىسىز خوشلاشتى. مەن بۇنىڭغا بەكمۇ قايغۇردۇم.

خىزمەت ۋە كۈندىلىك ئىشلىرىمنىڭ ھەلەكچىلىكىدە يۈرگەن كۈنلەرنىڭ بىرىدە تاڭغا يېقىن بىر چۈش كۆرۈپتىمەن. چۈشۈمدە مومام ماڭا:

ـ ئارىمىزدىكى كېلىشىمنى ئۇنتۇپ قالدىڭمۇ؟ ـ دەۋاتقۇدەك. كۆڭلۈم تولىمۇ پەرىشان ھالدا ئويغاندىم. شۇ كۈندىن باشلاپ يەنە مومامنىڭ قەبرىسىنى پات ـ پات زىيارەت قىلىپ، دۇئا قىلىپ تۇرىدىغان بولدۇم. بالىلىرىم مەندىن بۇنىڭ سەۋەبىنى سورىغان ئىدى، مەن ئۇلارغا مومام بىلەن ئارىمىزدىكى ھېكايىنى سۆزلەپ بەردىم.

باللارنى قۇچاقلاپ، باغرىغا بېسىش ئۇلارنىڭ ئوقۇش نەتىجىسىنىڭ تۆۋەن بولۇش مەسىلىسىنى ھەل قىلالامدۇ؟

يەسلىدىكى مەزگىللەردە قىزىمنىڭ ئوقۇش نەتىجىسى ئىنتايىن تۆۋەن ئىدى. ئۇنىڭ باشلانغۇچنىڭ بىرىنچى يىللىقىدىكى بىر ئىمتىھاندا بەزى پەنلەردە نۆل ئالغانلىقىنى كۆرگەن ئايالىمنىڭ سەپرايى قىرىق گەز ئۆرلەپ، غەزەپتىن ئۆينى بېشىغا كىيدى. مەن ئايالىمنى قاتتىق سىلكىشلەپ قىزىمزغا قوپاللىق قىلىشتىن ئاگاھلاندۇرغاندىن كېيىن قىزىمنى يېنىمغا چاقىردىم. ئۇ ياشلىرى مەڭزىگە ئېقىپ چۈشۈۋاتقان ھالدا ئاستاغىنا يېنىمغا كەلدى. ئۇنى باغرىمغا بېسىپ تۇرۇپ:

ـ سۆيۈملۈك قىزىم، قايغۇرماڭ! ئىمتىھاندا نۆل ئالسىڭىز مەيلى، سىز مەن ئۈچۈن مەڭگۈ قەدىرلىك، ـ دېدىم.

شۇنىڭدىن كېيىن مەن قىزىمغا ئايرىم دەرس ئۆتۈپ بېرىشنى ئۈچۈن چېۋەر بىر ئوقۇتقۇچىنى تەكلىپ قىلدىم. قىزىمنى داۋاملىق ئىلھاملاندۇرۇپ، ئۆگىنىشىگە يارداملاشتىم. قىزىمدا ئانچە ئىلگىرىلەش بولمىسىمۇ، پات ـ پات باغرىمغا بېسىپ، سۆيۈپ تۇرۇپ:

ـ قىزىم، قايغۇرماڭ! مەن ئۈچۈن نومۇر مۇھىم ئەمەس. مەن سىزنى مەڭگۈ ياخشى كۆرىمەن. سىز مېنىڭ نەزىرىمدە دۇنيادىكى ئەڭ ياخشى قىز، ـ دەيتتىم.

كۈنلەر شۇ تەرىقىدە ئۆتتى...

بىر كۈنى ئىككىنچى سىنىپنىڭ ئىمتىھان نەتىجىلىرى ئېلان قىلىندى. ھەيران قالارلىقى، قىزىم بۇ قېتىملىق ئىمتىھاندا لاياقەتلىك بولۇپلا قالماي، ئىلغار ئوقۇغۇچىلار قاتارىدىن ئورۇن ئاپتۇ. تېخى سىنىپ بويىچە ئىككىنچى بوپتۇ. ئېنىقكى، قىزىم مېھىر ـ مۇھەببەت ۋە قىزغىن مۇئامىلەم تۈپەيلىدىن مەغلۇبىيەتچىلەر سېپىدىن ئىلغارلار سېپىگە قوشۇلغان ئىدى.

قۇربانلىق قوي ئىئانە ساندۇقى

دادام هەر يىلى ئۆيدە «قۇربانلىق قوي ئىئانە ساندۇقى» دەپ يېزىلغان بىر ساندۇق قويۇپ قوياتتى ۋە هەممەيلەننى ئۆز يېنىدىن پۇل چىقىرىپ، ئىئانە قىلىشقا ئىلهاملاندۇراتتى. دادامنىڭ ئايلىق مائاشى چىققان كۈنى بىزنى يىغىپ، ئۆزى باشلامچىلىق بىلەن ئىئانە ساندۇقىغا پۇل تاشلايتتى. بۇنى كۆرگەن هەممەيلەن ئۆزىمىز خالىغان مىقداردا پۇل تاشلايتتۇق. دادام بىزنى يىل بويى مۇشۇنداق قىلىشقا رىغبەتلەندۈرۈپ تۇراتتى. قۇربان هېيتقا ئاز قالغان بىر ئاخشىمى هەممەيلەن يىغىلىپ ساندۇقنى ئاچاتتۇق. يىغىلغان پۇللارغا مۇۋاپىق بىر قۇربانلىق مال سېتىۋالاتتۇق. بۇ مالنىڭ گۆشىنىڭ باشقىچە تەمى بولاتتى. چۈنكى، چوڭ ـ كىچىك هەممەيلەننىڭ ئۇنىڭدا هەسسىسى بار ئىدى. شۇنداق قىلىپ بىز دادامنىڭ يارىدىمىدە قۇربانلىق قىلىشنى هەقىقىي مەنىسى بىلەن ئۆگەندۇق.

دادامنىڭ مېھىر - شەپقىتىنى پەقەت ئىككى قېتىملا ھېس قىلدىم

دادام ناھايىتى شەپقەتسىز، زالىم بىر ئادەم ئىدى. مەن ئۇنىڭدىن ئۆمۈر بويى ئۇرۇپ - سوقۇش، تاپا - تەنىلەردىن باشقا ئىش كۆرمىدىم. ئۇ مېنىڭ ئەيىبلىرىمنى ۋە خاتالىقلىرىمنىلا كۆرۈپ، ياخشىلىقلىرىمنى ۋە ئارتۇقچىلىقلىرىمنى پەقەت كۆرمەيتتى. ئۇنىڭ ماڭا بولغان مېھىر - شەپقىتىنى ئۆمرۈمدە پەقەت ئىككى قېتىملا كۆردۈم.

بىرىنچىسى، ئوقۇشۇمنى تۈگىتىپ ئەسكەرلىككە ماڭىدىغان ۋاقتىم ئىدى. يولغا چىقىدىغان كۈنى ئەتىگەن دادام مېنى كۆز يېشى قىلغان ھالدا ئۇزىتىپ قويدى. شۇ چاغدا مەن ئەزەلدىن ھېس قىلىپ باقمىغان بىر تۇيغۇنى ھېس قىلدىم.

ئىككىنچىسى، ئەسكەرلىكتىن قايتىپ كېلىپ تېببىي تەكشۈرۈشتىن ساق - سالامەت چىققان ۋاقتىمدا دادام شۇنچىۋالا خۇشال بولدىكى، ئۆزىنى تۇتالماي مېنى باغرىغا باستى. شۇ ۋاقىتتا گويا كى پۈتۈن دۇنيا مېنى ئۆز قوينىغا ئالغاندەك ھېسسىياتتا بولدۇم. مەن قانداقمۇ بۇنداق ھېسسىياتتا بولماي تۇرالايمەن؟ چۈنكى، بۇ دادام مېنى تۇنجى قېتىم باغرىغا باسقان كۈن ئىدى.

ئالاھىدىلىكلەر لەۋھەسى

تۆت ياشقا كىرگەن قىزىم ئىنتايىن مۇرەككەپ پىسخىكىلىق بىر پەيتنى بېشىدىن ئۆتكۈزۈۋاتاتتى. ئۇ ناھايىتى جىمغۇر، غەمكىن بولۇپ قالغان ئىدى. گەپ قىلسىلا ئاچچىقلىنىپ، ۋارقىراپ كېتەتتى. مەن ئۇيان ئويلاپ، بۇيان ئويلاپ ئاخىر بۇنىڭ سەۋەبىنى تېپىپ چىقتىم. ئەسلىدە مەن ئۇنىڭغا كۆپ ئازار بېرىپتىمەن، ئۇنىڭ غۇرۇرىنى پايخان قىلىپ، ئەيىبلەپتىمەن، تىللاپتىمەن، ئۇرۇپتىمەن، داۋاملىق ئۇنىڭدىن قۇسۇر ئىزدەپلا يۈرۈپتىمەن. شۇنىڭ بىلەن بىچارە قىزىمنىڭ پىسخىكىسى بۇزۇلۇپتۇ.

مەن بۇلارنى ئويلاپ يىغلىغىنىمچە ئاللاھقا دۇئا قىلدىم ۋە ئۇزۇن ئويلانغاندىن كېيىن مۇنداق بىر چارە تېپىپ چىقتىم:

چوڭ بىر قەغەزگە «قىزىمنىڭ ئالاھىدىلىكلىرى» دەپ ماۋزۇ قويۇپ، ئۇنى جەدۋەللەشتۈردۈم ۋە ھەر كاتەكچىگە قىزىمنىڭ ئالاھىدىلىكلىرىنى يازدىم. مەسىلەن، قىزىم ئۇكىسىنى ياخشى كۆرىدۇ، قىزىم ئۇكىسىغا كۆيۈنىدۇ، قىزىم ئەدەپلىك، ھېچكىمنى تىللىمايدۇ، قىزىم باشقىلارنى يوقلاپ تۇرۇشنى ياخشى كۆرىدۇ، قىزىم ياتاق ئۆيىنى رەتلىك تۇتىدۇ، قىزىم ئانىسىغا يارەملىشىدۇ... دېگەندەك.

مەن بۇ ۋاراقچىنى مېھمانخانا ئۆيگە ئېسىپ قويدۇم. ئۆز ئالاھىدىلىكلىرىنىڭ تىزىملىكىنى كۆرگەن قىزىم خۇشاللىقتىن ئۇچۇپ كېتەيلا دەپ قالدى ۋە دادىسىغا ئوقۇپ بېرىشكە باشلىدى. تېخىمۇ ھەيران قالارلىقى، قوشنىلاردىن ياكى ئۇرۇق ـ تۇغقانلاردىن بىرەرسى ئۆيىمىزگە كېلىپ قالسا، قىزىم ئۇنىڭ قولىنى تۇتۇپ پەخىرلەنگەن ھالدا:

ـ بۇياققا كېلىپ بۇنىڭغا قاراڭ! ئانام مەن توغرىلىق نېمىلەرنى يېزىپتۇ؟

ـ دەيدىغان بولدى.

ئاللاھنىڭ يارىدىمى بىلەن قىزىمنىڭ ئەھۋالى كۈندىن ـ كۈنگە ياخشىلىنىشقا باشلىدى. شۇنىڭ بىلەن ئائىلىمىز تېخىمۇ مېھىر ـ مۇھەببەتكە تولدى.

ئۆزۈم قوغلانغان مەكتەپكە دوكتور بولۇپ قايتىپ كەلدىم

مەن ئىنژېنېرلىق فاكۇلتېتىغا قوبۇل قىلىندىم. ئەمما بىرىنچى ئوقۇش يىلىدىلا ئىمتىھاندىن ئۆتەلمىگىنىم ئاز كەلگەندەك، كېيىنكى يىلدىمۇ ئۆتەلمىدىم. شۇنىڭ بىلەن مەكتەپ مۇدىرىيىتى مېنى لاياقەتسىز ئوقۇغۇچى دەپ باھالاپ ئوقۇش تىزىملىكىدىن چىقىرىۋەتتى. مەن:

ـ ئانامغا نېمىمۇ دەرمەن؟ دادامغا قايسى يۈزۈم بىلەن قارارمەن؟ ـ دېگەن ئوي بىلەن ئۆيگە روھسىز چۈشكۈن ھالدا قايتىپ كەلدىم. خېلى ئۇزۇنغىچە ئىككىلىنىپ تۇرغاندىن كېيىن ئاخىر دادامغا ئەھۋالنى ئېيتتىم. ئويلىمىغان يەردىن دادامنىڭ جاۋابى مۇنداق بولدى:

ـ سەن قابىلىيەتلىك بىر يىگىت. ئۆزۈڭگە ئىشەن! بۇنىڭدىن كېيىن مەغلۇبىيىتىڭنى چوقۇم غەلىبىگە ئايلاندۇرۇپ، قولدىن بېرىپ قويغانلىرىڭنى تولۇقلىۋالالايسەن، مەن ساڭا ئىشىنىمەن.

شۇنداق قىلىپ، مەن يازلىق تەتىلنى ناھايىتى تەستە ئۆتكۈزدۈم. تەتىلدىن كېيىن ئىلىم ـ پەن فاكۇلتېتىنىڭ فىزىكا بۆلۈمىگە قوبۇل قىلىندىم. ئەسلىدە ئائىلەمدىكىلەر مېنىڭ مەكتەپتىن چىقىرىۋېتىلگەنلىكىمدىن تولىمۇ قايغۇرغان بولسىمۇ، چاندۇرمىغان ئىدى. شۇڭا مەن ئۇلارنىڭ ئۈمىدىنى يەردە قويماسلىقىم، ئۆزىگە ئىشىنىدىغان، ھەققىي قابىلىيەتلىك يىگىت ئىكەنلىكىمنى ئىسپاتلىشىم كېرەك ئىدى.

ئاللاھنىڭ يارىدىمى بىلەن ئىلىم ـ پەن فاكۇلتېتىدا كەينى ـ كەينىدىن ئىلغار نەتىجىلەرگە ئېرىشتىم. ئاخىرىدا مەكتەپنى ئەلا نەتىجە بىلەن پۈتتۈردۈم. شۇ چاغدا مەن ئىلگىرى قوغلانغان ئىنژېنېرلىق فاكۇلتېتىنىڭ بىر ئېلانىنى كۆرۈپ قالدىم. ئېلاندا فاكۇلتېتنىڭ لاياقەتلىك ئوقۇش پۈتتۈرگەن ئوقۇغۇچىلىرىنى فىزىكا ۋە گېئومېتىرىيە بۆلۈملىرىدە خىزمەت قىلىشقا تەكلىپ قىلغان ئىكەن. ماتېماتىكا ۋە فىزىكا بىلىملىرى ھازىرقى زامان ئىنژېنېرلىق

ئىلمىنىڭ ئاساسى ھېسابلىناتتى. مانا ئەمدى شۇ مەكتەپتىن قوغلىنىپ بىرقانچە يىل ئۆتكەندىن كېيىن، يەنە شۇ مەكتەپكە ئوقۇتقۇچى بولۇپ كەلدىم. فاكۇلتېتتىكى ئىشخانامغا مېنى زىيارەت قىلغىلى كەلگەنلەر چوڭ بىر لەۋھەگە يېزىلغان «لاقايەتسىز ئوقۇغۇچى دەپ قوغلانغان مەكتەپكە دوكتۇر بولۇپ قايتىپ كەلدىم» دېگەن خەتنى كۆرىدۇ. ئەسلىدە مەن بۇ لەۋھەدىكى خەتنى دادامنىڭ غەمخورلۇقىنى ئېتىراپ قىلىپ ھەمدە ئىشخانامغا كەلگەن ئوقۇتقۇچى - ئوقۇغۇچىلارغا سەرگۈزەشتىلىرىمنى سۆزلەپ بېرىش ئۈچۈن يازغان ئىدىم. چۈنكى، مەن مەغلۇپ بولغان چېغىمدا مېنى ئىلھاملاندۇرغان، بۇگۈنكى كۈنگە ئېرىشىشىمگە سەۋەبچى بولغان دادامدىن پەخىرلىنەتتىم. مەن يەنە بۇ لەۋھەدىكى خەت ئارقىلىق ئۈمىدسىز كىشىلەرنى قايتىدىن ئۈمىدۋار بولۇشقا ئۈندەشنى ئويلىغان ئىدىم.

رەڭلىك شارچىلار ئىستاكانى

بىرقانچە رەڭلىك كىچىك شارچىلار بىلەن چىرايلىق بىر ئىستاكان تەييارلاپ كىچىك قىزىمغا مۇنداق دېدىم:

ـ ئەگەر بىر قېتىم ياخشى ئىش قىلسىڭىز ياكى ئانىڭىز بىلەن ئىككىمىزنىڭ گېپىگە ئۇنىسىڭىز، سىز ئۈچۈن ئىستاكانغا بىر شارچە تاشلايمەن. ھەپتە ئاخىرىدا بىز شارچىلارنى سانايمىز. ھەربىر شارچىغا بىر سوم ياكى شاكىلات ياكى ماروژنا دېگەندەك مۇكاپاتلارنى بېرىمەن. ئەگەر ئىككى ئىشنى خاتا قىلىپ قويسىڭىز، ئىستاكاندىن بىر شارچىنى ئېلىۋالىمەن.

بۇ پىكرىم قىزىمنىڭ ئىش ـ ھەرىكىتىنى ياخشىلىشىغا ئىنتايىن چوڭقۇر تەسىرى كۆرسەتتى. بەلكىم، بۇ پىكرىنىڭ قىزىمنىڭ ھەم ئۆزۈمنىڭ بەخت ـ سائادىتىم ئۈچۈن ناھايىتى چوڭ پايدىسى بولۇشى مۇمكىن.

كەپسىز بالا ۋە چۈۋۈپ - قۇراشتۇرۇش ئويۇنلىرى

بىر كۈنى ئوغلۇم بىر ئوبدان ئويۇنچۇقنى ئەتۋىركە بىلەن ئاجرىتىپ، پارچە - پارچە قىلىۋېتىپتۇ. ئاچچىقىمغا چىدىماي:

- ئويۇنچۇقۇڭنى مۇشۇنداق بۇزۇۋېتەمسەن؟ بېشىڭنى قاغا چوقۇۋالدىمۇ؟

- دەپ سىلكىشلىدىم.

كىچىك ئوغلۇم قولىدىكى ئەتۋىركىنى تاشلىۋېتىپ، كارتون فىلىم كۆرۈش ئۈچۈن ئۆيگە كىرىپ كەتتى. يولدىشىم خىزمەتتىن قايتىپ كەلگەندە ئۇنىڭغا بولغان ئىشلارنى سۆزلەپ بېرىۋىدىم، ئۇ كۈلۈپ تېلىققىنىچە:

- كىچىك ۋاقتىمدا ئانام ماڭىمۇ سېنىڭ ئوغلىمىزغا قىلغان مۇئامىلەڭنى قىلغان بولسا، مېنىڭ بۇگۈنكى كۈنۈم بولمايتتى، - دېدى. مەن ھەيرانلىق بىلەن:

- بۇ قانداق گەپ؟ - دېسەم، ئۇ ماڭا ئالدىرىماي چۈشەندۈرۈشكە باشلىدى:

- مەن كىچىك ۋاقتىمدا ھەممە نەرسىنى چۈۋۈپ - قۇراشتۇرۇشقا ئامراق ئىدىم. ئۆيىمىزدە كىرسىن يانداۋۇپ ئۆينى ئىسسىتىدىغان ئوچىقىمىز بار ئىدى. مەن شۇنىمۇ چۈۋۈپ - قۇراشتۇراتتىم. ئانام مېنى مەيلىمگە قويماتتى، ئاچچىقلانمايتتى. ئەكسىچە ناھايىتى مېھرىبانلىق بىلەن چۈۋۈپ - قۇراشتۇرۇشتا ماڭا يول كۆرسىتەتتى. مانا بۇگۈنكى ئىنژېنېرلىق فاكۇلتېتىدا ئوقۇتقۇچى بولۇپ ئىشلىشىم ۋە ئىلغار كەشپىياتلارنى يارىتىپ، نۇرغۇن شىركەتلەرنىڭ مېنى يۇقىرى مائاش بىلەن تالىشىپ تەكلىپ قىلىشىدا ئانامنىڭ زور تۆھپىسى بار.

سۇۋەرەك ئۆلتۈرۈش مۇسابىقىسى

مەن بالىلىرىمنىڭ سۇۋەرەكتىن بەكمۇ قورقىدىغانلىقىنى ھېس قىلدىم ـ دە، بۇ مەسىلىنى پەم ـ پاراسەت ۋە تەدبىر بىلەن ھەل قىلىشنى ئويلاپ ئۇلارغا:

ـ ئاراڭلاردىن كىم بىر سۇۋەرەك ئۆلتۈرسە، ئۇنىڭغا بىر سوم بېرىمەن، ـ دېدىم.

بالىلىرىم سەل ئىككىلىنىپراق بۇ پىكرىمگە قوشۇلدى. شۇنداق قىلىپ بىز سۇۋەرەكلەرنىڭ چىقىشىنى كۈتۈپ تۇردۇق. تۇيۇقسىز بىرقانچە سۇۋەرەك غىلدىرلاپ چىقتى. بالىلار ھەممىسى ئايىغىنى قولىغا ئالغىنىچە سۇۋەرەكلەرنى قوغلاپ، كەينى ـ كەينىدىن ئۇرۇپ دېگەندەك قىزىق جەڭ باشلىنىپ كەتتى. جەڭ ئاخىرلاشقاندىن كېيىن ۋەدەم بويىچە ئۇلارغا مۇكاپات بەردىم. بالىلار مۇكاپات پۇللىرىغا ماروژنا سېتىۋېلىپ، ھۇزۇرلىنىپ يېيىشتى. شۇنىڭدىن كېيىن سۇۋەرەكلەرگە قارشى جەڭلەر يەنە داۋام قىلدى. ئۇزۇن ئۆتمەي بالىلىرىمنىڭ ھەممىسى سۇۋەرەكتىن قورقمايدىغان بولۇپ كەتتى.

باللارنى ئۇخلىتىش چارىسى

ئەمدىلا ئۇچ ياشقا كىرگەن سۆيۈملۈك ئوغلۇم مەندىن ئايرىلىپ، ئايرىم هۇجرىدا ئۇخلايدىغان بولۇۋالدى. ئۇنىڭدىن ئەنسىرەپ كۆزۈمدىن ئۇيقۇ قاچتى. قېرىنداشلىرى بىلەن بىللە ئۇخلاشقا قىزىقتۇرۇپ باققان بولساممۇ، ئۇنى گەپكە كىرگۈزەلمىدىم. شۇنىڭ بىلەن ئوغۇللىرىمنىڭ هەممىنى يىغىپ ئۇلارغا:

ـ قېرىندىشىڭلار كارىۋاتتا ئۆزى يالغۇز ئۇخلىسا قورقۇپ قالىدۇ. سىلەرنىڭ بىرەر ئامالىڭلار بارمۇ؟ ـ دېدىم.

ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ ئۇچىنچى يىللىقىدا ئوقۇيدىغان 15 ياشلىق قىزىم:

ـ ئانا، بۇ ئىشنى ماڭا قويۇڭ! ـ دېدى.

ئۇ شۇنىڭدىن تارتىپ هەر كېچىسى ئۇخلاشتىن ئىلگىرى ئۇكىسىغا هېكايە ئېيتىپ بېرىشكە باشلىدى. ئۇ يەنە بەزى كۈنلىرى ئۇكىسىنى ئىلهاملاندۇرۇپ مۇسابىقە ئۆتكۈزەتتى ۋە ئۇنى مۇكاپاتلايتتى. نەتىجىدە ئوغلۇمنىڭ ئاچىسى ۋە باشقا قېرىنداشلىرى بىلەن مۇناسىۋىتى ياخشىلىنىپ، بىللە ئۇخلايدىغان بولدى.

ئەمەلىيەتتە، قىزىم مەن هەل قىلالمىغان مەسىلىنى هەل قىلغان ئىدى. مەن قىزىمنى ئائىلە بويىچە ئېلىپ بېرىلغان يىغىلىشتا باغرىمغا بېسىپ تۇرۇپ مۇكاپاتلىدىم. يەنە تېخى ئۇنىڭ بىلەن بىرگە قىسقىغىنا سەيلىگە چىقتۇق. مەن قىزىمنىڭ كۆرسەتكەن تىرىشچانلىقلىرىغا لايىق بىر هەدىيە ئېلىپ، ئۇنىڭغا بەرگىنىمدە ئۇ ماڭا:

ـ ئانا! سىزنىڭ مېنى باغرىڭىزغا باسقانلىقىڭىزنىڭ ئۆزىلا مەن ئۈچۈن دۇنيادىكى هەرقانداق سوۋغاتتىن قىممەتلىك ئىدى، ـ دەپ مېنى خۇشال قىلىۋەتتى.

تۈيۈقسىز توك ئۆچۈپ قالغاندا باللارنى قانداق خاترجەم قىلىسىز؟

كېچىلىرى تۈيۈقسىز توك ئۆچۈپ قالسا، گويا پۈتۈن دۇنيا قاراڭغۇلىشىپ كەتكەندەك ئۆي قورقۇنچلۇق بولۇپ قالىدۇ. بۇنداق چاغدا كىچىك باللار يالغۇزلۇق هېس قىلىپ، قورقۇپ كېتىدۇ. ئاتا ـ ئانىلار بۇنداق ۋاقىتلاردا ياخشى تەدبىر قوللانمىسا، باللار كېچە قاراڭغۇسىدىن قورقىدىغان بولۇپ قالىدۇ. سىلەرمۇ شۇنداق ئىشقا ئۇچراپ قالساڭلار، مۇنۇ كىشىلەردەك ئاماللارنى قوللىنىپ بېقىشىڭلارنى تەۋسىيە قىلىمەن:

كىچىك ۋاقىتلىرىمىزدا يېزىمىزدا تولا توك ئۆچۈپ قالاتتى. دادام رەھمەتلىك كېچىسى توك ئۆچۈپ قالغاندا تۆت قىز، بىر ئوغۇل ۋە ئانام قاتارلىق هەممەيلەننى كارىۋاتتا ئولتۇرغۇزۇپ، مەزمۇنلۇق دىنىي هېكايىلەرنى ئېيتىپ بېرەتتى. جۈمە خۇتبىلىرىدە ئاڭلىۋالغان ۋەز ـ نەسىهەتلەرنى سۆزلەپ بېرەتتى. شام يورۇقىدىكى بۇ ئولتۇرۇشنىڭ گۈزەللىكىدىن بەزىدە توكنىڭ پات ـ پات توختاپ قېلىشىنى ئارزۇ قىلىپمۇ قالاتتۇق. چۈنكى، بىز دادامنىڭ هېكايىلىرى بىلەن ئۆزىمىزنى خۇشال هېس قىلاتتۇق. ئائىلىمىز مېهىر ـ مۇهەببەت بىلەن تولىمۇ گۈزەل ئىدى. بىز ئادەتتە تاماق يېيىش ۋە باشقا ئىشلار ئۈچۈن بىر يەرگە جەم بولىدىغان بولساقمۇ، شام يورۇقىدا دادامنىڭ هېكايە سۆزلەپ بېرىشى ئۈچۈن يىغىلىشىمىزنىڭ ئۆزگىچە هۇزۇرى بار ئىدى. بۇ يىغىلىشنىڭ نەتىجىسى شۇ بولىدىكى، گەرچە بىزنىڭ مائارىپ سەۋىيەمىز پەرقلىق، دادام ئىسلامىي دەۋەتچى ياكى خاتىپ بولمىسىمۇ، دادامنىڭ تەسىرىدە هەممىمىز ئاللاهنىڭ رەهمىتى بىلەن دەۋەت ساهەسىدە خىزمەت قىلىۋاتىمىز.

* * *

توك توختاپ قېلىپ باللارنىڭ قاراڭغۇلۇقتىن قورققانلىقىنى كۆرگىنىمىزدە دادىسى بىلەن ئىككىمىز بۇ قورقۇنچنى تەلتۆكۈس يوقىتىدىغان بىر چارە

ئويلاپ تاپتۇق. بىز بالىلار بىلەن قاراڭغۇدا ئويۇن ئويناشقا باشلىدۇق. بالىلار بارا - بارا قاراڭغۇلۇقنى ياخشى كۆرىدىغان، قورقمايدىغان بولدى. ئاللاھنىڭ رەھمىتى بىلەن بىزنىڭ بۇ ئامالىمىز ياخشى ئۇنۇم بەردى.

* * *

بالىلىق چاغلىرىمىزدا توك توختاپ قالغان ۋاقىت بىزنىڭ ئەڭ خۇشال ۋاقتىمىز ئىدى. چۈنكى، توك توختاپ ئۆينى قاراڭغۇلۇق قاپلىسا، ئانام بىزنى يەنى بەش ئوغۇل، بىر قىز جەمئىي ئالتەيلەننى شام يورۇقىدا بىر يەرگە يىغاتتى. كېچە قاراڭغۇسىدىن قورقۇپ قالمىسۇن دەپ بىز بىلەن بىرلىكتە شېئىر ئوقۇيتتى. مانا ئەمدى مەنمۇ توك توختاپ كېچە قاراڭغۇسىدا قالساق، قىزىمغا ئانام ماڭا 20 يىل ئىلگىرى ئوقۇپ بەرگەن شېئىرلارنى ئوقۇپ بېرىدىغان بولدۇم:

بىز ئاللاھقا يۈزلىنىمىز،
ئاڭا سەجدە قىلىمىز،
ئاشكارا ھەم يوشۇرۇن،
ئىبادەتكە جەم بولىمىز.
كېچىدە ھەم كۈندۈزدە،
شېئىر بىزنىڭ شادلىقىمىز،
بىز ئاللاھنىڭ پەرۋىشىدە،
ئەمدى كەتتى شاشلىقىمىز.
قەلبلىرىمىز كىرلەشتى،
دىللىرىمىز بىرلەشتى،
ئىسلام بىلەن ھەممەيلەن،
بەكمۇ مەھكەم ھىملەشتى.
بىزگە ئىگە بولغۇدەك،
ئۇندىن باشقا ھېچ زات يوق،
كاپىر بولغان كىشىگە،
مۇسۇلمان دەپ ھېچ ئات يوق.

بالىڭزنى بەزىدە ئىش ئورنىڭزغا بىللە ئاپىرىڭ!

ئىنسان ئۆزى ياخشى كۆرگەن كىشىنىڭ ھەممە ئىشلىرىنى ئەتراپلىق بىلگۈسى كېلىدۇ. دادىسىنى ياخشى كۆرىدىغان بالىمۇ: «دادام كۈن بويى نەلەردە يۈرىدىغاندۇ؟ نېمە ئىشلارنى قىلىدىغاندۇ؟ كىملەر بىلەن ئۇچرىشىدىغاندۇ؟ كىملەر بىلەن پاراڭلىشىدىغاندۇ؟...» دېگەنگە ئوخشاش دادىسىنىڭ نۇرغۇن ئۇششاق ئىشلىرىدىن خەۋەردار بولۇشقا قىزىقىدۇ. دادىنىڭ بالىسىنى ئۆزىگە ھەمراھ قىلىپ ئىش ئورنىغا ئاپىرىشى بالىدا: «دادام مېنى قەدىرلەيدىكەن» دېگەن تۇيغۇنى پەيدا قىلىدۇ. بالىنىڭ ئۆزىگە بولغان ئىشەنچىسىنى ئاشۇرىدۇ، نەزەر دائىرىسىنى كېڭەيتىدۇ ۋە دادىسىنىڭ ئائىلە ئۈچۈن قانداق جاپالارنى تارتىدىغانلىقىنى ئۆز كۆزى بىلەن كۆرۈش ئىمكانىيىتىگە ئىگە قىلىدۇ. تۆۋەندە بىز سىلەر بىلەن مۇشۇ ھەقتىكى بىرقانچە تۈرمۇش تەجرىبىسىنى ئورتاقلىشىپ باقايلى:

دادام رەھمەتلىك مېنى بەزىدە ئىش ئورنىغا ئاپىراتتى. كەسپداشلىرى ئالدىدا مەن بىلەن ماختىناتتى. دادامنىڭ بۇ ئىشى ماڭا سېھىردەك تەسىر قىلاتتى. شۇڭلاشقا مەن دادامنىڭ مەندىن كۈتكەن ئۈمىدىنى ئاقلاش ئۈچۈن ئۈزلۈكسىز تىرىشاتتىم.

* * *

دادام ئاممىۋى ئاپتوبۇس شىركىتىدە بېلەتچىلىك قىلاتتى. بىر كۈنى ئۇ مېنى ئۆزىگە ھەمراھ قىلۋالدى. بىز دادام ئىشلەيدىغان ئاپتوبۇستا يولغا چىقتۇق. دادام مېنى دېرىزىنىڭ يېنىدا ئولتۇرغۇزۇپ قويۇپ، يولۇچىلارغا بېلەت تارقىتىش ۋە يىغىۋېلىش ئىشىنى باشلىۋەتتى. دادام ھەر قېتىم يېنىمدىن ئۆتكەندە كۆزىنى قىسىپ قويىاتتى. مەن ئۇ كۈنى بەكمۇ خۇشال بولدۇم. دادامنىڭ شۇنچىۋالا جاپا ـ مۇشەققەتكە سەۋرچانلىق ۋە رازىمەنلىك بىلەن

بەرداشلىق بېرىدىغانلىقىنى ئۆز كۆزۈم بىلەن كۆردۈم. دادامنىڭ خىزمىتى تۆۋەن دەرىجىلىك خىزمەت بولسىمۇ، شۇنىڭدىن تارتىپ مەن دادامدىن بەكمۇ پەخىرلىنىدىغان بولدۇم. شۇ كۈنى كەچتە دادام ئىككىمىز ئاپتوبۇس شوپۇرى بىلەن بىرگە كەچلىك تاماق يەپ، بىر كۈنلۈك خىزمىتىمىزنى ئاخىرلاشتۇردۇق.

مانا ھازىر شۇ ئىشقا 30 يىلدىن ئېشىپتۇ. مەن ئۇ كۈننى مەڭگۈ ئۇنتۇپ قالمايمەن. ھەر قېتىم ماشىنامنى ھەيدەپ، دادام بىلەن بىرگە باسقان ئاشۇ يوللاردا ماڭغىنىمدا، ئەينى چاغدىكى شۇ كۈنلەرنى ئەسلەپ كۆزلىرىمدىن ياش قۇرۇمايدۇ. شۇنىڭ بىلەن دادامغا ئاللاھنىڭ رەھمىتى ۋە مەغپىرىتىنى تىلەپ ئۇزۇن دۇئا قىلىمەن.

* * *

باشلانغۇچ مەكتەپنىڭ تۆتىنچى يىللىقىدا ئوقۇۋاتقان مەزگىللەردە ئانام دائىم مېنى دادامنىڭ ئىش ئورنىغا تاماق ئاپىرىپ بېرىشىم ئۈچۈن ئەۋەتەتتى. ھەر قېتىم ئۆيدىن چىقىش ئالدىدا ئۇ ماڭا:

ـ ئوغلۇم! بېرىپ داداڭنىڭ بىز ئۈچۈن قانچىلىك جاپا تارتىدىغانلىقىنى كۆرۈپ كەلگىن! ـ دەيتتى.

* * *

دادام بىر باي دېھقاننىڭ ئۆيىدە ئىشلەمچىلىك قىلاتتى. ھەر قېتىم دادامنىڭ يېنىغا بارغىنىمدا دادام پېشانىسىدىن تەر تەپچىپ تۇرغان، يۈز ـ كۆزلىرىنى توپا ـ چاڭ باسقان ھالدا ئالدىمغا كېلەتتى. ئاندىن قۇلقىمغا ئاستا پىچىرلاپ:

ـ بالام! ئۆيگە قايتىپ، دەرسىڭنى مۇزاكىرە قىلغىن. ئاللاھ خالىسا سېنىڭ كەلگۈسىڭ پارلاق بولىدۇ، ـ دەيتتى. شۇنىڭ بىلەن مەن دەرھال ئۆيگە قايتىپ، كىتابلارنىڭ ئىچىگە شۇڭغۇپ ئىلىم شەربەتلىرىنى ئىچەتتىم.

ئارىدىن بىرقانچە يىللار ئۆتتى...

بىر كۈنلەردە دادام ئەرەب دۆلەتلىرىدىن بىرىدە ئىشلەشكە باشلىدى.

شۇنىڭ بىلەن بىزگە يېڭى بىر دۇنيا ئېچىلدى. بىر قانچە يىل ئىچىدە زېمىن سېتىۋېلىپ، بىنا سالدۇق... مەن تولۇق ئوتتۇرىدا ئوقۇۋاتقان مەزگىللەردە دادام ماڭا ئىشىنىپ، تاپقان پۇللىرىنى ماڭا ئەۋەتەتتى. مەن ئانامنىڭ نازارەتچىلىكىدە ئۇ پۇللارنى ئائىلە خىراجەتلىرى ۋە باشقا چىقىملارغا ئىشلىتەتتىم.

يىللار شۇ تەرىقىدە ئۆتتى... مەن ئېلېكتىر ئىنژېنېرلىقى فاكۇلتېتىغا كىرىپ، تۆت يىللىق ئوقۇشۇمنى مۇۋەپپەقىيەتلىك تاماملىدىم. مانا ئەمدى خەلقئارالىق نېفت شىركىتىنىڭ بىرىدە مۇدىر بولۇپ ئىشلەۋاتىمەن. مەخسۇس ئايروپىلاندا ئولتۇرۇپ سەپەر قىلىمەن. مائاشىممۇ ئىنتايىن يۇقىرى. لېكىن مەن دادامنىڭ باشقىلارنىڭ ئېتىزلىقلىرىدا ئىشلەمچى بولۇپ ئىشلىگەن چاغدىكى ئاشۇ سىيماسىنى قەتئىي ئۇنتۇپ قالمىدىم.

ـ ئاھ خۇدا! سەن بىزگە نېمانچە مېھرىبان ـ ھە! دادامنىڭ بىز ئۈچۈن تارتقان جاپا ـ مۇشەققەتلىرىنى كۆرۈپ كېلىشىم ئۈچۈن ئىش ئورنىغا ئەۋەتكەن ئانام نېمىدېگەن تەدبىرلىك ئايال ـ ھە! ناۋادا ئانام شۇنداق قىلمىغان بولسا، مەن قولۇمدىن ئىش كەلمەيدىغان مەغلۇبىيەتچى بىر ئىنسان بولۇپ قېلىشىم مۇمكىن ئىدى.

* * *

مەن كىچىكىمدە ئۇششاق گەپنى تولا قىلىدىغان بالا ئىدىم. ئاددىي تۇرمۇشىمىزغا قانائەت قىلمايتتىم. بىر كۈنى دادام ماڭا يېمەكلىك سېتىۋېلىش ئۈچۈن ئازراق پۇل بەردى. بۇ پۇلغا تۈزۈكرەك بىر نەرسىمۇ كەلمەيتتى. مەن پۇلنى دادامنىڭ قولىدىن ئېلىپلا يەرگە ئاتتىم. بۇنى كۆرگەن دادام ماڭا ئاچچىقلانمىدى ـ يۇ، مۇنداق دېدى:

ـ ئەتە ساڭا كۆرسىتىدىغان ھەيران قالارلىق بىر ئىش بار. تەييار بول. ئەتىگەندە يولغا چىقىمىز.

ئەتىسى ئەتىگەندە دادام مېنى ئىش ئورنىغا ئېلىپ ماڭدى. بىز يېرىم سائەتكە يېقىن پىيادە يول مېڭىپ، ھېرىپ ـ چارچاپ ئاخىر دادامنىڭ ئىش ئورنىغا يېتىپ باردۇق. بۇ يەردە دادام ماڭا ئالاھىدە ئىلتىپات كۆرسەتتى. دادامنىڭ كەسىپداشلىرىمۇ ماڭا ئالاھىدە كۆڭۈل بۆلۈپ، مېنى تەبرىكلەشتى.

شۇنداق قىلىپ بىر كۈنمۇ كەچ بولدى. بىز ئۆيگە يەنە پىيادە قايتتۇق. مەن دادامغا:

ـ بەك ھېرىپ كەتتىم. ئاپتوبۇسقا چىقىپ ماڭساق بولمامدۇ؟ ـ دېسەم، دادام ماڭا:

ـ ئوغلۇم! مەن قاتناشقا كېتىدىغان پۇلنى سىلەرگە بېرىمەن دەپ ھەر كۈنى مۇشۇ يولنى پىيادە مېڭىۋاتىمەن. جاپا تارتسامۇ يەنىلا ئۆزۈمنى خۇشال ھېس قىلىمەن. سەن تۈنۈگۈن يەرگە ئاتقان ھېلىقى پۇل ئەسلىدە مېنىڭ ئاپتوبۇس بىلەن بېرىپ ـ كېلىشىمگە يېتەتتى. لېكىن مەن ئاشۇ پۇلنى سىلەر ئۈچۈن تېجەپ، پىيادە يول مېڭىۋاتىمەن، ـ دېدى.

دادامنىڭ سۆزلىرىنى ئاڭلاپ بېشىمدىن بىر چېلەك سۇ قۇيغاندەكلا بولدۇم. مەن نېمىدېگەن شەپقەتسىز، ۋاپاسىز ئوغۇل ـ ھە! شۇ كۈندىن باشلاپ مەن تۇرمۇشنىڭ قەدرىگە يېتىدىغان، پۇلنى قالايمىقان بۇزۇپ چاچمايدىغان بولدۇم.

* * *

دادامنىڭ بىر ئىش ئورنى بار ئىدى. يازلىق تەتىلدە مەن دادام بىلەن بىرگە ئىشلەيتتىم. بىر كۈنى دادام مېنى ئىش ئورنىنىڭ بىر چېتىگىرەك ئاپىرىپ:

ـ سەنمۇ چوپچوك يىگىت بولۇپ قالدىڭ. ئىش ئورنىدا بولغان ئىشلارنىڭ ھەممىنى ئۆيدىكىلەرگە دەپ ئولتۇرمىغىن. بولمىسا ئۆزىمىزگە ئاۋارىچىلىق تېپىۋالىمىز. ئۆيدە بولغان ئىشلارنىمۇ ئىش ئورنىدا سۆزلەپ يۈرمىگىن. ئائىلىنىڭ سىرى ئائىلىدە قالسۇن! ـ دېدى.

شۇنىڭدىن تارتىپ ئانام مەندىن ئىش ئورنىدا نېمە ئىشلار بولغانلىقىنى سورىسا، بۇ ھەقتە ئانامغا ئارتۇق گەپ قىلمايدىغان بولدۇم. چۈنكى، مەنمۇ سىر ساقلىيالايدىغان چوپچوك ئادەم بولغان ئىدىم. مەن شۇ كۈندىن باشلاپ نېمە ئىش بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، سىر ساقلايدىغان يىگىتكە ئايلاندىم.

* * *

ئانام مېنى تەتىل كۈنلىرىدە ئىش ئورنىغا ئاپىراتتى. ئۇ يەردە مەن ئانامنىڭ قانچىلىك جاپا تارتىدىغانلىقىنى كۆرەتتىم. شۇڭا ئانام بەرگەن پۇللارنى ئالدى ـ كەينىگە ئۆرۈپ ھېچ خەجلىگۈم كەلمەيتتى. چۈنكى، بۇ پۇللار ئانامنىڭ بىز ئۈچۈن جاپا تارتىپ، ئاران تەستە تاپقان پۇللىرى ئىدى.

باللارنىڭ سوئالىنى جاۋابسىز قويماڭ!

كىچىك چاغلىرىم ئىدى. بىر كۈنى دادامدىن:

ـ «سۇكارا» دېگەن سۆزنىڭ مەنىسى نېمە؟ مەن بۇ سۆزنى رادىيو ئۇزىلىنىڭ قۇرئان ئاڭلىتىش قانىلىدا ئاللاھنىڭ: ﴿يَوْمَ تَرَوْنَهَا تَذْهَلُ كُلُّ مُرْضِعَةٍ عَمَّا أَرْضَعَتْ وَتَضَعُ كُلُّ ذَاتِ حَمْلٍ حَمْلَهَا وَتَرَى النَّاسَ سُكَارَىٰ وَمَا هُم بِسُكَارَىٰ وَلَٰكِنَّ عَذَابَ اللَّهِ شَدِيدٌ﴾[2] دېگەن ئايىتى ئوقۇلۇۋاتقاندا ئاڭلاپ قالدىم، ـ دەپ سوردىم.

دادام ماڭا شۇ هامان ئۇ سۆزنىڭ مەنىسىنى چۈشەندۈرۈپ قويغاندىن كېيىن، مېنىڭ سوئال سورىغانلىقىمنى ۋە ياخشى چۈشىنەلىگەنلىكىمنى ماختاپ كەتتى. شۇ ۋاقىتتىن باشلاپ مەن دىنىي تېمىلارغا قىزىقىدىغان، رادىيودىن داۋاملىق قۇرئان تىڭشايدىغان هەمدە دادامدىن چۈشەنمىگەنلىرىمنى سورايدىغان بولدۇم.

راستىنى ئېيتسام، ئىلگىرى مەن دىنىي تېمىلارغا ئانچە قىزىقىپ كەتمەيتتىم. شۇ قېتىملىق سوئال سوراش ۋە دادامنىڭ سوئالىمغا بەرگەن جاۋابىدىن كېيىن مېنى ماختاپ قويۇشى تېخىمۇ تەقۋادار بولۇپ كېتىشىمنىڭ بىردىنبىر سەۋەبى بولدى. ناۋادا دادام شۇ چاغدا سوئالىمنى جاۋابسىز قويغان ياكى ئاچچىقلانغان بولسا، مەن ئۆمۈر بويى دىندىن يىراقلىشىپ كېتىشىم مۇمكىن ئىدى. دادام ئۇ چاغلاردا شەرىئەتكە بەك ئېسىلىپ كەتمەيدىغان كىشى بولسىمۇ، مەندەك بىر كىچىك بالىنىڭ سوئالىغا ئەستايىدىل مۇئامىلە قىلىپ، ئەتراپلىق جاۋاب بېرىش ئارقىلىق مېنى دىن يولىغا يېتەكلەپ قويغان ئىدى.

[2] هەج سۈرىسى، 2 ـ ئايەت.

پسىخىكىلىق ساغلاملىقنىڭ ئۈچ ئاساسى

ئالىملار مۇنداق دەيدۇ: ئىنسانىنىڭ نورمال پسىخىكىلىق ساغلاملىقى مۇنۇ ئۈچ ئاساس ئۈستىدە پۈت تىرەپ تۇرىدۇ:

بىرىنچى، ھاۋايى - ھەۋەسلىرىنى يۈگەنلەپ، كونترول قىلالايدىغان بولۇش.

ئىككىنچى، ئۈمىدۋار ھەم ئىرادىلىك بولۇش.

ئۈچىنچى، تۇرمۇشتىكى ئوڭۇشسىزلىقلارغا چىدامچان بولۇش.

مەلۇم بىر خەلقئارالىق ئىلمىي تەتقىقاتتا ئىسپاتلىنىشىچە، ئەڭ بەختلىك ئىنسانلاردا مۇنداق ئۈچ خىل ئامىل مەۋجۇت بولىدىكەن: ئۈمىدۋارلىق، ھاياتنىڭ كېلىشمەسلىكلىرىگە بەرداشلىق بېرىش ۋە نەپسىنىڭ ئارزۇ - ھەۋەسلىرىنى تىزگىنلەش. چۈنكى، نەپسىنىڭ ئارزۇ - ھەۋەسلىرى چوڭقۇر قۇدۇققا ئوخشاش بولۇپ، ئۇنى ئاچقان ئادەم ئىچىگە چۈشۈپ ھالاك بولۇپ كېتىدۇ.

ئوغلۇم، نەپسىڭگە قۇل بولما!

مەن قاچانكى دادامدىن: «كۆڭلۈم پالان نەرسىنى تارتىدۇ» دەپ بىرەر نەرسە ياكى پۇل سورىسام، ئۇ ماڭا:

ـ ئوغلۇم! نەپسىڭگە قۇل بولمغىن! ـ دەپ تەلىپىمنى رەت قىلاتتى. ئەمما، «كۆڭلۈم تارتىدۇ» دېگەن سۆزنى ئىشلەتمەي: «پالان نەرسىنى ئېلىپ بېرەمسىز؟» دېسەم، قىلچە ئىككىلەنمەيلا دېگىنىمنى ئېلىپ بەرگەندىن كېيىن ماڭا «كۆڭلۈڭ تارتقانلىكى نەرسىنى سېتىۋالساڭ بولامدۇ؟» ناملىق ئىبرەتلىك ھېكايىنى ئوقۇپ بېرەتتى.

هازىر بىرنى ئالساڭ، بىر سائەتتىن كېيىن ئىككىنى بېرىمەن

دادام رەھمەتلىك پات ـ پات تاتلىق ـ تۇرۇم، مېۋە ـ چېۋە ۋە ئۇنىڭدىن باشقا يېمەكلىكلەرنى ئەكېلىپ ئالدىمىزغا قويۇپ:

ـ هازىر پەقەت بىرنىلا ئالغان ياكى نەپسىنى تىزگىنلەپ سەۋر قىلغانلارغا بىر سائەتتىن كېيىن ئىككىنى بېرىمەن، ـ دەيتتى. دادام تەدرىجىي هالدا بىر سائەتنى بىر يېرىم سائەتكە، ئاندىن ئىككى سائەتكە، كېيىن ئۈچ سائەتكە ئۇزارتتى. قېرىنداشلىرىمنىڭ بەزىسى سەۋر قىلىپ ئىككىنى ئالدى. يەنە بەزىسى ئالدىراپ كېتىپ پەقەت بىر تالا ئالالدى. ۋاقتىنىڭ ئۆتۈشى بىلەن نۇرغۇن تەجرىبىلەردىن كېيىن هەممەيلەننىڭ ئەهۋالىدا ياخشىلىنىش بولدى. ئەمدىلىكتە هەممىمىز نەپسىمىزنى كونترول قىلالايدىغان، سەۋرچان بولۇپ كەتتۇق. بىرقانچە يىل داۋاملاشقان بۇ تەجرىبىنىڭ نەتىجىسىدە بىز رامىزان روزىسىنىمۇ ناهايىتى ئوڭۇشلۇق تۈتالايدىغان بولدۇق.

شۇ تەرىقىدە ئارىدىن بىرقانچە يىل ئۆتتى...

دادىمىز بىر كۈنى بىزنى چاقىرىپ مۇنداق دېدى:

ـ مەن هېلىقى ئۇسۇلنى سىلەر بالا چېغىڭلاردا نەپسىڭلارنى تىزگىنلەشنى ئۆگىتىش ۋە روزىغا كۆندۈرۈش ئۈچۈن قوللانغان ئىدىم. مانا ئەمدى غەلبە قىلدىڭلار. ئاللاھ سىلەرگە بەرىكەت بەرسۇن!

تاماق ئالدىڭلاردا، نەپسڭلارنى تىزگىنلەڭلار!

دادام بەزىدە تاتلىق ـ تۇرۇم، پۇرچاق، بادام مېغىزى دېگەندەك پارچە ـ پۇرات يېمەكلىكلەرنى ئەكېلىپ، ئالدىمىزدا قويغاندىن كېيىن:

ـ ھېچكىم تاماقتىن بۇرۇن ئوقۇلىدىغان دۇئانى ئوقۇماي تۇرۇپ، بۇ يېمەكلەرگە يېقىن كەلمىسۇن. بىلمىگەنلەر ئۆگەنسۇن ياكى ئەگىشىپ ئوقۇسۇن! ـ دەيتتى.

دادام بۇ ئىشنى بىرقانچە يىل داۋاملاشتۇردى. نەتىجىدە ھەممىز ئاللاھنىڭ رەھمىتى بىلەن ھەر قېتىم بىر نەرسە يېيىشتىن بۇرۇن چوقۇم زىكرى ئوقۇشنى ئۇنتۇمايدىغان، نەپسىمىزنى تىزگىنلىيەلەيدىغان ۋە ھارامدىن يىراق تۇرىدىغان بولدۇق.

قوبۇل قىلىنمىغان ئەنجۇر

تەقۋادارلىق، قانائەتچانلىق ۋە زاھىدلىق نەمۇنىسى بولغان بۇيۇك ئالىم مالىك ئىبنى دىنار ئىسلام مەشىئىلىنى ساھابىلەرنىڭ قولىدىن تاپشۇرۇپ ئالغان تابىئىنلاردىن بولۇپ، تۇرمۇشى ھەرقانچە غورىگۈل بولسىمۇ، قانائەتچان، سەۋر ـ تاقەتلىك، غۇرۇرلۇق، مال ـ دۇنيانى دەپ باشقىلارغا بويۇن قىسمايدىغان، دىننى ھەممىدىن ئۈستۈن بىلىدىغان ئالىيجانىاب كىشى ئىكەن.

بىر كۈنى ئۇ بازاردىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقاندا بىر ھارۋىدىكى ئەنجۇرگە كۆزى چۈشۈپتۇ. ساپسېرىق سارغىيىپ، مەي باغلاپ پىشقان، تىلنى يارغۇدەك تاتلىق، رەتلىك تىزىلغان ئەنجۇرلەرنى كۆرگەن ھەرقانداق كىشىنىڭ ئېغىزىغا سېرىق سۇ يىغىلماي قالمايدىكەن. يېڭى ئەنجۇر بازارغا كىرگەندىن بېرى بىرەر تالمۇ تېتىپ باقمىغان مالىك ئىبنى دىنار ئاشۇ ئەنجۇردىن پۇخادىن چىققۇچە يېيىشنى ئويلاپتۇ ـ دە، قولىنى ئاستاغىنا يانچۇقىغا ساپتۇ. ئەپسۇسكى، يانچۇقىدا ئەنجۇر سېتىۋالغۇدەك پۇل يوق ئىكەن.

مالىك ئىبنى دىنار تولىمۇ ياخشى كۆرىدىغان بۇ مېۋىنى سېتىۋالالمىغانلىقىدىن ئىنتايىن ئەپسۇسلىنىپتۇ. بىراق ئۇنىڭ كاللىسىغا توساتتىن مۇنداق بىر ئەقىل كەپتۇ. ئۇ سالماق قەدەملەر بىلەن ئەنجۇرچىنىڭ يېنىغا كېلىپ:

ـ ماڭا بىر كىلوگىرام ئەنجۇر بەرگەن بولسىڭىز، پۇلى نېسىي قالسۇن. ۋاقتىدا ئەكېلىپ بېرىمەن، ـ دەپتۇ خىجىل بولغان ھالدا پەس ئاۋاز بىلەن.

ئەنجۇرچى مالىك ئىبنى دىنارنىڭ ئۈستىبېشىغا بىر قۇر قارىۋېتىپ، ئۇنىڭ بەكمۇ نامراتلىقى كىشى ئىكەنلىكىنى پەملەپتۇ ـ دە، ئەنجۇرنى نېسىي سېتىپ بەرگىلى ئۇنىماپتۇ.

لېكىن مالىك ئىبنى دىنارنىڭ قۇرۇق قول قايتقۇسى كەلمەي، پۇلغا يارىغۇدەك بىرەر نەرسە چىقىپ قالارمۇ؟ دېگەن ئۈمىدتە ئۈستىبېشىنى بىر قۇر

ئاختۇرۇپ چىقىپتۇ. ئۇنىڭ سېتىۋالغىلى ئانچە ئۇزۇن بولمىغان بىر جۈپ ئايىغىدىن باشقا كىيىملىرى بەكمۇ كونىراپ، جۇل ـ جۇل بولۇپ كەتكەن ئىكەن. شۇنىڭ بىلەن ئۇ ئايىغىنى رەنگە قويۇپ ئەنجۇر سېتىۋېلىشنى ئويلىغان بولسىمۇ، ئەنجۇرچى ئۇنارمۇ ـ ئۇنىماسمۇ؟ دەپ ئىككىلىنىپ قاپتۇ. شۇنداقتىمۇ ئۇ غەيرەتكە كېلىپ ئەنجۇرچىدىن:

ـ بىر كىلوگىرام ئەنجۇرنىڭ پۇلى ئۈچۈن ئايىغىمنى رەنگە قويسام بولامدۇ؟

ـ دەپ سوراپتۇ.

ئەنجۇرچى بۇ قېتىم بۇرۇنقىدىنمۇ بەكرەك قوپال تەلەپپۇز بىلەن رەت قىپتۇ. مالىك ئىبنى دىنار ھەرقانچە قىلىپمۇ ئەنجۇر سېتىۋالالماي، ئىزا تارتقىنچە كۆڭلى يېرىم بولغان ھالدا يولغا راۋان بوپتۇ.

شۇ چاغدا ئۇلارنى يىراقتىن كۆزىتىپ تۇرغان كىشىلەر ئەنجۇرچىنىڭ ئەتراپىغا ئولىشىۋېلىپ، ئۇنىڭغا تۇشمۇتۇشتىن مالامەت قىلىشقا باشلاپتۇ:

ـ بىلەمسىز، ئۇ كىم؟ ئۇ دېگەن زامانىمىزدىكى مەشھۇر ئابىد مالىك ئىبنى دىنار بولىدۇ.

ـ ئۇ دېگەن بىر بۇيۇك ئالىم.

ـ ئۇ زامانىمىزدىكى ئەڭ تەقۋادار كىشى. ئۇنىڭدەك ئېسىل ئادەم بۇ دۇنيادا تېپىلمايدۇ. بۇ سىزنىڭ نېمە قىلغىنىڭىز؟

ئەسلىدە ئەنجۇرچىمۇ مالىكنىڭ نام ـ شۆھرىتىنى كۆپ ئاڭلىغان بولسىمۇ، ئۇنى شۇ چاغقىچە تونۇمايدىكەن. ئۇنى بىر قېتىم بولسىمۇ كۆرۈشنى ئارزۇ قىلىدىكەن. ئەنجۇرچى ئۆز ئايىغى بىلەن ئالدىغا كەلگەن بۇ بۇزرۇكۋار زاتنى قوپاللىق بىلەن رەت قىلىپ، كۆڭلىگە ئازار بېرىپ قويغانلىقىدىن تولىمۇ ئەپسۇسلىنىپ:

ـ ھەي ئىسىت! مەن نېمانداق شور پېشانە! ئۇ ئۇلۇغ، بۇزرۇكۋار زاتقا نېمىلەرنى دېدىم ـ ھە! ھەي ئىسىت! ھەي ئىسىت! مەنمۇ ئادەم بولدۇممۇ ئەمدى! ـ دەپتۇ.

ئەنجۇرچى ئۆزىنىڭ قىلغان ـ ئەتكەنلىرىدىن بەكمۇ خىجىللىق ھېس قىلىپ، خاتالىقىنى يۇيۇش ئۈچۈن دەرھال خىزمەتكارىنى ئالدىدىكى بىر ھارۋا

ئەنجۇرنىڭ ھەممىنى مالىك ئىبنى دىنارنىڭ ئۆيىگە ئاپىرىپ بېرىشكە بۇيرۇپتۇ ۋە ئۇنىڭ ئەنجۇرلەرنى ئالغىلى ئۇنىماسلىقىدىن ئەنسىرەپ خىزمەتكارىغا:

ـ ئەگەر مالىك ئىبنى دىنار ھەزرەتلىرىگە ئەنجۇرلەرنى قوبۇل قىلدۇرالساڭ، سېنى ئاللاھ رازىلىقى ئۈچۈن ئازاد قىلىۋېتىمەن، ـ دەپ تاپىلاپتۇ.

خىزمەتكار مالىك ئىبنى دىنارنىڭ يېنىغا كېلىپ، خوجايىنىنىڭ ئۆزىگە بىر ھارۋا ئەنجۇر ھەدىيە ئەۋەتكەنلىكىنى ۋە قىلغانلىرىغا بەكمۇ ئۆكۈنگەنلىكىنى ئېيتىپتۇ. ئۇ مالىك ئىبنى دىنارنى بۇنچىۋالا كۆپ ئەنجۇرنى ھەرگىز رەت قىلمايدۇ، دەپ ئويلىغان ئىكەن. بىراق ئۇ خاتالاشقان ئىدى. چۈنكى، مالىك ئىبنى دىنار ئىنتايىن غۇرۇرلۇق، ۋىجدانلىق ۋە ئالىيجاناب كىشى ئىدى.

ـ قايتىپ بېرىپ، خوجايىنىڭغا ئېيتقىن. مەن دىنىمنى ئەنجۇرگە تېگىشمەيمەن. مەن بۇگۈندىن باشلاپ تا ئۆلگەنگە قەدەر ئۆزۈمگە ئەنجۇر يېيىشنى چەكلىۋەتتىم، ـ دەپتۇ قەتئىيلىك بىلەن.

بۇ گەپنى ئاڭلىغان قۇل ھەيران قېلىپ يالۋۇرۇشقا باشلاپتۇ:

ـ ھەزرىتىم! بۇ ئەنجۇرلەرنى قوبۇل قىلسىلا! ناۋادا سىلى بۇلارنى قوبۇل قىلمىسىلا، مەن مەڭگۈ ئازاد بولالمايمەن. خوجايىنىم مېنىڭ ئازاد بولۇشۇمنى سىلىنىڭ بۇ ئەنجۇرلەرنى قوبۇل قىلىشلىرىغا باغلىق قىلىپ قويدى.

مالىك قۇلنىڭ نالىسىنى ئاڭلاپ يۇرەك ـ باغرى ئېزىلىپتۇ ۋە: «بوپتۇ. بۇ ئەنجۇرلەرنى قوبۇل قىلسام، ھېچبولمىسا بۇ قۇل ئازاد بولغۇدەك» دېگەنلەرنى ئويلاپتۇ ـ يۇ، ئايىغىنى رەنگە قويۇپمۇ ئالالمىغان بۇ ئەنجۇرنى ئاللاھ بەرگەن ئىلىم ۋە تەقۋالىقى يۈزىسىدىن ئالدىغا كەلگەندە يېيىشكە رايى بارماي:

ـ سېنىڭ ئازادلىقىڭ بۇ ئەنجۇرگە باغلاپ قويۇلغان بىلەن، مېنىڭ قۇللۇقۇممۇ مۇشۇ ئەنجۇرگە باغلاپ قويۇلۇپتۇ. شۇڭا مەن بۇلارنى قوبۇل قىلالمايمەن، خاپا بولمىغىن! ـ دەپتۇ مالىك قۇلنىڭ يالۋۇرۇشلىرىغا قارىماي.

مالىك ئىبنى دىنار ئەسلىدە قورساق شەھۋىتىنى دەپ ئۆزىنى خار قىلماسلىقنى ۋە دىنىي بىلىمى، تەقۋادارلىقى سەۋەبىدىن كەلگەن بۇ نەرسىلەرنى قوبۇل قىلماسلىق بىلەن ئۆز دىنىنىڭ قىممىتىنى ساقلاپ قالماقچى بولغان. شۇڭا ئاخىرەتتە ئالىدىغان ئىلىمنىڭ مۇكاپاتىنى بۇ دۇنيادا ئېلىشنى ئۆزىگە راۋا

كۆرمىگەن.

مالىك ئىبنى دىنارنىڭ تا ۋاپاتىغا قەدەر ئەنجۇر يېمەسلىكى ئۆز نەپسىگە بەرگەن جازاسى بولۇپ، ئۇ مۇشۇ ئارقىلىق نەپسىنى تەربىيەلەپ، روھىيەتنىڭ يۈكسەك پەللىسىگە يېتىشنى مەقسەت قىلغان ئىدى.

ئۇ ئىلىمنىڭ پايدىسىنى ۋە ھۆرمىتىنى بۇ دۇنيادا كۆرۈشنى ئارزۇ قىلىدىغان، ئەگەر كۆرەلمىسە ئىزدەپ ـ سوراپ ھۆرمەت ـ ئېتىبار تەلەپ قىلىدىغان، لايىقىدا ھۆرمەت قىلىنمىسا ياكى بىر نەرسە سېتىۋالغاندا ئېتىبار باھادا ئەرزان بېرىلمىسە خاپا بولۇپ، قېيداپ مۇناسىۋەتنى ئۈزىدىغان، ھەتتا جېدەل ـ ماجىرا قىلىپ ئۇرۇشىدىغان كىشىلەر ئۈچۈن نۇرانە ئۈلگە، يارقىن نەمۇنە بولۇپ، تارىخنىڭ شانلىق سەھىپىسىدىن ئورۇن ئالغان كىشى ئىدى.

قانداق قىلغاندا قىزىڭىز سىزگە سىرنى ئېيتىپ بېرىدۇ؟

ئانامنىڭ ماڭا قىلغان مۇئامىلىسى بۇگۈنگە قەدەر ھاياتىمغا ئىنتايىن چوڭقۇر تەسىر كۆرسىتىپ كەلدى. باشلانغۇچ مەكتەپتە ئوقۇۋاتقان مەزگىللەردىن باشلاپلا ئانام مېنى ئۆزىنىڭ «سىر ساندۇقى» قىلىۋالغان ئىدى. ئانامنىڭ دەپ بېرىشىچە، ئۇنىڭ بەزى سىرلىرىنى ھەتتا داداممۇ بىلمەيدىكەن. ئۇ ماڭا بارلىق سىرلىرىنى ئېيتىپ بېرەتتى، ھەممە دەردلىرىنى تۆكۈپ بېرەتتى. ئاندىن مەندىن مەسلىھەت سورايتتى. ئۇ چاغدا مەن:

ـ ئانامنىڭ ئاچا ـ سىڭىللىرى ۋە ياخشى دوستلىرى شۇنچە كۆپ تۇرسا، نېمىشقا شۇلاردىن بىرىگە ئەمەس، مەندەك بىر كىچىك بالىغا سىرلىرىنى ئېيتىپ بېرىدىغاندۇ؟ ـ دەيتتىم ئۆز ـ ئۆزۈمگە ھەيرانلىق بىلەن.

شۇنداقتىمۇ ئانامنىڭ ماڭا ئىشەنگەنلىكىدىن ئۆزۈمنى تولىمۇ بەختلىك ھېس قىلاتتىم.

ئارىدىن بىرقانچە يىل ئۆتتى. مەنمۇ بويۇمغا يېتىپ، باشقىلارنىڭ بىلىپ قېلىشىنى خالىمايدىغان سىرلىرىم بولدى. بۇ چاغدا مەن ئىختىيارسىز ھالدا ئانامغا ھاياتىمدىكى بارلىق ئىشلارنى قورۇنماستىن ياكى يالغان ئېيتماستىن سۆزلەپ بېرىدىغان بولدۇم. بۇرۇن مەن ئانامنىڭ «سىر ساندۇقى» بولغانىدەك، ئەمدى ئانامۇ مېنىڭ «سىر ساندۇقۇم»غا ئايلانغان ئىدى. مېنىڭ بالاغەت ياشلىرىم تېپتىنچ ئۆتۈۋاتاتتى. كۈندىن ـ كۈنگە چوڭ بولۇۋاتاتتىم. ئانامنىڭ ئۆز سىرلىرىنى ئېيتىپ بېرىش ئۈچۈن مېنى تاللاشتىكى مەقسىتىنى ئەمدى چۈشەنگەندەك بولدۇم.

ئانام ھەققەتەن تەدبىرلىك، كەلگۈسىنى ئويلايدىغان، يىراقنى كۆرەر ئايال ئىكەن. مېنى «بىراۋنىڭ ساڭا سىرنى ئېيتىپ بېرىشى ئۈچۈن ئاۋۋال سەن ئۇنىڭغا سىرلىرىڭنى بەر!» دېگەن قائىدە بويىچە تەربىيەلىگەنلىكىنى ئەمدى بىلدىم. ئانامنىڭ ماڭا ئېلىپ بارغان بۇ تەربىيە ئۇسۇلى ھەققەتەن

ئۇنۇملۇك بولغان ئىدى. ئاللاھ مېنى مۇشۇ تۈپەيلى ياشلىقتا يۈز بېرىدىغان نۇرغۇنلىغان خاتالىقلاردىن، مۇشكىلاتلاردىن ۋە كېلىشمەسلىكلەردىن ساقلاپ قالدى. مانا ئەمدى بۇ تەربىيە ئۇسۇلىنى مەن قىزىمغا قوللىنىۋاتىمەن.

دادا! ۋەدىڭىزدە تۇرامسىز؟

ماددىي شارائىتىمىز تازا ياخشى بولمىغان مەزگىللەردە دادامدىن بىر نەرسە ئېلىپ بېرىشنى تەلەپ قىلغىنىمدا دادام ماڭا:

ـ ھەي، كۆزۈمنىڭ نۇرى! يانچۇقۇمغا پۇل كىرسىلا چوقۇم ئېلىپ بېرىمەن، ـ دەيتتى.

ئەمەلىيەتتە دادام بىر ئىشنى ئاسانلىقچە ئۇنتۇپ قالمايتتى. يانچۇقىغا پۇل كىرسىلا بىرقانچە ئايدىن كېيىن بولسىمۇ تەلىپىمنى يەردە قويمايتتى. بەزىدە ئۇكىلىرىمدىن بىرى دادامدىن تەلەپ قىلغان نەرسىنى ئۇنتۇپ قالىدىغان ئەھۋالىلار بولۇپ قالاتتى. لېكىن دادام يانچۇقىغا پۇل كىرگەن ھامان ئۇنى چاقىرىپ:

ـ سەن ئىككى ئاي بۇرۇن مەندىن مۇنداق نەرسە تەلەپ قىلغان ئىدىڭ. ئۇ چاغدا يېنىمدا پۇل يوق ئىدى. بۇگۈن ئاللاھ ماڭا رىزىق ئاتا قىلدى. مەن سېنىڭ تەلىپىڭنى ئۇنتۇپ قالمىدىم، ـ دەيتتى ھەم ۋەدىسىگە ئاساسەن ئۇكام تەلەپ قىلغان نەرسىنى ئېلىپ بېرەتتى.

دادام ۋاپات تاپقاندىن كېيىن ئۇنىڭ بۇ ئىشلارنى ئۇنتۇپ قالماسلىقىنىڭ سىرىنى بىلدىم. دادام ئەسلىدە بىز ئۇنىڭدىن تەلەپ قىلغان نەرسىنىڭ ئىسمىنى، ۋەدە قىلغان چېسلانى «راستچىل ۋەدىلەر دەپتىرى» ناملىق بىر دەپتەرگە خاتىرىلەپ ماڭغان ئىكەن. قېرىنداشلىرىم بىلەن بۇ خاتىرە دەپتىرىنى كۆرگەن چېغىمىزدا كۆزلىرىمىزدىن تاراملاپ ياشلار تۆكۈلدى. بىز شۇ كۈندىن باشلاپ ۋەدىسىدە تۇرىدىغان سەممىي دادىمىزغا دۇئا قىلىشتىن توختاپ قالمىدۇق.

ئائىلە شەرەپ تاختىسى

بالىلىرىمنىڭ سۈرىتىنى «ئائىلە شەرەپ تاختىسى»غا ئېسىپ قويدۇم. هەر قېتىم ئۇلاردىن بىرەرسى ياخشى ئىش قىلىپ قالسا، شۇنىڭ سۈرىتىنىڭ ئاستىغا يۇلتۇز بەلگىسى قويدۇم. بەلگىلەرنىڭ سانى يۈزگە يەتكەندە بالىلىرىمنى قىلغان ياخشى ئىشلىرى ئۈچۈن قانداق مۇكاپاتلاش هەققىدە ئائىلە بويىچە جەم بولۇپ مەسلىهەتلەشكەندىن كېيىن ئۇلارنى مۇكاپاتلىدىم. بۇ ئۇلارنىڭ ياخشىلىقتا بەسلىشىش روهىنى ئويغاتتى.

ئائىلە ساياھەت پۇلى ساندۇقى

ئىقتىسادىي ئەھۋالىمىز ئوتتۇراھال ئىدى. مەن بىر ئانا بولۇش سۈپىتىم بىلەن ئائىلىمىزنى ئىقتىسادچانلىق بىلەن باشقۇرۇشۇم كېرەك ئىدى. ئەجەبا، بالىلىرىمغا ئىقتىسادچانلىقنى ئۆگىتىش ئۈچۈن قانداق قىلىشىم كېرەك؟... ئويلاپ ـ ئويلاپ ئاخىر مۇنداق ئامال تاپتىم. ئۆيگە كىچىككىنە بىر پۇل ساندۇقى قويۇپ، ئۇنىڭغا «ئائىلە ساياھەت پۇلى ساندۇقى» دەپ ئىسىم قويدۇم. ھەممىمىز ھەر كۈنى ئۇنىڭغا ئاز دېگەندە بىر سوم تاشلىدۇق. شۇنداق قىلىپ بۇ ساندۇققا چۈشكەن پۇللار بىلەن بالىلىرىمنى ھەر ئايدا بىر قېتىم شەھەر ئىچىدىكى مەنزىرىلىك جايلارنى، مۇزېيخانا ۋە باغچىلارنى ساھايەت قىلدۇردۇم. ئۇلار دەسلەپتە ساياھەت قىلىش ئۈچۈن بولسىمۇ پۇل تېجەشنى ئۆگەندى. كېيىنچە باشقا ئىشلار ئۈچۈنمۇ پۇل تېجىيەلەيدىغان، بەتخەجلىك قىلمايدىغان، نەپسىنى تىزگىنلىيەلەيدىغان بالىلاردىن بولۇپ چىقتى.

ئانامنىڭ نامراتلىقتا جەڭ ئېلان قىلىشتىكى ئىجادىيىتى

بىز نامرات بىر تۇل ئاننىڭ تەربىيەسىدە چوڭ بولغان بەش يېتىم قىز بولۇپ، بىچارە ئانىمىزغا ئېغىر يۈك بولۇپ قالغان ئىدۇق. لېكىن ئۇ ناھايىتى ئىپپەتلىك، سەۋرچان، تېتىك ئايال ئىدى. ئاددىي بولسىمۇ پىلان تۈزۈپ، بىزنى تىلەمچىلىك قىلىپ، خار بولۇشتىن قۇتۇلدۇرۇپ قالدى. بىر كۈنى ئانام تۇرمۇش قىينچىلىقىمىزغا ياردىمى بوپقالار دېگەن ئۈمىدتە بىزگە سېستىرالىقنى ئۆگىتىش قارارىنى ئېيىتتى. لېكىن بىز ئۇنى قانداق ئۆگىنىمىز؟ قەيەردە ئۆگىنىمىز؟ بۇنى بىلمەيتتۇق. ئەسلىدە ئانام ھەممە ئىشنى ئالدىن پىلانلاپ بولغان ئىكەن.

بىر كۈنى ئانام مېنى دورىخانىغا 100 دانە قۇۋۋەت ئوكۇلى ئەكېلىش ئۈچۈن ئەۋەتتى. شۇنىڭ بىلەن بىز ئانام ۋە بەش قىز بىر ـ بىرىمىزنىڭ بىلىكىگە ئوكۇل سېلىشنى مەشىق قىلدۇق. نۆۋەت ئانامغا كەلگەندە ئوكۇل يېڭىسى ئۇنىڭ بىلىكىدە سۇنۇپ قالدى. ئەمما ئانام بىزگە ۋايسىمىدى، مالامەت قىلمىدى، بەلكى سەۋر قىلىپ، تاكى ئوكۇل يېڭىسىنى بىلىكىدىن چىقىرىپ بولغۇچە چىداپ تۇردى. شۇنىڭدىن كېيىنمۇ يەنە ئانامنىڭ تەلىپى بىلەن ئۇنىڭغا قايتا ـ قايتا ئوكۇل سېلىپ، ئاخىرىدا ئوكۇل سېلىشنى مۇۋەپپەقىيەتلىك ئۆگىنىۋالدۇق. ئۇزۇن ئۆتمەي مەھەللىدىكى ئايالار ئارىسىدا بۇ كەسىپ بىلەن تونۇلۇشقا باشلىدۇق. ئانامنىڭ بۇ پىكرى بىزنىڭ رىزىق ئىشىكىمىزنى ئاچقان ئىدى. ئانام بىزگە داۋاملىق:

ـ مەن بۇ كەسىپنى سىلەرگە خارلىنىپ قالماسلىقىڭلار ۋە ئۆزۈڭلارنىڭ رىزقىنى ئۆز قولۇڭلار بىلەن تېپىپ يېيىشىڭلار ئۈچۈن ئۆگەتتىم، ـ دەيتتى.

ئانام بىز ئۈچۈن ھەقىقەتەن زور بەدەللەرنى تۆلىگەن ئىدى. بىزنى كىشىلەردىن تىلەپ يەيدىغان ئەمەس، بەلكى ئاجىزلارغا سەدىقە بېرىدىغانلاردىن بولۇشىمىز ئۈچۈن ھەرقانداق ئېغىر جاپاغىمۇ بەرداشلىق بەرگەن ئىدى.

بالىلارنىڭ تالانتىغا كۆز يۇمماسلىق كېرەك

چۈشىن ئادەتتە مەينەت، نىجىس نەرسىلەرگىلا قونىدۇ. ھەسەل ھەرىسى بولسا خۇشپۇراق گۈل - چېچەكلەرگە قونىدۇ.

بىر قىسىم ئاتا - ئانىلارنىڭ كۆزلىرى خۇددى چۈشىنىغا ئوخشاش بالىلىرىنىڭ ئەيىب - نۇقسانلىرىدىن باشقىنى كۆرمەيدۇ. دائىم بالىلىرىغا تاپا - تەنە، مالامەت قىلىۋىرىدۇ. بۇنىڭ تەسىرىدە بالىلار ئۆزلىرىنى قولىدىن ئىش كەلمەيدىغان، يارىماس ھېس قىلىپ، كەيپىياتى ناچارلىشىپ قالىدۇ. نەتىجىدە ئۆزىنى باشقىلارغا ھېچقانداق پايدىسى تەگمەيدىغان، يارىماس، شۇم بالا دەپ ئويلايدىغان بولۇپ قالىدۇ.

يەنە بەزى ئاتا - ئانىلارنىڭ كۆزى ھەسەل ھەرىسىنىڭ كۆزىگە ئوخشايدۇ. بالىلىرىنىڭ ياخشىلىقىنى، قابىلىيىتىنى ۋە تالانتىنى كۆرەلەيدۇ. ئۇلارنى ماختاپ ئىلھاملاندۇرىدۇ. بۇنداق ئاتا - ئانىلارنىڭ بالىلىرى ئۆزىگە ئىشىنىدىغان، تېخىمۇ ياخشى ئىشلارنى قىلىشقا ھېرىسمەن، قابىلىيەتلىك بولۇپ يېتىشىپ چىقىدۇ.

بۇ ھەققە مەن سىلەرگە بىرقانچە ھېكايە سۆزلەپ بېرەي:

دادام رەھمەتلىك ئوقۇش - يېزىشنى بىلمەيدىغان ساۋاتسىز ئادەم ئىدى. شۇنداقتىمۇ ئۇ بىزنىڭ دەرسلىك كىتابلىرىمىزنى، تاپشۇرۇق ياكى مەشىق دەپتەرلىرىمىزنى بىر يەرگە جەملەپ، مەمنۇن بولغان ھالدا ۋاراقلىرىنى ئۇياق - بۇياققا ئۆرۈپ باقاتتى ۋە ھەممەيلەننى بىر - بىرلەپ ماختايتتى. مەسىلەن، ئوغلۇم ئەھمەد خەتنى تولىمۇ چىرايلىق يازىدىكەن. ئوغلۇم سۇلايمان كىتابلىرىنى ناھايىتى پاكىز تۇتۇپتۇ. سومكىسى ئىنتايىن رەتلىك ئىكەن. قىزىم رەيھان قەلىمنى ئوبدان ساقلاپتۇ. ئوغلۇم سەلماننىڭ ئىمتىھان نومۇرى ناھايىتى يۇقىرى ئىكەن... دېگەندەك.

دېمەك، دادام هەممىزنىڭ ئارتۇقچىلىقلىرىمىزنى كۆرۈپ بىزنى ماختايتتى ۋە مۇكاپاتلاپ، تېخىمۇ تىرىشىپ ئوقۇشقا رىغبەتلەندۈرەتتى. نەتىجىدە بىز تېخىمۇ تىرىشىپ ياخشى ئوقۇيتتۇق.

* * *

ئانامنىڭ ماڭا بولغان قارىشى تازا ياخشى ئەمەس ئىدى. ئۇ مېنىڭ پەقەت ئەيىبلىرىمنىلا كۆرەتتى. مېنى كۆرسىلا كىچىككىنە خاتالىقىم ئۈچۈنمۇ تاپا - تەنە قىلاتتى. ئەمما، ياخشى ئىشلىرىمنى قەتئىي ماختاپ قويمايتتى. شۇڭا مەن بارغانسېرى ئۆز - ئۆزۈمدىن نەپرەتلىنىدىغان بولۇپ قالدىم. بۇ ئەھۋال مېنىڭ تېخىمۇ چۈشكۈنلىشىپ، ئۆزۈمنى تاشلۇۋېتىشىمگە سەۋەب بولدى. نەتىجىدە مەن ھەرقانداق ئىشتا ئىككىلىنىدىغان، ئۆزۈمگە ئىشىنەلمەيدىغان بولۇپ قالدىم.

هېكمەتلىك هەدىس

پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام مۇنداق دېگەن ئىكەن: «ئىنسانىنىڭ روهىنى سۇندۇرىدىغان ئۈچ تۈرلۈك كىشى بار:

بىرىنچىسى، ياخشى ئىش قىلسىڭ مۇكاپاتلىمايدىغان، خاتالىق ئۆتكۈزسەڭ كەچۈرمەيدىغان رەھبەر.

ئىككىنچىسى، ياخشىلىقنى كۆرسە يوشۇرۇپ، يامانلىقنى كۆرسە تارقىتىدىغان قوشنا.

ئۈچىنچىسى، يېنىدا بولسىڭ ئازار بېرىدىغان، يوق چېغىڭدا خيانەت قىلىدىغان ئايال»[3].

[3] ئىمام بۇخارىنىڭ «تارىخۇل كەبىر»، 3096 ـ هەدىس

قىزىڭىز بىلەن سۆھبەتلىشىپ تۇرۇڭ!

ئۇنىۋېرسىتېت يېشىدىكى قىزلاردىن بىرى بەزى ئىشلارنى ئائىلىسىدىن يوشۇرۇپ، ئازراق ئاۋارىچىلىققا ئۇچراپتۇ. كېيىنچە بۇ ئىش تەرەققىي قىلىپ تېخىمۇ ئېغىرلىشىپ كېتىپتۇ. ئاللاھنىڭ رەھمىتى بىلەن ئائىلىسى ۋاقتىدا خەۋەر تاپمىغان بولسا، ئۇ قىز پۈتۈنلەي تۈگىشىپلا كېتىشى مۇمكىن ئىكەن. بۇ ۋەقەدىن كېيىن ئانا قىزىغا:

ـ قىزىم! سىز مېنىڭ ئالدىمدا ئۆسۈپ چوڭ بولدىڭىز. نېمىشقا بولغان ئەھۋالنى، دەرد ـ ئەلەملىرىڭىزنى ماڭا ۋاقتىدا ئېيتمايسىز؟ ـ دېگەن ئىكەن، قىز ئانىسىغا جاۋابەن مۇنداق دەپتۇ:

ـ سىز ماڭا بۇ گەپنى ئەمدى دەۋاتامسىز؟ ئوتتۇرا ۋە تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپتىكى چاغلىرىمدا نەدە قالغانتىڭىز؟ شۇ چاغلاردا مەن دەردلىرىمنى ئېيتاي دەپ يېنىڭىزغا كېلەتتىم. ئەمما سىز دائىم: «مېنىڭ ئىشىم بار، چارچاپ قالدىم» دەيتتىڭىز ئەمەسمۇ؟! سىزنىڭ نەزىرىڭىزدە ئاددىي كۆرۈنگەن ئىش ماڭا نىسبەتەن كەلگۈسۈمنى بەلگىلەيدىغان ئىش ئىدى. سىز ئادەتتىكى دەردلىرىمگىمۇ قۇلاق سالمىغان تۇرسىڭىز، چوڭ ـ چوڭ ئىشلىرىمنى قانداق دەپ بېرەلەيتتىم؟ سىز نەچچە يىللار ئىلگىرىلا ئارىمىزدىكى سۆھبەت دەرۋازىسىنى تاقىۋەتكەن ئەمەسمىدىڭىز؟

* * *

بۇ ھېكايىنى ئاڭلىغان ئانىلارنىڭ بىرى مۇنداق دەيدۇ:

مېنىڭ بىر قىزىم بار ئىدى. تۇغۇلغىنىغا ئەمدىلا ئون ئايلىق بولغاندىن تارتىپ قىزىم بىلەن پاراڭلىشىشقا باشلىدىم. ئۇنىڭغا دەردىمنى ۋە ئىچىمنى سىققان ئىشلارنى ئېيتىپ بېرەتتىم. قىزىم ماڭا جاۋاب بېرەلمىسىمۇ، مېھرلىك كۆزلىرى بىلەن قارايتتى. مەن ئۇنىڭ سۆزلىيەلەيدىغان، ئىككىمىز ھال ـ مۇڭ

بولۇشالايدىغان كۈنلەرنىڭ كېلىشىنى ئىنتىزارلىق بىلەن كۈتەتتىم. چۈنكى، بىز ئارىمىزدىكى رىشتىنى بالدۇرلا باغلىۋالغان ئىدۇق. مەن بۇ سۆھبەتنى قىزىمغا نىسبەتەن بەكمۇ ياخشى بولدى، دەپ قارايتتىم. چۈنكى، مەن سۆھبەت دەرۋازىسىنى قىزىم كىچىك ۋاقتىدا ئاچقان ئىكەنمەن، بىر ئۆمۈر تاقىلىپ قالماسلىقنى ئۈمىد قىلىمەن.

* * *

يەنە بىر ئانا مۇنداق دەيدۇ:

بويىغا يەتكەن بىر قىزىم بىلەن ئارىمىزدا چۈشىنىشمەسلىك پەيدا بولۇپ قالدى. ھەتتا بىر ـ بىرىمىز بىلەن پاراڭلاشمايدىغان بولۇپ قالدۇق. مەن بۇنىڭ سەۋەبىنى ئۆزئارا سۆھبەتلىشىشنىڭ ئاز بولۇشى، ئارىمىزدىكى مېھىر ـ مۇھەببەتنىڭ تۆۋەنلەپ كېتىشى دەپ قاردىم. شۇنىڭدىن كېيىن قىزىم بىلەن سۆھبەتلىشىلا ئەمەس، ئارىمىزدىكى مېھىر ـ مۇھەببەت ۋە دوستلۇق مۇناسىۋىتىنى چىڭىتىدىغان ئىشلارنى قىلىشقا باشلىدىم. ئۇ ئۆيدىن چىققاندا دۇئا ـ سالاملار بىلەن ئۇزىتىپ قويىدىغان، قايتىپ كەلگەندە چىن تەبەسسۇم بىلەن قارشى ئالىدىغان بولدۇم. ئۇنىڭغا يەنە:

ـ قىزىم! ئۆيدە سىز بولمىسىڭىز، ئۆزۈمنى بەك يالغۇز ھېس قىلىدىكەنمەن، ئۆيدە ھېچكىم يوقتەك بىلىنىپ قالىدىكەن، ـ دەيتتىم. قىزىمنى يەنە ئاشخانا ئىشلىرىغا يارداملاشتۇرۇتتىم. بىرىمىز بىر ئىشنى قىلساق، يەنە بىرىمىز بىر ئىشنى قىلىپ تاماق ئېتەتتۇق. تاماق ئەتكەچ ئۆزئارا ھال ـ مۇڭ بولۇشاتتۇق. ئۇنىڭغا پات ـ پات:

ـ تاماق ئېتىشكە يارداملاشكىنىڭىزدىن تولىمۇ خۇرسەن بولدۇم، قىزىم! ـ دەيتتىم. بۇنىڭدىن قىزىم ئىنتايىن خۇشال بولۇپ كېتەتتى.

شۇنداق قىلىپ ئارىمىزدىكى مېھىر ـ مۇھەببەت شۇ دەرىجىگە يەتتىكى، ھەتتا مەن ئۇنى تۇيۇقسىز خۇشال قىلىش ئۈچۈن بەزىدە مەخسۇس مەكتۇپلارنى يېزىپ، دەرس كىتابلىرىنىڭ ئارىسىغا قىستۇرۇپ قويىاتتىم.

ئارىمىزدىكى سەممىي دوستلۇق باشلىنىپ بىر ئاي ئۆتكەندىن كېيىن

قىزىم بىلەن پاراڭلاشتۇق، سىرداشتۇق. ئۇ ماڭا سىرلىرىنى خاتىرجەم ئېيتىپ بېرىدىغان بولدى. نەتىجىدە مەن ئارىمىزدىكى مېھىر ـ مۇھەببەتنىڭ سۇسلىشىپ قېلىش سەۋەبىنىڭ ئىلگىرى قىزىمنىڭ ئانا ـ قىز ئارىسىدىكى سۆھبەتلىشىش لەززىتىدىن مەھرۇم قېلىش ئىكەنلىكىنى تونۇپ يەتتىم.

ئىمتىهان كۈنلىرىدە بالىلىرىڭىزنى قانداق خۇشال قىلىسىز؟

ئىمتىهان كۈنلىرىدە بالىلىرىڭىزنىڭ هاياتىغا قانداق خۇشاللىق ئېلىپ كېلىسىز؟ غەم ـ قايغۇ، دەرد ـ ئەلەملىرىنى قانداق قىلىپ خۇشاللىققا ئايلاندۇرالايسىز؟

كۆپىنچە بالىلار ئىمتىهان مەزگىلىدە تىت ـ تىت بولۇپ، جىددىيلىشىپ كېتىدۇ. بەزىسى ئۇخلاش ئارقىلىق دەرس مۇزاكىرە قىلىشتىن ئۆزىنى ئېلىپ قاچىدۇ، يەنە بەزىلىرىنىڭ ئىشتىهاسى تۇتۇلۇپ قالىدۇ، بەزىلىرى تىرنىقىنى چىشلەيدىغان بولۇپ قالىدۇ ياكى چاچلىرى چۈشۈپ كېتىدۇ، يەنە بەزىلىرىنىڭ كۆزلىرىگە ئۇيقۇ كىرمەيدۇ، ئالاقزادىلىك، تىت ـ تىت بولۇش ۋە ئۇيقۇسىزلىق ئازابىدا قىينىلىدۇ، يەنە بەزىلىرىنىڭ ئىچى سىقىلىپ، چىرايىغا دانىخورەك چىقىپ كېتىدۇ ـ دە، كەيپىياتى تېخىمۇ ناچارلىشىپ كېتىدۇ. بۇلارنىڭ هەممىسى ئىمتىهان سەۋەبىدىنمۇ؟

بەلكى، «شۇنداق» دېيىشىڭىز مۇمكىن. ئەمما بۇ يەردە سىز سەزمەيۋاتقان يەنە بىر بېسىممۇ بار؛ ئىمتىهان كۈنلىرىدە ئاتا ـ ئانىلارنىڭ بالىلارغا زىيادە بېسىم قىلىشى بالىلارغا ناهايىتى زور تەسىر كۆرسىتىدۇ. نەتىجىدە بالىلىرىمىز ئۇچ خىل قورقۇنچ ئىچىدە ئىمتىهانغا تەييارلىق قىلىدۇ.

بىرىنچى، ئىمتىهاندىن ئۆتەلمەي ئارزۇ ـ ئارمانلىرىغا يېتەلمەي قېلىشتىن قورقۇش.

ئىككىنچى، ئاتا ـ ئانىلارنىڭ ئاچچىقلىنىشى ۋە تاپا ـ تەنىلىرىدىن قورقۇش.

ئۈچىنچى، ئۆزئارا بەسلىشىۋاتقان ساۋاقداشلىرىنىڭ ئارقىدا قېلىشتىن قورقۇش.

ئۇنداقتا، بىز ئۆزىمىزگە مۇنداق سوئال قويۇپ باقايلى:

بىز ئاتا ـ ئانا بولۇش سۈپىتىمىز بىلەن بالىلىرىمىزغا ئىمتىھان مەزگىلىدە قانداق مۇئامىلە قىلىشىمىز كېرەك؟

مەلۇم بىر دادا مۇنداق دەيدۇ: مەن ئىمتىھان كۈنلىرىنى بالىلىرىمنىڭ ئەڭ بەختلىك كۈنلىرىگە ئايلاندۇرۇشقا تىرىشىمەن. بۇ كۈنلەردە بىزنىڭ ئائىلە بويىچە ئېلىپ بېرىلىدىغان ئىنتايىن ياخشى پائالىيەتلىرىمىز بولىدۇ. ئىمتىھان مەزگىللىرىدىكى ئائىلە چىقىملىرىمۇ باشقا چاغلاردىكىگە قارىغاندا ھەسسىلەپ كۆپەيىدۇ، يېمەك ـ ئىچمەكلىرىمىز ئەڭ سۈپەتلىك، ئەڭ ياخشى بولىدۇ. ئىمكانقەدەر ۋارقىرىشىش، ئۇرۇشۇش دېگەندەك ئىشلار چەكلىنىدۇ. بالىلارنى باغرىمىزغا بېسىش، مېھىر ـ مۇھەببەت بېرىش، ئۈمىدلەندۈرۈش ۋە رىغبەتلەندۈرۈشلەر كۆپ بولىدۇ. ئىمتىھان مەزگىللىرىدە جىددىي ھالەت باشلىنىپ كېتىدىغان بىر قىسىم ئائىلىلەرگە قارىغاندا بىز ناھايىتى تەمكىن، خۇشال ـ خۇرام ھالدا ئىمتىھان كۈنلىرىنى كۈتۈۋالىمىز.

مەن نېمشقا ئىمتىهاندا يۇقىرى نومۇر ئالدىم؟

ئىمتىهان هارپا كېچىسى بىزنىڭ خۇشاللىق كېچىمىز ئىدى. چۈنكى، دادام هەممىمىزنى يىغىپ، مۇڭلۇق ناخشىلارنى ئېيتىپ بېرەتتى. ئاناممۇ بىز ياخشى كۆرىدىغان تاماقلارنى ئېتىپ بېرەتتى. كەچلىك تاماقنى هەممىمىز بىرگە ئولتۇرۇپ يەيتتۇق. دادام بىزگە ياخشى هېكايىلەرنى ۋە هېكمەتلىك سۆزلەرنى ئېيتىپ بېرەتتى. كېچىمىز كۈلكە بىلەن ئۆتكەچكە ئەتىسى ئىمتىهاننىڭ بېسىمنى هېس قىلمايلا قالاتتۇق. ئىمتىهاندىمۇ ناهايىتى ياخشى نومۇر ئالاتتۇق. مەن ئاشۇ كېچىدىكى پائالىيەتلىرىمىزنى ئىمتىهاندا يۇقىرى نەتىجىگە ئېرىشىشىمىزنىڭ سەۋەبلىرىدىن بىرى بولۇشى مۇمكىن دەپ قارايمەن.

ئائىلىدىكى مېھىر - مۇھەببەتكە قېنىۋالغاندىن كېيىن ئىمتىھانغا كىرىمەن

ئانىلاردىن بىرى مۇنداق دەيدۇ:

تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ بىرىنچى يىللىقىدا ئوقۇيدىغان ئوغلۇم ئىمتىھان ھارپىسىدىكى كېچىدە بېشىنى تۆۋەن سالغىنىچە ئويغا پاتقان ئىدى. ئوغلۇمنىڭ ئىمتىھانغا تەييارلىق قىلغۇسى بارەڭ قىلمايتتى. مەن ئۇنىڭغا:

ـ ئوغلۇم! نېمىشقا ئۇنداق ئولتۇرىسەن؟ ـ دەپ سوردىم. ئۇ:

ـ ئەتە پەلسەپە ئىمتىھانى بار. مەن بۇ پەندىن ھېچنېمە چۈشەنمەيمەن، ـ دېدى.

ـ بۇ گېپىڭنى ئەمدى دەمسەن؟ نېمىشقا بۇرۇنراق دېمەيسەن؟ كىتابىڭنى ئەكەل، بىرگە مۇزاكىرە قىلايلى! بەلكى بىر نەرسە چۈشىنىپ قالارسەن، ـ دېدىم مەن زەردە بىلەن. ئوغلۇم ئازراق ئويلىنىپ تۇرغاندىن كېيىن:

ـ ئانا! ئىككىمىز ياخشىراق پاراڭلاشساق قانداق؟ ـ دېدى.

مەن ئوغلۇمنىڭ تەلىپىگە خۇددى مەجبۇرلانغانىدەك قوشۇلدۇم. بىز بىر ـ ئىككى سائەت پاراڭلاشقاندىن كېيىن ئۇنىڭغا چىن مېھرىم ۋە سۆيگۈ ـ مۇھەببىتىم بىلەن:

ـ ئورنۇڭدىن تۇر، ئوغلۇم! ئەمدى ئۇخلىمىساڭ بولمايدۇ. ئەتە ئىمتىھان بېرىسەن ئەمەسمۇ؟! ئاللاھ ئىشىڭنى ئاسان قىلسۇن! ـ دېگىنىمچە ئۇنى ئاللاھقا تاپشۇردۇم. ئوغلۇممۇ مەن بىلەن خوشلىشىپ ھۇجرىسىغا كىرىپ كەتتى.

مەن ئوغلۇمنىڭ ھۇجرىسىغا كىرىپ، كىتاب ـ دەپتەرلىرىنى ئېلىپ، دەرس مۇزاكىرە قىلىپ ئولتۇرغانلىقىنى كۆردۇم. ئەتىسى ئوغلۇم ئىمتىھانغا كىرىپ كەتتى. ئىمتىھاندىن چىققاندىكى كەيپىياتىدىن قارىغاندا ئىمتىھاننى ياخشى

بەرگەندەك قىلاتتى. بىرقانچە كۈندىن كېيىن نەتىجە ئېلان قىلىندى. مېنى خۇشال قىلغىنى ئوغلۇمنىڭ پەلسەپە ئىمتىھانىدىن ئالغان نومۇرى باشقا پەنلەردىكىگە قارىغاندا ئەڭ يۇقىرى بولغىنى ئىدى. بۇنىڭ سەۋەبى ناھايىتى ئېنىق ئىدى. ئۇ ئانىسىنىڭ مېھىر ـ مۇھەببىتى، دۇئاسى، رىغبەتلەندۈرۈشى ۋە ئۈمىد بېغىشلىشىدىن كېيىن ئىمتىھانغا كىرگەن ئەمەسمىدى؟!

تىرىشچانلىقىمىزنىڭ مۇكاپاتى

ئانام هەر دائىم ئىمتىهان مەزگىللىرىدە بىزنى نەرسە ـ كېرەك سېتىۋېلىش ئۈچۈن بازارغا ئېلىپ چىقىپ، هەربىرىمىزگە بىردىن ئويۇنچۇق ئېلىپ بېرەتتى ۋە بۇنى «تىرىشچانلىق مۇكاپاتى» دەپ ئاتايتتى. ئانام بىزنىڭ ئىمتىهان نەتىجىمىز ئېلان قىلىنمىسىمۇ، تارتقان جاپالىرىمىزغا ۋە تىرىشچانلىقلىرىمىزغا قارىتا مۇكاپات بېرىپ:

ـ ئىنسان مەيلى نەتىجە قازىنالسۇن ياكى قازىنالمىسۇن، چوقۇم تىرىشىشى كېرەك، ـ دەيتتى.

یاغلىق ئارتىش مۇراسىمى

بىزنىڭ يۇرتىمىزدا تۇنجى قېتىملىق ياغلىق ئارتىش مۇراسىمى قىزلار ئادەتتە نامازىيېشىغا يەتكەندە يەنى يەتتە ياشقا كىرگەندە ئۆتكۈزۈلەتتى. ئەلۋەتتە، بۇ چاغدىكى ھەدىيەمۇ نامازدا ئارتىدىغان چىرايلىق ياغلىق بولۇپ، قىزلار ئۇنى نامازۋاقتىدا ئارتىپ، نامازدىن كېيىن ئارتمايتتى. ئىككىنچى قېتىملىق ياغلىق ئارتىش مۇراسىمى قىزلار بويىغا يېتىشتىن بۇرۇن ئۆتكۈزۈلىدىغان بولۇپ، بۇ مۇراسىمغا يېقىن ئۇرۇق ـ تۇغقانلار ۋە قولۇم ـ قوشنىلار قاتنىشاتتى. ياغلىق ئارتىش پائالىيىتىدە سورۇننىڭ چولپىنى ئەلۋەتتە ياغلىق ئارتقان قىز بولاتتى.

قىزلارغا ياغلىق ئارتقۇزۇشنىڭ ئىلمىي ئۇسۇللىرى

ئانام ماڭا «تۇلۇمدىن توقماق چىققاندەك»لا:

ـ بېشىڭغا ياغلىق چېگىۋال! ـ دېمەيتتى. ئەكسىچە، ياغلىق چەگكەن بىرەر قىز ئۇچراپ قالسا، ئانام ماڭا:

ـ قارىگە، قىزىم! بۇ قىز پەرىشتىگىلا ئوخشاپتۇ. چىرايىدىن نۇر يېغىپلا تۇرىدۇ. ئۇنىڭغا ياغلىق نېمىدېگەن ياراشقان ـ ھە! ـ دەيتتى.

بېشى ئوچۇق، ياسانچۇق بىرەر قىز ئۇچراپ قالسا:

ـ بۇ قىز ياغلىق چېگىۋالغان بولسا، تېخىمۇ چىرايلىق كۆرۈنەر ئىكەن. ئەمما ھازىر ئۇنچىۋالا ئەمەس، ـ دەپ قويۇاتتى.

مەن تۇنجى قېتىم بېشىمغا ياغلىق چەگكىنىمدە دادام سۆيۈنگىنىدىن ماڭا پات ـ پات چاقچاق قىلىپ قويىدىغان بولدى. ئۇ ماڭا پات ـ پات:

ـ قىزىم! ياغلىق سىزگە بەكلا يارىشىپتۇ، چىرايىڭىزدا نۇر چاقناپ كېتىپتۇ، ـ دەپ قويۇاتتى.

دادامنىڭ ياغلىق ئېلىپ بېرىمەن دەپ مېنى بازارغا ئاپارغان كۈنلىرى ئەڭ خۇشال ۋاقىتلىرىم ئىدى. مەن ياغلىق ئارتسامىلا ئۆزۈمنى تېخىمۇ گۈزەللىشىپ كەتكەندەك ھېس قىلاتتىم.

* * *

كىچىك ۋاقتىمدا دادام ماڭا بەزىدە مەجبۇرىي ياغلىق ئارتقۇزۇپ قويۇاتتى. ئەمما مەن ياغلىقنى دادامنىڭ ئالدىدىلا چېگىپ، ساۋاقداشلىرىم بىلەن مەكتەپكە كىرگەندە ئېلىۋېتىپ، سومكامغا سېلىپ قويۇاتتىم. لېكىن دادام ئەينى چاغدا ماڭا قىلغان خاتالىقنى مەن ھازىر يەتتە ياشلىق قىزىمغا قىلمايمەن.

قىزىمنى توققۇز ياشقا يېتىشتىن بۇرۇن ياغلىق ئارتىشقا مەجبۇرلىمايمەن، پەقەت ھەرخىل ئۇسۇللار بىلەن قىزىقتۇرىمەن. قەلبىدىن قايىل قىلىپ ياغلىقنىڭ مۇھەببىتىنى سىڭدۈرىمەن. ئەمما ئۇنى مەجبۇرلاپ ياغلىقنى يامان كۆرىدىغان قىلىپ قويمايمەن.

بالىلىرىڭىزنىڭ بەختى سىزنىڭ بەختىڭىز

ئاتا ـ ئانامنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى جېدەل ـ ماجىرا ۋە تالاش ـ تارتىشلار مېنىڭ نۇرغۇن پىسخىكىلىق ئاۋارىچىلىقلارغا يولۇقۇشۇمغا سەۋەب بولدى. ئۇلار مېنى قەتئىي ئويلاپ قويمىدى. شۇنىڭ ئۈچۈنمىكىن تاڭ، مەن ئائىلىدىكى بۇ ئازابتىن بىر كۈن بولسىمۇ بالدۇرراق قۇتۇلۇش ئۈچۈن، ماڭا توي تەلىپى قويغان تۇنجى ئەر زاتىغا تېگىپ كېتىشىنلا ئويلايتتىم. مېنىڭ بۇ قارارىم ئەسلىدە خاتا ئىدى. شۇنداقتىمۇ بىر يىگىت بىلەن توي قىلدىم. ئەمما ئۇزۇن ئۆتمەيلا ئەر ـ خوتۇن ئىككىمىز ئارىسىدا جېدەل ـ ماجىرالار باشلىنىپ كەتتى. مەن ئاتا ـ ئانامنىڭ ئارىسىدىكى ئىشلاردىن ئىبرەت ئېلىپ، ئۇلارغا ئوخشاش بولۇپ قالماسلىقنى قارار قىلدىم. لېۋىمنى چىشلەپ بىر قانچە يىلنى ئۆتكۈزدى، ھەرنېمە دېگەن بىلەن بۇ ئەردىن ئۈچ بالام بار ئىدى. ئەلۋەتتە، بالىلىرىم ئۈچۈن قۇربان بېرىشىم كېرەك ئىدى. بالىلىرىمنىڭ مەن يولۇققان پىسخىكىلىق مەسىلىلەرگە يولۇقۇپ قېلىشىدىن ئەنسىرەپ سەۋر قىلىپ كەلدىم. باشتىن ـ ئاخىر بالىلىرىم ئۈچۈن ئىناق بىر ئائىلە مۇھىتى بەرپا قىلىشقا تىرىشتىم. ئەر ـ ئاياللىق تۇرمۇشىمىزدا بەختسىز بولساممۇ، بالىلىرىمنى بەختلىك قىلىش ئارقىلىق ئۆزۈمنى بەختلىك ھېس قىلدىم. كۆڭلۈم يېرىم بولۇپ قالسا، بالىلىرىم ماڭا ھېسداشلىق قىلاتتى. بىر ئاماللارنى قىلىپ مېنى كۈلدۈرۈپ، خۇشال قىلىشقا تىرىشاتتى. شۇنداق قىلىپ قىزىم بىلەن ئىككىمىز خۇددى يېقىن دوستلاردەك بولۇپ قالدۇق. ئۆزئارا مۇڭدىشىمىز، سىردىشىمىز، بىر ـ بىرىمىزنى ئېغىزىمىزدىن گەپ چىقىپ بولغۇچە چىرايىمىزغا قاراپلا چۈشىنىشىمىز. قىزىم ئەمدىلا توققۇز ياشقا كىرگەن بولسىمۇ، كۆپىنچە كۆڭلۈمدىكىنى تېپىپ قىلىدۇ.

ئاللاھقا شۈكرىكى، مەن بالىلىرىمنىڭ بەخت ـ سائادىتى ئۈچۈن بەرداشلىق بەرگەن ئىدىم. نەتىجىدە بالىلىرىممۇ بەختلىك بولدى. ئەمدىلىكتە مەنمۇ ئۆزۈمنى بەختلىك ھېس قىلىدىغان بولدۇم.

بالىڭىزغا ئوينىشىپ بېرىڭ!

بىر ئانا بولۇش سۈپىتىم بىلەن بالىلىرىم بىلەن ئارىمىزدىكى سوغۇقچىلىقنى ئېرىتىشنى، ئۇلارنىڭ شېرىن ئارزۇ ـ ئارمانلىرىغا ئورتاقلىشىپ، بىرگە ئوينىپ، ئۆزئارا قويۇق مۇناسىۋەتتە ئۆتۈشنى ئانىلىق مەجبۇرىيىتىم دەپ قارايتتىم.

بىز بىلەن بىر ئائىلىدە ياشايدىغان هاممام مېنىڭ بۇنداق قىلىشىمنى ئانچە ياقتۇرۇپ كەتمەيتتى. ئۇ ماڭا دائىم:

ـ سەن ئۆزۈڭ يوغىنىغان بىلەن ئەقلىڭ يوغىنىماپتۇ. بۇنداق قىلىۋەرسەڭ، بالىلارنىڭ ساڭا بولغان هۆرمىتىنى يوقىتىپ قويىسەن، ـ دەپ مالامەت قىلاتتى. ئەمما مەن هاممامنىڭ تاپا ـ تەنىلىرىگە سەۋر قىلاتتىم ۋە ئۇنىڭغا ئەدەپ بىلەن لايىقىدا جاۋاب قايتۇراتتىم. شۇنداقتىمۇ مەن بالىلىرىم بىلەن بىرگە ئوينىاش ئارقىلىق ئۇلارنىڭ خۇشاللىقلىرىغا جور بولۇشتىن بىر كۈنمۇ توختاپ قالمىدىم. بالىلىرىم بىلەن بىرگە كۈلۈش، ئۇلارنى باغرىمغا بېسىش، تەبەسسۇم قىلىش ماڭا بارلىق دەرد ـ ئەلەملەرنى ۋە هاممامدىن ئاڭلىغان قاتتىق ـ قۇرۇق گەپلەرنى پۈتۈنلەي ئۇنتۇلدۇراتتى.

بىر كۈنى بالىلىرىم بىلەن مۆكىمۆكىلەڭ ئوينىۋاتاتتىم. بۇ ئويۇندا ئوينىغۇچىلاردىن بىرىنىڭ كۆزى رەخت بىلەن تېڭىپ قويۇلاتتى. ئويۇنغا قاتناشقان باشقا بالىلار ئۇنىڭدىن قاچاتتى. كۆزلىرى تېڭىلغان بالا ئۇلاردىن بىرىنى قوغلاپ تۇتۇۋالالىسا، يەڭگەن بولاتتى. ئويۇن تازا قىزىغاندا تۇيۇقسىز هاممامنىڭ:

ـ بۇ ئويۇندا ماڭىمۇ ئورۇن بارمۇ؟ ـ دېگەن سۆزى مېنىلا ئەمەس، هەممىمىزنى هەيران قالدۇردى هەم سۆيۈندۈردى. ئۇ هەقىقەتەن ياخشى قىلغان ئىدى. شۇ كۈندىن باشلاپ هاممام بىزگە تاپا ـ تەنە قىلىشتىن توختاپ قالدى. چۈنكى، ئۇ ئۆزىمۇ كىچىك بالىلار بىلەن بىرگە ئوينىاشقا باشلىغان ئىدى.

بىر كۈنى ئاشخاندا ئازراق كاشىلا بولۇپ قېلىپ هويلىغا چىقسام، هامىمام ئاللىقاچان بالىلار بىلەن ئويۇننى باشلاپ بولغان ئىكەن. مانا ئەمدى ئۇمۇ بالىلار بىلەن بىرگە ئويناشنىڭ هەققىي لەززىتىنى تېتىغان ئىدى. ماڭا سەۋر ۋە مېهرىبانلىق ئاتا قىلغان ۋە هامامنى مېنى چۈشىنىشكە نىسىپ قىلغان ئاللاهقا چەكسىز هەمدۇسانا ئېيتىمەن.

قىزىڭىزنىڭ قەلبىنى قانداق ئۇتالايسىز؟

قىزلار ئادەتتە ئۆزىنى ياخشى كۆرىدىغان بىر ئەر جىنسىغا موهتاج كېلىدۇ. ئاۋادا دادا بولغۇچى قىزىنىڭ بۇ ئېهتىياجىنى قاندۇرالمىسا، قىز ئۆزىگە يالغاندىن مېهىر ـ مۇهەببەت ئىزهار قىلىدىغان ساختىپەز بىرەر يىگىتكە ئالدىنىپ قېلىشى مۇمكىن. ئەگەر قىز دادىسىنىڭ مېهىر ـ مۇهەببىتىدىن تويۇنغان هالدا سىرتقا چىقسا، ئۆزىنى ياشلارنىڭ ساختىپەزلىكلىرىدىن قوغداپ قالالايدۇ. مەسىلەن، قىز چىرايلىق كىيىملىرىنى كىيىپ سىرتقا چىقىش ئالدىدا دادىسى ئۇنىڭغا:

ـ بۇ كىيىملەر سىزگە بەك يارىشىپتۇ. هەقىقەتەن گۈزەل بولۇپ كېتىپسىز. ئاللاه يامان كۆزلەردىن ساقلىسۇن! ـ دەپ گۈزەل دۇئا ـ تىلەكلەر بىلەن ئۇزىتىپ قويسا، قىز مەنىۋى جەهەتتىن تويۇنغان هالدا ئۆيدىن چىقىدۇ ـ دە، كوچىدىكى يىگىتلەرنىڭ:

ـ سىز نېمىدېگەن چىرايلىق! ـ دېگەندەك ياغلىما گەپلىرىگە ئاسانلا ئالدىنىپ، توزاققا چۈشۈپ كەتمەيدۇ.

ئەمەلىيەتتە، مەن ياشلارنىڭ زەهەر ئارىلاشتۇرۇلغان هەسەلدەك گەپلىرىگە ئالدىنىپ، بىر ئۆمۈر هەسرەتتە قالغان بەزى قىزلاردىن:

ـ نېمىشقا ياشلارغا ئىشەنگەنتىڭىز؟ ـ دەپ سوراپ باقتىم. ئۇلارنىڭ كۆپىنچىسىنىڭ بەرگەن جاۋابى:

ـ چۈنكى، مېنىڭ شېرىن سۆزگە ئېهتىياجىم بار. ماڭا تۇنجى قېتىم شېرىن گەپ قىلغان يىگىت شۇ بولغاچقا ئالدىنىپ قاپتىمەن، ـ دېگەندىن ئىبارەت بولدى.

قىزلاردىن كەلگەن خەت

بىر قېتىم لېكسىيە سۆزلەۋاتقاندا ماڭا قىزلارنىڭ بىرىدىن مۇنداق بىر پارچە خەت كەلدى:

«مەن تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇۋاتقان، مېھىر ـ مۇھەببەتكە تەشنا بىر قىز. ئاتا ـ ئانامدىن ماڭا مېھىر ـ مۇھەببەت كەلمىدى. ئۇلار ماڭا پەرۋا قىلمايدۇ. زادى قانداق قىلىشىم كېرەك؟ شۇ تاپتا مەن: «سىزنى ياخشى كۆرىمەن» دېگەن يىگىتكە قەلبىمدىن باغلىنىپ، ئالدىنىپ قېلىشىمدىن ئەنسىرەۋاتىمەن.

يەنە بىر قىزدىن مۇنداق مەكتۇپ كەلدى:

«مەن ئالىي مەكتەپتە ئوقۇۋاتقان بىر قىز. ھالال بىر مۇھەببەت ھېكايىسىنى بېشىمدىن ئۆتكۈزگۈم بار. قانداق قىلىشىم كېرەك؟ ھارام سۆيگۈگە چۈشۈپ قالماسلىقىم ئۈچۈن ماڭا يول كۆرسەتكەن بولسىڭىز».

دېمەك، قىزلارنىڭ مۇشۇنداق تۇيغۇدا بولىدىغان چاغلىرى بولىدۇ. بۇنداق چاغلاردا ئاتا ـ ئانىلار قىزلىرى بىلەن كۆپرەك بىللە بولۇپ، بىللە ئوينىپ، مۇڭدىشىپ ئۇلارنىڭ روھىي دۇنياسىغا سىڭىپ كىرىشى لازىم.

دادا ـ قىز ئارىسىدىكى دىيالوگ

مەلۇم بىر دادا ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇۋاتقان قىزى بىلەن ئارىسىدا بولۇپ ئۆتكەن دىيالوگنى سۆزلەپ مۇنداق دەيدۇ:

ـ سىنىپىمىزدىكى پۈتۈن قىزلارنىڭ ئوغۇل دوستى بار. پەقەت مېنىڭلا ئوغۇل دوستۇم يوق. قانداق قىلىشىم كېرەك؟

ـ قىزىم! بۇگۈندىن باشلاپ مەن سىزنىڭ دوستىڭىز بولاي.

ـ دادا! سىز قانداقسىگە مېنىڭ دوستۇم بولالايسىز؟ ساۋاقداشلىرىمنىڭ ئوغۇل دوستلىرى ئۇلارنى مەكتەپ ئالدىدا ساقلاپ تۇرىدىكەن.

ـ ئۇنداقتا، مەنمۇ سىزنى ساقلايمەن.

ـ ئۇلار قەھۋەخانىلاردا پاراڭلىشىپ ئولتۇرىدىكەن.

ـ بىزمۇ پاراڭلىشىپ ئولتۇرايلى، قىزىم!

ـ ئۇلار قىزلارغا گۈل سوۋغا قىلىدىكەن.

ـ ئۇنداقتا، مەنمۇ گۈزەل قىزىمغا چىرايلىق گۈل سوۋغا قىلاي.

شۇنداق قىلىپ، مەن قىزىمغا بەرگەن ۋەدەم بويىچە، ئەتىسىدىن باشلاپ قىزىم دەرستىن چىقىش ئالدىدا هەممىدىن بۇرۇن كېلىپ، مەكتەپ ئالدىدا ساقلاپ تۇردۇم. قىزىم مېنى كۆرۈپلا خۇشال بولغىنىچە ساۋاقداشلىرىغا پەخىرلىنىپ:

ـ بۇ مېنىڭ دادام! ـ دېدى. قىزىمنىڭ ساۋاقداشلىرى:

ـ سەن نېمىدېگەن بەختلىك! كاشكى، بىزنىڭ دادىلىرىمىزمۇ بىزنى مەكتەپتىن ئالغىلى كەلگەن بولسا... ـ دېيىشتى.

مەن ئەنە شۇنداق تىرىشچانلىقلارنى كۆرسىتىش ئارقىلىق قىزىم بىلەن

ئىككىمىز ئەڭ گۈزەل كۈنلەرنى بېشىمىزدىن ئۆتكۈزدۇق.

شۇنداق! مەن قۇربان بەردىم، جاپا تارتتىم، نۇرغۇن ئىشلىرىمدىن قالدىم، لېكىن قىزىمنى قوغداپ قالدىم، مۇۋەپپەقىيەت قازاندىم. مانا ئەمدى قىزىم توي قىلدى. ھازىر ئۇنىڭمۇ ئۆزىگە ئوخشاش چىرايلىق بىر قىزى بار. بىر كۈنى قىزىم نەۋرەم بىلەن ئويناۋېتىپ ئالدىمغا كېلىپ:

ـ قىزىم! تېزراق چوڭ بولسىڭىزچۇ! سىز چوڭ بولۇپ مەكتەپكە بارسىڭىز، بوۋىڭىز سىزنى مەكتەپتىن ئالغىلى بارىدۇ. ئۇ قىزلارغا بەك كۆيۈنىدۇ، ـ دېدى.

دادامنىڭ ئۆزگىچە جازاسى

پېشانەمگە سۆيۈپ قويۇش دادامنىڭ مېنى جازالاشتىكى ئۆزگىچە ئۇسۇلى ئىدى. بىر كۈنى ئانام بىلەن ئارىمىزدا ئېغىر ئۇقۇشماسلىق يۈز بەردى. ئانام بۇنىڭدىن قاتتىق خاپا بولۇپ ئەھۋالنى دادامغا ئېيتماقچى بولدى. دادام ئىشتىن قايتىپ كەلگەندە ئانام ئۇنىڭغا:

ـ قىزىڭىز قاتتىق ئاچچىقىمنى كەلتۈردى. ئۇنى جازالىمىسىڭىز بولمايدۇ، ـ دېدى. دادام تەبىئىي ھالدا:

ـ ئەلۋەتتە جازالايمەن ـ دە، ـ دېگىنىچە ماڭا قارىۋىدى، دادام مېنى راستىنلا جازالايدىغان ئوخشايدۇ دەپ بەكلا قورقۇپ كەتتىم. دادام يېنىمغا كىرىپ قولۇمنى تۇتتى ـ دە، باغرىغا بېسىپ پېشانەمگە سۆيۈپ قويغاندىن كېيىن:

ـ مانا بۇ سىزنىڭ جازايىڭىز، ـ دېدى ۋە ئارقىدىنلا:

ـ يەنە بىر قېتىم جازالاپ قويايمۇ؟ مەن قىزىمنى مانا مۇشۇنداق جازالايمەن، ـ دېدى ـ دە، يەنە بىر قېتىم پېشانەمگە سۆيۈپ قويدى.

ئانام بۇنىڭدىن چالۋاقاپ ئاچچىقلىنىپ كەتتى. لېكىن دادام ئانام بىلەن ئۆزئارا چۈشىنىشىۋالىدىغانلىقىنى ئېيتىپ، قۇلىقىمغا:

ـ سۆيۈملۈك قىزىم! ئانىڭىزنىڭ ئاچچىقىنى كەلتۈرمەڭ جۇمۇ! ـ دەپ قويدى، مېنى ئەركىلىتىپ.

مەن شۇ چاغدا توققۇز ياشتا ئىدىم. مانا ئەمدى 40 ياشتىن ئېشىپتىمەن. دادامنىڭ شۇ چاغدىكى ماڭا قىلغان مۇئامىلىسى ھازىرغا قەدەر ئېسىمدە. دادامنىڭ ماڭا بولغان سۆيگۈسى مېنىڭ ئۇنى ھەم ئانامنى قەۋەتلا ياخشى كۆرۈشۈمگە ۋە ئىتائەتمەن بولۇشۇمغا تۈرتكە بولغان ئىدى.

دادام بىلەن مۇڭداشقان كېچە

دادام پاراڭلىششقا تولىمۇ ئامراق كىشى ئىدى. ئادەتتە ئۆيگە ناھايىتى كەچ قايتىپ كېلەتتى. مەنمۇ ئۇنىڭ بىلەن مۇڭدىششنى ياخشى كۆرەتتىم. كۆپىنچە دادامنىڭ سىرتتىن بالدۇرراق كىرىشىنى كۈتۈپ، ئۇخلىماي ئولتۇرىدىغان بىردىنبىر قىزى مەن ئىدىم. دادام كېلىشتىن بۇرۇن ئۇنىڭغا تاماق تەييارلايتتىم. ئۇ قايتىپ كەلگەندە بىرگە ئولتۇرۇپ تاماق يېگەچ پاراڭلىشاتتۇق. مەن باشلانغۇچ مەكتەپكە كىرگەندىن بېرى ئىككىمىز ئەنە شۇ تەرىقىدە ياشاپ كېلىۋاتاتتۇق. بۇ ئىش ئارىمىزدا شۇنچىۋالا چوڭقۇر دوستلۇق پەيدا قىلدىكى، دادامدىن ھېچقانداق سىر يوشۇرمايدىغان، پۈتۈن سىرلىرىمنى ئېيتىپ بېرىدىغان بولۇپ كەتتىم.

دادام ئاشخانا ئىشلىرىغا يارده‌ملىشىدۇ

تاماق ئېتىش، قاچا ـ قۇچىلارنى يۇيۇش دېگەندەك ئاشخانا ئىشلىرىدىن زېرىكىپ تۇرغان چاغلىرىمدا دادام ماڭا:

ـ سىزگە يارده‌ملىشىپ، ئىشلىرىڭىزنى قىلىشىپ بەرسەم قانداق؟ ـ دەيتتى. ئارقىدىنلا پەشتامنى كىيىپ مەن بىلەن بىرگە ئىشقا چۈشۈپ كېتەتتى. ئۇ بىر تەخسىنى يۇيسا، مەن يەنە بىر تەخسىنى يۇياتتىم. بەزىدە ئۇ ماڭا ئوينىشىپ سۇ چېچىپ قوياتتى. دادام ئۆزىنىڭ ۋاقتىغا قاراپ، بىرقانچە مىنۇت بولسىمۇ يارده‌ملىشەتتى.

يازلىق تەتىل كۈنلىرىنىڭ بىرىدە دادام ئانامغا:

ـ بۈگۈن ئاشخانىنىڭ ئىشى قىزىم بىلەن ئىككىمزگە قالسۇن! ـ دېدى. دادام ئىككىمىز مەززىلىك تاماق ئەتكەن ئىدۇق، هەممەيلەن خۇشال بولۇپ كەتتى. شۇنداق قىلىپ دادام مېنى ئاشخانا ۋە ئۆي ئىشلىرىنى ياقتۇرىدىغان قىلىپ تەربىيەلىدى.

توغرا. دادامنىڭ مەن بىلەن هەممە ئىشنى بىللە قىلىشقا ۋاقتى يەتمەيتتى. ئىشنى دەسلەپ باشلىغان چېغىمدا ئازراق يارده‌ملىشىپ، بىرده‌مدىن كېيىن ئاستا سۈغۈرۈلۈپ چىقىپ كېتەتتى. لېكىن ئۇ ماڭا ئازراق بولسىمۇ يارده‌ملىشىپ خۇشال قىلىپ قويغاچقا، مەن ئىشىمنى داۋاملاشتۇرۇۋېرەتتىم. مانا ئەمدى ئاشخانامغا كىرسەم، دادامنى ئەسلەپ ئۇنىڭغا دۇئا قىلىدىغان بولدۇم.

دادامنىڭ مۇھەببىتىگە ئون ئۈچ يىل قېنىۋالدىم

مەن ئۈچ بالىلىق بىر ئانا بولۇپ، بۇ يىل 37 ياشقا كىردىم. دادام 13 ياشقا كىرگەن چېغىمدا ئالەمدىن ئۆتكەن ئىدى. ئارىدىن شۇنچە يىللار ئۆتكەن بولسىمۇ، دادامنىڭ مېھىر ـ مۇھەببىتى ۋە كۆيۈنۈشى ئىچىدە ئۆتكۈزگەن ئاشۇ كۈنلەر ھېلىمۇ ئېسىمدىن كۆتۈرۈلۈپ كەتكىنى يوق. دادام ماڭا ناھايىتى چىرايلىق گەپ قىلاتتى. ئۇ كۆپىنچە:

ـ كېلىڭ، قوزام! قۇچىقىمدا ئولتۇرۇڭ! كېلىڭ، مېنى سۆيۈپ قويۇڭ! مەن سىزنىڭ دوستىڭىز، ـ دەيتتى. مېنى ھەر قېتىم كۆرسە تەبەسسۇم قىلىپ سالام بېرەتتى. كۆپىنچە مەكتەپتىن قايتىپ كەلگەن ۋاقتىمدا:

ـ سىزنى بەكمۇ سېغىندۇق. سىز بولمىسىڭىز، بەك زېرىكىپ قالىدىكەنمىز، ـ دەيتتى.

دادام ئۆلۈپ كەتتى. لېكىن ئۇنىڭ مۇھەببىتى ھېلىھەم قەلبىمدە. ئۇ بىزگە ئاخىرقى نەپەسلىرىمىزگىچە يەتكۈدەك مۇھەببەتلىك سۆزلەرنى قىلىپ، يېقىملىق بېقىپ، سۆيگۈ ۋە ئىللىقلىق بەخش ئەتكەن ئىدى.

دادامنىڭ بىزگە بېرىدىغان خىراجەتلىرى ھازىرمۇ توختاپ قالمىدى

دادام ھېلىھەم بىزنىڭ چىقىمىمىزنى قىلىپ بېرىۋاتىدۇ. ئۇ مەن ئۈچ يېشىمدىن تارتىپ قولۇمغا پۇل تۇتقۇزۇشقا باشلىغان ئىدى. مانا ھازىر 40 ياشقا كىرىپتىمەن. ئۇ ھېلىمۇ يانچۇقىدىن پۇل چىقىرىپ:

ـ بۇنى خەجلەڭ، بالام! ـ دەيدۇ.

ئۇ ھازىر پەقەت ماڭىلا ئەمەس، بالىلىرىمغىمۇ پۇل بېرىپ تۇرۇۋاتىدۇ. ئۇ دائىم:

ـ سىلەردەك سۆيۈملۈك پەرزەنتلىرىمگە پۇل بېرىپ تۇرسام، پۇل ـ ماللىرىمغا بەرىكەت قونىدۇ، ـ دەيدۇ.

قىزىڭىزغا بولغان مۇھەببىتىڭىزنى قانداق ئىپادىلەيسىز؟

بىر كۈنى قىزىمغا تەبەسسۇم قىلىپ تۇرۇپ:

ـ سىزگە دەيدىغان بىر مەخپىيەتلىكىم بار، قۇلىقىڭىزنى يېقىن ئەكېلىڭە قىزىم! ـ دېدىم ـ دە، ئېڭىشىپ تۇرۇپ:

ـ قىزىم! مەن سىزنى ئىنتايىن ياخشى كۆرىمەن، ـ دەپ پىچىرلىدىم. ئۇ شۇ هامان ناهايىتى خۇشال بولۇپ، چىرايىغا كۈلكە يۈگۈردى. قىزىم بەش ياشقا كىرگەندە مەن شۇنداق قىلىشنى باشلىغان ئىدىم. مانا هازىر ئون يىلدىن ئېشىپتۇ. ئۇ بەزىدە ئانىسى ئاچچىقلىنىپ قالغاندا ئۇنى قەستەن قىزغاندۇرۇش ئۈچۈن:

ـ دادا! سىزنىڭ ماڭا دەيدىغان مەخپىي گېپىڭىز يوقمۇ؟ قۇلىقىمغا پىچىرلاپ قويىسىڭىزچۇ! ـ دەيدىغان بولۇۋالدى. يەنى ئۇ ماڭا:

ـ سىزنى ياخشى كۆرىمەن، قىزىم! ـ دەڭ، دېمەكچى ئىدى.

قەدىرلىك دادىنىڭ سۆيۈملۈك قىزىنى قارشى ئېلىشى

دادام رەھمەتلىك مېنى دائىم خۇددى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قىزى پاتىمەنى قارشى ئالغاندەك قارشى ئالاتتى. ئۇنىڭ يېنىغا كىرسەملا ئىللىق سالام قىلىپ، پېشانەمگە سۆيۈپ قويىاتتى.

ئائىشە ئانىمىز مۇنداق دېگەن ئىكەن: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئىش ـ ھەرىكەت، گەپ ـ سۆز ۋە ئەدەپ ـ ئەخلاق جەھەتتە پاتىمەدىن بەكرەك ئوخشىشىپ كېتىدىغان بىرىنى كۆرمىدىم. پاتىمە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا كىرسە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭ قولىغا سۆيۈپ، ئۆز ئورنىدا ئولتۇرغۇزاتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام پاتىمەنىڭ يېنىغا كىرسە، پاتىمەمۇ ئورنىدىن تۇرۇپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قولىغا سۆيۈپ قويغاندىن كېيىن ئۆز ئورنىدا ئولتۇرغۇزاتتى»[4].

[4] ئالبانىي: «سەھىھى ئەبى داۋۇد»، 5271ـ ھەدىس.

هەر ئەتىگەندە ياسمەنگۈلى

ئۆيىمىزنىڭ ئاددىيغىنە بىر باغچىسى بار ئىدى. بىز ئۇنىڭدا ياسمەنگۈلى ئۆستۈرگەن ئىدۇق. دادام رەھمەتلىك ھەر كۈنى بامدات نامىزىدىن قايتقاندا ياسمەنگۈلدىن بىر تال ئۈزۈپ ئەكىرىپ، ياستۇقۇمنىڭ يېنىدا قويۇپ قويىتتى. ھەر كۈنى ئويغانغىنىمدا دادام ماڭا سوۋغا قىلغان ياسمەنگۈلنى ياستۇقۇمنىڭ يېنىدا كۆرەتتىم. بۇ ئىشلار بىرقانچە يىل داۋاملاشتى. ياسمەنگۈلى مېنىڭ ھىيلىگەر ياشلارنىڭ ئالدام خالتىسىغا چۈشۈپ قېلىشتىن ساقلىنالىشىمدا مۇھىم رول ئوينىدى. دادام ئۆز قەلبىدەك پاك ياسمەنگۈلى بىلەن مېنىڭ ھېس ـ تۇيغۇلىرىمنى قاندۇرمىغان بولسا، مەن ئالدامچى ياشلارنىڭ گۈللىرىگە ئالدىنىپ كەتكەن بولاتتىم.

دادا ـ قىز ئارىسىدىكى دوستلۇق

مەن دۇنياغا كەلگەن 40 يىلدىن بېرى دادام مەندەك بىر قىزنىڭ بولغانلىقىدىن تولىمۇ خۇشال ئىدى. ئۇ نامرات، ئاددىي بىر دېھقان. ئۆزىگە يارداملىشىدىغان ئوغۇل بالىغا موهتاج بولسىمۇ، مېنى تولىمۇ ياخشى كۆرەتتى. ئۆز ۋاقتىدا ماڭا تۇغۇت ئانىسى بولغان ئايال مېنىڭ قىز تۇغۇلغانلىقىمنى كۆرۈپ ئەپسۇسلانغان هالدا:

ـ بالىڭىز قىز ئىكەن، ـ دېگەندە دادام ئىنتايىن خۇشال هالدا مېنى قۇچىقىغا ئېلىپ:

ـ بۇ قىزىم مەن ئۈچۈن هەرقانداق ئوغۇلدىن ياخشى. ناۋادا ئوغۇل تۇغۇلغان بولسىمۇ، بۇنچىۋالا خۇشال بولماستىم، ـ دەپلا يانچۇقىدىن ئازراق پۇل چىقىرىپ، هېلىقى ئايالغا سۆيۈنچە بەرگەن ئىكەن.

دادام ماڭا بۇ هېكايىنى كۈلۈپ تۇرۇپ سۆزلەپ بەرگەن ئىدى. مەنمۇ بۇ هېكايىنى دادامدىن نەچچە ئون قېتىم قايتا ـ قايتا ئېيتىپ بېرىشنى تەلەپ قىلىپ، خۇشاللىق بىلەن تىڭشايىتتىم. بۇ هېكايە مېنىڭ هاياتىمغا ئىنتايىن چوڭقۇر تەسىر كۆرسەتتى. مېنىڭ هەر دائىم دادامدىن پەخىرلىنىشىمگە، ئۇنىڭ گېپىنى ئاڭلىشىمغا تۈرتكە بولاتتى. بەلكىم شۇنىڭ ئۈچۈنمىكىن، مەن دادامغا ئۆمۈر بويى ۋاپادار بىر قىز بولدۇم، ئۈزلۈكسىز ياخشىلىق قىلدىم. هەتتا ئۇنىڭ ۋاپاتىدىن كېيىنمۇ ياخشىلىق قىلىۋاتىمەن. دادامنىڭ ماڭا شۇنچىۋالا مېهىرلىك بولۇشى تۇرمۇشۇمنىڭ پۈتۈن بېسىملىرىنى ۋە جاپا ـ مۇشەققەتلىرىنى يەڭگىللىتەتتى. دادامنىڭ ئاشۇ مېهىر ـ مۇهەببىتى سايىسىدە مەن بىر ئۆمۈر بېشىم ئۈستۈن، روهلۇق ياشاپ كەلدىم. چۈنكى، مېنىڭ ئۆز قىزى بىلەن پەخىرلىنىدىغان هەم مېنى تولىمۇ ياخشى كۆرىدىغان قەدىرلىك دادام بار ئىدى.

مۇھەببىتىڭنى سناش ئۈچۈن شۇنداق قىلدىم

دادام ئاددىي بىر دېھقان ئىدى. مېنى تولىمۇ ياخشى كۆرەتتى. بالىلىق چاغلىرىمدا ئېتىزلىققا ئوينىغىلى باراتتىم. ئۇ مېنى ناھايىتى خۇشاللىق بىلەن قارشى ئالاتتى ھەم ھۆرمەت قىلاتتى. قوناق پەسلىدە قوناق پىشۇرۇپ يېگۈزەتتى. بەرەڭگە پەسلىدە بەرەڭگىنى زىخقا ئۆتكۈزۈپ كاۋاپتەك پىشۇرۇپ بېرەتتى. قىسقىسى، ئۇ ماڭا نۇرغۇن ئېسىل تەمىلىك نەرسىلەرنى يېگۈزەتتى.

بىر كۈنى دادام ئىككىمىز ئويۇن ئوينىماقچى بولدۇق. بىز ئوينىماقچى بولغان ئويۇن سەل رەھىمسىزلىكنى ئەكس ئەتتۈرىدىغان ئويۇن ئىدى. ئويۇن جەريانىدا مەن ئۆلگەن بولۇۋېلىپ، ئۇنىڭ ئالدىغا يىقىلدىم. دادام ھودۇقۇپ كېتىپ ماڭا ھەرقانچە گەپ قىلغان بولسىمۇ، تىنماي يېتىۋالدىم. قولۇمنى كۆتۈرۈپ بېقىۋىدى، يەنە چۈشۈپ كەتتى. دادام مېنى راست ئۆلۈپ قالغان ئوخشايدۇ دەپ يىغلاشقا باشلىدى. ئاخىر ئۇنىڭغا ئىچىم ئاغرىپ ئورنۇمدىن دەس تۇردۇم ـ دە، قېچىشقا باشلىدىم. دادام كەينىمدىن قوغلاپ، مېنى تۇتۇۋالغاندىن كېيىن چىڭ قۇچاقلاپ تۇرۇپ:

ـ ئوغلۇم! نېمىشقا بۇنداق قىلىسەن؟ ـ دېدى. مەن ئۇنىڭغا:

ـ سېنىڭ مۇھەببىتىڭنى سناپ بېقىش ئۈچۈن شۇنداق قىلدىم، ـ دېدىم.

مەن تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ بىرىنچى يىللىقىدا ئوقۇۋاتقانىدا دادام ئالەمدىن ئۆتتى. شۇنىڭدىن كېيىن مەن ھېچكىمدىن ئۇنىڭدىن كۆرگەندەك مېھىر ـ شەپقەت كۆرۈپ باقمىدىم.

ئاللاهقا ئامانەت، قەدىرلىك دادا!

مەن ئوقۇش ماتېرىياللىرىمنى ناھايىتى ئاسراپ ئادەتلەنگەن ئىدىم. باشلانغۇچ مەكتەپنىڭ ئۈچىنچى يىللىقىدا ئوقۇۋاتقان چاغلىرىم ئىدى. بۇ قېتىممۇ ئانامدىن كىتابلىرىمنى ياخشى مۇقاۋىلاپ بېرىشنى تەلەپ قىلدىم. لېكىن ئانام ئويلىمىغان يەردىن قوپاللىق بىلەن رەت قىلدى. ئانام ناھايىتى تېجەشلىك ئايال ئىدى. بەزىدە بىزگە سەل ـ پەل قوپال تېگىپ قويىاتتى. مەن ئۇنىڭ بۇ مۇئامىلىسىدىن خاپا بولۇپ، كىتابلىرىمنى قاپلىيالماي بۇزۇلۇپ كېتىشىدىن ئەنسىرەپ يىغلاپ تاشلىدىم. ئانام ماڭا توختىماي ۋارقىراۋاتقان، مەن ئۇن سېلىپ يىغلاۋاتقان بىر پەيتتە دادام ياتاق ئۆيىنىڭ ئىشىك تۈۋىدە تامغا يۆلەنگەن ھالدا ئارىمىزدا بولۇنغان گەپلەرنى تىڭشاپ تۇرغانىكەن. دادامنىڭ پۇتلىرى ئاغرىيدىغان بولۇپ، ناھايىتى تەستە قەدەم ئالاتتى. مەن دادامنىڭ يېنىغا كېلىپ:

ـ دادا! ئاللاھ سىزگە شىپالىق بەرسۇن! ئاتتەك يۈگۈرگىلى نېسىپ قىلسۇن! مېنىڭ كىتابىمنى قاپلاپ بەرسىڭىزچۇ؟ ـ دېدىم. دادام ماڭا چوڭقۇر مېھىر بىلەن، كۆيۈنۈش نەزىرىدە قاراپ:

ـ قايغۇرماڭ، قىزىم! مەن كىتابلىرىڭىزنى چىرايلىق مۇقاۋىلاپ بېرەي! ـ دېدى ـ دە كىتابلىرىمنى قولىغا ئېلىپ، ئىنتايىن چىرايلىق مۇقاۋىلاپ بەردى. دادامنىڭ شۇ چاغدىكى قاراشلىرى مەڭگۈ ئېسىمدىن چىقمايدۇ. شۇ ئىشتىن بىرقانچە كۈن ئۆتۈپلا دادام ئۆلۈپ كەتتى. كىشىلەر دادامنىڭ تاۋۇتىنى قەبرىستانلىققا ئېلىپ ماڭغاندا مەن ئۇنىڭغا قاراپ كۆزۈمگە ياش ئالغان ھالدا:

ـ ئاللاھ سىزگە رەھمەت قىلسۇن! ئاللاھقا ئامانەت، قەدىرلىك دادا! ـ دېدىم.

مانا ھازىر مەن 22 ياشقا كىردىم. دادامنىڭ ماڭا كىتابلىرىمنى مۇقاۋىلاپ بەرگەن كۈندىكى مېھىرلىك بېقىشلىرى ھېلىھەم ئېسىمدە. ئاللاھ بىلەن قەسەمكى، مەن دادامنى بەكمۇ ياخشى كۆرىمەن. ئۇنى تولىمۇ سېغىندىم.

قىزىمنىڭ قولىدىن يېگەن هەرقانداق تاماق مەن ئۈچۈن مەززىلىك

دادام مېنى هەرخىل تاماقلارنى ئېتىشكە ئىلهاملاندۇرۇپ تۇراتتى. ئەتكەن تاماقلىرىم ئانچە ئوخشاپ كەتمىسىمۇ، كۆرسەتكەن تىرىشچانلىقلىرىمنى ماختاپ، تاماق يېگەچ:

ـ قىزىمنىڭ قولىدىن يېگەن هەرقانداق تاماق مەن ئۈچۈن مەززىلىك. قولىڭىزغا دەرد كەلمىسۇن، قەدىرلىك قىزىم! ـ دەيتتى.

ئەمما ئانام دەل ئەكسىچە ئىدى. ناۋادا تاماقنى كۆڭلىدىكىدەك ئوخشىتىپ ئېتەلمىسەم، مالامەتتىن قۇتۇلالمايتتىم. ئانام ئۆزىمۇ سەزمەيلا روهىمنى چۈشۈرۈۋېتەتتى. دادام قانداقلا بولمىسۇن، مېنى داۋاملىق ئىلهاملاندۇرۇپ تۇراتتى. ناۋادا شۇ چاغلاردا دادامنىڭ ئەنە شۇنداق ياخشى مۇئامىلىسى بولمىسا ئىدى، مەن بىر ئۆمۈر ئاشخانا ئىشلىرىدىن نەپرەتلىنىدىغان بولۇپ قالاتتىم.

قەدىرلىك دادام بىلەن تۇيۇقسىز ئۇچرىشىش

تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇۋاتقان مەزگىللەردە دادام پات ـ پات مەكتىپىمگە كېلىپ، مېنى چاقىرتىپ پاراڭلىشاتتى، يەيدىغان نەرسىلەرنى ئېلىپ بېرەتتى، ئاخىرىدا خەجلىگۈدەك پۇل بېرىپ، دەرسلىرىمنى داۋاملاشتۇرۇشۇم ئۈچۈن مەن بىلەن خوشلىشىپ قايتىپ كېتەتتى. سىنىپتىكى قىز ساۋاقداشلىرىمغا دادام بىلەن بولغان ئۇچرىشىشىمىز هەققدە سۆزلەپ بېرىش ئۈچۈن سىنىپقا خۇشال هالدا كىرەتتىم. غەلىتە يېرى، ساۋاقداشلىرىمنىڭ بەزىسى ئوغۇل دوستلىرى بىلەن تېلېفوندا پاراڭلاشقانلىقى ياكى ئۇچراشقانلىقى هەققدە سۆزلەپ كېتەتتى. ئەمما مەن ئۇلارغا ئەڭ سۆيۈملۈك دوستۇم يەنە دادام بىلەن بولغان پاك دوستلۇقىمىز هەققدە سۆزلەپ بېرەتتىم ۋە بۇنىڭدىن ئۆزۈمنى تولىمۇ بەختلىك هېس قىلاتتىم. شۇنىڭ ئۈچۈنمىكىن تاڭ، مەن تاكى توي قىلغانغا قەدەر دادامدىن باشقا بىرەر ئوغۇل دوست تۇتۇشنى ئويلاپمۇ باقمىغان ئىدىم.

دادام ئۆزى ياقتۇرىدىغان ھەممە نەرسىنى مەن بىلەن ئورتاقلىشاتتى

دادام رەھمەتلىك ئۆزى ياقتۇرىدىغان ھەممە نەرسىنى مەن بىلەن ئورتاقلىششىنى ياخشى كۆرەتتى. ھەتتا بىر ئىستاكان چاينىڭمۇ يېرىمىنى ماڭا قۇيۇپ بېرىپ، بىرگە ئولتۇرۇپ ئىچەتتى. مەكتەپتىن قايتىپ كەلگىنىمدە ماڭا تاتلىق نەرسىلەردىن پارچىلاپ بېرىپ:

ـ يالغۇز ئولتۇرۇپ بىر نەرسە يېگۈم كەلمەيدىكەن، ـ دەيتتى. مەن تاكى 35 ياشقا كىرگۈچە دادام داۋاملىق شۇنداق قىلىپ كەلدى. ئۇ مېنى ياشلىق ھېسسىياتىنىڭ كەينىگە كىرىپ كېتىشتىن قوغداپ قېلىشتا مۇھىم رول ئوينىغان ئىدى. مېنى ھەقىقىي ياخشى كۆرىدىغان، ئۆزى ياقتۇرىدىغان ھەممە نەرسىنى مەن بىلەن ئورتاقلىشىدىغان دادامدەك بىر دوستۇم تۇرسا، مەن قانداقمۇ ئالدامچى، ساختىپەز بىر يىگىتكە كۆڭۈل بەرگۈدەكمەن؟ مانا ئەمدى دادام بۇ دۇنيادىن ۋىدالاشقاندىن كېيىن، مەن ئۇنىڭ ياخشىلىقلىرىغا جاۋابەن ھەر دائىم ئۇنى دۇئايىمدا ئەسلەپ كېلىۋاتىمەن.

دادامنىڭ تەدبىرى

مەن ئەسلىدە بېلىق يېيىشنى ئانچە ياقتۇرۇپ كەتمىسەممۇ، دادام ماڭا ئۆز قولى بىلەن بېلىق پىشۇرۇپ بېرەتتى. شۇنداق قىلىپ مەن بېلىقنى ياقتۇرۇپ يەيدىغان بولدۇم. بېلىق يېگەن كۈنى ئۆزۈمنى ئىنتايىن بەختلىك ھېس قىلاتتىم. مەندىكى بۇ تۇيغۇ دادامنىڭ بېلىق پىشۇرۇپ بەرگەنلىكى ئۈچۈن ئەمەس، بەلكى دادامنىڭ ماڭا بولغان ھۆرمىتى ۋە مېنى قەدىرلىگەنلىكى ئۈچۈن ئىدى. چۈنكى، دادام بىلەن بۇ ھەقتە گۈزەل ئەسلىمىلىرىمىز بار ئىدى.

مەن سەل چوڭ بولغاندا دادام مېنى تاماق ئىشلىرىغا يارداملەشتۈرىدىغان بولدى. ئەمەلىيەتتە، دادام بىلەن ئەتكەن تاماقنىڭ باشقىچە لەززىتى بولاتتى.

توغرا! دادام دەسلەپتە مەن بىلەن بىرگە تاماق ئېتىشنى باشلاپ قويۇپ، كېيىن ئۆز ئالدىغا تاماق ئېتىشنى ئۆگىنىۋالسۇن دەپمىكىن ئەيتاۋۇر، مېنى يالغۇز تاشلاپ قويماتتى. لېكىن مەن بۇنداق چاغلاردا ئۆزۈمنى تولىمۇ خۇشال ھېس قىلاتتىم.

دادامنىڭ «سىر ساندۇقى»

دادام ئائىلىدىكىلەرنىڭ بىرەرسىدىن رەنجىپ قالغاندا ماڭا دەرد تۆكۈپ بېرەتتى. ئۇچرىغان قىينچىلىقلىرى هەققىدە مەن بىلەن مەسلىهەتلىشەتتى. مەن ئۇنىڭ قايغۇسىنى يەڭگىللىتىش ئۈچۈن سۆزلىرىنى ئەستايىدىل تىڭشايىتتىم. دادام ماڭا دەردىنى ئېيتىپ بەرگەندەك، ماددىي ۋە ئىجتىمائىي سىرلىرىنىمۇ ئېيتىپ بېرەتتى. مەن دادامنىڭ بۇ مۇئامىلىسىدىن، بولۇپمۇ دادامنىڭ «سىر ساندۇقى» بولالىغانلىقىمدىن ئۆزۈمنى تولىمۇ بەختلىك هېس قىلاتتىم. بۇ ئەهۋال ئىككىمىز ئارىسىدىكى مېهىر - مۇهەببەتنى كۈچەيتىپ، بىزنى سىرداشلاردىن قىلىۋەتكەن ئىدى.

دادامنىڭ مۇھەببىتى

بىر كۈنى قىز ساۋاقداشلىرىم بىلەن مەكتەپ ئورۇنلاشتۇرغان قىسقا بىر سەيلىگە چىقتۇق. ئويلىمىغان يەردىن تېلېفونۇمنى يىتتۈرۈپ قويۇپ، دادامنىڭ ئاچچىقلىنىشىدىن قورقۇپ يىغلاشقا باشلىدىم. چۈنكى، ئۇ دادامنىڭ ئەتىۋارلىق تېلېفونى بولۇپ، مەن ئۇنى دادامدىن ئارىيەت ئالغان ئىدىم. كېيىن دوستۇمنىڭ تېلېفونى ئارقىلىق ئانام بىلەن ئالاقىلىشىپ، بولغان ئەھۋالنى ئېيتتىم. ئانام ماڭا:

ـ بۇ ئىشلارنى ھازىرچە دادىڭىزغا دېمەي تۇرۇڭ. مەن سىزگە پۇل ئەۋەتىپ بېرەي. ئوخشاش تېلېفوندىن بىرنى سېتىۋېلىڭ! ـ دېدى.

بىرقانچە مىنۇت ئۆتكەندىن كېيىن ئانام ساۋاقدىشىمنىڭ تېلېفونىغا قايتا تېلېفون قىلىپ مۇنداق دېدى:

ـ دادىڭىزغا ئەھۋالنى ئېيتقان ئىدىم. دادىڭىز:

ـ قىزىمغا دەپ قويۇڭ، قايغۇرمىسۇن! تېلېفوننى دەپ سەيلىنىڭ پەيزىنى بۇزمىسۇن. ئۇنىڭ خۇشاللىقى ئۈچۈن پۈتۈن بايلىقىم كەتسىمۇ مەيلى. ئۇ خۇشال بولسىلا بولدى،ـ دېدى.

دادامنىڭ بۇنداق دېگەنلىكىنى ئاڭلاپ تولىمۇ خۇشال بولدۇم. تېلېفون ھەرقانچە ئەتىۋارلىق بولسىمۇ، ئەسلىدە مەن دادامنىڭ نەزىرىدە ھەممىدىن ئەتىۋارلىق ئىكەنلىكىمنى چوڭقۇر تونۇپ يەتتىم.

ئۆيگە قايتقىنىمدا دادام ماڭا تەبەسسۇم قىلىپ:

ـ قىزىم، قايغۇرماڭ! تېلېفون دېگەن سىزنىڭ ئالدىڭىزدا ھېچ نەرسە ئەمەس. پۈتۈن دۇنيا سىزگە پىدا بولسۇن! ـ دېدى. شۇ چاغدا مەن خۇشاللىقتىن يىغلاپ تاشلىدىم. چۈنكى، مەن دادىنىڭ ئىنسان ئۈچۈن ئەڭ ئۇلۇغ نېمەت ئىكەنلىكىنى ھەقىقىي ھېس قىلدىم. چۈنكى، دادام ئۆزىنىڭ

قىزلىرىنى خارلايدىغان دادىلاردىن ئەمەس ئىدى.

شۇ ئىشلارغا هازىر بىرقانچە يىل بولدى. مەن شۇ كۈندىن باشلاپ ئۆزۈمنى دادامنىڭ ئەڭ يېقىن ئادىمىدەك هېس قىلىپ كەلدىم. ئاللاھ دادام سەۋەبلىك مېنى باشقا ئالدامچى دوستلاردىن ساقلىدى. شۇنىڭدىن كېيىن مەن تېلېفونۇمنى تېخىمۇ ئوبدان ساقلاشنى ئۆگەندىم.

سىز بولمىسىڭىز ئۆينىڭ ھۇزۇرى بولمايدىكەن

دادام ئىشتىن قايتىپ كەلگەندە ئۇنى ئۆينىڭ بالكونىدا كۈتۈپ تۇراتتىم. ئۇنىڭ يىراقتىن كەلگەنلىكىنى كۆرگەن ھامان قارشى ئېلىش ئۈچۈن يولغا چىقاتتىم. دادام مېنى باغرىغا باسقاندىن كېيىن قولنى مۈرەمگە قويۇاتتى - دە، ئۆيگە بىللە كىرىپ كېتەتتۇق.

دادام ئىشتىن كېلىپ مېنى بالكوندا ياكى يولدا كۆرەلمىگەن كۈنى ئۆيگە كىرمەي، يىراقتا ساقلاپ تۇرۇپ، كىچىك بالىلاردىن بىرنى ئەۋەتىپ ئۇنىڭغا:

- قىزىمغا يەتكۈزۈپ قويغىن. ئۇ كېلىپ مېنى ئۆيگە ئاپارسۇن، - دەيتتى. مەن بۇ گەپتىن بەكمۇ خۇشال بولاتتىم ۋە دادام تەرەپكە دەرھال يۈگۈرەيتتىم. دادام ماڭا:

- قىزىم! سىز مېنى قارشى ئالمىسىڭىز، ئۆينىڭ ھېچقانداق ھۇزۇرى بولمايدىكەن، - دەيتتى. ئۆيگە ماڭغاندا دادام قولنى مۈرەمگە قويۇۋالاتتى. مەن دادام بىلەن بىرگە دوستلىرىمنىڭ ئالدىدا پەخىرلىنىپ ماڭاتتىم.

دادام ساقچىخانىدا ۋەزىپە ئۆتەيتتى. ئۇنىڭ خىزمىتى سەل قاتتىق قوللۇق تەلەپ قىلىدىغان خىزمەت بولسىمۇ، ئۇ ھەر دائىم مېھرىبان ئىدى. ھېرىپ - چارچاپ ئۆيگە قايتىپ كېلىپلا:

- قىزىم قېنى؟ ئۇنى كۆرسەم، ھاردۇقۇم چىقىپ قالىدۇ، - دەيتتى.

مانا ھازىر مەن 45 ياشقا كىرگەن بىر ئانا بولدۇم.

ئەمما مېھرىبان دادامدىن ئايرىلىپ قالدىم. بەزىدە مەن ھېلىقى كونا ئۆيىمىزنىڭ يېنىدىن ئۆتۈپ قالسام، دادامنىڭ ئىشتىن قايتىپ كەلگەن ۋە مېنىڭ يۈگۈرۈپ ئۇنىڭ قۇچىقىغا ئۆزۈمنى ئاتقان، ئۇنىڭغا دەرد تۆكۈپ بەرگەن شۇ گۈزەل كۈنلەرنى بىر - بىرلەپ ئەسلەيمەن.

بویغا یەتكەن قىزىڭىزنى باشقىلار بىلەن مۇھەببەتلىشىپ قېلىشتىن قانداق ساقلاپ قالىسىز؟

ئامېرىكا قوشما ئىشتاتلىرىدا ھەر يىلى «ھەققىي مۇھەببەت سىزنى كۈتمەكتە» ناملىق بىر پائالىيەت ئۆتكۈزۈلىدىكەن. بۇ پىروگراممىا مەخسۇس قىزلارغا قارىتىلغان بولۇپ، ئۇنىڭدىكى مەقسەت قىزلارنى ئۆزىنى پاك ۋە ئىپپەتلىك تۇتۇش، توي قىلىشتىن بۇرۇن غەيرىي مۇناسىۋەتلەرگە كىرىپ قالماسلىققا چېنىقتۇرۇشتىن ئىبارەت ئىكەن. بۇ پائالىيەتتە كۆپىنچە ساددىلىق قىلىپ «بالىدۇر مۇھەببەتلىشىپ قالغان» تەجرىبىلىك ئايالار ئۆزلىرىنىڭ سەرگۈزەشتىلىرىنى سۆزلەپ بېرىدىكەن. ئۇلار بالىدۇر باشلانغان مۇھەببەتنىڭ ئۆزلىرىنىڭ ئوقۇشى ۋە ئىلمىي تەرەققىياتلىرىغا قانداق توسقۇنلۇق قىلغانلىقىنى ۋە شۇ سەۋەبتىن توي قىلغاندىن كېيىنمۇ تۇرمۇشىنىڭ راھەت، خاتىرجەم بولالمىغانلىقىنى ئېيتىپ بېرىدىكەن. ئاخىرىدا قىزلارغا «ھەققىي مۇھەببەت سىزنى كۈتمەكتە» دەپ خەت يېزىلغان بىر بىلەيزۈك ھەدىيە قىلىنىدىكەن. بۇنىڭدىكى سەۋەب ئۇلارنىڭ ھېسسىياتقا بېرىلگەن بالىدۇر مۇھەببەتلىشىشنىڭ ھەققىي مۇھەببەت ئەمەسلىكىنى، بەلكى ھەققىي مۇھەببەتنىڭ بۇندىن كېيىنكى ھاياتىدا ئۇنى كۈتۈپ تۇرۇۋاتقانلىقىنى ئەسلىتىپ قويۇش ئۈچۈن ئىكەن.

تۆۋەندە قىزلارنى باشقىلار بىلەن مۇھەببەتلىشىشتىن ساقلاپ قوغداپ قېلىش ھەققىدىكى ئەمەلىي ھېكايىلەر ۋە تەجرىبىلەرنى سۆزلەپ ئۆتىمىز:

بویغا یەتكەن قىزىم تېلېفونىدا بىر بالا بىلەن تولا پاراڭلىشىدىغان بولۇۋالدى. مەن بۇنى سېزىپ قېلىپ، دادىسىغا ئېيتتىم. دادىسى بۇ مەسىلىگە سالماقلىق بىلەن مۇئامىلە قىلىپ، قىزىمزنى جازالاشقا ئالدىراپ كەتمىدى. ئەكسىچە، قىزىمزغا تېخىمۇ بەكرەك مۇھەببىتىنى بېرىپ، بۇرۇنقىدىن بەكرەك كۆڭۈل بۆلۈشكە باشلىدى. ئاللاھقا شۈكرى! بۇ مەسىلىمۇ ۋاقتىدا ياخشى ھەل

بولدی. قىزىمىزمۇ ئىنتايىن ئەدەپلىك، بەش ۋاخ نامازنى ئوقۇيدىغان، قۇرئان تىلاۋەت قىلىدىغان گۈزەل ئەخلاقلىق بىر قىزغا ئايلاندى.

* * *

ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇۋاتقان مەزگىللەردە بىر يىگىت بىلەن مۇھەببەتلىشىپ قالدىم. بۇنى ئاتا ـ ئانامغا بىلدۈرمەسلىك ئۈچۈن ئىككىمىز تېلېفوندىلا پاراڭلىشاتتۇق. بىر كۈنى مەن ئۇنىڭ بىلەن پاراڭلىشىۋاتقاندا دادام تۇيۇقسىز ھۇجرامغا كىرىپ قالدى. مەن ھودۇققىنىمچە ئالدىراپلا تېلېفوننى تاقىۋېتىپ، ھۇجرىدىن دەرھال چىقىپ كەتتىم. دادامنىڭ كۆڭلىگە گۇمان چۈشتى ۋە ئۇ يىگىتنىڭ نومۇرىنى سۈرۈشتۈرۈپ تېپىپ، ئۇنىڭ بىلەن ئالاقىلىشىپ ئەھۋالنى ئۇققاندىن كېيىن بۇ ئىشنى ئانامغا ئېيتىپتۇ. ئانام:

ـ ئۇنداق ئەمەستۇ؟ قىزىمىز ئۇ يىگىتنىڭ سىڭلىسىنىڭ دوستى تۇرسا؟ قىزىمىز بۇنداق ئىشنى قىلمايدۇ، ـ دەپ بۇ توغرىلىق ھېچ نەرسە بىلمىسىمۇ، دادامنىڭ سۆزىنى رەت قىلىپ، دادامنىڭ ئالدىدىكى ئوبرازىمنى قوغداپ قاپتۇ. شۇنىڭدىن كېيىن مەن ئانام بىلەن كۆپ پاراڭلاشتىم. ئۇ ماڭا ھالال بىلەن ھارامنىڭ، قىز ـ ئوغۇللار ئوتتۇرىسىدىكى توغرا ـ خاتا مۇناسىۋەتنىڭ پەرقلىرى ھەققىدە ئىلمىي چۈشەنچە بەردى ھەم ئۇ يىگىت بىلەن بولغان مۇناسىۋىتىمنى ئۈزۈشۈمگە يارىدەملەشتى. شۇنىڭدىن تارتىپ ئانام بىلەن ئىككىمىز يېقىن دوستلاردىن بولۇپ قالدۇق. مەنمۇ ھەممە سىرلىرىمنى ئانامغا دەيدىغان بولدۇم.

«سەن ھېكايە ئېيت، مەن تىڭشاي!» پائالىيىتى

بەزى ئائىلىلەرگە قاراپ ئويلىنىپ قالىمەن. ئۇ ئائىلىلەر گويا مېھمانخانا ياكى دەم ئېلىش ئورۇنلىرىغىلا ئوخشايدۇ. ئائىلە ئەزالىرى ئۆزئارا چۈشىنىشىمەيدۇ. بىر - بىرىنىڭ ھاياتى توغرىسىدا ھېچ نەرسە بىلمەيدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن مەن تۆۋەندىكى ئۇسۇلنى بالىلىرىم بىلەن ئەمەلىيلەشتۈرۈشنى قارار قىلدىم:

بىر كۈنى مەن ئىشتىن قايتىپ كەلگىنىمدە بالىلىرىمۇ مەكتەپتىن قايتىپ بولغان ئىكەن. شۇنىڭ بىلەن ھەممەيلەن ئائىلىدە جەم بولۇپ: «سەن ھېكايە ئېيت، مەن تىڭشاي!» پائالىيىتى ئۆتكۈزدۇق. بۇ پائالىيەتتە ھەممەيلەن تاماق يېگەچ ياكى چاي ئىچكەچ ئولتۇرۇپ، ھەربىرىمىز ئىش ئورنىدا ياكى مەكتەپتە شۇ كۈنى يۈز بەرگەن ئەھمىيەتلىك ئىشلارنى سۆزلەپ بېرىمىز. باشقىلار ئۇنى تىڭشايدۇ ۋە ھېسسىياتلىرىنى ئورتاقلىشىدۇ. شۇ ئارقىلىق بىز ئۆي ئىچى ۋە سىرتىدا يۈز بەرگەن ئىشلاردا بىر - بىرىمىزنىڭ ھاياتىغا ئورتاقلىشالايدىكەنمىز. بۇ پائالىيەت ئارقىلىق ئىككى يىلدىن بېرى بىز تېخىمۇ ئىناق، ئىتتىپاق، كۆيۈمچان بولۇپ كەتتۇق.

بالىڭىزغا سەلبىي ھېسلاردىن قانداق قۇتۇلۇشنى ئۆگىتىڭ!

سەلبىي ھېسلار بالىڭىزنىڭ ئىچىدە ئۇزۇن تۇرۇپ قالسا، دەرد ـ ئەلەم، قايغۇ ـ ھەسرەت، ئۈمىدسىزلىك ۋە چۈشكۈنلۈك پەيدا قىلىدۇ. ئادەتتە بالىلار ئىچىدىكى ئاچچىق ئەلەملىرىنى بىرەرسىگە سۆزلەپ بەرسە خېلى يەڭگىللەپ قالىدۇ، كۆڭلى تەسكىن تاپىدۇ. بەلكى شۇ ئارقىلىق بىرەر چىقىش يولى تېپىۋېلىشىمۇ مۇمكىن. ئىچىدە ئويلىغانلىرىنى سىرتقا چىقارمايدىغان، جىمغۇر بالىلار تولىمۇ بىچارىلىشىپ كېتىدۇ. سەلبىي ھېسلار بالىلارنىڭ قەلبىدە ئورۇن ئالغاندىن كېيىن ئۇلارنى پۈتۈنلەي ئىسكەنجىگە ئېلىۋالىدۇ. ئەمما شۇ ھېسلىرىنى ئىشەنچلىك يېقىنلىرىغا سۆزلەپ بېرەلسە، بالىلار ئۇنىڭ ئىسكەنجىسىدىن قۇتۇلالايدۇ. شۇڭا ئالىملار «ھېس ـ تۇيغۇلارنى سۆزگە ئايلاندۇرۇش» دېيىلىدىغان ئۇسۇلۇبنىڭ ناھايىتى زۆرۈرلۈكىنى تەكىتلىگەن. تۆۋەندە بالىڭىزنىڭ سەلبىي ھېسلىرىنى سىز بىلەن ئورتاقلىشىشىغا تۇرتكە بولىدىغان ئاتا ـ ئانىلارنىڭ بىرقانچە ئەمەلىي تەجرىبىلىرى ئوتتۇرىغا قويۇلدى:

ئانىلاردىن بىرى مۇنداق دەيدۇ:

مەن ئوغلۇمنىڭ غەمكىن بولۇپ قالغانلىقىنى كۆرگىنىمدە ئۇنىڭدىن ماڭا بىرەر ھېكايە ئېيتىپ بېرىشنى ياكى رەسىم سىزىشنى ياكى ئۆز تۇيغۇسىنى يېزىقچە ئىپادىلەشنى تەلەپ قىلىمەن. بۇنداق بولغاندا ئوغلۇمنىڭ كۆڭلى بىرئاز تەسكىن تاپىدۇ، مەنمۇ ئۇنىڭ دەرد ـ ئەلەملىرىنى ھېس قىلالايمەن، ئاندىن قولۇمدىن كېلىشىچە يارداەم قىلىمەن.

* * *

يەنە بىر ئانا مۇنداق دەيدۇ:

بىر كۈنى چۈشلۈك تاماق ۋاقتىدا بالامدىن:

ـ بۇگۈن مەكتەپتە سەن ياقتۇرىدىغان ۋە ياقتۇرمايدىغان قانداق ئىشلار يۈز بەردى؟ ـ دەپ سورىدىم.

بالام ماڭا سەل خىجىل بولغان ھالدا ھېس ـ تۈيغۇلىرىنى سۆزلەپ بەردى. مەن ئۇنىڭ دەردلىرىنى چۈشەنگەندىن كېيىن قولۇمدىن كېلىشىچە ئۇنىڭغا يارداەم قىلدىم.

* * *

يەنە بىر ئانا مۇنداق دەيدۇ:

مەن ئوغلۇمغا دەردىنى ئاللاھقا ئېيتىشنى ۋە ئاللاھ بىلەن قانداق سىردىشىشنى ئۆگەتتىم. خۇددى ياقۇپ ئەلەيھىسسالام ئوغۇللىرىنىڭ بىرىگە نەسىھەت قىلىپ ئېيتقاندەك: ﴿ئىبراھىم ۋە يەئقۇب ئۆز ئوغۇللىرىغا ۋەسىيەت قىلىپ: ئى ئوغۇللىرىم! ئاللاھ سىلەرگە مۇشۇ دىننى (يەنى ئىسلام دىننى) تاللىدى، پەقەت مۇسۇلمان پېتىڭلارچە ئۆلۈڭلار (يەنى ئىمانىڭلاردا مەھكەم تۇرۇڭلار، تاكى ئىمان بىلەن كېتىڭلار) دېدى﴾[5].

ياقۇپ ئەلەيھىسسالام بالىلار تەربىيەسىدە بىزگە ئەمەلىي ئۈلگە بولغان. شۇڭا ئوغلۇم غەمگە پېتىپ قالسىلا، ئۇنىڭغا تاھارەت ئېلىپ، ئىككى رەكەت نامىز ئوقۇشنى ۋە دەردلىرىنى ئاللاھقا ئېيتىپ، دۇئا قىلىشنى ئېيتىمەن.

[5] بەقەرە سۈرىسى، 122 ـ ئايەت.

«ئالما»نىڭ قىزىمنىڭ خاتالىقلىرىنى تۈزىتىشتىكى رولى

مەن ھەر كۈنى قىزىمغا 15 تال ئالما دەرىخى سىزىلغان بىر ۋاراقنى تۈتقۇزۇپ:

ـ ئەگەر ياخشى ئىش قىلسىڭىز، ئالمىنى قىزىل رەڭ بىلەن، خاتا ئىش قىلسىڭىز، قارا رەڭ بىلەن بويىاڭ! ـ دەيتتىم.

كەچ كىرگەندە ئىككىمىز بىرگە ئولتۇرۇپ قىزىل ئالما بىلەن قارا ئالمىنىڭ سانىنى ھېسابلايتتۇق. قىزىل ئالمىنىڭ سانى قارا ئالمىنىڭ سانىدىن كۆپ بولسا، قىزىمغا ھەربىر قىزىل ئالما ئۈچۈن بىر سوم مۇكاپات بېرەتتىم. قىزىم ئۇنى مەخسۇس ساندۇقىغا سالاتتى. بۇ ئۇسۇل قىزىمنىڭ خاتالىقلىرىنى تۈزىتىشىدە ئۈنۈملۈك رول ئوينىدى. قىزىممۇ نۇرغۇن مۇكاپاتلارنى ئېلىپ ئىنتايىن خۇشال بولدى.

قانداق قىلىپ بالىلىرىڭىزنىڭ چىقىملىرىنى تەربىيەلەش ئۈسۈلى ئارقىلىق بېرەلەيسىز؟

كىچىك ۋاقىتلىرىمدا دادام ماڭا كېتەرلىك پۇل بەرگەندىن سىرت، يەنە قولۇمغا ئازراق ئوشۇق پۇل تۇتقۇزۇپ:

ـ بۇ ئوشۇق پۇلغا سىڭلىڭ، ئاناڭ، داداڭ ياكى باشقا دوستلىرىڭ ئۈچۈن تاتلىق ـ تۇرۇم سېتىۋالساڭ بولىدۇ، ـ دەيتتى.

ئۇ ماڭا دائىم پەقەت ئۆزۈمنىلا ئويلىماي، ئاتا ـ ئانام ۋە قېرىنداشلىرىمنىمۇ ئويلىشىمنى ئۆگىتەتتى. مانا ئەمدى شۇ ئىشلارغا 20 يىلدىن كۆپرەك ۋاقىت ئۆتتى. هېلىمۇ ئۆزۈمنىڭ خۇسۇسىي پۇلۇمدىن ئاتا ـ ئانام ۋە قېرىنداشلىرىم ئۈچۈن ئۇلار ياقتۇرىدىغان نەرسىلەرنى سېتىۋېلىپ، ئۇلارنى خۇش قىلىپ كېلىۋاتىمەن.

* * *

مەن بالامغا پۇل يىغىشنى ئۆگىتىش ئۈچۈن:

ـ ساڭا تۇرمۇش خراجەتلىرى ئۈچۈن بەرگەن پۇلدىن قانچىلىك تېجەپ قالالىساڭ، ئۇنىڭغا بىر هەسسە قوشۇپ مۇكاپات بېرىمەن، ـ دەيتتىم.

بۇ ئۇسۇل بالامنى تېجەشچان، ئىقتىسادچان قىلىپ يېتىشتۈردى.

* * *

مەن ئوغۇللىرىمنى يېشىغا قاراپ مۇنداق ئۈچ تۈرگە ئايىردىم:

بىرىنچىسى، كۈندىلىك چىقىمنى هەر كۈنى ئېلىپ تۇرىدىغانلار: بۇلار يەسلىدە ئوقۇيدىغان ۋە باشلانغۇچ مەكتەپتە ئوقۇيدىغانلار.

ئىككىنچىسى، چىقىملىرىنى ھەپتىدە بىر قېتىم ئالىدىغانلار: بۇلار باشلانغۇچنىڭ ئاخىرى ۋە ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇۋاتقانلار.

ئۈچىنچىسى، تولۇق ئوتتۇرا ۋە ئالىي مەكتەپتە ئوقۇيدىغان چوڭ بالىلار: بۇلار ئايلىق چىقمىنى بىر قېتىمدىلا ئالىدۇ.

ھەپتىلىك ۋە ئايلىق چىقمىنى بىراقلا ئالىدىغانلارغا پۇلنى قانداق خەجلەش، قانداق تېجەش، قانداق قەرز بېرىش قاتارلىق ئىشلارنى ئۆگىتىپ تۇراتتىم. بۇ ئىش بالىلارغا سەۋرچانلىق، مەسئۇلىيەتچانلىق ۋە مېھرىبانلىقنى ئۆگىتىدىغان ناھايىتى ياخشى ئۇسۇل بولدى.

* * *

دادام ماڭا خىراجەتلىرىمنى ئۆز قولى بىلەن بەرمەي، كېتەرلىك پۇلنى سومكامدىن ئېلىۋالساڭ بولىدۇ، دەيتتى ۋە ماڭا بېرىدىغان پۇللارنى بىر ئوبدان رەتلەپ قويۇاتتى. بىراق مېنى چاندۇرماي كۆزىتەتتى. مەكتەپتىن قايتىپ كەلگەندىن كېيىن مەندىن:

ـ قانچە پۇل ئالغان ئىدىڭ؟ نېمىگە ئىشلەتتىڭ؟ ـ دەپ سورايتتى ۋە مېنىڭ ئىشەنچلىكلىكىمنى، پۇللارنى بىھۇدە ئىشلارغا خەجلىمەيدىغانلىقىمنى تىلغا ئېلىپ ماختايتتى.

شۇنداق قىلىپ مەن ئۆزۈمنى كونترول قىلالايدىغان، ھەۋەسنىڭ كەينىگە كىرمەيدىغان، پۇل ـ مېلىمنى تېجەشلىك بىلەن باشقۇرالايدىغان بولدۇم.

كىچىك بالىلارنىڭ خراجىتىنى بېرىش هەققىدە تەكلىپلەر

مەن ئوغلۇمنىڭ چىقىملىرىنى ناھايىتى رەتلىك بېرىمەن. بەزى كۈنلىرى ئۇنىڭغا:

ـ بۈگۈن پۇلۇڭنى خەجلىمىسەڭ، ئەتە بىر ھەسسە قوشۇپ بېرىمەن، ـ دەيتتىم. بۇ تەكلىپ بالامنى سەۋرچان ھەم نەپسىنى كونترول قىلالايدىغان قىلىپ يېتىشتۈرۈپ چىقتى.

* * *

مەن ئوغلۇمنىڭ كۈندىلىك چىقىملىرىنى ھەر كۈنى بەرمەيمەن. پۇل يوقلۇقتىن ئەمەس، بەلكى بالام جاپا ـ مۇشەققەتكە بەرداشلىق بېرىشنى ۋە سەۋرچانلىقنى ئۆگەنسۇن دەپ شۇنداق چېنىقتۇرىمەن.

* * *

بالىلىرىمغا ھەر كۈنى يېمەكلىكىگە قوشۇپ ئىككى سوم بېرىشكە كېلىشتۇق. مەن ئۇلارغا مۇنداق بىر ياخشى تەكلىپنى بەردىم. ئۇلارمۇ بۇ تەكلىپكە خۇشاللىق بىلەن قوشۇلدى. يەنى ئۇلار بىلەن ئۆيىمىزدە «سەدىقە ساندۇقى» قويماقچى بولدۇق. بۇ ساندۇققا ھەربىر بالا ئۆزىنىڭ خەجلەيدىغان پۇلىدىن كۈندە 50 قۇرۇش تاشلايدىغان بولدى. بۇ پىكىر بالىلارنىڭ سەدىقە قىلىشنى ياخشى كۆرىدىغان بولۇپ يېتىشىپ چىقىشىدا ناھايىتى ئۈنۈملۈك رول ئوينىدى، شۇنداقلا ھەۋەسلىرىنىڭ كەينىگە كىرىپ كەتمەيدىغان، نەپسىنى كونترول قىلالايدىغان ۋە ئېھتىياجلىرى ئۈچۈن خەجلەشكە بەرگەن پۇللاردىن تېجىيەلەيدىغان بولدى.

ئائىلىمىزدىكى ئالاھىدە كۈن

ئائىلىمىزدە ھەر ئايدا بىر قېتىم ئالاھىدە كۈن ئۆتكۈزۈلەتتى. بۇ كۈن يېتىپ كېلىشتىن بىر كۈن بۇرۇن بالىلىرىمىزنىڭ بۇ كۈننى قانداق ئۆتكۈزۈش ھەققىدىكى تەلەپ ـ پىكىرلىرىنى ئالاتتۇق. بۇ كۈندە يېمەك ـ ئىچمەكمۇ ئالاھىدە بولاتتى. پائالىيەت كۈن تەرتىپىنى بالىلار ئۆزلىرى ئورۇنلاشتۇراتتى. بەزىدە ئاددىي بولسىمۇ سىرتقا چىقىپ پائالىيەت ئۆتكۈزەتتۇق. بەزى «ئالاھىدە كۈن»لەردە بالىلارنى مۇسابىقىلەشتۈرەتتۇق. ھەر قېتىملىق «ئالاھىدە كۈن»دە تەرتىپ بويىچە بىر بالا رىياسەتچىلىك قىلاتتى. پائالىيەتتە ئالاھىدە نومۇر كۆرسەتكەنلەرگە مۇكاپات بېرىلەتتى.

مۇكاپاتلىنىدىغان بالا كۆپ سانلىق ئائىلە ئەزالىرىنىڭ ئاۋازى بىلەن تاللىناتتى. بۇ ئالاھىدە كۈن ئائىلىمىزنىڭ ھاياتىغا يېڭىچە ھۆسن قوشاتتى، ئارىمىزدىكى ئۇقۇشماسلىق ۋە قىينچىلىقلارنىمۇ ھەل قىلاتتى، مېھىر ـ مۇھەببىتىمىزنى كۈچەيتتى. ھەممەيلەن بۇ ئالاھىدە كۈننىڭ كېلىشىنى كۈتۈپ، سېغىنىپ كېتەتتۇق. بىزنىڭ بۇ پائالىيىتىمىز بارا ـ بارا يېقىن ئۇرۇق ـ تۇغقانلىرىمىز ۋە قولۇم ـ قوشنىلىرىمىزغىمۇ كېڭىيىپ، ئۇلارنىڭ ھاياتىدىمۇ يېڭىچە ئۆزگىرىشلەرنى پەيدا قىلغان ئىدى.

باللارنى تەربىيەلەشتە قولىڭىزدىكى ئىقتىسادتىن قانداق پايدىلىنىسىز؟

قول ـ ئىلكىڭىزدىكى زاۋۇت، ماشىنا، تېرىلغۇ يەر، دۇكان قاتارلىق مال ـ مۇلۇكلىرىڭىزدىن باللىرىڭىزنى تەربىيەلەشتە ئۈنۈملۈك پايدىلانسىڭىز بولىدۇ. مەسىلەن، بۇ ھەقتە ئۇلار بىلەن مەسلىھەتلىشىش، ئۇلارغا باشقۇرۇش سەنئىتىنى ئۆگىتىش ۋە بىرگە ئىشلەش دېگەندەك تۈرلۈك ئۇسۇللارنى قوللانسىڭىز بولىدۇ. تۆۋەندە سىزگە بۇ جەھەتتە بىرقانچە نەمۇنە كۆرسىتىمىز:

دادام ئادەتتىكى بىر دېھقان ئىدى. تېرىلغۇ يەرلەرگە تايىنىپ بىزنى ناھايىتى ياخشى تەربىيەلەيتتى. ئېتىزلىقتا بىر ئىش قىلماقچى بولسا، ئون ئوغلىنىڭ ھەممىنى بىر يەرگە يىغاتتى. بىز بىلەن قىلىدىغان ئىشلار ھەققىدە مەسلىھەتلىشەتتى. مەسىلەن، بۇ پەسىلدە يەر ئاغدۇرۇش، زىرائەت سۇغىرىش، نېمىلەرنى تېرىش، مەھسۇلاتلارنى يىغۋېلىش، قوشنىلار بىلەن قانداق مۇئامىلىدە بولۇش... دېگەندەك تۈرلۈك مەسىلىلەر ھەققىدە مەسلىھەتلىشەتتى. بىزدىن بۇ ئىشلارنى قاچان قىلىمىز؟ كىم قىلىدۇ؟ قانداق قىلىمىز؟ دېگەندەك سوئاللارنى سورايتتى.

* * *

دادام ساۋاتسىز كىشى بولسىمۇ، بىزگە قانداق قىلغاندا ئۆم بولۇپ ياشىغىلى بولىدۇ؟ قانداق قىلغاندا بىرلىشەلەيمىز؟ قانداق قارار چىقىرىمىز؟... دېگەندەك ئىشلارنى ئۆگىتەتتى. ئۇزۇن يىللاردىن بېرى ئۆيىمىزدە «ئائىلە كېڭەش يىغىنى» داۋاملىشىپ كېلىۋاتىدۇ. بىز بۇ يىغىندا باللارنىڭ توي قىلىش، يەر سېتىۋېلىش، ماشىنا سېتىۋېلىش، ئۆي سېلىش ۋە ئۇنىڭدىن باشقا تۈرلۈك تۇرمۇش ئىشلىرىنى مەسلىھەتلىشىپ كېلىۋاتىمىز. ئاللاھقا شۈكرىكى، بىز 30 يىلدىن كۆپرەك ۋاقىتتىن بېرى ئۆملۈكتە ياشاۋاتىمىز، بىر ـ بىرىمىزنى ياخشى كۆرۈپ، ئارىمىزدىكى ياخشىلىقلاردىن ئورتاق بەھرىمەن بولۇۋاتىمىز.

* * *

مەن ناھايىتى ئاددىي بىر ئادەم. بۇ دۇنيادا كىچىككىنە بىر ئۆيۈم ۋە ئازراق مائاشىمدىن باشقا نەرسەم يوق. تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ ئۇچىنچى يىللىقىدا ئوقۇيدىغان ئوغلۇمنىڭ تەلەپلىرى كۈندىن - كۈنگە كۆپىيىپ كەتتى. شۇنىڭ بىلەن ئوغلىمزنىڭ ئائىلە شارائىتىمىز بىلەن ياخشى تونۇشۇپ چىقىشى ئۈچۈن مەسئۇلىيەتنى ئورتاق كۆتۈرۈشكە قاتناشتۇرۇش قارارىغا كەلدىم.

مائاشىمنى تاپشۇرۇپ ئالغان كۈنىلا ئوغلۇمنى چاقىردىم. ئانىسى ئۈچىمىز بىرلىكتە ئولتۇرۇپ، مائاشنى كۈندىلىك تۇرمۇشىمىزنىڭ چىقىمىغا چاچتۇق. بۇ تۇك پۇلى ئۈچۈن، بۇ كۆكتات ۋە مېۋە ئۈچۈن، بۇ ئۇن - گۈرۈچ ئۈچۈن، بۇ گۆش - ياغ ئۈچۈن دېگەندەك بىر - بىرلەپ بۆلۈپ چىقتۇق. ئائىلە شارائىتىمىز بىلەن يېقىندىن تونۇشقان ئوغلۇم شۇنىڭدىن كېيىن ئىش ئىزدەشكە باشلىدى. خېلى كۆپ ئىزدەنگەندىن كېيىن ھەر كۈنلۈكى 70 سوم بېرىدىغان بىر ئىش تاپتى. ئۇ ئىش ھەققىنى ھەر كۈنى كەچتە ئالاتتى ۋە ئانىسىغا خۇشال - خۇرام ھالدا ھەممىنى تاپشۇراتتى. ئۇ ئۆزىنى ئەمدى چوپچوك بىر يىگىتتەك ھېس قىلىدىغان بولغان ئىدى. مەن ئۇنىڭغا قېرىنداشلىرى ئالدىدا رەھمىتىمنى بىلدۈردۈم ۋە كۆپ ماختىدىم. مانا ئەمدى ئۇ باشقىچە بىر ئادەمگە ئايلىنىپ قالغان ئىدى.

ئوغلۇمنىڭ چىرايلىق ۋېلىسىپىتى

مەن ئوغلۇمغا چىرايلىق بىر ۋېلىسىپىت ئېلىپ بەردىم ۋە مەخسۇس بىر كۈننى ئۇنىڭغا ۋېلىسىپىت مىنىشنى ئۆگىتىپ قويۇشقا ئاجراتتىم. بۇ كۈن ئوغلۇم ئىككىمىزگە نىسبەتەن تولىمۇ كۆڭۈللۈك ھەم ئەھمىيەتلىك بىر كۈن ئىدى. چۈنكى، بۇ كۈندە ئىككىمىز تېخىمۇ يېقىنلىشىش پۇرسىتىگە ئېرىشكەن ئىدۇق.

* * *

ئاللاھقا شۈكرىكى، ئائىلىمىزدە يېڭى بىر كۈتۈپخانىمىز بولدى. مەن باللىرىمنىڭ كىتاب ئوقۇش قىزغىنلىقىنى يۇقىرى كۆتۈرۈش ئۈچۈن ھەربىر كىتابقا ئايرىم ـ ئايرىم مۇكاپات بېكىتىپ قويدۇم. لېكىن ئۇلارنىڭ كىتاب ئىچىدىكى ئاساسلىق مەزمۇنلار ھەققىدە مەن بىلەن سۆھبەت ئېلىپ بېرىشى مۇكاپاتقا ئېرىشىشنىڭ شەرتى ئىدى. سۆھبەت ئارقىلىق باللارنىڭ كىتابنى راستىنلا ئوقۇغان ياكى ئوقۇمىغانلىقى ئىسپاتلانغاندىن كېيىن ئۇلارغا ۋەدەم بويىچە بېكىتىلگەن مۇكاپاتنى بېرەتتىم.

* * *

ئاللاھقا چەكسىز شۈكرىكى، ئاللاھ ماڭا كۆپ مال ـ دۇنيا ئاتا قىلدى. باللىرىمغا ئىقتىساد باشقۇرۇش ماھارىتىنى ئۆگىتىش ئۈچۈن ئۇلار ئارىسىدا ئائىلىمىزنىڭ ئىقتىسادىي مەسئۇلىيەتلىرىنى تەقسىم قىلدىم. باللارنىڭ بىرى قەرز يىغىشقا، يەنە بىرى سەدىقە ۋە زاكات تارقىتىشقا، يەنە بىرى ئائىلىنىڭ ئۇششاق ـ چۈششەك چىقىملىرىنى قىلىشقا مەسئۇل بولدى. باللارنىڭ ھەربىرىگە مۇۋاپىق خىزمەت تەقسىم قىلىنغاندىن كېيىن، ئۇلار ئاستا ـ ئاستا ئۆز ئالدىغا ئىش باشقۇرۇشنى ئۆگەندى.

* * *

مېنىڭ تۆت ئوغلۇم بار. ئاللاھ ماڭا مول رىزىق ئاتا قىلدى. مەن بەش قەۋەتلىك بىر بىنا سېتىۋېلىپ، ھەربىر ئوغلۇمغا بىر قەۋەتتىن بۆلۈپ بەردىم. تۇيۇقسىز ئۇلارنىڭ بىرى ئۆلۈپ كەتتى. شۇنىڭ بىلەن ۋاپات بولغان ئوغلۇمغا سەدىقە جارىيە بولسۇن دەپ بىرىنچى قەۋەتنى مەسچىت قىلىپ، نامىز ۋاقتىغا سەل قارايدىغان ئوغلۇمنى مەسچىت مەسئۇلى قىلىپ قويدۇم.

* * *

مەن مەلۇم بىر مەسچىتنىڭ تازىلىقىنى قىلىدىغان ئاددىي بىر ئىشچى ئىدىم. دائىم ئوغلۇمنى مەسچىتكە ئېلىپ باراتتىم. ئوغلۇم مەسچىتتىكى ئۇستازلار بىلەن تونۇشۇپ، ئۇلارنىڭ ئىلىم سورۇنلىرىغا قاتناشقاچ مەسچىتنىڭ تازىلىق ئىشلىرىغا يارىدەملىشەتتى. بۇ ئىش ئۇنىڭ تەربىيە كۆرگەن ئادەم بولۇپ چىقىشىدا تۈرتكىلىك رول ئوينىدى.

* * *

ئۆيىمىزدە كەڭرى بىر بوش ئورۇن بار ئىدى. مەن بىر تىكتاك توپ ئۈستىلى سېتىۋېلىپ شۇ يەرگە قويۇپ، بالىلىرىم بىلەن پات ـ پات تىكتاك توپ ئوينايدىغان بولدۇم. ئائىلىدە بالىلىرىم بىلەن بىرگە ئۆتكۈزگەن ۋاقىت ئىنتايىن مەنىلىك ھەم كۆڭۈللۈك ئۆتەتتى. توپ ئوينىاش جەريانىدا ئۆزئارا پىكىر ئالماشتۇراتتۇق. شۇنىڭ بىلەن ئويۇنمىز ھەققەتەن كۆڭۈللۈك ھەم ئەھمىيەتلىك ئويۇن بولاتتى.

مانا ئەمدى بالىلىرىمۇ چوڭ بولۇپ، ھەممىسى ئۆيلۈك ـ ئوچاقلىق بولدى. ئەمما ھېلىقى تىكتاك توپ ئۈستىلى ئۆيۈمدە ھېلىھەم بار. بالىلىرىم مېنى يوقلاپ كەلگەندە، بەزىدە ئۆتكەن كۈنلەرنى ئەسلەپ توپ ئوينىاپ قويىمىز.

* * *

بالىلىرىم جەمئىيەتتىكى بىر قىسىم ئويۇنخۇمار ياشلار بىلەن ئارىلىشىپ، ئويۇن ـ تاماشا ۋە ھاراق ـ تاماكىغا ئۆگىنىپ قېلىش ئالدىدا تۇراتتى. بۇ ئىشلارنى ئويلىسام سەۋر ـ تاقىتىم توشۇپ، ئۇلارنى ئۆيدىن قوغلاپ چىقىرىۋەتكۈدەك بولۇپ كېتەتتىم.

پسخولوگىيە دوختۇرلىرىدىن بىرى ماڭا باللارنى ئۆيدىن چىقىرىۋەتمەي، ئۆيگە يىغىپ، بىرەر ئىش بىلەن مەشغۇل قىلىش مەسلىھەتنى بەردى. دوختۇرنىڭ تەكلىپى بويىچە، مەن بۇ ئىشقا ئالاھىدە ئەھمىيەت بېرىپ، باللارغا ۋاقتىمنى، مېھىر ـ مۇھەببىتىمنى بەردىم ۋە ئۇلارنى بەزى ئىشلارغا مەسئۇل قىلدىم.

بىزنىڭ بىر تالا دۇكىنىمىز بار ئىدى. ئۇلارنى دۇكانغا ئەكېلىپ تىجارەت قىلىشنى ئۆگەتتىم. ۋاقتىنىڭ ئۆتۈشى بىلەن ئۇلارمۇ ئاز ـ تولا تىجارەتنىڭ ئېپىنى بىلدى. كېيىن ئۇلارغا بىردىن دۇكان ئېچىپ بەردىم. مانا ئەمدى ئۇلار ئاللاھنىڭ يارىدىمى بىلەن ياخشىلىنىپ كەتتى.

* * *

ئۆيۈمدە بەزى كونا ئېلېكتىر سايمانلىرى يىغىلىپ قالغانلىقىنى بايقىدىم. بۇ نەرسىلەرنى باللارنىڭ ئىجادىيەت ئىقتىدارىنى تەرەققىي قىلدۇرۇشقا ئىشلىتىشنى كۆڭلۈمگە پۈكۈپ، ئۇلارغا مەخسۇس چۈۋۈپ ـ قۇراشتۇرۇش ئورنى تەييارلاپ ئەتۋىركە، كۇلۇچ، ئامبۇر قاتارلىق بىر قاتار سايمانلارنى تەييارلاپ بەردىم. نەتىجىدە ئۇلارنىڭ قولى رېمونتچىلىققا خېلى كېلىدىغان، بىر نەرسىلەرنى چۈۋۈپ ـ قۇراشتۇرلايدىغان بولدى.

* * *

باغچىمىزدا كىچىككىنە بوش يەر بار ئىدى. ئوغۇللىرىمغا ئاشۇ يەرگە ئازراق بىر نەرسە تېرىپ قويساق، ئۇچار قۇشلارغا، ئىنسانلارغا ۋە باشقا ھايۋاناتلارغا پايدىسى تېگىپ قالسا ئەجەب ئەمەس دېگەن تەكلىپنى بەردىم. شۇنىڭ بىلەن باللىرىمنىڭ بىرى ئۇ يەردە سىگلىسى ئۈچۈن قىزىلگۈل ئۆستۈرسە، يەنە بىرى كۆكتات تېرىدى.

* * *

بىزنىڭ مېۋىلىك بىر بېغىمىز بار ئىدى. مەن باللىرىمنى ياخشى ئىشلارغا ئادەتلەندۈرۈش ئۈچۈن، مېۋىلەر پىشقاندا قوشنىلىرىمىزغا ھەدىيە تارقىتىشقا مەسئۇل قىلدىم.

ھاياتىڭىزنى قەدىرلەڭ!

ئاللاھنىڭ مۇنۇ سۆزىنى ئويلىنىپ بېقىڭ: ﴿ئاندىن (دۇنيادا سىلەرگە بېرىلگەن) نېمەتلەردىن سوئال - سوراق قىلىنىسىلەر﴾[6].

بىز ئاتا - ئانا بولۇش سۈپىتىمىز بىلەن ئاللاھ بەرگەن پۈتۈن نېمەتلەردىن سوراققا تارتىلىمىز. بىز بۇ نېمەتلەرنى ئىشلىتىپ، ئاللاھقا ئاسىيلىق قىلدۇقمۇ ياكى ئىتائەت قىلدۇقمۇ؟ شۈكرى ئېيتتۇقمۇ ياكى تۇزكورلۇق قىلدۇقمۇ؟

بىز سوراققا تارتىلىدىغان نېمەتلەرنىڭ بىرى ئەۋلاد نېمىتىدۇر. ئاللاھنىڭ نېمەتلىرىدىن پايدىلىنىپ تۇرۇپ بالىلىرىمىزنى قانداق تەربىيەلىگەنلىكىمىز ھەققىدە سوراققا تارتىلىمىز. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «قىيامەت كۈنى ئادەم بالىسى پەرۋەردىگارىنىڭ ھۇزۇرىدا: ئۆمرىنى نېمە ئىش بىلەن ئۆتكۈزگەنلىكى، ياشلىقىنى نېمە ئىشلارنى قىلىپ تۈگەتكەنلىكى، پۇل - مېلىنى قەيەردىن تېپىپ، قەيەرگە ئىشلەتكەنلىكى، ئۆگەنگەن بىلىمىنى نېمىلەرگە ئىشلەتكەنلىكى قاتارلىق بەش تۈرلۈك ئىش ھەققىدە سوراق قىلىنماي تۇرۇپ پۇتى يۆتكەلمەيدۇ»[7].

ئەگەر سىز ئۆمرىڭىز ھەققىدە ئوبدان ئويلىنىپ باقىدىغان بولسىڭىز، پۈتۈن ئۆمرىڭىزدە ساناقسىز نېمەتلەرگە نائىل بولغانلىقىڭىزنى ۋە ئۇ نېمەتلەرنىڭ ھەممىنى بالىلىرىڭىزنى تەربىيەلەشتە ئىشلىتەلەيدىغانلىقىڭىزنى بايقايسىز. ئۇنداقتا، سىز قىيامەت كۈندىكى سوراققا دۇچ كېلىشتىن بۇرۇن، ئاشۇ نېمەتلەردىن لايىقىدا پايدىلىنىشقا ئالدىراڭ. ھازىرنىڭ ئۆزىدە قولىڭىزدا بار بولغان ساغلاملىق، پۇل - مال، تىنچ - ئامانلىق ۋە بوش ۋاقىت دېگەندەك نېمەتلەر قولىڭىزدىن كېتىشتىن بۇرۇن بالىلىرىڭىزنى تەربىيەلەشكە ئىشلىتىڭ!

[6] تەكاسۇر سۈرىسى، 8 - ئايەت.

[7] تىرمىزىي، 2417- ھەدىس.

پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «بەش تۈرلۈك ئىشنى بەش تۈرلۈك ئىشتىن بۇرۇن غەنىيمەت بىلگىن: قېرىپ قېلىشتىن بۇرۇن ياشلىقىڭنى، كېسەل بولۇشتىن بۇرۇن ساقلىقىڭنى، نامراتلىقتىن بۇرۇن بايلىقىڭنى، ئالدىراشلىقتىن بۇرۇن بوش ۋاقتىڭنى، ئۆلۈپ قېلىشتىن بۇرۇن ھاياتىڭنى»[8].

ئۆمۈرلۈك ھەمراھىڭىز بىلەن بىرگە ئولتۇرۇپ: «بىزدە نېمىلەر بار؟ نېمىلەرنى قىلىشىمىز كېرەك؟» دېگەندەك سوئاللار ھەققىدە ئويلىنىپ بېقىڭ!

مۇشۇنداق سوئاللارنى بىر قەغەزگە خاتىرىلەڭ. ئاندىن بىللە ئولتۇرۇپ ئويلىنىپ، بىز قولىمىزدىكى بۇ نېمەتلەرنى بالىلىرىمىزنى تەربىيەلەش يولىدا قانداق ئىشلىتىمىز؟ دېگەندەك مەسىلىلەر ھەققىدە پىكىرلىرىڭىزنى ئورتاقلىشىڭ!

شۇنداق قىلسىڭىز ئويلىمىغان يەردىن تۈرلۈك ئىلھاملار ۋە ياخشى پىكىرلەر ئوتتۇرىغا چىقىشى مۇمكىن.

[8] شەرھۇسسۇننە، 7/277 ـ ھەدىس.

ئانىسىنىڭ يارده‌مچىسىگە ئايلانغان قىز

قىزىم بەش ياشقا كىرگەندىن باشلاپ مەن ئۇنىڭدا چاچ تاراش، كىيىم كىيىش، كىيىملەرنىڭ پاسونلىرىنى تاللاش، سومكىسىنى تەييارلاش، تاپشۇرۇقلىرىنى ئىشلەش قاتارلىق ئىشلاردا ئۆزىگە تايىنىدىغان مۇستەقىل تۇرمۇش ئادىتى يېتىلدۇرۇشكە باشلىدىم.

قىزىم چوڭغانسېرى ماڭا گىلەملەرنى يۇيۇش، ئۆي تازىلاش، قاچا - قۇچىلارنى يۇيۇش دېگەندەك ئىشلاردا كۆپ يارده‌ملىشىدىغان بولدى. قىزىمغا سەۋرچانلىق بىلەن ئۆگىتىش، رەھمەت ئېيتىش، ماختاش ۋە مۇكاپاتلاش دېگەندەك ئۇسۇللارنى قوللاندىم. نەتىجىدە بىر يىل ئۆتكەندىن كېيىن قىزىم مېنىڭ يېقىن دوستۇم ۋە يارده‌مچىمگە ئايلىنىپ قالدى.

ئەمدى ئۇ ئىككى يېرىم ياشلىق سىڭلىسىغا كىيىم كىيىش، تازىلىق ئۆيىگە كىرىش، چېچىنى تاراش دېگەندەك ئىشلاردا ئۆزىگە قانداق تايىنىشنى ئۆگىتىپ قويىدىغان بولدى. بۇ ئىشلار مېنىڭ يۈكۈمنى خېلىلا يەڭگىللەتتى.

مانا هازىر ئارىدىن بىرقانچە يىل ئۆتۈپتۇ...

ئەينى چاغدا چوڭ قىزىم سىڭلىسىغا ئۆي رەتلەش ماهارەتلىرىنى ئۆگىتىپ قويغان ئىدى. ئەمدى ئۇ ماڭا ئۆي تازىلاش، رەتلەش، ئۆي جاهازلىرىنى مۇناسىپ يەرگە قويۇش، تاماق ئېتىش قاتارلىق ئىشلاردا ئۆزگىچە پىكىر - تەكلىپلەرنى بېرەلەيدىغان بولدى. ئاللاھ ماڭا ئۇچىنچى بىر قىز ئاتا قىلدى. چوڭ قىزىم بوۋاقنى بېقىشتا ماڭا يارده‌ملىشەتتى. ئەلۋەتتە، ئوتتۇرانچى قىزىممۇ ئۆينىڭ ئاده‌تتىكى ئىشلىرىدا قولىدىن كەلگەن يارده‌منى ئايىمايتتى.

ئائىلە ئىشلىرىدا چوڭ بالىڭىزنى ئۆزىڭىزگە يارداەمچى قىلىۋېلىڭ!

دادام كىچىك ۋاقتىمدىلا ئۆلۈپ كەتكەن ئىدى. ئۇ چاغدا مەن ئەمدىلا 11 ياشقا كىرگەن بولۇپ، بەش قېرىنداش ئىچىدە ئەڭ چوڭى ئىدىم. شۇنىڭدىن كېيىن ئانام قېرىنداشلىرىمنى تەربىيەلەشتە مېنى ئۆزىگە يارداەمچى قىلىۋالدى. مەن ئائىلىنىڭ ئىقتىسادىغا مەسئۇل بولدۇم. ئائىلە ئىشلىرىدا ئانامغا بەش يىل يارداەملىشىش جەريانىدا ئانامنىڭ ئەڭ ياخشى يارداەمچىسى ۋە يېقىن دوستىغا ئايلاندىم. بۇلار ئەسلىدە، يولدىشىدىن ئايرىلىپ قالغان ھەربىر ئانىغا نىسبەتەن مۇھىم نەسىھەتتۇر. شۇڭا سىزمۇ بالىلىرىڭىزنىڭ پۈتۈن مەسئۇلىيىتىنى ئۆزىڭىزگىلا يۈكلىۋالماي، ئائىلە ئىشلىرىدا چوڭ بالىڭىزنى يارداەمچى قىلىۋېلىڭ!

قانداق قىلغاندا ئوغلىڭىز سىزگە سىر بېرىدىغان بولىدۇ؟

بىر كۈنى ئوغلۇم مەكتەپتىن قايتىپ كېلىپلا دومسايغىنىچە مەيۈسلىنىپ ئولتۇردى. ئۇنى شۇنچە قىستىغان بولساممۇ، ھېچنېمە دېگىلى ئۇنىمىدى. كەچ كىرگەندە ئوغلۇمنىڭ مەلۇم بىر ساۋاقدىشىنىڭ دادىسىدىن ئەھۋالنى ئۇقۇپ ناھايىتى قايغۇردۇم. ئوغلۇم شۇ كۈنى مەكتەپتە ھەقىقەتەن ناھەقچىلىككە ئۇچرىغان ئىكەن. ئۇ شۇ تاپتا يارىدەمگە موھتاج بولسىمۇ، ماڭا ياكى ئانىسىغا بۇ ھەقتە قەتئىي ئېغىز ئاچمىدى. مەن ئۆز - ئۆزۈمدىن سوردىم:

- نېمىشقا باشقا بالىلار سىرلىرىنى دادىسىغا ئېيتىپ بېرىدۇ؟ ئەمما مېنىڭ ئوغلۇم بۇ توغرىلىق ھېچ گەپ قىلمايدۇ؟ بەلكىم ئۇ مەن بىلەن سۆھبەتلىشىشتىن تارتىنىشى ياكى قورقۇشى مۇمكىن...

مەن بۇ ھەقتە كۆپ ئويلاندىم...

ئوغلۇمدىن سوريىسامۇ سىرلىرىنى ماڭا ئېيتىپ بېرىدىغان بىرەر ئۇسۇل ھەققىدە ئىزدەندىم. ئاللاھ كۆڭلۈمگە مۇنداق بىر ئوينى سالدى: ئۆيگە كېلىپ ئوغلۇمغا:

- ئوغلۇم! ئىككى ئىستاكان چاي قۇيغىن، بىرگە ئولتۇرۇپ چاي ئىچەيلى!

- دېدىم. ئوغلۇم چاينى قۇيۇپ يېنىمدا ئولتۇردى. مەن ئۇنىڭغا خىزمەت جەريانىدا يۈز بەرگەن ئىشلارنى ۋە ماڭا ناھەقچىلىق قىلغان كىشىلەرگە قانداق مۇئامىلە قىلغانلىقىمنى، ئۆيگە قايتىپ كەلگەندە ئىش ئورنۇمدا بولغان ئىشلارنى ئانامغا ئېيتىپ، مەسلىھەتنى ئېلىش ئارقىلىق نۇرغۇن ئاۋارىچىلىقلارنى ياخشى بىر تەرەپ قىلغانلىقىمنى سۆزلەپ بەردىم.

ئەمەلىيەتتە، بۇ ئويۇم ئۇنۇملۇك بولدى. شۇنىڭدىن كېيىن سۆيۈملۈك ئوغلۇم ماڭا بېشىدىن ئۆتكەن ئىشلارنى بىر - بىرلەپ سۆزلەپ بەردى. بۇ ناھايىتى ياخشى بىر باشلىنىش بولغان ئىدى. شۇنىڭدىن تارتىپ بىز ئوغلۇم بىلەن

پات ـ پات پىكىرلىشىدىغان، سىردىشىدىغان ۋە بىر ـ بىرىمىزنىڭ دەردلىرىگە دەرمان بولىشىدىغان يېقىن دوستلاردەك بولۇپ قالدۇق. مەن شۇ چاغدا بىر دانىشمەننىڭ: «ئوغلۇڭ ياكى قىزىڭ ساڭا سىرلىرىنى ئېيتىپ بەرسۇن دېسەڭ، ئاۋۋال سەن ئۇنىڭغا سىرلىرىڭنى سەممىيلىك ۋە راستچىللىق بىلەن ئېيتىپ بەر!» دېگەن سۆزىنىڭ ھەقىقەتەن توغرا ئېيتىلغان سۆز ئىكەنلىكىنى تونۇپ يەتتىم.

بالىڭىز قانداق قىلغاندا تېجەشلىك بولىدۇ؟

كىچىك ۋاقىتلىرىمدا دادام ماڭا پۇللىرىنى ساقلىغىلى بېرىپ مېنى ئەركىلىتىپ «مالىيە مىنىستىرى» دەپ ئاتايتتى. ئۇ ھەر قېتىم ماڭا ساقلاش ئۈچۈن پۇل بەرگەندە:

ـ بۇ پۇللار سىزدە تۇرسۇن، سۆيۈملۈك قىزىم! پۇللىرىم سىزدە تۇرسا بەرىكەت قونىدۇ، ـ دەيتتى ۋە ئالغان ـ بەرگەن پۇللارنى خاتىرىلەپ قويۇشۇمنى ئېيتاتتى. دادامنىڭ بۇ مۇئامىلىسى مېنىڭ سەبىي قەلبىمدە چوڭقۇر ئىشەنچ تۇيغۇسى پەيدا قىلدى ۋە ماڭا ئىقتىساد باشقۇرۇش ماھارىتىنى ئۆگەتتى.

يىللار ئۆتۈپ چوڭ بولغىنىمدا مەن ئىقتىساد باشقۇرۇش فاكۇلتېتىغا ئوقۇشقا كىردىم ۋە بىرقانچە يىل ئىچىدە «ئائىلە باشلىقىنىڭ ئىقتىساد باشقۇرۇش سەنئىتى» ناملىق ماقالىنى مۇۋەپپەقىيەتلىك تاماملاپ، دوكتورلۇق ئۇنۋانىغا ئېرىشتىم. ماقالە يېزىشتا دادامنىڭ ماڭا بالىلىق چاغلىرىمدا ئۆگەتكەن ئىقتىساد باشقۇرۇش ئۇسۇللىرىدىن كۆپ پايدىلاندىم. سۆيۈملۈك دادام مېنىڭ مۇۋەپپەقىيەت قازىنىشىمدا تۇرتكىلىك رول ئوينىغان بىردىنبىر كىشى ئىدى.

قىزلار سودا ـ سېتىق هەۋىسنى قانداق كونترول قىلالايدۇ؟

بىر كۈنى يېڭى كىيىم سېتىۋالغۇم كېلىپ دادامدىن پۇل سوردىم. ئۇ ماڭا ھېچ نەرسە سېتىۋالماي، ساقلاپ قويۇشنى شەرت قىلىپ پۇل بەردى. مەن ھەيران قېلىپ:

ـ ئۇنداقتا، پۇل بەرمىسىڭىز بولمامدۇ؟ ـ دېدىم. دادام بۇنىڭغا جاۋابەن:

ـ قىزىم! سىزگە پۇل بېرىمەن. دادىڭىزنى بېخىل دەپ ئويلاپ قالماڭ! ئەمما بىر نەرسە سېتىۋالماسلىقنى شەرت قىلىشىمدىكى سەۋەب سىزگە نەپسىڭىزنى باشقۇرۇشنى، ھەۋىسىڭىزنى تىزگىنلەشنى ئۆگىتىش ۋە كەلگۈسىدە يولدىشىڭىزدىن زۆرۈرىيەتسىز نەرسىلەرنى ئالغىلى سېلىپ، بىزار قىلىپ قويۇشىڭىزنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈندۇر، ـ دېدى.

ئۇ كۈنى مەن دادامدىن بەكمۇ خۇش بولدۇم ھەم پەخىرلەندىم. چۈنكى، دادام ماڭا سەۋرچانلىق بىلەن چۈشەندۈرۈپ، مېنى قانائەتلەندۈرگەن ۋە پىكرىمگە ھۆرمەت قىلىپ، كۆڭلۈمنى تەسكىن تاپقۇزغان ئىدى. دادامنىڭ ئاشۇ تەربىيەسى ماڭا ئۆمۈر بويى تەسىر كۆرسىتىپ كەلدى.

مانا ئەمدى مەنمۇ توي قىلغىنىمغا 25 يىل ئۆتكەن بولسىمۇ، يولدىشىمدىن تاقىتى يەتمەيدىغان نەرسىلەرنى ئېلىپ بېرىشنى تەلەپ قىلىپ ئاۋارە قىلمىدىم. يولدىشىمنى ئىزچىل ھۆرمەتلەپ كەلدىم.

قىزىڭىزنى ئائىلە چىقىملىرىنى تېجەشلىك باشقۇرۇشقا قانداق رىغبەتلەندۈرىسىز؟

بىر كۈنى دادام مېنى چاقىرىپ:

ـ قىزىم، بۇياققا كېلىڭ! ئانىڭىز بىلەن ئىككىمىز ئارىسىدىكى مەسىلىنى بىر تەرەپ قىلىپ قويۇڭ! ـ دېدى. مەن سەل تارتىنىپراق، ئەمما ئىچىمدىن خۇشال ھالدا ئۇلارنىڭ يېنىغا باردىم. دادام بىلەن ئانام ئۆيىنىڭ چىقىملىرىنى باشقۇرۇش ھەققىدە دەتالاش قىلىشۋاتقان ئىكەن. دادام ئانامنىڭ ئائىلە چىقىملىرىنى ئىقتىسادچانلىق بىلەن باشقۇرالمايۋاتقانلىقىدىن شىكايەت قىلسا، ئانام مال باھاسىنىڭ بەك ئۆسۈپ كەتكەنلىكىنى ئېيتاتتى.

ئۇلار ئۇزۇن تالاش ـ تارتىش قىلغاندىن كېيىن ئانام ماڭا قاراپ:

ـ سىز قانداق قارايسىز، قىزىم؟ ـ دېدى. مەن:

ـ سىز ئوبدان باشقۇرۇپ كېتەلەيسىزغۇ، ئانا! ـ دېدىم. دادام:

ـ قىزىمىز ئائىلىنىڭ چىقىملىرىنى پەم ـ پاراسەت بىلەن باشقۇرۇپ كېتەلەيدۇ، ـ دېگەن ئىدى، ئانام دەرھال:

ـ ئۇنداقتا، قىزىمىزنىڭ بۇ ئىشنى قىلالايدىغانلىقىنى ئىسپاتلاپ بېرەلەمسىز؟ ـ دېدى. دادام قەتئىيلىك بىلەن:

ـ ئەلۋەتتە! ئۆيىنىڭ چىقىم ئىشلىرىنى بىر ھەپتە قىزىمىزغا تاپشۇرايلى. ئاللاھ خالىسا، ئۇ چوقۇم ياخشى قىلىپ كېتەلەيدۇ، ـ دېدى.

شۇ چاغدا مەن باشلانغۇچ مەكتەپنىڭ ئاخىرقى يىللىقىدا ئوقۇيتتىم. كاللامغا دەرھال بىر ئوي كەلدى. دادامدىن ئايلىق خىراجەت پۇللىرىنى ئالدىم. دادام ماڭا پۇللارنى كۈنلەرنىڭ سانىغا چېچىشنى، كۈتۈلمىگەن ئەھۋاللار ئۈچۈنمۇ مەلۇم مىقداردا پۇل ئايرىپ قويۇشنى تاپىلىدى. ئانامۇ

سودا ـ سېتىق ھەققىدە بىر قىسىم كۆرسەتمىلەرنى بەردى. شۇنداق قىلىپ مېنىڭ ئۇلار ئالدىدىكى ئىمتىھانىم باشلىنىپ كەتتى. شۇنىڭدىن تارتىپ مەن بازارغا بېرىپ، يېمەك ـ ئىچمەك، سەي ـ كۆكتات دېگەندەك نەرسىلەرنى سېتىۋالىدىغان بولدۇم. ھەممەيلەن مېنى ئالقىشلاپ، يېتەرلىك پۇل ـ ماللارنى تولۇقلاپ بەردى. ھەپتە ئاخىرىدا ئانام ماڭا:

ـ ئائىلە چىقىملىرىنى ھەققەتەن ياخشى باشقۇرۇپ كېتىۋاتىسىز، قىزىم! لېكىن ئۇكىڭىزنىڭ كىتاب پۇلى، ئوقۇش پۇلى، تاپشۇرۇق دەپتەر پۇلى قېنى؟ كۆتۈلمىگەن بىرەر ئىش يۈز بەرگەندە ئىشلىتىدىغان پۇللارچۇ؟ سوپۇن قاتارلىق ئۆي لازىمەتلىكلىرىنى سېتىۋالىدىغان پۇلچۇ؟ بۇلارنى ئويلاشتىڭىزمۇ؟ ـ دېدى. مەن شۇ چاغدىلا ئائىلە چىقىملىرىنى ئىقتىسادچانلىق بىلەن باشقۇرۇشنىڭ قانداق بولىدىغانلىقىنى بىلىپ يەتتىم. دادام ماڭا:

ـ سىزگە يەنە بىر ئاي مۆھلەت بېرەيلى. مۇشۇ پۇرسەتنى چىڭ تۇتۇپ بۇ ئىشنى ياخشى قىلىپ كېتەلەيدىغانلىقىڭىزنى ئىسپاتلاڭ! ـ دېدى.

ھەش ـ پەش دېگۈچە ماڭا بېرىلگەن بىر ئاي مۆھلەتمۇ توشۇپ قالدى. مەن بۇ جەريانىدا ھەققەتەن كۆپ تەجرىبە ـ ساۋاقلارغا ئىگە بولدۇم. بۇ قېتىم ئانام ـ دادامىلار مېنى ماختاپ مۇكاپاتلىدى.

شۇنىڭدىن تارتىپ مەن ئائىلە ئىشلىرىنى ئانامغا يارىدەملىشىپ باشقۇرىدىغان بولدۇم. مانا ھازىر شۇ ئىشلارغا 30 يىلدىن كۆپرەك ۋاقىت ئۆتۈپتۇ. ئاللاھنىڭ رەھمىتى بىلەن ئائىلە ئىشلىرىنى ناھايىتى تەدبىرچانلىق بىلەن باشقۇرۇپ كېتىۋاتىمەن.

مەن كېيىنكى كۈنلەردە ئاتا ـ ئانامنىڭ بىر سىرىنى بىلىپ قالدىم. ئەسلىدە ئۇلارنىڭ ئارىسىدا يۈز بەرگەن ئائىلە چىقىملىرىنى باشقۇرۇش توغرىسىدىكى ھېلىقى جېدەل ـ ماجىرالار بىر ئويۇن بولۇپ، ئۇلار شۇنداق قىلىش ئارقىلىق مېنى ئائىلە ئىشلىرىنى باشقۇرۇشقا رىغبەتلەندۈرۈپ، يېتىشتۈرۈپ چىقماقچى ئىكەن.

ئوغۇللىرىمىز ۋە شەخسىي خىراجەتنى ئىدارە قىلىش

بالىلىرىم باشلانغۇچ ۋە ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇۋاتقان مەزگىللەردە مەن ئۇلارنىڭ ھەپتىلىك ياكى ئايلىق چىقىملىرىنى تولۇق بەرگەندىن سىرت، ئازراق ئوشۇق پۇل بېرەتتىم. ھەممەيلەندىن مەكتەپ ۋە باشقا جايلاردا خەجلەيدىغان كۈندىلىك چىقىملارنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالغان، ئۆزىگە خاس بىر ئىقتىسادىي تۇرمۇش مىزانى تۈرغۇزۇشنى تەلەپ قىلدىم. ئەلۋەتتە سەدىقە بېرىش، ئاتا ـ ئانىسى ۋە قېرىنداشلىرى ئۈچۈن سوۋغا ـ سالاملارنى سېتىۋېلىش، دوستلىرىغا يارەم بېرىش، كېسەللەرگە سوۋغاتلىق ئېلىش، ئۇنىڭدىن باشقا ئالاھىدە ئەھۋاللار ئۈچۈنمۇ بىرئاز پۇل ئايرىپ قويۇشنى تاپىلاشنىمۇ ئۇنتۇپ قالماستىن مۇنداق دېدىم:

ـ ئاراڭلاردىن كىم ئۆز خىراجىتىدىن ئىقتىسادچانلىق بىلەن تېجەپ، ياخشىلىق يوللىرىغا ئىشلەتسە، شۇنىڭ ئىشلەتكەن پۇلىغا بىر ھەسسە قوشۇپ مۇكاپات بېرىمەن.

شۇنداق قىلىپ سىناق باشلىنىپ كەتتى. مەن ئۇلارنى كۆزىتىپ تۇردۇم. بالىلارنىڭ پۇل ـ مالغا تۇتقان مۇئامىلىسى ۋە ئۇنى ئىدارە قىلىشى ھەقىقەتەن ئويلىغىنىمدەك كېتىۋاتاتتى. مەن ئۇلارغا پۇل ـ مالنى ياخشىلىق يوللىرىغا ئىشلىتىش ئۇسۇللىرىنى ئۆگىتىپ قويدۇم. قانداقلا بولمىسۇن، باشقىلارغا پەقەت بېرىشنىلا ئەمەس، بەلكى بېرىشنىڭمۇ ئەڭ ياخشى ئۇسۇللىرىنى ۋە رەت ـ تەرتىپلىرىنى ھەمدە ئەڭ مەنپەئەتلىك شەكىللىرىنى كۆرسەتتىم. كاشكى، خەيرىيەت ئورۇنلىرىدا ئىشلەيدىغانلارمۇ باشقىلارغا يارەم بەرگەندە پەقەت بىر نەرسە بېرىشنىلا ئويلاشماستىن، بېرىشنىڭ ئەڭ ياخشى ئۇسۇلىنى تاللىغان بولسا يەنە يارەمگە ئېھتىياجلىق كىشىلەرگە باشقىلارغا بېقىنىپ ياشاشنى ئەمەس، بەلكى مۇستەقىل تۇرمۇش كەچۈرۈش يوللىرىنى ئۆگەتكەن بولسا، نېمىدېگەن ياخشى بولاتتى ـ ھە!

ئەرەبلەردە مۇنداق بىر ماقال ـ تەمسىل بار: «ماڭا بېلىق بەرمە! بېلىقنى قانداق تۇتۇشنى ئۆگىتىپ قوي!» .

HAK
HAKSEVER
بهه قسۆیه ر

ئۆزۈڭ ياقتۇرغان نەرسەڭنى سېتىۋال، پۇلنىڭ يېرىمنى مەن تۆلەي!

مەن بالىلىرىمنىڭ ئىقتىسادىي قارىشىنى يېتىلدۈرۈش ئۈچۈن مۇنداق پىرىنسىپ قوللاندىم: «ئۆزۈڭ ياقتۇرغان نەرسەڭنى سېتىۋال، پۇلنىڭ يېرىمنى مەن تۆلەي!».

بۇ پىرىنسىپ ئۇلارنىڭ يازلىق تەتىل مەزگىلىدە تېخىمۇ تىرىشىپ ئىشلىشىگە تۈرتكە بولدى. شۇنداق قىلىپ ئۇلار ئۆزى تاپقان پۇلنىڭ لەززىتىنى تېتىدى. ئەمەلىيەتتە، كىشىنىڭ ئۆزى ئىشلەپ تاپقان پۇلنىڭ لەززىتى باشقىچە بولاتتى.

ھېكايەت قىلىنىشىچە، بىر ئادەم ئوغلىغا يازلىق تەتىلدە قانداق پۇل تېپىشنى ئۆگەتمەكچى بوپتۇ ۋە ئوغلىنىڭ ئىشقا بارغانلىقىنى بىلىش مەقسىتىدە ھەر كۈنى ئىشقا بېرىپ، ئېلىپ كەلگەن پۇلىدىن بەش سومنى ئۆزىگە بېرىشنى تەلەپ قىپتۇ.

بالا بىر كۈن ئىشقا بېرىپتۇ، ئەمما كەچ كىرگەندە ئانىسىغا يىغلاپ تۇرۇپ تارتقان جاپالىرىنى سۆزلەپ بېرىپتۇ. ئانىسى:

ـ قايغۇرما، ئوغلۇم! ھەر كۈنى ئۆيدىن چىقىپ ئوينىساڭ، كەچ تەرەپتە قايتىپ كەلگىن! مەن ساڭا بەش سوم بېرەي. داداڭغا شۇ پۇلنى بەرگىن. شۇنىڭ بىلەن مەسىلە ھەل بولىدۇ، ـ دەپتۇ.

شۇنىڭدىن تارتىپ بالا ئەتىگىنى ئۆيدىن چىقىپ، كەچكىچە ئوينىساڭ، كەچ كىرگەندە ئانىسىدىن ئاستاغىنە بەش سوم ئېلىپ دادىسىغا بېرىدىغان بوپتۇ. ئەمما دادىسى ئۇنىڭدىن پۇلنى ئېلىپلا ئېتىزلىققا تاشلۇۋېتىدىكەن. بالا ئۇنىڭدىن ھەيران قالغان بولسىمۇ، لام ـ جىم دېمەپتۇ. كۈنلەر شۇ تەرىقىدە ئۆتۈۋېتىپتۇ. ئانىسى دادىسىدىن يوشۇرۇن ھەر كۈنى ئوغلىغا پۇل بېرىپتۇ. ئوغلى ھەر قېتىم بەرگەن پۇلنى دادىسى ئېتىزلىققا تاشلۇۋېتىپتۇ.

ئانا بىر كۈنى ئوغلىغا:

ـ داداڭ ئەھۋالىنى بىلىپ قالغاندەك قىلىدۇ. ئەمدى ئۇ ماڭا پۇل بەرمەيدىغان بولۇۋالدى. ئەگەر بىزنىڭ تىل بىرىكتۈرۈۋالغىنىمىزنى بىلىپ قالسا، چوڭ چاتاق چىقىدۇ. شۇڭا سەن ئەڭ ياخشىسى ئەمدى چوقۇم ئىشقا بارغىن. مەن پالان سەيپۇڭ بىلەن سۆزلىشىپ قويدۇم. ئۇنىڭ يېنىغا بېرىپ ئىشلىگىن! ـ دەپتۇ.

ئەتىسى ئەتىگەندە بالا قايغۇرغان ھالدا ئىشقا بېرىپتۇ. تۈنجى كۈنى بولغاچقا بەكمۇ جاپا تارتىپتۇ. ھەتتا قولىغا بىرقانچە قېتىم يىڭنە كىرىپ كېتىپتۇ. سەيپۇڭ ئۇستام ئۇنىڭغا نەچچە قېتىم ۋارقىراپ تاشلاپتۇ. جاپا تارتىپ، تەرلەپ ـ پىشىپ يۈرۈپ كۈننى ئاران كەچ قىپتۇ. كەچ كىرگەندە سەيپۇڭ ئۇستام ئۇنىڭغا ئون سوم بېرىپتۇ. بالا پۇلنى ئېلىپ، خۇشال ھالدا ئۆيىگە قايتىپتۇ ۋە بىر كۈن جاپالىق ئىشلەپ تاپقان ئون سومدىن بەش سومنى دادىسىغا بېرىپتۇ. دادىسى ئادەتتى بويىچە بۇ پۇلنىمۇ ئېتىزلىققا ئېتىشقا تەمشەلگەن ئىكەن، بالا:

ـ دادا! بۇ پۇلنى ھەرگىز تاشلىۋەتمەڭ. چۈنكى، مەن بۇنى ئىنتايىن جاپالىق ئىشلەپ تاپتىم، ـ دەپ ۋارقىراپ تاشلاپتۇ.

ئېھتىياجلىق نەرسىلەر ۋە زۆرۈر چىقىملار تىزىملىكى

دادام هەر ئاينىڭ بېشىدا مائاشىنى ئالغاندىن كېيىن هەربىرىمىزدىن سېتىۋالماقچى بولغان نەرسىلىرىمىزنى ئارزۇ ـ ئىستەك تىزىملىكى، ئېھتىياجلىق نەرسىلەر تىزىملىكى ۋە زۆرۈر نەرسىلەر تىزىملىكى دەپ ئۈچكە تۈرگە ئايرىپ يېزىپ چىقىشىمىزنى تەلەپ قىلاتتى. هەممەيلەن دادىمىزنىڭ ئەتراپىغا ئولىشىپ يازغان تىزىملىكلىرىمىزنى ئوقۇيتتۇق. ئالدى بىلەن هەممەيلەن زۆرۈر نەرسىلەر تىزىملىكىنى بىر قاتار ئوقۇپ چىققاندىن كېيىن ئۆچۈرۈۋېتىشكە ياكى تۈزىتىشكە تېگىشلىكلىرىنى ئايرىپ، رەسمىي تىزىملىك تۈرغۇزاتتۇق ۋە شۇنىڭغا ئاساسەن نەرسە ـ كېرەك سېتىۋالاتتۇق. ئەگەر دادامنىڭ مائاشى زۆرۈر لازىمەتلىكلەرنى سېتىۋېلىشتىن ئېشىپ قالسا ئېھتىياجلىق نەرسىلەرنى، ئۇنىڭدىنمۇ ئېشىپ قالسا ئارزۇ ـ ئىستەكلەر تىزىملىكىدىكى نەرسىلەرنى سېتىۋالاتتۇق.

مۇشۇ تەرىقىدە بىرقانچە ئاي داۋاملاشقاندىن كېيىن، بۇ ئۇسۇل بىزنىڭ تەپەككۇرىمىزنىڭ بىر قىسمىغا ئايلاندى. مۇشۇ ئۇسۇل ئارقىلىق بىز بىر ـ بىرىمىزنىڭ ئويلىغانلىرىمىز ۋە قىزىقىشلىرىمىزدىن خەۋەردار بولدۇق. داداممۇ بىزنىڭ نېمىگە قىزىقىدىغانلىقىمىزنى بىلدى. بىزمۇ بىر نەرسە سېتىۋالماقچى بولساق، ئەڭ مۇهىمىدىن باشلايدىغان بولدۇق. شۇنداقلا زۆرۈر بولمىغان نەرسىلەرنى سېتىۋېلىپ، ئىقتىسادنى بۇزۇپ چاچمايدىغان، ئىقتىسادچانلىق ئېڭىغا ئىگە بولدۇق.

بالىنىڭ ئەڭ بىچارە ھالىتى

مەن كۆپ ئانىلاردىن:

ـ سودا ـ سېتىق قىلغاندا ئەڭ قىيىن ئەھۋالدا قالىدىغان ۋاقتىڭىز قايسى؟

ـ دەپ سوراپ باقتىم. ئۇلارنىڭ كۆپىنچىسى:

ـ بىر نەرسە سېتىۋالغاندىن كېيىن ئالدانغانلىقىڭىزنى بىلىپ، ئالغان نەرسىنى ئىگىسىگە قايتۇرۇپ بەرمەكچى بولغان ۋاقتىلىرىڭىزدۇر. بۇنداق چاغدا سېتىۋالغان نەرسىنى قايتۇرۇپ بېرىپ، پۇلىڭىزنى قايتۇرۇۋېلىش مەسىلىسىدە سودىگەر بىلەن تولىمۇ قىيىن بىر جەريانىنى باشتىن كەچۈرىسىز، ـ دەپ جاۋاب بەردى. مەن قىزىقىپ مۇنداق سوردۇم:

ـ كىچىك بالىلار مۇشۇنداق ئەھۋالدا قالسا قانداق قىلىدۇ؟

ئۇلار ماڭا مۇنداق چۈشەنچە بەردى:

ـ ئانىسى ئۇنىڭغا ئاچچىقلىنىپ، ساختا نەرسىنى قايتۇرۇۋېتىشكە بۇيرۇيدۇ. سودىگەر ئۇنىڭ پۇللىرىنى بېرىشنى رەت قىلىپ، قايتۇرۇپ بەرگىلى ئۇنىمايدۇ. ئانىسىنىڭ غەزىپى بىلەن سودىگەرنىڭ ناھەقچىلىكى ئارىسىدا قالغان بالا نېمىمۇ قىلالىسۇن؟ مانا بۇ، بالىنىڭ ئەڭ بىچارە ھالىتىدۇر.

هایاتىمزدىكى گۈزەل ئەسلىمە

مەلۇم بىر دادا مۇنداق دەيدۇ:

بىر كۈنى توققۇز ياشلىق ئوغلۇم ئېلېكترونلۇق ئويۇنچۇق سېتىۋېلىش ئۈچۈن مەندىن پۇل سورىدى. مەن ئۇنىڭ تەلىپىگە ماقۇل بولۇپ، ئويۇنچۇقنىڭ پۇلىنى بەرگەندىن كېيىن ئەسكەرتىپ:

ـ ئوغلۇم! ئويۇنچۇقنى سېتىۋالغاندا سودىگەرگە سىناپ بېرىشنى ئېيتقىن! ـ دېدىم.

ئوغلۇم ئىنتايىن خۇشال بولغان هالدا يۈگۈرگىنىچە بازارغا كەتتى. ئۇزۇن ئۆتمەي باتارىيەسى چىقىرىلغان بىر ئويۇنچۇقنى كۆتۈرۈپ كەپتۇ. ئوغلۇمنىڭ دېيىشىچە، سودىگەر ئويۇنچۇقنى سىناپ بېرىشنى رەت قىپتۇدەك. ئوغلۇم ئىككىمىز ئۇنى قوزغىتىشقا هەرقانچە ئۇرۇنۇپ باققان بولساقمۇ، مىدىرلاپمۇ قويمىدى. شۇنىڭ بىلەن ئوغلۇمغا:

ـ بۇنى سودىگەرگە قايتۇرۇپ بېرىپ، بەرگەن پۇلۇڭنى ئېلىپ كەلگىن! ـ دېدىم. ئوغلۇم ئۇچقاندەك يۈگۈرۈپ كەتتى ـ يۇ، بىردەمدىلا سۇغا چۈشكەن مۇشۇكتەك سالپىيىپ قايتىپ كەلدى. سودىگەر ئويۇنچۇقنى قولىغا ئېلىپ، قايتا قۇراشتۇرۇپ ئازراق مىدىرلايدىغان هالغا كەلتۈرۈپلا ئوغلۇمنى يەنە ئالداپ يولغا سالغان ئىكەن. ئويۇنچۇقنى ئوغلۇم بىلەن بىرقانچە قېتىم سىناپ باققان بولساممۇ، يەنىلا نورمال ماڭمىدى. شۇنىڭ بىلەن يەنە ئۇنىڭغا:

ـ سودىگەرنىڭ يېنىغا بېرىپ دېگىن. ياخشىراقتىن بىرنى ئالماشتۇرۇپ بەرسۇن! ـ دېدىم.

بىچارە ئوغلۇم يەنە دۇكانغا بېرىپ، بىردەمدىن كېيىن ئۈمىدسىزلەنگەن هالدا قايتىپ كەلدى. سودىگەر بۇ قېتىممۇ ئوغلۇمنىڭ تەلىپىنى رەت قىلغان ئىدى. مەن زادى قانداق قىلىشىم كېرەك؟

ئوغلۇمنى باغرىمغا بېسىپ تۇرۇپ مۇنداق دېدىم:

ـ مەن سەندىن پەخىرلىنىمەن، ئوغلۇم! چۈنكى، سەن ۋەزىپەڭنى ئادا قىلدىڭ. قولۇڭدىن كېلىشىچە تىرىشتىڭ، ـ دېدىم.

كەچلىك تاماقتىن كېيىن ئۇنى چاقىرىپ:

ـ ئوغلۇم! چاي ئېلىپ كەلگىن، بىرگە ئىچەيلى! ـ دېدىم ـ دە، كەينىدىن تەڭلا ئاشخانىغا كىردىم. ئوغلۇم كۆزلىرىدىن ياش تاراملىغان ھالدا ماڭا ئۆزىنى ئاتتى ۋە بېشىمغا سۆيۈپ تۇرۇپ:

ـ مەن سىزنى قاتتىق ئاچچىقلاپ كېتىدۇ دەپ ئويلىغان ئىدىم. ئەمما ئۇنداق قىلمىدىڭىز، ـ دېدى.

ئوغلۇم مېنى يەنە پېشانەمگە سۆيۈش بىلەن مۇكاپاتلىدى. چۈنكى، مەن ئۇنىڭغا قىيىن ئەھۋالدا قالغان چاغلاردا شەپقەت قىلغان ئىدىم. ئاندىن مەن ئۇنىڭغا قاراپ:

ـ ئوغلۇم! مەن ياخشى دادىمۇ؟ ـ دېدىم. ئۇ:

ـ سىز دۇنيادىكى ئەڭ ياخشى دادا، ـ دېدى ۋە يېنىمغا كېلىپ ئولتۇردى. مەن ئوغلۇمغا تەسەللى بېرىپ:

ـ ئويۇنچۇق سېتىۋېلىش ئۈچۈن ساڭا بەرگەن پۇلنىڭ بەھۇدە زايە بولۇپ كەتكەنلىكىگە قايغۇرمايمەن. قېنى كەل، بىز پاراڭلىشىپ باقايلى! بۇگۈن قانداق تەجرىبە ـ ساۋاقلارغا ئىگە بولدۇڭ؟ ـ دېدىم.

ـ بەزى سودىگەرلەرنىڭ ئالدامچىلىق قىلىدىغانلىقىنى، شۇڭا بىر نەرسە سېتىۋېلىشتىن بۇرۇن چوقۇم ئۇنى سىناپ بېقىش كېرەكلىكىنى ئۆگەندىم، ـ دېدى ئوغلۇم تەبەسسۇم قىلىپ.

بۇ ئىش ئىككىمىزنىڭ ھاياتىمىزدا گۈزەل ئەسلىمە بولۇپ قالدى.

باللار ۋە پۇل تېجەش ئۇسۇللىرى

هەممەيلەننىڭ ئائىلىسىدە بېشىنى قاتۇرۇۋاتقان بىر قىينچىلىق بار. ئۇ بولسىمۇ، باللارنىڭ قولىغا پۇل چۈشسىلا خالىغان نەرسىلەرگە خەجلەپ تۈگىتىۋېتىدۇ. هەتتا بەزى چوڭلارمۇ مائاشى چىقسىلا مۇهىم بولمىغان هەممىلا نەرسىگە پۇل خەجلەپ تۈگىتىپ ئولتۇرىدۇ. چۈنكى، بىز توغرا بولغان ئىقتىسادچانلىق تەربىيەسى كۆرمىدۇق. قانداقلا بولمىسۇن، ئىشقىلىپ پۇل خەجلەيمىز، ئەمما نېمىگە خەجلەپ، نېمىگە خەجلىمەسلىك بىلەن هېسابلىشىپ كەتمەيمىز.

ئىقتىسادشۇناسلارنىڭ ئېيتىشىچە، هەركىمنىڭ مۇنداق ئىقتىساد پىرىنسىپى بولۇشى ئىنتايىن مۇهىم ئىكەن: پۇلنىڭ ئۈچتىن بىرىنى تۇرمۇش چىقىملىرىغا ئىشلىتىش، ئۈچتىن بىرىنى ساقلاپ قويۇش، يەنە ئۈچتىن بىرىنى تىجارەتكە سېلىش.

ناۋادا كىچىك باللارمۇ مۇشۇ پىرىنسىپ بويىچە تەربىيەلەنسە، كەلگۈسىدىكى ئىقتىسادىي كىرىزىسلىرىدا زاپاس مەبلىغىنى ساقلاپ قېلىپ، قەرز ئېلىشقا موهتاج بولۇپ قالمايدۇ، ئىقتىسادىي ساپاسىمۇ يۇقىرى كۆتۈرۈلىدۇ.

مەلۇم بىر سودىگەر مۇنداق دەيدۇ:

كىچىك چاغلىرىمدا تەتىل كۈنلىرىدە ئىشلەيتتىم. هېيىت ـ بايراملاردا نۇرغۇنلىغان مۇكاپاتلارنى ئالاتتىم، ئەمما تېجەشچان ئىدىم. ساۋاقداشلىرىم بولسا بارىدا هەممىنى خەجلىۋېتىپ، كېيىن خەجلەيدىغان هېچ نەرسە يوق قاراپ ئولتۇراتتى.

* * *

دادام ماڭا مۇنداق دەيتتى:

ـ پۇللىرىڭنى ئۈچكە بۆلۈپ، ئۈچىنىڭ بىرىگە ئۆزۈڭ ياقتۇرغان نەرسىلىرىڭنى

سېتىۋېلىپ، ئۇچتىن ئىككىسىنى ماڭا بەرگىن. مەن ئۇنىڭ ئۇچتىن بىرىنى سەن ئۇچۇن ساقلاپ قويىمەن. يەنە ئۇچتىن بىرىگە توخۇ ياكى ئۆچكە ئېلىپ قويىمەن. ئۇنى بېقىپ، كۆپەيتىپ، پۇلۇڭنى ئاۋۇتۇپ بېرىمەن.

مەن دادامنىڭ بۇ پىكرىنى ئامالسىزلىقتىن قوبۇل قىلدىم. ئەمما ۋاقىت ئۆتكەنسېرى بۇ پىكرىنىڭ ناھايىتى توغرا ھەم ئەھمىيەتلىك ئىكەنلىكىنى ھېس قىلدىم. مەن ئەنە شۇنداق تەربىيە ئاستىدا چوڭ بولۇپ، 30 ياشقا كىرگەندە غەلىبە قازانغان كاتتا تىجارەتچىگە ئايلاندىم. دادام ئۆگەتكەن ئاشۇ ئۇسۇلنى ھېلىھەم قوللىنىۋاتىمەن.

* * *

مەلۇم بىر دادا مۇنداق دەيدۇ: بىر كۈنى ئەتىگەندە ئىش ئىزدەپ سىرتقا چىقتىم. ھايال بولمايلا ياخشى بىر ئىش تېپىۋالدىم. قولۇمغا بىرئاز پۇل كىردى. دادام مەندىن ھەر ئايدا مۇئەييەن مىقداردا پۇل تەلەپ قىلاتتى. مەن ھەر دائىم زۆرۈر چىقىملىرىمدىن سىرت، ئېھتىياج ئۈچۈن ئازراق پۇل ئېلىۋېلىپ ئاشقىنىنى دادامغا بېرەتتىم. بۇ ئىش بىرقانچە يىل شۇ تەرىقىدە داۋاملاشتى. بىر كۈنى مەن دادامغا:

ـ دادا! توي قىلىش ئۈچۈن پۇل يېغىمسام بولمايدۇ. شۇڭا بۇندىن كېيىن ساڭا پۇل بېرىشنى توختاتسام قانداق بولار؟ ـ دېدىم. دادام كۈلۈپ تۇرۇپ:

ـ سېنىڭ توي ئىشىڭنى يېپىدىن ـ يېڭىنىسىگىچە ھەممىنى ئۆزۈم ئورۇنلاشتۇرىمەن. مەندە يېتەرلىك پۇل بار، ـ دېدى.

ـ قانداقسىگە شۇنداق بولىدۇ، دادا؟ ئەمىسە، نېمىشقا مەندىن پۇل ئېلىۋېرىسەن؟ ـ دېدىم مەن ھەيرانلىق بىلەن. دادام ماڭا ئالدىرىماي چۈشەندۈرۈپ مۇنداق دېدى:

ـ ئوغلۇم! ئارتۇق پۇل بەزىدە ئازۇ ـ ھەۋەسلەرنى كۆپەيتىپ، كىشىنى يولدىن چىقىرىپ قويىدۇ. بولۇپمۇ سەن دېمەتلىك ياشلار يېنىدا ئارتۇق پۇل بولسىلا خالىغانچە بۇزۇپ ـ چېچىپ پۇل يېغالمايدۇ. شۇڭا مەن سەندىن ئالغان پۇللارنىڭ ھەممىسىنى ئوبدان ساقلاپ قويغان ئىدىم. مانا ئەمدى

سەن چوپچوڭ بىر يىگىتكە ئايلاندىڭ. ئەمدى پۇلۇڭنى ئېلىۋالمسامۇ بولىدۇ. چۈنكى، پۈتۈن دۇنيانىڭ بايلىقلىرى سېنىڭ بولسىمۇ، ئۇنى ياخشى بىر تەرەپ قىلالايدىغان سەۋىيەگە يەتتىڭ، ئەقىل تاپتىڭ. مەن ساڭا ئىشىنىمەن، ئوغلۇم! ـ دېدى.

ئۆزگىچە مۇكاپات بېرىش ئۇسۇلى

ئىمتىهان نەتىجىلىرىمىز ئېلان قىلىنغان كۈنى دادام رەھمەتلىك باشقىچە هاياجانلىنىپ كېتەتتى. چۈنكى، ئۇ توققۇز ئوغلىنىڭ ئىمتىهان نەتىجىلىرىنىڭ قانداق بولۇشىنى ئىنتىزارلىق بىلەن كۈتەتتى. هەيران قالارلىقى، دادام ئىمتىهاندىن ئۆتەلمىگەن بالىلىرىغا هەدىيە بېرىپ:

ـ مەن ساڭا ئىشىنىمەن. كېلەر قېتىمدا چوقۇم ياخشى نەتىجىگە ئېرىشەلەيسەن، ـ دەيتتى.

لاياقەتلىك نەتىجىگە ئېرىشكەن بالىلىرىنى بولسا سۆيۈپ باغرىغا باساتتى ۋە:

ـ ئاللاھ ساڭا سەۋر ئاتا قىلسۇن! ـ دەيتتى.

هەدىيە بېرىش ئىمتىهاندىن ئۆتەلمىگەنلەر ئۈچۈن تەسەللى ۋە يار-دەم بولسىمۇ، ئۇلارمۇ دادىسىنىڭ مېهرى بىلەن باغرىغا بېسىشىغا تەشنا ئىدى. شۇڭلاشقا ئۇلار بۇرۇنقىدىنمۇ بەكرەك تىرىشاتتى. چۈنكى، دادىمىزنىڭ سۆيگۈسى بىزنىڭ نەزىرىمىزدە هەممىدىن مۇهىم ئىدى.

يىللار شۇ تەرىقىدە ئۆتتى...

ئاللاهقا شۈكرىكى، بىز توققۇز بالا ئاخىر نەتىجە قازاندۇق. يۇقىرى ئىلمىي ئۇنۋانلارغا ئېرىشتۇق.

دادام مېنى قانداق قىلىپ سياسىي تەھلىلچىگە ئايلاندۇردى؟

يەتتە ياشقا كىرگەن چاغلىرىمدا دادام ماڭا قىزىقارلىق ھېكايە كىتابلىرى بىلەن بىرگە كۈندىلىك گېزىت ـ ژۇرناللارنىمۇ ئەكېلىپ بېرەتتى. ئىككىمىز مەزكۇر گېزىت ـ ژۇرناللاردىن ئۇقۇغانلىرىم ھەققىدە ئىلمىي يوسۇندا مۇنازىرىلىشەتتۇق. پىكرىم ئاددىي بولسىمۇ، دادام يەنىلا مېنىڭ پىكرىمگە ھۆرمەت قىلاتتى. ئۇ ماڭا دائىم:

ـ خەۋەرنىڭ پەقەت ماۋزۇسىغىلا قارىما! ئىچىدە نېمىلەر بار؟ ئوقۇپ خەۋەرنىڭ راست ـ يالغانلىقىنى مۇلاھىزە قىلىپ باققىن! ئوقۇغان خەۋەرنىڭ ھەممىسىنى راست دەپ ئويلاپ قالما! ـ دەپ نەسىھەت قىلاتتى.

مەن دادامنىڭ يېتەكلىشى بىلەن ئۆزۈمدە ئەنە شۇنداق ئادەتنى يېتىلدۇرۇپ چوڭ بولدۇم. مانا ئەمدى مەلۇم بىر ئىدارىدە سياسىي تەھلىلچى بولۇپ ئىشلەۋاتىمەن. مۇشۇ كۈنگە ئېرىشىشىمنىڭ بىردىنبىر سەۋەبچىسى دادام دەپ قارايمەن.

قانداق قىلغاندا باللىرىڭىز بىر - بىرىنى تېخىمۇ ياخشى كۆرىدىغان بولىدۇ؟

قېرىندىشىغا بىر نەرسە بېرىشنى ئۆگىتىش باللارنى ياخشى تەربىيەلەش ئۇسۇللىرىدىن بىرى.

دادام ماڭا پات - پات مەلۇم مىقداردا پۇل بېرىپ:

- بۇنى قېرىندىشىڭغا بەرسەڭ، ساڭا بۇنىڭدىن بىر ھەسسە ئارتۇق بېرىمەن، - دەيتتى.

تاماق يېگەن چېغىمىزدا تاماق تارقىتىش ئىشلىرىنى نۆۋەت بويىچە بىرىمىزگە تۇتقۇزاتتى. تەقسىم قىلغۇچىنىڭ ئۆزىگە ئەڭ ئاخىرىدا ئېلىشنى ئېيتاتتى. ئەگەر بىرسىمىز دادام بىلەن بىرگە سىرتقا چىقىپ قالساق، دادام ئۇنىڭغا:

- قېرىنداشلىرىڭغا بىر نەرسە ئېلىۋالمامسەن؟ - دەپ ئەسلىتىپ قويىاتتى.

قىزغانچۇقلۇق كېسىلىنىڭ ئۈنۈملۈك شىپاسى

بىز بەزىدە قېرىنداشلار ئارا بىر - بىرىمىزگە قىزغانچۇقلۇق قىلىپ قويىاتىتۇق. ئانام بىزنى بىر يەرگە يىغىپ، يۈسۈف ئەلەيھىسسالامنىڭ قىسىسىنى سۆزلەپ بېرەتتى. ئۇ بىزگە مەزكۇر قىسسە ئارقىلىق چىدىماسلىقنىڭ ئۈلارنى قانداق ئاقىۋەتكە دۇچار قىلغانلىقىنى ئەستايىدىللىق بىلەن چۈشەندۈرەتتى. بىز ئۇ گۈزەل قىسسىنى تىنچ ئولتۇرۇپ ئاڭلاپ، ناھايىتى تەسىرلىنەتتۇق. قېيىدىشىپ قالغان بولساق، يارىشىپ قالاتتۇق. بىر - بىرىمىزنىڭ پېشانىسىگە سۆيۈپ، ئۆزئارا ئەپۇ سورىشاتتۇق.

ئانام بۇ ئىشنى بىرقانچە يىل داۋاملاشتۇردى. شۇنداق قىلىپ يۈسۈف ئەلەيھىسسالامنىڭ قىسىسىسى ھاياتىمىزنىڭ بىر قىسمىغا ئايلىنىپ قالدى.

يىللار ناھايىتى تېزلىكتە ئۆتمەكتە ئىدى...

ئانام ناھايىتى ئېغىر بىتاپ بولۇپ يېتىپ قالدى. قارىغاندا ئۇنىڭ بىزدىن ئايرىلىش ۋاقتى يېقىنلىشىپ قالغاندەك قىلاتتى. ئۇ بۇ دۇنيادىن خوشلىشىش ئالدىدا بىزنى يېنىغا چاقىرىپ، مۇنداق ئىككى تۈرلۈك ۋەسىيەت قىلدى:

بىرىنچىسى، بالىلىرىم! يۈسۈف ئەلەيھىسسالامنىڭ قىسىسىنى زىنھار ئۇنتۇپ قالماڭلار، مەزكۇر قىسسىنى دائىم بىر - بىرىڭلارغا ئەسلىتىپ تۇرۇڭلار! بىرىڭلار ئۇنتۇپ قالساڭلار، يەنە بىرىڭلار ئەسلىتىپ قويسۇن! ئۇنىڭدىن ئىبرەت ئېلىڭلار!

ئىككىنچىسى، ئاللاھتىن قورقۇڭلار! ئاللاھتىن قورقساڭلار، ئاللاھ سىلەرگە ھەرقانداق كېلىشمەسلىك ۋە قىينىچىلىقلاردىن چىقىش يولى بېرىدۇ. ئاللاھ خالىسا پات پۇرسەتتە جەننەتتە ئۇچرىشىمىز.

ئانام شۇنداق دېگىنىچە بۇ دۇنيادىن ۋىدالاشتى. ئانامنىڭ ۋەسىيەتلىرى ھېلىھەم ئېسىمدىن چىقمايدۇ. ئاشۇ ۋەسىيەت بىزنىڭ بىر - بىرىمىزنى ياخشى

كۆرۈشىمىزگە چوڭ تۈرتكە بولغانىدى. ئارىمىزدا ھەرقانچە ئېغىر مەسىلە يۈز بېرىشىدىن قەتئىينەزەر، بىز يۈسۈف ئەلەيھىسسالامنىڭ قىسسىسىنى ئەسلىسەكلا ھەممە مەسىلە دەرھال ئاخىرلىشاتتى.

باللىرىڭىزغا بىر نەرسە تارقىتىپ بەرگەندە ھېچبىرىنى نارازى قىلماستىن تارقىتىپ بېرەلەمسىز؟

ئادەتتە ئاتا ـ ئانىلارنىڭ باللىرىغا يېمەك ـ ئىچمەك، تاتلىق ـ تۇرۇم، مېۋە ـ چېۋە قاتارلىق بەزى نەرسىلەرنى تارقىتىپ بېرىشى نورمال ئەھۋال. بۇنداق ئەھۋاللاردا باللارنىڭ بەزىلىرى قېرىندىشىنىڭ قولىدىكى نەرسىلەرگە قاراپ، مەن ئاز ئالدىم، ئۇ مەندىن كۆپ ئېلىۋالدى... دېگەندەك تالاش ـ تارتىشلار يۈز بېرىدۇ. بۇنداق قىينچىلىقلارنى ياخشى بىر تەرەپ قىلىش ئۈچۈن تۆۋەندىكى تەجرىبىنى سىلەرگە سۇنماقچىمىز:

ئوقۇتقۇچىلىق بىلەن شۇغۇللىنىدىغان بىر دادا مۇنداق دەيدۇ:

مېنىڭ ئىككى بالام بار ئىدى. ئۇلارغا سىرتتىن يېمەك ـ ئىچمەك ئېلىپ كىرگىنىمدە باللىرىمنىڭ بىرى تەقسىم قىلسا، يەنە بىرى تاللايدىغان بولۇپ كېلىشتۇق. مەسىلەن، ناۋادا بىر پارچە شاكىلات ئېلىپ كەلسەم، ئۇلارغا مۇنداق دەيتتىم:

ـ بۇنى قايسىڭلار پارچىلايسىلەر؟ قايسىڭلار پارچىلىساڭلار، قېرىندىشىڭلار تاللىۋالغاندىن كېيىن پارچىلىغىنىڭلار ئاخىرىدا ئالسىلەر، ـ دەيتتىم. بۇنداق بولغاندا شاكىلاتنى پارچىلىغان بالا ئادىللىق بىلەن پارچىلاشقا تىرىشاتتى.

كۆپىنچە ۋاقىتتا ھەر ئىككىلىسى پارچىلاشتىن قاچاتتى. چۈنكى، ئۇلاردىن ھەر بىرى ئالدىن تاللىغۇچى بولۇشنى ياخشى كۆرەتتى. شۇنىڭ بىلەن باللىرىم ئارىسىدا چىدىماسلىق غوۋغالىرىمۇ كۆرۈلمەيتتى. بۇ ئۇسۇل مېنى خېلىلا ئارام ئالدۇراتتى.

مەن یوق چاغدا چوقۇم بىرىڭلار باشلىق بولۇڭلار!

ئانام سىرتقا چىقماقچى بولغاندا هەممىزنىڭ ئىتائەت قىلىشىنى شەرت قىلىپ، ئارىمىزدىن بىرىنى باشقۇرۇشقا مەسئۇل قىلىپ قويىاتتى. شۇنىڭ بىلەن بىز ئۆزئارا جېدەل ـ ماجىرا قىلىشمايىتتۇق. ئانام بىزگە سايلاپ بەرگەن باشلىقىمىز ئارىمىزدىكى تالاش ـ تارتىشلارنى بىر تەرەپ قىلاتتى. هەر قېتىم بىرىمىز نۆۋەتلىشىپ باشلىق بولاتتۇق. ئانام ئۆيگە قايتىپ كەلگەندە ئارىمىزدا يۈز بەرگەن ئىشلارنى ۋە باشلىقىمىزنىڭ پىكىرلىرىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن بىزگە دانالارچە يول كۆرسىتەتتى ۋە باشقۇرۇش ماهارىتىنى ئۆگىتىپ قويىاتتى. ئۇ دائىم بىزگە:

ـ هەممىڭلار هۆرمەت قىلىدىغان، سىلەرگە كۆيۈندىغان ۋە ئاراڭلاردىكى ئىشلارنى ياخشى بىر تەرەپ قىلالايدىغان بىرىڭلار چوقۇم باشلىق بولمىسا بولمايدۇ، ـ دەيتتى.

چوڭلار كىچىكلەرگە ئۆزئارا ھەمكارلىقنى ئۆگىتىش لازىم

بىز بىر قىز، ئىككى ئوغۇل، جەمئىي ئۈچ قېرىنداش ئىدۇق. دادام ئۆز ئىشى بىلەن ئالدىراش ئىدى. ئۇ چوڭلىرىمىزنى كىچىكلەرنىڭ ئىشىغا مەسئۇل قىلىپ قويىاتتى. چوڭلىرىمىز كىچىكلەرنىڭ ئوقۇش ماتېرىياللىرىنى، تاپشۇرۇق دەرسلىكلىرىنى، كىتاب پۇلى ۋە ئوقۇش پۇللىرىنى تۆلەش، شۇنداقلا كۈندىلىك ئىشلىرىنى بىر تەرەپ قىلىش دېگەندەك ئىشلارغا مەسئۇل بولاتتى. ئارىمىزدىن قېرىندىشىغا يارەملەشكەنلەر دادامنىڭ ئالاھىدە رەھمىتى ۋە تەشەككۈرىگە ئېرىشەتتى.

بىز ئەنە شۇنداق بىر ـ بىرىمىزنى ياخشى كۆرىدىغان، ئۆزئارا يارەملىشىدىغان بولۇپ تەربىيەلەندۇق. مانا ھازىر ھەربىرىمىزنىڭ ئۆز ئالدىغا مۇستەقىل ئۆيى ۋە ئائىلىسى بولدى. شۇنداقتىمۇ بىز ھەمىشە بىر ـ بىرىمىزگە ھەمدەمدە بولۇپ كېلىۋاتىمىز. چۈنكى، دادام قېرىنداشنىڭ قېرىندىشىغا يارەم بېرىشنى بىزگە نىسبەتەن ھەم ئىبادەت، ھەم ئادەتكە ئايلاندۇرۇۋەتكەن ئىدى.

قېرىنداشلار ئارا هەمكارلىق

قېرىنداشلىرىمىزدىن بىرىنىڭ بېشىغا كۈن چۈشۈپ قالسا، دادام هەممىمىزنى بىر يەرگە يىغىپ:

ـ بالىلىرىم! پالان قېرىندىشىڭلار قىينىچىلىقتا قاپتۇ. ئەمدى ئۇنىڭغا قانداق يارداەم بېرىمىز؟ ـ دەيتتى.

قېرىندىشىمىزنىڭ بېشىغا كەلگەن خاپىلىق قانچىلىك ئاددىي بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، هەممىمىز ئەستايىدىللىق ۋە مۇهەببەت بىلەن بۇ هەقتە ئىزدىنەتتۇق. بۇنداق چاغلاردا دادام بىزنىڭ هەمكارلاشقىنىمىزدىن سۆيۈنۈپ، بىزنى مۇكاپاتلايتتى.

مەن تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇۋاتقان مەزگىللەردە بىر كومپيۇتېرغا ئېهتىياجىم چۈشۈپ قالدى. دادامنىڭ ئىقتىسادىي شارائىتى ماڭا كومپيۇتېر ئېلىپ بېرىشكە يار بەرمەيتتى. ئويلىمىغان يەردىن چوڭ ئاچامنىڭ ئۆز خراجىتىدىن تېجەپ، ماڭا بىر دانە قول كومپيۇتېرى سېتىۋالغانلىقىنى كۆرۈپ هەيران قالدىم. بۇنى كۆرگەن دادام ئىنتايىن خۇشال بولدى ۋە ئاللاهنىڭ ئۆزىگە شۈنچىۋالا ياخشى بىر قىز ئاتا قىلغانلىقىغا شۈكرى ئېيتىپ، سەجدە قىلدى. دادامنىڭ بىزنى شۈنچىۋالا يارداەمسۆيەر بالىلاردىن قىلىپ چوڭ قىلغانلىقىدىن هەممىمىز سۆيۈندۇق.

مانا هازىر هەربىرىمىزنىڭ ئايرىم ـ ئايرىم شەهەرلەردە مۇستەقىل ئائىلىمىز بولدى. شۈنداق بولسىمۇ بىز بىر ـ بىرىمىزنى ئىنتايىن ياخشى كۆرىمىز، ئۆزئارا هەمكارلىشىمىز. دادام بىزگە قۇرۇق نەسىهەت قىلىش بىلەنلا ئەمەس، ئەمەلىي ئۈلگە بولۇش ئارقىلىق بىزنىڭ ئۆزئارا هەمكارلىشىدىغان ئەۋلادلاردىن بولۇشىمىزدا ناهايىتى چوڭ رول ئوينىغان ئىدى.

كۆيۈمچان قېرىنداش يېتىشتۈرۈش ماهارىتى

چوڭ قىزىم ئىنى ـ سىڭىللىرىغا ناهايىتى قوپال مۇئامىلە قىلاتتى. دادىسى بىلەن ئىككىمىز: قانداق قىلساق چوڭ قىزىمىز كىچىكلىرىگە مېھرىبان بولار؟ قېرىنداشلىرىمۇ ئۇنى ياخشى كۆرىدىغان بولار؟ دېگەنلەرنى ئۇزۇن مەسلىھەتلەشكەندىن كېيىن، قىزىمىزغا باشقا قېرىنداشلىرىغا تۈيدۈرماي ئازراق پۇل بېرىپ:

ـ بۇ پۇللارنى ئۇكىلىرىڭىزغا ئۈلەشتۈرۈپ بېرىڭ. يەنە ئۇلار ئۈچۈن تاتلىق ـ تۇرۇملارنى سېتىۋېلىڭ! ـ دېدۇق.

بىز بىرقانچە قېتىم شۇنداق قىلغاندىن كېيىن كىچىكلىرى ھەدىسىنى ياخشى كۆرىدىغان، خالىغان نەرسىنى ئۇنىڭغا ھەدىيە قىلىدىغان، نەتىجىدە چوڭ قىزىمىزمۇ قېرىنداشلىرىنىڭ ئۆزىگە مېھىر ـ مۇھەببىتى بارلىقىنى ھېس قىلىدىغان، قېرىنداشلىرىغا كۆيۈنىدىغان بولۇپ كەتتى. شۇنىڭدىن كېيىن بىز قىزىمىزنى يېنىمىزغا ئولتۇرغۇزۇپ ئۇنىڭغا:

ـ ئىنى ـ سىڭىللىرىڭىز سىزنى ھەقىقەتەن ياخشى كۆرىدىكەن. ئەمدى بىز قانداق قىلغاندا ئۇلار سىزنى بۇرۇنقىدىنمۇ بەكرەك ھۆرمەتلەيدىغان ۋە ياخشى كۆرىدىغان بولىدىغانلىقى ھەققىدە پىكىرلىشىپ باقايلى! ـ دېدۇق.

سۆھبەت نەتىجىسىدە قىزىمىز ئىنى ـ سىڭىللىرىنىڭ دەردلىرىنى ئاڭلايدىغان، ئۇلارغا تاماق، چاي تەييارلاپ بېرىدىغان، ھەتتا ئۇلارنى ياخشى كۆرىدىغانلىقى توغرىسىدا ئۇلارغا خەت يازىدىغان بولدى. شۇنداق قىلىپ ئۇزۇن ئۆتمەيلا چوڭ قىزىمىز ئىنى ـ سىڭىللىرىنىڭ «كىچىك ئانىسى» ئورنىدا بولۇپ قالدى.

قېرىندىشىڭنى ئۇرىدىغان تاياق تېپىپ كەل!

دادام ناۋادا بالىلىرىنىڭ بىرەرسىنى ئۇرماقچى بولسا بىرىمىزگە:

ـ قېرىندىشىڭنى ئۇرىدىغان تاياق تېپىپ كەل! ـ دەيتتى. ئاندىن قېرىندىشىنىڭ جازالىنىشى ئۈچۈن تاياق ئېلىپ كەلگەن بالىسىنى ئۆزى ئېلىپ كەلگەن تاياق بىلەن ئۇراتتى. ئەمما تاياق تاپالمىدىم دەپ كەلگەن بالىسىغا بولسا:

ـ سەن قېرىندىشىڭنى ياخشى كۆرىدىكەنسەن، ئۇنىڭ ئاغرىق ئازابىنى كۆرۈشنى خالمايدىكەنسەن. سېنى ئەپۇ قىلدىم، ـ دەيتتى.

شۇنداق قىلىپ هەممىز بىر ـ بىرىمىزنى ئەپۇ قىلىدىغان، ئۆزئارا مېھرىبان قېرىنداشلارغا ئايلاندۇق. بەزىدە خاتالىق ئۆتكۈزسەك دادام بىزگە:

ـ ئەگەر سىڭلىڭ ئارىغا كىرىپ سېنى تىلىۋالسا، ياكى قېرىنداشلىرىڭدىن ئىككىيلەن كېلىپ مەندىن سەن ئۈچۈن كەچۈرۈم سورىسا، سېنى كەچۈرىمەن، ـ دەيتتى.

ئايرىم بەرگەن مۇكاپاتتىن ھەممەيلەنگە بەرگەن مۇكاپات ياخشى

ھەممەيلەننى ئورتاق مۇكاپاتلاش بالىلار ئارىسىدىكى مېھىر ـ مۇھەببەتنى كۈچەيتىدۇ. شۇڭا مەن ئۆيۈمدە بالىلىرىمنىڭ ئىسمى يېزىلغان بىر جەدۋەل تۈرغۇزۇپ، ئۇلارغا مۇنداق دېدىم:

ـ كىم ياخشى ئىش قىلسا، شۇنىڭ ئىسمىنىڭ ئاستىغا بىر توغرا بەلگىسى قويىمەن. كىم خاتا ئىش قىلسا، شۇنىڭ ئىسمىنىڭ ئاستىغا بىر خاتا بەلگىسى قويىمەن. توغرا بەلگىسى خاتا بەلگىسىدىن بىر ھەسسە كۆپ بولغاندا ھەممەيلەنگە ئورتاق مۇكاپات بېرىمەن.

شۇنداق قىلىپ ھەممەيلەن ياخشى ئىشلاردا ئۆزئارا ھەمكارلىشىدىغان، ھەسەت قىلىشمايدىغان بولدى. دېمەك، بۇ ئۇنۇملۇك بىر ئۇسۇل ئىدى.

ئورتاق بېرىلىدىغان ئىلغارلىق مۇكاپاتى

ئادەتتە مەن ئۆيۈمدە پەقەت ئىلغار بالىلار ئۈچۈنلا تەبرىكلەش مۇراسىمى ئۆتكۈزمەيمەن. ئوپچە مۇراسىم ئۆتكۈزۈپ، هەممەيلەنگە مۇكاپات تارقىتىمەن. بۇ مۇراسىمدا ئىلغار بالىلارغىمۇ، ئىلغار بولالمىغانلارغىمۇ مۇكاپات بېرىلىدۇ. چۈنكى، ئۇلارنىڭ مۇۋەپپەقىيەت قازىنىشىدا قېرىنداشلىرىنىڭمۇ هەسسىسى بار. قېرىنداشلىرى ۋاقتىنى، پۇل ـ مېلىنى، مېهىر ـ مۇهەببىتىنى ئۇلارنىڭ ئىلغار بولۇشى ئۈچۈن سەرپ قىلىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن هەممىسى ئوخشاش مۇكاپات ئېلىشقا لايىق.

قېرىنداشلار توي ئىشلىرىدا قانداق ھەمكارلىشىدۇ؟

دادام ئائىلىمىزدە قېرىنداشلار ئارا بىر تۇزۇم تۈزگەن بولۇپ، ئۇنىڭ تېكىستى تۆۋەندىكىچە ئىدى:

«ئارىمىزدىكى شارائىتى ياخشى بولغانلار قېرىنداشلىرىغا تەرتىپ بويىچە ئۆزىنىڭ شەخسىي پۇل ـ مېلىدىن چىقىم قىلىپ، توينى قىلىپ قويىدۇ. كەم يەرلىرىنى دادىسى تولۇقلايدۇ».

بىرىنچى بالا توي قىلىپ بولغاندىن كېيىن ئىككىنچى قېرىندىشىنىڭ تويىغا مۇۋاپىق مىقدارىدا مائاشىدىن ئاجرىتىپ يارىدەملىشىدۇ. دادام كەم يەرلىرىنى تولۇقلايدۇ. ئىشلار مانا مۇشۇ شەكىلدە بالىلارنىڭ تەرتىپى بويىچە داۋاملىشىدۇ.

دادىمىزنىڭ ھەممىمىزنىڭ توينى قىلىپ بەرگۈدەك ئىقتىسادىي شارائىتى ياخشى بولسىمۇ، بۇنداق قىلىش ئارقىلىق قېرىنداشلارغا ئۆزئارا ھەمكارلىقنى، بىر ـ بىرىنىڭ ئىشلىرىغا كۆڭۈل بۆلۈشنى ئۆگىتىشنى كۆزلىگەن ئىدى. دېگەندەك، دادامنىڭ مەقسىتى ئەمەلگە ئاشتى. ئاللاھقا شۈكرىكى، بىز بەش قېرىنداش ھەممەيلەن ئەنە شۇ ئۇسۇلدا ئۆيلىنىپ بولغاندىن كېيىن دادام بىزنى ھەر پەيشەنبە كۈنى نەۋرە ـ چەۋرىلىرى بىلەن جەم بولۇشقا بۇيرۇيتتى. شۇ كۈنى دادام ئۆز قولى بىلەن تاماق ئېتىپ:

ـ بالىلىرىم! ئەڭ مەززىلىك تاماق ھەممىمىزنىڭ جەم بولۇپ يېگەن ۋاقتىمىزدىكى تاماقتۇر، ـ دەيتتى.

چوڭلارنىڭ كىچىكلەرگە نەسىھەتى

مەن بىر كۆيۈمچان دادا. بۇ يىل 55 ياشقا كىردىم. چوڭ ئوغلۇم ئىنژېنېرلىق فاكۇلتېتىنىڭ ئۈچىنچى يىللىقىدا، كىچىك ئوغلۇم باشلانغۇچنىڭ تۆتىنچى يىللىقىدا ئوقۇيدۇ. مەن چوڭ ئوغلۇمغا ئىنىسىغا مېھىر ـ شەپقەتلىك، كۆيۈمچان بولۇشنى ئۆگىتىش ئۈچۈن ئۇنىڭ ساۋاقداشلىرى بىلەن بىرگە ئولتۇرىدىغان ياتىقىغا يوقلاپ بارىدىم. ئەلۋەتتە، ئوغلۇم ۋە ساۋاقداشلىرى ئۈچۈن يېمەكلىك ئېلىۋالغان ئىدىم. تاماقتىن كېيىن ئوغلۇم ئىككىمىز ئايرىم پاراڭلىشىپ، مەن ئۇنىڭغا قانداق مۇئامىلە قىلغان بولسام، ئۇنىڭمۇ ئىنىسىغا شۇنداق مۇئامىلە قىلىشى هەققىدە نەسىھەت قىلدىم. مەن كۈنسېرى ئاجىزلاپ قېلىۋاتقان بولغاچقا، كىچىك ئوغلۇمنىڭ مەندىن كېيىن يېتىم بولۇپ، خارلىققا قېلىشىدىن ئەنسىرەيتتىم. دېمىسىمۇ ئۇ مېنىڭ مېھىر ـ مۇهەببىتىمگە ئاكىسىدەك قېنىپ بولالمىغان ئىدى. شۇڭا مەن ئۆزۈم ئۈلگە بولۇش ئارقىلىق ئۇنىڭغا ئۇكىسىغا ياخشىلىق قىلىشنى ئۆگەتتىم. ئاللاهقا شۈكرىكى، بۇ ئىش مۇۋەپپەقىيەتلىك بولدى.

چوڭ ئوغلۇم بىر كۈنى ئۇكىسىنى دېگىز سەيلىسىگە ئېلىپ چىقىپتۇ. مەن چوڭ ئوغلۇمنىڭ پېشانىسىگە سۆيۈپ ئۇنىڭغا:

ـ ئەڭ مۇهىمى بۇ ئىش مەن ئۆلۈپ قالغاندىن كېيىنمۇ داۋاملاشسۇن! ـ دېدىم.

* * *

ئانام كۆپىنچە ماڭا ئۇكىلىرىمغا ياخشى قاراشنى تاپىلاپ مۇنداق دەيتتى:

ـ سەن مېنىڭ نەزىرىمدە بالىلىرىمنىڭ ئەڭ ياخشىسى. شۇڭا كۆڭلۈمۈمۇ ساڭا يېقىن تۇرىدۇ. سەن قېرىنداشلىرىڭغا قانچىلىك ياخشىلىق قىلساڭ، ئاللاهمۇ ساڭا شۇنچە كۆپ ياخشىلىق ئاتا قىلىدۇ. ئاللاه رىزقىڭلارنى كەڭ

قىلسۇن، بالىلىرىم!

* * *

ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇۋاتقان چاغلىرىمدىمۇ ئانام ماڭا كۆپ قېتىم شۇنداق نەسىھەت قىلغان ئىدى. بىر كۈنى بىز تاغامنىڭ بالىلىرىنى يوقلاپ باردۇق. ئۇلار داستىخانغا ئۈزۈم ئەكەلدى. بىزنىڭ تۇرمۇشىمىز غورىگىل ئۆتىدىغان بولغاچقا خالىغانچە ئۈزۈم ئېلىپ يېيەلمەي، ئۈزۈمنى بەكمۇ سېغىنغان ئىدۇق. ئۇكىلىرىم باشقىلار بىلەن بىر داستىخاندا ئولتۇرغاندا ناھايىتى ھايالىق بولغاچقا، ئۈزۈمنى شۇنچىلىك يېگۈسى كەلگەن بولسىمۇ، ئەدەپ بىلەن ئولتۇرۇشتى. مەن ئۇكىلىرىمنى ئېلىپ ئۆيگە قايتقاندىن كېيىن ئانامنىڭ نەسىھەتلىرىنى ئېسىمگە ئېلىپ، ئىككى كىلوگرام ئۈزۈم سېتىۋالدىم ۋە ئۇكىلىرىمنى ئالدىمدا ئولتۇرغۇزۇپ، ئۇلارنىڭ زوق بىلەن ئۈزۈم يېيىشىگە قاراپ ئولتۇردۇم. ئۇلارنىڭ خۇشال ـ خۇرام ھالدا ئۈزۈم يېيىشى مېنى ھەقىقەتەن سۆيۈندۈردى.

يىللار شۇ تەرىقىدە ئۆتتى...

مەن سىڭىللىرىمغا قانچىلىك ياخشىلىق قىلسام، ئاللاھمۇ ماڭا شۇنچە بەرىكەت ئاتا قىلدى. سىڭىللىرىم ماڭا پات ـ پات ئاشۇ ئۈزۈمنىڭ ھېكايىسىنى سۆزلەپ بېرەتتى. ئەسلىدە ئاشۇ ئىش ئۇلارنىڭ مېنى تېخىمۇ ياخشى كۆرۈشىگە ۋە ھۆرمەتلىشىگە سەۋەب بولغان ئىكەن.

* * *

مەن بەش قېرىنداش ئىچىدە ئەڭ چوڭى ئىدىم. دادام ئىنى ـ سىڭىللىرىمنىڭ ئىشلىرىدا ماڭا مەسلىھەت سالاتتى. ئىككىمىز ئۇلارنىڭ ئىشلىرىنى قانداق ھەل قىلىش ھەققىدە مۇزاكىرىلىشەتتۇق. ناۋادا ئۇكىلىرىمنىڭ ئارىسىدا جېدەل بولۇپ قالسا:

ـ بۇ ئىشنى ئاكاڭلارغا ئېيتىڭلار. جېدىلىڭلارنى ئاكاڭلار ئايرىپ قويسۇن. ئۇ چوقۇم ياخشى ھەل قىلالايدۇ، ـ دەيتتى.

بۇنداق چاغلاردا دادام مېنى يېراقتىن كۆزىتىپ تۇراتتى. ئەگەر مەسىلىنى

ياخشى بىر تەرەپ قىلالىسام، رەھمەت ئېيتاتتى. خاتالىشىپ قالسام، تۈزىتىپ قويۇاتتى.

شۇنداق كۈنلەرنىڭ بىرىدە دادام تۇيۇقسىز ئالەمدىن ئۆتتى. ئۇ چاغدا مەن تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇۋاتاتتىم. ئاللاھنىڭ رەھمىتى بىلەن دادام ماڭا تاپشۇرغان ئىشنى لايىقىدا ئورۇنلىدىم. دادامدىن ئۇزۇن يىل جەريانىدا ئۆگىنىۋالغان تەجرىبىلەرگە ئاساسەن قېرىنداشلىرىمنىڭ ھەممىسىنى تا ئۆيلەنگەنگە قەدەر ياخشى تەربىيەلەپ قاتارغا قوشتۇم. نەتىجىدە ئۇلار بىلىملىك ھەم ئەقىل ـ پاراسەتلىك بولۇپ يېتىشىپ چىقتى.

ئاۋۋال قېرىندىشىڭنى، ئاندىن ئۆزۈڭنى ئويلا!

ئوتتۇز يىلدىن بېرى دادام ئۆيىدە گۆش سېتىۋېلىش ئۈچۈن مەخسۇس پۇل ساندۇقى قويغان ئىدى. هەممىمىز دادامدىن ئالغان كۈندىلىك خىراجەتلەرنىڭ بىر قىسمىنى تېجەپ، پۇل ساندۇقىغا تاشلايىتتۇق. ئائىلىدە گۆش پىشۇرغاندا دادام بىرگە ئۆزى تەقسىم قىلمايىتتى. هەركىم ئۆزى ياخشى كۆرگەن گۆشنى قىسىپ ئالاتتى. دادام چاندۇرماي كۆزىتىپ تۇراتتى. ئارىمىزدىن بىرەرسى ئاچكۆزلۈك قىلسا، دادام ئۇنى كۆپچىلىكنىڭ ئالدىدا خىجىل قىلماستىن، ئايرىم نەسىهەت قىلاتتى. ئۇ بىرگە پات-پات:

ـ هەر دائىم ئۆزۈڭ ئېلىشتىن بۇرۇن قېرىندىشىم ئالدىمۇ ـ يوق؟ دەپ ئۆز ـ ئۆزۈڭدىن سوراپ باققىن، ـ دەيتتى.

قانداق قىلغاندا ئوغلىڭىز ئۆزلۈكىدىن دەرس ئۆگىنىدىغان بولىدۇ؟

«ئۆگىنىش قىل!» دېگەن سۆزنىڭ تەكرارلىنىۋېرىشىدىن كۆپىنچە بالىلارنىڭ ئىچى سىقىلىدۇ. كۆپ ساندىكى ئاتا ـ ئانىلارمۇ بۇ سۆزنى دەۋېرىشتىن چارچايدۇ. ئۇنداقتا، بۇنىڭ چارىسى نېمە؟

تۆۋەندە سىلەرگە بۇ ھەقتە بىرقانچە تەجرىبە سۈنۈپ ئۆتمەكچىمەن:

دادام ماڭا ھېچقاچان:

ـ تىرىشىپ ئۆگىنىش قىل! مەن سېنىڭ دوختۇر ياكى ئىنژېنېر بولۇشۇڭنى خالايمەن، ـ دېمەيتتى. ئۇنىڭ قىلىدىغىنى ماڭا پەقەت مېھىر ـ مۇھەببەت بېغىشلاش ۋە كۆيۈمچانلىق قىلىشتىنلا ئىبارەت ئىدى. نەتىجىدە مەن «دادام مېنىڭ ياخشى ئوقۇپ، بەختلىك بولۇشۇمنى ئۈمىد قىلىدىكەن» دېگەن تۈيغۇدا بولاتتىم ـ دە، ئۆزلۈكۈمدىن ئۆگىنىش قىلاتتىم. مانا ھازىر دەرس نەتىجەم ئىنتايىن ياخشى.

* * *

مەن ھەر قېتىم ئۆگىنىش قىلغىلى ئولتۇرغان چېغىمدا دادام ماڭا ئۆز قولى بىلەن سەۋزە، شوخلا ۋە تەرخەمەكلەردىن خام سەي تەييارلاپ، ئالدىمغا ئەكېلىپ قويىاتتى ۋە مۇرەمگە يەڭگىلغىنە مۇشتلاپ، پېشانەمگە سۆيۈپ قويغاندىن كېيىن:

ـ ئوغلۇم جاپا تارتىۋاتسەن. يەنىلا ئۆگىنىشتە ئاكتىپ بولغىن. ئاللاھ سېنى ياخشىلىققا مۇۋەپپەق قىلسۇن! ـ دەيتتى. مەنمۇ ئۆگىنىشنى ياخشى كۆرەتتىم. چۈنكى، دادام ماڭا بەكمۇ كۆڭۈل بۆلەتتى. بولۇپمۇ ئۆگىنىش قىلغان ۋاقىتلىرىمدا ئالاھىدە ئىلھاملاندۇراتتى.

كۆپ ئۆگىنىش قىلساڭ، كۆپ ئوينىيالايسەن

مەن ئوغلۇمغا مۇنداق دېدىم:

ـ دەرس تەكرار قىلىپ، تاپشۇرۇق ئىشلەپ ئۆتكۈزگەن ۋاقتىڭ قانچىلىك كۆپ بولسا، شۇنچىلىك كۆپ ئوينىيالايسەن، ھەتتا فىلىم كۆرەلەيسەن. مەسىلەن، بىر سائەت ئۆگىنىش قىلساڭ، بىر سائەت ئوينىيالايسەن. ئەمما ھەپتىلىك دەم ئېلىش كۈنلىرىدە ئوينىاش ۋاقتىنى بىر ھەسسە ئاشۇرۇپ بېرىمەن. مەسىلەن، بىر سائەت ئۆگىنىش قىلساڭ، ئىككى سائەت، ئىككى سائەت ئۆگىنىش قىلساڭ، تۆت سائەت ئوينىيالايسەن.

مەن بۇ ئۇسۇلنى «دەم ئېلىش سەنئىتى ياخشى بولغان كىشىنىڭ خىزمەت ئۈنۈمى ياخشى بولىدۇ» دېگەن قائىدىگە ئاساسەن قوللانغان ئىدىم.

* * *

ئوقۇش مەزگىللىرىمدە دادام ماڭا ھەپتە ئىچىدە قەتئىي دەرس مۇزاكىرە قىلماي، پەقەت ئوينىاش ئۈچۈنلا مەخسۇس بىر كۈننى بېكىتىپ بېرەتتى. ئۇ دائىم:

ـ دەم ئېلىش سەنئىتى ياخشى بولغان كىشىنىڭ خىزمەت ئۈنۈمىمۇ ياخشى بولىدۇ، ـ دەيتتى.

مەن ھەپتىنىڭ باشقا كۈنلىرىدە ئىنتايىن ياخشى ئۆگىنىش قىلاتتىم. بىر سائەت ئۆگىنىش قىلسام، ئون بەش مىنۇت ئوينىاش پۇرسىتىم بار ئىدى.

* * *

مەن ھەر يىلى بىر قېتىم باللىرىم ئۈچۈن يىللىق ئوقۇش پۈتتۈرۈش مۇكاپاتى تەسىس قىلدىم. ئۆتتۈرا ياكى تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپلەرنى پۈتتۈرۈپ،

دىپلوم ئالغان بالىلىرىمغا قول كومپيۇتېرى، ئايفون، ئايفەد قاتارلىق چوڭ مۇكاپاتلارنى بېرىشكە ۋەدە قىلىپ، ۋەدەمدە تۇراتتىم. ئەنە شۇنداق ئۇسۇللار ئارقىلىق بالىلىرىم دەرسكە ناھايىتى ياخشى تىرىشىپ، ئىمتىھاندا يۇقىرى نومۇر ئالىدىغان، بىز كېلىشكەن بويىچە ئىزچىل مۇكاپاتقا ئېرىشىدىغان بولدى.

ئوغلۇم! كۆپ ئۆگىنىش قىلساڭ، كۆپ ئوينىيالايسەن

ئوغلۇم ئۆگىنىشكە قىزىقمايتتى. ئۇ قانداق قىلسام ياخشى ئۆگىنىش قىلىدىغان بولار؟ دەپ كۆپ ئويلاندىم. كۆزىتىش ئارقىلىق ئۇنىڭ ئېلېكترونلۇق ئويۇنچۇقلارنى ۋە توپ ئويناشنى ياخشى كۆرىدىغانلىقىنى بىلدىم ـ دە، ئۇنىڭغا مۇھەببەت نەزىرىم بىلەن قاراپ مۇنداق دېدىم:

ـ ئوغلۇم! بىز مۇنداق كېلىشۋالساق قانداق دەيسەن؟ سېنىڭ تېخىمۇ كۆپرەك ئوينىشىڭغا پۇرسەت يارىتىپ بېرىدىغان بىر ئامالىم بار: ساڭا بەزى دەرسلەرنى تاپشۇرۇق بېرىمەن. ياخشى ئۆگىنىپ بولالساڭ، بىر سائەت ئوينىغىلى قويىمەن. ئۆگىنىش ۋە ئويۇن جەدۋىلىدە ئۆگىنىدىغان دەرسلەرنىڭ ھەممىسىگە قارىتا ئويناش مۇددىتى يېزىلغان. مەن ساڭا يەنە توپ ۋە باشقا ئېلېكترونلۇق ئويۇنچۇق ئېلىپ بېرىمەن.

ئوغلۇم ناھايىتى خۇشاللىق بىلەن بۇ پىكرىمگە قوشۇلدى. ئۇ ئامال بار كۆپرەك ئويناش مەقسىتىدە تېخىمۇ ياخشى ئۆگىنىش قىلىشقا باشلىدى. ھەيران قالارلىقى شۇكى، بۇ يىل ئۇنىڭ نەتىجىسى ناھايىتى ياخشى بولۇپ، سىنىپ بويىچە بىرىنچى بولدى.

* * *

باشلانغۇچ مەكتەپتە ئوقۇۋاتقان مەزگىللەردە بىر كۈنى ئانام ماڭا ئاڭلىتىپ تۇرۇپ دادامغا:

ـ مەن قىزىمنىڭ دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە بىزگە شەرەپ ئېلىپ كېلىدىغان ياراملىق قىز بولۇشىنى ئارزۇ قىلىمەن. ئۇنىڭ مۇۋەپپەقىيەت ۋە غەلىبىلىرىگە جور بولسام، دۇنيا ـ ئاخىرەتتە ئۇنىڭ بىلەن پەخىرلەنسەم دەيمەن، ـ دېدى.

مەن شۇ كۈندىن باشلاپ ئانامنىڭ ئەنە شۇنداق قىزى بولۇشقا بەل باغلىدىم. ياخشى ئوقۇش ئۈچۈن تىخىمۇ تىرىشتىم. ئاللاھنىڭ يارىدىمى بىلەن بۇ يولدىكى بارلىق قىينچىلىقلارنى يەڭدىم ۋە تىجارەت فاكۇلتېتىغا كىرىپ، ئوقۇشنى مۇۋەپپەقىيەتلىك تاماملىدىم. نەتىجىدە ئاللاھنىڭ يارىدىمى بىلەن دۇنيادا ئانامنىڭ بەخت ـ سائادىتى ۋە پەخىرلىك قىزىغا ئايلاندىم. ئاللاھتىن قىيامەت كۈنىمۇ ئۇنىڭ بەختلىك بولۇشىنى تىلەيمەن.

قىزىڭىز ياكى ئوغلىڭىزنى سۆيۈپ تۇرۇپ نېمە دەيسىز؟

بالىلارنى سۆيۈپ قويۇشنىڭ ئۆزىلا ياخشى كۆرۈشنىڭ ئىپادىسى. لېكىن سۆيۈپ قويۇش بىلەن بىرگە شېرىن سۆزلەرنى قىلىش تېخىمۇ ياخشى تەسىر بېرىدۇ. مەسىلەن، سىز بالىڭىزنى سۆيۈپ قويغىنىڭىزدا ئۇنىڭغا: «سېنى ياخشى كۆرىمەن» دېگەن ئۇچۇرنى بەرگەن بولىسىز.

ئەگەر سىز ئۇنىڭغا سۆيۈپ تۇرۇپ: «سېنى ياخشى كۆرىمەن» دېسىڭىز، بۇ چاغدا سىز ئاشۇ ئۇچۇرىڭىزنى تېخىمۇ تەكىتلىگەن بولىسىز.

ئەڭ ئۇلۇغ سۆيگۈ

دادام پات ـ پات پېشانەمگە سۆيۈپ تۇرۇپ مۇنداق دەيتتى:

ـ قىزىم! سىز مېنىڭ ئائىلەمدىكى ئەڭ قىممەتلىك، ئەتىۋارلىق بالام. مەن سىزنى دۇنيادىكى ئەڭ ئۇلۇغ سۆيگۈ بىلەن سۆيىمەن.

ئەنە شۇنداق شىرىن سۆزلەر دادام ئىككىمىز ئارىسىدا ئۈزۈلمەس رىشتە پەيدا قىلغان ئىدى.

قىزىم ۋە سەدىقە ساندۇقى

توققۇز ياشلىق قىزىم بىلەن مۇنداق بىر ئىشنى قىلدۇق:

ياز ئايلىرىنىڭ مەلۇم بىر كۈنى قىزىم ئۈچۈن بىر ساندۇق سېتىۋېلىپ، ئۇنى «سەدىقە ساندۇقى» دەپ ئاتىدۇق. بىز ھەرقاچان ئاللاھقا شۈكرى قىلىش يۈزىسىدىن سەدىقە قىلماقچى بولساق ياكى ئارىمىزدىن بىرەرسى كېسەل بولۇپ ساقايغاندا ياكى باشقا بىر سەۋەبلەر بىلەن سەدىقە قىلماقچى بولساق، قىزىمغا پۇل بېرەتتىم. قىزىم بۇ پۇلنى «سەدىقە ساندۇقى»غا تاشلايتتى. قىزىم بۇ ساندۇقنىڭ مەسئۇلى بولۇپ، ھەر ئاينىڭ ئاخىرىدا، ھەممەيلەننىڭ ئالدىدا ساندۇقنى ئاچاتتى. ئاندىن ھەممىمىز بىرلىكتە ئولتۇرۇپ بۇ پۇللارنى قانداق قىلىشنى، كىملەرگە بېرىشنى، قەيەرگە، قانداق ئىشلىتىشنى مەسلىھەتلىشەتتۇق. بۇ ئۇسۇل قىزىمنى ناھايىتى خۇشال قىلىۋەتكەن ئىدى. قىزىم ھېيت ـ بايراملاردا ۋە باشقا چاغلاردا يىغقان ئۆزىگە تەئەللۇق پۇللىرىنىڭ بىر قىسمىنى سەدىقە قىلاتتى. بۇ ئۇسۇل قىزىمنىڭ بېخىل بولۇپ قالماستىن، سەدىقىنى ياخشى كۆرىدىغان قىز بولۇپ چوڭ بولۇشى ئۈچۈن ئەڭ ياخشى تەربىيە ئۇسۇلى بولدى.

ئوغلىڭىز بىلەن بىرگە تاماقخانىغا بارغاندا نېمىلەرنى قىلىسىز؟

دادام كىتاب ئوقۇش ئۈياقتا تۇرسۇن، ئىككى ئىلىك خەتنىمۇ ناھايىتى تەستە ئوقۇيدىغان ئاددىي بىر ئادەم ئىدى. بىر كۈنى بىز قاھىرەگە بېرىپ، چۈشلۈك تاماق يېيىش ئۈچۈن تاماقخانىغا كىردۇق. مەنمۇ چوپچوڭلا بىر يىگىت بولۇپ قالغان ئىدىم. دادام مۇلازىمغا ئۆزى ئۈچۈن بىر توخۇنىڭ تۆتنىڭ بىرنى، ماڭا يېرىم توخۇ كاۋىپى بۇيرۇتتى. مەن دادامغا:

ـ نېمىشقا بۇنداق قىلىسىز؟ ـ دېسەم، دادام ماڭا:

ـ سەن چوپچوڭ بىر يىگىت بولۇپ قالدىڭ. ئاللاھ ساڭا ئۇزۇن ئۆمۈر ئاتا قىلسۇن! دائىم ساغلام قىلسۇن! ئۆزۈڭنى ئوبدان كۈتمىسەڭ بولمايدۇ، ـ دېدى.

پاراڭلىشىش جەريانىدا دادام ماڭا پاكلىقمنى ساقلاپ، ھارامغا يېقىنلاشماسلىق، ئەدەپ ـ ئەخلاقلىق بولۇش توغرىسىدا كۆپ نەسىھەت قىلىپ ئۆتتى.

ئاردىدىن ئۇزۇن يىللار ئۆتكەن بولسىمۇ، ئۇ كۈننى مەن مەڭگۈ ئۇنتۇپ قالمايمەن. چۈنكى، دادام مېنىڭ گۇناھتىن يىراق، ناچار ئىشلاردىن پاك تۇرۇشۇمدا مۇھىم رول ئوينايدىغان ئىدى.

ئانىسىز قالغان بالىنى دادىسى قانداق تەربىيەلەيدۇ؟

مېنىڭ دادام مەلۇم بىر مەكتەپنىڭ مۇدىرى ئىدى. بىز ئىنتايىن بەختلىك ئائىلە ئىدۇق. باشلانغۇچ ۋە ئوتتۇرا مەكتەپلەردە ئوقۇۋاتقان ۋاقىتلىرىمىز بولسا كېرەك، تۇيۇقسىز ئانام ئۆلۈپ كېتىپ، بىز كىچىك قالدۇق. شۇنىڭ بىلەن دادام بىزگە ھەم دادا، ھەم ئانا بولۇشقا باشلىدى. ئۇ خىزمىتىدە ۋە ئائىلە ئىشلىرىدا ئىنتايىن تىرىشچان ئىدى. مەن تۆۋەندە ئۇنىڭ ئاجايىپ پىكىرلىرىنى ئوتتۇرىغا قويماقچىمەن:

دادام «ئائىلە چىقىملىرى ئايلىق جەدۋىلى» تۈزدى. ھەر ئايدا بىرىمىز دادامنىڭ مائاشىنى تاپشۇرۇۋېلىپ، ئۇنى بىر ئاي ئىچىدە تېجەشلىك ۋە ئىقتىسادچانلىق بىلەن ئائىلە چىقىملىرىغا ئىشلىتىشكە مەسئۇل بولدۇق. دادام ئائىلە چىقىم جەدۋىلىگە مەسئۇل بولغان بالىنى «مالىيە مىنىستىرى» دەپ ئاتايتتى. بىز ھەربىرىمىز ئايدا بىر قېتىم ئۆتكۈزۈلىدىغان ئائىلە يىغىندا نېمىلەرنى قولغا كەلتۈرگەنلىكىمىز، نېمىلەرنى يوقاتقانلىقىمىز، نېمىلەرنى تېجىيەلىگەنلىكىمىز ھەققىدە دوكلات تاپشۇرۇپ، باھالاش ئېلىپ باراتتۇق. دادام بىزنى ئىلھاملاندۇرۇپ مۇكاپاتلاپ تۇراتتى. ئۇ شۇنداق قىلىپ بىزگە ئائىلىنى قانداق باشقۇرۇش، تۇرمۇش ئىشلىرىنى قانداق رەتكە سېلىشنى ئۆگەتكەن ئىدى. ئۇ ئەڭ كىچىكىمىزنى ياخشى بىر مالىيە مىنىستىرى قىلىپ يېتىشتۇرۇپ چىقتى. دادام بىر كۈنى تۇيۇقسىز ۋاپات بولدى. بىز كىچىك تۇرۇپ ھەم دادىسىز، ھەم ئانىسىز قالغان بولساقمۇ، ھەربىرىمىز خۇددى چوڭ ئادەمدەك تۇرمۇش ئىشلىرىنى ياخشى بىر تەرەپ قىلالايدىغان بولغان ئىدۇق.

بالىلارنى ئۇيقۇدىن ئويغىتىشتىكى ياخشى ئۇسۇللار

بەزى ئاتا ـ ئانىلار بالىلىرىنى ۋارقىراپ، تىللاپ ئويغىتىدۇ. بىچارە بالىلار كۆڭلى يېرىم هالدا هاياتتىن بىزار بولۇپ ئويغىنىدۇ. يەنە بەزى ئاتا ـ ئانىلار بولسا بالىلىرىنى مېهىر ـ مۇهەببەت بىلەن، سىلىق ۋە ئۆزگىچە ئۇسۇللار بىلەن ئويغىتىدۇ.

تۆۋەندە سىلەرگە بۇ هەقتە ئاتا ـ ئانىلارنىڭ ئىنتايىن ياخشى ئۇسۇل ۋە تەجرىبىلىرىنى سۇنماقچىمىز:

كىچىك ۋاقتىمىزدا دادام بىزنى ئويغاتقاندا تاتلىق تەم بىلەن ئويغانسۇن دەپ لېۋىمىزگە كەمپۈت ياكى باشقا تاتلىق بىرەر نەرسە تەگكۈزۈپ تۇرۇپ ئويغىتاتتى. دادامدىن كېيىن مەنمۇ قىزىمنى ئويغاتقاندا ناهايىتى سىلىق مۇئامىلە بىلەن، تاتلىق گەپلەرنى قىلاتتىم. هېكايە ئېيتىشقا باشلايتتىم ۋە هېكايە جەريانىدا:

ـ قىزىم! خوراز نېمە دەيدۇ؟ ئۇۋۇچى ببلىققا نېمە دەپتۇ؟ ـ دېگەندەك سوئاللارنى سوراپ قويۇاتتىم.

ئەنە شۇنداق ئۇسۇللار ئارقىلىق قىزىمنىڭ شۇ كۈننىنى خۇشاللىق بىلەن باشلىشىغا تۈرتكە بولۇشقا تىرىشاتتىم.

* * *

دادام بىزنى تۈنۈگۈن قىلىپ بولغان ياكى بۈگۈن ياقتۇرۇپ قىلماقچى بولغان مەلۇم بىر ئىش هەققىدە پاراڭ قىلىپ بېرىش ئارقىلىق ئويغىتاتتى. بىز تا ئويغانغانغا قەدەر سىلىقلىق بىلەن سوئاللارنى سورايتتى. دادامنىڭ بۇ ئۇسۇلى ئىنتايىن يېقىملىق بولۇپ، بىزنىڭ خۇشال كەيپىياتتا ئويغىنىشىمىزغا ناهايىتى چوڭ تەسىر كۆرسىتەتتى.

* * *

مەن باللىرىمنى ئۇيقۇسىدىن ئويغاتقاندا ئۇلارغا بەخت هېس قىلدۇرۇشنى ئادىتىمگە ئايلاندۇرۇۋالدىم. ئۇلارنىڭ پېشانىسىگە يەڭگىلغىنە سۆيۈپ قويۇش، شېرىن گەپلەرنى قىلىش... دېگەندەك ئۇسۇللار بىلەن ئويغىتاتتىم. باللىرىم ئويغانغاندا ئۇيقۇدىن ئويغىنىش دۇئاسىنى بىرلىكتە ئوقۇيتتۇق. نەتىجىدە باللىرىم جۇشقۇن هەم روهلۇق هالدا، خۇشال - خۇرام ئورنىدىن تۇرۇپ كۈندىلىك ئىشنى باشلاپ كېتەتتى.

قانداق قىلغاندا ئوغلىڭىزنىڭ دوستلىرىغا دوست بولالايسىز؟

دادام رەھمەتلىك مېنىڭ دوستلىرىمغىمۇ خۇددى ئۆز دوستلىرىدەك مۇئامىلە قىلاتتى، ئۇلارنى هۆرمەتلەيتتى ۋە ياخشى كۆتۈۋالاتتى. شۇڭلاشقا مەن ساۋاقداشلىرىمنىڭ ئارىسىدا دادامدىن پەخىرلىنەتتىم. دادام مېنى دوستلىرىمنىڭ ئالدىدا تىللىمايتتى، تاپا ـ تەنە قىلمايتتى، ئارىمىزدا بەزى ئۇقۇشماسلىقلار يۈز بەرگەن ياكى مەن ئۇنىڭ ئاچچىقىنى كەلتۈرۈپ قويغان تەقدىردىمۇ دوستلىرىمنىڭ ئالدىدا چاندۇرمايتتى.

* * *

ئانام مېنى ئۆزىگە ناهايىتى يېقىن تۇتاتتى. دوستلىرىم بىلەنمۇ يېقىن ئۆتەتتى. دوستلىرىمنىڭ بىرى كېسەل بولۇپ قالغاندا، ئۇنى يوقلاپ كېلىش ئۈچۈن مەن بىلەن بىرگە باراتتى. ئانامنىڭ بۇ مۇئامىلىسى مېنى ۋە دوستلىرىمنى تولىمۇ خۇشال قىلاتتى. بەزىدە ئانام دوستلىرىمنى تاماققا چاقىرىپ، ئاجايىپ ئېسىل تاماقلار بىلەن ياخشى كۆتۈۋالاتتى. ناۋادا دوستلىرىمنىڭ ئائىلىسىدە توي ـ تۆكۈن، ئۆلۈم ـ يېتىم دېگەندەك ئىشلار بولۇپ قالسا، ئۆز ئىشىدەك بىلىپ يارىدەملىشەتتى. ئەگەر دوستلىرىمنىڭ بىرى يولدىشى بىلەن جېدەللىشىپ قالسا، ئانىسى ياكى ئۇرۇق تۇغقانلىرىنىڭ يېنىغا بارماي، ئۇدۇلا ئانامنىڭ يېنىغا كېلىپ مەسلىهەت سورايتتى، دەردىنى ئېيتاتتى. ئەمەلىيەتتە ئانامۇ ئۇلارنىڭ ئىشىغا كۆڭۈل بۆلەتتى ۋە ئۇلارنى ياراشتۇرۇپ قويۇاتتى. شۇنىڭ ئۈچۈن دوستلىرىمنىڭ ئانامغا بەكمۇ مېهرى چۈشۈپ قالغاندى.

* * *

ئۆيىمىزنىڭ يېنىدا بىر توپ مەيدانى بار ئىدى. دادام دوستلىرىم بىلەن تونۇشۇۋېلىش مەقسىتىدە بىز ئۈچۈن بىر توپ سېتىۋالدى. دوستلىرىم توپنى

تاپشۇرۇۋېلىش ئۈچۈن مەن بىلەن بىرگە دادامنىڭ يېنىغا كېلىپ، سالاملىشىپ ئەھۋال سوراشتى. بەزىدە دادام دوستلىرىمغا تارقىتىپ بېرىش ئۈچۈن ماڭا تاتلىق ـ تۇرۇم ۋە باشقا سوۋغاتلارنى بېرەتتى. مەنمۇ:

ـ بۇلار دادامنىڭ سىلەرگە ئالغان سوۋغىسى ئىكەن، ـ دەپ دادامدىن پەخرلەنگەن ھالدا ئۇلارغا تارقىتىپ بېرەتتىم.

* * *

بىزنىڭ بىر مېۋىلىك بېغىمىز بار ئىدى. دادام پات ـ پات دوستلىرىمنى مېۋىلەردىن يەپ، ئوينىپ كېتىش ئۈچۈن بېغىمىزغا چىللايتتى. دوستلىرىم بىلەن ھال ـ ئەھۋال سوراشقاندىن كېيىن پاراڭلىشىپ ئولتۇراتتى، چاقچاقلىشاتتى. ئاندىن بىزنى ئۆز مەيلىمىزچە ئوينىغىلى قويۇاتتى.

* * *

ئانام ھەپتىدە بىر قېتىم مەن ۋە دوستلىرىم ئۈچۈن مەخسۇس ھېكايە ئېيتىش پائالىيىتى ئوروۇنلاشتۇراتتى. بىز ھەممىمىز يىغىلىپ تاتلىق ـ تۇرۇملارنى يەيتتۇق. ئانام بىزگە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن ساھابىلەرنىڭ قىسسىلىرىنى سۆزلەپ بېرەتتى. بىزمۇ زېرىكمەي تىڭشايتتۇق. بۇ ئىش تەخمىنەن ئۈچ يىلغا قەدەر داۋاملاشتى. ئەپسۇس، ئۇنىڭدىن كېيىن ئانام ۋاپات تاپتى. ئەمما ئانام دوستلىرىمنىڭ كۆپىنچىسىنىڭ ھىدايەت تېپىشىغا سەۋەبچى بولۇپ ھەممىمىزنىڭ دۇئاسىغا ئېرىشكەن ئىدى.

* * *

بىر كۈنى بەزى ساۋاقداشلىرىم مېنى يوقلاپ ئۆيىمىزگە كەپتۇ. دادامنىڭ يېنىدا 10 سومدىن باشقا پۇل يوق ئىكەن. دادام ماڭا شۇ پۇلنى بېرىپ:

ـ بۇنىڭغا دوستلىرىڭ ئۈچۈن مېۋە ئېلىپ كەلگىن، ـ دېدى.

بىز ئۇ كۈنى دوستلىرىمنى تاماق ئېتىپ مېھمان قىلالمىغان بولساقمۇ، دادام قولىدىن كەلگەننى قىلغان ئىدى. شۇنىڭدىن تارتىپ دوستلىرىم دادامنى

بەكمۇ ياخشى كۆرىدىغان بولۇپ كەتتى. مەنمۇ دوستلىرىمنى ئىنتايىن ياخشى كۆرەتتىم، ئۇلار بىلەن چىقىشىپ ئۆتەتتىم ۋە ئۇلارغا ھېكايە سۆزلەپ بېرەتتىم.

دادامنىڭ دوستلىرىمغا شۇنداق ياخشى مۇئامىلە قىلىشى ۋە ياخشى كۆتۈۋېلىشى ئۇلارنىڭ تېخىمۇ ياخشى ئادەم بولۇشىغا سەۋەب بولدى. دادام ئەنە شۇنداق ياخشى مۇئامىلىسى بىلەن مېنى ۋە دوستلىرىمنى يامان دوستلاردىن ساقلاپ قالغان ئىدى.

* * *

دادام دوستلىرىمنىڭ ئالدىدا ماڭا كۆڭلۈمنى ئاغرىتىدىغان گەپ قىلىپ باقمىدى. دادام ئۇلارنى ئىنتايىن ياخشى كۆرەتتى. ئۇلارنىڭ ئىسىملىرىنى ئېسىدە تۇتۇۋېلىپ، چاقىرغاندا ئىسىملىرى بىلەن چاقىراتتى. ھېيت ـ بايراملاردا ئۇلارغا سوۋغا ـ سالام ۋە تەبرىك سۆزلىرى يوللايتتى. دوستلىرىمۇ دادامنى ناھايىتى ياخشى كۆرەتتى ۋە ھۆرمەتلەيتتى. شۇ سەۋەبتىن، مېنىڭ دادامغا بولغان ھۆرمىتىم تېخىمۇ ئاشقان ئىدى.

* * *

مەن ئوغلۇمنىڭ كوچا بالىلىرى بىلەن ئاداش بولۇپ يۈرگەنلىكىنى كۆرۈپ قالدىم. ئەلۋەتتە ھەممىمىز كوچا بالىلىرىدىن ئەنسىرەيتتۇق. شۇڭا مەن ئوغلۇمنى كوچىغا چىقىشتىن چەكلەشنى ئويلاپمۇ باقتىم ـ يۇ، ئۇنداق قىلمىدىم. چۈنكى، ئۇنىڭ يولغا ۋە سىرتلارغا چىقىشنى پۈتۈنلەي چەكلەپ بولغىلى بولمايتتى.

قانداق قىلىشىم كېرەك؟

مەن ئوغلۇمنىڭ دوستلىرى بىلەن ئوينىشى ئۈچۈن بىر توپ سېتىۋالدىم. ئەمما ئەزان ئوقۇلغان ھامان ھەممەيلەننىڭ مەسچىتكە كېلىشىنى شەرت قىلدىم. ئەگەر ئۇلار نامازلىرىنى جايىدا ئوقۇسا، ئۇلارغا باشقا ئويۇنچۇقلارنىمۇ ئېلىپ بەردىم. بەزىدە ئۇلار بىلەن پاراڭلاشتىم، تونۇشتۇم، ئۇلار بىلەن ئايدا بىر قېتىم مۇسابىقە ئۆتكۈزۈشكە ۋەدىلەشتىم. بىز بۇ مۇسابىقىدە قۇرئان

ئوقـۇدۇق. بـۇ ئۇسـۇلنىڭ ئۈنۈمـى ناھايىتـى ياخشـى بولـدى. ئوغلۇمنـى ئۆيگـە سـولاپ قويۇشـنىڭ ئورنىغـا، ئۇنـىڭ دوسـتلىرىنى ياخشىلاشـقا تىرىشـقانلىقىم ھەققەتـەن ئۈنۈملـۈك ئىـش ئىكـەن.

ئوغلىڭىز قانداق قىلغاندا ئۆز ئالدىغا قارار چىقىرالايدىغان بولىدۇ؟

دادام دائىم ماڭا مۇنداق دەيتتى:

ـ سەنمۇ ئەمدى چوڭ بولۇپ قالدىڭ، ئەقللىق بالا بولدۇڭ. بۇندىن كېيىن ئۆز ئىشلىرىڭدا ئۆزۈڭ قارار چىقارغىن. بىراق، قارارىڭ بويىچە ئىش قىلىشتىن بۇرۇن مەن بىلەن مەسلىھەتلىشىشنى ئۇنتۇپ قالمىغىن. چۈنكى، مەن سەندىن ھەرھالدا چوڭ، نۇرغۇن تەجرىبىلىرىم بار. چوڭلارنىڭ تەجرىبىسىدىن پايدىلانغان كىشى زىيان تارتمايدۇ، ـ دەيتتى.

دادام ئەنە شۇنداق نەسىھەتلىرى بىلەن ماڭا قانداق قارار قىلىشنى، باشقىلارنىڭ ئوخشىمىغان پىكىرلىرىدىن قانداق پايدىلىنىشنى ئۆگەتتى. نەتىجىدە مەن مۇستەقىل پىكىر قىلىشنى ۋە ئۆز ئالدىمغا قارار چىقىرىشنى ئۆگىنىۋالدىم. ئەمما دادامغا يەنىلا ھۆرمەت قىلىپ كەلدىم. ئەڭ ياخشى بولغىنى مەن بالاغەتكە يېتىپ، نۇرغۇن ئىشلاردا قايمۇقۇپ يۈرگەن مەزگىللەردىمۇ دادامنىڭ مەن ئۈچۈن ئەڭ ياخشى دوست ۋە ئەڭ ياخشى مەسلىھەتچى بولغانلىقى ئىدى. ئۇ ماڭا بەزى دادىلاردەك زوراۋانلىق، مۇشتۇمزورلۇق قىلمايتتى. شۇڭا ئىككىمىز ئوخشىمايدىغان پىكىردە بولغان چاغلاردىمۇ، ئۆزئارا جېدەللىشىپ قالمايتتۇق.

سەلبي ئللەتلەرنى قانداق قىلىپ ئىجابي ئالاھىدىلىكلەرگە ئايلاندۇرالايمىز؟

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «سىلەرنىڭ جاھىلىيەتتىكى ياخشىلىرىڭلار ئەگەر بىلىملىك، ساپالىق بولغان تەقدىردە ئىسلامدىمۇ ئەڭ ياخشى ھېسابلىنىدۇ»[9].

جاھىلىيەت دەۋرىدە ئۆزىگە خاس ئالاھىدىلىككە ئىگە كىشىلەرنىڭ ناچار ئادەملەر ئارىسىدىمۇ ئالاھىدە ئىمتىيازى، ھۆرمىتى بولىدۇ. ئەگەر ئۇ مۇسۇلمان بولۇپ، ھەققەت تەرەپكە ئۆتكەندە ئالاھىدىلىكلىرىنى ياخشىلىققا ئىشلىتىدۇ ۋە ھەققەتپەرۋەر كىشىلەرنىڭ ئىچىدە ئەڭ ياخشى ئادەمگە ئايلىنالايدۇ، مۇسۇلمانلار ئارىسىدىمۇ مەرتىۋىلىك بولىدۇ. شۇ سەۋەبتىن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر كۈنى:

ـ ئى ئاللاھ! ئەبۇ جەھىل ياكى ئۆمەر ئىبنى خەتتاب ئىسىملىك ئىككى شەخسنىڭ قايسىسىنى ياخشى كۆرسەڭ، ئىسلامنى شۇنىڭ بىلەن ئەزىز قىلغىن! ـ دەپ دۇئا قىلغان ئىدى.

مانا بۇ كۈپرى سىپىدىكىلەرنىڭ ئىچىدىكى ئالاھىدىلىككە ئىگە كىشىلەرنى ئىسلام سىپىگە قېتىۋېلىش ئۈچۈن بىر ئىزدىنىش ئىدى. شۇنىڭ بىلەن ئاللاھ ئۆمەر ئىبنى خەتتابنى پەيغەمبەرلەرنىڭ ئەڭ ياخشىسى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ يارەمچىسى بولۇشقا تاللىدى.

[9] ئالبانىينىڭ: «سەھىھۇل جامىئ»، 3267ـ ھەدىس.

داڭلىق يازغۇچىغا ئايلانغان يالغانچى بالا

مەن مەلۇم بىر مەكتەپنىڭ مۇدىرى بولۇپ ئىشلەيتتىم. بىر قېتىم ماڭا ئوقۇتقۇچىلارنىڭ بىرى مۇنداق بىر ئىشنى ئېيتىپ كەلدى:

ـ مېنىڭ تۆتىنچى سىنىپتا ئوقۇيدىغان ئەھمەد ئىسملىك بىر ئوقۇغۇچۇم بار. ئۇ يالغاننى ئەجەب ئوخشىتىپ ئېيتىدۇ. ھەر قېتىم ئۇنىڭدىن تاپشۇرۇق سۈرۈشتە قىلسام، ئۇ ماڭا ئاجايىپ قايىل قىلارلىق ھېكايىلەرنى توقۇپ بېرىدۇ. لېكىن سۈرۈشتە قىلىپ ئېنىقلىغاندىن كېيىن ئۇنىڭ يالغان ئېيتقانلىقىنى بىلىمەن. ئۇنىڭ بىلەن يۈزلىشىپ ئەھۋالنى دېگەندىن كېيىن، ئۇ قايتا يالغان ئېيتماسلىققا ۋەدە بېرىدۇ. ئەتىسى يەنە ئوخشاش ئىش تەكرارلىنىدۇ. ئۇنى جازالاش ياكى ئىلھاملاندۇرۇشنىڭمۇ قىلچە پايدىسى بولمىدى. ئاتا ـ ئانىسىغا شىكايەت قىلغان بولساممۇ، ھېچقانداق نەتىجىسى بولمىدى. مەن بەك چارچاپ كەتتىم. زادى قانداق قىلىشىم كېرەك؟

مەن مەزكۇر ئوقۇتقۇچىنىڭ سۆزىنى ئەستايىدىللىق بىلەن تىڭشاپ چىققاندىن كېيىن، بىرئاز ئويلىنىپ مۇنداق يول كۆرسەتتىم:

ـ قارىغاندا بۇ بالا يالغاننى ھەقىقەتەن ئوخشىتالايدىكەن. يالغان ھېكايىلەرنى توقۇشتا ئالاھىدە ماھارىتى بارەك قىلىدۇ. بۇ ئۇنىڭ تەسەۋۋۇر كۈچىنىڭ يۇقىرى ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىدۇ. ئۇنداقتا، ئۇنىڭ چوقۇم ھېكايە يېزىش ئالاھىدىلىكى بار دېگەن گەپ. لېكىن ئۇ تالانتىنى يامانلىققا ئىشلىتىپتۇ. ئۇنىڭ بۇ ئىقتىدارىنى ياخشىلىق تەرەپكە يۈزلەندۈرسەك قانداق؟

ئوقۇتقۇچى بۇ پىكرىمدىن ناھايىتى مەمنۇن بولدى. ئىككىنچى سائەتلىك دەرسىنىڭ بېشىدىلا ئوقۇتقۇچى بۇ بالىنى ساۋاقداشلىرى ئالدىدىلا چاقىرىپ مۇنداق دەپتۇ:

ـ مەن كۆپ ئويلىنىش ئارقىلىق سېنىڭ ھېكايە يېزىشتا ئالاھىدە ماھارىتىڭ

بارلىقىنى بايقىدىم. شۇڭا ئەتىدىن باشلاپ ھەر كۈنى بىرىنچى سائەتلىك دەرسىتە بەش مىنۇت ۋاقىت بېرىمەن. سەن شۇ بەش مىنۇت ئىچىدە بىزگە ئۆزۈڭ ئىجاد قىلغان ياخشى ھېكايىدىن بىرنى ئوقۇپ بېرىسەن. ئەمما ھېكايىنى دەپتەرگە يېزىپ كەلگەن بولۇشۇڭ شەرت. ئاخىرىدا سېنىڭ ھېكايىلىرىڭنى توپلاپ، «ئەھمەدنىڭ ھېكايىلىرى» ناملىق كىتاب چىقىرىمىز.

ئوقۇتقۇچى شۇنداق دېگىنىچە ئۇنىڭغا رەڭلىك مۇقاۋىلىق بىر خاتىرە دەپتەر بەردى. ئەتىسى بىرىنچى سائەتلىك دەرسىتە ئوقۇتقۇچى ئۇنىڭغا بەش مىنۇت ۋاقىت بەردى. ئەھمەت خۇشاللىق بىلەن ئالدىغا چىقىپ، خاتىرىسىنى ئاچتى ـ دە، ئالدىن تەييارلىۋالغان ھېكايىسىنى ئوقۇشقا باشلىدى. ئۇ ھېكايىنى ھەققەتەن ياخشى يازغان ئىدى. ئوقۇتقۇچى ئۆزىنى توتالمىغان ھالدا:

ـ بارىكالىلاھ! ھېكايىنى ھەققەتەن ياخشى يېزىپسەن، دېگىنىچە ئۇنى تەبرىكلەپ باغرىغا باستى. ھەممەيلەن ئۇنىڭغا ئالقىش ياڭراتتى. ئاندىن قىزغىن كەيپىيات ئىچىدە دەرس باشلاندى. بۇ ئىش ھەر كۈنى مۇشۇ تەرىقىدە ئىزچىل داۋاملاشتى. ئەھمەتنىڭمۇ ئىجادىي ھېكايىلەرنى يېزىش قابىلىيىتى كۈنسېرى ئاشتى. دەرسىتىكى نەتىجىسىمۇ بارا ـ بارا ياخشىلاندى. ئۇ يىل ئاخىرىدا مەكتەپ بويىچە ئىلغار يازغۇچى بولۇپ باھالاندى.

ئەھمەت مەكتەپ پۈتتۈرگەندىن كېيىن ئوقۇتقۇچى ئون نەچچە يىلغىچە ئۇنىڭ بىلەن ئالاقىسىنى ئۈزمەي، يېتەكلەشنى داۋاملاشتۇردى. نەتىجىدە ئۇنىڭ بىرقانچە ھېكايىلەر توپلىمى رەسمىي ئورگانلار تەرىپىدىن نەشر قىلىندى ھەمدە ئۇنىڭ يېزىقچىلىق قابىلىيىتى يازغۇچىلار جەمئىيىتىنىڭ يۇقىرى باھاسىغا ئېرىشتى.

ئوغلۇم ئوغرىلىق شايكىسىنىڭ باشلىقى تۇرسا، ئۇنى قانداقمۇ ياخشى كۆرەلەيمەن؟

مەن مەھەللىمىزدە ئۇقۇمۇشلۇق، دانا ئاتالغان بىر كىشى ئىدىم. بىر كۈنى مەلۇم بىر كىشى ئوغلىدىن دەرد ئېيتىپ يېنىمغا كەلدى:

ـ باشلانغۇچ مەكتەپنىڭ ئالتىنچى يىللىقىدا ئوقۇيدىغان ئوغلۇمنىڭ ئوغرىلىق شايكىسىنىڭ باشلىقى ئىكەنلىكىنى بايقىدىم. ئۇ بىر ئوچۇم ساۋاقداشلىرىغا پىلانلىق ھالدا ئوغرىلىق قىلىشقا يېتەكچىلىك قىلىدىكەن. مەسىلەن، مەلۇم بىر دۇكانغا ئوغرىلىققا كىرمەكچى بولسا، ئالدىن پىلان تۈزىدىكەن. بىرى دۇكانچىدىن مەلۇم نەرسىنىڭ باھاسى، سۈپىتى توغرىسىدا سوئال سوراپ مەشغۇل قىلىپ تۇرىدىكەن، يەنە بىرى پېچىنە ـ پىرەنىك، شاكىلات دېگەندەك نەرسىلەرنى سورايدىكەن، يەنە بىرى ئەتراپنى كۆزىتىپ تۇرىدىكەن، يەنە بىرى خالىغان نەرسىنى ئوغرىلايدىكەن. شۇنداق قىلىپ بۇلار نۇرغۇن قېتىملىق تەجرىبىلەردىن كېيىن كەسپىي ئوغرىلارغا ئايلىنىپ كېتىپتۇ. بۇلارنى ياخشى يولغا يېتەكلەشنىڭ چارىسى بارمىدۇ؟

مەن بىر ئاز ئويلىنىۋالغاندىن كېيىن مۇنداق دېدىم:

ـ بۇ ئىشنى مۇنداق تەھلىل قىلىشقا بولىدۇ: كىچىككىنە ئوغرىلىق گۇرۇھىنىڭ باشلىقىنىڭ يېتەكچىلىك قىلىش ۋە پىلانلاشتا ئالاھىدە ئىقتىدارى بار ئىكەن. بىراق ئۇ ئۆز ئىقتىدارىنى ياخشى ئىشتا جارىي قىلدۇرىدىغان بىر پەيتتە يامان ھەمراھلارغا ئۇچراپ قاپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇ مەزكۇر جىنايەتتە ئالاھىدە ئىقتىدارىنى نامايان قىلىپ، شۇنىڭدىن خۇشاللىق تاپىدىغان بولۇپ قاپتۇ.

بۇ مەسىلىنى ئاچچىقلاش ۋە قورقۇتۇش بىلەن ھەل قىلغىلى بولمايدۇ. بەلكى ئۇنىڭ ئىقتىدارىنى ياخشىلىققا بۇراش ئارقىلىق ھەل قىلىش مۇمكىن. بۇنداق بولغاندا ئۇ ياخشىلىقتىن ھۇزۇر ئالىدىغان بولىدۇ. ئەگەر ياخشىسى

بىز ئۇنىڭ شايكىسىنى ئۇلارغا بەخت ـ سائادەت ئېلىپ كېلىدىغان ئۇلۇغ بىر نىشاننى ئەمەلگە ئاشۇرۇش ئۈچۈن پۇختا پىلان تۈزەلەيدىغان ئىمانلىق جامائەتكە ئۆزگەرتەيلى. مەسىلەن، نامراتلار ۋە يېتىم ـ يېسىرلار ئۈچۈن، مەسچىت ۋە مەدرىسە بىنا قىلىش ئۈچۈن ئىئانە توپلاش، ئاممىۋى پاراۋانلىق قۇرۇلۇشى قاتارلىق تۈرلۈك ئىشلاردا يارداەم توپلاش، لايىھە ـ پىلانلارنى تۈزۈش ۋە ئىجرا قىلىشتا ئۇلارنىڭ رولىدىن پايدىلىنىشقا بولىدۇ.

راستچللىقنىڭ پايدىسى

بىز تۆۋەندە بىر جنايەت شايكىسى باشلىقنىڭ تەۋبە قىلىپ، ياخشىلار گۈرۈھىنىڭ باشلىقى بولغانلىقى ھەققىدىكى قىسسىنى بىرگە ئوقۇپ چىقايلى:

راستچللىقنىڭ پەزىلىتى ھەققىدە مۇنداق بىر قىسسە رىۋايەت قىلىندۇ:

ئابدۇقادىر جىيلانىي كىچىك ۋاقتىدا ئىلىم ئېلىش ئۈچۈن سەپەرگە چىقماقچى بوپتۇ. ئانىسى ئۇنى يولغا سېلىش ئالدىدا سەكسەن تىللا ئالتۇننى چاپىنىنىڭ قولتۇقىغا تىكىپ قويۇپ، مۇنداق نەسىھەت قىپتۇ:

ـ ئوغلۇم! ساڭا نەسىھەتىم بولۇپ قالسۇن. ھەر دائىم راستچىل بولغىن، زىنھار يالغان ئېيتمىغىن.

ئابدۇقادىر جىيلانىي ئانىسى بىلەن خوشلىشىپ، ئىراق تەرەپكە ماڭغان كارۋانغا قېتىلىپ يولغا راۋان بوپتۇ. كارۋان بىر ئورمانلىق يولىدا كېتىۋاتقاندا تۈيۈقسىز قاراقچىلارغا ئۇچراپ قاپتۇ. قاراقچىلار كارۋاندىكى كىشىلەرنىڭ پۈلغا يارىغۇدەك ھەممە نەرسىلىرىنى بۇلاڭ ـ تالاڭ قىلىپ، نۆۋەت ئابدۇقادىر جىيلانىيغا كەلگەندە قاراقچىلاردىن بىرى ئۇنى مەنىستىمگەن ھالدا:

ـ ھەي شاكىچىك! قېنى دەپ باقە! سېنىڭ يېنىڭدا نېمىلەر بار؟ ـ دەپ سوراپتۇ. ئابدۇقادىر جىيلانىي تەمتىرىمەيلا:

ـ 80 تىللا ئالتۇن بار، ـ دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

ئۇلار مەسخىرە قىلغىنچە كۈلۈشۈپ كېتىپ قاپتۇ. قاراقچىلار ئەھۋالنى باشلىقىغا مەلۇم قىلغاندىن كېيىن قاراقچىلار باشلىقى:

ـ كارۋاندا يەنە پۇلغا يارىغۇدەك بىر نەرسە قالمىغاندۇ؟ ھەممىنى قۇرۇقداپ بولدۇڭلارمۇ؟ ـ دەپ سوراپتۇ. ئۇلار:

ـ ھەئە بار ـ يوق ھەممىنى ئالدۇق، ھېچنەرسە قالمىدى. پەقەت ئاۋۇ

بالا «مىنىڭ يىنىمدا 80 تىللا ئالتۇن بار» دەۋاتىدۇ. قارىساق ئۇ كىچىككىنە بىر بالا ئىكەن. بىز ئۇنىڭ گىپىگە ئىشەنمىدۇق، ـ دىيىشىپتۇ. قاراقچىلار باشلىقى:

ـ ئۇنى كەلتۈرۈڭلار! ـ دەپتۇ. ئۇلار ئابدۇقادىر جىيلانىنى ئېلىپ كەپتۇ. قاراقچىلار باشلىقى ئۇنىڭدىن:

ـ ھە شاكىچىك! قېنى ئېيتە! يىنىمدا 80 تىللا ئالتۇن بار دەپسەنغۇ! گىپىڭ راستمۇ؟ ـ دەپ سوراپتۇ. ئابدۇقادىر جىيلانىي ئىككىلەنمەيلا:

ـ راست، نېمىشقا يالغان ئېيتقۇدەكمەن؟ مەن يولغا چىقىش ئالدىدا ئانامغا يالغان ئېيتماسلىققا ۋەدە بەرگەن تۇرسام؟! ـ دەپتۇ.

ـ سەن دېگەن ئالتۇنلار قېنى؟ ماڭا كۆرسەت! ـ دەپتۇ قاراقچىلار باشلىقى ئىشەنمىگەن قىياپەتتە.

ئابدۇقادىر جىيلانىي 80 تىللا ئالتۇننى قوينىدىن چىقىرىپ كۆرسىتىپتۇ. قاراقچىلار ھەيران بولۇپ ئۇنىڭغا:

ـ نېمىشقا راست گەپ قىلىسەن؟ يالغان ئېيتساڭ، ئالتۇنلىرىڭ يىنىڭدا قالاتتى ئەمەسمۇ؟! ـ دەپتۇ.

ـ ئانام ماڭا: «ئوغلۇم! ئاللاھتىن قورققىن! زىنھار يالغان سۆزلىمە!» دەپ نەسىھەت قىلغان ئىدى. مەن پۇل ـ مالنى دەپ يالغان ئېيتىپ ئولتۇرمايمەن، ـ دەپتۇ ئابدۇقادىر جىيلانىي تەمكىنلىك بىلەن.

بۇ سۆزنى ئاڭلىغان قاراقچىلار باشلىقى ئۆزىنى تۇتالماي، ئۆكسۈپ يىغلاپ تۇرۇپ ئادەملىرىگە قاراپ مۇنداق دەپتۇ:

ـ بۇ كىچىككىنە بالىغا ئانىسى يالغان ئېيتماسلىق ھەققىدە نەسىھەت قىلسا، بىر ئۆمۈر يالغان ئېيتمايدىكەن. ئەمما پەرۋەردىگارىم مېنى ئۆزىگە ئاسىيلىق قىلماسلىققا بۇيرۇسا، مەن پەرۋەردىگارىمغا بىر ئۆمۈر ئاسىيلىق قىپتىمەن ئەمەسمۇ؟! مەن بۇگۈندىن باشلاپ ئاللاھقا تەۋبە قىلدىم. سىلەرمۇ ھەممىڭلار تەۋبە قىلىڭلار!

قاراقچىلارنىڭ ھەممىسى شۇنىڭدىن تارتىپ قەتئىي ئوغرىلىق، قاراقچىلىق

قىلماسلىققا ۋەدە قىلىشىپ، باشلىقىغا:

ـ سەن بىزنىڭ جاھىلىيەتتىمۇ باشلىقىمىز ئىدىڭ. ئەمدى بىز تەۋبە قىلغاندىمۇ باشلىقىمىز بولغىن! ـ دەپتۇ.

شۇنىڭدىن كېيىن ئۇلار باشلىقىنىڭ يېتەكلىشى بىلەن ياخشىلىنىپ، شەھەر خەلقى ئۇچۇن نۇرغۇنلىغان ياخشى ئىشلارنى ۋۇجۇدقا كەلتۈرۈپتۇ.

قاراڭلار! راستچىللىق نېمىدېگەن ياخشى نەتىجىلەرنى ئېلىپ كېلىدۇ ـ ھە! ئۇ نېمىدېگەن گۈزەل ئەخلاق ـ ھە!

يامانلىقنى ياخشىلىققا ئۆزگەرتىش ئۇسۇلى

كۆپ خاتالىق ئۆتكۈزىدىغان بالىلىرىغا مۇنداق نەسىھەت قىلىڭ:

بالام! ئەڭ چوڭ ئەيىبلىرىڭنى ياكى خاتالىقلىرىڭنى جەدۋەللەشتۈرۈپ يازغىن. بۇلار ئەسلىدە سېنىڭ ئالاھىدىلىكلىرىڭ ئىدى، لېكىن سەن بۇ ئالاھىدىلىكلىرىڭنى سەلبىي ئۇسۇلدا ئىشلىتىۋاتىسەن. ئۇنى قانداق قىلىپ ياخشىلىققا ئۆزگەرتەلەيسەن؟ ناۋادا شۇ ئالاھىدىلىكلىرىڭنى ياخشىلىق يوللىرىغا ئىشلىتەلمىسەڭ، شەيتان سېنى يامان يولغا باشلاپ كېتىدۇ. قېنى كەل! بىز ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ ئالاھىدىلىكىگە نەزەر سېلىپ باقايلى!

ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ جاھىلىيەت دەۋرىدە ناھايىتى ئەسكى ئادەم ئىكەن. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا دۈشمەنلىك قىلىپ، ئۇنى ئۆلتۈرۈش ئۈچۈن ئۆيىدىن چىققان، سىڭلىسى مۇسۇلمان بولۇپ قۇرئان ئوقۇغانلىقى ئۈچۈن ئۇنى ئۇرغان ئىدى. ئۇنداقتا، ئۇنى مۇسۇلمان بولغاندىن كېيىن ئەڭ ياخشى كىشىگە ئايلاندۇرغان ئالاھىدىلىك زادى نېمە؟

ئۇ بولسىمۇ ئۆمەرنىڭ ھەققەتتە مۇستەھكەم تۇرۇشتىكى جاسارەتلىك مەيدانى ۋە قورقماس روھى ئىدى. مانا بۇ ئالاھىدىلىكلەر ئۇنى ئەڭ ئەۋزەل ساھابىگە ئايلاندۇرغان.

بالىڭىزنىڭ مەكتىپىنى ئاخىرقى قېتىم قاچان زىيارەت قىلدىڭىز؟

ئاتا ـ ئانىلارنىڭ مەكتەپكە بېرىپ، بالىلىرىنى ئىلھاملاندۇرۇپ تۇرۇشى بالىلارغا «ئاتا ـ ئانام مېنى ياخشى كۆرىدىكەن» دېگەن تۇيغۇنى بېرىدۇ ۋە ئۆزلىرىگە بولغان ئىشەنچىسى ئاشىدۇ. بالىلار ئوقۇتقۇچىلىرى ۋە ساۋاقداشلىرى ئارىسىدا مېنى ياخشى كۆرىدىغان، مەندىن ئەھۋال سوراپ تۇرىدىغان، ماڭا مەدەت بېرىپ يوقلاپ تۇرىدىغان ئاتا ـ ئانام بار، دەپ ئىپتىخارلىنىدىغان بولىدۇ.

بىز بۇنى تۆۋەندىكى ئەمەلىي ھېكايىلەردىن ھېس قىلالايمىز:

باشلانغۇچ مەكتەپنىڭ ئىككىنچى يىللىقىدا ئوقۇۋاتقان كۇنلىرىمنىڭ بىرىدە ماتېماتىكا كىتابىم يوقاپ كەتتى. شۇنىڭ بىلەن دادام ماڭا باشقا بىر كىتاب ئەكېلىپ بەردى. بۇ دادامنىڭ مېنى مەكتىپىمگە تۇنجى ۋە ئاخىرقى قېتىم يوقلاپ كېلىشى ئىدى. چۈنكى، دادام شۇ ئىشتىن بىرقانچە كۈن كېيىنلا ئۆلۈپ كەتتى. دادامنىڭ مېنى يوقلاپ مەكتەپكە كەلگەن شۇ كۈن مەڭگۈ ئېسىمدىن چىقمايدۇ.

* * *

ھەرقانچە ئالدىراش بولساممۇ، بالىلىرىمنىڭ مەكتىپىگە پات ـ پات بېرىپ، ئۇلارنى يوقلاپ تۇرۇشنى تاشلىمىدىم. ھەپتىدە بىر قېتىم بالىلىرىمغا تاتلىق ـ تۇرۇم ۋە باشقا ئۇششاق ـ چۈششەك سوۋغا ـ سالاملارنى ئېلىپ مەكتەپكە بېرىپ تۇرىمەن. ئەلۋەتتە، ئۇلارنىڭ دوستلىرىغىمۇ بىر نەرسە ئېلىۋېلىشنى ئۇنتۇمايمەن. چۈنكى، بۇ زىيارەتنىڭ ماڭا ۋە بالىلىرىمنىڭ روھىيىتىگە ئىنتايىن چوڭقۇر تەسىرى بولاتتى.

ئوغلىڭىزنىڭ مەكتەپتىن قېچىش مەسلىسىنى قانداق هەل قىلىسىز؟

تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇيدىغان چاغلىرىم ئىدى. بىر كۈنى بىرنەچچە ساۋاقدىشىم بىلەن مەكتەپتىن قېچىشنى مەسلىھەتلەشتۇق. بىز پىلان بويىچە مەكتەپتىن قېچىپ، ئۆيلىرىمىزدىن يىراق يەرلەرگە بېرىپ ئويناشقا باشلىدۇق. پۈتۈن ۋۇجۇدىمىز بىلەن بېرىلىپ ئويناۋاتاتتۇق، تۇيۇقسىز كەينىمدىن بىرسىنىڭ مۇرەمنى تۇتقانلىقىنى هېس قىلدىم. كەينىمگە ئۆرۈلۈپ قارىسام، دادام ماڭا قاراپ تەبەسسۇم قىلىپ تۇرۇپتۇ. مەن باهانە كۆرسىتىش ئۈچۈن ئېغىزىمنى ئۆمەللىدىم ـ يۇ، دادام:

ـ بولدى، گەپ قىلىشقا هاجەت يوق! مەن بىلەن ماڭ، ئوغلۇم! ـ دېدى. مەن خىيالىمدا دادام مېنى ئۆيگە ئاپىرىپ، تازا دۇمبالايدىغان بولدى دەپ ئويلىدىم. لېكىن دادام مېنى باشقا بىر يولدىن ئېلىپ مېڭىپ، داڭلىق بىر ئاشخانىنىڭ ئالدىدا توختىدى. ئىككىمىز ئاشخانىغا كىرىپ ئولتۇرغاندىن كېيىن:

ـ نېمە يەيسەن، ئوغلۇم؟ ـ دەپ سوردى.

كۆڭلۈمدە خۇددى جىنايەتچىلەرگە ئۆلۈم جازاسى بېرىشتىن بۇرۇن «خالىغىنىڭنى يەۋال!» دېگەندەك، داداممۇ مېنى ئۇرۇشتىن بۇرۇن قورسىقىمنى تازا بىر تويغۇزۇۋېتىپ، ئاندىن جازالايدىغان ئوخشايدۇ دەپ ئويلىدىم ۋە كۆڭلۈم تارتقان تاماقلارنى دېدىم.

دادام ئىككىمىز بىللە ئولتۇرۇپ ئېسىل تاماقلارنى يېدۇق، گازلىق ئىچىملىكلەرنى ئىچتۇق. دادام مېنى هەققەتەن ياخشى مېهمان قىلدى. بىز ئاشخانىدىن چىقىپ، ئۆي تەرەپكە قاراپ ماڭدۇق. يولدا ماڭا ئازراق پۇل بەرگەندىن كېيىن مۇرەمگە قولىنى قويۇپ تۇرۇپ:

ـ ئوغلۇم! بۇنىڭدىن كېيىن مەكتەپتىن قاچمىغىن. مەن سەندىن كەلگۈسىدە

چوڭ ئۇمىدلەرنى كۆتىمەن، ـ دېدى.

مەن شۇ كۈندىن باشلاپ مەكتەپتىن قاچمايدىغان بولدۇم. دەرس نەتىجىلىرىمىزنى كۈندىن ـ كۈنگە ياخشىلىنىپ كەتتى. بۇلارنىڭ ھەممىسى ئەلۋەتتە دادامنىڭ ھېلىقى كۈنى مېنى بىر قىسىم دادىلاردەك ئۇرۇپ ـ تىللاپ جازالىماستىن، ئالاھىدە كۆتۈۋېلىپ، ئىلمىي نەسىھەت قىلغانلىقىدىن بولغان ئىدى. ناۋادا دادام مېنى شۇ كۈنى ئۇرغان بولسا، مېنىڭ جاھىللىقىم تۈتۈپ، بەلكىم ئوقۇشنىمۇ تاشلىۋەتكەن بولاتتىم.

* * *

ئوغلۇم مەكتەپتىن ئارقىمۇئارقا 10 كۈن قېچىپ كەتتى. بۇنداق چاغدا مەن قانداق قىلىشىم كېرەك؟ ئەگەر ئۇنى ئۇرۇپ تىللىسام، نېمە ئىشلار يۈز بېرىدۇ؟ بەلكى ئۇنىڭ جاھىللىقى تۈتۈپ، ئۆيدىن قېچىپ كېتىشى مۇمكىن. ئۇ چاغدا قانداق قىلىمەن؟

مۇشۇلارنى ئويلاپ ئوغلۇمنى ئۇرمىدىم، بەلكى ئۇنىڭغا مەكتەپتىكى دوستلىرى بىلەن بىرگە ئوينىۋالسۇن دەپ يېقىن ئەتراپتا بىر كۈنلۈك ساياھەت ئورۇنلاشتۇرۇپ بەردىم ۋە ئۇلارنى ياخشى كۈتۈۋېلىپ، ناھايىتى كۆڭۈللۈك ئويناتتىم. ساياھەتتىن قايتىپ كەلگەندىن كېيىن ئوغلۇمغا چىرايلىق نەسىھەت قىلدىم. ئوغلۇم ماڭا بۇنىڭدىن كېيىن راستچىل بولۇشقا، مەكتەپتىن قاچماي تىرىشىپ ئوقۇشقا ۋەدە بەردى. شۇنىڭدىن ئېتىبارەن ئۇ مەكتەپتىن قاچمايدىغان بولدى. دەرس نەتىجىسىمۇ كۈندىن ـ كۈنگە ياخشىلاندى.

* * *

مەن ئەزھەر ئۇنىۋېرسىتېتىدا ئوقۇيتتىم. دادام بىر كۈنىمۇ دەرستىن قېلىشىمنى خالىمايتتى. تولۇق ئوتتۇرىنىڭ ئىككىنچى يىللىقىدا ئوقۇۋاتقان ۋاقتىلىرىمدا مەكتەپ ھەيئىتىدىكىلەر تۈيۈقسىز مېنىڭ مەكتەپتىن قوغلانغانلىقىم ھەققىدىكى ئۇقتۇرۇشنى دادامغا بەردى. چۈنكى، مەن بىرقانچە ھەپتىدىن بېرى دادامنىڭ خەۋىرىسىز مەكتەپكە بارمىغان ئىدىم. دادام دەرھال مەكتەپكە بېرىپ، مۇدىر بىلەن كۆرۈشۈپ مېنى قايتىدىن مەكتەپكە ئورۇنلاشتۇردى. ئۇنىڭدىن كېيىن

دادام مېنى ئاشخانىغا ئاپىرىپ ئالاھىدە مېھمان قىلدى. بىز ئاشخانىدا ئولتۇرۇپ ئۇزۇن پاراڭلىشىش ئارقىلىق ئۆزئارا چۈشىنىش ھاسىل قىلىشتۇق. شۇ كۈندىن باشلاپ مەن مەكتەپتىن قېچىپ باقمىدىم.

ئەخلاقمۇ يۇقۇملۇق كېسەلگە ئوخشايدۇ

ئەخلاقشۇناسلار مۇنداق دەيدۇ:

ئەخلاقمۇ يۇقۇملۇق كېسەلگە ئوخشايدۇ. مەسىلەن، يۇقۇملۇق زۇكام بولۇپ قالغان كىشىنىڭ يېنىدا تۇرسىڭىز، بەلكىم سىزمۇ يۇقۇملىنىپ قېلىشىڭىز مۇمكىن. ئەنە شۇنىڭغا ئوخشاش باشقىلارنى كۆپ تىللايدىغان، تىلى زەھەر ئادەمنىڭ يېنىدا تۇرسىڭىز، ئۇنىڭ بۇ كېسىلى سىزگىمۇ يۇقىدۇ. نەتىجىدە سىزمۇ شۇ كىشىگە ئوخشاش باشقىلارنى تىللايدىغان بولۇپ قالسىز. بۇ قائىدە ئاتا ـ بالىلارغىمۇ ئۇيغۇن كېلىدۇ.

مەسىلەن، ئاتا ـ ئانىسىنىڭ يېنىدا ئون ـ يىگىرمە يىل بىللە ياشىغان بالىغا چوقۇم ئاتا ـ ئانىسىنىڭ نۇرغۇنلىغان ياخشى ـ يامان ئىللەتلىرى ئىختىيارىي ۋە ئىختىيارسىز هالدا كېسەل يۇققانىدەك يۇقىدۇ.

مەن بىر ئالىي مەكتەپ ئوقۇتقۇچىسىنى بىلەتتىم. ئۇ هەر دائىم قولىنى ئىشتاننىڭ يانچۇقىغا سېلىپ تۇرۇپ دەرس ئۆتەتتى. ئۇنىڭدىن نېمىشقا بۇنداق قىلىدىغانلىقىنى سوريسام، ئۇ كۈلۈپ كېتىپ مۇنداق دېگەن ئىدى:

ـ ئۆزۈممۇ بىلمەيمەن، بىراق مېنىڭ دادامۇ شۇنداق قىلىدىكەنتۇق. هازىر ئوغلۇم يەتتە ياشقا كىردى. ئۇمۇ ماڭا ئوخشاشلا قولىنى ئىشتاننىڭ يانچۇقىغا سېلىپلا يۈرىدۇ.

* * *

مەلۇم بىر كىشى مۇنداق دەيدۇ:

مەن تېلېۋىزور، كومپيۇتېر قاتارلىقلارنىڭ ئالدىدا كېچىلەپ ئولتۇرۇپ كېتەتتىم. ئەمما دادام دائىم كېچىنىڭ ئاخىرقى ئۇچتىن بىرىدە ئويغىنىپ، تاڭ ئاتقۇچە نامىز ئوقۇيتتى. ئاندىن بامدات نامىزىنى جامائەت بىلەن ئوقۇش

ئۇچۇن مەسچىتكە چىقاتتى. ئۇ دائىم مىنىڭ تىلىۋىزور ئالدىدا ئۇيقۇسىز ھالدا ئولتۇرغانلىقىمنى كۆرسىمۇ ئاچچىقلانمايتتى. ماڭا نەسىھەت قىلاتتى ـ يۇ، ھىچقاچان ۋارقىراپ ياكى ئۇرۇپ ـ تىللاپ باقمىغان ئىدى. دائىم سىلىق ـ سىپايە، ئىلمىيلىك بىلەن نەسىھەت قىلاتتى.

مانا ھازىر توي قىلدىم. ئاللاھ ماڭا پەرزەنت ۋە كۆپ رىزىق ئاتا قىلدى. كىچىلىرى دادامغا ئوخشاش نامىز ئوقۇيمەن. بامدات نامىزىغا ھەر دائىم مەسچىتكە چىقىمەن. دادامنىڭ ياخشى ئادەتلىرى ماڭا يىگىرمە يىلدىن كىيىن بولسىمۇ ئۆز تەسىرىنى كۆرسەتتى.

* * *

مەلۇم بىر دادا مۇنداق دەيدۇ:

ئايالىم بىلەن ئىككىمىز تۆت ياشقا كىرگەن ئوغلىمىزنىڭ ئىككى قولىنى كەينىگە تۇتۇپ، بېشىنى تۆۋەن سىلىپ سالماق قەدەم بىلەن ئۇياق ـ بۇياققا مېڭىۋاتقانلىقىنى كۆردۇق. ئانىسى بالىنىڭ ئەھۋالىنى كۆرۈپ ناھايىتى ئەنسىرەپ، ئۇنىڭغا بىر ئىش بولدى دەپ ئويلاپ، ماڭا:

ـ بالىدىن ئەنسىرەپ قالدىم، دەرھال ئۇنى دوختۇرغا كۆرسىتەيلى، ـ دېدى.

مەن تەبەسسۇم قىلىپ:

ـ ئەنسىرىمەڭ! ھىچقىسى يوق. ئۇ مەن بىلەن شىركەتكە بىرقانچە قېتىم بارغان ئىدى. مىنىڭ خىزمەت جەريانىدا بىرەر ئىش ئۈستىدە باش قاتۇرۇپ شۇنداق ماڭغانلىقىمنى كۆرگەن بولۇشى مۇمكىن. شۇڭا ئۇنىڭ دادىسىنى دورىغۇسى كەلگەن ئوخشايدۇ، ـ دېدىم.

* * *

مەلۇم بىر ئانا مۇنداق دەيدۇ:

ـ دادام رەھمەتلىك قۇرئاننى كۆپ ئوقۇيتتى. ئۇ ھەر قېتىملىق قۇرئان

تىلاۋىتىدىن كېيىن مۇنداق دۇئا قىلاتتى:

ـ ئى ئاللاھ! مەن ئوقۇغان قۇرئاننىڭ ساۋابىنى ئاتا ـ ئانامنىڭ تارازا ـ مىزانىدا ئېغىر قىلىپ بەرسىلە!

مانا ئەمدى مەنمۇ قۇرئان ئوقۇغاندىن كېيىن پەرزەنتلىرىمگە ئۆگىتىش ئۈچۈن ئۇلارنىڭ يېنىدا شۇنداق دۇئا قىلىدىغان بولدۇم. چۈنكى، بىر كۈنلەردە ئۇلارنىڭمۇ ماڭا شۇنداق دۇئا قىلىشىنى ئاللاھتىن تىلەيمەن.

بالاغەتكە يەتكەن ئوغلىڭىزنىڭ بېشىنى قاتۇرغان مەسىلىلەرنى قانداق بىر تەرەپ قىلىسىز؟

ئەمدىلا بالاغەتكە يەتكەن ئوغلۇم بىلەن ئارىمىزدا نۇرغۇن ئۇقۇشماسلىقلار يۈز بەردى. بۇ ئىش ئائىلىمىزدە بىر قىسىم جېدەل ـ ماجىرالارنىڭ يۈز بېرىشىگە سەۋەب بولدى. بۇنىڭدىن هەممىمىزنىڭ كۆڭلى بەكمۇ يېرىم ئىدى.

بىر كۈنى مەن ئوغلۇمنى ئېلىپ دېڭىز ساياهىتى ئۈچۈن ئۈچ كۈنلۈك سەپەرگە چىقتىم. بۇ ئوغلۇمنىڭمۇ ئۇزۇن يىللىق ئارزۇسى ئىدى. ئۈچ كۈنلۈك سەپەر جەريانىدا ئوغلۇم بىلەن بىر ياتاقتا ياتتىم. ئۇنىڭغا خۇددى دوستۇمدەك مۇئامىلە قىلدىم. بىز ناهايىتى كۆپ پاراڭلاشتۇق. بىر ـ بىرىمىزگە بولغان مۇهەببىتىمىزنى ئىپادىلىدۇق. ئارىمىزدىكى بەزى ئۇقۇشماسلىقلاردا چۈشىنىش هاسىل قىلىشتۇق. شۇنىڭدىن كېيىن هەرئىككىمىز ياخشى ئۆتىدىغان بولۇپ ۋەدىلەشتۇق. بۇ قېتىملىق سەپەرنىڭ ناهايىتى ياخشى ئۈنۈمى بولدى. بىز ئىنتايىن يېقىن سىرداشلاردىن بولۇپ قايتىپ كەلدۇق. ئوغلۇمنىڭ ئائىلىدىكىلەر ۋە باشقىلار بىلەن بولغان مۇئامىلىسىدىمۇ چوڭ ئۆزگىرىش بولدى. ئەسلىدە ئۇ بىزدىن مېهىر ـ مۇهەببەت ئىزدەۋاتقان ۋە «مېنى هېچكىم ياخشى كۆرمەيدۇ، هېچكىم هۆرمەتلىمەيدۇ، مېنىڭ دەردىمنى تىڭشايدىغان هېچكىم يوق» دەپ ئويلايدىغان بولۇپ قالغان ئىكەن. مانا ئەمدى ئۇنىڭدا تامامەن ئۆزگىرىش بولدى.

باللارنى تەربىيەلەشتە هاممىنىڭ رولى

مەن بوۋام، تاغلىرىم ۋە هاممىلىرىمنىڭ ئۆيىدە چوڭ بولدۇم. چۈنكى، مېنى كىچىكىمدىن باشلاپلا شۇلار بېقىۋالغان ئىدى. ئۇلار ماڭا ئۆز ئوغۇللىرىدىن بەكرەك مېھىر ـ مۇھەببەت كۆرسەتتى. مومام مېنىڭ 1973 ـ يىلدىكى ئۇرۇشتىن ئازراق ئىلگىرىلا تۇغۇلغانلىقىمنى ئېيتقان ئىدى. تاغام ئىسكەندەرىيە شەھىرىدىكى ھەربىي قىسىم ئىچىدە تۇرىدىكەن. بىز دەمەنھور شەھىردە تۇراتتۇق. ئۇ ئۇرۇش مەزگىلىدە ئىجازەت ئېلىپ بىزنى يوقلاش ئۈچۈن ئىسكەندەرىيەگە كەلگەن ئىكەن. ئۇرۇش مەزگىللىرى بولۇشىغا قارىماي، ئۇنىڭ ماڭا سۈت پاراشوكى ئېلىۋېلىشنى ئۇنتۇمىغانلىقى مېنى ئىنتايىن تەسىرلەندۈرگەن ئىدى.

بىر كۈنى مەن تاغامدىن ئويۇنچۇق ئېلىپ بېرىشنى تەلەپ قىلدىم. ئۇ مېنى ئويۇنچۇق دۇكىنىغا ئېلىپ باردى. مەن ناھايىتى قىممەت باھالىق بىر ئويۇنچۇقنى تۇتتۇم. تاغام ماڭا ئۆزىرىخاھلىق ئېيتىپ، ئۇنىڭ ئورنىغا چىرايلىق «باربى كېلىنچەك»نى ئېلىپ بەرگەن بولسىمۇ كۆڭلۈم تازا خۇش بولمىدى. مەن ئۇنى تاغامنىڭ قولىدىن ئالدىم ـ دە، قېيدىغىنىمچە يەرگە ئېتىۋەتتىم.

تاغام ئۇنى يەردىن ئېلىپ توپىسىنى سۈرتۈپ تازىلىغاندىن كېيىن قايتا ماڭا بەردى. مەن ئۇنى ئىككىنچى قېتىم يەنە ئاتتىم. تاغام تەبەسسۇم قىلغان ھالدا ئۇنى يەنە قولىغا ئېلىپ، قايتىدىن پاكىزلىدى.

مەن ھەققەتەن ئەدەپسىزلىك قىلغان ئىدىم. شۇنداقتىمۇ تاغام ماڭا مېھرىبانلىق قىلاتتى. مەن ئامالسىز «باربى كېلىنچەك»نى قولۇمغا ئالدىم. مەن ئۇنى ھازىرغىچە ساقلاپ كېلىۋاتىمەن. چۈنكى، ئۇ ئۇزۇن يىللاردىن بېرى ماڭا ھەمراھ بولۇپ، ھەمشە تاغامنىڭ مېھىر ـ شەپقىتىنى ئەسلىتىپ كېلىۋاتىدۇ. ھەتتا توي قىلغان كۈنىمۇ ئۇنى خاتىرە بويۇمى سۈپىتىدە يېڭى ئۆيۈمگە بىللە ئېلىپ كەلدىم.

ئوغۇللىرىم هەر قېتىم «باربى كېلىنچەك»نى كۆرۈپ هەيران قالغاندا مەن ئۇلارغا ئۇنىڭ هېكايىسىنى سۆزلەپ بېرىمەن ۋە ئۇلاردىن تاغامغا دۇئا قىلىپ تۇرۇشنى تەلەپ قىلىمەن.

* * *

هامما ئاچام مېنىڭ يېقىن سىردىشىم ئىدى. باشلانغۇچ مەكتەپتە ئوقۇۋاتقان مەزگىللەردە مەن دائىم ئۇنىڭ كەينىدىن ئىز بېسىپ مېڭىۋاتقانلىقىنى سېزەتتىم. ئۇ ماڭا چاندۇرماستىن تاكى مەكتەپكە بېرىپ بولغۇچە كەينىدىن ئەگىشىپ ماڭاتتى. مەن بويۇمغا يەتكەن مەزگىللەردە ئۇ مېنىڭ يېقىن دوستۇم هەم ئوقۇتقۇچۇمغا ئايلاندى.

ئاتا ـ ئانا بولغۇچىلارغا ئالتۇن نەسىھەت

ئۇرۇق ـ تۇغقانچىلىق مۇناسىۋىتىڭىزنى ئۆزۈپ قويماڭ! تۇغقانلىرىڭىز بىلەن جىدەللەشمەڭ! سىز ئۆلۈپ كەتكەندىن كېيىن ئۇلارنىڭ قايسى بىرىنىڭ بالىلىرىڭىزغا پايدا ئېلىپ كېلىدىغانلىقىنى ھازىرچە بىلەلمەيسىز. پەرۋەردىگارىڭىز بىلەن بولغان مۇناسىۋىتىڭىزنى ياخشىلاڭ! ئۇرۇق ـ تۇغقانلىرىڭىزغا قولىڭىزدىن كېلىشىچە ياخشىلىق قىلىڭ! سىزنىڭ قىلغانلىرىڭىز پەرزەنتلىرىڭىز ئۈچۈندۇر.

توي قىلغان هەربىر ياشقا نەسىھەت

ئۆيلەنگەندىن كېيىن ئايالىڭىزنىڭ ئاتا ـ ئانىسى ۋە ئۇرۇق ـ تۇغقانلىرى بىلەن ئەرزىمەس ئىشلارنى دەپ جېدەللەشمەڭ! ئالدىراپ مۇناسىۋەتنى ئۈزۈۋەتمەڭ! بەلكى كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئۇلارمۇ سىزنىڭ بالىلىرىڭىزغا كۆڭۈل بۆلۈشى مۇمكىن.

یاخشىلىق ۋە یامانلىق جەدۋىلى

مەن بالىلىرىم بىلەن یاخشىلىق ۋە یامانلىق جەدۋىلى تۈزدۇم. ئۇلار یاخشىلىق قىلسا، ئۇنى یاخشىلىق كاتەكچىلىرىگە یازىدىغان، یامانلىق قىلسا، یامانلىق كاتەكچىلىرىگە یازىدىغان بولدى. مەن یاخشىلىقلىرى كۆپ بولغانلارغا مۇكاپات، خاتالىقلىرى كۆپ بولغانلارغا جازا تۈرۈمى یولغا قويدىم. ھەر كۈنى ئۇخلاشتىن بۇرۇن یاخشىلىق بىلەن یامانلىقنىڭ سانىنى ھىسابلاپ چىقتىم. ھەيران قالارلىقى، ئۇلارنىڭ ھەممىسى ئۆزلىرىنىڭ جەدۋىلىگە پات ـ پات قاراپ قويىاتتى. یامانلىق تىزىملىكىدىكى سان ئېشىپ كېتىپ قالسا، ئۇلار دەرھال سىگىلىسىغا بىر ئىستاكان سۇ ئەكېلىپ بېرىش، ئاكىسىنىڭ كىيىمىنى يۇيۇپ كىرىش، ئىككى رەكەت نەپلە نامازئوقۇش دېگەندەك یاخشىلىقلارنى قىلىشقا ئالدىرايتتى. شۇڭلاشقا، ئۇلارنىڭ جازالىنىدىغان ۋاقتىلىرى كۆپ بولمىدى. بىز بۇ خىل تەربىيەلەش ئۇسۇلىنى خېلى ئۇزۇنغىچە داۋاملاشتۇردۇق. بۇنىڭ ئۈنۈمى ناھايىتى یاخشى بولدى.

بالىڭىز بىلەن سۆھبەتلىشىشنىڭ ئەڭ ياخشى پەيتى قايسى؟

ئاتا ـ ئانىلارنىڭ بالىلىرى بىلەن تىنچ ئولتۇرۇپ پاراڭلىشىشى ۋە بالىلارنىڭمۇ ئۇلارنىڭ نەسىھەتىنى سەمىمىي ھالدا قوبۇل قىلىشىغا يارىدىمى بولىدىغان بەزى ئەمەلىي تەجرىبىلەر ۋە ئىلمىي ئۇسۇللار بار بولۇپ، ئۇلارنى ئاتا ـ ئانىلارنىڭ تۆۋەندىكى تەجرىبىلىرىدىن كۆرۈۋالالايسىز:

قىزىم بىلەن ئەڭ ياخشى پاراڭلىشالايدىغان ۋاقتىم ئىككىمىز ئوينىشىپ ئولتۇرۇپ، بىر ـ بىرىمىزگە ئوسما قويۇشقان ۋە ئۇنىڭ چاچلىرىنى تاراپ قويغان ۋاقتىمدۇر. بۇ چاغدا ئۇ ماڭا ئۆزىنى ئىنتايىن يېقىن ھېس قىلىدۇ ـ دە، ئارىمىزدىكى سۆھبەت ناھايىتى ياخشى بولىدۇ.

* * *

ئوغلۇم بىلەن ئەڭ ياخشى سۆھبەتلىشىدىغان ۋاقىت مەسچىتتە نامازغا ئوقۇپ بىرگە قايتقان ۋاقتىمىزدۇر.

* * *

ئوغلۇم بىلەن ئەڭ ياخشى سۆھبەتلىشىدىغان ۋاقىت دېگىز ساھىلىدا بىرگە ئولتۇرۇشقان ۋاقتىمىزدۇر.

* * *

قىزىم بىلەن ئەڭ ياخشى سۆھبەتلىشىدىغان ۋاقىت ئىككىمىز ئاشخانىدا تاماق ئەتكەچ پاراڭلاشقان ۋاقتىمىزدۇر.

* * *

ئوغلۇم بىلەن ئەڭ ياخشى سۆھبەتلىشىدىغان ۋاقىت ئېتىزلىقتا جاپالىق ئىشلەپ، ئارام ئېلىش ئۈچۈن دەرەخ سايىسىدا ئولتۇرغان ۋاقتىمىزدۇر.

* * *

ئوغلۇم بىلەن ئەڭ ياخشى سۆھبەتلىشىدىغان ۋاقىت ئۇخلاشتىن بۇرۇنقى ۋاقتىمىزدۇر.

* * *

مەن ئىنتايىن ئالدىراش بىر دادا، سەپەرلىرىم كۆپ. بىر كۈنى ئوغۇللىرىمنىڭ بىرىنى بىرقانچە سائەتلىك سەپىرىمدە ھەمراھ قىلۋالدىم. بۇ سەپەرنى قىلىشتىكى بىردىنبىر مەقسەت سەپەر جەريانىدا ئوغلۇم بىلەن ياخشىراق پاراڭلىشىش ئىدى. بۇ جەريانىدا مەن ئۇنىڭ گېپىنى تىڭشىدىم ۋە ئۇنىڭ ھېسسىياتىغا ئورتاق بولدۇم، ئۇنىڭغا گەپ قىلىش پۇرسىتى يارىتىپ بەردىم. گېپى تۈگىگەندە ئۇنىڭغا ئەڭ ياخشى كۆرىدىغان ئىشلارنى ۋە ئۆتمۈشتىكى تەسىرلىك ئەسلىمىلىرىمنى سۆزلەپ بەردىم. ئىككىمىز بۇ سەپەردە كەلگۈسى ھەققىدە گۈزەل پىلانلارنى تۈزۈپ، خۇشال ـ خۇرام ئۆيگە قايىتتۇق. قىسقىسى، بىز بۇ سەپەرنى خۇددى يېقىن دوستلاردەك ناھايىتى كۆڭۈللۈك ئۆتكۈزدۇق.

* * *

بىز بەزىدە باللار بىلەن ئولتۇرۇپ بىرگە ئوينايمىز. ئويۇن جەريانىدا ئۇلار كۆڭلىدىكى گەپ ـ سۆزلىرىنى دەيدۇ. ئۆزئارا مەسلىھەتلىشىمىز، قىيىن مەسىلىلەرنى ھەل قىلىش ئۈچۈن ئورتاق تىرىشىمىز، باللارنىڭ دوستلىرى بىلەن ئارىسىدا يۈز بەرگەن ئۇقۇشماسلىقلار ھەققىدە مەسلىھەتلىشىپ، ھەل قىلىش يوللىرىنى كۆرسىتىپ بېرىمىز. مەن بۇ خىل ئۇسۇل بىلەن باللىرىمنىڭ قەلبىگە سىڭىپ كىرىپ، ئۇلار بىلەن ئەركىن ـ ئازادە پاراڭلىشالىغانلىقىمدىن ئۆزۈمنى ناھايىتى بەختىيار ھېس قىلىمەن.

بالىڭىز بىلەن مۇناسىپ ۋاقىتتا پاراڭلىشىڭ!

هەرقانداق چاغدا هەرقانداق گەپنى دەۋەرگىلى بولمايدۇ. قەلبلەرنىڭمۇ بىر ئىشلارغا قىزىقىدىغان ۋاقتى بار. كۆڭۈل ئوچۇق چاغدا نەسىھەت قوبۇل قىلالايدۇ. ئەمما غەش بوپقالغاندا نەسىھەت هەرقانچە چىرايلىق بولسىمۇ، ئۇنىڭدىن نەپرەتلىنىدىغان ياكى ئۆزىنى قاچۇرىدىغان چاغلار بولىدۇ. سىز ئوغلىڭىز ياكى قىزىڭىزغا نەسىھەت قىلىش ئۈچۈن مۇناسىپ ۋاقىت تاللاشنى بىلىۋېلىڭ. بىلىپ قويۇڭكى، هەرقانداق هەققەت پەقەت ئۇنىڭغا لايىق كىشىگە، مۇناسىپ ۋاقىتتا ئېيتىلغاندىلا ئاندىن ئۇنىڭ مەنپەئەتى بولىدۇ.

ئۆيىڭىزنىڭ ئاچقۇچىنى بالىڭىزغا كۆپەيتىپ بەرگەنلىڭىز نېمىلەرنى بىلدۈرىدۇ؟

ئاتا ـ ئاننىڭ بالىسىغا ئۆينىڭ ئاچقۇچلىرىدىن بىرىنى تۇتقۇزغانلىقى ئۇلارنىڭ بالىنىڭ پىشىپ يېتىلگەنلىكىنى، چوڭ بولۇپ مۇستەقىللىق ئېڭىغا ئىگە بولغانلىقىنى ۋە ئۇنىڭ ئامانەتدار، ئىشەنچلىك ئىكەنلىكىنى ئېتىراپ قىلغانلىقىدۇر.

مەن بىرقانچە ياشتىن:

ـ دادىڭىز سىزگە ئۆينىڭ ئاچقۇچىدىن بىرنى بەرگەن ۋاقىتتا سىز قانداق ھېسسىياتتا بولغان ئىدىڭىز؟ ـ دەپ سورىغىنىمدا ئۇلار مۇنداق جاۋاب بەردى:

ـ مەن شۇ چاغدا ئۆزۈمنىڭ ھەقىقىي مەسئۇلىيەتچان ئەرگە ئايلانغانلىقىمنى، ئائىلىدىكى ئورنۇمنىڭ مۇھىملىقىنى ۋە ئاتا ـ ئانامنىڭ ماڭا ئىشىنىدىغانلىقىنى ھېس قىلغان، شۇنداقلا مەنمۇ ئۇلارنىڭ مەندىن كۈتكەن ئۈمىدىنى يەردە قويماسلىقىم كېرەك دەپ ئويلىغان ۋە ئۇلارنىڭ مېنى ھەقىقەتەن ياخشى كۆرىدىغانلىقىنى بىلىپ يەتكەن ئىدىم.

بالىڭىزغا تۇنجى قېتىم ئۆينىڭ ئاچقۇچىنى بەرگەندە قىلىدىغان مۇھىم نەسىھەتلەر

ئايالىڭىز بىلەن مەسلىھەتلىشىپ، ئوغلىڭىز ياكى قىزىڭىزغا ئۆينىڭ ئاچقۇچىدىن بىرنى بېرىش ئۈچۈن مۇناسىپ ۋاقىت بېكىتىڭ.

ئادەتتە ئائىلىلەرنىڭ بالىلارغا ئاچقۇچ بېرىدىغان ۋاقتى بالىنىڭ ئەھۋالىغا قاراپ پەرقلىق بولىدۇ. بەزى ئائىلىلەر ئون ياشلىق بالىسىغا ئاچقۇچ بېرىشكە مەجبۇر بولۇپ قالىدۇ. چۈنكى، ئۇ هەممەيلەن ئىشتىن قايتىپ كېلىشتىن بۇرۇن مەكتەپتىن قايتىپ كېلىدۇ. يەنە بەزى ئائىلىلەر باشلانغۇچ، ئوتتۇرا مەكتەپ ۋە تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپتىكى بالىلىرىغا ئاچقۇچ بېرىدۇ. ئەڭ مۇھىمى، سىز ئاۋۋال ئوغلىڭىز ياكى قىزىڭىزنى ئۆينىڭ ئاچقۇچىدىن بىرنى ۋاقىتلىق بېرىش ئارقىلىق سىناپ بېقىشىڭىز كېرەك. چۈنكى، هامان بىر كۈنى ئۇنىڭغا ئاچقۇچ بېرىدىغان كۈن كېلىدۇ. شۇڭا ئۇنى بالىدۇرراق مەشىق قىلدۇرۇڭ، سىناپ بېقىڭ، ئۇنىڭغا مەسئۇلىيەتنى قانداق ئادا قىلىدىغانلىقىنى ئۆگىتىپ قويۇڭ!

* * *

بالىڭىز چوڭ بولغاندا «سەنمۇ چوڭ بولدۇڭ» ناملىق بىر ئائىلە مۇراسىمى ئۆتكۈزۈپ، بۇ مۇراسىمدا ئۇنىڭغا ئۆينىڭ ئاچقۇچىدىن بىرنى بېرىڭ. ئاچقۇچنى خۇددى سوۋغا ـ سالاملاردەك چىرايلىق قاپلاپ، ئۇنىڭ چوڭ بولغانلىقىنى تەبرىكلەپ، هەدىيە سۈپىتىدە قولىغا تۇتقۇزۇڭ. بۇنىڭ ئىنتايىن ياخشى تەسىرى بولىدۇ.

* * *

بالىڭىزغا ئاچقۇچ بەرگەندە ئۇنىڭ بىرەر ـ ئىككى قېتىم ئاچقۇچنى

يوقتىپ قويىدىغانلىقىنى ئالدىن پەرەز قىلىڭ! بۇنىڭغا قارىتا سىزدە ئىدىيە جەھەتتە تەييارلىق بولسۇن! چۈنكى، ئاچقۇچ يوقاپ كەتسە، ئۆينىڭ قۇلۇپىنى يېڭىدىن ئالماشتۇرمىسىڭىز بولمايدۇ.

* * *

ئەگەر ئوغلىڭىز سەل كىچىك بولسا، ئۇنىڭغا ئۆزىدە ئاچقۇچ بارلىقىنى ھېچكىمگە ئېيتماسلىقنى شەرت قىلىپ بېرىڭ. بالىڭىزنىڭ كەچتە ئۆيگە قايتىش ۋاقتىلىرىنى ئېنىق بېكىتىڭ ۋە شۇنىڭغا ۋەدىلىشىڭ. چۈنكى، بەزى بالىلار مەندە ئاچقۇچ بارغۇ، ئەمدى ئەركىن بولدۇم دەپ ئۆيگە بالدۇر كەلمەي، كېچىدە سىرتلاردا يۈرىدىغان ئەھۋالىلار مەۋجۇت. بالىلار يېشى چوڭىيىپ ئەقىل تاپقانسېرى بۇ ئىشلاردىنمۇ خاتىرجەم بولۇپ قالىسىز.

* * *

بالىڭىزنىڭ ئۆينىڭ ئاچقۇچىنى ساقلاشقا لايىق ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلاش ئۈچۈن بىر ـ ئىككى ئاي سىناق مەزگىلى بېكىتىڭ! بۇ جەريانىدا بالىڭىزنىڭ ئۆيگە كىرىش ـ چىقىش ۋاقتىلىرى، بولۇپمۇ كەچتە ئۆيگە قايتىش ۋاقتىلىرى ھەققىدە تۈزۈم ۋە شەرتلەر ئوتتۇرىغا قويۇلسۇن! ئەگەر بالىڭىز سىناقتىن مۇۋەپپەقىيەتلىك ئۆتۈپ كەتسە، ئاچقۇچنى ئۇنىڭغا مۇقىم تۇتقۇزىسىڭىز بولىدۇ.

باللىرىڭىزنىڭ جېدەل ـ ماجىرالىرىنى قانداق ئازايتىسىز؟

بىز كىچىك ۋاقىتلىرىمىزدا بىرەر ئويۇن، تېلېۋىزور ياكى باشقا نەرسىلەرنى تالىشىپ، ئاۋازىمىزنى كۆتۈرۈپ ۋارقىرىشىپ، ھەتتا بەزىدە سوقۇشۇپ قالساق، دادام رەھمەتلىك بىزنى ئۇنىڭدىن مەھرۇم قىلاتتى. نەتىجىدە بىز ئۇ نەرسىلەرگە ئېرىشىشنىڭ بىردىنبىر چارىسىنىڭ ئۆزئارا چۈشىنىش ۋە چىرايلىقچە ئىتتىپاقلىشىش ئىكەنلىكىنى بىلىپ يېتەتتۇق، ئاندىن چىقىشىپ ئۆتەتتۇق.

* * *

دادام ھەپتە ئاخىرىدىكى دەم ئېلىش كۈنلىرىدە ئۇرۇق ـ تۇغقانلارنى زىيارەت قىلىشنى قولدىن بەرمەيتتى. ھەر قېتىم بىرىمىزنى ئۆزىگە ھەمراھ قىلىۋالاتتى. لېكىن ئۇ بىرگە ئېلىپ بارىدىغان بالىنى ئۆزى تاللىماي، تاللاشنى بىزگە قويۇپ:

ـ مەن بىلەن تۇغقانلارنى زىيارەت قىلغىلى كىم بارىدۇ؟ سىلەر نۆۋەت بويىچە كىمنى تاللىساڭلار، شۇنى ئېلىپ باراي. ئەگەر تاللىيالماي ئۆزئارا جېدەللىشىپ قالساڭلار، ھەممىڭلارنى قويۇپ كېتىۋېرىمەن، ـ دەيتتى.

بىز: «مەن بارىمەن، مەن بارىمەن» دېيىشىپ، ئۆزئارا بىرلىككە كېلەلمەي، دادام ئىككى قېتىم يالغۇز كەتتى. بىز ئۇنىڭغا: «سىز بىزنى ئۆزىڭىز بىلەن بىرگە ئاپارمايسىز» دەپ خاپا بولغىنىمىزدا ئۇ:

ـ مېنىڭمۇ يالغۇز ماڭغىنىمدىن كۆڭلۈم بەك يېرىم. ئەسلىدە بىرىڭلارنىڭ ماڭا ھەمراھ بولۇشۇڭلارنى تولىمۇ ئارزۇ قىلاتتىم. بۇنىڭغا ئۆزۈڭلار سەۋەبچى. سىلەر جېدەل ـ ماجىرا قىلمىساڭلار، ئىناق ـ ئىتتىپاق بولساڭلار، مەن ھەر قېتىم سىلەردىن بىرىڭلارنى بىرگە ئاپىرىمەن ئەمەسمۇ؟! ـ دېدى.

كېيىنكى ھەپتىسى ئەھۋالدا ئۆزگىرىش بولدى. بىز ئۆزئارا تۇغقان يوقلاش

جەدۋىلى تۈزۈپ، ئۆينىڭ زالىغا ئېسىپ قويدۇق. شۇنىڭدىن كېيىن بىز تەرتىپ بويىچە تۇغقانلارنىڭ ئۆيىگە دادامغا ھەمراھ بولۇپ باردىغان بولدۇق. ئاردىدىن بىرەرسىمزنىڭ ئۆزرىسى چىقىپ قالسا، ئۇنىڭ ئورنىغا نۆۋەتتى كەينىدىن كېلىدىغانلىرىمىز كېيىن تولۇقلاپ بېرىش شەرتى بىلەن باراتتۇق. شۇنداق قىلىپ، بىز ئائىلىمىزدىكى قىيىن مەسىلىلەرنى ئۆزىمىز بىر تەرەپ قىلالايدىغان، قېرىنداشلار ئۆزئارا چۈشىنىشەلەيدىغان بولدۇق.

* * *

ئانامنى يوقلىغىلى بارغاندا بەزىدە ئۇچ ئوغلۇمنى ماشىنامغا ئېلىۋالاتتىم. ئۇلار ئالدى ئورۇندۇقنى تالىشىپ قالاتتى. بىر كۈنى بالىلىرىمنىڭ ياتاق ئۆيىنىڭ يېنىدىن ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ، ئۇلارنىڭ دەتالاش قىلىۋاتقانلىقىنى ئاڭلاپ قالدىم. بىرى:

ـ ماڭا بەش سوم بەر، ـ دېسە، يەنە بىرى:

ـ ياق، بىز بۇنداق دېيىشمىگەن، ـ دەيتتى.

يېنىغا كىرىپ، نېمە ئىش ئىكەنلىكىنى سورىغىنىمدا ئۇلارنىڭ جاۋابى مېنى ھەيران قالدۇردى. ئۇلار ئەسلىدە ماشىنىنىڭ ئالدى ئورۇندۇقىدا ئولتۇرۇش مەسىلىسىدە سودىلىشىپ، كېلىشەلمەيۋاتقان ئىكەن. مەن ئۇلارنى:

ـ يەنە مۇشۇنداق جېدەل قىلىۋەرسەڭلار، ھېچقايسىڭلارنى بىرگە ئېلىپ ماڭمايمەن، ـ دەپ قورقۇتۇپ قويدۇم.

كېيىنكى قېتىمدا چوڭ ئوغلۇم تۈيۈقسىز:

ـ دادا! بىز ئۈكىلىرىم بىلەن ئۆزئارا كېلىشتۇق. چوڭ ئانىمزنىڭ ئۆيىگە بېرىشتا ئالدى ئورۇندۇقتا كىچىك ئۈكام، قايتىپ كېلىشتە ئوتتۇرانچى ئۈكام ئولتۇرىدىغان بولدى. مەن ھەر دائىم ئارقىدا ئولتۇرىمەن، ـ دېدى.

ئوغلۇمنىڭ بۇ سۆزىنى ئاڭلاپ خۇشاللىقتىن ئۇنى باغرىمغا باستىم ۋە ئۇنىڭ قېرىنداشلىرىغا يول قويىدىغان ئاڭلىق بالا بولغانلىقىدىن بەكمۇ سۆيۈندۈم. شۇنىڭدىن تارتىپ بالىلىرىمنىڭ كۆرسەتكەن ئەقلى بويىچە خۇشال ـ خۇرام ھالدا ئانامنىڭ ئۆيىگە بېرىپ كېلىدىغان بولدۇق.

* * *

بىر كۈنى كىچىك ئوغلۇم باشلانغۇچ مەكتەپنىڭ بىرىنچى يىللىقىدا ئوقۇيدىغان سىڭلىسى بىلەن ئەرزىمەس ئىشلارنى دەپ جېدەللىشىپ قاپتۇ. مەن ئوغلۇمدىن سىڭلىسىغا بىر ھەدىيە بېرىپ، مەسىلىنى ھەل قىلىۋېتىشنى تەلەپ قىلدىم. ئوغلۇم پۇل يوقلۇقىنى باھانە قىلىۋېدى، ئۇنىڭدا پۇل بەردىم. ئۇمۇ سىڭلىسى ياخشى كۆرىدىغان بىر ھەدىيە سېتىۋېلىپ، چىرايلىق ئوراپ كەلدى. مەن ئوغلۇمغا بۇ ھەدىيەنى سىڭلىسىغا بەرگەندە: «سىڭلىم! سېنى خۇشال قىلىدىغان بىر خەۋىرىم بار. كۆزۈڭنى يۇمغىن! ئەمدى كۆزۈڭنى ئاچساڭ بولىدۇ» دېگەندەك قىزىقارلىق ئۇسۇللار بىلەن بېرىشنى ئۆگەتتىم.

بۇ پىلانىمىزمۇ ناھايىتى ئوڭۇشلۇق بولدى. ئۇلار ئۆزئارا يارىشىپ، بىر - بىرىنىڭ پېشانىسىگە سۆيۈپ ئەپۇ قىلىشتى. بۇ ئۇلارنىڭ ھاياتىدىكى مۇھىم بىر ئەسلىمە بولۇپ قالدى.

* * *

بالىلىرىمنىڭ ئارىسىدا ھەر قېتىم جېدەل - ماجىرا يۈز بەرگەندە ئۇلارنىڭ ئۆزئارا ئۆزىرىخاھلىق ئېيتىشىپ، بىر - بىرىنى ياخشى كۆرىدىغانلىقىنى، مەڭگۈ ئايرىلالمايدىغانلىقىنى ئېيتىپ بىر پارچە مەكتۇپ يېزىپ، قېرىندىشىنىڭ ياستۇقىغا قويۇپ قويۇشنى تەلەپ قىلاتتىم. شۇنداق قىلىپ، شۇ كۈنلا ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى ئۇقۇشماسلىقلار تامامەن ھەل بولۇپ كېتەتتى. مەن بۇ ئارقىلىق بالىلىرىمغا ئۆزئارا چۈشىنىشمەسلىك ۋە ياكى جېدەل - ماجىرالىرىنى قانداق بىر تەرەپ قىلىشنى ئۆگىتىپ قويىدۇم. چۈنكى، بەزىدە تىل سۆزلەشتىن ئاجىز كەلگەننى مەكتۇپلار ياخشىراق سۆزلەيدىكەن.

* * *

بىر كۈنى ئاچام ئىككىمىز ئانامغا بىر نەرسە سېتىۋالغىلى چىقتۇق. نەرسە - كېرەكلەرنى سېتىۋېلىپ بولغاندىن كېيىن قايتىش يولىدا ئاچام بىلەن جېدەللىشىپ قالدۇق. بىز ئەسلىدە نەرسە - كېرەك سېلىنغان خالتىنى

كىمنىڭ قەيەرگىچە كۆتۈرىدىغانلىقى ھەققىدە كېلىشىۋالغان ئىدۇق. لېكىن ئاچام ئازراق مېڭىپلا گېپىدە تۇرماي، خالتىنى كۆتۈرگىلى ئۇنىمىدى. مەن يالغۇز كۆتۈرۈپ بولالماي، ئاچچىقىمدا سىلكىشلەپ يولغا ئاتتىم. خالتىدىن بەزى نەرسىلەر يەرگە چۈشۈپ، بۇزۇلۇپ كەتتى. ئاچام ئۆيگە بارغاندا ئانامغا بولغان ئەھۋاللارنى ئېيتقان ئىدى، ئانام ناھايىتى ئاچچىقلىنىپ كەتتى ۋە ئاچامغا:

ـ قىزىم! ئۇنى باغلا، تازا بىر ئەدىپىنى بېرەيلى! ـ دېدى.

مەن ئانامنى چاقچاق قىلىدىغان ئوخشايدۇ دەپتىمەن. راست دېگەندەك، ئانام بىلەن ئاچام بىرلىشىپ، مېنى باغلاپ قويۇپ ئۇرۇشقا باشلىدى. مەن شۇ ۋاقىتتا ئون ياشقا كىرگەن ئىدىم.

مانا ھازىر 36 ياشقا كىرىپتىمەن. شۇ كۈندىن باشلاپ مەن ئانام بىلەن ئاچامدىن نەپرەتلىنىپ كەلدىم. نۇرغۇن قېتىم ئۇلارغا مېھىر ـ مۇھەببىتىمنى بېرەي، ئەپىۇ قىلىۋېتەي دەپ ئويلىغان بولساممۇ، ھېلىقى ئىش پەقەت خىيالىمدىن چىقمىدى. ئەگەر مېنى ئاناملا ئۇرغان بولسا ئىدى، ئازراق قايغۇرساممۇ كېيىن ئۇنتۇپ كەتكەن بولاتتىم. لېكىن ئانام بىلەن ئاچامنىڭ بىرلىشىپ ئۇرۇشى مېنى بەكمۇ ئازابلىدى. بۇ ماڭا ھەققەتەن زۇلۇم قىلغانلىق ۋە ئائىلىدە مېنى چەتكە قاققانلىق دەپ ئويلىدىم.

مەن ئەمدى بارلىق ئاتا ـ ئانىلارغا نەسىھەت قىلىمەنكى، نېمە ئىش بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، بالىڭىزنى قېرىندىشى بىلەن بىرلىشىپ جازالىماڭ!

* * *

قېرىندىشىم بىلەن ئارىمىزدا جېدەللىشىپ قېلىش، ئۇرۇشۇش دېگەندەك بەزى ئاۋارىچىلىقلار يۈز بەرگەندە دادام مېنى ئايرىم بىر يەرگە ئاپىرىپ، يۈز بەرگەن مەسىلىلەر ھەققىدە مەن بىلەن ئەتراپلىق پاراڭلىشاتتى ۋە ياخشى نەسىھەتلەرنى قىلاتتى. كېيىن ئۆيگە خۇشال ھالدا قايتىپ كېلەتتۇق. ئاندىن دادام قېرىندىشىمنىمۇ بىرگە ئېلىپ چىقىپ، ئۇنىڭ بىلەنمۇ ئايرىم پاراڭلاشقاندىن كېيىن ئىككىمىزنى بىر يەرگە ئەكېلىپ، سۆھبەتلىشىش ئارقىلىق ئارىمىزنى ئەپلەشتۈرۈپ قويىاتتى.

بىز چوڭ بولغاندىن كېيىن بەزىدە يەنە شۇنداق مەسىلىلەر يۈز بېرىپ قالسا، دادام بىزگە ئازراق پۇل بېرىپ:

ـ ئىككىڭلار سىرتقا چىقىپ، بىر نەرسە يەپ ـ ئىچىپ، ئوينىپ كېلىڭلار. ئەمما ئاراڭلاردىكى مەسىلىلەر تىنچلىق بىلەن ھەل بولسۇن، ئۆيگە كەلگەندە پۈتۈن ئۇقۇشماسلىقلار تۈگىسۇن! ـ دەيتتى. بىزمۇ ئارىمىزدىكى بارلىق مەسىلىلەرنى ھەل قىلىۋېتىپ، بىر ـ بىرىمىزنى تېخىمۇ ياخشى كۆرىدىغان بولۇپ قايتىپ كېلەتتۇق.

ئاردىن ئۇزۇن يىللار ئۆتتى... بىر كۈنى دادام تۇيۇقسىز ۋاپات بولۇپ كەتتى. ئەپسۇس، مىراس مەسىلىسىدە بەزى ئاۋارىچىلىقلار يۈز بەردى. قېرىندىشىم ماڭا شۇ چاغدا:

ـ بىز بۇرۇن ئارىمىزدا جېدەل ـ ماجىرالارنى ھەل قىلىش ئۈچۈن يەپ ـ ئىچىپ ئولتۇرۇشۇپ كېلىدىغان جايغا بارايلى، ـ دېدى.

بۇ جايدا بىزنىڭ نۇرغۇن ئەسلىمىلىرىمىز بار. ئەمەلىيەتتە بىز ئۇ يەرگە بارغاندا بىر ـ بىرىمىزنى ئاسانلا چۈشىنىشىپ كەتتۇق. ئارىمىزدىكى مەسىلىمۇ تېزلا ھەل بولدى.

* * *

بىرى يەتتە ياشلىق، يەنە بىرى تۆت ياشلىق ئىككى قىزىم ئۆزئارا پىكىردە بىرلىككە كېلەلمەي، بەزىدە بىر ـ بىرىگە ئاچچىقلىنىپ قالاتتى. بىر كۈنى مەن ئۇلارغا نەسىھەت قىلىپ مۇنداق دېدىم:

ـ شەيتان شۇ تاپتا قېرىنداشلارنى ئۆزئارا جېدەلگە سالالىغانلىقىدىن ناھايىتى خۇشال بولۇپ كۈلۈۋاتىدۇ. ئۆز ۋاقتىدا شەيتان يۈسۈف ئەلەيھىسسالام بىلەن قېرىنداشلىرى ئارىسىدىكى مۇناسىۋەتنى بۇزۇپ، ئۇلارنى يۈسۈپ ئەلەيھىسسالامغا ھەسەت قىلدۇرۇپ نۇرغۇن ئاۋارىچىلىقلارنى تېرىغان ئىدى. دېمەك، شەيتاننىڭ ئاساسلىق ۋەزىپىلىرىدىن بىرى قېرىنداشلار ئارىسىدا جېدەل ـ ماجىرا پەيدا قىلىشتۇر. شەيتان ھازىر سىلەرنىڭ قىلغانلىرىڭلاردىن بەكمۇ خۇشال ھەم مەمنۇن بولۇۋاتىدۇ. ئەگەر بىز شەيتاننى خۇشال قىلماستىن، ئەكسىچە غەم

ـ قايغۇغا تاشلاپ قويساق، پەرۋەردىگارىمىزنى خۇشال قىلساق، قانداق دەيسىلەر؟ ئىككى قىزىم تەڭلا:

ـ بولىدۇ، ئانا! ئەمما قانداق قىلساق، سىز دېگەندەك بولىدۇ؟ ـ دېيىشتى.

مەن بۇ پۇرسەتنى غەنىيمەت بىلىپ دەرھال:

ـ قىبلىگە ئالدىمىزنى قىلىپ، ئاللاھنىڭ گۈناھلىرىمىزنى كەچۈرۈشى ئۈچۈن 100 قېتىم ئىستىغپار ئوقۇيمىز، ـ دېدىم.

ئۇلار خۇشاللىق بىلەن قوبۇل قىلدى. بىز ھەممىمىز قىبلىگە يۈزلىنىپ، ئىستىغپار ئوقۇشقا باشلىدۇق. ئىستىغپاردىن كېيىن مەن ئۇلارنى مۇكاپاتلاپ مۇنداق دېدىم:

ـ مانا بىز شەيتان ئۈستىدىن غەلبە قىلدۇق. كېلىڭلار، ئەمدى ئاراڭلاردىكى چۈشىنىشمەسلىكلەرنى بىر تەرەپ قىلايلى! ئەمما تىنچ، پەس ئاۋازدا پاراڭلىشىمىز.

شۇنداق قىلىپ، ئۇلارنىڭ ئارىسىدا يۈز بەرگەن مەسىلىلەرنى چىرايلىقچە بىر تەرەپ قىلدۇق. بۇ خىل ئۇسۇل ئارقىلىق قىزلىرىم بىر ئىشتا ئۆزئارا كېلىشەلمەي جېدەللىشىپ قالغاندا بىر ـ بىرىگە قانداق مۇئامىلە قىلىشنى ئۆگىنىۋالدى.

ئادەتتە، كۆپىنچە چۈشىنىشمەسلىك ۋە جېدەل ـ ماجىرالارنىڭ سەۋەبى كىچىككىنە ئەرزىمەس ئىشلار بولۇپ چىقىدىكەن. ئەگەر ئۇنىڭغا پەرۋا قىلمىغاندا، گويا كىچىككىنە ئۇچقۇن غايەت زور ئوت يالقۇنىغا ئايلانغاندەك، ئۇ ئىش تېخىمۇ چوڭ مەسىلىگە ئايلىنىپ كونترولۇقتىن چىقىپ كېتىدىكەن.

بالىڭىزنى جازالىغاندا تىلىڭىزغا هېزى بولۇڭ!

كۆپىنچە بىز ئاتا ـ ئانىلار بالىلىرىمىزنى تىنچ، تەمكىن تۇرۇپ جازالىماي، قاتتىق ئاچچىقلانغان هالدا جازالايدىكەنمىز. هەتتا بەزىدە: «ئۆيدىن چىق! كۆزۈمدىن يوقال! سەندەك بالام يوق!» دېگەندەك غۇرۇرىغا تېگىدىغان گەپ ـ سۆزلەر بىلەن هاقارەتلەيدىكەنمىز. بۇ خىل جازالاش ئۇسۇللىرى بەزىدە بالىنىڭ تېخىمۇ ئېغىر خاتالىق ئۆتكۈزۈشىگە سەۋەبچى بولۇپ قالىدىكەن.

بۇ هەقتە تۆۋەندە نۇرغۇنلىغان تەجرىبىلەر بولۇپ، مىسال سۈپىتىدە ئۇلاردىن بىر قانچىنى دىققىتىڭلارغا سۇنۇپ ئۆتىمەكچىمىز:

مەلۇم بىر دادا مۇنداق دەيدۇ:

بىر كۈنى ئايالىم ماڭا:

ـ سىز بالىلىرىمىزنى جازالىغان چاغدا ناهايىتى قوپال گەپلەرنى قىلىدىكەنسىز، ـ دېدى. مەن ئۇنىڭغا:

ـ مەن قەستەن ئۇنداق دېمەيمەن. قاتتىق غەزەپلەنگەندە ئېغىزىمدىن نېمە چىققانلىقىنى تۇيماي قالىدىكەنمەن، ـ دېدىم.

كېيىنكى قېتىملىق جازالاشتا مەن ئېغىزىمدىن چىققان سۆزلەرگە دىققەت قىلدىم. سۆزلىرىم هەقىقەتەن قوپال هەم ناچار ئىدى. شۇنىڭدىن كېيىن مەن ئۆز ـ ئۆزۈمنى تىزگىنلەشنى قارار قىلدىم. بالىلارنى جازالاش ئۈچۈن ئىشلىتىدىغان تىل ـ ئاهانەتلەرنىڭ ئورنىغا: «ئى ئاللاھ! مېنى كەچۈر! قوغلاندى شەيتاننىڭ شەرىدىن ساڭا سىغىنىپ پاناهلىق تىلەيمەن. بارلىق كۈچ ـ قۇۋۋەت ساڭلا مەنسۇپ، دەپ دۇئا قىلغاندىن كېيىن، «ئوغلۇم! بۇ ئىشىڭ توغرا بولمىدى. بۇنداق قىلساڭ، كۆڭلۈم يېرىم بولىدىكەن»... دېگەندەك سۆزلەرنى ئىشلىتىدىغان بولدۇم.

ئاللاهقا شۈكرىكى، مېنىڭ بالىلىرىمغا قىلىدىغان تىل ـ ئاهانەتلىرىم

كۈنسىرى ئازىيىشقا باشلىدى ۋە تىل ـ ئاھانەتلەرنىڭ ئورنىنى ئەنە شۇنداق ياخشى سۆزلەر ئالدى.

* * *

مەلۇم بىر ئانا مۇنداق دەيدۇ:

ئاللاھنىڭ يارىدىمى بىلەن مەن بالىلىرىمدىن بىرىگە ئاچچىقلانغان ياكى ئۇرغان چاغلىرىمدا ئۇنى قارغىماستىن ياكى لەنەت ئوقۇماستىن، بەلكى: «ئاللاھ ساڭا ھىدايەت بەرسۇن!» دەيدىغان بولدۇم. بۇنداق دېيىشنى مەن ئانام رەھمەتلىكتىن ئۆگەنگەن ئىدىم. ئانام بىز قېرىنداشلار قاچان بىر ـ بىرىمىزگە غەزەپلىنىپ قالساق: «ئاللاھ ساڭا ھىدايەت بەرسۇن!» دەيتتى.

ئىمام بۇخارىي رىۋايەت قىلغان بىر ھەدىستە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ دەۋرىدە ئابدۇللاھ ئىسىملىك بىر ئادەم بولۇپ، ئۇنىڭ «ئېشەك» دەپ لەقمى بار ئىكەن. ئۇ ھەر دائىم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا كۈلكە بېغىشلايدىكەن. ئۇ بىر قېتىم ھاراق ئىچكەنلىك سەۋەبىدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا شەرىئەت بويىچە دەررە ئۇرۇشقا بۇيرۇغان ئىكەن.

بىر كۈنى ئۇ يەنە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھۇزۇرىغا كەلتۈرۈلۈپتۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنى يەنە دەررە ئۇرۇشقا بۇيرۇپتۇ. قەۋمنىڭ ئىچىدىن بىر ئادەم:

ـ ئى ئاللاھ! ئۇنىڭغا لەنەت قىلغىن! بۇ ئادەم جازالىنىدىغان ئىشنى نېمانچە كۆپ قىلىدۇ، ـ دەپتۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام:

ـ ئۇنىڭغا لەنەت ئوقۇماڭلار! ئاللاھ بىلەن قەسەم قىلىمەنكى، مەن ئۇنىڭ ئاللاھنى ۋە ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرىنى ياخشى كۆرىدىغانلىقىنى بىلىمەن، ـ دەپتۇ[10].

مانا بۇ ساھابە ھېلىقى كىشىگە دەررە ئۇرۇش جەريانىدا ھاياجاندىن ئۆزىنى تۇتالماي ئۇنىڭغا لەنەت ئوقۇغاندا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا تىلىنى يېغىشقا بۇيرۇغان ئىكەن. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەنە ئىلگىرى جازالىنىپ بولغانلارنىمۇ ئەيىبلىمەسلىككە ئالاھىدە ئەھمىيەت بېرىدىكەن.

[10] ئىمام بۇخارى، 2967ـ ھەدىس.

ئېلىم - سېتىمغا يوشۇرۇنغان سەدىقە

كىچىك ۋاقىتلىرىمدا دادام مېنى ئېلىم - سېتىم ماھارەتلىرىنى ئۆگىنىشىم ئۈچۈن بازارغا ئېلىپ چىقاتتى. ئۇ يايمىچىلاردىن بىرەر نەرسە سېتىۋالغاندا باھا تالاشمايلا سېتىۋالاتتى. مەن ئۇنىڭغا بىر كۈنى:

- دادا! ئۇلارنىڭ دېگىنىگە سېتىۋالامسىز؟ ئۇلار بىلەن باھا تالىشىپ ئالسىڭىز، ئەرزانراق ئالاتتىڭىز ئەمەسمۇ؟! - دېگەن ئىدىم، دادام ماڭا چۈشەندۈرۈپ مۇنداق دېدى:

- ئوغلۇم! يايمىچىلار بىچارىلەردۇر. ئۇلارنىڭ بالا - چاقىلىرى بار، ئۇلارنىڭ ئىچىدە يېتىملارنى باقىدىغانلار بار. بەلكى بەزىلىرى كېسەل بولۇشى مۇمكىن. يەنە پۈتۈن ئائىلىسى بىلەن بىرلا ئېغىز ئۆيدە ئولتۇرىدىغانلارمۇ بار. شۇڭا مەن ئۇلار بىلەن باھا تالاشمايلا دېگىنىگە سېتىۋالسام، ئازراق قىممەت سېتىۋېلىشىم مۇمكىن. مەن بۇنى بىلىمەن. لېكىن بۇ قىيامەت كۈنى تارازا - مىزاندا ئېغىر كېلىدىغان مەخپىي سەدىقە بولۇپ قالىدۇ. ئەگەر ئۇلارغا ئاشكارا بەرسەم خىجالەتتە قالىدۇ. ماللىرىنى باھا تالاشماستىن سېتىۋالسام، ئۇلار بۇ خىجالەتچىلىكتىن قۇتۇلىدۇ. بىزمۇ مەخپىي سەدىقە بەرگەن بولىمىز. ئۇلارمۇ خۇشال بولۇپ قالىدۇ. بۇنىڭ بىلەن ئۇلار ھاجەتلىرىنى راۋا قىلىۋالىدۇ ھەمدە ھالال تىجارەتكە تېخىمۇ قىزىقىدىغان بولىدۇ.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئىمام بۇخارىي رىۋايەت قىلغان بىر ھەدىستە مۇنداق دەيدۇ: «سودا قىلغاندا ۋە قەرز سۈيلىگەندە كەڭ قورساق، سىلىق - سىپايە بولغان ئادەملەرگە ئاللاھ رەھمەت قىلسۇن!»[11].

ئىمام بۇخارىي رىۋايەت قىلغان يەنە بىر ھەدىستە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «بۇرۇنقى زاماندا بىر سودىگەر بار ئىدى، ئۇ كىشىلەرگە قەرز

[11] سەھىھ ئىبنى ماجە، 1804- ھەدىس.

بىرىپ تۇراتتى. ئەگەر قەرزنىڭ ۋاقتى توشۇپ، تۆلىيەلمىگۈدەك قىينچىلىقتا قالغان قەرزدارنى كۆرسە، خىزمەتچىلىرىگە:

ـ ئۇنىڭدىن قەرزنى كۆتۈرۈۋېتىڭلار. شۇ سەۋەبتىن، ئاللاھ بىزنىڭ گۇناھلىرىمىزنى ئۆچۈرۈۋېتىشى مۇمكىن، ـ دەيتتى. شۇنىڭ بىلەن ئاللاھمۇ ئۇنىڭ گۇناھلىرىنى كەچۈرگەن ئىدى»[12].

[12] سەھىھ مۇسلىم 1562 ـ ھەدىس.

قىممەتلىك كۈنلۈك

بىر كۈنى مەن دادامدىن كۈنلۈك ئېلىپ بېرىشنى تەلەپ قىلغان ئىدىم. دادام ماڭا:

ـ مەن خىراجەت ئۈچۈن بەرگەن پۇللاردىن تېجەپ سېتىۋالغىن، ـ دېدى.

مەن شۇ چاغدا 13 ياشقا كىرگەن ئىدىم. بىز ئوغۇل ـ قىز بولۇپ بەش قېرىنداش ئىدۇق. ئەگەر دادام ماڭا كۈنلۈك سېتىۋالسا، چوقۇم باشقا قېرىنداشلىرىمغىمۇ شۇنىڭغا ئوخشاش كۈنلۈك سېتىۋېلىشى كېرەك ئىدى. ھېچ بولمىغاندا ئۇلارغا كۈنلۈك ئالغۇدەك پۇل بېرىشكە مەجبۇر بولۇپ قالاتتى. مەن خىراجەت بېرىلگەن پۇللاردىن بەش سوم تېجەپ، دادامغا بەردىم. دادام ماڭا ئۈچ سومغا كۈنلۈك سېتىۋېلىپ، ئىككى سومنى قولۇمغا قايتۇرۇپ بەردى.

مەن دادامدىن ئىقتىسادچانلىقنى ئۆگەندىم. مۇشۇ كۈنلۈكمۇ ئۆزۈم ئىقتىسادچانلىق بىلەن پۇل يىغىپ سېتىۋالغان تۇنجى مۈلكۈم ئىدى. مەن بۇ كۈنلۈكنى 15 يىلدىن بېرى ناھايىتى ئوبدان ساقلاپ كېلىۋاتىمەن. چۈنكى، مەن ئۇنى ئۆزۈم تېجەپ يىغقان پۇللارغا ئالغان. ئۇ ئاسانلىقچە قولغا كەلمىگەن ئىدى. ئەلۋەتتە، دادام ماڭا كۈنلۈكتىن قىممەت باھالىق نەرسىلەرنى ئېلىپ بەرگەن بولسىمۇ، مەن ئۇلارنى يوقىتىپ قويىدۇم ياكى بۇزۇلۇپ كەتتى. ئەمما بۇ كۈنلۈكنى ھېلىھەم ساقلاۋاتىمەن.

يېڭى كىيىم سېتىۋېلىش مۇھىم تەربىيەلەش پۇرسىتىدۇر

يېڭى كىيىم سېتىۋېلىش جەريانىدا بالىلىرىمىزغا تەربىيە قىلىدىغان بىر قاتار ئۇسۇللار بار بولۇپ، بۇلار ئىنتايىن مۇھىم ئەھمىيەتكە ئىگە. بۇلار بىلەن تونۇشۇپ چىقىش ئۈچۈن ئاتا ـ ئانىلارنىڭ تۆۋەندىكى تەجرىبىلىرىگە قاراپ چىقايلى:

مەلۇم بىر ئانا مۇنداق دەيدۇ:

مەن ھەر قېتىملىق يېڭى كىيىم سېتىۋېلىش ۋاقتىنى بالىلىرىمنى سودا ـ سېتىققا چېنىقتۇرۇش ۋە ئۆزىگە تايىنىشنى ئۆگىتىشنىڭ ئەڭ ياخشى پۇرسىتى دەپ ئويلايمەن.

ئوغلۇم كىچىك ۋاقتىدا ئۇنىڭ ئۈچۈن كىيىم سېتىۋالماقچى بولسام، ئۇنىڭغا:

ـ ئوغلۇم! ئەمدى سەنمۇ چوڭ بولۇپ قالدىڭ. كىيىم سېتىۋېلىشتا ئىككىمىز تەڭ كۈچ چىقىرايلى. سەن رەڭگىنى، پاسوننىنى تاللا، مەن رەختنىنى تاللاپ، باھاسىنى سۆزلىشەي، بولامدۇ، ئوغلۇم؟ ـ دەيتتىم.

بۇ ئۇسۇلنى ئوغلۇم 15 ياشقا كىرگۈچە قوللاندىم. كىيىم سېتىۋېلىشقا چىققان بىر كۈنى ئۇنىڭغا مۇنداق دېدىم:

ـ سەن ئەمدى بۇرۇنقىغا قارىغاندا خېلىلا چوڭ بولۇپ قالدىڭ. كىيىم سېتىۋالغاندا مۇنداق قىلايلى: سەن پاسوننىنى، رەڭگىنى ۋە رەختنىنى تاللىغىن. خالىساڭ ماڭا مەسلىھەت سالساڭ بولىدۇ. مەن پەقەت باھاسىغا قاراپ تاللاي، بولامدۇ؟

بۇ ئارقىلىق ئوغلۇم كىيىم ـ كېچەكلەرنىڭ رەختنى پەرقلەندۈرۈپ تاللىيالايدىغان بولدى. گاڭگىراپ قالغاندا ئۇنىڭغا مەسلىھەت بەردىم. بۇ ئىشنى ئۈچ يىل داۋاملاشتۇرغاندىن كېيىن ئوغلۇم 18 ياشقا كىرگەندە ئۇنىڭغا مۇنداق دېدىم:

ـ بىز يىللاردىن بېرى بىرلىكتە كىيىم سېتىۋالدۇق. سەنمۇ ئەمدى ئۆزۈڭگە تايانغۇدەك چوپچوك يىگىتكە ئايلاندىڭ. كىيىم سېتىۋېلىش ئۈچۈن ساقلاپ قويغان پۇللار مانا. بۇنى ئېلىپ، ئۆزۈڭ خالىغان كىيىمنى سېتىۋالغىن. سېنىڭ رەختى ياخشى، پاسونى كۆركەم كىيىملەرنى سېتىۋالالايدىغانلىقىڭغا ئىشىنىمەن.

شۇنىڭدىن كېيىن ئوغلۇم كۆپىنچە مۇۋەپپەقىيەتلىك هالدا ياخشى كىيىملەرنى سېتىۋالالايدىغان بولدى.

باللىرىڭىزغا كونا كىيىملىرىنى تاشلىۋەتمەي سەدىقە قىلىشنى ئۆگىتىڭ!

مەلۇم بىر ئانا مۇنداق دەيدۇ:

مەن باللىرىمنى كىچىك ۋاقتىدىن باشلاپلا يېڭى كىيىم سېتىۋېلىپ، ئۆيگە قايتىپ كەلگەندىن كېيىن كونا كىيىملىرىنى نامراتلارغا ياكى ئېھتىياجلىق ئۇرۇق ـ تۇغقانلارغا بېرىشكە ئادەتلەندۈردۈم. ئۇلار بۇ ئىشنى ئۇزۇن يىللار داۋاملاشتۇردى.

ئاللاهقا شۈكرىكى، ئۇلار كىشىلەرگە ياخشىلىق قىلىشنى ياخشى كۆرىدىغان، ئاقكۆڭۈل باللاردىن بولۇپ قاتارغا قوشۇلدى.

يېڭى كىيىم كىيگەندىكى دۇئا ۋە تەشەككۇر

مەلۇم بىر دادا مۇنداق دەيدۇ:

يېڭى كىيىم سېتىۋالغان كۈن بالىلارغا ئاللاھقا تەشەككۇر ئېيتىشنى ئۆگىتىدىغان ياخشى پۇرسەت. بىز بۇ كۈندە ئۇلارغا يېڭى كىيىم كىيگەندە ئوقۇلىدىغان دۇئانى ئۆگىتەلەيمىز. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يېڭى كىيىم كىيگەندە ئۇ كىيىمنىڭ سەللە، كۆڭلەك، چاپان دېگەندەك ئىسمى بىلەن ئاتاپ مۇنداق دۇئا قىلاتتى:

«ئى ئاللاھ! ساڭا ھەمدۇسانالار بولسۇن! بۇ كىيىمنى ماڭا سەن بەردىڭ. مەن ئۇنىڭ ياخشىلىقىنى ۋە ياخشىلىق ئۈچۈن كىيىشنى تىلەيمەن. ساڭا سىغىنىپ ئۇنىڭ يامانلىقىدىن ۋە يامانلىق ئۈچۈن كىيىشتىن پاناھ تىلەيمەن»[13].

مەن بالىلىرىم بىلەن مەسلىھەتلىشىپ تاماق ئۈستىلىگە تاماق يېگەندە ئوقۇلىدىغان دۇئانى، كىيىم ئىشكابىغا يېڭى كىيىم كىيگەندە ياكى كىيىم ئالماشتۇرغاندا ئوقۇلىدىغان دۇئانى، ئەينەكنىڭ ئۈستىگە ئەينەككە قارىغاندا ئوقۇلىدىغان دۇئانى يېزىپ چاپلاپ قويدۇم.

[13] سەھىھ تىرمىزى، 1767ـ ھەدىس.

بایرام كۈنى ۋە يېڭى كىيىم ماجىراسى

مەلۇم بىر دادام مۇنداق دەيدۇ:

روزا ھېيىت يېتىپ كېلىش ئالدىدا تۇراتتى. بەش ئوغلۇم ئۈچۈن يېڭى كىيىم سېتىۋالغۇدەك پۇلۇم يوق ئىدى. مەن ئۇلارنى بىر يەرگە يىغىپ، ھازىرچە ئائىلە ئىقتىسادىي شارائىتىمىزنىڭ ياخشى ئەمەسلىكىنى، شۇنداقتىمۇ تۇرمۇش چىقىمىمىزدىن ئېشىنغان 350 سوملا بارلىقىنى، بۇ پۇلنىڭ ئۇلاردىن پەقەت ئىككىسى ئۈچۈنلا يېڭى كىيىم سېتىۋېلىشقا يېتىدىغانلىقىنى چۈشەندۈرۈپ، زادى قانداق قىلىش توغرىسىدا ئۇلارغا مەسلىھەت سالدىم.

بۇ قېتىم ئۇلار كىيىم سېتىۋېلىش ئۈچۈن ئارىسىدىن ئىككىيلەننى تاللاپ كۆرسەتسە، يەنە باشقىلارغىمۇ كېيىنكى قېتىمدا نۆۋەت كېلىدىغانلىقىنى ئەسكەرتىپ قويدۇم. ئارىدا بىرئاز جىمجىتلىق ھۆكۈم سۈرگەندىن كېيىن چوڭ ئوغلۇم مۇنداق دېدى:

ـ دادا! مەن بۇ ھېيىتتا يېڭى كىيىم كىيمەي، ئىشكابتا بار كىيىملىرىمنى كىيىپ تۇراي! ـ دېدى.

باشقىلارمۇ بىر ـ بىرلەپ ئۇنىڭغا ئەگىشىپ يېڭى كىيىم كىيمەيدىغانلىقىنى، كىيىشنى خالايدىغانلار بولسا، نۆۋەتنى ئۆتۈنۈپ بېرىدىغانلىقىنى ئېيتىشتى.

بۇ مەنزىرىنى كۆرۈپ چاناقلىرىم ياشقا تولدى. خۇشاللىقتىن ھەممىسىنى قۇچاقلاپ باغرىمغا باستىم ۋە ئاللاھقا چەكسىز تەشەككۈر ئېيتتىم. شۇنىڭدىن تارتىپ قۇربان ھېيىتقىچە ئازراق پۇل يىغدىم. ئائىلىدىكى ھەممىمىز يېڭى كىيىم كىيدۇق. شۇ چاغدا مەن بالىلىرىمغا بۇ نېمەتنىڭ ئۆزئارا ئۆتۈنۈپ بېرىش، كۆيۈنۈش ۋە ئىناقلىقنىڭ بەركىتىدىن كەلگەنلىكىنى چۈشەندۈردۈم.

قىزىڭىزنىڭ كىيىملىرىنى ياقتۇرمىسىڭىز قانداق ئىپادە بىلدۇرىسىز؟

مەلۇم بىر كىشىنىڭ تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇيدىغان بىر قىزى بار ئىدى. ئۇ قىزىنىڭ كىينىشىگە تولا چىپىلىپ كەڭ، ئىسلامچە ئېسىل كىيىملەرنى كىيىشنى تەلەپ قىلاتتى. لېكىن قىز دادىسىنىڭ سۆزىنى ئاڭلىمايتتى، ئۇنىڭ ئالدىدا تەپ تارتماستىن خالىغان كىيىملەرنى كىيىپ سىرتقا چىقىپ كېتەتتى.

دادىنىڭ بىر كۈنى قاتتىق ئەرۋاھى ئۇچتى ـ دە، قىزىنىڭ ئىسلامغا ئۇيغۇن بولمىغان ھەممە كىيىملىرىنى بىر يەرگە يىغىپ كۆيدۈرۈۋەتتى. ئاندىن قىزىغا ئاۋازىنىڭ بېرىچە ۋارقىرىدى، ھەتتا ئۇرۇپ تاشلىدى. ئەلەمگە چىدىمىغان قىز ئاخىر ئۆيدىن قېچىپ كەتتى. مانا ئەمدى بىچارە قىزنى قانداق يامان ئاقىۋەتلەرنىڭ كۈتۈپ تۇرۇۋاتقانلىقىنى تەسەۋۋۇر قىلغىلى بولمايدۇ.

نامۇۋاپىق كىيىملەرنى كىيىش مەسىلىسىنى بىر تەرەپ قىلىشتا ئىنتايىن ياخشى ۋە ئەمەلىيەتچانلىققا ئىگە بولغان ئۇسۇللار بار بولۇپ، تۆۋەندە بىز بىرقانچە كىشىنىڭ بۇ ھەقتىكى ئەمەلىي تەجرىبىلىرىنى تونۇشتۇرۇپ ئۆتىمىز:

ئائىلىمىزدە بويىغا يېتىش ئالدىدىكى قىزلارغا «ئىسلامىي كىيىم كىيىش مۇراسىمى» ئۆتكۈزۈپ بېرىدىغان ئادىتىمىز بار ئىدى. بۇ مۇراسىمدا ئانام ئارىمىزدىكى بويىغا يەتكەن قىزنى بازارغا ئېلىپ چىقىپ، ئىسلامنىڭ كۆرسەتمىلىرىگە ئۇيغۇن، ئەڭ چىرايلىق كىيىملەرنى سېتىۋالغاندىن كېيىن ئۆيدە پائالىيەت ئۆتكۈزۈپ بېرەتتى. پائالىيەتتە ھەممىمىز ئاشۇ ھەمشىرىمىزنىڭ ئىسلامچە كىينگەنلىكىنى ئالاھىدە تەبرىكلەيتتۇق. ئەسلىدە بىز بۇ خىل كىيىمنى ئادەتتە نامازدىمۇ كىيەتتۇق، لېكىن مۇراسىمدا كىيىشنىڭ باشقىچە ھۇزۇرى بار ئىدى. چۈنكى، بىز شۇ كۈنى مۇراسىم ئۆتكۈزۈلىدىغان ئۆينى ئاجايىپ چىرايلىق بېزەيتتۇق. تاملارغا شارلارنى ئاساتتۇق. ھەمشىرىمىز ئۈچۈن مەخسۇس ھۇجرا، كارۋات قاتارلىق نەرسىلەرنى يېڭىدىن تەييارلاپ بېرەتتۇق. مۇراسىمى ئۆتكۈزۈلگەن بۇ قىز شۇنىڭدىن تارتىپ ئۆزىنى ناھايىتى بەختلىك

هېس قىلاتتى ۋە ئۆز ـ ئۆزىگە بولغان تەلىپى ۋە مەسئۇلىيەتچانلىق تۇيغۇسى تېخىمۇ ئاشاتتى.

* * *

بويۇمغا يەتكەن مەزگىللىرىم ئىدى. بىر كۈنى ئانام مېنىڭ قىسقا، كالتە كىيىملەر بىلەن سىرتقا چىقىشقا تەييارلانغانلىقىمنى كۆرۈپ:

ـ قىزىم! ھەسەلنى چىۋىندىن ساقلاش ئۈچۈن يۆگەپ قويۇش كېرەك، ـ دېدى.

مەن ئانامنىڭ نېمە دېمەكچى بولغانلىقىنى چۈشەندىم. ئانام ماڭا سەن چىرايلىق بىر قىز. شۇڭا بۇ گۈزەللىكىنى ئازغۇن ياشلارنىڭ كۆزلىرىدىن ساقلىمىساڭ بولمايدۇ، دېمەكچى ئىدى. ئاللاھنىڭ رەھمىتى بىلەن مەن ياتاق ئۆيۈمگە كىرىپ، چىرايلىق ئىسلامي كىيىملىرىمنى كىيگەندىن كېيىن سىرتقا چىقتىم.

* * *

بىر كۈنى دادام كىيگەن كىيىملىرىمنى كۆرۈپ تازا ياقتۇرۇپ كەتمىدى. ئۇنىڭ كىيىم ـ كېچەككە نىسبەتەن ئۆزگىچە قاراشلىرى بار ئىدى. ئۇ ماڭا گەپ قىلمايلا ئانامدىن بىر پارچە خەت ئەۋەتىپتۇ. خەتتە مۇنۇلار يېزىلغان ئىدى:

«قىزىم! مەن سىزنى ئاللاھ ۋە ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرى ياخشى كۆرىدىغان كىيىملەرنى كىيسىكەن دەيمەن. سىزنى ھۆرمەتلەيمەن. كۆڭلىڭىزنى ئاغرىتىپ قويماسلىق ئۈچۈن بۇ مەكتۇپنى ئەۋەتتىم. سىز قانداق قارايسىز؟».

خەتنى ئوقۇۋېتىپ كۆزلىرىم ياشقا تولدى. ياتاق ئۆيۈمگە يۈگۈرگىنىمچە كىرىپ كەتتىم ۋە ئىنتايىن بىئارام بولدۇم. دادامغا قارىغۇدەك يۈزۈم يوق ئىدى. مەن ئالدىراپلا ئېسىل ئىسلامچە كىيىملىرىمنى كىيىپ، دادامنىڭ يېنىغا چىقتىم. دادامنىڭ كۆزى مېنىڭ ئۈستىبېشىمغا چۈشەر ـ چۈشمەيلا خۇشاللىقتىن ئورنىدىن تۇرۇپ، پېشانەمگە سۆيۈپ قويدى.

* * *

ئەمدىلا بويۇمغا يەتكەن مەزگىللەردە دادام بىلەن ئارىمىزدا ئىسلامچە كىينىش هەققىدە دەتالاش يۈز بەردى. دادامنىڭ تەلىپى ئىنتايىن چىڭ ئىدى. مەن دادامنىڭ پىكرىگە قوشۇلماي، قارشىلىق بىلدۈردۈم. نەتىجىدە دادامنىڭ ماڭا بولغان قارشىلىقى توختاپ قالدى.

ئاردىن ئۇزۇن ئۆتمەيلا دادامنىڭ بىر پارچە خېتىنى تاپشۇرۇۋالدىم. ئۇ خېتىدە مېنى قانچىلىك ياخشى كۆرىدىغانلىقىنى، مېنىڭ ئىسلامغا ئۇيغۇن، چىرايلىق كىيىملەرنى كىيىدىغان ياخشى قىز بولۇشۇمنى ئارزۇ قىلىدىغانلىقىنى، مېنىڭ پاتىمە، ئائىشە ۋە خەدىچە ئانىلىرىمىزدەك ئالىيجانىاب ئاياللاردىن بولۇشۇمنى ئۈمىد قىلىدىغانلىقىنى، شۇنداقلا هەر نامازدا مەن ئۈچۈن دۇئا قىلىدىغانلىقىنى يېزىپتۇ ۋە خېتىنى: «قىزىم! مەن سىزنى مەڭگۈ ياخشى كۆرىمەن» دەپ تاماملاپتۇ.

دادامنىڭ بۇ خېتى ماڭا چوڭقۇر تەسىر قىلدى. مەن شۇ كېچىسى دادامنىڭ خېتىنى قايتا ـ قايتا ئوقۇپ، كۆز يېشىم بىلەن نەملەپ چىقتىم. دادام ماڭا بۇ هەقتە ئېغىز ئېچىپ باقمىدى. ئۇنىڭ ماڭا سەۋرچانلىق بىلەن تەربىيە قىلىشى ۋە تەدبىر بىلەن يېتەكلىشى ئاستىدا ئاللاھ قەلبىمگە هىدايەت نۇرىنى تاشلىدى. مەن ئۆزلۈكۈمدىن بېشىمغا ياغلىق چەگدىم. مەن بۇ قېتىم ئىسلامي كىيىملەرنى دادامنى رازى قىلىش ئۈچۈن ئەمەس، بەلكى ئاللاھنى رازى قىلىش ئۈچۈن كىيدىم.

كەپسىز قىزىڭىزغا قانداق مۇئامىلە قىلىسىز؟

مەن بويۇمغا يەتكەن چاغلىرىمدا ئىنتايىن كەپسىز بىر قىز ئىدىم. گىرىم قىلىپ، ياسىنىپ يۈرۈشكە بەكلا ئامراق ئىدىم، ناخشا ـ مۇزىكىلارنى قەۋەتلا ياخشى كۆرەتتىم. دادامنىڭ بۇ چاغدا ماڭا قانداق مۇئامىلە قىلغانلىقىنى بىلەمسىز؟

دادام مېنى مېھمانلارنىڭ ۋە دوستلىرىمنىڭ ئالدىدا ئىنتايىن ماختايتتى، ئۇلارغا ياخشى گېپىمنى قىلىپ بېرەتتى. نامىز ئوقۇۋاتقىنىمنى كۆرسە، ماڭا ئاڭلىتىپ تۇرۇپ: «ئى ئاللاھ! قىزىمنى ياخشى قىزلارنىڭ قاتارىدىن قىلغىن، ئوقۇغان نامىزىنى قوبۇل قىلغىن!» دەپ دۇئا قىلاتتى.

بۇ ئىشلار قەلبىمگە چوڭقۇر تەسىر قىلدى. شۇنىڭدىن تارتىپ مەن دادامنىڭ ئارزۇسىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش ئۈچۈن تىرىشىدىغان، ئىسلامي كىيىملەرنى كىيىدىغان، كۆپ قۇرئان ئوقۇيدىغان بولدۇم. قىسقىسى، مېنىڭ ئىش ـ ھەرىكەتلىرىمدە چوڭ ئۆزگىرىش بولدى.

قانداق قىلغاندا بالىڭىز سىزگە ئىتائەت قىلىدىغان بولىدۇ؟

بەلكىم سىز بالىڭىزغا ھەر دائىم بۇيرۇق چۈشۈرۈپ، بويسۇنۇش بالىنىڭ مەجبۇرىيىتى، بۇيرۇق چۈشۈرۈش مېنىڭ ھەققىم دېيىشىڭىز مۇمكىن. نەتىجىدە بالىڭىز ئۆزىنى كۈن بويى بۇيرۇق ۋە مەجبۇرىيەتلەرنىڭ مۇھاسىرىسى ئىچىدە قاپسىلىپ قالغانىدەك، ئەركىنلىكى تامامەن تارتىۋېلىنغانىدەك ھېس قىلىپ قالىدۇ. دېمەك، سىز بۇنداق ئۇسۇل ئارقىلىق بالىڭىزغا زىيانكەشلىك قىلغان بولىسىز، ئۆزىڭىزمۇ ئاستا ـ ئاستا زىيان تارتىسىز. چۈنكى، ئۇ سىزگە بارا ـ بارا بويۇنتاۋلىق قىلىدىغان، ھۆركىرەيدىغان بولۇپ قالىدۇ. بۇنداق ئەھۋال داۋاملىشىۋەرسە، بالىڭىزدىن ئايرىلىپ قېلىشىڭىزمۇ مۇمكىن.

شۇڭا مەن مۇشۇ نۇقتىنى نەزەردە تۇتۇپ، ئوغلۇمغا ھەپتىدە بىر كۈن ۋاقىت ئاجراتتىم ۋە بۇ كۈننى «ئەركىنلىك كۈنى» دەپ ئاتىدىم. بۇ كۈندە ئوغلۇم ئۆزى خالىغان ئىشنى قىلالايدۇ، خالىغان ئويۇنلارنى ئوينىيالايدۇ. ھەتتا ئانىسىنىڭ نەزىرىدە ناھايىتى ئاۋارىچىلىق ۋە قورقۇنچلۇق ھېسابلىنىدىغان قۇمغا دەسسەپ ئويناش، لاي ئېتىپ ئويناش قاتارلىق پاكىزلىققا دەخلى يەتكۈزىدىغان ئويۇنلارنىمۇ ئوينايدۇ. بالام قانغۇچە ئويناپ بىر كۈننى كەچ قىلغاندىن كېيىن ئۆيدىكى نەرسە ـ كېرەكلەرنى قالايمىقان قىلىۋەتكەن بولسىمۇ، ھەتتا بەزى نەرسىلەرنى بۇزۇۋەتكەن بولسىمۇ، ئۇنىڭغا قەتئىي ئاچچىقلانمايمەن، تاپا ـ تەنە قىلمايمەن. ئەمما «ئەركىنلىك كۈنى»دىن باشقا ھەپتىنىڭ ئالتە كۈندە چوقۇم ئائىلىنىڭ تەرتىپ ـ تۈزۈملىرى ۋە قائىدە ـ نىزاملىرىغا ئەمەل قىلىشنى تەلەپ قىلىمەن. بۇ ئۇسۇل بالامنىڭ ئائىلە ۋە مەكتەپنىڭ قائىدە ـ تۈزۈملىرىگە ئەستايىدىللىق بىلەن رىئايە قىلىشىدا ناھايىتى مۇھىم رول ئوينىدى. ئوغلۇم ئازراق چوڭ بولغاندا «ئەركىنلىك كۈنى»دە چوقۇم بەش ۋاخ نامازنى تاشلىماسلىق دېگەندەك بەزى پىرىنسىپلارنى قوشۇپ قويىدۇم.

بۇ ئۇسۇلنى قوللىنىش نەتىجىسىدە بالامنىڭ پىسخىكىلىق تەڭپۇڭلۇقىمۇ

ناهایىتى ياخشى، تۇرمۇش ئىشلىرىدىمۇ ئەركىن پىكىر قىلالايدىغان، ھەتتا مەسلىھەت بېرەلەيدىغان بولدى. شۇنىڭ بىلەن مەن ئۇنى ئائىلە ئىشلىرىدىمۇ ئۆزۈمگە يارداملىچى قىلىۋالدىم.

ئىتائەت دەپتىرى

مەن بىر خاتىرە سېتىۋېلىپ، ئۇنىڭغا «ئىتائەت دەپتىرى» دەپ ئىسىم قويدۇم ۋە ئۇنى باللىرىمنىڭ سانىغا قاراپ بۆلەكلەرگە بۆلدۈم. مەن بۇيرۇغان ئىشلاردا ئۇلار ماڭا ئىتائەت قىلسا، سانى بويىچە خاتىرىلەپ قويدۇم. ھەپتە ئاخىرىدا ھەممىمىز بىرگە ئولتۇرۇپ، ئۇلارنىڭ ھەربىرىنىڭ بىر ھەپتە جەريانىدا ماڭا ئىتائەت قىلىش قېتىم سانىنى ئوقۇپ بەردىم. ئەگەر ئۇلارنىڭ ئىتائەت سانى 100 قېتىمغا يەتسە، ئۇلارغا مۇكاپات بۇيۇمى تارقاتتىم. بىر كۈنى ئۇلار ماڭا:

ـ ئانا! سىز بەزى ئىشلارنى خاتىرىلىمەپسىز. ئەسلىدە سىز بىزنىڭ نېمىلەرگە ئىتائەت قىلىشىمىز كېرەكلىكىنى يازسىڭىز بولاتتى، ـ دەپ مېنى خۇشال قىلىۋەتتى.

مەن باللارنىڭ تەلىپى بويىچە ئۇلار ئىتائەت قىلىشقا تېگىشلىك ئىشلارنىڭ تىزىملىكىنى تۈرغۇزدۇم.

بۇ خاتىرە ئىككى خىل مەقسەتتە تۈزۈلگەن بولۇپ، بىرىنچىسى: ئۆزۈم ئۈچۈن ئىدى. يەنى باللىرىمنىڭ ماڭا ئەمەلىيەتتە قانچىلىك ئىتائەت قىلىدىغانلىقىنى بىلىپ باقماقچى بولدۇم. بۇنداق بولغاندا باللار بەزى ئىتائەت قىلمىغان ئەھۋاللاردا ئۇلاردىن يامان گۇمان قىلمايتتىم ۋە ئۇلارنى ئەپۇ قىلالايتتىم. چۈنكى، مەن كۆپىنچە ئانىلارنىڭ باللىرى ئۆزلىرىگە ئاساسەن ئىتائەت قىلسىمۇ، بىرەر قېتىم ھۇرۇنلۇق قىلىپ قويسا ئۇلارنى سەركەش، ماڭا ئىتائەت قىلمايدۇ، ناچار دەپ ئەيىبلەيدىغانلىقىنى كۆرگەن ئىدىم.

ئىككىنچىسى: باللىرىمنى ماڭا ئىتائەت قىلىشقا ئىلھاملاندۇرۇش. مەن بۇ ئارقىلىق باللىرىمغا ئۇلارنىڭ ھەقىقەتەن ئاتا ـ ئانىسىغا ئىتائەت ۋە ھۆرمەت قىلىدىغان ياخشى باللار ئىكەنلىكىنى ئەمەلىي ئىسپاتلاپ بېرەلەيتتىم. شۇنداقلا باللارنىڭ ماڭا بولغان ئىتائىتى ۋە ھۆرمىتى كۈندىن ـ كۈنگە ئاشاتتى. ئاللاھقا شۈكرىكى، ئىككىلا مەقسىتىم ئەمەلگە ئاشتى.

دۇئا باللارنى هەرىكەتلەندۇرىدۇ

دادام رەھمەتلىك بىزنى بىرەر ئىشقا بۇيرۇماقچى بولسا مۇنداق دەيتتى:

ـ ئوغلۇم ئەھمەد! ئاللاھ ساڭا بەرىكەت بەرسۇن، ھەممە ئىشلىرىڭغا قولايلىق بەرسۇن! پالانى ئىشنى قىلىۋەتكىنە! مۇھەممەد بالام! ساڭا ئاللاھ ياخشىلىق ئاتا قىلسۇن، پالانى نەرسىنى يېنىمغا ئەكېلىپ بەرگىنە!

بىز دادامنىڭ تەلىپىنى ئورۇنداپ بولغاندىن كېيىن دادام يەنە:

ـ ئاللاھ گۇناھىڭنى كەچۈرسۇن، مەرتىۋەڭنى ئۈستۈن قىلسۇن! ـ دەپ دۇئا قىلاتتى.

بىز ئەنە شۇنداق دۇئالار ئالدىدا دادامنىڭ تەلىپىنى رەت قىلىشقا كۆڭلىمىز ئۇنمايتتى. بىر ئىشقا بۇيرۇشتىن بۇرۇن دۇئا قىلغان دادىنىڭ تەلىپىنى قانداقمۇ رەت قىلغىلى بولسۇن؟ ئىش شۇ دەرىجىگە يەتتىكى، بىز چوڭ بولغاندا دادىمىزنىڭ دۇئاسىنى ئېلىش ئۈچۈن يەنە بىزنى ئىشقا بۇيرۇشنى ئۈمىد قىلىدىغان بولۇپ قالدۇق.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «ئاللاھنى ۋاستە قىلىپ تۇرۇپ سىلەردىن پاناھلىق سورىغان كىشىگە پاناھلىق بېرىڭلار، ئاللاھنى ۋاستە قىلىپ تۇرۇپ بىر نەرسە سورىغان كىشىگە سورىغىنىنى بېرىڭلار، چاقىرغان كىشىنىڭ چاقىرىقىغا ئىجابەت قىلىڭلار. سىلەرگە ياخشى ئىش قىلىپ بەرگەن كىشىنى مۇكاپاتلاڭلار. مۇكاپاتلىغۇدەك بىر نەرسە تاپالمىساڭلار، ئۇلار ئۈچۈن مۇكاپاتلانغانلىقىنى ھېس قىلدۇرغۇدەك دەرىجىدە دۇئا قىلىڭلار!»[14].

[14] ئالبانىينىڭ: «سەھىھى ئەبى داۋۇد»، 5109ـ ھەدىس.

بالىڭىزنى قانچە كۆپ باغرىڭىزغا باسسىڭىز، سىزگە شۇنچە ئىتائەت قىلىدىغان بولىدۇ

ئاللاھ ماڭا ئىككى قىز پەرزەنت ئاتا قىلغان ئىدى. ئۇلارغا بەكمۇ قوپال مۇئامىلە قىلاتتىم. نەتىجىدە ئۇلار ئىنتايىن كەپسىز، بويۇنتاۋ، گېپىمگە ئۇنىمايدىغان بولۇپ قالدى. ئارىمىزدىكى جېدەل ـ ماجىرالار ھېچ توختىمايتتى. بىر كۈنى مەن ئولتۇرۇپ ئۇزۇن ئويلاندىم.

كۆپ ئويلانغاندىن كېيىن، قانداقلا بولمىسۇن قىزلىرىمغا مېھىر ـ شەپقەت بىلەن مۇئامىلە قىلىش قارارىغا كەلدىم. شۇنىڭدىن باشلاپ ئۇلارنى بەكمۇ ھۆرمەتلىدىم، پات ـ پات باغرىمغا بېسىپ، پېشانىسىگە سۆيۈپ قويدۇم. ھەيران قالارلىقى، ئۇلاردا ناھايىتى چوڭ ئۆزگىرىش بولدى. ئۇلار ئەمدى گېپىمنى ئاڭلايدىغان، ئىتائەتچان، ئەخلاقلىق قىزلارغا ئايلاندى. مەنمۇ ئۇلارغا ھەر دائىم:

ـ كېلىڭلار، مېنى سۆيۈپ قويۇڭلار! سىلەرنى بەك سېغىندىم، ـ دەيدىغان بولدۇم.

بۇ خىل تەربىيەلەش ئۇسۇلى قىزلىرىمغا ھەققەتەن چوڭقۇر تەسىر كۆرسەتتى. مەن ئاتا ـ ئانىلارنىڭ بالىلىرىنى باغرىغا بېسىشى، ئۇلارغا مېھىر ـ مۇھەببەت بېرىشىنىڭ بالىلارنىڭ روھىي دۇنياسىنى قاندۇرۇپ، ئاتا ـ ئانىلىرىغا ئۆزلۈكىدىن ئىتائەت قىلىشىغا تۈرتكە بولىدىغانلىقىنى تونۇپ يەتتىم.

قانداق قىلغاندا بالىلار ئاتا ـ ئانىسىغا ئىتائەتمەن بولىدۇ؟

مەن قىزىمنى بىرەر ئىشقا بۇيرۇماقچى بولسام، ئاۋۋال ئۇنىڭ گېپىمنى ئاڭلايدىغانلىقىنى ۋە ماڭا يارىدەملىشىشنى ياخشى كۆرىدىغانلىقىنى ئېيتىپ ماختايتتىم. بۇ ئۇسۇل ئارقىلىق قىزىم بۇيرۇغانلىرىمنى بەجانىدىل ئورۇندايدىغان، ئەسلا رەت قىلمايدىغان بولدى.

* * *

ئوغلۇم ئۈچ ياشقا كىرگەندە مەن ئۇنى بىرەر ئىشقا بۇيرۇماقچى بولسام، ئالدى بىلەن باغرىمغا بېسىپ سۆيۈپ قوياتتىم. شۇنىڭ بىلەن ئوغلۇم ئىككىلەنمەستىن دەرھال مەن بۇيرۇغان ئىشنى قىلاتتى.

مانا ئەمدى ئۇمۇ چوڭ بولدى. بىراق بۇ ئادەت ئارىمىزدا شۇنچىلىك چوڭقۇر يىلتىز تارتىپ كەتكەن ئىدىكى، مەن ئۇنى بىرەر ئىشقا بۇيرۇپ، سۆيۈشنى ئۇنتۇپ قالسام، ئۇ دەرھال توختاپ قالاتتى ۋە:

ـ قىلغان ئىشىمغا «ئىش ھەققى» بەرمەمسىز؟ ـ دەيتتى، يەنى ئۇ مېنى سۆيۈپ قويمامسىز؟ دېمەكچى ئىدى.

* * *

مەن بالىلىرىمنى بىرەر ئىشقا بۇيرۇغىنىمدا ئۇلار ھۇرۇنلۇق قىلسا ياكى بىر ـ بىرىگە ئىتتىرىشسە، مەن ئۇلارغا:

ـ رەھمەت، بالىلىرىم! ـ دەيتتىم ۋە قايغۇرغان قىياپەتكە كىرىۋېلىپ، ئىشنى ئۆزۈم قىلىشقا باشلايتتىم.

بۇ چاغدا مۇنداق ئىككى ئىش يۈز بېرەتتى:

بىرىنچىسى: ئۇلار: «ئانا بىزنى كەچۈرگىن!» دەپ دەرھال مەن قىلمۇاتقان ئىشنى قولۇمدىن ئالاتتى. كۆپىنچە شۇنداق بولاتتى.

ئىككىنچىسى: ھۇرۇنلۇق قىلىپ مەن بىلەن كارى بولمايتتى. بۇنداق چاغدا مەن ئىشىمنى داۋاملاشتۇرۇۋەرەتتىم. ئەمما ئۇلارغا قايغۇرغان ھالدا قىيىدىغان ئانىنىڭ رولىنى ئالاتتىم. ئۇلار ئاخىرى مەندىن كەچۈرۈم سوراپ يارىشىقلى كېلەتتى.

* * *

مەن بالاغەتكە يەتكەن مەزگىللەردە ئۆزۈمنىڭ چوپچوك يىگىت بولۇپ قالغانلىقىمنى ھېس قىلىشقا باشلىدىم. بىر كۈنى دادام ماڭا:

ـ سەن ئەمدى ئېتىزلىققا چىقىپ ئىشلىمىسەڭ بولمايدۇ، ـ دېدى.

تۇيۇقسىز قىلىنغان بۇ بۇيرۇق غۇرۇرۇمغا تېگىپ، خۇيۇم تۇتتى ۋە ئاچچىقلانغان ھالدا:

ـ مەن ھەرگىز ئىشقا چىقمايمەن. نېمىشقا سىلەر ماڭا بۇرۇنراق دەپ قويمايسىلەر؟ مەن خالىغان چاغدا نەگە سۆرەپ ئاپارساڭلار بېرىۋېرىدىغان كىچىك بالا ئەمەس! ـ دېدىم.

قېرىنداشلىرىمنىڭ ئالدىدا ھاياجانلىنىپ، ئاۋازىم ھەققەتەن يۇقىرى كۆتۈرۈلۈپ كەتكەن ئىدى. دادامنىڭ قانداق قىلغانلىقىنى بىلەمسىز؟ ئۇ ئازراق جىم تۇرۇپ قالغاندىن كېيىن:

ـ بوپتۇ، ئوغلۇم! ئۆزۈڭ خالىغىنىڭنى قىل! ـ دېدى.

دادامنىڭ جىم تۇرۇپ قالغانلىقى مېنى ئازابلاشقا باشلىدى. مەن دەرھال خاتالىقىمنى ھېس قىلىپ، دادامدىن كەچۈرۈم سوراپ پېشانىسىگە سۆيدۈم ۋە دادام مېنى بۇيرۇغان ئىشنى بەجا كەلتۈردۈم. بۇ مېنىڭ دادامغا ئەڭ ئاخىرقى قېتىم يۇقىرى ئاۋازدا گەپ قىلىشىم بولۇپ قالدى.

* * *

مەن ئادەتتە قىزلىرىمنى بىرەر ئىشقا بۇيرۇشتىن ئاۋۋال ماختايتتىم. مەسىلەن، قىزىم! سىزنىڭ قولىڭىزدىن بىر ئىستاكان چاي ئىچىشنى ياخشى كۆرىمەن. ماڭا بىر ئىستاكان چاي بەرگەن بولسىڭىز. سىز پاكىزلىقنى بەكمۇ ياخشى كۆرىسىز. شۇڭا ئۆينى تازىلىۋەتسىڭىز قانداق؟ سىزنىڭ ياتاق رەتلىشىڭىز مېنى ھەققەتەن سۆيۈندۈرىدۇ. ياتاقنى رەتلىۋەتسىڭىز قانداق؟ ئۆي جابدۇقلىرىنى جاي ـ جايىغا قويۇشتا سىزنىڭ باشقىچە ماھارىتىڭىز بار. شۇڭا بۇ ئىشنى سىز قىلىۋەتسىڭىز، تولىمۇ مەمنۇن بولاتتىم. سىز گۈزەل تامقىنى بەك ياخشى پىشۇرالايسىز. شۇڭا مەن سىزنىڭ قولىڭىزدىن پولۇ يېيىشنى ياخشى كۆرىمەن.

مېنىڭ ئەنە شۇنداق سۆزلىرىم قىزلىرىمغا ھەققەتەن ياخشى تەسىرلەرنى كۆرسىتىشكە باشلىدى. قىزلىرىم مەن بۇيرۇغان ئىشلارنى ئىنتايىن ياخشى قىلاتتى. مەنمۇ بەزىدە ئۇلارغا يارەملىشەتتىم. نەتىجىدە ئۇلار مەن بىلەن بىرگە ئىش قىلىشتىن ئۆزلىرىنى ناھايىتى بەختلىك ھېس قىلىدىغان بولدى.

* * *

مەن قىزىمغا ئۇدۇللا: «بۇ ئىشنى قىلىۋەت! ئۇنى قىل! بۇنى قىل!» دېمەيتتىم. «بۇ ئىشنى سىز قىلىۋەتسىڭىز، بەك ياخشى بولاتتى» دەيتتىم. مەسىلەن، ئۇنىڭغا: «بۇ تەخسىلەرنى ئاشخانىغا ئەكىرىپ قويۇڭ!» دېگەننىڭ ئورنىغا: «قىزىم! تەخسىنى ئاشخانىغا ئەكىرىپ قويامسىز؟» دەيتتىم. ھۆرمەت تۇسىنى ئالغان بۇنداق گەپ ـ سۆزلىرىم قىزىمغا ھەققەتەن ياخشى تەسىر كۆرسەتتى. قىزىم بۇيرۇغانلىرىمغا خۇشاللىق بىلەن ئىتائەت قىلىدىغان بولدى.

* * *

ئانام مېنى ئۆزىگە چىن قەلبىمدىن ئىتائەت قىلىدىغان قىز قىلىپ يېتىشتۇردى. ئەمما دادام دەل ئەكسىچە ئىدى. پەقەت ئۇنىڭدىن قورقۇپلا ئىتائەت قىلاتتىم. ئانام مېنى بىرەر ئىشقا بۇيرۇغاندا رەت قىلسام، قايغۇرغان ھالدا: «رەھمەت سىزگە، قىزىم!» دەيتتى ۋە جىمپىلا كېتەتتى. شۇنىڭ بىلەن ۋىجدانىم بەكمۇ ئازابلىناتتى. بولۇپمۇ ئانام مېنى بۇيرۇغان ئىشنى ئۆزى قىلىشقا باشلىغاندا كۆڭلۈم تولىمۇ يېرىم بولاتتى. شۇنىڭ بىلەن دەرھال

ئانامنىڭ يېنىغا بېرىپ، ئۇنىڭدىن كەچۈرۈم سوراپ قولىدىن ئىشنى ئالاتتىم ۋە ئۇنىڭدىن كېيىن داۋاملىق گېپىگە ئۇنايدىغانلىقىمغا ۋەدە بېرەتتىم.

* * *

مەن خاتالىق ئۆتكۈزۈپ سالسام، هەر قېتىم ئانام ماڭا:

ـ سىز ماڭا ئىتائەت قىلمايۋاتىسىز. بىلەمسىز؟ مۇشۇنداق قىلىۋەرسىڭىز، ئاللاهقا ئاسىي بولىسىز، ـ دەيتتى.

ئانامنىڭ بۇ سۆزلىرى ۋۇجۇدۇمنى لەرزىگە سالاتتى. شۇنىڭ بىلەن مەن دەرهال ئانام بۇيرۇغان ئىشنى قىلاتتىم.

* * *

مەن ئاچچىقلىنىپ قالغاندا ئانام مېنى ئىشقا بۇيرۇشتىن بۇرۇن تاهارەت ئېلىشقا بۇيرۇيتتى ۋە ئاچچىقلانغان هالدا ئىش قىلماسلىققا تەۋسىيە قىلاتتى. ئەمما دادام ناهايىتى قوپال ئىدى. ئۇنىڭ بۇيرۇقلىرىنى دەرهال ئورۇندىمىسام، غەزەپلىنىپ ۋارقىراپ كېتەتتى، تىللايتتى، بەزىدە ئۇراتتى. مەن ئۇنىڭدىن قورقۇپ ئىتائەت قىلاتتىم.

ئارىدىن بىرقانچە يىللار ئۆتتى...

مەنمۇ بالاغەت يېشىغا يېتىپ، ئۆزۈمنىڭ چوپچوڭ يىگىت بولۇپ قالغانلىقىمنى هېس قىلدىم ـ دە، دادامدىن قورقمايدىغان، ئۇنىڭ بۇيرۇقلىرىغا ئىتائەت قىلمايدىغان، بويۇنتاۋلىق قىلىدىغان، ئاچچىقلىنىپ قالسىمۇ پەرۋا قىلمايدىغان بولدۇم. ئەمما ئانامنىڭ مېنى ئىشقا بۇيرۇشتىكى يېقىملىق ئۇسۇلۇبى ئۆزگەرمىدى.

توغرا! مەن بەزىدە ئانامغىمۇ ئاچچىقلىنىپ قالىمەن. ئەمما ئانام بەكمۇ ئېسىل ئايال ئىدى. ئۇ بىزگە بولغان مېهىر ـ مۇهەببىتىدىن ئەسلا ۋاز كېچىپ باقمىدى. شۇنىڭ ئۈچۈن مەن دادامغا قارىغاندا ئانامغا كۆپرەك ئىتائەت قىلىمەن.

ئاخىرىدا مەن ئاتا ـ ئانىلارغا شۇنى دەپ قويماقچىمەنكى، ئوغلىڭىز سىزدىن قورقۇپ ئىتائەت قىلغان بولسا، بىلىپ قويۇڭكى، ئۇنىڭ سىزدىن قورقمايدىغان بىر كۈنلىرى كېلىدۇ. ئۇ چاغدا سىز ئۇنىڭ ئالدىدا چارىسىز قالىسىز. ئەمما ئوغلىڭىز ئاللاھتىن قورقۇپ، سىزنى ياخشى كۆرۈپ ئىتائەت قىلغان بولسا، ئۇنىڭ ئىتائىتى ۋاقتىنىڭ ئۆتۈشى بىلەنمۇ ئۆزگىرىپ قالمايدۇ.

* * *

دادام ماڭا ئاچچىقلىنىپ قالغاندا مېنى ھېچقانداق ئىشقا بۇيرۇمايتتى، ھەممە خىزمەتلىرىدىن مەھرۇم قىلاتتى، ھەتتا بىر ئىستاكان سۇ ئەكېلىپ بېرىشىمنىمۇ خالىمايدىغان بولۇۋالاتتى. بىر ئىش قىلدۇرماقچى بولسا، مەن يېنىدا بولساممۇ قېرىنداشلىرىمنى بۇيرۇيتتى. ئۇ بىزگە دائىم:

ـ مەن پەقەت مېنى ياخشى كۆرۈپ بۇيرۇقۇمنى ئىجرا قىلىدىغان بالىلىرىمنلا ئىشقا بۇيرۇيمەن. ئۇنىڭغا دۇئا قىلىمەن. ئاللاھمۇ ئۇنىڭغا كاتتا ساۋاب ئاتا قىلىدۇ، ـ دەيتتى.

شۇنىڭ ئۈچۈن بىز دادىمىزنىڭ خىزمىتىنى قىلىشنى بەكمۇ ياخشى كۆرەتتۇق. ئائىلىمىزدە ئەڭ تەلەيسىز بالا دادامنىڭ ئاچچىقىنى كەلتۈرگەن، دادامۇ ئۇنى ھېچقانداق ئىشقا بۇيرۇمايدىغان يەنە ئۆز خىزمىتىدىن مەھرۇم قويغان بالا ئىدى.

* * *

بىر يىلى ئانام بىلەن ئۆمرە ھەجىگە قىلىش ئۈچۈن سەپەرگە چىقتىم. كەبىنىڭ ئالدىدا ئىدۇق. ئانام ئىككى قولىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ، يىغلاپ تۇرۇپ ئاللاھقا: «ئى ئاللاھ! مېنى ھېچكىمگە موھتاج قىلمىغىن. موھتاج قىلماقچى بولساڭ، پەقەت مۇشۇ ئوغلۇمغا موھتاج قىلغىن!» دەپ دۇئا قىلدى ـ دە، قولۇمنى تۇتۇپ، مېنى چىڭ قۇچاقلاپ تۇرۇپ: «ئى ئاللاھ! مەن بۇ ئوغلۇمنى ياخشى كۆرىمەن، سەنمۇ ئۇنى ياخشى كۆرگىن!» دېدى.

ئانامنىڭ شۇ دۇئاسى قەلبىمگە چوڭقۇر تەسىر قىلغان ئىدى. پۈتۈن

ۋۇجۇدۇم لەرزىگە كەلدى، كۆز چاناقلىرىم ياشقا تولدى. شۇ چاغدا ئانامنىڭ مېنى هەققەتەن ياخشى كۆرىدىغانلىقىنى چوڭقۇر هېس قىلغان ئىدىم. مەن شۇ چاغدا بۇنىڭدىن كېيىن ئانام مەندىن تەلەپ قىلغان هەرقانداق ئىشنى، هەتتا ئانامنىڭ ئېهتىياجى بار دەپ قارىغان، ئەمما بۇيرۇمىغان ئىشلارنىمۇ ئىجرا قىلىشقا ئاللاهقا ۋەدە بەردىم.

ئانا! سىز «تىنچلىق كەپتىرى»مۇ ياكى «ئىنتىقام قارغىسى»مۇ؟

يولدىشى ئىشتىن هېرىپ كەلگەندە: «ئەھمەد ئۇنى چېقىۋەتتى، سەمەت سىڭلىسىنى ئۇردى، ئەلى گەپ ئاڭلىمىدى...» دېگەندەك گەپلەر بىلەن بالىلىرىنى يولدىشىغا چېقىشتۇرىدىغان ئايال دادا بىلەن بالىلار ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋەتكە بۇزغۇنچىلىق قىلىدىغان ئايالدۇر. هارغىنلىقتىن كەيپىياتى ياخشى بولمىغان دادا بۇنداق گەپلەرنى ئاڭلىغان هامان ئاچچىقلىنىپ، بالىلىرىنى تىللاپ، هەتتا ئۇرۇپ قويۇشى مۇمكىن. نەتىجىدە بۇنداق ئائىلىدە چوڭ بولغان بالىلار دادىلىرىنىڭ سىرتتىن كىرىشىنى ياقتۇرمايدىغان، دادىسى سىرتقا چىقىپ كەتسە ئۆزىنى راهەت هېس قىلىدىغان بولۇپ قالىدۇ. چۈنكى، ئانىسى دائىم بالىلىرىغا:

ـ داداڭ كەلسە قانداق قىلىدىكىن قېنى! خەپ، داداڭغا دېمىسەم! ـ دېيىش ئارقىلىق ئۇلارغا تەھدىت سالىدۇ.

بۇنداق ئانىلار دائىم يولدىشىغا بالىلار توغرىلىق سەلبىي گەپلەرنى قىلىدۇ، بالىلارنىڭ ئالاهىدىلىكلىرىنى ئانچە ماختاپ كەتمەيدۇ، هەتتا بەزىدە دادا بالىلىرى ئۈچۈن هەدىيە سېتىۋالماقچى ياكى ساياهەتكە ئېلىپ چىقماقچى بولسا، بىر ئاماللارنى قىلىپ يولدىشىنىڭ راينى قايتۇرىدۇ ياكى يولنى توسىدۇ. بۇنداق ئانىلار خۇددى رىۋايەتلەردىكى «ئىنتىقام قارغىسى»غا ئوخشايدۇ.

ئەمما «تىنچلىق كەپتىرى» بولغان ئاننىڭ قەلبى دېگىزدەك كەڭ بولۇپ، ئۇنىڭ قەلبى هەممىنى سىغدۇرۇپ كېتىدۇ. ئۇ دائىم دادا ـ بالا ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋەتنى ياخشىلاشقا تىرىشىدۇ. ئائىلىدە بولۇپ ئۆتكەن ئۇششاق ـ چۈششەك ئىشلارنىڭ هەممىنى دادىغا دەپ ئۇنى بىئارام قىلمايدۇ. خاتالىقلار ئىچىدە دادىسىغا دېيىشكە تېگىشلىك بولغانلىرى بىلەن دېيىشكە ئەرزىمەيدىغان ئىشلارنىڭ ئارىسىنى پەرقلەندۈرەلەيدۇ. ئەلۋەتتە دادا خەۋەر

تىپىپ، ياخشىراق بىر تەرەپ قىلمىسا بولمايدىغان بەزى خاتالىقلار بولىدۇ. لېكىن بۇنداق خاتالىقلارنىمۇ دادىغا ئۇقتۇرۇشنىڭ مۇناسىپ ۋاقتى بولىدۇ. ناۋادا دادا سەۋر قىلالماي، بالىلىرىغا قوپاللىق قىلىپ قاتتىق تېگىپ قويسا، «تىنچلىق كەپتىرى» بولغان ئانا بارلىق چارە ـ تەدبىرلەر بىلەن ئۇلارنىڭ ئارىسىنى ياراشتۇرۇپ قويۇشقا تىرىشىدۇ.

تۆۋەندە بىز بۇ ھەقتە سىزگە بىرقانچە مىسال كۆرسىتىپ ئۆتىمەكچىمىز:

مەلۇم بىر ئانا مۇنداق دەيدۇ:

تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇۋاتقان ئوغلۇم بىلەن دادىسى ئارىسىدا ئازراق ئۇقۇشماسلىق يۈز بەردى. ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى ئۇقۇشماسلىقلار ھېچ توختايدىغاندەك ئەمەس ئىدى. دادىسى ئىنتايىن قوپال، قاتتىق قول، بالىمىزمۇ ناھايىتى جاھىل، كاج ئىدى. مەن دادا ـ بالا ئىككىسىنىڭ ئارىسىنى ئىسلاھ قىلىش ئۈچۈن ئاۋۋال ئىككى رەكەت نامىز ئوقۇپ، ئاللاھقا كۆپ دۇئا قىلدىم. ئاللاھ قەلبىمگە ناھايىتى ياخشى بىر پىكىرنى سالدى. ئوغلۇم ئۈچۈن چىرايلىق بىر ھەدىيە تەييارلىدىم ۋە كومپيۇتېردا مۇھەببەتلىك بىر پارچە مەكتۇپ يېزىپ، چىرايلىق لايىھەلەپ ھەدىيەنىڭ ئۈستىگە قويدۇم. ئاندىن ئوغلۇمغا:

ـ بۇنى ساڭا داداڭ ئەۋەتىپتۇ، ـ دەپ بەردىم. ئوغلۇم ھەدىيەنى كۆرۈپ خەتلەرنى ئوقۇغاندىن كېيىن ئىنتايىن تەسىرلەندى ۋە ئۆزىمۇ دادىسىغا ئۆزرىخاھلىق ئېيتىپ بىر پارچە خەت يازدى.

دادىسى خەتنى ئوقۇپ ئوغلىنىڭ خاتالىقىنى تونۇغانلىقىدىن ناھايىتى خۇشال بولدى ۋە ئۇنى كەچۈرگەنلىكىنى بىلدۈردى. ئۇنىڭدىن كېيىن دادا ـ بالا ئىككىيلەننى بىر داستىخاندا ئولتۇرغۇزدۇم. ئۇلار ئۆتكۈزگەن خاتالىقلىرى ۋە قوپال مۇئامىلىلىرى توغرىسىدا بىر ـ بىرىدىن ئەپۇ سورىدى. نەتىجىدە ئۇلار ئوتتۇرىسىدىكى جېدەل ـ ماجىرا ئاخىرلىشىپ، يېڭىدىن مېھىر ـ مۇھەببەت ۋە دوستلۇققا تولغان بىر ئائىلە بارلىققا كەلدى. ئۇلار بارا ـ بارا بىر ـ بىرى بىلەن شۇنچىلىك يېقىنلىشىپ كەتتىكى، بەزىدە مېنىڭمۇ ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى مۇناسىۋەتكە كۈندەشلىكىم تۇتۇپ قالاتتى.

بىر كۈنى مەن يولدىشىمغا ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى مۇناسىۋەتنى ياخشىلاش ئۈچۈن ئويلاپ تاپقان ھىلىقى ئامالىمنى سۆزلەپ بەرگەن ئىدىم، ئۇ ناھايىتى خۇشال بولغىنىچە ئەقلىمگە باركالا ئېيتىپ، مېنى ماختاپ كەتتى.

يېڭى ئوقۇش يىلى ئۈچۈن ئاتالغان ئوغلاق

دادام ناھايىتى ئاددىي، نامرات دېھقان ئىدى. شۇنداق ئىكەن، ئۇ مېنىڭ يىللىق ئوقۇش چىقىملىرىمنى قانداق كۆتۈرۈپ بولالىسۇن؟

ئاللاھ ئۇنىڭغا بۇ ئىقتىسادىي قىيىنچىلىقنى ھەل قىلىشتا ئۆزگىچە بىر پىكىر ئاتا قىلغان بولۇپ، ئۇ مەن مەكتەپكە كىرىشتىن بىر يىل بۇرۇنلا بۇ ئىشنىڭ پىلانىنى تۈزۈپ بولغان ئىكەن. ئۇ بازارغا بېرىپ، كىچىككىنە بىر ئوغلاق سېتىۋالدى ۋە ئۇنى مېنىڭ ئىسمىم بىلەن «مۇھەممەدنىڭ ئوغلىقى» دەپ ئاتاپ، ماڭا:

ـ كېلەر يىلى سەن مەكتەپكە كىرىدىغان ۋاقىتقىچە بۇ ئوغلاق چوپچوك ئۆچكە بولىدۇ. شۇ ۋاقىتتا بىز ئۇنى سېتىپ، پۇلىنى ئوقۇش راسخوتلىرى، كىتاب ـ دەپتەر، كىيىم ـ كېچەك قاتارلىق چىقىملارغا ئىشلىتەيلى، ـ دېدى.

مەن ئوقۇش چىقىملىرىمنىڭ غېمىدە ئوغلاقنى ناھايىتى ياخشى باقتىم. ئوقۇش باشلىنىشقا ئاز قالغاندا دادام ئۆچكىنى سېتىپ، پۇلىنى ئوقۇش چىقىملىرىمغا ئىشلەتتى. ئىككىنچى يىللىق ئوقۇش خىراجەتلىرىگە تەييارلىق قىلىش ئۈچۈن دادام يەنە بىر ئوغلاق سېتىۋالدى. دادام ھەر يىلى شۇنداق قىلىش ئارقىلىق مېنىڭ ئوقۇش چىقىملىرىمنى ھەل قىلاتتى. بۇ ئارقىلىق مەن بىر تەرەپتىن، ئوقۇش چىقىملىرىدىن خاتىرجەم بولسام، يەنە بىر تەرەپتىن، ئائىلىدە ھايۋان بېقىش ئارقىلىق مەندە كۆيۈمچانلىق ۋە مېھرىبانلىق خاراكتېرى پېتىلگەن ئىدى.

بالىڭىزنىڭ تۇغۇلغان كۈندە ئۇنى قانداق خۇشال قىلىسىز؟

بىز بەش قېرىنداش ئىدۇق. ئانام ئارىمىزدىن بىرەرسىمىزنىڭ تۇغۇلغان كۈنى بولغاندا ئۇنىڭغا:

ـ ئاللاھنىڭ سېنى ماڭا ئاتا قىلغانلىقىغا چەكسىز تەشەككۈر ئېيتىمەن، سەندىن پەخىرلىنىمەن، ئوغلۇم! سەنمۇ ئاللاھنىڭ سېنى يارىتقانلىقى ۋە نۇرغۇن نېمەتلەرنى بەرگەنلىكىگە، ھازىرغىچە سالامەت قىلغانلىقىغا شۈكۈر ئېيتىش يۈزىسىدىن بۈگۈن سەدىقە قىلغىن ياكى مەلۇم بىر ياخشى ئىش قىلغىن! ـ دەيتتى.

* * *

دادام بىرىمىزنىڭ تۇغۇلغان كۈنى بولغاندا مەخسۇس نامىز ئوقۇش پائالىيىتى ئۆتكۈزەتتى. ئۇنىڭدىن باشقا ئارىمىزدىن قايسىبىرى يەتتە ياشقا كىرىپ تۇغۇلغان كۈنى بولغاندا دادام ئۇنىڭ دوستلىرىنى زىياپەتكە چاقىرىپ، ئالاھىدە سوۋغا ـ سالاملارنى بېرىپ مۇنداق دەيتتى:

ـ بالام! ئاللاھ ساڭا بەرىكەت بەرسۇن! ئەمدى سەنمۇ چوڭ بولدۇڭ، نامىز ئوقۇيدىغان ۋاقتىڭ كەلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «بالىلىرىڭلار يەتتە ياشقا كىرگەندە نامازغا بۇيرۇڭلار» دېگەن ئىكەن. سېنىڭ نامىز باشلىغان كۈنۈڭگە مۇبارەك بولسۇن! ـ دەيتتى ۋە ئۇنىڭ دوستلىرى بىلەن بىرگە نامىز ئوقۇش پائالىيىتى ئۆتكۈزۈپ مۇكاپاتلايتتى.

بۇ خىل مۇراسىم ئون ياشقا كىرگۈچە ھەر يىلى ئۆتكۈزۈلەتتى. ئەلۋەتتە، بېرىلىدىغان ھەدىيەمۇ يىلدىن ـ يىلغا كۆپ بولاتتى.

بىز بالاغەتكە يەتكەندە يەنە بىر قېتىم چوڭ مۇراسىم ئۆتكۈزۈلەتتى. بۇ مۇراسىم بىزنىڭ ئەمدى چوڭلارنىڭ قاتارىغا قوشۇلغانلىقىمىزنى، كىچىك

بالىلاردەك مەسئۇلىيەتسىزلىك قىلساق بولمايدىغانلىقىنى بىلدۇرەتتى. مۇراسىمدا دادام دوستلىرىمىزنى يىغىپ، زىياپەتكە دىنىي ئۇستازلاردىن بىرىنى تەكلىپ قىلاتتى، ئۇستازمۇ بالاغەتكە يەتكەن ياشلارنىڭ مەسئۇلىيىتى ۋە دىققەت قىلىشقا تېگىشلىك ئىشلار هەققىدە ۋەز ـ نەسىهەت قىلاتتى. بۇ بىز ئۈچۈن هاياتىمىزدىكى ئىنتايىن ئەهمىيەتلىك بىر پائالىيەت هېسابلىناتتى. ئەلۋەتتە، بۇ كۈندىكى هەدىيەمۇ مەخسۇس هۇجرا، يېڭى ئۇستەل دېگەندەك... ئالاهىدە بولاتتى.

ئايدا بىر قېتىم ئۆتكۈزۈلىدىغان ۋاپادارلىق كۈنى

بىز ئائىلىمىزدە ھەر ئايدا ئالاھىدە بىر كۈننى بېكىتىپ، ئۇنى «ۋاپادارلىق كۈنى» دەپ ئاتايىتىۋۇق. بۇ كۈندە ھەممەيلەن جەم بولۇپ، ھەربىر كىشى بىر ئاي جەريانىدا ئۆزىگە ياخشىلىق قىلغان كىشىلەرنى ۋە ئۆزلىرىنىڭ باشقىلارغا قىلغان ياخشىلىقلىرىنى تىلغا ئېلىپ ئۆتەتتى ھەمدە ئۆزلىرىگە ياخشىلىق قىلغان شۇ كىشىلەر بىلەن تېلېفونلىشىپ، رەھمىتىنى بىلدۈرەتتى. ئەگەر كېسەل بولسا، يوقلاپ باراتتى ياكى ئېلېكترونلۇق ئۇچۇر يوللايتتى ياكى سۈۋغا ـ سالام ئەۋەتەتتى.

بىز ئەنە شۇنداق ئۇسۇللارنى قوللانغاندىن كېيىن ھەربىرىمىز قىلغان ئىشلارنى ئۆزئارا مۇزاكىرىلىشىش ۋە سۈرۈشتە قىلىش ئۈچۈن بىر يەرگە جەم بولاتتۇق. بىز بۇ ئۇسۇلنى ئائىلىمىزدە ئون نەچچە يىللاردىن بېرى داۋاملاشتۇرۇپ كېلىۋاتىمىز.

ئاللاھقا شۈكرىكى، مانا ئەمدى ھەربىرىمىزنىڭ ئىجتىمائىي مۇناسىۋەت دائىرىمىز ناھايىتى قويۇق ۋە كەڭ بولدى. «ۋاپادارلىق كۈنى»نىڭ تەسىرىدە ھەممىمىز بىر ـ بىرىمىزنى ياخشى كۆرىدىغان، ئۆزئارا قويۇق مۇناسىۋەتتە ئۆتىدىغان ھالەت شەكىللەندى.

قانداق قىلغاندا باللار سۇ، توك ۋە تېلېفون قاتارلىقلارنى تېجەپ ئىشلىتىدىغان بولىدۇ؟

باللىرىمغا ئىقتىسادچانلىقنى ئۆگىتىش ئۈچۈن تېلېفون، توك، سۇ ۋە گاز قاتارلىقلارنىڭ ھەر ئايلىق تالونىنى ئۇلارغا كۆرسىتىپ تۇرۇپ مۇنداق دەيتتىم:

ـ ئەگەر بۇلارنى تېجەپ ئىشلەتسەڭلار، كېيىنكى ئايدا ئالدىنقى ئايدىكىدىن ئاز ئىشلەتكەن بولساق، ئارىدىكى پەرقنى سىلەرگە بېرىمەن. مەسىلەن، بۇ ئايدا 100 سوم چىققان بولسا، كېلەر ئايدا تېجەپ ئىشلىتىپ 60 سومغا چۈشسە، 20 سوم سىلەرنىڭ بولىدۇ.

باللار بۇ پىكرىمگە خۇشاللىق بىلەن قوشۇلدى. ئۇلار قانداق قىلغاندا سۇ، توك، گاز، تېلېفون، ئىنتېرنېت پۇللىرىنى تېجەش ھەققىدىكى مەلۇماتلارنى ئۆگىنىپ، ئەمەلىيلەشتۈرۈشكە باشلىدى.

مەسىلەن، لامپۇچكىلارنى توك تېجەيدىغان لامپۇچكىلارغا ئالماشتۇردى، يېنىق ھالەتتە قالماسلىقىغا دىققەت قىلىدىغان بولدى. ئاشخانا ۋە تازىلىق ئۆيلىرىگە «سۇنى ئىسراپ قىلماڭ!» دەپ يېزىلغان ۋاراقچىلارنى چاپلىدى. دېمەك، بۇ ئۇسۇل ئۇنۇمىنى كۆرسەتكەن ئىدى. مەن ئۇلارغا ئاي ئاخىرىدا تالونلار ئارىسىدىكى پەرقلەرنى ھېسابلاپ، مۇكاپات قىلىپ بەردىم.

بىز بۇ ئىشنى بىر يىل داۋاملاشتۇرغاندىن كېيىن باللاردا تېجەشچانلىق ئېڭى ۋە ئىقتىسادچانلىق ئادىتى تولۇق يېتىلدى.

* * *

باللىرىمنى توك تېجەشكە ئادەتلەندۈرۈش ئۈچۈن ئۇلار بىلەن توك تېجەش كېلىشىمنامىسى تۈزدۇق. ئۆي ئىچىدە يېنىپ قالغان لامپۇچكا ياكى توكنى ئۈزۈۋېتىشكە تېگىشلىك ئېلېكترونلۇق ئۈسكۈنىلەرنى توكتىن ئۈزۈۋەتكەنلەرگە

مۇكاپات بېرىدىغان بولدۇم.

بۇ پىكىر باللارنى توك تېجەشكە ئادەتلەندۈرۈشتە ناھايىتى ئۈنۈملۈك بولدى. مانا ئەمدى ئۇلار بەس ـ بەستە بۇ ئىشقا دىققەت قىلىدىغان بولدى.

ئانا، سىز بىلەن ئايرىم ۋەدىلەشكۈم بار

هەر قېتىم ئۇرۇق ـ تۇغقانلارنى يوقلاش ياكى دەۋەت خىزمىتى ئۈچۈن سىرتقا چىققان چېغىمدا بالىلىرىمدىن بىرىنى نۆۋەت بويىچە ئۆزۈمگە ھەمراھ قىلىۋالاتتىم. بىز سىرتلاردا بىرگە تاماق يەيتتۇق ياكى بىر نەرسە ئىچەتتۇق. يول بويى بىر ـ بىرىمىز بىلەن سىردىشاتتۇق. بۇ جەريانىدا بالىلىرىمنىڭ دەردىنى ئاڭلاپ، يول كۆرسىتەتتىم ۋە مەنمۇ ئۇلارغا سەرگۈزەشتىلىرىمنى سۆزلەپ بېرەتتىم. بۇ ئۇسۇل مېنى بالىلىرىم بىلەن تېخىمۇ يېقىنلاشتۇردى. مەنمۇ ئۆزۈمنىڭ ھەققىي بىر ئانا ئىكەنلىكىمنى ھېس قىلدىم.

* * *

مەن ناھايىتى ئالدىراش بىر دادا. شۇنداقتىمۇ مەلۇم بىر كۈنى بالىلىرىمنى سەيلىگە ئېلىپ چىقىپ، ئۇلاردىن:

ـ بۇ كۈننى قانداق ئۆتكۈزۈشنى خالايسىلەر؟ ـ دەپ سوردىم.

ئون ئۈچ ياشلىق قىزىم:

ـ ھەربىرىمىز ئۈچۈن ئايرىم ۋاقىت چىقارسىڭىز، بىر سائەت ئايرىم پاراڭلاشساق ياكى ئايرىم بىرگە ئوينىساق قانداق؟ ـ دەپ تەكلىپ بەردى.

بۇ تەكلىپ ھەممەيلەنگە ياقتى. مەن تۇنجى سائەتلىك ۋاقتىمنى چوڭ قىزىم بىلەن بىرگە ئۆتكۈزۈشكە باشلىدىم. ئىككىمىز باغچىدا پىيادە ئايلىنىپ، يول بويى پاراڭلىشىپ ماڭدۇق. پاراڭلىشىش جەريانىدا ئۇ تۇيۇقسىز ماڭا مۇنداق دېدى:

ـ سىلەر مېنىڭ چوپچوڭ بىر قىزىڭلار ئىكەنلىكىمنى ھېس قىلمايسىلەر، ياتاق ئۆيۈمگە رۇخسىتىمسىز كىرىسىلەر، ماڭا ياخشى مۇئامىلە قىلمايسىلەر. ئۆزۈمنى بەكلا يالغۇز ھېس قىلىمەن. مەن سىلەرنىڭ ياخشى مۇئامىلەڭلەرگە

موهتاج.

ئارىمىزدىكى سۆھبەت ئىنتايىن ياخشى داۋاملاشتى. ئەگەر شۇ چاغدا قىزىم بىلەن سۆھبەتلەشمىگەن بولسام، ئۇنىڭ بىزدىن كۆتكەن ئارزۇلىرىنى بىلەلمىگەن بولاتتىم.

چوڭ قىزىم بىلەن ئۆتكۈزىدىغان ۋاقىت توشقاندىن كېيىن هەممە بالىلىرىم بىلەن نۆۋەت بويىچە بىر - بىرلەپ پاراڭلاشتىم. ئۆزۈنارا سىرداشتۇق، مۇڭداشتۇق. شۇ ئارقىلىق نۇرغۇن بىلمىگەن ئىشلارنى بىلىۋالدىم. ئۇلارنىڭ ئائىلىمىزدە نېمىگە ئېھتىياجلىق ئىكەنلىكىنى، نېمىلەردىن ئايرىلىپ قالغانلىقىنى، نېمىلەرنى ئارزۇ قىلىدىغانلىقىنى بىلىپ يەتتىم. شۇنىڭدىن كېيىن بىزنىڭ مۇناسىۋىتىمىز تېخىمۇ ياخشىلىنىپ كەتتى. ئائىلىمىزدە هەممەيلەن خۇشاللىققا چۆمدى.

* * *

مەن بالىلىرىم بىلەن ئايرىم - ئايرىم هالدا، ئەتراپلىق پاراڭلىشىش ئادىتى يېتىلدۇردۇم، هەتتا ئائىلىگە ياكى قېرىنداشلىرىغا مۇناسىۋەتلىك ئىشلارنىمۇ ئۇلارغا مەسلىهەت سالدىم. ئۇلارنىڭ يېڭىچە پىكىر ۋە مەسلىهەتلىرىنى تىڭشاپ چىقتىم. قېرىنداشلىرىنىڭ بىرەر خاتالىقىنى ياكى يامان ئىللەتلىرىنى تۈزىتىشتە ئورتاق پىلان تۈزدۇق. ئۆزۈنارا چۈشىنىش هاسىل قىلغاندىن كېيىن هەممىمىز ئۆزىمىزنى بەختلىك هېس قىلدۇق. مەن بالىلىرىمنىڭ پىكرىگە هۆرمەت قىلىپ، ئۇلارغا ئىشىنىدىغان بولغاندىن كېيىن ئۇلارنىڭمۇ ماڭا بولغان هۆرمىتى ۋە ئىشەنچىسى تېخىمۇ ئاشتى.

* * *

مەن بالىلىرىم بىلەن ئارىمىزدا قويۇق هەم خۇسۇسىي مۇناسىۋەت ئورنىتىشقا تىرىشىپ كەلدىم. هەربىر بالام ئۈچۈن ئايرىم ساياهەت ئورۇنلاشتۇردۇم، ياكى پۇل، ياكى سىر بەردىم. ئەمما بۇ ئىشنى پەقەت شۇنىڭغىلا قىلغاندەك تۇيغۇ بېرىپ، باشقىلارنىڭ بىلىپ قالماسلىقىنى تاپىلىدىم. بۇ ئارقىلىق ئۇلارنىڭ هەربىرى ئارىمىزدىكى مۇناسىۋەتنىڭ خۇسۇسىي ئىكەنلىكىنى، ئۆزىنى

هەممىدىن بەكرەك ياخشى كۆرىدىغانلىقىمنى چۈشىنەتتى. ئەلۋەتتە هەممەيلەن قاتنىشىدىغان، ئورتاق پائالىيەتلىرىمىزمۇ بار ئىدى. لېكىن بالىلارغا خۇسۇسىي يېقىنلىق تۈيغۇسى بېرىش ئۈلارنى ئاتا ـ ئانىسىغا تېخىمۇ يېقىنلاشتۇرىدىكەن.

تىلىڭىزنى ھېكمەت ۋە تەدبىر بىلەن ئىشلىتىڭ!

مېنىڭ ئىسمىم ئەكرەم. كىچىك ۋاقتىمدا دادام مېنى «دوكتۇر ئەكرەم» دەپ چاقىراتتى. دادامنىڭ بۇ سۆزىنىڭ ئىلھامى بىلەن مەن ئۇنىۋېرسىتېتتىكى ئوقۇشۇمنى تۈگىتىپ، ئاسپىرانتلىقتا ئوقۇدۇم. دەرسلەر كۆپ ھەم قىيىن بولغاچقا، ئوقۇشتىن بىرئاز چارچىدىم. بىراق دادام مېنى ھەر دائىم «دوكتۇر ئەكرەم» دەپ چاقىرىشنى داۋاملاشتۇرۇۋەردى. مەن دادامنىڭ ئىلھامى بىلەن تېخىمۇ تىرىشىپ ئوقۇپ، ئاخىر دوكتۇرلۇقنى تاماملىدىم.

* * *

ئانام مېنى ھەر دائىم «ئىنژېنېر سەلمان» دەيتتى. مەنمۇ بۇ كەسىپكە قىزىقىدىغان بولغاچقا، ئانامنىڭ بۇ سۆزى ماڭا تېخىمۇ ئىلھام بېغىشلايتتى. ھەتتا مەن ئۆز - ئۆزۈمنى رىغبەتلەندۈرۈش ئۈچۈن چوڭ قىلىپ «ئىنژېنېر سەلمان» دەپ يېزىپ، تامغا ئېسىپ قويغان ئىدىم.

ئەپسۇسكى، ئوتتۇرا مەكتەپتىن تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپكە كۆچۈش ئىمتىھانىدا نەتىجەم تۆۋەن بولۇپ قالدى. ئانام ماڭا يەنىلا:

ـ ئىنژېنېر ئوغلۇم! سەن چوقۇم مۇۋەپپەقىيەت قازىنالايسەن، تېخىمۇ ياخشى تىرىشقىن، ـ دېدى.

تامغا قارىدىم، چوڭ يېزىلغان «ئىنژېنېر سەلمان» دېگەن خەت كۆزۈمگە چېلىقتى - دە، يەنىمۇ غەيرەتكە كېلىپ تىرىششقا باشلىدىم.

ئىزچىل تىرىشىش نەتىجىسىدە پۈتۈن ئوقۇشلارنى بىر - بىرلەپ تاماملاپ، ئاخىر ئىنژېنېرلىق فاكۇلتېتىغا قوبۇل قىلىندىم. تىرىشىپ ئوقۇپ، ھازىر داڭلىق بىر زاۋۇتتا كۆزگە كۆرۈنگەن ئىنژېنېر بولۇپ ئىشلەۋاتىمەن.

* * *

دادام مېنى هەمشە يارىماس دەيتتى. ئىستاكان قولۇمدىن چۈشۈپ كەتسىمۇ مەن يارىماس، بەش ـ ئون سوم پۇلنى يانچۇقۇمدىن چۈشۈرۈپ قويسامۇ مەن يارىماس. دادامنىڭ بۇنداق قوپال گەپ ـ سۆزلىرى دائىم خىيالىمدىن كەتمەيتتى. ئەمما مەن دادامنىڭ سۆزىنىڭ ئەكسىچە يارامليق ئادەم بولۇش ئۈچۈن تېخىمۇ تىرىشىپ ئاخىر مۇۋەپپەقىيەت قازاندىم.

مەن ھازىر داڭلىق بىر ئالىي مەكتەپنى پۈتتۈرۈپ، داڭلىق بىر شىركەتتە ئىشلەۋاتىمەن. تۇرمۇشۇممۇ ناھايىتى ياخشى. بىراق مەن نۇرغۇن كىشىلەر ئېرىشەلمىگەن بەختكە ئېرىشكەن بولساممۇ، دادامنىڭ «يارىماس» دېگەن سۆزى ھېلىمۇ قۇلاق تۈۋۈمدىن كەتمەيدۇ. شۇنداقتىمۇ مەن يەنىلا دادامغا دۇئا قىلىمەن.

* * *

ئوغلۇم بالىلىق چاغلىرىدا بەزى ھەرپلەرنى تەلەپپۇز قىلىشتا ناھايىتى قىينىلاتتى. بولۇپمۇ قۇرئان يادلىغاندا بەزى ھەرپلەرنى خاتا تەلەپپۇز قىلىپ، قۇرئاننى ياخشى ئوقۇيالمايتتى. مەن ھەمشە ئۇنىڭغا:

ـ ئاللاھنىڭ كالامىنى خاتا ئوقۇدۇڭ! ـ دەپ ئازار بېرەتتىم.

بىر كۈنى مەن ئانىسىغا:

ـ بۇ بالا كارغا كەلمەيدۇ، ئۇنىڭدا ھېچ ئۈمىد يوق، ـ دېدىم.

ئەتىسى ئوغلۇم يېنىمغا كېلىپ، بىرئاز جىمجىت ئولتۇرغاندىن كېيىن تۇيۇقسىز مۇنداق دېدى:

ـ دادا! سىز مەندىن ئۈمىدىڭىزنى ئۈزدۈڭىزمۇ؟ ئەمدى مېنى ياخشى كۆرمەمسىز؟ ـ دېدى. مەن ھەيران قېلىپ:

ـ كىم شۇنداق دەيدۇ؟ ـ دېگەن ئىدىم، ئوغلۇم قېيىداپ مۇنداق دېدى:

ـ سەن ئانامغا تۈنۈگۈن شۇنداق دېدىڭغۇ!

مەن شۇ چاغدا ئۆزۈممۇ ھېس قىلمىغان ھالدا ئوغلۇمنىڭ ئىرادىسىگە ئېغىر زەربە بەرگەنلىكىمنى ھېس قىلدىم. مەن بۇ سۆزنى ئانىسىغا ئېيتقاندا ئۇنى

كۆرمىگەن ئىكەنمەن.

شۇنىڭدىن كېيىن مەن بۇ خاتالىقىمنى قەتئىي تۈزىتىشنى نىيەت قىلدىم ـ دە، ئوغلۇم قۇرئان ئوقۇغاندا يېنىدا ئولتۇردۇم. قولۇمدا بىر ساپاق ئۈزۈمنى تۈتۇپ ئولتۇرۇپ:

ـ بىر ئايەتنى توغرا ئوقۇيالساڭ، بىر تال ئۈزۈمنى ئېغىزىڭغا سېلىپ قويىمەن، ـ دېدىم. بۇ ئويۇن ناھايىتى كۆڭۈللۈك ھەم ئەھمىيەتلىك بولدى. ئوغلۇمنىڭ تەلەپپۇز خاتالىقلىرىنى تۈزىتىشتە ناھايىتى چوڭ رول ئوينىدى. ئوغلۇم ھەر قېتىم خاتا ئوقۇپ قويسا، مەن ئۇنىڭغا:

ـ قايتا ئوقۇغىن! چوقۇم توغرا ئوقۇپ كېتەلەيسەن، ـ دەپ ئىلھام بەردىم. ئەگەر توغرا ئوقۇسا، ئۇنىڭغا بارمىقىمنى چىقىرىپ: «ياخشى!» دېدىم ـ دە، ئېغىزىغا بىر تال ئۈزۈم سېلىپ قويدۇم.

ئاللاھنىڭ يارىدىمى بىلەن ئوغلۇم ئۆزىگە ئىشىنىدىغان، غەيرەتلىك بالىغا ئايلاندى ۋە ئىككى يىل ئىچىدە قۇرئاننى يادلاپ تۈگەتتى.

* * *

ئىمتىھان نەتىجىسى ئېلان قىلىندى. مەن 280 نومۇردىن 262 نومۇرغا ئېرىشىپتىمەن. ئاتا ـ ئانام بەكمۇ خۇشال بولۇپ كەتتى. بىرقانچە كۈندىن كېيىن ئانام بىلەن يۇقىرى نومۇر ئالغانلارنى مۇكاپاتلاش پائالىيىتىگە قاتناشتىم. مەكتەپتىكى بىر ساۋاقدىشىم رايون بويىچە ئىككىنچى دەرىجىگە ئېرىشكەن ئىدى. ئۇ مۇكاپاتنى تاپشۇرۇۋېلىش ئۈچۈن سەھنىگە چىققاندا ھەممەيلەن ئۇنىڭغا قىزغىن ئالقىش ياڭراتتى. شۇ چاغدا ئانام مەنىستىمگەن ھالدا ماڭا ئالىيىپ قاراپ مۇنداق دېدى:

ـ بۇ قىز ئانىسىنىڭ بېشىنى ئۈستۈن قىلىدىغان بولدى، ئەمما سەنچۇ؟ ـ دېدى.

شۇ كۈندىن باشلاپ قەلبىمدە چوڭقۇر ئەلەم ئورۇن ئالدى. مەكتەپتە ئوقۇغۇم كەلمەيدىغان، ئۆگىنىش قىلىش خۇشىياقمايدىغان بولۇپ قالدىم. ئانامنىڭ نەپرەتلىك قاراشلىرى ۋە خەنجەردەك سۆزلىرى بۇنىڭ ئاساسلىق

سەۋەبى ئىدى.

* * *

باللىرىمنىڭ ئىمتىهان نەتىجىلىرى ناهايىتى تۆۋەن ئىدى. بۇنىڭ سەۋەبى مېنىڭ ئۇلارغا قوپاللىق قىلىشىم، كۆپ تاپا ـ تەنە قىلىشىم، شۇنداقلا ئۇلارنىڭ قەلبىگە ئۈمىدسىزلىك ئۇرۇقلىرىنى چاچقانلىقىم بولسا كېرەك. مەن ئۇلارغا كۆپىنچە:

ـ سەنلەر دۆت، يارىماس، دەرسنى چۈشەنمەيسىلەر. ئىمتىهان نومۇرۇڭلار بەك تۆۋەن، نەتىجە قازىنالمايسىلەر. ئائىلىمىزنىڭ ئابرۇيىنى چۈشۈردۈڭلار. ئەڭ ياخشىسى باشقا ئىش قىلىڭلار، سىلەر بەربىر ئوقۇيالمايسىلەر، ـ دەيتتىم.

مەن داۋاملىق مۇشۇنداق گەپ ـ سۆزلەرنى قىلساممۇ، بالىلار يەنىلا سەۋرچانلىق بىلەن ئوقۇشنى داۋاملاشتۇراتتى.

كۈنلەر شۇ تەرىقىدە ئۆتتى...

بىر كۈنى مەن تۈيۇقسىز خاتالاشقانلىقىمنى هېس قىلىپ، ئۇلارغا مېهىر ـ شەپقەت ۋە كۆيۈنۈش بىلەن مۇئامىلە قىلىشقا باشلىدىم. ئۇلار بىلەن ئايرىم ـ ئايرىم پاراڭلىشىپ:

ـ سەن بەك ئەقىللىق... سېنىڭ ئالاهىدە ئىقتىدارىڭ بار... سەن چوقۇم ياخشى ئوقۇپ كېتەلەيسەن... سېنىڭ بەختىڭ ئۈچۈن مەن قولۇمدىن كەلگەننى قىلىمەن... قانداق يارديمىم كېرەك؟... نەتىجەڭ قانداقلا بولمىسۇن، مەن سەندىن دائىم پەخىرلىنىمەن... سەن هەققەتەن ياخشى بالا بولدۇڭ، سۆزۈمنى ياخشى ئاڭلايسەن، ئاناڭمۇ سېنى ماختاۋاتىدۇ... دېگەندەك شېرىن سۆزلەرنى قىلىشقا باشلىدىم.

ئاجايىپ ئىش. ئۇلارنىڭ ئەهۋالىدا ئىنتايىن چوڭ ئۆزگىرىشلەر بولدى. دەرسكە تېخىمۇ تىرىشىدىغان، ئۆزلۈكىدىن دەرسلىرىنى مۇزاكىرە قىلىدىغان، ناهايىتى ئاكتىپ، روهلۇق باللارغا ئايلاندى.

بۇ هەدىس بىزگە نېمە دەيدۇ؟

ئىمام بۇخارىي رىۋايەت قىلغان بىر هەدىستە ئەبۇ هۇرەيرە رەزىيەللاهۇ ئەنهۇ مۇنداق دەيدۇ: بىر كۈنى بىر كىشى پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالامغا:

ـ ئى ئاللاهنىڭ پەيغەمبىرى! پالان ئايال كېچىلىرى قىيامدا تۇرۇپ، كۈندۈزلىرى روزا تۇتىدۇ، ياخشى ئىشلارنى قىلىدۇ، سەدىقە بېرىدۇ، ئەمما قوشنىلارغا تىلى ئارقىلىق ئەزىيەت بېرىدۇ، ـ دېگەن ئىدى، پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام ئۇنىڭغا:

ـ «ئۇ ئايالدا ياخشىلىق يوق، ئۇ دوزاخ ئەھلىدىندۇر» ـ دېدى. ئۇ كىشى يەنە:

ـ پالانچى پەرز نامازلارنى ۋاقتىدا ئوقۇيدۇ، سەدىقە قىلىدۇ، ھېچكىمگە ئەزىيەت بەرمەيدۇ، ـ دېگەندە، پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام:

ـ «ئۇ جەننەت ئەھلىدىندۇر» ـ دېدى[15].

پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام بۇ هەدىستە بىزگە كېچىسى قىيامدا تۇرىدىغان ۋە سالىھ ئەمەللەرنى قىلىدىغان بىر ئايالنىڭ باشقىلارغا ئازار بېرىش ئارقىلىق قىلغان ياخشىلىقلىرىنى زايە قىلىۋەتكەنلىكىنى ئۇقتۇرغان.

بۇنىڭغا قارىغاندا، جاپا تارتىپ ئىشلەپ بالىلىرىنىڭ تۇرمۇشىنى قامدايدىغان، ئەمما ئۇلارنىڭ كۆڭلىنى رەنجىتىدىغان دادا ئۆز تىلى سەۋەبلىك قىلغان ياخشى ئىشلىرىنى زايە قىلىۋېتىشى مۇمكىن. تاماق ئېتىش، ئۆي تازىلاش، قاچا ـ قۇچا ۋە كىر ـ قاتلارنى يۇيۇش، ھەتتا بالىلارنى قاتارغا قوشۇش ئۈچۈن سىرتلاردا ئىشلەش قاتارلىق تۇرلۇك جاپا ـ مۇشەققەتلەرنى تارتىدىغان، ئەمما بالىلىرىغا ئازار بېرىدىغان ئانىمۇ بەلكىم بالىلارغا قىلغان ياخشىلىقلىرىنىڭ ساۋابىنى زايە قىلىۋېتىشى مۇمكىن.

[15] ئىمام بۇخارىي: «ئەلئەدەبۇل مۇفرەد»، 88ـ هەدىس.

قەدىرلىك قېرىندىشىم! سىز پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالامنىڭ قوشىنىلىرىغا ئازار بېرىدىغان ئايال هەققىدە ئېيتقان سۆزىنى ئەستايىدىل ئويلىنىپ بېقىڭ! تىل دېگەن گوياكى ئوتقا ئوخشايدۇ. ناۋادا تىلىڭىزنى ياخشى باشقۇرمىسىڭىز، ئۆزىڭىز ۋە باللىرىڭىزنىڭ بەختىگە ئولتۇرۇشىڭىز مۇمكىن.

قىزىڭىزنىڭ قولىدا خارلىنىپ قالماي دېسىڭىز...

مەلۇم بىر ئانا مۇنداق دەيدۇ:

ـ ئاللاھ ماڭا تۆت قىز پەرزەنت ئاتا قىلغان ئىدى. مەن ئۇلارنىڭ ئالىم، دوختۇر، ئوقۇتقۇچى دېگەندەك ئەل ـ يۇرت ئۈچۈن ياراملىق كىشىلەردىن بولۇشىنى بەكمۇ ئۈمىد قىلاتتىم. شۇنىڭ ئۈچۈن ئاشخانا ئىشلىرى، نەرسە ـ كېرەك سېتىۋېلىش، چاي تەييارلاش دېگەندەك ئۇششاق ئىشلارنىڭ ھەممىنى ئۆزۈم قىلىپ، ئۇلارنى پۈتۈنلەي ئوقۇش ئۈچۈن ئاتىۋەتكەن ئىدىم.

قىزلىرىمنىڭ كۆڭلى نېمىنى تارتسا، «ئانا» دەپ چاقىراتتى. مەن ئۇلارنىڭ خىزمىتىنى قۇلدەك قىلاتتىم، ھەتتا يازلىق تەتىل مەزگىلىدە ئۇلارنىڭ يېڭى ئوقۇش يىلىغا جۇشقۇن روھ بىلەن كىرىشى ئۈچۈن ساياھەت ئورۇنلاشتۇرۇپ بېرەتتىم. مەن ئوقۇش ئۈستىدىكى قىزلىرىمنىڭ خىزمىتىدە بولالىغانلىقىمدىن ئۆزۈمنى ئىنتايىن بەختلىك ھېس قىلاتتىم.

ئارىدىن بىرقانچە يىل ئۆتتى...

يېشىم چوڭىيىپ، تېنىم ئاجىزلاپ، ئۆزۈمنىڭ ھالىدىن خەۋەر ئالالمايدىغان بولۇپ قالغاندا مەن ئويلاپمۇ باقمىغان بىر ئىش يۈز بەردى. خۇددى قارا باسقاندەك بولدۇم. قىزلىرىمدىن ماڭا ھېچ رەھىم ـ شەپقەت كەلمىدى. مەن ئۇلارنىڭ يارىدىمگە موھتاج بولۇپ قالغان ئەڭ قىيىن پەيتلەردە ئۇلار مېنى تاشلىۋەتتى. ئەھۋال شۇ دەرىجىگە يەتتىكى، ھەتتا ئۇلاردىن بىر ئىستاكان چاي تەلەپ قىلسامۇ، ھېچبىرى سۆزۈمگە پەرۋا قىلىپ قويمايتتى. ئۇزۇن يالۋۇرغاندىن كېيىن سلكىشلىگىنىچە ئالدىمغا «توككىدە» قويۇپ بېرەتتى. مەن بۇ چاينى «خارلىق چېيى» دەپ ئاتىدىم.

شۇنداق، مەن ھەققەتەن خار بولغان ئىدىم...

ئۇلارنىڭ يۈقىرى ئۇنۇۋانلىق بولۇشى ئۈچۈن خار بولغان ئىدىم...

ئۇلارنىڭ ئادەتتىكى كىشىلەرنى كۆزگە ئىلمايدىغان، ھەتتا ئانىسىدىنمۇ نومۇس قىلىدىغان پوچىلاردىن بولۇشى ئۈچۈن خار بولغان ئىدىم...

ئەسلىدە پۈتۈن خاتالىق مەندە ئىكەن. ئۇلارنى ياخشى ئوقۇسۇن دەپ، ھېچقانداق ئىشقا سالمىغانلىقىم مېنىڭ خاتالىقىم ئىكەن. ئۇلارنى ئائىلە ئىشلىرى ۋە باشقا تۈرلۈك ئىشلارغا چېنىقتۇرۇش بىلەن بىرگە ئوقۇتقان بولسام، بەلكىم بۇ كۈنلەرنى كۆرمەس ئىدىم.

* * *

يەنە بىر ئانا مۇنداق دەيدۇ:

مەن يېڭى تۇي قىلغان مەزگىللەردە قوشنامدىن ئاجايىپ تەربىيەۋى قىممىتى بار، ئەمەلىيەتچانلىققا ئىگە بىر ھېكمەت ئۆگىنىۋالدىم. توغرا، قوشنام ئۇنى ئۆز ئېغىزى بىلەن دېمىدى، بىراق مەن ئۇنىڭ ئەمەلىيىتىدىن كۆردۇم.

ئۇ مەلۇم بىر زاۋۇتتا ئىشلەيدىغان ئاددىي بىر ئىشچى بولۇپ، يولدىشى ئالەمدىن ئۆتۈپ، تۆت ئوغلى بىلەن تۇل قالغان ئىدى. قوشنام ئۇلارنى كىچىكىدىن باشلاپلا ئائىلە ئىشلىرىغا يارەملەشتۈرەتتى، ئىشلارنى ئۇلارغا بۆلۈپ بېرەتتى، ياخشى ئادا قىلغانلارنى ئىلھاملاندۇرۇپ، مۇكاپاتلايتتى. بالىلاردىن بىرى ئۆي سۈپۈرسە، يەنە بىرى بازاردىن كۆكتات سېتىۋالاتتى. بىرى گىلەملەرنى ھويلىغا ئاچىقىپ ئاپتاپقا سالسا، يەنە بىرى ئانىسىغا يارەملىشىپ تاماق ئېتەتتى. ئۇزۇن يىللاردىن بېرى بۇ تۆت ئوغۇل ئانىسىغا قىزغىنلىق بىلەن يارەملىشىدىغان، ئىشچان بالىلاردىن بولۇپ كەلدى.

كېيىنچە ئۇلار چوڭ بولغاندا بىرى دوختۇر، يەنە بىرى كاسسىر، يەنە بىرى ئۇنىۋېرسىتېت ئوقۇتقۇچىسى بولدى. تۆتىنچى ئوغۇل بولسا ئۇنىۋېرسىتېتتا ئوقۇۋاتىدۇ. مەن قوشنامدىن بالىلارنى ئائىلە ئىشلىرىغا يارەملەشتۈرۈشنىڭ ئۇلارنى تەربىيەلەشتە ئىنتايىن مۇھىم رول ئوينايدىغانلىقىنى ئۆگىنىۋالدىم.

ھەددىدىن ئارتۇق كۆيۈمچانلىق بالىلارنى ھۇرۇن قىلىپ قويىدۇ

ھازىرقى زاماندىكى بالىلار ئۆي ئىشلىرىنى ياقتۇرمايدىغان، بازارغا بېرىپ تۇرمۇش لازىمەتلىكلىرى سېتىۋېلىشنى خالىمايدىغان، تازىلىق قىلىش خۇشياقمايدىغان، ھەتتا ئەخلەتلەرنى گىلەمنىڭ ياكى كارىۋىتىنىڭ ئاستىغا يوشۇرۇپ قويىدىغان، ئەمما كەلگۈسىنىڭ شېرىن چۈشلىرىنى كۆرۈپ، ئاپتاپسىنىپ يۈرىدىغان ئەھۋالىلار كۆرۈلمەكتە...

قىزىنى ئۆي ئىشلىرىنى ياقتۇرۇپ قىلىدىغان، تاماق ئېتىشكە ماھىر قىلىپ يېتىشتۇرۇپ چىقمىغان ئانا قىزىغا ئۇۋال قىلغان بولىدۇ. ئۇ چوڭ بولۇپ، توي قىلغاندىن كېيىن نۇرغۇن ئاۋارىچىلىقلارغا يولۇقىدۇ. يېڭى ئۆيگە كىرگەندىن كېيىن ياخشى كۈنلەر ھەمىشە داۋاملىشالمايدۇ.

يولدىشى ھېرىپ ـ چارچاپ كەلگەندە ئالدىغا ئىسسىق، مەززىلىك تاماق، قىزىق چاي ئېلىپ كېلەلمىگەن ئايال يارىماس ئايالدۇر. بۇنداق ئايالىلار گەرچە چىرايلىق بولسىمۇ، يولدىشى ئۇنىڭدىن ئاستا ـ ئاستا نەپرەتلىنىدىغان بولۇپ قالىدۇ. ئائىلە ئىشلىرىنى پىششىق بىلمىگەن قابىلىيەتسىز ئايالنى ھېچقانداق ئەر ياقتۇرمايدۇ. كۆپىنچە، بۇنداق ئايال بىر ئۆمۈر بەختسىز بولۇپ قېلىشى مۇمكىن.

مانا بۇلار ئاتا ـ ئاننىڭ دەسلەپتە قىزىنى ئاۋايلاپ، ھەددىدىن زىيادە ئەركىلەتكەنلىكىنىڭ يامان ئاقىۋەتلىرىدىندۇر.

بالىڭىزنى چاي تەييارلاشقا قانداق ئادەتلەندۇرىسىز؟

مەلۇم بىر دادا مۇنداق دەيدۇ:

مەن «خارلىق چىبىي» هەققىدىكى هېكايىنى ئاڭلىغان ئىدىم. شۇنىڭ ئۈچۈن ئوغلۇمغا ئائىلە ئىشلىرىنى ئۆگىتىش مەقسىتىدە ئاۋۋال ئۇنىڭغا چاي دەملەشنى ئۆگەتمەكچى بولدۇم. بۇ چاغدا ئۇ ئەمدىلا يەتتە ياشقا كىرگەن ئىدى. مەن ئوغلۇمنىڭ ئويۇن ئوينىمايدىغان ياكى كارتۇن فىلىم كۆرمەيدىغان مۇناسىپ، بوش ۋاقتىنى تاللاپ ئۇنىڭغا:

ـ سۆيۈملۈك ئوغلۇم! سېنىڭ قولۇڭدىن بىر ئىستاكان چاي ئىچىشنى خالايمەن، ـ دېدىم.

بالامنىڭ كۆزلىرى هەيرانلىقتىن پارقىراپ كەتتى ۋە خۇشاللىق بىلەن ئاشخانا تەرەپكە يۈگۈردى ـ دە، ئانىسىدىن چاي دەملەش ئۇسۇلىنى ئۆگىنىۋالدى.

ئۇزۇن ئۆتمەي بىر ئىستاكان چاي كۆتۈرۈپ كېلىپ، تەبەسسۇم بىلەن ئالدىمغا قويدى. ئۇ مېنىڭ نېمە دەيدىغانلىقىمغا قىزىقۋاتاتتى. مەن چايدىن بىر يۇتۇم ئوتلىدىم. چاي بەكمۇ تېتىقسىز دەملەنگەن ئىدى. ئوغلۇمنىڭ كۆڭلىنى دېمىسەم، پىيالىنى يەرگە ئېتىۋەتكەن بولاتتىم. شۇنداقتىمۇ ئۆزۈمنى توتۇۋېلىپ، زورىغا كۈلۈپ تۇرۇپ مۇنداق دېدىم:

ـ رەھمەت، ئوغلۇم! قولۇڭغا دەرد كەلمىسۇن! ـ دېدىم ـ دە، باغرىمغا بېسىپ، سۆيۈپ قويدۇم.

ئوغلۇم بۇنىڭدىن ناهايىتى ئىلهاملانغان هالدا ئانىسىنىڭ يېنىغا چىقىپ كەتتى. مەن چاندۇرماستىن چاينى تۆكۈۋەتتىم. مۇشۇنداق ئىشلار ئارىمىزدا بىرقانچە قېتىم تەكرارلاندى. هەتتا بەزى كۈلكىلىك ئىشلارمۇ بولدى. ئىزچىل ئىلهاملاندۇرۇش نەتىجىسىدە ئوغلۇم ناهايىتى ئېسىل، تەملىك چاي دەملىيەلەيدىغان بولدى.

دېمەك، مەن سەۋرچانلىق بىلەن نەتىجە قازانغان ئىدىم. مانا ئەمدى ئوغلۇم مېنىڭ بەزى ئىشلار تۈپەيلىدىن ئاچچىقلىنىپ قالغانلىقىمنى ياكى بىئارام بولۇپ قالغانلىقىمنى هېس قىلغان هامانلا ئۆز قولى بىلەن بىر ئىستاكان چاي دەملەپ كېلىدىغان بولدى.

قىزىڭىزغا ھېلىھەم ئاشخانا ئىشلىرى خۇشياقمامدۇ؟

مەلۇم بىر ئانا مۇنداق دەيدۇ:

مەن مەلۇم بىر تەلىم ـ تەربىيە ئورگانلىرىنىڭ بىرىدە مۇدىر بولۇپ ئىشلەيتتىم. ئاللاھ ماڭا ئۈچ قىز پەرزەنت ئاتا قىلغان ئىدى. چوڭ ۋە ئوتتۇرانچى قىزلىرىم ئۆگىنىشىگە تەسىر يەتكۈزمىگەن ھالدا ئائىلە ئىشلىرىغا يارداملىشەتتى. ئاللاھنىڭ رەھمىتى بىلەن ئۇلار مەن يوق ۋاقىتلىرىمدىمۇ ئائىلە ئىشلىرىنى جايىدا قىلىپ كېتەلەيدىغان بولدى. ئىمتىھان نەتىجىلىرىمۇ ناھايىتى ياخشى بولۇپ، يىلدىن ـ يىلغا يۇقىرى ئۆرلەپ، دوكتۇرلۇق ئۇنۋانى ئالدى.

ئەمما كىچىك قىزىم بەكمۇ ئەركە ئىدى. ئۆگىنىش ۋە ئويۇندىن باشقا ئىشلارنى ئۆزلۈكىدىن قىلىشنى خالىمايتتى. مەنمۇ ھەدىلىرى ئائىلە ئىشلىرىنى يۈرۈشتۈرۈپ كەتكەنلىكى ئۈچۈن كىچىك قىزىمنى ئىشقا كۆندۈرمەپتىمەن. ئۇ تېببىي ياكى دورىگەرلىك فاكۇلتېتلىرىغا قوبۇل قىلىنىش ئۈچۈن شۇنچە تىرىشقان بولسىمۇ، نومۇرى يېتىشمىگەچكە ئادەتتىكى خۇسۇسىي ئۇنىۋېرسىتېتلاردىن بىرىگە ئوقۇشقا كىردى.

ئەمما مەن ئائىلىدە ناھايىتى زور قىينچىلىققا دۇچ كەلدىم. يولدىشىم 60 ياشتىن ئاشقان بولۇپ، ئىككىمىزنىڭ يېشى ئانچە پەرقلىنىپ كەتمەيتتى. مېنىڭمۇ تېنىم ئاجىزلاپ قالغان ئىدى.

كىچىك قىزىم ئائىلە ئىشلىرىدا بىزگە يارداملىشىپ بېرىش ئۈياقتا تۇرسۇن، ئائىلىمىزنىڭ دەردىگە دەرد قوشتى، ئېغىرچىلىقىمىزنى كۆتۈرۈش ئورنىغا يۈك بولۇپ قالدى. يىللاردىن بېرى ئۆگىنىش قىلغان ۋاقىتلىرىدىن باشقا چاغلاردا ئويناپ، ئۇخلاپ ئۆتۈشكە ئادەتلەنگەن ئىدى. چاي ئىچسە ئىستاكاننى ئۆز ئورنىدىلا قويۇپ قويىتتى، ياتاقلىرىنى يىغىشتۇرمايتتى. قىسقىسى، تۇرمۇشتا ناھايىتى تەرتىپسىز ئىدى.

مەن ئاتمىشقا يېقىنلاشقان بۇ ئۆمرۈمدە كېسەل سەۋەبى بىلەن تاماق ئېتىشتىن ئاجىز كەلدىم. ئەر ـ ئايال ئىككىمىز كۆپىنچە سىرتلارغا چىقىپ ئاشخانىلاردىن تاماق يېيىشكە مەجبۇر بولدۇق. نۇرغۇن قېتىم قىزىمدىن تاماق ئېتىپ بېرىشنى ئۆتۈنگەن بولساممۇ، ھەرخىل باھانىلەرنى كۆرسىتىپ رەت قىلدى. ئەمەلىيەتتە، ئۇ ئوخشىتىپ تاماق ئېتىشنىمۇ بىلمەيتتى. ھەممە گۇناھ مەندە. چۈنكى، مەن ئۇنى ئاشخانا ئىشلىرىدىن ئۇزاقلاشتۇرغان ئىدىم. مانا ئەمدى خاتالىقلىرىمنى تۈزەش ئۈچۈن قانچە پۇشايمان قىلساممۇ ئورنىغا كەلمەيدۇ.

قىزلارنىڭ ئاشخانا ئىشلىرىنى ياقتۇرمايدىغان بولۇپ قېلىشنىڭ سەۋەبى

قوشنام بىلەن پاراڭلىشىپ ئولتۇراتتىم. ئۇ قىزى بىلەن ئارىسىدىكى تەجرىبىسىنى سۆزلەپ مۇنداق دېدى:

بىر كۈنى ئاشخانىغا كىرسەم، قىزىم تەخسىلەرنى يۇيۇۋاتقان ئىكەن. بىراق ئاشخاننىڭ تېگىگە سېلىنغان گىلەمنى ھۆل قىلىۋېتىپتۇ. بۇنى كۆرۈپ ئەرۋاھىم ئۇچتى. ئۇنى قاتتىق سىلكىشلىدىم ۋە جازالىدىم. شۇ كۈندىن باشلاپ قىزىم ئاشخانىغا كىرىشنى خالىمايدىغان بولۇپ قالدى.

كۈنلەر ئۆتتى... قىزىم خېلى چوڭ بولۇپ قالغان بولسىمۇ، يەنىلا ئاشخانا ئىشلىرىنى قىلىشنى خالىمايتتى. ئۇنىڭغا قانچە قېتىملاپ نەسىھەت قىلغان بولساممۇ، نەسىھىتىمگە قۇلاق سالمىدى.

شۇنداق كۈنلەرنىڭ بىرىدە مەن قوشنامنىڭ قىزى ھەققىدىكى ھېكايىسىنى ئاڭلاپ قالدىم.

بىر كۈنى كىچىك قىزىم ماڭا تۈيدۈرماي ئاشخانىغا كىرىپ تەخسىلەرنى يۇيۇشقا باشلاپتۇ. ئەپسۇسكى، ئۇ ئاشخانا ئۆينى قالايمىقان قىلىۋەتكەن ئىدى. گىلەمگە سۇ چېچىلغان، قاچا يۇيۇش پاراشوكلىرى ھەر يەردە تۆكۈلۈپ ياتقان...

شۇ ھامان قوشنامنىڭ ھېكايىسى ئېسىمگە كەلدى ـ دە، ئاچچىقلىنىشنىڭ ئورنىغا قىزىمغا قاراپ كۈلدۈم. مېنىڭ كۈلگىنىمگە قاراپ ئۇمۇ كۈلدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭغا قاچىلارنى قانداق يۇيۇشنى ۋە نېمىلەرگە دىققەت قىلىشنى سەۋرچانلىق بىلەن ئۆگەتتىم. قىزىم ئاستا ـ ئاستا قاچىلارنى پاكىز يۇيالايدىغان، رەتلىك ئىش قىلىدىغان بولدى. ئۇمۇ ئاشخانا ئىشلىرىنى جايىدا قىلالىغانلىقىدىن خۇشال بولۇپ، ھەر دائىم ماڭا يارەملىشىپ بېرەتتى.

ھازىر ئۇ ئالىي مەكتەپتە ئوقۇۋاتىدۇ. شۇنداقتىمۇ مەكتەپتىن قايتىپ كەلگەندە ئۆي ئىشلىرىغا يارەملىشىدۇ.

مەن نېمىشقا ئۆي ئىشلىرىدا ئانامغا يارەملىشىشنى ياقتۇرۇپ قالدىم؟

ئەمدىلا ئون ياشقا كىرگەن بىر قىز بولساممۇ، ئائىلىمىزدىكى ھەرقانداق ئىشتا، بولۇپمۇ ئاشخانىدا ئانامغا يارەملىشەتتىم. چۈشلۈك ياكى كەچلىك تاماقتا ئائىلە بويىچە جەم بولغان ۋاقىتلىرىمىزدا ئانام مېنىڭ قىلغان ئىشلىرىمنى دادامغا پەخىرلىنىپ سۆزلەپ بېرەتتى. دادام مېنى ئالاھىدە ماختاپ، ھەققىمدە خەيرلىك دۇئالارنى قىلاتتى.

بىر كۈنى مەن ئاشخانىدا ئانامغا يارەملىشۋاتاتتىم. ئانام ماڭا:

ـ مەن سىز بىلەن بولسام، ئۆزۈمنى ناھايىتى بەختلىك ھېس قىلىدىكەنمەن، قىزىم. چۈنكى، ئاللاھ بىزگە ئاتا ـ ئانىسىغا ۋاپادار سىزدەك بىر قىزنى ئاتا قىلدى ئەمەسمۇ؟ ـ دېدى ۋە ماڭا دۇئا قىلدى. بۇ مېنىڭ ئانام بىلەن ئاشخانا ئىشلىرىغا كىرىشكەندىن باشلاپ ھاياتىمدىكى ئەڭ گۈزەل ۋاقتىم ھېسابلىنىدۇ.

مانا ئەمدى مەنمۇ قىزىمغا ئانام ماڭا قوللانغان ئۇسۇلنى قوللاندىم. قىزىممۇ ماڭا ئاشخانا ئىشلىرىدا يارەملىشىدىغان بولدى. مەنمۇ ئۇنىڭغا كۆپ دۇئالارنى قىلىپ تۇرىمەن.

مەلۇم بىر دادىنىڭ قىزىغا ئاشخانا ئىشلىرىنى ئۆگىتىشتىكى ئۆزگىچە ئۇسۇلى

باشلانغۇچ مەكتەپتە ئوقۇيدىغان چاغلىرىمدا دادام مېنى ئاشخانا ئىشلىرىنى، بولۇپمۇ مەززىلىك تاماقلارنى ئېتىشنى ئۆگىنىۋېلىشقا ئىلهاملاندۇراتتى. بىراق، بۇ جەرياندا ماڭا ئاچچىقلانمايتتى ياكى مەجبۇرلىمايتتى.

بىر كۈنى ئائىلە بويىچە هەممەيلەن تاماق ئۈستىلىگە جەم بولغاندا دادام تاماققا قول ئۇزىتىشتىن بۇرۇن:

ـ مېنىڭ سۆيۈملۈك قىزىم قانداق تاماق ئەتتى؟ شۇنىڭدىن يېگۈم بار، ـ دېدى.

ئەپسۇسكى، مەن بىرەر تاماق تەييارلاش ئۇياقتا تۇرسۇن، ئانامغىمۇ يارداملىشىپ بەرمىگەن ئىدىم. هەممەيلەن سۈكۈتكە چۆمدى. دادام ئارتۇق گەپ قىلمايلا تامقىنى يەۋەردى. ئەتىسى يەنە:

ـ مېنىڭ سۆيۈملۈك قىزىم، قانداق تاماق ئەتتى؟ مېنىڭ شۇنىڭدىن يېگۈم بار، ـ دېدى. ئانام دەرهال:

ـ بۇگۈن قىزىمىز شوخلا سالات تەييارلىدى، ـ دېگەن ئىدى، دادام ئىنتايىن خۇشال بولۇپ، قولىنى سالاتقا ئۇزاتتى ۋە ناهايىتى ماختاپ يېدى. مەن بەكمۇ هاياجانلاندىم ۋە دادامنىڭ سۆزلىرىدىن تېخىمۇ ئىلهاملاندىم.

شۇ كۈندىن باشلاپ مەن ئانامدىن تاماق ئېتىشنى ئۆگىنىشكە باشلىدىم. بىر كۈنى دادام يەنە:

ـ مېنىڭ سۆيۈملۈك قىزىم، قانداق تاماق ئەتتى؟ مېنىڭ شۇنىڭدىن يېگۈم بار ئىدى، ـ دېدى. ئانام:

ـ قىزىمىز بۇگۈن پولۇ ئەتتى، ـ دېدى. دادام پولۇغا قول ئۇزىتىپ تېتىپ

باققاندىن كېيىن:

ـ پاھ! بۇ ھاياتىمدا يېگەن ئەڭ مەززىلىك تاماق بوپتۇ، ـ دېگىنچە ئاغزى ـ ئاغزىغا تەگمەي ماختاپ يېيىشكە باشلىدى.

كۈنلەر ئۆتكەنسېرى مەن ئاشخانا ئىشلىرىنى ياقتۇرۇپ قىلىدىغان بولۇپ قالدىم. ھەتتا ئۆزگىچە تاماقلارنى ئېتىشكىمۇ ئۇستا بولۇپ كەتتىم.

كېيىن بىلدىمكى، بۇ جەريانىدا دادام مېنى ناھايىتى ئەتراپلىق كۆزىتىپ تۇرغان ئىكەن. ناۋادا بەزى كۈنلىرى ھۇرۇنلۇق قىلىپ تاماق ئەتمىسەم، دادام:

ـ بۈگۈنكى تاماقنى قىزىم ئەتمىگەن ئوخشايدۇ. چۈنكى، قىزىمنىڭ تامىقى باشقىچە لەززەتلىك ئىدى، ـ دەپ قويىاتتى.

بىرقانچە ئايدىن كېيىن دادام ماڭا دوستلىرىنىڭ ئۆيىمىزگە مېھمان بولۇپ كېلىدىغانلىقىنى، شۇڭا ئۆز ئالدىمغا ئوخشىتىپ تاماق ئېتىشىمنى ئېيتتى. مەن مېھمانلارغا قانداقمۇ ئوخشىتىپ تاماق ئېتەرمەن؟ دەپ بىرئاز ئەنسىرىدىم. ئاللاھنىڭ يارىدىمى، ئاندىن قالسا ئانامنىڭ يول كۆرسىتىشى بىلەن ئەتكەن تاماقلىرىم مەززىلىك بولغان چېغى، مېھمانلار ئاغزى ـ ئاغزىغا تەگمەي ماختىشىپ يېيىشتى.

مېھمانلار ئۇزىغاندىن كېيىن دادام تەبەسسۇم قىلىپ:

ـ قىزىم! ئەتكەن تامىقىڭىز بەك ئوخشاپتۇ. مېھمانلىرىمنىڭ ئالدىدا يۈزۈمنى يورۇق قىلدىڭىز، رەھمەت سىزگە، ـ دېدى.

شۇنىڭدىن باشلاپ مەن ئائىلىدىكى ئەڭ ئۇستا ئاشپەزگە ئايلاندىم. مانا ئەمدى توي قىلىپ، بالىلىرىم بولدى. ھازىرمۇ ئاشخانا ئىشلىرىنى ياخشى كۆرىمەن ۋە ھەرخىل ئۆزگىچە تاماقلارنى ئېتەلەيمەن. بۇلارنىڭ ھەممىسى دادامنىڭ ئۆزگىچە تەپەككۇرى ۋە مېھرىبان ئانامنىڭ يارىدىمى بىلەن بولدى.

ئانام مېنى قانداق قىلىپ ئۆي ئىشلىرىنى ياقتۇرىدىغان قىلىپ تەربىيەلىدى؟

كىچىك ۋاقتىلىرىمدا مەن ئۆي ئىشلىرىنى قىلىشقا ئامراق ئىدىم. ھەر قېتىم ئانامغا يارداملىشىۋاتقىنىمدا ئۇ خۇشال بولۇپ ماڭا مۇنداق دەيتتى:

ـ قىزىم! سىز ئۆي ئىشلىرىنى ھەقىقەتەن ياخشى ئۆگەندىڭىز. شۇڭا بۇنىڭدىن كېيىن سىزدىن ئەنسىرىمەيمەن.

مەن قاچا يۇيۇۋاتقاندا ئانام مۇرەمنى تۇتۇپ، پېشانەمگە سۆيۈپ قويۇپ:

ـ سىز ھەقىقەتەن ياخشى يۇيۇپ كېتەلەيسىز، قىزىم! مەن سىزگە ئىشىنىمەن، ـ دەيتتى. ئۆيدىكى باشقا ئىشلارنى قىلغاندىمۇ رىغبەتلەندۈرۈپ تۇراتتى.

ئەمەلىيەتتە، مەن بەزى ئىشلارنى ياخشى قىلالماي قالسام، ئانام ئۇنى كۆرمەسكە سالاتتى، مالامەت قىلمايتتى. ئانامنىڭ بۇ خىل ئۇسۇلى ماڭا ئۈمىد بېغىشلايتتى. نەتىجىدە مەن ئانامغا خۇشاللىق بىلەن يارداملىشىدىغان بولدۇم. بۇ خىل تۇيغۇ مەندە باشقا ئىشلارنىمۇ ياخشى قىلىش ئىقتىدارىنى يېتىلدۈردى.

ئانامنىڭ بىر ھامما ئاچىسى بار ئىدى. ئۇ ئانامغا ئوخشىمايتتى، دائىم قىزلىرىنىڭ قىلغان ئىشلىرىدىن قۇسۇر ئىزدەپلا يۈرەتتى. قاچىنى پاكىز يۇيماپسەن... كارىۋاتلار نېمانداق رەتسىز؟... سەن يۇيغان نەرسىلەردىن كىرلەر ئوبدان چىقماپتۇ... دېگەندەك سۆزلەرنى قىلىپ داۋاملىق تەنقىدلەيتتى. شۇ سەۋەبتىن، ئۇنىڭ قىزلىرى ئىش قىلىشنى ئۆگىنەلمەي، تەمتىرەپ ئانىسىغا يارداملىششتىن ئۆزىنى قاچۇرىدىغان بولۇپ قالغان ئىدى.

نەتىجىدە ئۇلار چوپچوك بولۇپ قالغان بولسىمۇ، كارغا كەلمەيدىغان، بىر ئىشنى ئەپلەشتۈرۈپ قىلالمايدىغان، يارىماس بولۇپ قالدى. پۈتۈن ئۆينىڭ ئىشلىرى ئاشۇ بىچارە ئايالغىلا قالغان ئىدى.

تاماق ئېتىشنى بىلمىگەنلىكتىن تالاق خەۋپىگە دۇچ كەلگەن ئايال

مەن ئائىلىمىزنىڭ ئەركە قىزى ئىدىم. ئاشخانا ئىشلىرىنى، بازارغا چىقىپ كۆكتات ۋە باشقا نەرسە ـ كېرەكلەرنى سېتىۋېلىشنى قەتئىي ياقتۇرمايتتىم. تولۇقسىز ئوتتۇرا ۋە ئالىي مەكتەپلەردە ئوقۇغان مەزگىللىرىمدىمۇ رامىزان كېچىلىرى سوھۇرلۇق تەييارلاشتا ئانامغا ياردەملەشمەيتتىم ياكى ئۆزۈم قىلمايتتىم، ھەتتا ئۇيقۇمنىڭ ئېغىرلىقىدىن سوھۇرلۇق يېيىشكە چىقىشنىمۇ خالىمايتتىم. ئانام كېچىلىرى ئۆزى سوھۇرلۇق تەييارلاپ، ياتاق ئۆيۈمگە ئېلىپ كىرەتتى. مەن ئۇنى چالا ئۇيقۇلۇق ھالدا كارىۋاتتىلا يەيتتىم.

يىللار شۇ تەرىقىدە ئۆتتى...

مەنمۇ توي قىلىپ ئۆيلۈك ـ ئوچاقلىق بولدۇم. رامىزانغا ساناقلىق كۈنلا قالغان ئىدى.

ئاخىر رامىزان ئېيى كىردى. رامىزاننىڭ بىرىنچى كۈنىلا يولدىشىم مېنى سوھۇرلۇق تەييارلاشقا بۇيرۇدى. مەن تاماق ئېتەلمەي يىغلاشقا باشلىدىم. ئانامنىڭ ماڭا قىلغانلىرىنى ئەسلەپ ناھايىتى قايغۇردۇم. چۈنكى، ئەمدى ماڭا سوھۇرلۇق تەييارلاپ، يېنىمغا ئەكىرىپ، يېگۈزۈپ قويىدىغان ئانام يوق ئىدى. كۆز يېشى قىلىپ يۈرۈپ، ئاران دېگەندە ئوخشىمىغان بولسىمۇ تاماق تەييارلىدىم.

بىر ئاي رامىزان ئىچىدە ھەر كۈنى سوھۇرلۇق تەييارلاش ماڭا ناھايىتى ئېغىر كەلدى. يولدىشىم سەۋرچان بولمىسا ئىدى، مەن ئاللىقاچان تالاق بولۇپ كەتكەن بولاتتىم.

ئائىلە خىزمەتچىسىگە تايىنۇپلىشنىڭ ئاقىۋىتى

بەزى ئائىلىلەردە ئائىلە خىزمەتچىسى بولىدۇ. بۇ دېگەنلىك ھەممەيلەن ئائىلىنىڭ پۈتكۈل ئىشلىرىنى ئۇنىڭغا يۈكلەپ قويۇپ، ھۇرۇنلۇق قىلسۇن، دېگەنلىك ئەمەس. ئۆيىمىزدە خىزمەتچى بار دەپ ئائىلىدىكى قىزلارنىڭ تاماق ئېتىشنى بىلمەسلىكى ناھايىتى چوڭ ئەيىبتۇر. ئائىلە خىزمەتچىسى بولغان تەقدىردىمۇ، ئانا بولغۇچىنىڭ قىزىغا ئۆي ئىشلىرىنى ئۆگىتىشى، تاماق ئېتىش ماھارەتلىرىگە پىشۇرۇپ چېنىقتۇرۇشى ناھايىتى زۆرۈر ئىشلاردىندۇر. چۈنكى، تۇرمۇشتا كۈتۈلمىگەن ئىشلار يۈز بېرىپ تۇرىدۇ. ھېچقانداق نېمەت مەڭگۈ داۋاملاشمايدۇ.

ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دېگەن ئىكەن: «تۇرمۇشنىڭ ئاچچىق - چۈچۈكلىرىگىمۇ كۆنۈپ قويۇڭلار، نېمەت مەڭگۈ داۋاملاشمايدۇ».

ئائىلە خىزمەتچىلىرى بار نۇرغۇن توققۇزى تەل ئائىلىلەر ۋاقتىنىڭ ئۆتۈشى بىلەن ياكى كۈتۈلمىگەن ھادىسە يۈز بېرىپ قېلىشى سەۋەبلىك مال - دۇنيالىرىدىن ئايرىلىپ قېلىشى مۇمكىن. شۇ چاغدا بۇنداق ئائىلىدە چوڭ بولغان قىزلارمۇ ئامالسىز تاماق ئېتىشكە مەجبۇر بولىدۇ. توي قىلىپ باشقا ئائىلىلەرگە كۆچكەن تەقدىردىمۇ، يولدىشى ئۈچۈن تاماق ئېتىپ بېرىشى كېرەك.

يولدىشىنىڭ ئالدىغا ئىسسىق تاماق ئېلىپ كېلەلمىگەن ئايال ئائىلىگە مېھىر - مۇھەببەت ئېلىپ كېلەلمەيدۇ. شۇڭلاشقا ھەرقانداق بىر قىزنىڭ ئائىلە ئىشلىرىغا پىششىق بولۇشى، ھەرخىل تاماقلارنى ئوخشىتىپ ئېتىشنى ئۆگىنىۋېلىشى بەكمۇ زۆرۈر.

سۆيۈملۈك قىزىم

سۆيۈملۈك قىزىم! مۆمىنلەرنىڭ ئانىسى سەفىيە رەزىيەللاھۇ ئەنھاغا ئوخشاش تاماق ئېتىشكە ماھىر بولۇڭ. ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا مۇنداق دەيدۇ:

ـ مەن تاماق ئېتىشكە سەفىيە رەزىيەللاھۇ ئەنھادەك ماھىر بىرىنى كۆرمىدىم. ئۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا بىر قاچا تاماق ئەۋەتكەن ئىدى. مەن دىققەتسىزلىكتىن ئۇنى چېقىپ قويدۇم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن بۇنىڭ كاپپارىتى ھەققىدە سورىغانىدىم، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام:

ـ ئۇنىڭ كاپپارىتى ئەسلىدىكى قاچىغا ئوخشاش قاچا، ئىچىدىكى تاماققا ئوخشاش تاماقتۇر، ـ دېدى[16].

سۆيۈملۈك قىزىم! ئائىلىڭىزدە پاتىمە رەزىيەللاھۇ ئەنھاغا ئوخشاش سەۋرچان بولۇڭ. ئەلى ئىبنى ئەبى تالىب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ:

ـ مەن پاتىمە ۋە ئۆزۈم توغرىلىق سۆزلەپ بېرەي. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئائىلىسى ئىچىدە ئەڭ يېقىنى پاتىمە ئىدى. پاتىمەنىڭ قوللىرى ئۇن تارتىش ئۈچۈن ياغىچاق چۆرۈپ قاپىرىپ كېتەتتى. تۇلۇم بىلەن قۇدۇقتىن سۇ تارتىمەن دەپ كۆكرەكلىرىگە ئىز چىقىپ كەتكەن ئىدى. ئۆي تازىلاپ كىيىملىرى توپا ـ چاڭ بولۇپ كېتەتتى. بىر كۈنى پاتىمەگە:

ـ داداڭنىڭ يېنىغا بېرىپ، ئۇنىڭدىن بىر خىزمەتكار سوراپ باققان بولساڭچۇ! ـ دېدىم.

پاتىمە دادىسىنىڭ يېنىغا بارغان بولسىمۇ، خىزمەتكار سوراشتىن خىجىل بولۇپ قايتىپ كەپتۇ. ئەتىسى ئىككىمىز بىرگە باردۇق. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام:

ـ نېمە ئىشىڭىز بار ئىدى، قىزىم؟ ـ دېدى. پاتىمە سۈكۈت قىلدى. مەن

[16] نەسائىي، 3907ـ ھەدىس.

دەرهال:

ـ ئى ئاللاهنىڭ پەيغەمبىرى! مەن دەي. پاتىمەنىڭ ئۇن تارتىمەن دەپ ياغىچاق چۆرۈپ قوللىرى قاپىرىپ، تۇلۇم بىلەن سۇ تارتىپ كۆكرەكلىرىگە ئىز چىقىپ كەتتى. ئاڭلىسام، سىلىنىڭ يانلىرىغا خىزمەتكار كەلگەن ئىكەن. مەن پاتىمەگە:

ـ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا بېرىپ ئائىلىدىكى ئېغىر ئىشلارغا يارداملىشىدىغان خىزمەتكار سوراپ باققان بولسىڭىز، دېگەن ئىدىم، ـ دېدىم.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېدى:

ـ ئەي پاتىمە! ئاللاهقا تەقۋادارلىق قىلىڭ. پەرۋەردىگارىڭىز بۇيرۇغان پەرزلەرنى ئادا قىلىڭ. ئۆي ئىشلىرىنى ئۆزىڭىز قىلىڭ. ئۇخلىماقچى بولۇپ جايىڭىزغا بارغىنىڭىزدا «سۇبھانەللاه»نى 33 قېتىم، «ئەلھەمدۇلىللاه»نى 33 قېتىم، «ئاللاهۇ ئەكبەر»نى 34 قېتىم دەڭ. مانا بۇ 100 قېتىملىق زىكرى سىزگە خىزمەتكاردىن ياخشىراقتۇر (ساڭا كۈچ ـ قۇۋۋەت ۋە سەۋر ئاتا قىلىدۇ)، ـ دېدى.

پاتىمە مۇنداق دېدى: مەن ئاللاه ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىدىن مەمنۇن بولدۇم[17].

[17] سۈنەنى ئەبى داۋۇد، 2988ـ ھەدىس.

مەن قانداق بولۇپ ئامانەتچان بولۇپ قالدىم؟

مەن كىچىككىنە بولسىمۇ ئامانەتنى زايە قىلىۋېتىشتىن قورقىدىغان تولىمۇ ئامانەتچان بىر كىشى. بۇنىڭ سەۋەبى كىچىك ۋاقتىلىرىمدا دادام مېنىڭ ئامانەتچانلىقىمنى بەكمۇ ماختايتتى. شۇنىڭ ئۈچۈن مەن تېخىمۇ تىرىشىپ، ئامانەتچانلىقنى ئۆزۈمدىن ئايرىلماس بىر ئەخلاققا ئايلاندۇردۇم. ئىشنىڭ جەريانى مۇنداق:

بالىلىق چاغلىرىم ئىدى. بىر كۈنى ئۆيدىن بىر سوم تېپىۋالدىم. ئۇ كۈنلەردە بىر سوم ناھايىتى چوڭ پۇل ھېسابلىناتتى. قېرىنداشلىرىمنىڭ ھەممىسىدىن سورىغان بولسامۇ، پۇلنىڭ ئىگىسىنى تاپالمىدىم ۋە دادامغا پۇلنى نەدىن، قانداق تېپىۋالغانلىقىمنى، نېمىلەرنى قىلغانلىقىمنى ئېيىتتىم. دادام تونۇش - بىلىشلىرىگە مەندىن ماختىنىپ، ئەھۋالنى ئېيتىپ بېرىپتۇ.

بىر كۈنى دادام دوستلىرى بىلەن جەم بولغاندا مېنى كۆرسىتىپ تۇرۇپ:

- بۇ مېنىڭ ئوغلۇم، ئۇ ناھايىتى ئامانەتچان بالا بولدى. ئۆي ئىچىدە بىر سوم تېپىۋالغاندىن كېيىن ئىگىسىنى سۈرۈشتۈرۈپ قېرىنداشلىرىدىن سوراپتۇ. ئىگىسىنى تاپالمىغاندىن كېيىن ماڭا بەردى، - دەپ پەخىرلەنگەن ھالدا مېنى ماختاپ كەتتى.

شۇ كۈندىن باشلاپ مەن ئۆزۈمنىڭ ھەققى بولمىغان ھېچقانداق نەرسىنى قولۇمغا ئېلىپ باقمىدىم. ئامانەتچانلىقنى ئۆزۈمنىڭ باش تاجى قىلدىم.

مومامنىڭ دۇئاسى مېنى ئىتائەتمەن قىلدى

بالىلىق چاغلىرىمدا مومام مېنى ئۆزىگە ناھايىتى ئىتائەتمەن، خۇشاللىق بىلەن خىزمىتىنى قىلىدىغان قىلىپ تەربىيەلىدى. ھەر قېتىم ماڭا بىرەر نەرسە ئەكەلدۈرمەكچى بولسا، ئاۋۋال مەندىن «ماقۇل» دېيىشنى تەلەپ قىلاتتى. مەن «ماقۇل» دېگەندىن كېيىنلا:

ـ سۆيۈملۈك ئوغلۇم! ئاللاھ ساڭا رەھمەت قىلسۇن! ـ دەپ دۇئا قىلاتتى.

شۇنىڭدىن كېيىن مومام مېنى بىرەر ئىشقا بۇيرۇسىلا ئىختىيارسىز ماقۇل دەيدىغان بولدۇم. ئاتا ـ ئانام ۋە باشقا چوڭلار بىلەن بولغان مۇناسىۋىتىممۇ ئىنتايىن ياخشى بولۇپ كەتتى.

هەر جۈمە كۈنى كەچتىكى ئائىلە يىغىلىشى

بىز هەر جۈمە كۈنى ئاخشىمى ئائىلە بويىچە يىغىلىش ئۆتكۈزىمىز. بۇ يىغىلىشتا هەرخىل ئىسسىق - سوغۇق يېمەك - ئىچمەكلەرنى يېگەچ ئۆزئارا پاراڭلىشىپ كۈلكە - چاقچاق قىلىشىمىز، شۇ ئارقىلىق بىر - بىرىمىزگە بولغان مېھىر - مۇھەببىتىمىزنى كۈچەيتىمىز، ئۆتمۈشتىكى كۈنلەرنى ئەسلەيمىز، كەلگۈسىدىكى ئارزۇ - ئارمانلىرىمىز هەققىدە پىكىر ئالماشتۇرىمىز. بەزىلەر هېكايە ئېيتىپ بەرسە، بەزىلەر تېپىشماق ئېيتىدۇ، بەزىدە ئائىلىدە يۈز بەرگەن مەسىلىلەرنى مۇزاكىرە قىلىشىمىز ياكى شەخسىي مەسىلىلەرنى ئۆزئارا هەمكارلىشىپ هەل قىلىشقا تىرىشىمىز. ئەهۋالغا قاراپ ئولتۇرۇش ۋاقتىمىز ئۇچ سائەتكە قەدەر بولىدۇ. يىغىلىشنى دۇئا بىلەن ئاخىرلاشتۇرىمىز.

بۇ يىغىلىشنىڭ تەسىرى ئىنتايىن ئۈنۈملۈك بولىدى. ئائىلە ئەزالىرى بىر - بىرى بىلەن ناهايىتى ئېچىل - ئىناق بولۇپ كەتتى. بىز بۇ يىغىلىشنى ئۇزۇن يىللارغىچە داۋاملاشتۇردۇق.

دالا ئولتۇرۇشى كىشىلىك مۇناسىۋەتنى ياخشىلايدۇ

يـاز كۈنلىرىـدە مـەن ئايالىـم، ئوغلـۇم ۋە قىزىـم قاتارلىـق تۆتەيلـەن پـات ـ پـات شـەھەردىن ئـۇزاق بىـر گـۈزەل سـەھراغا چىقىـپ، دالا ئولتۇرۇشـى قىلىمىـز. تېلىپـون، كومپيۇتېـر، ئېلېكترونلـۇق ئويۇنچـۇق قاتارلىـق دىققىتىمىزنـى چاچىدىغـان ھەممـە نەرسـىنى تاقىۋېتىمىـز. شـام يورۇقىـدا ياكى ئاي نۇرى ئاسـتىدا پاراڭلىشـىمىز، ھەممىمىـز ئۆزىمىـز ئوقۇغـان، ئاڭلىغـان ھېكايـە ياكى تۇرمۇشـىمىزدا يـۈز بەرگـەن مۇھـىم ئەھمىيەتلىـك ئىشـلار ھەققىـدە قىزغىـن سـۆھبەت ئېلىـپ بارىمىـز. ھېچكىمنـىڭ گـەپ قىلمـاي ئولتۇرۇۋېلىشـىغا رۇخسـەت يـوق. ئەلۋەتتـە، بـۇ ئولتۇرۇشـىمىزدا ئېسـىل يېمەكلىكلـەر ۋە تاتلىـق ـ تۇرۇملارمـۇ بولىـدۇ.

بىـز بـۇ جەرياندا شـۇنى تونـۇپ يەتتۇقكى، زامانـىۋى ئېلېكترونلۇق ئۇسـكۇنىلەر بىزنـى بىـر ـ بىرىمىزدىـن يىراقلاشـتۇرۇۋېتىدىكەن. ئەكسـچە مانـا مۇشـۇنىڭغا ئوخشـاش ئائىلىـۋى ئولتۇرۇشـلار گەرچـە ئاددىـي ـ سـاددا بولسـىمۇ، بىزنـى ئۆزئارا يېقىنلاشـتۇرىدىكەن ھـەم بىـر ـ بىرىمىزنـى يېقىندىـن چۈشـىنىشـەلەيدىكەنمىز، خۇشـاللىق ۋە قايغۇلىرىمىزنـى ئورتاقلىشـالايدىكەنمىز.

ئائىلە مۇناسىۋىتى هەققىدە دادىنىڭ ۋەسىيىتى

دادام ئائىلە ئەزالىرى قاتناشىدىغان يىغىندا ياكى ئائىلىۋى پائالىيەتلەردە بىزگە ناھايىتى ياخشى نەسىھەتلەرنى قىلاتتى. بىز رامىزان ئايلىرىدا تەراۋىھ نامىزىدىن كېيىن دادامنىڭ نەسىھەتىنى ئاڭلاش ئۈچۈن جىمجىت ئولتۇرۇپ ئادەتلەنىدۇق. دادام بىزگە نەسىھەت ئاڭلىساق بىر ھەدىيە، نەسىھەتىگە ئەمەل قىلساق يەنە بىر ھەدىيە بېرەتتى.

دادام بىزنى مۇشۇنداق ئۇسۇللار ئارقىلىق نەسىھەتنى ياخشى كۆرىدىغان قىلىپ يېتىشتۇردى. كېيىنكى كۈنلەردە بۇ ئىشلار ھاياتىمدىكى ئەڭ گۈزەل ئەسلىمىلەرنىڭ بىرى بولۇپ قالدى.

ئەھمىيەتلىك ئائىلە يىغىنى

دادام خىزمىتى ياكى تۇرمۇش ئىشلىرىدا قىينچىلىققا يولۇقۇپ قالسا، گەرچە كىچىك بولساقمۇ بىزنى بىر يەرگە يىغىپ، يولۇققان مەسىلىلەرنى سۆزلەپ بېرەتتى ۋە بىزدىن مەسلىھەت سورايتتى. بەرگەن تەكلىپلىرىمىز ئاددىي ياكى تۇتۇرۇقسىز بولسىمۇ ماختاپ قوياتتى ياكى قوبۇل قىلغاندەك كۆرۈنەتتى. بەزىدە ئۇ يولۇققان قىينچىلىقلارنى باشقىلارنىڭ ھېكايىسى سۈپىتىدە بايان قىلىپ بېرەتتى ۋە بىزدىن ئايرىم - ئايرىم ھالدا ھەل قىلىش چارىسىنى سورايتتى.

بىز ئەنە شۇنداق ئۇسۇلدا پىكرىمىزنى تەرەققىي قىلدۇرۇپ چوڭ بولدۇق. ئائىلىدە ھەرقانداق مەسىلە ياكى قىينچىلىق يۈز بەرسە، ھەممەيلەن ئۆزئارا مەسلىھەتلىشىدىغان ئادەتنى يېتىلدۇردۇق.

مانا ھازىر شۇ ئىشلارغا 20 يىلدىن كۆپرەك ۋاقىت ئۆتكەن بولسىمۇ، بىز ئايدا بىر قېتىم بولسىمۇ يىغىلىشىپ، ئۆزئارا مەسىلىلىرىمىزنى مۇزاكىرە قىلىمىز، كەلگۈسى ئارزۇ - ئارمانلىرىمىز ھەققىدە پاراڭلىشىمىز.

بىز دادامنىڭ بۇ خىل تەربىيەلەش ئۇسۇلىنى بالىلىرىمىزغا ئەمەلىيلەشتۈرۈپ، ناھايىتى ياخشى نەتىجىلەرگە ئېرىشتۇق.

ئەھمىيەتلىك كەچلىك ئولتۇرۇش

بىز ئائىلىمىزدە ھەر پەيشەنبە كۈنى كەچتە ھەپتىلىك يىغىلىش ئۆتكۈزىمىز. بۇ يىغىلىشنىڭ ئاساسلىق نىشانى ئاكتىپ روھ پەيدا قىلىش ۋە ئوقۇش جەريانىدا يولۇققان مەسىلىلەرنى ھەل قىلىش، دەرس بېسىمىنى يەڭگىللىتىشتىن ئىبارەت. يىغىلىشىمىز ناھايىتى خۇشال ـ خۇراملىق ئىچىدە ئۆتىدۇ. ئەلۋەتتە ئېسىل يېمەكلىكلەر، شېرىن ئىچىملىكلەرمۇ داستىخىنىمىزدىن ئورۇن ئالغان بولىدۇ.

پائالىيىتىمىزدە ھەر بىرەيلەن مەكتەپ ياكى ئىش ئورنىدا يۈز بەرگەن ئەھمىيەتلىك ئىشلار، بەزى مۇسابىقىلەر ۋە قىزىقارلىق ئىشلار ھەققىدە سۆزلەپ بېرىدۇ. يىغىلىشىمىز تولىمۇ ئاددىي ـ ساددا بولسىمۇ، ھەممەيلەن بۇ كۈننى تۆت كۆزى بىلەن كۈتىدۇ. چۈنكى، بۇ كۈن بىزنىڭ روھىي بېسىمىمىزنى يەڭگىللىتىپ، ئاكتىپ ئېنېرگىيە پەيدا قىلىدىغان كۈندۇر.

باللىقتىكى ناخشا

دادام بىز بىلەن ناھايىتى كۆپ پاراڭلىشاتتى. بىزگە ئاتا ـ ئانىسى بىلەن ئۆتكەن ۋە مەكتەپتە ئوقۇغان چاغلىرىدىكى باللىق ئەسلىمىلىرىنى سۆزلەپ بېرەتتى ھەمدە ئەينى يىللاردا ئۆگىنىۋالغان ناخشا ۋە شېئىرلارنى دېكلاماتسىيە قىلىپ بېرەتتى. بەزىدە كىچىك ۋاقتىدا ئوقۇپ، ئۇزۇن يىللاردىن بۇيان ساقلاپ قويغان كىتابلىرىنى بىزگە كۆرسىتىپ:

ـ مەن بۇ كىتابلارنى سىلەر ئۈچۈن ساقلاپ قويغان ئىدىم، سىلەرنى تۇغۇلۇشتىن بۇرۇنمۇ ياخشى كۆرەتتىم، ـ دەيتتى.

دادامنىڭ بۇ سۆزىنىڭ تۈرتكىسىدە بىز مەكتەپنى ياخشى كۆرىدىغان، دەرسكە تېخىمۇ تىرىشىدىغان بولدۇق. بىزمۇ كەلگۈسىدە باللىرىمىزغا دادامغا ئوخشاش ھېكايىلىرىمىزنى سۆزلەپ بېرىمىز، ئۇلارغا باللىقىمىزدىكى ناخشىلارنى ئېيتىپ بېرىمىز.

خۇشاللىق كۈنى

مەن بالىلىرىمنىڭ خۇشاللىقىنى مۇھىم بىلىدىغان بىر ئانا. بىز پات ـ پات ئائىلىمىزدە جەم بولۇپ، نۆۋەت بىلەن ئارىمىزدىن بىرىنى تۈيۈقسىز خۇشال قىلىۋېتىمىز.

بىر قېتىم مەن بالىلىرىم بىلەن مەسلىھەتلىشىپ، يولدىشىمنىڭ ئائىلىمىزگە قوشقان تۆھپىسىنى تەبرىكلەپ پائالىيەت ئۆتكۈزمەكچى بولدۇق ۋە ئۇنىڭغا تۈيدۈرمايلا ھەممەيلەن ئۆز يېنىمىزدىن پۇل چىقىرىپ بىر ھەدىيە تەييارلىدۇق. ئۆينى چىرايلىق بېزىدۇق. ئېسىل داستىخانلار ئىچىدە تورتنىمۇ ئۇنتۇپ قالمىدۇق. دادىسى قايتىپ كەلگەندە ئۇنىڭ كۆزىنى تېڭىپ ئىشىكتىن ئېلىپ كىردۇق. ئۇ كۆزى ئېچىۋېتىلگەندىن كېيىن بۇ گۈزەل مەنزىرىنى كۆرۈپ ئىنتايىن خۇشال بولۇپ، گۈلقەقەلىرى ئېچىلىپ كەتتى.

بىر كۈنى بىز ئوغلىمىز ئۈچۈن مۇراسىم ئۆتكۈزمەكچى بولدۇق. چۈنكى، ئۇ شۇ كۈنى نامىز يېشىغا يەتكەن ئىدى. ئۇنىڭ ئۈچۈن بىر قاتار سوۋغا ـ سالاملارنى تەييارلىدۇق. ئەلۋەتتە نامازدا كېيىش ئۈچۈن چىرايلىق نامىز كىيىمىنىمۇ ئالدىن تەييارلاپ قويدۇق.

قىسقىسى، بىز ھەر ئايدا بىر قېتىم ئارىمىزدىن بىرىنى تۈيۈقسىز خۇشال قىلىۋېتىدىغان پائالىيەتلەرنى ئورۇنلاشتۇرۇپ تۇردۇق. بۇ پائالىيەت ئارىمىزدا چوڭقۇر مېھىر ـ مۇھەببەت پەيدا قىلدى ۋە ھەممىمىزگە جۇشقۇنلۇق بېغىشلىدى.

نۇر سورۇنى

دادام رەھمەتلىك بىزنى ھەر ئايدا بىر كۈن باغچە ياكى سەھراغا ئېلىپ چىقىپ، پائالىيەت قىلىپ بېرەتتى. بۇ پائالىيەتنى بىز «نۇر سورۇنى» دەپ ئاتايتتۇق. پائالىيەتتە بەزىلەر قۇرئاندىن بىرنەچچە ئايەت تىلاۋەت قىلاتتى، بەزىلەر تەپسىرنى يېشىپ، مەزمۇننى چۈشەندۈرۈپ قوياتتى. بەزىلەر تەسىرلىك ھېكايە سۆزلىسە، يەنە بەزىلەر ھېكمەتلىك سۆزلەرنى قىلاتتى، بەزىلەر يۇمۇر سۆزلىسە، يەنە بەزىلەر تېپىشماق ئېيتاتتى.

دادام بىزگە يەنە ھاياتىمىزدا يولۇققان ياكى يولۇقۇش ئېھتىماللىقى بولغان تۈرلۈك مەسىلىلەرنىڭ چىقىش يوللىرىنى كۆرسىتىپ يولىمىزنى ئايدىڭلىتاتتى. يېشىمىزغا مۇناسىپ ھالدا بىر قىسىم تۈرمۇش ساۋاتلىرىنى تونۇشتۇراتتى.

ئاللاھقا شۈكرىكى، بىرقانچە يىل داۋاملاشقان بۇ پائالىيەتتىن بىز ناھايىتى كۆپ پايدىلاندۇق. بۇ سورۇن ھەققەتەن يولىمىزنى يورۇتۇپ بېرىدىغان «نۇر سورۇنى» بولغان ئىدى.

نشانلىق ئائىلە ئۇچرىشىشى

دادام پۇرسەت بولسىلا بىز بىلەن بىرگە ئولتۇرۇپ پاراڭلىشاتتى ۋە هاياتىدىكى ئەهمىيەتلىك ئىشلارنى سۆزلەپ بېرەتتى. قولغا كەلتۈرگەن نەتىجىلىرى، يېتەلمىگەن ئارزۇ ـ ئارمانلىرى، پۇشايمانلىرى هەمدە بۇگۈنكى نەتىجىلىرى ۋە ئۇنىڭغا يېتىش يولىدىكى تىرىشچانلىقلىرى هەققىدە تەپسىلىي سۆزلەپ بېرەتتى. ئاندىن بىزنىڭ ئارزۇ ـ ئارمانلىرىمىز هەققىدە سورايتتى ۋە «مەن چوڭ بولغاندا نېمە ئىشلارنى قىلىمەن؟» دېگەن ماۋزۇدا پىلان ۋە غايىلىرىمىزنى يېزىشىمىزنى تەلەپ قىلاتتى. شۇنىڭ بىلەن هەممىمىز كەلگۈسىدىكى پىلان ۋە غايىلىرىنى يېزىشقا باشلايتتۇق. بەزىلەر قۇرئان يادلاپ، قارىي بولىمەن، دېسە، بەزىلەر دوختۇر بولىمەن، دەيتتى. بەزىلەر كاتتا ئىسلام ئالىمى بولىمەن، دېسە، يەنە بەزىلەر قوماندان بولىمەن، دېگەندەك... پىلانلىرىنى يازاتتى.

قىسقىسى، دادام بىزنىڭ هاياتىمىزدا نىشانسىز ياشىشىمىزنى خالىمايتتى. ئەپسۇسكى، هازىرقى زامانىدىكى ئىلمىي ئىستاتىستىكىلارغا ئاساسلانغاندا 97% بالىلار نىشانسىز ياشايدىكەن، پەقەت 3% بالىلارنىڭ هاياتىدا ئويلىغانلىرى ۋە كەلگۈسى نىشانلىرى بار ئىكەن. مانا مۇشۇ 3% نىشانلىق بالىلار ئىچىدىن مۇۋەپپەقىيەت قازانغانلار 97% ئىنسانلارنى ئىدارە قىلىدىكەن.

ئائىلىدىكى ئەرز - شىكايەت ساندۇقى

دادام ئائىلىمىزگە بىر ساندۇق قويۇپ، ئۇنى «ئەرز شىكايەت ساندۇقى» دەپ ئاتىدى. بىز ئايدا بىر قېتىم جەم بولۇپ ساندۇقنى ئېچىپ، ساندۇققا تاشلانغان ئەرز - شىكايەتلەرنى بىرگە ئوقۇيتتۇق. بەزىدە ساندۇقتا ئاجايىپ قىزىقارلىق خەتلەرنى كۆرەتتۇق. بەزىلەر يېمەك - ئىچمەكتىن شىكايەت قىلسا، بەزىلەر دادىمىزنىڭ ئىشتىن كەچ كېلىدىغانلىقى ياكى ئاچچىقى يامانلىقى ھەققىدە شىكايەت قىلاتتى. بەزىلەر ئانىمىزنىڭ قوپال مۇئامىلە قىلىدىغانلىقىدىن شىكايەت قىلسا، يەنە بەزىلەر قېرىندىشىنىڭ بوزەك قىلغانلىقىدىن شىكايەت قىلاتتى. بەزىلەر ئائىلە سايا‌ھىتى ئۆتكۈزۈشنى تەلەپ قىلسا، يەنە بەزىلەر يېگۈسى كەلگەن تاماقلارنى ئېتىپ بېرىشنى ئارزۇ قىلىپ خەت يازاتتى.

دادام ھەممىسىنى تەپسىلىي ئوقۇپ چىققاندىن كېيىن، بىز بىلەن ئەتراپلىق مۇزاكىرىلىشەتتى. تەلەپ - پىكىرلىرىمىزنى ۋە مەسىلىھەتلىرىمىزنى ئاڭلايتتى، كۆپىنچە پىكىرلىرىمىزگە ئاكتىپلىق بىلەن قوشۇلاتتى.

دېمەك، بۇ ساندۇق بىزنىڭ ئارزۇ - ئارمانلىرىمىزنى ئىپادىلەشتە ۋە ئەركىن پىكىر قىلىش ئېڭىمىزنى يېتىلدۈرۈشتە، شۇنداقلا تۇرمۇشىمىزنى گۈزەللەشتۈرۈشتە ئەڭ ياخشى ۋاستە بولغان ئىدى.

ئائىلە كېڭەش يىغىنى

دادام ئۆزىگە ياكى ئائىلىمىزدىكى بىرەر كىشىگە مۇناسىۋەتلىك ئىشلاردا قارار چىقارماقچى بولسا، ئاۋۋال هەممەيلەننى بىر داستىخانغا يىغىپ تەلەپ ـ پىكىر ۋە مەسلىهەتلىرىمىزنى تىڭشايتتى. ئىش قانچىلىك ئاددىي بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، چوڭ ـ كىچىك هەممەيلەننىڭ پىكرىگە هۆرمەت قىلاتتى. بەزى ۋاقىتلاردا ئائىلىمىزدىكى ئەڭ كىچىك بىرىنىڭ پىكرىمۇ توغرا چىقىپ قالاتتى. بىزمۇ ئۇنىڭ پىكرىگە هۆرمەت قىلىپ، شۇ بويىچە ئىش قىلاتتۇق. ئائىلە كېڭەش يىغىنى ئارقىلىق مەن باشقىلارغا مەسلىهەت سېلىشنى، پىكرىگە هۆرمەت قىلىشنى هەمدە ئۆز پىكرىمنى ئەركىن ئىپادىلەشنى ئۆگىنىۋالغان ئىدىم.

مانا ئەمدى مەنمۇ تۇيۇ قىلىپ ئائىلىلىك بولدۇم. ئايالىم ئىككىمىز ئائىلىمىزدە بالىلار بىلەن دادامنىڭ بۇ خىل تەربىيەلەش ئۇسۇلىنى قوللىنىپ كېلىۋاتىمىز.

خاسیەتلىك 001

هەپتە ئاخىرىدىكى دەم ئېلىش كۈنلىرىدە ئايالىم ۋە بالىلىرىم بىلەن ئائىلىۋى ئۇچرىشىش ئورۇنلاشتۇراتتۇق. ئارىمىزدىكى هەربىرەيلەن هەپتە ئىچىدە ئۆزى ئەڭ ياخشى قىلغان ئىشلىرىنى سۆزلەپ بېرەتتى. هەممەيلەننىڭ ياخشى ئىشلىرىنىڭ سانى 100گە يەتسە، ئۆيدە ياكى سىرتتا ئېسىل كەچلىك تاماق ئولتۇرۇشى قىلاتتۇق. بۇ پائالىيىتىمىزنىڭ بالىلارغا ئىنتايىن ياخشى تەسىرى بولاتتى. ئۇلار بىر هەپتە جەريانىدا قىلغان ياخشى ئىشلىرىنى خاتىرىلەيتتى. ناۋادا پائالىيەت ۋاقتىمىز يېتىپ كەلگىچە ئارىمىزدىن بىرەرسىنىڭ قىلغان ياخشى ئىشلىرىنىڭ سانى ئۆلچەمگە يەتمىسە، تولۇقلاش ئۈچۈن دەرهال ياخشى ئىش قىلىشقا ئالدىرايتتى. مەسىلەن، ئانىسىنىڭ يېنىغا بېرىپ:

ـ ئانا! مەن قىلغۇدەك بىرەر ئىش بارمۇ؟ ـ دەيتتى ياكى سىڭلىسىغا هەدىيە سېتىۋالاتتى ياكى قىينچىلىقتا قالغان دوستلىرىغا ياردەم قىلاتتى.

قىسقىسى، بۇ پائالىيەت ئائىلىمىزدە ياخشى ئىشلارنىڭ كۆپىيىشىدە ناهايىتى چوڭ رول ئوينىغانىدى.

مەدهیە كۈنى

ئائىلىمىزدە ئايدا بىر قېتىم «مەدهىيە كۈنى» ئۆتكۈزۈلەتتى. بۇ كۈندە ئائىلە ئەزالىرىنىڭ هەممىسى يىغىلاتتۇق. نۆۋەت بىلەن بالىلاردىن بىرىنى تاللاپ چىقىپ، ئۇنى «مەدهىيە ئوروندۇقى»غا ئولتۇرغۇزاتتۇق. ئاندىن ئۇنىڭ ئالاهىدىلىكلىرىنى، بىزگە ۋە باشقىلارغا بولغان ياخشى مۇئامىلىلىرىنى بىر - بىرلەپ سۆزلەيتتۇق. ئۇنىڭدىن كېيىن قانداق قىلغاندا تېخىمۇ ياخشى بالا بولۇشى ئۈچۈن پايدىلىق تەلەپ - پىكىرلەرنى بېرەتتۇق.

بۇ ئۇسۇل بالىلىرىم ئارىسىدىكى مېهىر - مۇهەببەتنى كۈچەيتتى ۋە ئۇلارنىڭ تېخىمۇ ماختىلىشقا لايىق ئىشلارنى قىلىشىغا تۈرتكە بولاتتى.

مانا ئەمدى ئۇلار كىشىلىك هاياتقا ۋە ئىنسانلارغا ئىجابىي نەزەردە قارايدىغان، ياخشىلىق تەرەپلىرىگە بەكرەك دىققەت قىلىدىغان بولدى.

پىكىر ئالماشتۇرۇش كۈنى

دادام هەپتىدە بىر كۈن هەممەيلەننى يىغىپ، ئۇ كۈننىڭ ئىسمىنى «پىكىر ئالماشتۇرۇش كۈنى» دەپ ئاتايتتى. ئۇ بىرگە دائىم مۇنداق دەيتتى:

ـ بالىلىرىم! ئاناڭلار ئىككىمىز سىلەرگە هەر ۋاقىت نەسىهەت قىلىپ تۇرىمىز، ئەمما بۇگۈن بىر ـ بىرىڭلارغا نەسىهەت قىلماقچى ياكى سىرداشماقچى ياكى بىرەر خۇشاللىنارلىق خەۋەر يەتكۈزمەكچى بولغانلار هازىر قىلىۋالسا بولىدۇ. بۇنىڭ ئۈچۈن بىر سائەت ۋاقىت بېرىلىدۇ.

بىز بۇ پائالىيەتتىن ناهايىتى خۇشاللىق هېس قىلاتتۇق ۋە كېيىنكى هەپتىنىڭ تېزراق كېلىشىنى ئىنتىزارلىق بىلەن كۈتەتتۇق.

كەچلىك قىسسەلەر

بىز دادامنىڭ يېتەكچىلىكىدە ھەر پەيشەنبە كەچتە ئائىلە بويىچە جەم بولۇپ، ساھابىلەر ھاياتىغا مۇناسىۋەتلىك سۈرەتلىك كىتابلارنى نۆۋەتلىشىپ ئوقۇيتتۇق. بىرىمىز كىتابتىن مەلۇم بىر ساھابىنىڭ ھاياتىنى ئوقۇسا، باشقىلار تىڭشاپ ئولتۇراتتى. ئاخىرىدا بۇ قىسسىدىن ئېلىنغان پايدا ـ مەنپەئەت ۋە ئىبرەتلەر ھەققىدە مۇزاكىرىلىشەتتۇق. ئەلۋەتتە، پائالىيىتىمىزدە بالىلار ئامراق بولغان يېمەك ـ ئىچمەكلەر كەم بولمايتتى.

ئايلىق پىلان

دادام بىزنى ئايدا بىر قېتىم بىر يەرگە يىغىپ:

ـ باللىرىم! بىزنىڭ ئەڭ ياخشى ھەم ئەڭ بەختلىك ئائىلە بولۇشىمىز ئۈچۈن بۇ بىر ئاي ئىچىدە قىلىشقا تېگىشلىك ئىشلار ھەققىدە قانداق تەكلىپ ـ پىكىرىڭلار بار؟ ـ دەپ سورايتتى. بىز ئويلىغان تەكلىپ ـ پىكىرلىرىمىزنى بېرەتتۇق. دادام بىزنىڭ پىكىرلىرىمىزنى ناھايىتى كۆڭۈل قويۇپ تىڭشايتتى ۋە ئەمەلىيلەشتۈرۈشكە ئۈيغۇن بولغانلىرىنى ئايرىپ چىقىپ، مۇزاكىرىلىشىپ بىرلىككە كېلىۋالاتتۇق.

بۇ ئۇسۇل بىزنىڭ مۇناسىۋىتىمىزنى تېخىمۇ چىڭىتتى، تەپەككۇرىمىزنى تەرەققىي قىلدۇردى، روھىمىزنى ئاكتىپلاشتۇردى.

هەپتىلىك ئائىلە ئولتۇرۇشى

ئۆيىمىزدە ئائىلە ئەزالىرىنىڭ هەممىسى قاتنىشىدىغان هەپتىلىك ئائىلە ئولتۇرۇشى بولىدۇ. بۇنىڭدا ئائىلىدىكى هەربىر كىشى بىر هەپتە جەريانىدا يولۇققان ئەڭ ياخشى ۋە ئەڭ قاملاشمىغان ئىشلىرىنى سۆزلەپ بېرىدۇ. ئائىلە هاياتىمىزدىكى ئىجابىي ۋە سەلبىي تەرەپلەر هەققىدە سۆزلەيدۇ. بىر هەپتە جەريانىدا يولۇققان قىينچىلىقلار ۋە ئۇنىڭ هەل قىلىش يوللىرى هەققىدە مۇزاكىرە ئېلىپ بېرىلىدۇ.

هەپتىلىك ئولتۇرۇشىمىزدىكى نىشان بولسا ئائىلە رىشتىمىزنى تېخىمۇ كۈچەيتىش، بالىلارنىڭ ئۆز پىكرىنى ئوچۇق ـ ئاشكارا ئوتتۇرىغا قويۇشىغا پۇرسەت يارىتىپ بېرىش ۋە زېھنىنى تەرەققىي قىلدۇرۇشتىن ئىبارەت.

بۇ پائالىيەتنىڭ نەتىجىسىدە ئائىلە ئىچىدىكى نۇرغۇنلىغان خاتالىقلار تۈزىتىلىدى، ياخشى ئىشلار كۆپەيدى، قىينچىلىقلار هەل قىلىندى.

ئائىلە دوختۇرى

مەن ئوغلۇمنى كۆزىتىش جەريانىدا ئۇنىڭ تىببىي ماقالىلەرنى ئوقۇشقا ئامراقلىقىنى، دوختۇرلارنىڭ مەسلىھەتلىرىنى دىققەت بىلەن تىڭشايدىغانلىقىنى، ھەتتا تىلىۋىزوردىكى ساغلاملىققا ئالاقىدار پىروگراممىلارنى تولۇق كۆرۈپ، مۇتەخەسسىسلەردىن مۇناسىۋەتلىك سوئاللارنى سورايدىغانلىقىنى بىلدىم ۋە بۇ پۇرسەتنى قولدىن بەرمەي، ئوغلۇمغا ئىلھام بېغىشلاش ئۈچۈن ئۇنى ئۆزۈمچە «ئائىلە دوختۇرى» دەپ ئاتىۋالدىم. ئوغلۇم بۇنىڭدىن ناھايىتى خۇشال بولدى.

مېنىڭ بىر قېرىندىشىم دورىگەر ئىدى. ئوغلۇمنى ھەپتىلىك دەم ئېلىش ۋە تەتىل كۈنلىرىدە ئۇنىڭغا ھەمراھ قىلىپ قويىدۇم. نەتىجىدە ئۇ دورىگەرلىك كەسپىنى ياقتۇرۇپ، خېلى كۆپ مەلۇماتلارنى ئىگىلىۋالدى.

ئوغلۇم ئالىي مەكتەپكە ئۆتكەندە ئارزۇسى بويىچە تىببىي فاكۇلتېتقا كىردى. ئىزچىل تىرىشىپ پەللىمۇپەللە يۇقىرى ئۆرلەپ ئوقۇش ئارقىلىق ئەلا نەتىجە بىلەن دوكتورلۇق ئۇنۋانىنى ئالدى. مانا ھازىر ئۇ شەھىرىمىزدىكى مەلۇم بىر چوڭ دوختۇرخانىدا داڭلىق دوختۇر بولۇپ ئىشلەۋاتىدۇ.

باللىرىم قانداق بولۇپ مۇستەقىل ئىش قىلالايدىغان بولدى؟

مەن سالامەتلىكىمنى تەكشۈرتۈش ئۈچۈن دوختۇرخانىغا بېرىپ، خەتەرلىك بىر كېسەلگە گىرىپتار بولۇپ قالغانلىقىمنى بىلدىم. باللىرىمنى ئويلاپ دەرھال ئۆيگە قايتىپ يىغلاشقا باشلىدىم...

مەن بۇ ئۇششاق باللىرىمنى قانداقمۇ تاشلاپ كېتەرمەن؟ ئۇلار مەندىن قالسا قانداق قىلار؟... دېگەندەك ئويلار خىيالىمدىن كەچتى. قاچان ئۆلۈپ كېتىشىمنى بىلمەيمەن، ئەمما ئاللاھقا بولغان كامىل ئىمانىم بىلەن: «ئۇلارنىڭ ئىشلىرىغا ئاللاھ ئىگە، مەن پەقەت بىر سەۋەبكار» دەپ ئۆز ـ ئۆزۈمگە تەسەللى بەردىم.

ئەتىسى باللىرىم ئۈچۈن نېمە ئىشلارنى قىلالايدىغانلىقىم ھەققىدە ئۇزاق ئويلاندىم. مەن ئۇزۇن ياشىيالمايتتىم. باللىرىمنىڭ پات يېقىندا يېتىم قالىدىغانلىقىنى ئويلاپ، ئۇلارنى يېتىملىككە كۆندۈرۈش ئۈچۈن ئۇلارنىڭ ھاياتىدىن تەدرىجىي سۇغۇرۇلۇپ چىقىپ كېتىشنى قارار قىلدىم.

بۇنىڭ ئۈچۈن ئەتراپلىق پىلان تۈزدىم. بۇ ئۇلارنىڭ ئۆزىگە تايىنىپ، مۇستەقىل ياشاش ئىقتىدارىنى يېتىلدۈرۈش ئۈچۈن تۈزۈلگەن پىلان ئىدى. ئۇلار ئۆزلىرى قىلالايدىغان ھەرقانداق ئىشنى ئۆزلىرىگە قىلدۇرۇشقا تىرىشتىم. ئىلگىرى بازاردىن بىر نەرسە سېتىۋېلىپ، ئۆيگە كەلگىچە نەرسە ـ كېرەكلەرنى ئۆزۈم كۆتۈرەتتىم، ئەمدى ئۇلار كۆتۈرىدىغان بولدى. ئىلگىرى دورىخانىلارغا ئۆزۈم بېرىپ دورا سېتىۋالاتتىم. ئەمدىلىكتە ئۇلار دورىخانىلارغا ئۆزى يۈگۈرىدىغان بولدى. بۇ جەريانىدا ئۇلار نۇرغۇنلىغان دورىلارنىڭ ئىسىملىرىنى ۋە قانداق كېسەللىكلەرگە پايدا قىلىدىغانلىقىنى بىلۋالدى. ئۆي تازىلاش، تاماق ئېتىش، بانكىدىن پۇل ئېلىش ۋە پۇل قويۇش قاتارلىق نۇرغۇنلىغان ئىشلارنى ئۆز ئالدىغا قىلىشقا چېنىقتۇردۇم. بۇ جەريانىدا مەن ئۇلارنى بەزىدە ئىلھاملاندۇرسام، بەزىدە يېقىندىن يارىدەملەشتىم.

نىمىلا بولمىسۇن، بالىلىرىم مۇستەقىل ياشاشنى خىلى ئوبدانلا ئۆگىنىپ قالدى. تۇرمۇشنىڭ ئاچچىق ـ چۈچۈكلىرىنى، جەبرى ـ جاپالىرىنى تېتىپ كۆردى. مەن ئاخىرەتكە يول ئېلىش ئۈچۈن كۈن ساناپ يۈرۈۋاتاتتىم.

ئارىدىن بىرقانچە ئاي ئۆتتى. ئۆلۈم قاچان كېلەركىن؟ دەپ ئەنسىرەيتتىم. بىراق سالامەتلىكىمدە ھېچقانداق ئۆزگىرىش بولمىدى. تولۇق بىر يىل ئۆتكەندىن كېيىن دوختۇرخانىغا بېرىپ تەكشۈرتتۈم. دوختۇر ھەم ھەيرانلىق، ھەم خۇشاللىق ئىلكىدە:

ـ مۆجىزە! مۆجىزە! سىز تامامەن ساقىيىپ كېتىپسىزغۇ!؟ ـ دېدى.

ـ ئەي ئۇلۇغ ئاللاھىم! سەن نېمىدېگەن مېھرىبان ۋە ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىسەن ـ ھە!

مەن خۇشاللىقتىن شۇ ھامان شۈكۈر سەجدىسى قىلدىم.

مەن بالىلىرىمغا ئۆزىگە تايىنىپ ياشاشنى ئۆگىتىش ئۈچۈن ناھايىتى كۆپ جاپا تارتىپ، بۇ مەزگىللەرنى تولىمۇ تەسلىكتە ئۆتكۈزگەن ئىدىم.

ئاللاھنىڭ يارىدىمى بىلەن مەن غەلبە قىلدىم. چۈنكى، ئۇلار چوڭ ئادەملەردەك ئىش قىلالايدىغان بولدى. ئەگەر مەندە ئۆلۈم قورقۇنچىسى بولمىسا ئىدى، بۇ بىر يىل ئىچىدە قىلغانلىرىمنى تۆت ـ بەش يىلدىمۇ قىلىپ بولالمايتتىم.

قانداق قىلغاندا بالىلار مۇستەقىل ئىش قىلالايدىغان بولىدۇ؟

ئۆلۈم مۇتلەق هەقىقەت! ئۇ هەممىمىزگە كېلىدۇ. قاچان ئۆلۈپ كېتىشىڭىزنى بىلمەيسىز. بەلكى ئوغلىڭىز يېتىم قېلىشى مۇمكىن. سىزنىڭ بۇنداق كۈنلەر ئۈچۈن تەييارلىقىڭىز بارمۇ؟ ناۋادا ئۆلۈپ كەتسىڭىز، ئوغلىڭىزنى مۇستەقىل تۇرمۇش كەچۈرگۈدەك هالدا تەربىيەلەپ قويدىڭىزمۇ؟

بۇ هەقتە بىز سىزگە تۆۋەندىكىدەك نەسىهەت قىلماقچىمىز:

ئايالىڭىز بىلەن بۇ ئىش توغرىسىدا ياخشى مەسلىهەتلىشىڭ! بالىلىرىڭىزنى ئاتا ـ ئانىسىغا ئەمەس، ئۆزىگە تايىنىپ، مۇستەقىل ياشىيالايدىغان هالەتتە تەربىيەلەش ئۈچۈن پىروگراممىا تۈزۈڭ. قىلماقچى بولغان ئىشلارنىڭ تىزىملىكىنى تۈرغۇزۇڭ. ئەلۋەتتە بالىلارنىڭ قىلىدىغان ئىشلىرىمۇ ئۇلارنىڭ ياش ئۆلچىمىگە قاراپ مۇۋاپىق بەلگىلەنسۇن. بۇ ئىشنى قانچە تېز باشلىسىڭىز، نەتىجىسىنى شۇنچە تېز كۆرەلەيسىز. مەسىلەن، ئوغلىڭىز ئۆزى قىلالايدىغان هەرقانداق ئىشنى چوقۇم ئۆزىگە قىلدۇرۇڭ. سودا ـ سېتىق، بانكا، پۇل ـ مۇئامىلە ئىشلىرى، تاماق ئېتىش، ئۆي تازىلىقى قاتارلىق تۇرلۇك ئىشلاردا بالىڭىزنى مۇستەقىل ئىش قىلالايدىغان قىلىپ يېتىشتۇرۇڭ!

* * *

مەلۇم بىر دادام مۇنداق دەيدۇ:

مەن ئۆزۈمنى پات يېقىندا ئۆلۈپ كېتىدىغاندەك هېس قىلدىم. ئەمدىلا 12 ياشقا كىرگەن بىر ئوغلۇم بار ئىدى. ئۇنىڭ مەن بار چېغىمدا نامىز ئوقۇسىمۇ، مەن ۋاپات تاپقاندىن كېيىن نامىز ئوقۇشىغا ئىشەنچىم يوق ئىدى. ئۇنى چىن قەلبىدىن نامازنى ياخشى كۆرۈپ ئوقۇيدىغان قىلىپ تەربىيەلەش ئۈچۈن تۆۋەندىكى ئۇسۇللارنى قوللاندىم:

دەسلەپتە ئوغلۇم مەن بىلەن بىرگە مەسچىتكە بارسا، ئاددىي بولسىمۇ مۇكاپات بېرىش ئارقىلىق نامازغا قىزىقتۇردۇم. ئەگەر مەسچىتكە يالغۇز بېرىپ كەلسە، مۇكاپاتنى بىر ھەسسە كۆپەيتتىم. يېنىمدىكى ۋاقىتلاردا نامازنى ئوقۇسا ئادەتتىكىچە مۇكاپات بەرسەم، مەن سەپەرگە چىقىپ كەتكەندە ياكى مەكتىپىدە نامازنى ئوقۇغان بولسا، ھەسسىلەپ مۇكاپات بەردىم. مەسچىتكە بالدۇر بېرىپ نامازنى ئوقۇسا يەنە مۇكاپات قوشۇپ بەردىم. نەتىجىدە ئۇ بالدۇر تاھارەت ئېلىپ، مەندىن بۇرۇن مەسچىتكە بارىدىغان بولدى. نامازنى ھەققىدىكى ساۋاتلاردىن تولۇق خەۋەردار بولۇشى ئۈچۈن مەخسۇس كىتابلارنى تەييارلاپ بەردىم. بىر قىسىم شەرىئەت ئەھكاملىرىنى بىلۋېلىشى ئۈچۈن مەخسۇس ئۇستاز ئورۇنلاشتۇردۇم. نامازنى ئوقۇيدىغان تەقۋادار بالىلار بىلەن ئۇچراشتۇرۇپ، دوستلاشتۇرۇپ قويدۇم. ئاللاھنىڭ رەھمىتى بىلەن ئىزچىل تىرىشىش نەتىجىسىدە بىر يىل ئۆتكەندىن كېيىن بالامنىڭ قەلبىدە نامازنىڭ مۇھەببىتى ئورۇن ئالدى.

مانا ئەمدى ئۇ يالغۇز چاغلاردىمۇ ئاكتىپچانلىق بىلەن نامازنى ئوقۇيدىغان بولدى.

خەلقئارالىق ئىلمىي تەتقىقاتلار شۇنى ئىسپاتلىدىكى، يېتىملەر باشقىلارغا قارىغاندا قابىلىيەتلىك كېلىدىكەن. ھەتتا ئۇلارنىڭ ئارىسىدىن دۆلەت ئەربابلىرىمۇ چىقىدىكەن. چۈنكى، ئۇلار باشقا بالىلارغا قارىغاندا ئانىسىدىن تېخىمۇ كۆپ مېھىر ـ شەپقەتكە ئېرىشىدىكەن. ئۆز ئىشىنى مۇستەقىل قىلىش، تۇرمۇشنى تەرتىپكە سېلىش ۋە ئائىلە باشقۇرۇش ئىقتىدارى يېتىلدۇرىدىكەن. ئوغلىڭىزنى يارامليق تەربىيەلەش ئۈچۈن ئۇنى يېتىم قالدۇرىمەن دەپ ئۆلۈپ بېرىش كەتمەيدۇ. ئۇنىڭدا يېتىمدەك مۇستەقىل ياشاش ئىقتىدارىنى يېتىلدۇرسىڭىزلا كۇپايە!

دادىڭىز سىز ئۈچۈن مۇنداق دۇئا قىلاتتى

دادام مەن كىچىك ۋاقتىمدا ۋاپات بولۇپ كەتكەن ئىكەن. ئانام دادام توغرىلىق بىزگە كۆپ نەرسىلەرنى سۆزلەپ بېرەتتى. ئۇ بىر كۈنى دادامنىڭ نامىز ئوقۇغاندا مۇنداق دۇئا قىلىدىغانلىقىنى ئېيتىپ بەردى:

«ئى ئاللاھ! ئوغلۇمنىڭ قەلبىنى ئىمان بىلەن تولدۇرغىن! ئۇنى ئەڭ ياخشى نامىز ئوقۇيدىغانلارنىڭ قاتارىدىن قىلغىن! قولىغا بەركەت ئاتا قىلغىن!».

مەن دادامنى كۆرمىگەن بولساممۇ، ئۇنىڭ مەن ئۈچۈن قىلغان دۇئالىرىنى ئانامدىن قايتا ـ قايتا ئاڭلاپ بەكمۇ ھاياجانلاندىم. ئۇنى دائىم يېنىمدا تۇرۇۋاتقاندەك ھېس قىلىدىغان بولدۇم. دادامنىڭ مەندىن كۈتكەن ئۈمىدلىرىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش ئۈچۈن كۆپ تىرىشتىم ۋە دادامنىڭ دۇئاسىنىڭ بەركىتى بىلەن نامازنى چىن قەلبىمدىن ياخشى كۆرۈپ ئىخلاس بىلەن ئوقۇيدىغان، قەلبى مەسچىتكە باغلانغان بالا بولدۇم. ئاللاھنىڭ رەھمىتى بىلەن تۇرمۇشۇمدا بەركەت ۋە كۆپ ياخشىلىقلار بولدى.

ئاللاھ دادامغا رەھمەت قىلسۇن! شۇنداقلا دادام بىلەن ئىككىمزنىڭ ئارىسىدا ئەڭ ياخشى رول ئوينىغان ئانامغا بەركەت بەرسۇن!

ئانامنىڭ دۇئاسى

مەن ئىككى ياشقا كىرگەندە دادام ۋاپات بولۇپ كەتكەن ئىكەن. شۇنىڭ بىلەن مەن ئانامنىڭ پەرۋىشى ۋە دۇئا ـ تىلەكلىرى ئارىسىدا چوڭ بولدۇم. ئانام ماڭا ئۆيدىن چىققان ياكى دەرس مۇزاكىرە قىلىۋاتقان چاغلىرىمدا مەن ئۈچۈن خەيرلىك دۇئالارنى قىلاتتى. ھەر نامازدىن كېيىن، بولۇپمۇ تەھەججۇد نامازلىرىدا مېنى دۇئاسىدا ئۇنتۇپ قالمايتتى.

مەنمۇ چوڭ بولۇپ توي قىلدىم. ئانام ماڭا يەنە دۇئا قىلىپ يىغلاپ كەتتى ۋە شۇكرى سەجدىسى قىلدى. مەن ھازىرغىچە ئانامنىڭ ئۇنچىۋالا يىغلاپ كەتكەنلىكىنى كۆرمەپتىكەنمەن.

ـ ئانا سىزگە نېمە بولدى؟ ـ دېدىم مەن ھەيرانلىق بىلەن. ئانام:

ـ ئوغلۇم! ئاللاھ سەن ئۈچۈن قىلغان دۇئالىرىمنىڭ كۆپىنچىسىنى ئىجابەت قىلدى. مانا بۇگۈنمۇ دۇئالىرىم ئىجابەت بولدى. سەن ياخشى ئادەم بولۇپ قاتارغا قوشۇلدۇڭ، ـ دېدى.

دادامنىڭ همىمتى

مەن باشلانغۇچنىڭ ئىككىنچى يىللىقىدا ئوقۇۋاتقان ۋاقتىمدا ئانام ۋاپات بولدى. بىز قەبرىستانلىقتىن قايتىپ ئۆيگە كەلگەندە دادام مېنى باغرىغا بېسىپ تۇرۇپ:

ـ قورقما، ئوغلۇم! ئاللاھ خالىسا، مەن ساڭا ھەم ئانا، ھەم دادا بولىمەن، ـ دېدى.

دادامنىڭ بۇ سۆزلىرىنى ئاڭلاپ زۇلمەت باسقان كۆڭلۈم ۋىللىدە يورۇدى. دادام ئىنتايىن راستچىل ئادەم ئىدى. مەن ئۇنىڭغا ئىشىنەتتىم. شۇنىڭدىن بېرى ئۇ مېنى قاتارغا قوشۇپ بولغۇچە ئانام قىلىپ كېلىۋاتقان ئىشلارنى داۋاملاشتۇردى.

دادامنىڭ گۈزەل هەدىيەسى

مەن بالىلىقىمدا گۈل ئۆستۈرۈشكە هەۋەس قىلاتتىم. بىر كۈنى يولدا كېتىۋېتىپ گۈل دۇكىنىنىڭ يېنىدىن ئۆتۈپ قالدىم ـ دە، چىرايلىق گۈللەرگە قاراپ:

ـ مەنمۇ هويلامدىكى بوش يەردە گۈل ئۆستۈرسەمچۇ؟ ـ دېدىم ـ دە، گۈل ئۇرۇقى سېتىۋېلىش ئۈچۈن يانچۇقۇمغا قولۇمنى سالدىم. يېنىمدا پۇل يوق ئىدى. شۇنىڭ بىلەن مەن گۈل دۇكىنىدىن چاندۇرماستىن بىر سىقىم گۈل ئۇرۇقى ئوغرىلاپ، ئۆيگە قايتىپ كەلدىم. ئەتىسى هويلىدىكى بوش يەرگە گۈل تېرىشقا باشلىدىم. دادام ئىشتىن قايتىپ كېلىپ مېنى كۆرۈپلا:

ـ قىزىم! بۇ گۈل ئۇرۇقنى نەدىن تاپتىڭىز؟ ـ دەپ سوردى. مەن راستچىللىق بىلەن:

ـ يېنىمدا پۇلۇم يوق ئىدى. مەكتەپنىڭ يېنىدىكى گۈل دۇكىنىدىن ئوغرىلاپ ساپتىمەن، ـ دېدىم. دادام:

ـ سىز ناهايىتى راستچىل بىر قىز. لېكىن بۇ هەق مەسىلىسى. باشقىلارنىڭ هەققىنى ئېلىۋېلىش هالال ئەمەس. يۈرۈڭ، قىزىم! مەن سىزنى گۈل دۇكىنىغا ئاپىراي، دۇكانچىدىن كەچۈرۈم سوراڭ. ئاندىن سىزگە هەرخىل چىرايلىق گۈللەرنىڭ ئۇرۇقلىرىنى ئېلىپ بېرەي. شۇنى ئۆستۈرۈپ يېتىشتۈرۈڭ، ـ دېدى.

شۇنداق قىلىپ دادام ئىككىمىز دۇكانچىنىڭ يېنىغا باردۇق. مەن ئۇنىڭدىن سەممىيلىك بىلەن ئەپۇ سوردىم. دۇكانچى:

ـ هېچقىسى يوق. بارى ـ يوقى بىر سىقىم ئۇرۇق ئىكەنغۇ، ـ دېدى ۋە مەندىن بەكمۇ سۆيۈنۈپ، مېنى دادامنىڭ ئالدىدا ماختاپلا كەتتى.

دادام ماڭا دۇكاندىن هەرخىل گۈللەرنىڭ ئۇرۇقلىرىنى ئېلىپ بەردى. مەن دادام ئېلىپ بەرگەن ئۇرۇقلارنى تېرىپ، كۆڭۈل قويۇپ پەرۋىش قىلدىم.

ئاردىدىن بىرقانچە ئاي ئۆتەر - ئۆتمەيلا هويلىمىز ئاجايىپ گۈزەل گۈل باغچىسىغا ئايلاندى.

مانا بۇ دادامنىڭ ماڭا بەرگەن هاياتىمدىكى ئەڭ قىممەتلىك هەمدە مېنى ئەڭ خۇشال قىلغان سوۋغىسى ئىدى.

زېرەك دادام

ئەمدىلا بالاغەتكە يەتكەن مەزگىللىرىمدە قولتۇقلىرىمنىڭ ئاستىغا ۋە باشقا يەرلىرىمگە تۈك ئۈنۈشكە باشلىدى.

زادى قانداق قىلىشىم كېرەك؟

تىغ بىلەن تازىلىۋېتىشنى ئويلىغان بولساممۇ، جۈرئەت قىلالمىدىم. ئارىدىن بىرقانچە كۈن ئۆتكەندىن كېيىن دادام تۈك تازىلاش مەجۇنى ۋە ساقال ماشىنىسى سېتىۋېلىپ، يېزىق ئۈستىلىمگە قويۇپ قويۇپتۇ. ھەيران قالارلىقى، دادام ئۇنى قانداق ئىشلىتىش ھەققىدىكى چۈشەندۈرۈشلەرنى ئۈستىگە چاپلاپ قويغانىكەن.

مەن دادامنىڭ بۇ ھەدىيەسىدىن ئىنتايىن سۆيۈندۈم. چۈنكى، ئۇ مېنىڭ ئېيتىشتىن خىجىل بولىدىغان نۇرغۇن ئاۋارىچىلىقلىرىمنى ھەل قىلغان زېرەك دادام ئىدى.

قىممەتلىك هەدىيە

مەلۇم بىر باي ئويۇنچۇق دۇكىنىغا كىرىپ دۇكاندارغا ئوغلىنى كۆرسىتىپ مۇنداق دەپتۇ:

ـ دۇكىنىڭىزدىكى ئەڭ قىممەتلىك ئويۇنچۇقنى ئوغلۇمغا كۆرسەتكەن بولسىڭىز. مەن بەك ئالدىراش، ماڭا ۋاكالىتەن پۇلنى ئۇ بېرىدۇ.

دۇكاندار تۈرلۈك هەدىيە بويۇملىرىنى ئارىلاپ بىر قۇر تەكشۈرۈپ چىققاندىن كېيىن، قۇرۇق قول قايتىپ كەپتۇ.

ـ ئەڭ قىممەتلىك هەدىيە قېنى؟ ـ دەپ سوراپتۇ باي.

ـ هەدىيە مانا!

دۇكاندار شۇنداق دېگىنىچە باينىڭ قولىنى تۇتۇپتۇ.

ـ مەن... مەنمۇ؟ ـ دەپتۇ باي هودۇقۇپ.

دۇكاندار مۇنداق جاۋاب بېرىپتۇ:

ـ هەئە، ئوغلىڭىز ئۈچۈن ئەڭ قىممەتلىك هەدىيە سىز بولىسىز. ئۇنىڭغا ۋاقتىڭىزنى، مېھىر ـ شەپقىتىڭىزنى بەرسىڭىز، بۇ ئۇنىڭ ئۈچۈن ئەڭ گۈزەل هەدىيە. ئىككىڭلار ئۆيۈڭلارغا بېرىپ بىر كۈن ئولتۇرۇپ پاراڭلىشىڭلار ياكى سىرتلارغا چىقىپ بىرگە ئايلىنىڭلار. سىلەرنىڭ بىرگە ئۆتكۈزگەن ۋاقتىڭلار ئۇنىڭ ئۈچۈن ئەڭ قىممەتلىك هەدىيەدۇر.

بۇنى ئاڭلىغان بالىنىڭ خۇشاللىقتىن كۆزلىرىنى چاقناپ:

ـ دادا! دۇكاندار كۆڭلۈمدىكىنى تاپتى، ـ دەپتۇ.

داڭلىق رىمۇنتچىغا ئايلانغان بالا

مەن ئاز ـ تولا ئائىلە سايمانلىرىنى رىمونت قىلىشنى بىلەتتىم. بىر نەرسە رىمونت قىلىۋاتقان ۋاقتىمدا ئوغلۇم دائىم ئويۇننى تاشلاپ يېنىمغا كېلىپ، كۆزىتىپ ماڭا يارده‌ملىشەتتى. بىر كۈنى ئوقۇتقۇچىسى ئۇنىڭدىن:

ـ سېنىڭ هاياتىڭدىكى ئەڭ مەنىلىك ئۆتكەن ۋاقتىڭ قايسى؟ ـ دەپ سوريغان ئىكەن. ئوغلۇم:

ـ دادامنىڭ بۇزۇلغان نەرسىلەرنى رىمونت قىلىشىغا يارده‌ملەشكەن ۋاقتىم، ـ دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

مەن خۇشاللىقىمدىن ئوغلۇمغا ئەڭ ئېسىل بىر سوۋغا سېتىۋالماقچى بولدۇم. كۆپ ئويلىنىپ ئۇنىڭ قىزىقىشىغا ئەڭ مۇناسىپ سوۋغىنىڭ ئەتۋىركە، كۇلۇچ، ئامبۇر قاتارلىق تۈرلۈك رىمونت سايمانلىرى سومكىسى ئىكەنلىكى كاللامغا كەلدى ـ دە، دەرهال ماگىزىنغا بېرىپ، ئۇنى سېتىۋېلىپ ئوغلۇمغا هەدىيە قىلدىم. ئوغلۇم ئىنتايىن خۇشال بولۇپ، قولۇمغا سۆيۈپلا كەتتى. مەن ئۇنىڭغا:

ـ ئوغلۇم! بۇ نەرسىلەرنى ئىشلىتىپ مەشىق قىلساڭ بولىدۇ. بىراق تۇك ئىشلىرىدا دىققەت قىل. بەزى يېڭى ياكى مۇهىم نەرسىلەرنى مېنىڭ رۇخسىتىمسىز، ئۆز بېشىمچىلىق بىلەن چۈۋۈپ، قۇراشتۇرىمەن دېمە! ئىچىنى ئاچما! ۋېلىسىپىت قاتارلىق ئۆيدىكى كونا نەرسىلەرنى خالىغانچە چۈۋۈپ، قۇراشتۇرساڭ بولىدۇ، ـ دېدىم.

ئوغلۇم تەلىپىمگە قوشۇلدى. شۇنىڭدىن كېيىن ئۇ ئائىلىدە تۈرلۈك كونا نەرسىلەرنى چۈۋۈپ ـ قۇراشتۇرۇش ئارقىلىق رىمونتچىلىقنى ئۆگىنىۋالدى.

هەش ـ پەش دېگۈچە ئاردىن 20 يىل ئۆتتى. مانا هازىر ئۇ شەهىرىمىزدىكى داڭلىق رىمونتچىلاردىن بولۇپ قالدى.

ۋېلىسىپىت سوۋغىتى

ئوغلۇمنىڭ قۇرئان يادلاشقا بولغان قىزىقىشى كۈندىن ـ كۈنگە تۆۋەنلەپ كەتتى. ئۇ ۋېلىسىپىت مىنىشكە بەك ئامراق بولۇپ، بوش ۋاقىتلىرىدا دېگىز ساھىلىدا ۋېلىسىپىت ئىجارىگە ئېلىپ مىندىغان بولۇۋالغان ئىكەن. مەن بۇ مەسىلىنى ھەل قىلىش ئۈچۈن ئىككى ۋېلىسىپىت سېتىۋېلىپ بىرىنى ئوغلۇمغا بەردىم.

ھەر كۈنى ئەسىر نامىزىدىن كېيىن ئىككىمىز دېگىز ساھىلىغا چىقتۇق. ساھىلنىڭ گۈزەل مەنزىرىسىدىن ھۇزۇرلانغاچ ساپ ھاۋادىن نەپەسلىنىپ ۋېلىسىپىتلىك ئايلىنىش جەريانىدا نۆۋەت بىلەن قۇرئان ئوقۇدۇق. بۇ ئىش ئوغلۇمغا ناھايىتى كۆڭۈللۈك ھەم قىزىقارلىق تۇيۇلدى. بارا ـ بارا قۇرئان مۇھەببىتى ئۇنىڭ قەلبىدىن ئورۇن ئالدى.

ئوغلۇم ئىزچىل تىرىشىش ئارقىلىق قۇرئان كەرىمنى ئۈچ يىل ئىچىدە تولۇق يادلاپ بولدى. شۇ قېتىمقى ۋېلىسىپىت سوۋغىتى ئۇنىڭ ئۈچۈن ھاياتىدا بۇرۇلۇش پەيدا قىلغان ناھايىتى ئەھمىيەتلىك سوۋغات بولغان ئىدى.

قانداق بولۇپ ئىككىمىز يېقىن سىرداشلاردىن بولۇپ قالدۇق

ئوغلۇم تىكتاك توپ ئويناشنى ياخشى كۆرەتتى. ئۆيىمىزدە بىر بوش ئورۇن بار ئىدى. مەن شۇ يەرگە بىر تىكتاك توپ ئۈستىلى قويۇپ، ئوغلۇم بىلەن بىرگە ئويناشقا باشلىدىم. بەزىدە ئۇنىڭ دوستلىرىنى چاقىرىپ بىرگە ئويناش پۇرسىتى يارىتىپ بەردىم. مانا بۇ ھەدىيە ئوغلۇم بىلەن ئارىمىزدىكى رىشتىنى چىڭىتىشقا، مۇناسىۋىتىمىزنى تېخىمۇ ياخشىلاشقا ناھايىتى چوڭ تۈرتكە بولدى. چۈنكى، بىز توپ ئوينىغاچ ئۆزئارا پاراڭلىشاتتۇق، پىكىر ئالماشتۇراتتۇق. مانا ئەمدى ئىككىمىز يېقىن سىرداشلاردىن بولۇپ قالدۇق.

مائاشىڭىزنى ئالغان كۈنى بالىلىرىڭىزنى قانداق خۇشال قىلىسىز؟

مەلۇم بىر بالا مۇنداق دەيدۇ:

دادام ئايلىق مائاشىنى ئالغان كۈنى ماڭا ئىنتايىن خۇشپۇراق ئەتىر سوۋغا قىلاتتى. مەن بۇ سوۋغاتتىن تولىمۇ خۇشال بولاتتىم.

* * *

يەنە بىر دادا مۇنداق دەيدۇ:

مائاشىمنى ئالغان كۈنى مەلۇم مىقداردا سەدىقە تارقىتىش ئۈچۈن ئوغلۇم بىلەن بىرگە سىرتلارغا چىقاتتۇق ھەم ئوغلۇم ياقتۇرىدىغان يېمەكلىكلەرنى يەيتتۇق.

* * *

يەنە بىر دادا مۇنداق دەيدۇ:

مائاشىمنى ئالغان كۈنى بالىلىرىمنىڭ ھەممىسىگە ھەدىيە تارقىتاتتىم. پۇل بېرىپ، ھەرخىل ئىشلارغا بۇيرۇيتتىم. مەسىلەن، بىرىنى كۆكتات سېتىۋېلىشقا بۇيرۇسام، يەنە بىرىنى نان سېتىۋېلىشقا بۇيرۇيتتىم. بىرىنى سۇ، توك، گاز، ئېلېكتىر قاتارلىقلارنىڭ پۇلىنى تۆلەشكە بۇيرۇسام، يەنە بىرىنى سەدىقە تارقىتىشقا بۇيرۇيتتىم.

سەدىقە بالانى يەر، تەۋبە گۈناھنى...

مەلۇم بىر بالا مۇنداق دەيدۇ:

دادام پېقىر ـ مىسكىنلەرگە سەدىقە بېرىشكە بەكمۇ ئامراق ئىدى. ئۇ دائىم بىزگە سەدىقىنىڭ ئەھمىيىتىنى چۈشەندۈرۈپ مۇنداق دەيتتى:

ـ ئوغلۇم! سەدىقە كىشىنى بالا ـ قازادىن ساقلايدۇ. ئاللاھ بىزنى بىرەر بالا ـ قازا ياكى كېلىشمەسلىكتىن ساقلىغان ياكى كېسەللىرىمىزگە شىپالىق ئاتا قىلغان بولسا، بۇ ئەلۋەتتە بىزنىڭ پېقىر، يېتىم ـ مىسكىنلەرگە قىلغان ياخشىلىقلىرىمىزنىڭ سەۋەبىدىندۇر.

دادام مۇشۇنداق تەربىيەلەر ئارقىلىق بىزنىڭ قەلبىمىزگە ياخشى ئىش قىلىش مۇھەببىتىنى سىڭدۈرگەن ئىدى.

مانا ئەمدى مەن چوڭ بىر خەيرىيەت جەمئىيىتىنىڭ مۇدىرى بولۇپ ئىشلەۋاتىمەن. بۇلارنىڭ ھەممىسى ماڭا ياخشىلىق قىلىشنى ئۆگەتكەن ۋە ياخشىلىقنىڭ مۇھەببىتىنى قەلبىمگە سىڭدۈرگەن دادامنىڭ تۆھپىسىدىن بولغان.

دەسمایە مەندىن، پایدا سلەرنىڭ

باشلانغۇچ مەكتەپتە ئوقۇيدىغان مەزگىللىرىمدە ئىنتايىن بىكىنمە ئىدىم. ھېچكىم بىلەن دوست بولغۇم كەلمەيتتى، ھەمشە يالغۇز قېلىشنى خالايتتىم. دادام مەن تونۇيدىغان، پائالىيەتچان بالىلارنىڭ بىرىنى چاقىرىپ، ئۇنىڭغا 50 سوم پۇل بېرىپ مۇنداق دېدى:

ـ بۇ پۇلغا ئىككىگىلار تاتلىق ـ تۇرۇم سېتىۋېلىپ تىجارەت قىلىڭلار. دەسمايە مەندىن، پايدا سىلەرنىڭ بولسۇن!

دادام بۇ ئارقىلىق ماڭا باشقىلار بىلەن مۇئامىلە قىلىشنى ئۆگەتمەكچى ئىدى. دادامنىڭ بۇ ئۇسۇلى ھەققەتەن ئۈنۈملۈك بولدى. شۇ ئارقىلىق مەن ئاستا ـ ئاستا ئىجتىمائىيلىششقا يۈزلەندىم. كۈندىن ـ كۈنگە تونۇش ـ بىلىشلىرىمۇ كۆپەيدى. مەكتەپتىمۇ ناھايىتى پائالىيەتچان، ئاكتىپ ئوقۇغۇچىغا ئايلاندىم. مانا ئەمدى يالغۇز قالسام زېرىكىدىغان بولۇپ قالدىم.

تەشۋىقات ئۇستىلى

ئوغلۇم تۇغۇلۇپ يەتتە ياشقا كىرگۈچە بىز بەھرەيندە تۇرغان ئىدۇق. ئۇ يەردە ھاۋا ناھايىتى ئىسسىق بولغاچقا، ئوغلۇم ئادەتتە سىرتقا ئانچە چىقىپ كەتمەيتتى. شۇڭلاشقا ئائىلىمىزنىڭ، بولۇپمۇ ئوغلۇمنىڭ ئىجتىمائىي مۇناسىۋىتى تولىمۇ چەكلىك ئىدى. ئوغلۇم يەتتە ياشقا كىرگەندە بىز ئانا ۋەتىنىمىزگە قايتىپ كەلدۇق. ئوغلۇم ناھايىتى جىمغۇر بولۇپ، يالغۇزلۇقنى خالايدىغان بولۇپ قالغان ئىدى. بۇنىڭدىن ئانىسى ئىككىمىزنىڭ كۆڭلى بەكمۇ يېرىم ئىدى.

ئوقۇش باشلانغاندا ئوغلۇمنى مەكتەپكە بەردىم. ئەپسۇس، ئۇنىڭ تارتىنچاق ۋە بېكىنمە مىجەزى تېخىچە داۋاملىشۋاتاتتى. ساۋاقداشلىرىنىڭ ئالدىغا چىقىپ ئىككى ئېغىز گەپ قىلىشتىنمۇ تارتىناتتى.

باشلانغۇچنىڭ ئىككىنچى يىللىق تەتىل مەزگىلىدە بۇ مەسىلىنى قانداق ھەل قىلىش توغرىسىدا كاللامغا ناھايىتى ياخشى بىر ئۇي كەلدى. ئايالىم بىلەن مەسلىھەتلىشىپ ئۆيىمىزدە بىر ئۇستەل قويۇپ، ئۇنىڭ ئىسمىنى «تەشۋىقات ئۇستىلى» دەپ ئاتىدۇق. ئوغلۇمغا شېئىر ياكى ھەدىس ياكى ھېكمەتلىك سۆزلەرنى تەييارلاپ بەردۇق. ئوغلۇم ئۇنى يادلىغاندىن كېيىن «تەشۋىقات ئۇستىلى» ئالدىدا تۇرۇپ ئوقۇدى. ھەممىمىز ئۇنى ئالقىشلاپ ئىلھاملاندۇردۇق.

ۋاقىتنىڭ ئۆتۈشى بىلەن ئوغلۇم بۇ ئىشقا خېلىلا كۆنۈپ قالدى. مەن ئۇنىڭ بىرقانچە ساۋاقداشلىرىنى ئۆيگە چاقىرىپ، ئۇلارغا ئوغلۇمنىڭ «تەشۋىقات ئۇستىلى» ئالدىدا نۇتۇق سۆزلەيدىغانلىقىنى ئېيتتىم. ئوغلۇم دەسلەپتە تارتىنغان بولسىمۇ، ئۇنىڭدىكى خىجالەت تۇيغۇسى ئاستا ـ ئاستا يوقىلىشقا باشلىدى. مانا ئەمدى ئۇ ئوقۇغۇچىلار ئالدىدا بىمالال سۆزلىيەلەيدىغان، تىلى راۋان ناتىققا ئايلاندى.

تەتىل مەزگىلى توشۇپ يېڭى ئوقۇش يىلى باشلانغاندىن كېيىن مەن ئوقۇتقۇچىلار بىلەن سۆزلىشىپ، ئوغلۇمنى ئوقۇغۇچىلار تەشۋىقات ئىشلىرىغا يارداملەشتۈرۈپ چېنىقتۇرۇشنىڭ زۆرۈرلۈكىنى ئېيتىپ، ئۇلارنىڭ بۇ جەھەتتە ئوغلۇمغا يارداەم قىلىشىنى ئۆتۈندۈم. ئاللاهنىڭ يارداىمى بىلەن بۇ تەجرىبە ناهايىتى مۇۋەپپەقىيەتلىك بولدى. ئوغلۇمنىڭ مجەز ـ خاراكتېرى ياخشىلاندى، يالغۇزلۇقنى خالىمايدىغان، سۆزلەپلا تۇرىدىغان، تىلى راۋان بالىغا ئايلاندى.

جىمغۇرلۇقنىڭ داۋاسى

ئوغلۇم ناھايىتى جىمغۇر ئىدى. ئۇ گەپ ـ سۆز قىلىشنى خالىمايتتى. مەن كۆپ ئويلىنىش ئارقىلىق مۇنداق بىر ئەقىل تاپتىم:

بىر موتوسىكلىت سېتىۋېلىپ، ئوغلۇمنى ئائىلىلەرگە سۇ يەتكۈزۈپ بېرىدىغان مەلۇم بىر شىركەتكە ئىشقا ئورۇنلاشتۇردۇم. ئۇ ئىشلەش جەريانىدا نۇرغۇن كىشىلەر بىلەن سۆزلىشىشكە مەجبۇر بولاتتى. دەسلەپتە بۇ ئىش ئۇنىڭغا ناھايىتى ئېغىر كەلدى. لېكىن ۋاقىت ئۆتكەنسېرى ئۇ كىشىلەر بىلەن دادىل پاراڭلىشالايدىغان، جەمئىيەتنى چۈشىنىدىغان، ئۆزىنىڭ ھەققىنى قوغدىيالايدىغان، جۈرئەتلىك، پائالىيەتچان بالىغا ئايلاندى.

ئەما دادىنىڭ قىزىغا بولغان مۇھەببىتى

دادامنىڭ كۆزى كۆرمەس بولۇپ قالغان ئىدى. لېكىن ئۇ ئەقىل ـ پاراسىتى بىلەن ماڭا كۆزى ئوچۇق دادىلار بالىلىرىغا بېرەلمىگەن مېھىر ـ مۇھەببەتنى بېرەتتى. ئۇ دائىم مۇنداق دەيتتى:

ـ قىزىم! سىزنىڭ يۈزىڭىزنى بىر قېتىم بولسىمۇ كۆرۈپ گۈزەللىكىڭىزنى كۆرۈپ بېقىشنى ئارزۇ قىلىمەن. ئۇ شۇنداق دېگىنىچە گۈزەللىكىمنى ماختاپلا كېتەتتى. مەن ئۇنىڭدىن هەيران قېلىپ:

ـ دادا! سىزنىڭ كۆزىڭىز كۆرمەيدىغان تۇرسا، مېنىڭ گۈزەللىكىمنى قانداق بىلىسىز؟ ـ دېسەم، دادام ماڭا:

ـ ئەلۋەتتە ئاناڭدىن سورايمەن ـ دە، قىزىم! ـ دېگەن ئىدى.

دادام ماڭا ئۆزۈمنى قانداق ئاسراشنى ۋە قىزلارغا خاس ئەدەپ ـ ئەخلاقنى ئۆگىتەتتى. يېڭى كىيىم كىيگەن ۋاقتىمدا مېنى چاقىرىپ، كىيىملىرىمنى تۈتۈپ بېقىپ:

ـ هەققەتەن ياخشى، چىرايلىق كىيىم ئىكەن. بەكلا يارىشىپتۇ، ـ دەيتتى. مەنمۇ دادام بىلەن ئولتۇرۇپ پاراڭلىشىشقا ئامراق ئىدىم.

ئانا مېهری

بىز تورۇسلىرى ياغاچتىن، تاملىرى لايدىن قوپۇرۇلغان بىر ئۆيدە ئولتۇراتتۇق. بىر كېچىسى تاتلىق ئۇخلاۋاتقان ئىدىم. تۇيۇقسىز تورۇستىن يامغۇر تامچىلىرى ئۈستۈمگە چۈشۈشكە باشلىدى...

ئەسلىدە سىرتتا شىددەت بىلەن يامغۇر يېغىۋاتقان ئىكەن. ئانام مېنى يامغۇردىن ساقلاش ئۈچۈن ئويغىتىشقا خېلى ئۇرۇنغان بولسىمۇ، مەن ئورنۇمدىن تۇرغىلى ئۇنىماي، كۆزۈمنى چىڭ يۇمۇپ ئۇخلاۋېرىپتىمەن. ئەتىگىنى ئويغانغىنىمدا ئاجايىپ بىر مەنزىرىنى كۆردۈم. ئانام ئۈستۈمگە يامغۇر چۈشۈپ، ئۇيقۇمنى بۇزۇۋەتمەسلىكى ئۈچۈن يېنىمدا بىر داسنى تۇتۇپ تۇرغان ئىكەن. مەن ئانامغا ھەيرانلىق بىلەن قاراپ:

ـ ئانا! نېمە قىلىۋاتىسىز؟ ـ دەپ ئىختىيارسىز ۋارقىراپ تاشلىدىم ـ دە، ئورنۇمدىن دەرھال تۇرۇپ ئۆينىڭ بۇلۇڭىغا بېرىپ، زوڭزىيىپ ئولتۇرۇپ يىغلاشقا باشلىدىم.

ـ تۇۋا، مەن قانداق بالا؟ مېنىڭ قىلغانلىرىم توغرىمۇ؟ ئانام مېنى شۇنچىۋالا ياخشى كۆرىدىكەن. مەن ئۇنىڭغا ئەجەب ۋاپاسىزلىق قىپتىمەن.

شۇ كۈندىن باشلاپ كەپسىزلىكنى تاشلاپ، ئانامنىڭ سۆزىگە قارشى ئىش قىلمايدىغان، ئىتائەتمەن، ۋاپادار ئوغۇلغا ئايلاندىم.

باللىرىڭىزغا قانداق ئىلهام بېرىسىز؟

مەن هېكايە يېزىشقا تولىمۇ قىزىقاتتىم. داداممۇ قىزىقىشىمغا هۆرمەت قىلىپ، مېنى دائىم رىغبەتلەندۈرۈپ تۇراتتى. ئىزچىل تىرىشچانلىق نەتىجىسىدە بەزى هېكايىلىرىم ژۇرنالىلاردا ئېلان قىلىنىشقا باشلىغاندا ئىنتايىن خۇشال بولدۇم. دادام مەندىن پەخىرلىنىپ، ئېلان قىلىنغان هېكايىلىرىمنى ئۆيىمىزنىڭ تېمىغا ئېسىپ قويۇاتتى. بۇنداق چاغلاردا مەن تېخىمۇ ئىلهاملىنىپ كېتەتتىم. هەر قېتىم مەكتەپتە ياخشى نەتىجىگە ئېرىشىپ مۇكاپات ئالسام، داداممۇ مېنى تەقدىرلەپ، ئۈستىلەپ مۇكاپات بېرەتتى. مەن دادامنىڭ ئەنە شۇنداق كۆيۈنۈپ تەربىيەلىشى ئاستىدا داڭلىق يازغۇچىغا ئايلاندىم.

* * *

قىزىم مەكتەپتىكى هەممە دەرسلەردە، بولۇپمۇ رەسىم سىزىشتا ئالاهىدە ئىقتىدارلىق بىر ساۋاقدىشى توغرىلىق ماڭا كۆپ سۆزلەپ بېرەتتى. بىر كۈنى ئۇ يەنە هېلىقى دوستىغا هەۋەس قىلىپ ماڭا:

ـ مەنمۇ شۇ دوستۇمدەك رەسىم سىزالىغان بولسامچۇ كاشكى، ـ دېدى. مەن ئۇنىڭغا:

ـ قىزىم! رەسىم سىزىشنىڭ ئۆزىگە تۇشلۇق قائىدىسى بار. شۇنى ياخشى ئىگىلىۋالسىڭىز، داڭلىق رەسسام بولالايسىز، ـ دېدىم.

ئەتىسى كىتابخانىغا بېرىپ، قىزىمنىڭ ئارزۇسى بويىچە رەسىم سىزىشنى ئۆگىتىدىغان كىتابلارنى سېتىۋالدىم ۋە ئۇنىڭغا كۈچۈمنىڭ يېتىشىچە يېتەكچىلىك قىلدىم.

ئىزچىل تىرىشىش ۋە سەۋرچانلىق نەتىجىسىدە قىزىم سىنىپ بويىچە ئەڭ ياخشى رەسىم سىزىدىغان ئوقۇغۇچىغا ئايلاندى.

* * *

ئوغلۇم تەشتەكتىكى قىزىل گۈلنىڭ رەسىمنى شۇنچىلىك ئوخشىتىپ سىزىپتۇكى، ئۇنىڭ يېشىغا نىسبەتەن بۇ ھەققەتەن ھەيران قالارلىق ئىش ئىدى. مەن ئۇنى ئىلھاملاندۇرۇش ئۈچۈن رەسىمنىڭ ئاستىغا ئوغلۇمنىڭ ئىسمىنى ۋە سىزىلغان ۋاقتىنى يېزىپ، ئۇنىڭغا مۇنداق دېدىم:

ـ مەن بۇ رەسىمنى ياتاق ئۆيۈمنىڭ تېمىغا ئېسىپ قويىمەن. بۇ ھەققەتەن چىرايلىق رەسىم بوپتۇ. مەن ئۇنىڭغا ھەر قارىغاندا سەندىن پەخىرلىنىمەن، ـ دېدىم.

بۇنى ئاڭلىغان ئوغلۇم خۇشاللىقتىن سەكرەپ كەتتى. ئارىدىن ئۇزۇن ئۆتمەيلا ئۇ رەسىم دەرسىدە ئەڭ ئىلغار ئوقۇغۇچىلاردىن بولۇپ قالدى.

* * *

ئوغلۇمنىڭ رەسىم سىزىش تالانتى خېلىلا ياخشى ئىدى. كەسپىي رەسسامىلار ئۇنىڭ رەسىملىرىنى كۆرگەن تەقدىردىمۇ، ئۇنى ماختىماي قالمايتتى. بىراق ئۇ ئېلېكترونلۇق ئويۇنچۇق ئوينىشاش ۋە كارتون فىلملەرنى كۆرۈش بىلەن ۋاقتىنى بىھۇدە ئۆتكۈزۈپ، رەسىم سىزىشقا دېگۈدەك ئەھمىيەت بېرەلمەيتتى. مەن ئۇنىڭ بۇ ئىقتىدارىنى تەرەققىي قىلدۇرۇش ئۈچۈن مەخسۇس ئائىلە ئوقۇتقۇچىسى تەكلىپ قىلدىم. ئوغلۇمنىڭ سىزغان رەسىملىرى ئوقۇتقۇچىنىڭ ماختىشىغا ئېرىشەلىسە، مەن ئوغلۇمدىن ئۇ رەسىمنى سېتىۋالدىم. نەتىجىدە ئوغلۇم ئويۇن ئوينىشاش ۋە كارتون كۆرۈشنىڭ ئورنىغا رەسىم سىزىشنى مەشىق قىلىدىغان بولدى.

ئۇزۇن ئۆتمەي ئوغلۇم يېشىنىڭ كىچىكلىكىگە قارىماي، قابىلىيەتلىك رەسسامىلاردىن بولۇپ قالدى.

* * *

تولۇق ئوتتۇرىنىڭ بىرىنچى يىللىقىدا ئوقۇيدىغان قىزىم رەسىم سىزىشقا ھەققەتەن ماھىر ئىدى. ئۇنىڭ نۇرغۇنلىغان گۈزەل ئىجادىي رەسىملىرى بار

ئىدى. قىزىمنىڭ رەسىم ئوقۇتقۇچىسى بىلەن مەسلىھەتلىشىپ، ئۇنىڭ ئۈچۈن مەكتەپتە يىل ئاخىرىدا رەسىم كۆرگەزمىسى ئورۇنلاشتۇرۇپ بېرىدىغان ۋە پۈتۈن چىقىملىرىنى مەن كۆتۈرىدىغان بولۇپ كېلىشتۇق. قىزىم ئۆزى ئۈچۈن رەسىم كۆرگەزمىسى ئورۇنلاشتۇرۇلغانلىقىنى ئاڭلاپ جىددىي تەييارلىق قىلىشقا باشلىدى...

كۆرگەزمە ۋاقتى ئاخىرى يېتىپ كەلدى...

كۆرگەزمىگە كەسپىي رەسسامىلارمۇ تەكلىپ قىلىنغان ئىدى. بەزىلەر قىزىمنىڭ رەسىملىرىگە يۇقىرى باھا بېرىپ ماختىسا، يەنە بەزىلەر كۆزى چۈشكەن رەسىملەرنى نەق مەيداندىلا سېتىۋېلىشنى تەلەپ قىلدى. بۇ كۆرگەزمە قىزىمنىڭ رەسىم دۇنياسىدا يېڭى بۇرۇلۇش پەيدا قىلدى.

بىرقانچە يىللىق تىرىشچانلىق نەتىجىسىدە قىزىم شەھىرىمىزدىكى داڭلىق رەسسامىلاردىن بولۇپ قالدى.

يەسلىدە ئوقۇۋاتقان بالىڭىز بىلەن قانداق كېلىشىم تۇزىسىز؟

هەممە بالىلار تاتلىق ـ تۇرۇم يېيىشنى ياكى كارتون فىلىم كۆرۈشنى ياخشى كۆرىدۇ. ئەگەر ئۇلارنى هەمىشە ئۆزى ياخشى كۆرگەن ئىشلارنى قىلىشقا تاشلاپ قويساق، ئۇلارنىڭ هاياتىنى نابۇت قىلىۋېتىشىمىز مۇمكىن. ئاتا ـ ئانا ياكى مۇرەببىي بولۇش سۈپىتىمىز بىلەن ئۇلارغا هەۋەسلىرىنى قانداق كونترول قىلىشنى ئۆگىتىشىمىز كېرەك. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇلار بىلەن ئاددىي بولسىمۇ كېلىشىم تۈزۈۋالساق، ئۇنۇمى ناهايىتى ياخشى بولۇشى مۇمكىن.

مەسىلەن، بالىلىرىمىزدىن بىر كۈندە قانچىلىك تاتلىق ـ تۇرۇم يېسەڭ ياكى قانچىلىك كارتون فىلىم كۆرسەڭ بولىدۇ؟ دەپ سورايمىز. ئۇنىڭ بىلەن هەر كۈنى ئۈچ شاكىلات ياكى ئۈچ قىسىم كارتون دېگەندەك مۇۋاپىق ئۆلچەمگە كېلىشكەندىن كېيىن، ئۇنىڭغا ئۈچ دانە كارتون كۆرۈش ياكى شاكىلات سېتىۋېلىش بېلىتى بېرىمىز. بالا بىر قىسىم كارتون كۆرسە ياكى بىر دانە شاكىلات يېمەكچى بولسا، بىر بېلەتنى تاپشۇرۇشى كېرەك. بېلىتى تۈگىگەن هامان بالا دەسلەپتە يىغلىشى مۇمكىن. لېكىن سىز ئۇنىڭ يىغلىشىغا پەرۋا قىلماڭ. ئاستا ـ ئاستا كۆنۈپ قالىدۇ. بېلەتنىڭ ئورنىغا دوسكىغا سىزىپ قويۇش ياكى رەقەملىك كارتىلارنى تۈتقۇزۇش دېگەندەك ئۇسۇللارنى قوللانسىڭىزمۇ بولىدۇ.

باللىرىڭىز ئىمتىھاندىن ئۆتەلمىسە قانداق قىلىسىز؟

ئىمتىھان نەتىجىسى لاياقەتلىك بولغان باللارغا ئەلۋەتتە مۇكاپات بېرىشىڭىز مۇمكىن. ئۇ مۇكاپات بېرىلمىگەن تەقدىردىمۇ بەربىر خۇشال بولىدۇ. ئەمما ئىمتىھاندىن ئۆتەلمىگەن باللار ئەكسىچە بەكمۇ غەمكىن بولۇپ قالىدۇ. ئۇنداقتا ئۇلارنى قانداق خۇشال قىلىسىز؟

دادام باللاردىن بىرى ئىمتىھاندىن ئۆتەلمىسە، ئۇنى جازالىمايتتى، بەلكى ئۇنىڭغا بىر ئۆمۈر دەرس بولغۇدەك ۋە ھاياتىغا مەشئەل بولۇپ يول كۆرسەتكۈدەك مۇھىم سۆزلەرنى قىلاتتى. مەسىلەن:

ـ قايغۇرما، ئوغلۇم! مەغلۇبىيەتنىڭ تەمىنى تېتىمىغان كىشى غەلىبىگە ئېرىشەلمەيدۇ. بۇ دۇنيا مۇۋەپپەقىيەت ۋە مەغلۇبىيەت بىلەن تولغان. سەن تىرىشساڭلا، چوقۇم نەتىجە قازىنالايسەن، ـ دەيتتى ـ دە، باغرىغا بېسىپ، پېشانىسىگە سۆيۈپ قويۇپ:

ـ ئورنۇڭدىن تۇر، ئوغلۇم! تاھارەت ئېلىپ، ئىككى رەكەت نامازئوقۇغىن. ئىنسان قىيىن كۈنلەردە قالغاندا ئوقۇيدىغان دۇئانى ئوقۇغىن. مەن سەندىن پەخرلىنىمەن ھەم سەن ئۈچۈن دائىم دۇئا قىلىمەن، ـ دەيتتى.

* * *

ئوغلۇمنىڭ تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ بىرىنچى يىللىقىدىكى ئوتتۇرىچە ئىمتىھان نەتىجىسى 75 چىقىپتۇ. مەن ئۇنىڭغا نەتىجە ئېلان قىلىنغان كۈنى:

ـ يارايسەن، ئوغلۇم! نەتىجەڭ خېلىلا ياخشى چىقىپتۇ، بۇنىڭدىن كېيىن تېخىمۇ يۇقىرى نومۇر ئېلىشىڭغا ئىشىنىمەن، ـ دېدىم ـ دە، باغرىمغا بېسىپ تۇرۇپ پېشانىسىگە سۆيۈپ قويدۇم.

راست دېگەندەك، ئۇ ئىككىنچى يىلى 95 نومۇرغا ئېرىشتى.

* * *

تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ ئىككىنچى يىللىقىدا ئوقۇيتتىم. ئىمتىهان نەتىجىلىرىم ئېلان قىلىندى. ئەپسۇسكى، مەن ئىنگلىز تىلى دەرسىدە ئىمتىهاندىن ئۆتەلمىگەن ئىدىم. بۇ ئوقۇش هاياتىمدىكى تۇنجى مەغلۇبىيىتىم ئىدى. دادام مېنى باغرىغا بېسىپ تۇرۇپ مۇنداق دېدى:

ـ قايغۇرما، ئوغلۇم! ئاللاھ خالىسا، كېلەركى ئىمتىهاندا چوقۇم يۇقىرى نەتىجىگە ئېرىشەلەيسەن.

دادامنىڭ بۇ سۆزى ئۆزۈمگە بولغان ئىشەنچىمنى تېخىمۇ ئاشۇردى. شۇنىڭدىن كېيىن مەن تېخىمۇ تىرىشىپ ياخشى ئوقۇپ، كېلەركى ئىمتىهاندا ئەلا نەتىجىگە ئېرىشتىم.

* * *

مەن تېبابەت فاكۇلتېتىدا ئوقۇۋاتقان تۇنجى يىلى ئىمتىهان نەتىجىلىرىمنى كۆرۈپ چۆچۈپ كەتتىم. چۈنكى، مەن بىرقانچە پەندە لاياقەتسىز بولۇپ قالغان ئىدىم. بۇ ئىش ماڭا ئىنتايىن قاتتىق ئەلەم بولدى. چۈنكى، مەن ئوقۇش هاياتىمدا هەر دائىم ئەلاچى بولۇپ كەلگەن ئىدىم.

ئۇ كۈنى مەن قاتتىق ئەلەم هېس قىلىپ، كەچكىچە يىغلىدىم. مېنىڭ پەرىشان هالىمنى كۆرگەن ئانامنىڭ يۈرىكى ئېچىشىپ، سىرتقا چىقىپ مەن ئۈچۈن مۇكاپات بۇيۇمى سېتىۋېلىپ كەپتۇ. ئۇ ناهايىتى چىرايلىق هەم قىممەت باهالىق بىر قول سائىتى ئىدى. ئانام ماڭا تەسەللى بېرىپ:

ـ ئوغلۇم، قايغۇرما! هەرقانداق غەلىبە قازانغۇچى نۇرغۇنلىغان مەغلۇبىيەتلەرنى بېسىپ ئۆتكەن بولىدۇ. هەممە كىشىنىڭ يىقىلىپ ـ قوپقان ئۆتمۈشلىرى بولىدۇ. مەنمۇ هاياتىمدا نۇرغۇن قېتىم مەغلۇپ بولغان ئىدىم، ـ دېدى ـ ده، پېشانەمگە سۆيۈپ، سائەتنى قولۇمغا تاقاپ قويدى.

ئەسلىدە مەن چۈشكۈنلىشىپ، تۈگىشىپ كېتەيلا دەپ قالغان ئىدىم. ئانام مېنىڭ روهىي تەڭپۇڭلۇقۇمنى ئەسلىگە كەلتۈردى، ئۇ مېنى غەلىبە چوققىسىغا قايتىدىن ياماشتۇردى، ماڭا چەكسىز كۈچ ـ قۇۋۋەت بېغىشلىدى.

يللار ئۆتتى...

مەن تىرىشىپ ئوقۇش نەتىجىسىدە فاكۇلتېتنى ئەلا نەتىجە بىلەن پۈتتۈردۈم. ئانامنىڭ شۇ كۈندىكى تەربىيەسى هاياتىمدا چوڭ بۇرۇلۇش هاسىل قىلدى. مەن بىرەر كېلىشمەسلىككە ياكى مەغلۇبىيەتكە يولۇقۇپ چۈشكۈنلىشىپ كەتكەندە ئانامنىڭ ئەينى چاغدىكى تەربىيەلىرى ئېسىمگە كېلىدۇ ـ دە، دەرهال ياتاق ئۆيۈمگە كىرىپ، ئىشكاپتا ساقلاپ قويغان، ئانام بەرگەن هېلىقى سائەتنى قولۇمغا ئېلىپ، ئۇنىڭغا قاراپ ئۆزۈمگە تەسەللى تاپىمەن. شۇنىڭدىن كېيىن دەرهال پۇت ـ قولۇمغا جان كىرىدۇ ـ دە، ئورنۇمدىن تۇرۇپ، يەنە ئىشلىرىمنى داۋاملاشتۇرىمەن.

* * *

ئادەتتە بالىلار بىرەر ئىشتا مۇۋەپپەقىيەت قازانغاندا ئاتا ـ ئانىلارنىڭ هەدىيە بېرىشى نورمال ئەهۋال. بىراق، مېنىڭ دادام باشقا دادىلارغا قارىغاندا باشقىچە ئىدى.

ئىمتىهان نەتىجىلىرى ئېلان قىلىنغان كۈنى ماڭا:

ـ قېنى، ئوغلۇم! نەتىجەڭنى ماڭا كۆرسەتكىنە! ـ دەيتتى. ئەگەر لاياقەتلىك بولغان بولسام، ئاتا ـ ئانام مېنى تەبرىكلەپ:

ـ بۇ هەدىيە سېنىڭ مۇۋەپپەقىيەت قازانغانلىقىڭ ئۈچۈن، ـ دەپ هەدىيە بېرەتتى. بىرئازدىن كېيىن ئۇلار يەنە ماڭا ئايرىم بىر هەدىيە بېرىپ:

ـ بۇ هەدىيە سېنى ياخشى كۆرگەنلىكىمىز ئۈچۈن، ـ دەيتتى.

* * *

مەن تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ ئىككىنچى يىللىقىدا ئىمتىهاندىن ئۆتەلمەي ناهايىتى قايغۇرغان ئىدىم. دادام ماڭا:

ـ ئوغلۇم! قايغۇرما! «ئۆتكەن ئىشقا سالاۋات». ئارقاڭغا قارىماي، ئالدىڭغا قارا! بۇنىڭدىن كېيىن تېخىمۇ تىرىشساڭلا بولمىدىمۇ؟! ئىمتىهاندىن

ئۆتەلمەسلىك دېگەن ھەركىمنىڭ بېشىغا كېلىدىغان نورمال ئىش. ھەرقانداق غەلىبە قازانغۇچى نۇرغۇنلىغان مەغلۇبىيەتلەرنى بېسىپ ئۆتكەن بولىدۇ، ـ دېدى ۋە مېنى باغرىغا بېسىپ، پېشانەمگە سۆيۈپ قويدى.

دادام مېنى ئەنە شۇنداق مېھىر ـ مۇھەببىتى بىلەن قۇتقۇزۇالمىغان بولسا ئىدى، مەن ئوقۇشتىن بىزار بولۇپ، مەكتەپتىن قېچىپ كەتكەن بولاتتىم. دادامنىڭ مۇھەببەتلىك ئىلھاملىرى مېنىڭ كېيىنكى يىلى مۇۋەپپەقىيەت قازىنىشىمغا تۈرتكە بولدى.

* * *

تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ ئۈچىنچى يىللىق ئىمتىھان نەتىجىسى ئېلان قىلىنغان كۈنى بىر پەندىن ئۆتەلمىگەنلىكىمنى كۆرۈپ كۆزلىرىم تورلاشتى. ئوقۇشنى تاشلاپ، باشقا بىر كەسىپ ئۆگىنىش نىيىتى بىلەن ئۆيگە ناھايىتى غەمكىن ھالدا قايتتىم. مېنى چۈشكۈن ھالەتتە كۆرگەن دادام ماڭا تىكىلىپ قارىغىنىچە تەبەسسۇم قىلىپ:

ـ قايغۇرما، ئوغلۇم! ئۆمۈر دېگەن ئۇزۇن. ئالدىڭدا نۇرغۇن پۇرسەتلەر بار. بۇنىڭدىن كېيىن تېخىمۇ تىرىشساڭ، چوقۇم غەلىبە قازىنالايسەن ئەمەسمۇ؟! ـ دېدى.

دادامنىڭ بۇ سۆزلىرى مېنى ئۈمىدسىزلىكتىن قۇتۇلدۇرۇپ، يېڭىدىن كۈچ ئاتا قىلدى. شۇنىڭ بىلەن مەن قەتئىي ئىرادىگە كېلىپ، تېخىمۇ تىرىشىپ ئوقۇدۇم. ئاللاھنىڭ رەھمىتى بىلەن كۈندىن ـ كۈنگە ئىلگىرىلەشكە باشلىدىم ۋە كېيىنكى ئىمتىھانلاردا يۇقىرى نومۇرغا ئېرىشتىم. مانا ھازىر يۇقىرى دەرىجىلىك ئالىي مەكتەپنىڭ ئۇنۋانى بىلەن ئالاھىدە كۆزگە كۆرۈنگەن بىر ئورۇندا خىزمەت قىلىۋاتىمەن.

ناۋادا دادام شۇ كۈنى مېنى جازالىغان ياكى چۈشكۈنلەشتۈرىدىغان سۆزلەرنى قىلغان بولسا، مەن ئوقۇشۇمنى، ھەتتا ئائىلەمنىمۇ تاشلىۋېتىپ، ئۆيدىن چىقىپ كەتكەن ياكى باشقا بىرەر كەسىپ ئۆگىنىپ، جان بېقىشنىڭ كويىغا چۈشۈپ، ئوقۇش ھاياتىمنى نابۇت قىلىۋالغان بولاتتىم. شۇنىڭ ئۈچۈن بارلىق ئاتا ـ ئانىلارغا تەۋسىيە قىلىمەنكى:

ـ ئوغلىڭىز ئىمتىھاندىن ئۆتەلمەي قالسا جازالىماڭ! ئىمتىھاندىن ئۆتەلمەسلىكىنىڭ ئۆزىلا مۇكەممەل جازا بولۇشقا يېتەرلىك. ئۇنىڭ شۇ كۈندىكى قايغۇ ـ ئەلەملىرىمۇ يېتىپ ئاشىدۇ. بالىڭىز ئېغىر كۈنلەردە قالغاندا ئۇنىڭغا مۇھەببەت بېغىشلاڭ، يارىدەم قولىڭىزنى سۇنۇڭ! سىزنىڭ شۇ كۈندىكى چىرايلىق مۇئامىلىڭىزنى بالىڭىز مەڭگۈ ئۇنتۇپ قالمايدۇ.

* * *

تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ ئاخىرقى يىللىقىدا ئوقۇۋاتقان چاغلىرىم ئىدى. دادام ماڭا:

ـ ئوغلۇم! تىرىشىپ ئوقۇغىن! دۆلەت ئۇنىۋېرسىتېتىغا كىرمىسەڭ بولمايدۇ. چۈنكى، مېنىڭ سېنى خۇسۇسىي ئۇنىۋېرسىتېتلاردا ئوقۇتۇشقا شارائىتىم يار بەرمەيدۇ، ـ دېدى.

دادام ئادەتتە دېگىننى قىلىدىغان ھەم ۋەدىسىدە تۇرىدىغان ئادەم ئىدى. شۇڭا مەن چوقۇم تىرىشىپ ئۆگىنىشىم كېرەك ئىدى. كۆپ خىل دەرسلەرنىڭ بېسىملىرى بىلەن بىر يىل ناھايىتى تەسلىكتە ئۆتتى.

ئاخىر ئىمتىھان نەتىجىلىرىمۇ ئېلان قىلىندى. ئەپسۇس، مەن دۆلەت ئۇنىۋېرسىتېتىغا كىرىش ئۈچۈن لايىقەتلىك نومۇر ئالالمىغان ئىدىم. شۇنداقتىمۇ دادام مۇرەمگە قولىنى قويۇپ تۇرۇپ مۇنداق دېدى:

ـ ئوغلۇم! قايغۇرما! مەن سېنى بۇ بىر يىل جەريانىدا ئەتراپلىق كۆزەتتىم. سەن مەجبۇرىيىتىڭنى تولۇق ئادا قىلدىڭ، ھەققەتەن تىرىشتىڭ. ئەمدى مەنمۇ مەسئۇلىيىتىمنى ئادا قىلاي. سەن دورىگەرلىك فاكۇلتېتىنى ياخشى كۆرەتتىڭ ئەمەسمۇ؟ ساڭا فاكۇلتېتنىڭ بەش يىللىق چىقىمىنى ئاتاپ قويدۇم، ـ دېدى.

قۇلاقلىرىمغا ئىشىنەلمەيلا قالدىم. ئاللاھنىڭ رەھمىتى بىلەن مۇشۇنداق بىر مېھرىبان دادامنىڭ بولغانلىقىدىن ھەققەتەن سۆيۈندۇم. مانا ئەمدى مەن دورىگەرلىك فاكۇلتېتىنى پۈتتۈرۈپ، ماگىسترلىق ئۇنۋانىغا ئېرىشىش ئالدىدا تۇرۇۋاتىمەن. بۇلارنىڭ ھەممىسى دادامنىڭ تۆھپىسى ئىدى.

* * *

مەن دائىم باللىرىمغا مەكتەپتىكى ئوقۇش نەتىجىسى قانداق بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، ئۇلارنى ئىنتايىن ياخشى كۆرىدىغانلىقىمنى تەكىتلەپ تۇرىمەن. ئۇلارنىڭ دەرس نەتىجىسى تۆۋەن بولسىمۇ ئۇلاردىن ھەرگىز نەپرەتلەنمەيمەن. ئەمما ئۇلاردىن قولىدىن كېلىشىچە دەرستە تىرىشچانلىق كۆرسىتىشنى تەلەپ

قىلمەن.

بىر كۈنى تۈنجى قىزىم مەكتەپتىن ناھايىتى خۇشال ھالدا قايتىپ كېلىپ:

ـ ئانا! مەن مەكتەپ بويىچە بىرىنچى بولدۇم. سىز بۇنىڭدىن خۇش بولامسىز؟ ـ دېدى.

مەن ئۇنىڭ بېشىنى سىلاپ تۇرۇپ:

ـ ئەلۋەتتە، قىزىم! سەن خۇشال بولساڭ، مەنمۇ خۇشال بولىمەن. ئەگەر ئىمتىھاندىن ئۆتەلمەي قايغۇرغان بولساڭ، مەنمۇ قايغۇرغان بولاتتىم. لېكىن قانداقلا بولمىسۇن، مېنىڭ ساڭا بولغان مۇھەببىتىم مەڭگۈ ئۆزگەرمەيدۇ. مەن سېنى دەرستە ئىلغار بولغانلىقىڭ ئۈچۈنلا ئەمەس، مېنىڭ قىزىم بولغانلىقىڭ ئۈچۈن ياخشى كۆرىمەن. نېمىلا بولمىسۇن، بەربىر سەن مېنىڭ سۆيۈملۈك قىزىم، ـ دېدىم.

قىزىم شۇ ھامان قولۇمنى سۆيۈپ خۇشاللىق بىلەن مۇنداق دېدى:

ـ ئانا! ئەمدى يۈرىكىم ئارامغا چۈشتى. مەن بىر يىلدىن بېرى سىنىپ بويىچە بىرىنچى بولالماي، سىزنىڭ ماڭا بولغان مۇھەببىتىڭىزنى يوقىتىپ قويۇشۇمدىن ئەنسىرەپلا تۇراتتىم. ئادەتتە، دەرستە ئىلغار بالىلار نەتىجىسىنىڭ تۆۋەن بولۇپ قېلىشىدىن نەتىجىسى نورمال ياكى تۆۋەن بالىلارغا قارىغاندا بەكرەك قورقىدىكەن. چۈنكى، ئۇلار كۆپىنچە ساۋاقداشلار ئارىسىدىكى ئورنىنى يوقىتىپ قويۇشتىن سىرت، ئاتا ـ ئانىسىنىڭ نەزىرىدىنمۇ چۈشۈپ كېتىدىكەن. مەنمۇ شۇنداق بولۇشتىن ئەنسىرەيتتىم. ئاللاھقا شۈكرىكى، سىز ئۇنداق ئانىلاردىن ئەمەس ئىكەنسىز.

بىكارچى دادىلاردىن بولماڭ!

مەن يېڭى توي قىلغان مەزگىللەردە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «ئۆيۈڭ سېنى سىغدۇرسۇن!» دېگەن ھەدىسىنى ئوقۇپ قالدىم. شۇنىڭ بىلەن مەن نامىز، خىزمەت، تۇغقانلارنى يوقلاش دېگەندەك زۆرۈر ئىشلىرىم بولمىسىلا سىرتقا چىقمايدىغان بولدۇم. قىسقىسى، مەقسەتسىز سىرتقا چىقماسلىقنى قارار قىلدىم.

ئۆمەر ئىبنى خەتتاب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دېگەن ئىكەن: «مەن سىلەرنىڭ دۇنيالىق ياكى ئاخىرەتلىك ھېچقانداق ئىش قىلماي، بىكار يۈرۈشۈڭلارنى ياقتۇرمايمەن»[18].

* * *

مەن بالىلىرىم بىلەن ھەر كۈنى خۇپتەن نامىزىدىن كېيىن پاراڭلىشىپ ئولتۇرىمەن. سىرتلاردا بىھۇدە لاغايلاپ يۈرۈشنى ياقتۇرمايمەن. بىر كۈنى ئۇرۇق ـ تۇغقانلىرىم ئۆيىمىزگە يوقلاپ كەلگەندە بالىلىرىم ئۇلارغا مۇنداق دېدى:

ـ دادام كۆپ ۋاقتىنى ئۆيدە ئۆتكۈزىدۇ. ئۇ بىز بىلەن پاراڭلىشىپ ئولتۇرۇشقا بەك ئامراق، سىرتلاردا لاغايلاپ يۈرمەيدۇ.

بالىلىرىمنىڭ سۆزى ھەممىمزنى ھەقىقەتەن خۇشال قىلىۋەتتى.

[18] زەيلەئىي: «تەخرىيجۇل كەششاف»، 4 ـ قىسىم 236 ـ بەت.

باللارنىڭ يادلاش ئىقتىدارىنى يۇقىرى كۆتۈرۈشتىكى ئەمەلىي تەجرىبە ۋە ئۇسۇللار

قىزىمنىڭ يادلاش ئىقتىدارى بەكمۇ تۆۋەن ئىدى. ئۇ قۇرئان يادلىماقچى بولۇپ ئولتۇرغاندا مەن ئۇنىڭ يېنىدا بولۇپ قالسام، ئۇنىڭغا ئىختىيارسىز ئازار بېرىپ سالاتتىم. نەتىجىدە ئۇنىڭ يادلىشى تېخىمۇ قىيىنغا توختايتتى. مەن بۇ ئىشىمنىڭ تازا قاملاشمىغانلىقىنى هېس قىلىپ، باشقىچە بىرەر چارە - ئۇسۇل هەققىدە باش قاتۇردۇم.

شۇنىڭدىن كېيىن مەن قىزىمنىڭ هەر قېتىم يادلاشتا قىينىلىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ ئاچچىقلىنىپ قالسام، ئىككى رەكەت نامىز ئوقۇدۇم ياكى نامراتلارغا سەدىقە بەردىم. ئۇنىڭغا ئازار بېرىشنىڭ ئورنىغا مېهرىبانلىق قىلىپ، ئىلهاملاندۇردۇم. بىر قۇر يادلىغان بولسىمۇ ئاز كۆرمەي، ئۇنى مۇكاپاتلىدىم. قانچە كۆپ يادلىسا شۇنچە كۆپ مۇكاپات بېرىشكە ۋەدىلەشتىم هەم ۋەدەمدە تۇردۇم.

قىزىم هەققىدە قىلغان سەدىقە، نامىز ۋە دۇئالار تەسىرىنى كۆرسەتتى. مانا ئەمدى قىزىمنىڭ ئەهۋالى ياخشىلاندى. ئۇ هازىر ئەزهەر باشلانغۇچ مەكتىپىنىڭ بەشىنچى يىللىقىدا ئوقۇۋاتىدۇ. ناس سۈرىسىدىن كەهف سۈرىسىگىچە يادلاپ بولدى.

* * *

كىچىك قىزىم بىلەن ئىشلىگەن ئەڭ ياخشى تەجرىبىلەرنىڭ بىرى قۇرئاننى ئويۇن ئارقىلىق يادلىتىش ئۇسۇلى بولدى. قىزىم بىلەن ئىككىمىز بىرگە ئوينايمىز. ئويۇن جەريانىدا مەن بىر ئايەت ئوقۇسام، قىزىم بىر ئايەت ئوقۇيدۇ. كېيىن ئىككىمىز تەڭ ئاۋازدا تەكرارلايمىز. ئەنە شۇنداق قىلىپ، قىزىم بەزى قىسقا سۈرىلەرنى يادلاشقا مۇۋەپپەق بولدى. ئەڭ مۇهىمى، مەن

بـۇ ئارقىلىـق قىزىمىنـىڭ خاراكتىرىنـى بىلىۋالدىـم، يەنـى ئـۇ باشـقا قـىزلاردەك تىنـچ ئولتـۇرۇپ يادلايدىغانلاردىـن ئەمـەس ئىـدى. ئـۇ ئويناشـنى قەۋەتـلا ياخشـى كۆرەتتـى. شـۇڭا مـەن ئويـۇن ئارقىلىـق يادلىتىـش ئۇسـۇلىنى قىزىمغا ئـەڭ مۇۋاپىق دەپ قارايمـەن.

* * *

مـەن بالىلىرىمدىـن كـىم قۇرئـان ئايەتلىرىنـى كومپيۇتىرغـا يازالىسـا، هـەر بـەت ئۈچـۈن ئىككـى سـوم مۇكاپـات بېرەتتىـم. بـۇ ئۇسـۇل ئارقىلىـق ئـۈچ مەقسـەتكە يەتتىـم:

بىرىنچى: بالىلىرىمنىڭ يازغان ئايەتلەرنى يادلىشى قولايلاشتى.

ئىككىنچى: ئەرەب تىلىنى ئوقۇش ـ يېزىشنى پۇختا ئىگىلىدى.

ئۈچىنچى: كومپيۇتىردا خەت يېزىش قابىلىيىتى يۇقىرى كۆتۈرۈلدى.

* * *

ئۆيىمىزگە مېهمانلار كەلگەندە دادام مېنى تونۇشتۇرۇپ:

ـ ئوغلـۇم نۇرغـۇن سـۈرىلەرنى يـادلاپ بولـدى. ئـاۋازى بەكمـۇ چىرايلىـق، ـ دەپ ماختىناتتـى. بەزىـدە مېهمانـلار ئالدىـدا بىرقانچـە ئايـەت ئوقـۇپ بېرىشـكە تەكلىـپ قىلاتتـى. بـۇ ئىـش مېنـى هەققەتـەن خۇشـال قىلاتتـى ۋە ماڭا چەكسـىز ئىلهـام بېغىشـلايتتى. نەتىجـىدە مـەن ئىككـى يىـل ئىچىـدە قۇرئاننـى تولـۇق يـادلاپ بولـدۇم.

دادام رەهمەتلىك مېنى ۋېلىسىپىتىگە مىندۈرۈپ سەيلە قىلدۇرغاچ:

ـ ئوغلـۇم! ماڭا بىرنەچچە ئايـەت تىـلاۋەت قىلىـپ بەرسـەڭچۇ؟ مـەن سـېنىڭ ئېغىزىڭدىـن ئايەتلەرنـى تىڭشاشـقا بـەك ئامـراق، ـ دەيتتـى. مـەن ئايەتلەرنـى دادامنـىڭ تەلىپـى بويىچـە ئوقـۇپ بەرگەندىـن كېيىـن ئـۇ ناهايىتـى مەمنـۇن بولغـان هالـدا مېنـى مۇكاپاتلايتتـى.

* * *

دادام دوستلىرى ئالدىدا پەخىرلەنگەن ھالدا مېنى تونۇشتۇرۇپ مۇنداق دەيتتى:

ـ مېنىڭ بۇ ئوغلۇم پالانى سۈرىلەرنى يادلاپ بولدى. ئۇنىڭ ئاۋازى ئىنتايىن مۇڭلۇق. ئاللاھ خالسا ئۇ چوقۇم قارىي بولىدۇ.

دادامنىڭ ماختاشلىرى ماڭا زور ئىلھام بولدى. مەن زور تىرىشچانلىق كۆرسىتىپ، 12 ياشقا كىرگەندە تولۇق قارىي بولدۇم.

* * *

مەن ئەمدىلا ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ بىرىنچى يىللىقىدا ئوقۇۋاتقان مەزگىللەردىمۇ دادام مېنى نامازغا ئىمام قىلىۋالاتتى. دادامنىڭ ئىزچىل ئىلھاملاندۇرۇشى نەتىجىسىدە مەن دەرسلەردە داۋاملىق ئەلا نەتىجىلەرگە ئېرىشىپ، يۇقىرى ئۆرلەپ ئوقۇپ، ئاخىر ئەزھەر ئۇنىۋېرسىتېتىدا دوكتورلۇق ئۇنۋانىغا ئېرىشتىم.

* * *

مەن ھەر كۈنى بامداد نامىزىدىن كېيىن بالىلىرىمنى قۇرئان كەرىمدىن بىر ئايەت يادلاشقا ئادەتلەندۈردۈم. يەتتە ئايەت يادلىغان بالىغا ھەپتە ئاخىرىدا مۇكاپات تارقاتتىم. بۇ ئۇسۇل تەتىل كۈنلىرىدە ۋە ئوقۇش كۈنلىرىدىمۇ ئىزچىل داۋاملىشىپ كەلدى. ئاللاھنىڭ رەھمىتى بىلەن بىرقانچە يىلدىن كېيىن بۇ ئۇسۇل ناھايىتى ياخشى نەتىجىلەرنى بەردى. بالىلىرىم قۇرئاندىن نۇرغۇن سۈرىلەرنى يادلىۋالدى.

* * *

دادام بىزگە ھەيران قالارلىق ھەدىيەلەرنى بېرىش ئارقىلىق قۇرئان يادلاشقا ئىلھاملاندۇراتتى. بۇ ھەدىيەنىڭ نېمىلىكىنى بىلەمسىز؟ ئۇ پۇل ـ مال ياكى ئويۇنچۇق بولماستىن، بەلكى باغرىغا بېسىپ سۆيۈپ قويۇش ئىدى. دادام ھەپتىدە بىر قېتىم بىزنى بىر يەرگە يىغىپ، مەخسۇس پائالىيەت ئۇيۇشتۇرۇپ مۇنداق دەيتتى:

ـ كىم بۇ سۈرىنى يادلاپ بولسا، ئۇنى بىر قېتىم باغرىمغا بېسىپ ئۈچ قېتىم سۆيۈپ قويىمەن.

دادام بىزنىڭ قۇرئاندىن يادلىغانلىرىمىزغا قاراپ ئەنە شۇنداق تەڭدىشى يوق، قىممەتلىك مۇكاپاتلارنى بېرەتتى. بىز بۇنىڭدىن تولىمۇ سۆيۈنەتتۇق. قەلبىمىزنى مىسلىسىز خۇشاللىق قاپلايتتى.

* * *

مەن ئوغلۇم بىلەن ئۇ يادلىغان ھەربىر سۈرە ئۈچۈن مەلۇم ھەدىيە بېرىشكە كېلىشتىم. مەسىلەن، بۇ سۈرىنى يادلىساڭ، پالان ئويۇنچۇقنى ئېلىپ بېرىمەن. پالان سۈرىنى يادلىساڭ، ئون سوم بېرىمەن... دېگەنگە ئوخشاش.

* * *

ئوغلۇم ھەربىر سۈرىنى يادلاش ئالدىدا ئىككىمىز سۈرىنىڭ مۇكاپاتىنى كېلىشىۋالاتتۇق. شۇنىڭدىن كېيىن ئوغلۇم شۇ سۈرىنى ئىنتايىن پىششىق يادلاپ تۈگىتەتتى.

* * *

كىچىك چاغلىرىمدا ساۋاقداشلىرىمنىڭ ئالدىغا چىقىپ دوسكىغا خەت يېزىشتىن قورقاتتىم. بىر قېتىم ئوقۇتقۇچى مەندىن مەلۇم بىر ئايەتنى دوسكىغا يېزىشنى تەلەپ قىلدى. مېنىڭ خېتىم بەكمۇ سەت ئىدى. مەن تەمتىرىگەن ھالدا ناھايىتى تەسلىكتە ئايەتنىڭ يېرىمىنى يېزىپ بولۇپ، كەينىمگە ئۆرۈلۈپ قارىسام، دادام ماڭا قاراپ تۇرۇپتۇ. ئۇ:

ـ يارايسەن، ئوغلۇم! خېتىڭ بەكمۇ چىرايلىق چىقىپتۇ. ناھايىتى ياخشى يېزىپسەن، ـ دەپ مېنى ماختىدى.

دادامنىڭ ساۋاقداشلىرىم ئالدىدا ماختىغانلىقى مېنى ناھايىتى خۇشال قىلىۋەتتى. شۇ كۈندىن باشلاپ مەن دوسكىغا خەت يېزىشقا ئامراق بولۇپ قالدىم. ئۇزۇن ئۆتمەي سىنىپ بويىچە ئەڭ چىرايلىق ھۆسنىخەت يازىدىغان

ئوقۇغۇچىغا ئايلاندىم.

* * *

بالىلىق چاغلىرىمدا دادام مېنىڭ قۇرئان تىلاۋىتىمنى ئۈنئالغۇغا ئالاتتى. بۇ ئىش مېنى تولىمۇ سۆيۈندۈرەتتى. دادامنىڭ بىرقانچە يىللىق تىرىشچانلىقى نەتىجىسىدە مەن قۇرئاننى تولۇق يادلاپ بولدۇم.

قۇرئان ئۇستازىغا ھۆرمەت

دادام مېنىڭ قۇرئان ئۇستازىمغا بەكمۇ ھۆرمەت قىلاتتى. ئۇنى پات - پات ئۆيىمىزگە چاقىرىپ، ئالاھىدە زىياپەت تەييارلاپ كۈتۈۋالاتتى ۋە ئۇنىڭ ماڭا كۆڭۈل بۆلگەنلىكىگە ئالاھىدە تەشەككۇر بىلدۈرەتتى. مەنمۇ تىرىشچان بولغاچقا، ئۇستازىممۇ ماڭا باشقىچە كۆڭۈل بۆلەتتى، بىر ئامالىلارنى قىلىپ مېنى قۇرئان يادلاشقا ئىلھاملاندۇراتتى، قانچە كۆپ يادلىسام، شۇنچە ئىززىتىمنى قىلاتتى.

بالىڭىزنى قۇرئانغا قىزىقتۇرۇڭ!

قىزىم هەربىر سۆرىنى يادلاپ بولغاندىن كېيىنلا مەن ئۇنى ئويلاپ باقمىغان هەدىيەلەر بىلەن هەيران قالدۇراتتىم. بەزىدە ئۇنىڭغا تاتلىق ـ تۇرۇم ئېلىپ بەرسەم، بەزىدە ئويۇنچۇق ئېلىپ بېرەتتىم، يەنە بەزىدە بىر دەستە گۈل سوۋغا قىلاتتىم. شۇنداق چاغلاردا ئۇ ئىنتايىن خۇشال بولۇپ:

ـ دادا! مەن قۇرئان يادلاشنى بەكمۇ ياقتۇرۇپ قالدىم، ـ دەيتتى.

باللىرىمىزنى قانداق قىلىپ قۇرئان يادلاشقا قىزىقتۇرالايمىز؟

ئەگەر ئوغلۇم قۇرئاندىن كۈندىلىك ۋەزىپىسىنى يادلاپ بولالسا، ھەر كۈنى كەچتە مەلۇم ۋاقىت ئوينىشىغا رۇخسەت قىلىندۇ ياكى مەن ئۇنىڭغا بىرەر ھېكايە سۆزلەپ بېرىمەن. ئەگەر بىر ھەپتە جەريانىدىكى ۋەزىپىسىنى تولۇق ئورۇنداپ بولالسا، ھەپتە ئاخىرىدا بىر كۈن ساياھەت ئورۇنلاشتۇرۇپ بېرىمەن.

ئەسكەرتىش: بۇ ئۇسۇلنى بىرلا بالىڭىز بولسا، سىناپ باقسىڭىز بولىدۇ. ئەمما ئىككى ياكى ئۇنىڭدىن ئارتۇق باللىرىڭىز بولسا، ھەممىسىنىڭ يادلاپ بولۇشىنى شەرت قىلىشىڭىز كېرەك. ئۇنداق بولمىغاندا، باللار ئارىسىدا رىقابەت پەيدا بولۇپ قالىدۇ. ھەممىسى يادلاپ بولغاندا مۇكاپات بېرىشنى شەرت قىلسىڭىز، ئۇلار بىر - بىرىگە يارىدەمچى بولۇپ، ھەممىسىنىڭ بىراقلا يادلاپ بولۇشىغا تۇرتكە بولىدۇ.

* * *

مەن ئوغلۇمنىڭ قانداقتۇر باھانە - سەۋەبلەرنى كۆرسىتىپ، قۇرئان دەرسىدىن ئۆزىنى قاچۇرۇپ، دەرسكە تولۇق قاتناشمايۋاتقانلىقىنى ھېس قىلدىم - دە، ئايالىم بىلەن قانداق قىلساق ئوغلىمىزنى قۇرئان يادلاشقا قىزىقتۇرالايدىغانلىقىمىز ھەققىدە پاراڭلاشتىم.

ئوغلۇمنى ئىنچىكە كۆزىتىش جەريانىدا ئۇنىڭ ماختىلىشنى ياخشى كۆرىدىغانلىقىنى، تەڭتۇشلىرى ئارىسىدا يۈز - ئابرۇيىغا ئالاھىدە ئەھمىيەت بېرىدىغانلىقىنى ھېس قىلدىم. شۇنىڭ بىلەن ئايالىم ئىككىمىز ئۇنىڭ مۇشۇ خاراكتېرىنى چىقىش قىلىپ مۇنداق ئۇسۇل قوللاندۇق: بىز ئۇنىڭغا ھەر كۈنى بىرەر تاتلىق - تۇرۇم بېرىپ، ساۋاقداشلىرىغا تارقىتىپ بېرىشنى تاپىلىدۇق.

ئوغلۇم ھەر كۈنى ساۋاقداشلىرىغا بىر خالتا تاتلىق - تۇرۇم تارقىتىپ بەرگەندىن كېيىن ساۋاقداشلىرى ئارىسىدىكى ھۆرمىتى ئاشتى ۋە ئۇنى

ماختايدىغانلار كۆپەيدى. شۇنىڭدىن كېيىن ئۇ ساۋاقداشلىرىنى ۋە دەرسلىرىنى ياخشى كۆرىدىغان، دەرستىن قاچمايدىغان، ئىلغار ئوقۇغۇچىلاردىن بولۇپ قالدى.

بىز هەممىمىز بالىلىرىمىزنى قۇرئان يادلاش ئۈچۈن ئەۋەتىمىز - يۇ، يادلىتىش ئۇسۇللىرى هەققىدە ئويلىنىپ باقمايمىز. بىز قانداق قىلساق بالىلىرىمىزنى قۇرئان يادلاشقا قىزىقتۇرالايمىز؟ دېگەن مەسىلە هەققىدە ئەتراپلىق ئويلانغىنىمىزدا نۇرغۇن ياخشى پىكىرلەر ۋە نەتىجىلەر مەيدانغا كېلىشى مۇمكىن.

* * *

بالىلىرىم بىلەن قۇرئاندىن بىر پارە يادلاپ بولغانلارغا مۇراسىم ئۆتكۈزۈپ بېرىش هەققىدە ۋەدىلەشتىم. مۇراسىمدا بىر پارە يادلاپ بولغان بالا ئالاهىدە ئالقىشلىنىپ، سوۋغا - سالاملار بېرىلىدۇ. هەممەيلەننىڭ تەبرىك سۆزلىرى بىلەن ئالقىشلىنىدۇ. 30 پارىنى تولۇق يادلاپ بولغان بالا ئۈچۈن جەمئىي 30 قېتىم مۇراسىم ئۆتكۈزۈلىدۇ. هەر قېتىملىق مۇراسىم ناهايىتى قىزغىن كەيپىياتتا ۋە تۇرلۇك سوۋغاتلار بىلەن ياخشى ئېلىپ بېرىلىدۇ. ئەڭ ئاخىرىدا ئۆتكۈزۈلىدىغان قۇرئان تامام قىلىش مۇراسىمىدا ئەڭ چىرايلىق ۋە قىممەتلىك سوۋغاتلار بېرىلىدۇ.

* * *

ئوغلۇم قۇرئاندىن بىر پارە يادلاپ بولغاندا مەن ئۇرۇق - تۇغقانلىرىمنى چاقىراتتىم. هەممەيلەن ئوغلۇمنى قىزغىن تەبرىكلەپ ئالقىشلايتتۇق، سوۋغاتلارنى بېرەتتۇق، ئۇنى ئالاهىدە ئىلهاملاندۇرۇپ ماختايتتۇق. بۇ پائالىيەت ئۇنىڭ قۇرئاننى يادلىشىدا ناهايىتى ئۈنۈملۈك رول ئوينايتتى.

* * *

مەن قۇرئاندىن كۈندىلىك ۋەزىپىسىنى يادلاپ بولغان بالىلىرىمنى

مۇكاپاتلاش پائالىيىتى ئورۇنلاشتۇردۇم. ئەگەر ئۇلاردىن بىرى قېرىندىشىنىڭ قۇرئان يادلىشىغا ئاچچىقلانماستىن ياكى ئۇرماستىن يارده‌مله‌شسه، ئۇنىڭغا بىر هەسسە ئارتۇق مۇكاپات بەردىم. شۇنىڭ بىلەن بالىلىرىم ئۆزلىرىنىڭ ۋەزىپىسىنى ئادا قىلغاندىن باشقا قېرىنداشلىرىنىڭ قۇرئان يادلىشى ئۈچۈن يارده‌ملىشىدىغان بولدى. بۇ ئارقىلىق مەن قوش پايدا ئالدىم:

بىرىنچىسى: بالىلىرىم قۇرئان كەرىمنى يادلىۋالدى.

ئىككىنچىسى: ئۇلار بىر ـ بىرىگە كۆيۈنۈپ، يارده‌ملىشىدىغان بولدى.

* * *

مەن ئوغلۇمغا قۇرئان يادلىتىش ئۈچۈن تۆۋەندىكىدەك ئۇسۇل قوللاندىم: ئۆزۈممۇ هەر كۈنى مۇئەييەن مىقداردا بىر قىسىم سۈرىلەرنى يادلىدىم، ئوغلۇممۇ ماڭا ئەگىشىپ يادلىدى، ئاندىن ئىككىمىز بىر ـ بىرىمىزگە تىڭشاتتۇق. ئويۇن شەكلىدە ئېلىپ بارغان بۇ دەرسىمىز ناهايىتى كۆڭۈللۈك هەم ئۈنۈملۈك بولدى. مەن بەزىدە قەستەن خاتا ئوقۇپ قوياتتىم. ئوغلۇم خاتالىقلىرىمنى توغرىلاپ قوياتتى ۋە ئۆزىنىڭ باشقىلارنىڭ خاتالىقىنى بىلگۈدەك هالغا كەلگەنلىكىدىن تېخىمۇ سۆيۈنەتتى. يادلاش ئاخىرلاشقاندا ئۇنىڭغا مۇكاپات بېرەتتىم ياكى ئىككىمىز ئېسىل تاماقخانىلارغا بېرىپ، مەززىلىك تاماق يەپ كېلەتتۇق ياكى بىرگە سەيلە قىلاتتۇق.

* * *

بالىلىق چاغلىرىمدىن باشلاپ مەن دادامنىڭ مەسچىتكە چىقىپ نامىز ئوقۇيدىغانلىقىنى بىلەتتىم. دادام بامدات نامىزىنى ئوقۇپ، ئۆيگە قايتقاندىن كېيىن مېنى نامىز ئۈچۈن ئويغىتاتتى. ئۇنىڭدىن كېيىن ئىككىمىز پاراڭلىشىپ ئولتۇراتتۇق ۋە يادلىغان سۈرىلىرىمنى ئۇنىڭغا ئوقۇپ بېرەتتىم. دادامۇ ناهايىتى زوقلىنىپ تىڭشايتتى. ئۇ داۋاملىق:

ـ ئوغلۇم! ماڭا قۇرئان ئوقۇپ بەرگىن. مەن سېنىڭ قىرائىتىڭنى تىڭشاشنى ياخشى كۆرىمەن، ـ دەيتتى.

دادامنىڭ مېنىڭ تىلاۋىتىمنى ئىنتايىن زوق بىلەن تىڭشىغانلىقىنى كۆرۈپ قۇرئاننى تېخىمۇ قىزىقىپ يادلايدىغان بولدۇم.

* * *

دادام ھەر كۈنى:

ـ قىزىم! ماڭا قۇرئان ئوقۇپ بېرىڭە، سىزنىڭ ئاۋازىڭىزنى تولىمۇ سېغىندىم، ـ دەيتتى. مەن دادامغا ھەر كۈنى ياسىن سۈرىسىنى ئوقۇپ بېرەتتىم. چۈنكى، دادام بۇ سۈرىنى مەندىن تىڭشاشنى بەكمۇ ياخشى كۆرىدىغانلىقىنى ئېيتقان ئىدى. مانا ئەمدى مەنمۇ ئۇ سۈرىنى ناھايىتى ياخشى كۆرىمەن ھەم داۋاملىق ئوقۇپ تۇرىمەن.

* * *

دادام ھەر كۈنى بامداتتىن كېيىن ئىشقا چۈشۈشتىن بۇرۇن قۇرئان ئوقۇيتتى. ئۇ ماڭا كىتاب ئوقۇش، دەرس مۇزاكىرە قىلىش قاتارلىق كۈندىلىك ئىشلارنى قۇرئان ئوقۇش بىلەن باشلىشىمنى تەۋسىيە قىلاتتى. ئۇنىڭ بۇ تەربىيەسى مېنىڭ قۇرئانغا بولغان مۇھەببىتىمنى ئاشۇردى. ئاخىرىدا مەن مۇكەممەل قارىي بولۇپ يېتىشىپ چىقتىم. مەن ئۆزۈمدە كۈندىلىك ئىشلىرىمنى ئاۋۋال قۇرئان بىلەن باشلاش ئادىتىنى يېتىلدۇردۇم. بۇلارنىڭ ھەممىسى دادامنىڭ تۆھپىسى ۋە كۆڭۈل قويۇپ تەربىيەلىشىنىڭ نەتىجىسى ئىدى.

* * *

دادام قۇرئان ئوقۇتقۇچىسى ئىدى. مەھەللىمىزدىكى بالىلار ئۆيىمىزگە كىرىپ، قۇرئان يادلاپ بولغاندىن كېيىن ئۆيلىرىگە قايتاتتى ۋە سىرتلارغا چىقىپ ئوينايتتى. ئەمما مەن ئۇلار بىلەن بىرگە ئوينىيالمايتتىم. چۈنكى، دادام مېنى داۋاملىق ئۆيدە قۇرئان يادلاشقا مەجبۇرلايتتى.

بىر كۈنى مېنىڭ ئۇلار بىلەن بەكمۇ ئوينىغۇم كەلدى. ئەمما دادام ئوينىشىمغا رۇخسەت قىلمىدى. شۇنىڭ بىلەن مەن سەۋر قىلالالماي، ئاچچىقىمدا قولۇمدىكى

قۇرئاننى يىرتىۋەتتىم. ئۇ چاغدا مەن تولمۇ كىچىك ئىدىم. قۇرئاننىڭ قەدىر ـ قىممىتىنى بىلمەپتىكەنمەن. شۇ كۈنى دادام مېنى قاتتىق ئۇردى. شۇنىڭدىن بېرى دادام قانچە ئۇرۇنۇپ باققان بولسىمۇ، بىرمۇ ئايەت يادلاشقا ئىنتىلمىدىم. مانا ئەمدى مەن تۇي قىلىپ، ئاللاھ ماڭا بىرقانچە پەرزەنت ئاتا قىلدى. لېكىن ئۇلارنىڭ ھېچقايسىسىنى قۇرئان يادلاشقا مەجبۇرلىمىدىم. ئەكسىچە، ئۇلارغا قۇرئاننىڭ ئەھمىيىتىنى چۈشەندۈردۈم، ئۇلارنى قىزىقتۇردۇم، ئىلھاملاندۇردۇم، مۇكاپات بەردىم. نەتىجىدە ئۇلار ئۆزلۈكىدىن قۇرئان يادلاشقا قىزىقىدىغان،ھەتتا ئۆزئارا بەسلىشىپ يادلايدىغان بولدى. «ياخشى ئۇيناشنى بىلگەن بالا ياخشى ئۆگىنىش قىلالايدۇ» دېيىلگەن سۆز ھەقىقەتەن توغرا ئېيتىلغان ئىكەن.

* * *

دادام ئوقۇش ـ يېزىشنى بىلمەيدىغان ساۋاتسىز ئادەم ئىدى. مەن يەتتە ياشقا كىرگەن كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئۇ مېنى مەدرىسىگە بەردى. مەن مەدرىسىگە قوبۇل قىلىنغان تۇنجى كۈننى ھېلىمۇ ئۇنتۇمايمەن. ئۇ ئىنتايىن خۇشاللىققا تولغان بىر كۈن ئىدى. ئۇ كۈندە دادام ماڭا چىرايلىق بىر قۇرئان ھەدىيە قىلغان ئىدى. مەن قۇرئان ئوقۇشنى ناھايىتى پۇختا ئۆگىنىۋالدىم. شۇنىڭدىن كېيىن دادام ماڭا:

ـ ئوغلۇم! ماڭا قۇرئان ئوقۇپ بەرسەڭچۇ!؟ ـ دەيدىغان بولدى. مەن دادامغا:

ـ رادىيودىن ئاڭلىسىڭىز بولمامدۇ؟ ـ دېسەم، ئۇ:

ـ ئۆز ئوغلۇمنىڭ تىلاۋەت قىلغان ئاۋازىنى ئاڭلاشنى ياخشى كۆرىمەن، ـ دەيتتى.

ئۇزۇن يىللاردىن بېرى بىز بۇ ئىشنى شۇنداق داۋاملاشتۇرۇپ كەلدۇق. مەن قۇرئان ئوقۇيمەن، دادام يېنىمدا ئولتۇرۇپ تىڭشايدۇ.

نەتىجىدە مېنىڭ قەلبىم ئاللاھنىڭ كالامى بولغان بۇ ئۇلۇغ كىتابقا شۇنچىۋالا چىڭ باغلاندىكى، ھاياتىمنىڭ ئايرىلماس بىر پارچىسىغا ئايلاندى.

مېنى قالايمىقان ئويۇن ـ تاماشا، گۇناھ ۋە مەسىيەتلەردىن ساقلاپ قالدى.

كېيىنكى كۈنلەردە مەن ئائىلىمىزنىڭ ئەتىۋارلىق قارىي بالىسىغا ئايلاندىم. ئۇلار ئەمدى مېنى «قۇرئان بۇلبۇلى» دەپ ئاتايدىغان بولۇۋالدى.

* * *

قىزىم ئەزھەرگە قاراشلىق بىر باشلانغۇچ مەكتەپتە ئوقۇيتتى. مەن ھەر دائىم ئۇنى قۇرئان يادلاشقا قىزىقتۇرۇش ئۈچۈن يادلىماقچى بولغان سۈرىنى تېلېفوندىن چىقىرىپ بېرەتتىم. قىزىم ئاشخاندا تاماق ئەتكەچ قۇرئان تىڭشايتتى. مۇشۇ ئۇسۇلنى ئىزچىل داۋاملاشتۇرۇش نەتىجىسىدە ئۇ بىرقانچە يىل ئىچىدە قۇرئاننى تولۇق يادلاپ بولدى.

* * *

ئوغلىڭىزنىڭ قۇرئان يادلاش ئىقتىدارىنىڭ ياخشىلىنىپ، قارىي بولۇشى ئۈچۈن ئۇنىڭغا ھالال لوقما يېگۈزۈشىڭىز كېرەك. مېنىڭ بېشىمدىن ئۆتكەن بىر ئىش بۇنىڭ ئەڭ ياخشى ئىسپاتى.

دادام مەلۇم بىر سايا‌ھەت شىركىتىنىڭ مالىيە بۆلۈمىدە ئىشلەيتتى. ئۇ كىشىلەردىن مەلۇم مىقدارىدا پۇل ئېلىپ، چەتئەلگە ئاچىقىپ سايا‌ھەت قىلدۇرۇشقا مەسئۇل ئىدى. تۇيۇقسىز دادامنىڭ ئىشخانىسىدىن 21 مىڭ سوم پۇل ئوغرىلاندى. بۇ پۇللارنىڭ ھەممىسى سايا‌ھەتكە چىقىدىغانلار ئۆتكۈزگەن پۇللار ئىدى. كىشىلەر پۇللىرىنى سۈيلەشكە باشلىدى. دادام مەسئۇلىيىتىمنى ياخشى ئادا قىلالمىغانلىقىم ئۈچۈن پۇللارنىڭ ھەممىسىنى مەن تۆلىشىم كېرەك دەپ قاراپ، مەسئۇلىيەتنى ئۆز ئۈستىگە ئالدى. بۇ ئىش مېنىڭ مەڭگۈ ئېسىمدىن چىقمايدۇ.

دادام بىزگە مۇنداق دەيتتى:

ـ بالىلىرىم! ھەق ئۆز ئىگىسىگە قايتمىسا بولمايدۇ. مەن سىلەرنى ھالال رىزىق بىلەن بېقىشىم كېرەك.

ئارىدىن بىرقانچە يىللار ئۆتتى...

مەن قۇرئان كەرىمنى تولۇق يادلاپ بولدۇم. شۇ كۈنى دادام خۇشال بولۇپ، قېرىنداشلىرىمنى بىر داستىخانغا يىغىپ مۇنداق دېدى:

ـ بالىلىرىم! بۇ هالال يېگەننىڭ پايدىسى.

ئارىدىن يەنە بىرقانچە يىللار ئۆتتى...

مەن مەكتەپ پۈتتۈرۈپ، ئوقۇتقۇچى بولۇپ ئىشلىدىم. قېرىنداشلىرىمنىڭ هەممىسى ئاللاهنىڭ كىتابىنى تولۇق يادلاپ قارىي بولدى. مەن بۇنى دادامنىڭ تەقۋادارلىقى ۋە بالىلىرىغا هالالدىن يېگۈزۈشكە ئالاهىدە ئەهمىيەت بەرگەنلىكىنىڭ نەتىجىسى دەپ قارايمەن.

بالاغەتكە يەتكەن ئوغلىڭىزغا قانداق نەسىھەت قىلسىز؟

مېنىڭ ئىككى ئوغلۇم بار ئىدى. چوڭ ئوغلۇم ناھايىتى ئەخلاقلىق بولۇپ، ئائىلىمىزگە بەكمۇ كۆيۈنەتتى. ئەمما كىچىك ئوغلۇم بالاغەتكە يەتكەن مەزگىللىرىدە نەسىھەتىمنى ئاڭلىمايدىغان، ناھايىتى كەپسىز بولۇۋالدى. ئارىمىزدىكى مۇناسىۋەتمۇ يىرىكلىشىپ قالدى. قانداق قىلىشىم كېرەك؟

مەن خۇددى ماقال ـ تەمسىللەردىكى «قىزىمغا ئېيتاي، كېلىنىم ئاڭلىسۇن!» دېگەندەك كىچىك ئوغلۇمغا ئاڭلىتىپ تۇرۇپ چوڭ ئوغلۇمغا ياخشى نەسىھەتلەرنى قىلدىم. ئۇنىڭغا ئىپپەتلىك بولۇش، گۇناھ ـ مەسىيەتلەردىن قانداق ساقلىنىش، كەلگۈسىگە ئۈمىد بىلەن قاراش، چۈشكۈنلەشمەسلىك قاتارلىق بالاغەت مەزگىلىدىكى بالىلار كۆپ ئۇچرايدىغان مەسىلىلەرنى ھەل قىلىشقا ئائىت ھېكايىلەرنى سۆزلەپ بەردىم.

كىچىك ئوغلۇم دەسلەپتە نەسىھەتلەرنى تىڭشاشتىن ئۆزىنى قاچۇردى. لېكىن ۋاقىت ئۆتكەنسېرى ئاستا ـ ئاستا يېنىمىزدا ئولتۇرۇپ پاراڭلىشىدىغان ۋە نەسىھەتىمنى تىڭشايدىغان بولدى.

دېمەك، ئاللاھ ئۇنىڭغا ھىدايەت بېرىپ، قەلبى ئاستا ـ ئاستا يورۇغان ئىدى.

ئاردىدىن ئون نەچچە يىل ئۆتكەندىن كېيىن ئۇ مۇنداق دېدى:

ـ مەن شۇ مەزگىللەردە ئەنە شۇنداق نەسىھەت ۋە ھېكايىلەرگە موھتاج ئىدىم. سىزنىڭ نەسىھەتلىرىڭىزنى ئىشىكنىڭ كەينىدە تۇرۇپ تىڭشايتتىم. بەزىدە ئۆزۈمچە يىغلاپ كېتەتتىم. سىزنىڭ شۇ ھېكايىلىرىڭىز داۋاملىق قانىغان يارامغا مەلھەم بولاتتى.

* * *

مەن ئوغلۇمنى پات ـ پات چاقىرىپ، ئۇنىڭدىن مەسلىھەت سورىغان بولۇپ مۇنداق دەيتتىم:

ـ ئوغلۇم! ساڭا بىر مەسلىھەتىم بار. مېنىڭ بىر دوستۇم بار ئىدى، ئۇنىڭ ئوغلى مۇنداق ئەھۋالغا دۇچ كەپتۇ. شۇ توغرىلىق مەسلىھەت بەرسەڭ... دوستۇمنىڭ ئوغلى مۇنداق ئىشلاردا خاتالىشىپ، ئاۋارىچىلىققا يولۇقۇپ، نېمە قىلىش كېرەكلىكىنى بىلەلمەي قاپتۇ. مەن ئۇنىڭغا:

ـ مېنىڭ ئەقىللىق بىر ئوغلۇم بار. شۇنىڭدىن مەسلىھەت سوراپ باقاي، دېگەن ئىدىم. سېنىڭچە دوستۇم بۇ مەسىلىنى قانداق ھەل قىلسا بولار؟

ئەمەلىيەتتە، ئوغلۇممۇ شۇنداق خاتالىققا چۈشۈپ قالغان ئىدى. مەن ئۇنىڭ مەسىلىنى ھەل قىلىش چارىسىنى ئۆز ئېغىزىدىن ئاڭلاپ بېقىش ئۈچۈن ئەتەي شۇنداق ھېكايىلەرنى توقۇپ چىقاتتىم. ئەگەر مەن ئۇنىڭغا بىۋاسىتە نەسىھەت قىلسام، قوبۇل قىلمايتتى ۋە مەن بىلەن پاراڭلىششنى خالىمايتتى. لېكىن مەن ئۇنىڭدىن مەسلىھەت سورىغان بولۇپ پىكرىنى ئېلىش ئارقىلىق، ئۇنىڭمۇ مەسلىھەت بېرەلىگۈدەك ئادەم بولۇپ قالغانلىقىنى ھېس قىلدۇرۇشنى مەقسەت قىلغانىدىم. بۇنداق بولغاندا ئوغلۇم ماڭا ئۆزىنى قانداق قۇتقۇزۇش يولىنى ئۆز ئېغىزى بىلەن كۆرسىتىپ بېرەتتى. مەنمۇ بۇ ئارقىلىق ئوغلۇمنىڭ قەلبىگە سىڭىپ كىرىش يوللىرىنى بىلۋالاتتىم.

رەت قىل! ئەمما ئورننى تولدۇر!

مەن دادىسىز قالغان تىكەندەك يالغۇز بىر قىز ئىدىم. ئانام مېنى تەربىيەلەشكە ئالاھىدە ئەھمىيەت بېرەتتى. مېنى يامان يوللارغا كىرىپ قالمىسۇن دەپ، دادام ۋاپات بولغاندىن كېيىنلا تويۇمنى قىلىپ بېرىشكە ئالدىراپ قالدى. ئەمما مەن ھازىرچە توي قىلىشقا قوشۇلمىدىم. ئانام مەندىن ئەنسىرەپ دوستلىرىم بىلەن خالىغانچە سىرتلارغا چىقىشىمغىمۇ رۇخسەت قىلمايتتى. مەن تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپنى تۈگىتىپ ئىنستىتۇتقا قوبۇل قىلىنغان ۋاقتىمدا مەكتەپتىن بىرگە بىر كۈنلۈك سایاھەت ئورۇنلاشتۇردى. ئانام:

ـ قىزىم! سایاھەتكە ئوغۇل ـ قىزلار ئارىلاش چىقامدىكەنسىلەر؟ ـ دەپ سوردى. مەن:

ـ ھەئە، ئانا! ـ دەپ جاۋاب بەردىم. ئانام:

ـ قىزىم! دوستلىرىڭىزنى چاقىرىڭ. ئۇلار قەيەرگە بېرىپ سایاھەت قىلىشنى خالىسا، مەن شۇ يەرگە ئاپىراي. مەن سىلەرگە ئېغىرلىقىمنى سالمايمەن، پۈتۈن چىقىملىرىڭلارنى ئۆزۈم كۆتۈرىمەن. ئۇلار خالىغان بىر كۈننى تاللىسۇن! ـ دېدى.

مەن دوستلىرىم بىلەن مەسلىھەتلىشىپ مەلۇم بىر كۈننى تاللىدۇق. سایاھەت ۋاقتى يېتىپ كەلگەندە بىرقانچە يېقىن دوستۇمنى ئېلىۋالدىم. ھەممەيلەن مىسىرنىڭ شىمالىدىكى دېڭىز ساھىلىغا بېرىپ، شۇ يەردىكى گۈزەل مەنزىرىلەرنى تاماشا قىلدۇق. سایاھىتىمىز ھەققەتەن كۆڭۈللۈك ئۆتتى. بۇ جەريانىدا ئانام پۈتۈن چىقىملىرىمىزنى ئۈستىگە ئالدى.

ئانام مېنى شۇ ئارقىلىق ئوغۇل ـ قىزلار ئارىلاشقان سایاھەتتىن توسۇپ قېلىش بىلەن بىرگە، ئىسلامغا ئۇيغۇن كۆڭۈلدىكىدەك سایاھەت ئورۇنلاشتۇرۇپ بەردى.

* * *

بویۇمغا یەتكەن چاغلىرىم ئىدى. بىر كۈنى دادامغا مەلۇم بىر ئاشخاندا ساۋاقداشلىرىم بىلەن ئوغۇل ـ قىز ئارىلاش ئولتۇرۇپ تاماق یېیىشمەكچى بولغانلىقىمىزنى ئېیتتىم. بىراق دادام بۇنىڭغا رۇخسەت قىلمىدى.

كەچ بولغاندا تۈیۈقسىز دادام ئائىلىدىكىلەرنىڭ هەممىسىنى ئاپىرىپ، دەل شۇ ئاشخاندا ئىنتایىن كۆڭۈللۈك كەچلىك تاماق زىیاپىتى ئۆتكۈزۈپ بەردى. دادام مۇشۇنداق قىلىش ئارقىلىق مېنى نامەهرەم ئوغۇللار بىلەن ئولتۇرۇشتىن ساقلاپ قالغان ئىدى.

ئەدەپ ـ ئەخلاق ساندۇقى

بىز ئائىلىمىزدە بىر ساندۇقنى «ئەدەپ ـ ئەخلاق ساندۇقى» دەپ ئاتاپ، ئۈستەلگە قويۇۋالدۇق، يەنە ئاددىي بولسىمۇ بىر نىزام تۈزۈۋالدۇق. ئارىمىزدىن ھەركىم ئەخلاققا يات بىرەر سۆز قىلسا، خاتالىق ئۆتكۈزگەنلىكىنى بىلدۈرىدىغان بەلگە سۈپىتىدە بىر قىزىل كارتىغا ئۆز ئىسمىنى يېزىپ، 25 قۇرۇش جازا پۇلى بىلەن بىرگە ساندۇققا تاشلايدۇ. ئىككى ئاي ئۆتكەندىن كېيىن ساندۇقنى ئېچىپ، ئىچىدىكى پۇللارنى ھېسابلايمىز ۋە قىزىل كارتىلاردىكى ئىسىملارغا قاراپ كىمنىڭ كۆپ، كىمنىڭ ئاز خاتالىق ئۆتكۈزگەنلىكىنى ھېسابلاپ چىقىمىز ۋە شۇنىڭغا ئاساسەن مۇكاپاتلايمىز.

بالىلىرىم مۇشۇ ئۇسۇلنىڭ تۈرتكىسىدە قالايمىقان ناچار گەپلەرنى قىلمايدىغان، تىلى تاتلىق بولۇپ تەربىيەلەندى. قېرىنداشلىرى ۋە دوست ـ يارەنلىرى بىلەن بولغان مۇناسىۋىتىمۇ ناھايىتى ياخشىلىنىپ كەتتى.

ئاھانەتلىرىڭگە كەچتە جاۋاب قايتۇرىمەن

بۇ دەۋردە كىشىلەر ئارىسىدا تىل ـ ئاھانەتلەر كۆپىيىپ قالدى. بولۇپمۇ قۇرامىغا يەتكەن بالىلار سەت تىللار بىلەن چاقچاقلىشىدىغان، ھەتتا چاقچاق باھانىسى بىلەن كىشىلەرنى قەستەن تىللىۋالىدىغان ئەھۋالىلار ناھايىتى كۆپ.

مېنىڭ 16 ياشلىق بىر قىز، 10 ياشلىق بىر ئوغلۇم بار ئىدى. ئۇلار راست ياكى يالغان بولسۇن چاقچاقلىشىپ بىر ـ بىرىنى تىللىشاتتى. مەن بۇ مەسىلىنى قانداق ھەل قىلىش توغرىسىدا كۆپ باش قاتۇرغاندىن كېيىن ئىككىسىنى چاقىرىپ مۇنداق دېدىم:

ـ بىز مۇنداق بىر ئىشنى سىناپ باقساق قانداق؟ سىلەر تىلىڭلارغا ھېزى بولىسىلەر، قالايمىقان تىللاشمايسىلەر. ھەربىرىڭلارغا بىر دانىدىن خاتىرە ۋە قەلەم بېرىمەن. خاتىرىنىڭ ئىسمىنى «ئاھانەتلىرىڭگە كەچتە جاۋاب قايتۇرىمەن» دەپ قويىمىز. مەسىلەن، بىرىڭلار يەنە بىرىڭلارنى تىللىسا، ئۇنى يېزىپ قويىدۇ، دەرھال جاۋاب قايتۇرمايدۇ. كەچ كىرگەندە ھەممىمىز بىرگە ئولتۇرۇپ ئىككى تەرەپنىڭ ئۆز ـ ئارا تىللاشقان ئاھانەتلىرىنىڭ سانىنى ھېسابلاپ چىقىمىز. كىم قېرىندىشىنى ئاز تىللىغان بولسا، شۇنىڭغا مۇكاپات بېرىمەن. تىللاشنىڭ ئورنىغا چىرايلىق سۆز قىلغانلارنى ۋە پەقەت تىللىمىغانلارنى ئالاھىدە مۇكاپاتلايمەن.

بۇ ئۇسۇلنىڭ ناھايىتى ياخشى ئۈنۈمى بولدى.

ئاردىدىن بىرقانچە كۈن ئۆتتى... ئائىلىمىزدە تىل ـ ئاھانەتلەر ئازىيىپ، خېلى تىنچىپ قالدى. قىزىقارلىق يېرى شۇكى، ئۇلارنىڭ بىرى مۇكاپات ئېلىش ئۈچۈن يەنە بىرىگە «مېنى تىللىغىن» دەپمۇ تىللىتالمايدىغان بولدى.

قىزىڭىزنى ماختاپ قويۇڭ

مەن دادامنىڭ يالغۇز قىزى ئىدىم. ئۇ ماڭا گوياكى دوستىدەك مۇئامىلە قىلاتتى. مەن چىرايلىق كىيىملىرىمنى كىيىپ سىرتقا چىقماقچى بولغىنىمدا:

ـ قىزىم! كىيىملىرىڭىز نېمىدېگەن ياراشقان. سىزگە ئىسلامغا مۇۋاپىق كىيىملەر بەك يارىشىدىكەن ئەمەسمۇ؟! ـ دەپ ماختايتتى. توي ـ تۆكۈن دېگەندەك ئىجتىمائىي سورۇنلارغا ماڭماقچى بولغىنىمدا دادام:

ـ قىزىم! نامىز ئوقۇشنى ئۇنتۇپ قالماڭ! نامىز ئوقۇسىڭىز چىرايىڭىز تېخىمۇ نۇرلىنىپ كېتىدىكەن، ـ دەيتتى.

شۇنىڭ ئۈچۈن مەن ئىسلامي كىيىملەرنى ياخشى كۆرىدىغان ۋە نامىزىمنى تاشلىماي ۋاقتىدا ئوقۇيدىغان بولدۇم. دادامنىڭ دائىم ماختاشلىرى بىلەن قەلبىم تويۇنغان بولغاچقا، باشقا بىرى ماختاپ قويسا ئاسانلىقچە ئالدىنىپ كەتمەيدىغان، ئۆزۈمگە ئىشىنىدىغان بىر قىز بولۇپ تەربىيەلەندىم.

باللىرىڭىزغا يالغان ئۇسۇل بىلەن تەربىيە بەرمەڭ!

مەلۇم بىر ئانا ئوغلىغا ئاللاھنىڭ ھەر ئىشقا قادىر ئىكەنلىكىنى چۈشەندۈرىمەن دەپ يالغان ئۇسۇل قوللاندى.

بىر كۈنى ئۇنىڭ ئوغلى ئۆي ئىچىدە بىر سومنى يوقىتىپ قويۇپ تاپالمىدى. ئانىسى ئۇنىڭغا:

ـ ئاللاھقا دۇئا قىلغىن، تاپالايسەن، ـ دېدى.

بالا دۇئا قىلدى. ئانىسى يالغانچى بولۇپ قالماسلىق ئۈچۈن يانچۇقىدىن بىر سوم چىقىرىپ، ئوغلىنىڭ ماڭىدىغان يولىغا تاشلاپ قويدى. ئۇ بىرئازدىن كېيىن يوقىتىپ قويغان بىر سوم بىلەن قوشۇپ يەنە بىر سوم تېپىۋېلىپ، خۇشاللىقتىن ئانىسىغا:

ـ ئانا! ئاللاھ نېمىدېگەن ياخشى ـ ھە! بىر سوم يوقاپ كەتكەن ئىدى. دۇئا قىلسام، ماڭا ئىككىنى بەردى، ـ دېدى.

بۇ بالا چوڭ بولغاندىن كېيىن مۇنداق دەيدۇ:

ـ ئانام مېنى ئەنە شۇنداق يالغان ئۇسۇللارنى قوللىنىپ تەربىيەلەشنى داۋاملاشتۇرغان ئىكەن. ئەمما مەن كېيىنچە ئۇنىڭ يالغانچىلىقىنى بىلىپ قېلىپ، بىر مەزگىل ئاللاھنىڭ بارلىقىدىن گۇمانلىنىدىغان بولۇپ قالدىم. ئەگەر ماڭا توغرا چۈشەنچە بېرىپ يېتەكلەيدىغان دوستلىرىم بولمىسا ئىدى، مەن ئىمانسىز بولۇپ كېتىشىم مۇمكىن ئىدى.

قانداق قىلغاندا ئوغلىڭىز سىز ئۈچۈن دۇئا قىلىدىغان بولىدۇ؟

قانداق قىلغاندا بالىلار ئاتا ـ ئانىسى هايات ۋاقتىدا ياكى ئۆلۈپ كەتكەندىن كېيىن ئۇلار ئۈچۈن دۇئا قىلىدىغان بولىدۇ؟ تۆۋەندە بىز بىرقانچە ئاتا ـ ئاننىڭ بۇ هەقتىكى تەجرىبىسىنى ئورتاقلاشماقچىمىز:

دادام ئاتا ـ ئانىسىنىڭ ئىسمىنى بىر لەۋهەگە چوڭ قىلىپ يېزىپ، نامازئوقۇيدىغان ئۆيىنىڭ ئىشىكىگە ئېسىپ قويۇپ، هەرقاچان شۇ ئۆيگە كىرىپ ـ چىققاندا ئۇلارغا دۇئا قىلاتتى. بەزىدە ئاشۇ لەۋهەگە قاراپ ئۇزۇنغىچە دۇئا قىلىپ كېتەتتى. ئائىلە ئولتۇرۇشلىرىمىزدا ئاتا ـ ئانىسى بىلەن بولغان ئەسلىمىلىرىنى تەسىرلىك هالدا هېكايە قىلىپ بېرەتتى.

مانا ئەمدى ئۇلار دۇنيادىن كەتكەندىن كېيىن مەنمۇ ئۇلارنىڭ ئاخىرەتلىك بەخت ـ سائادىتى ئۈچۈن دۇئا قىلىۋاتىمەن.

* * *

مەلۇم بىر يىلى بىز دادام بىلەن ئۆمرە هەج قىلىش ئۈچۈن هەرەمگە بېرىپ، كەبىنىڭ ئالدىغا كەلگەندە دادام ئاتا ـ ئانىسىغا ئىخلاس بىلەن دۇئا قىلىشقا باشلىدى. ئۇ ماڭا يەنە هەرەم مەسجىتى ئىچىدە ئولتۇرۇپ، ئاتا ـ ئانىسى بىلەن ئۆتكەن گۈزەل ئەسلىمىلىرىنى سۆزلەپ بەردى. مەنمۇ چوڭ بولغاندا هەرەمگە بېرىپ، كەبىنىڭ ئالدىغا كەلگەندە ئاتا ـ ئانامغا ئىخلاس بىلەن دۇئا قىلدىم.

* * *

دادام بىزگە هەر دائىم ئاتا ـ ئانىسىنىڭ رازىلىقىنى ئالالمىغان كىشىنىڭ تۇرمۇشىدا بەرىكەت بولمايدىغانلىقىنى ئەمەلىي مىساللار بىلەن چۈشەندۈرەتتى.

دادام ئاتا ـ ئانىسىغا بەكمۇ ۋاپادار بولۇپ، هايات چېغىدا ئۇلارغا ياخشىلىق قىلغان بولسا، ۋاپات بولغاندىن كېيىنمۇ ئۇلار نامىدىن سەدىقە بېرەتتى ۋە كۆپ دۇئا قىلاتتى. مەن توپتوغرا 20 ياشقا كىرگەندە دادام ئالەمدىن ئۆتتى. مەنمۇ ئۇنىڭ ئىسمىنى چوڭ قىلىپ بىر رامكىغا ئېلىپ، ئۇنىڭ ئۈچۈن دۇئا قىلىپ، سەدىقە بېرىپ تۇرىدىغان بولدۇم.

* * *

ئانامىم هەر كۈنى ئەتىگەن ـ كەچتە دادىسى ئۈچۈن دۇئا قىلاتتى. مەن ئانامنىڭ قىلغان دۇئاسىنى يادلىۋالغان ئىدىم. مانا ئەمدى ئانام دۇنيادىن كەتكەندىن كېيىن مەنمۇ ئانام ئۆگىتىپ قويغان ئاشۇ دۇئانى ئەتىگەن ـ كەچتە ئوقۇپ كېلىۋاتىمەن.

* * *

مەن كېسەل سەۋەبىدىن مەسچىتكە چىقالمايتتىم. ئەمما هەر قېتىم ئوغلۇم مەسچىتكە ماڭغاندا ماڭا ۋە ئانىسىغا دۇئا قىلىپ تۇرۇشنى ئەسكەرتىپ قويىاتتىم.

* * *

دادام كۆپىنچە سىرتلارغا چىقسا بىزنى هەمراه قىلىۋالاتتى. بىر كۈنى ئىككىمىز شەهەر ئىچىدىكى كۆپ جايلارغا باردۇق. بارغان هەر يەردە دادام بىلەن ئىككىمىزنىڭ گۈزەل ئەسلىمىلىرىمىز قالدى. ئۇ بىزگە ناهايىتى ئېسىل سۆۋغاتلارنى ئېلىپ بېرەتتى، مەززىلىك يېمەكلىكلەرنى يېگۈزەتتى. ئۇ دائىم مۇنداق دەيتتى:

ـ مەندىن كېيىن بۇ جايلارغا كېلىپ قالساڭلار، مەن ئۈچۈن دۇئا قىلىپ قويۇڭلار، مەن بىلەن ئۆتكەن ئۆتمۈشۈڭلارنى ئەسلەپ تۇرۇڭلار!

ئارىدىن ئۇزۇن يىللار ئۆتتى...

بىر كۈنى دادام تۇيۇقسىز ئالەمدىن ئۆتتى. كېيىنكى كۈنلەردە بىز ئاشۇ

جايلارغا سـاياهەت ياكـى باشـقا بـىرەر ئـىش ئۈچـۈن بارغـىنىمـىزدا دەرهـال دادىمىز كـۆز ئالدىمىزغـا كېلەتتـى ۋە ئۇنـىڭ هەققـىدە سـۆيۈنۈپ دۇئـا قىلاتتـۇق.

* * *

باللىـق چاغلىرىمـدا دادامنـىڭ هـەر كۈنـى كەچتـە ئۇخلاشـتىن بـۇرۇن ئىككـى رەكـەت نامـاز ئوقـۇپ، ئانىسـى ئۈچـۈن ئـۇزۇن دۇئـا قىلىدىغانلىقىنـى كۆرەتتىـم. دادام دۇئادىـن كېيىـن پېشـانىمىزگە سـۆيۈپ قويـۇپ، بىزنـىڭ بەختىمىـز ئۈچـۈن دۇئـا قىلاتتـى. ئـۇ بەزىـدە بىزگە ئانىسـىنىڭ مېهرىبـان ۋە كۆيۈمچانلىقى توغرىسـىدا هېكايىلەرنـى سـۆزلەپ بېرەتتـى. مانـا ئەمـدى مەنمـۇ دادامغـا ئوخشـاش هـەر كۈنـى ئۇخلاشـتىن بـۇرۇن ئىككـى رەكـەت نامـاز ئوقـۇپ، ئانـام ئۈچـۈن دۇئـا قىلىمـەن. ئاندىـن باللىرىمنـى سـۆيۈپ قويـۇپ، ئۇلارنىڭمـۇ بەخـت ـ سـائادىتى ئۈچـۈن دۇئـا قىلغاندىـن كېيىـن ئۇخلايمـەن.

باللىرىڭىزنىڭ ھېس - تۇيغۇسىغا ھۆرمەت قىلىشنى بىلەمسىز؟

مەن تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتتۈرگەندىن كېيىن ھەربىي فاكۇلتېتقا كىرىشنى ئويلىشىپ قالدىم. كۆزۈمدە ئازراق ئالغايلىق بار ئىدى. شۇنداقتىمۇ مەن ھەربىي فاكۇلتېتقا كىرىشكە قەتئىي بەل باغلىدىم. دادام ماڭا كېتەرلىك چىقىملارنى بەرگەندىن كېيىن:

ـ ئاللاھ سېنى مۇرادىڭغا يەتكۈزسۇن، ئوغلۇم! ـ دەپ يولغا سالدى. ئەسلىدە مەن دادامنى:

ـ سەن ئالغاي تۇرساڭ، ئۇلار سېنى قانداقمۇ قوبۇل قىلسۇن؟ ـ دېيىشى مۇمكىن دەپ ئويلىغان ئىدىم.

بىراق، دادام كۆزۈمدىكى ئەيىب سەۋەبلىك ھەربىي فاكۇلتېتقا قوبۇل قىلىنمايدىغانلىقىمنى بىلسىمۇ، مېنىڭ ھېسسىياتىمغا ھۆرمەت قىلىپ ئېغىز ئاچمىغان ئىكەن. مەن قوبۇل قىلىنىش ئۈمىدى بىلەن ئۇزۇن يوللارنى بېسىپ ھەربىي فاكۇلتېتقا بارغان بولساممۇ، ئۇلار كۆزۈمدىكى ئەيىب سەۋەبلىك قوبۇل قىلمىدى. قايتىپ كەلگەندىن كېيىن دادام پۇلغا شۇنچە ئېھتىياجلىق بولسىمۇ، كەتكەن چىقىملار ئۈچۈن ماڭا تاپا ـ تەنە قىلماستىن:

ـ بوپتۇ، ئوغلۇم! خەير. بۇ ئىشتىمۇ بەلكىم بىر ھېكمەت بولۇشى مۇمكىن. ئاللاھ ساڭا ياخشىلىق ئاتا قىلسۇن! ـ دېدى.

مەن دادامنىڭ مېنىڭ ھېسسىياتىمغا ھۆرمەت قىلىپ شۇنداق بەدەللەرنى تۆلىگەنلىكىنى ئۆيلىنىپ دادا بولغاندىن كېيىنلا ھېس قىلدىم. مانا ئەمدى مەنمۇ دادامغا ئوخشاش باللىرىمنىڭ ھېسسىياتىنى ھۆرمەتلەيدىغان بولدۇم.

قىزىڭىزغا ئىشىنىڭ!

شۇئەيب ئەلەيھىسسالامنىڭ بويىغا يەتكەن ئىككى قىزى بار ئىدى. ئۇلار يېقىن ئەتراپتىكى يايلاقتا قوي باقاتتى. قىزلار ناھايىتى ئەقللىق ھەم ھايالىق چوڭ بولغان بولۇپ، شۇئەيب ئەلەيھىسسالام ئۇلارنىڭ ئۇچرىغان مەسىلىلەرگە توغرا مۇئامىلە قىلالايدىغانلىقىغا ئىشىنەتتى.

بىر كۈنى قىزلار مۇسا ئەلەيھىسسالام بىلەن ئۇچرىشىپ قېلىپ، ئۇنىڭ يارىدىمىگە ئېرىشتى ۋە مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىش ـ ھەرىكەتلىرىدىن ئۇنىڭ ناھايىتى ئىشەنچلىك ھەم كۈچلۈك كىشى ئىكەنلىكىنى بىلدى ۋە ئۆيىگە قايتقاندا ئۇلارنىڭ بىرى دادىسىغا:

ـ «ئى ئاتا! ئۇنى سىز ئىشلىتىڭ! بۇ سىز ئىشلەتكەنلەرنىڭ ئەڭ ياخشىسىدۇر، كۈچلۈك ۋە ئىشەنچلىكتۇر» ـ دېدى[19].

شۇئەيب ئەلەيھىسسالام قىزىنىڭ سۆزىگە ئىشىنىپ، ئۇنىڭ پىكرى بويىچە مۇسا ئەلەيھىسسالامنى پادىچىسى ھەم كۈيئوغلى قىلىۋالدى.

* * *

قىزلار ئادەتتە ئاتا ـ ئانىسىنىڭ ئۆزىگە ئىشىنىدىغانلىقىنى ھېس قىلىپ يەتكەندە خۇشال بولۇپ، تېخىمۇ ياخشى بولۇشقا تىرىشىدۇ ۋە ئاتا ـ ئانىسىنىڭ ئۆزىگە بولغان ئىشەنچىسىنى يوقىتىپ قويۇشنى خالىمايدۇ.

مەلۇم بىر قىز مۇنداق دەيدۇ:

دادام ماڭا دائىم:

ـ قىزىم! مەن ساڭا بەكمۇ ئىشىنىمەن، ـ دەيتتى.

[19] قەسەس سۈرىسى، 26 ـ ئايەت.

بۇ سۆزلەر مېنىڭ روهىي دۇنيايىمغا چوڭقۇر تەسىر قىلاتتى. دادامنىڭ ئىشەنچىسىنى يەردە قويماسلىق ئۈچۈن بولسىمۇ گۇمانلىق ئىشلاردىنمۇ ئۆزۈمنى قاچۇراتتىم. مانا ئەمدى مەنمۇ قىزلىرىمغا شۇنداق دەيدىغان بولدۇم.

قىزىڭىزنى بۇنداق جازالىماڭ!

تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ ئاخىرقى يىللىقىدا ئوقۇيدىغان مەزگىللىرىم ئىدى. ساۋاقداشلىرىم ئوغۇللار بىلەن پاراڭلىشاتتى ۋە تېلېفون ئارقىلىق ئۆزئارا ئۇچۇر يوللىشاتتى. ماڭىمۇ ئوغۇللاردىن ئاشۇنداق ئۇچۇرلار كەلگەن بولسىمۇ، مەن قەتئىي رەت قىلىپ كەلدىم. چۈنكى، مەن دىندار، ئەخلاقلىق ۋە شەرمى ـ هايالىق قىز ئىدىم. شۇنداقتىمۇ مەن هېس ـ تۇيغۇغا ئىگە بىر ئىنسان.

زادى قانداق قىلىشىم كېرەك؟

ئۇيان ئويلاپ، بۇيان ئويلاپ ئاخىر ئۆز ـ ئۆزۈمنى خۇشال قىلىدىغان مۇنداق بىر ئۇسۇلنى تېپىپ چىقتىم. خىيالىمدىكى مەۋهۇم بىر يىگىت بىلەن ئۆزئارا پاراڭلىشىپ، سالام خەت يازدىم. ئۇمۇ ماڭا جاۋاب خەت يازدى. بىز ئۆزئارا خەت يېزىشىشنى داۋاملاشتۇردۇق. ئەلۋەتتە بۇلارنىڭ هەممىسى ئۆز هېس ـ تۇيغۇمغا تەسەللى بېرىش ئۈچۈن قىلىۋاتقان خىيالىي ئىش ئىدى.

بىر كۈنى بۇ مەكتۇپلار ئانامنىڭ قولىغا چۈشۈپ قالدى. ئانام دەرغەزەپ بولۇپ، ماڭا بەزى گەپلەرنى قىلدى. شۇنچە چۈشەندۈرگەن بولساممۇ ماڭا قەتئىي ئىشەنمەي، دادامغا ئەھۋالنى ئېيتىپ مېنى جازالاتماقچى بولدى.

دادام هەربىي ئوفىتسىر ئىدى. ئۇ ئەھۋالنى ئۇققاندىن كېيىن مېنى خاتا چۈشىنىپ، ماڭا خۇددى جەڭ مەيدانىدىكى دۈشمەندەك مۇئامىلە قىلدى. بۇ ئىش مېنىڭ پۈتۈن هاياتىمغا ئىنتايىن چوڭ سەلبىي تەسىرلەرنى كۆرسەتتى. ئۇلار مەندەك بىر پاك قىزغا ئىشەنمەستىن، ماڭا قىلمىغان گۇناهلارنى چاپلىدى. ئۇلارنىڭ ماڭا قىلغان بۇ شەپقەتسىزلەرچە مۇئامىلىسى مېنىڭ يۈمران قەلبىمدە بىر ئۆمۈر ئۆچمەس داغ بولۇپ قالدى.

كېسەل ۋاقتىڭىزدا بالىڭىزنى قانداق تەربىيەلەيسىز؟

مەن ناھايىتى ئېغىر كېسەل بولۇپ دوختۇرخانىدا يېتىپ قالدىم. ئايالىم بىلەن ئوغلۇم پات ـ پات مېنى زىيارەت قىلىپ تۇراتتى. مەن بانكا كارتىسى قاتارلىق مۇھىم نەرسىلىرىمنى ئوغلۇمغا تۇتقۇزۇپ، ئانىسىنىڭ نازارىتى ئاستىدا ئائىلە مەسئۇلىيىتىنى ئۈستىگە ئېلىشنى تەلەپ قىلدىم ۋە ئۇنىڭغا ئىشىنىدىغانلىقىمنى ئەسكەرتىپ ئۆتتۈم. ئوغلۇم ھەققەتەن كۈتكەن يېرىمدىن چىقتى. ئۇ پۈتۈن كۈچى ۋە ئەستايىدىللىق بىلەن زور تىرىشچانلىق كۆرسىتىپ، ئائىلە ئىشلىرىنى ناھايىتى ياخشى باشقۇرۇپ تۇردى. مەن دوختۇرخانىدىن چىققاندىن كېيىنمۇ مېنىڭ ئەڭ ياخشى يارەمچىم ھەم دوستۇمغا ئايلاندى.

* * *

ئوغلۇم ئاغرىپ قالغاندا مەن ئۇنىڭغا كېسەللەرگە ئوقۇلىدىغان دۇئالارنى ئوقۇپ قويدۇم. كېيىنكى كۈنلەردە ئۆزۈم كېسەل بولۇپ قالغاندا ئوغلۇمنى چاقىرىپ:

ـ ئوغلۇم! سەنمۇ مېنىڭ كېسىلىمگە دۇئا ئوقۇپ قويغىن. ئىككى رەكەت نامازنى ئوقۇپ، ئاللاھقا دۇئا قىلىپ، تېزرەك ساقايىشىمنى تىلىگىن. بالىلارنىڭ ئاتا ـ ئانىسى ئۈچۈن قىلغان دۇئاسى ئىجابەت بولىدۇ، ـ دېدىم.

دادىسىنىڭ نەزىرىدىكى قىممىتىنى ھېس قىلغان ئوغلۇم ناھايىتى خۇشال بولۇپ، نۇرغۇنلىغان دۇئالارنى يادلىدى. كۈنلەر ئۆتكەنسېرى ئۇ بىزنىڭ جەمەتىمىز ئىچىدە كىم كېسەل بولۇپ قالسا، ئۇنى تارتىنماستىن يوقلاپ بېرىپ، ئۇزۇن دۇئا قىلىپ قويىدىغان، باغرى يۇمشاق بالا بولدى.

سىز ئاتا ـ ئانىڭىزغا قانداق مۇئامىلە قىلسىڭىز بالىڭىزمۇ سىزگە شۇنداق مۇئامىلە قىلىدۇ

سىز ياشىنىپ قالغان ياكى دەم ئېلىشقا چىققان ۋاقتىڭىزدىكى كەلگۈسى ھاياتىڭىز ئۈچۈن ھازىردىن باشلاپ پىلانلىرىڭىزنى تۈزۈپ قويغىنىڭىز ياخشى.

ياشىنىپ قالغاندا بالىلىرىڭىزنىڭ سىزگە قانداق مۇئامىلە قىلىشىنى خالايسىز؟

ئەمەلىيەت شۇنى ئىسپاتلايدۇكى، ئاتا ـ ئانىلار بالىلىرىغا كىچىك ۋاقتىدا قانداق مۇئامىلە قىلسا، بالىلارمۇ ئۇلار ياشىنىپ قالغاندا شۇنداق مۇئامىلە قىلىدۇ.

بۇ ھەقتە ئەرەب دۆلەتلىرىنىڭ بىرىدە يۈز بەرگەن ئېچىنىشلىق بىر تراگېدىيە يۇقىرىقى قانۇنىيەتنىڭ ئەڭ ياخشى مىسالى بولالايدۇ:

ھەشەمەتلىك بىنادا ئولتۇرىدىغان كاتتا بىر تىجارەتچى بار ئىكەن. ئۇ كىشى ئۆزى بىرىنچى قەۋەتتە، ئۈستىدىكى قەۋەتلەرنىڭ ھەربىرىدە بىردىن ئوغلى ئائىلىسى بىلەن ياشايدىكەن. كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئۇ كىشى ياشىنىپ كېسەلچان بولۇپ قاپتۇ. ئۇ بالىلىرىنىڭ ئۆيىگە كىرىپ ـ چىقىش يولىدا بولغاچقا، ئەسلىدە بالىلىرى ئۇنى ھەر كۈنى ھېچبولمىسا مەسچىتكە ماڭغاندا ۋە ئىشقا بېرىپ ـ كېلىش جەريانىدا بىرقانچە قېتىم يوقلىشى لازىم ئىكەن. ئەپسۇسكى، يالغۇز ياشاۋاتقان بۇ كىشىنىڭ جەستى ئۆي ئىچىدە 15 كۈن تۇرۇپ قاپتۇ. بۇ جەريانىدا ھېچكىم ئۇنىڭ ئۆلۈپ كەتكىنىنى ئۇقماپتۇ. شۇ بىرقانچە كۈن ئىچىدە بالىلىرى ياكى نەۋرىلىرىدىن بىرەر كىشى ئۇنىڭ ئۆيىگە كىرىپمۇ قويماپتۇ. ئەمما ئون نەچچە كۈندىن بېرى ئۇ كىشىنى كۆرمىگەن دەرۋازىۋەن ئۇنىڭ ئوغۇللىرىغا:

ـ داداڭلار كۆرۈنمەيدىغۇ؟ ئۇنىڭغا بىرەر ئىش بولمىغاندۇ ـ ھە! ـ دەپتۇ.

ئۇلار:

ـ بەلكى سەپەرگە چىقىپ كەتكەن ياكى سىرتلاردا مۇھىم ئىشى چىقىپ قالغان بولۇشى مۇمكىن، ـ دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئانچە ئېرەنشىمىگەن تەرزدە.

دەرۋازىۋەننىڭ كۆڭلى بىر شۇملۇقنى سەزگەندەك ساقچىغا مەلۇم قىپتۇ. ساقچىلار كېلىپ ئىشىكنى سۇندۇرۇپ، ئۆيگە كىرگەندە ئۇ كىشىنىڭ جەسىتىنى تېپىپتۇ. بۇ چاغدا ئۇنىڭ قۇلىقىنى ئاللىقاچان چاشقانلار يەپ بولغان ئىكەن.

بۇ ۋەقەنى ماڭا ئۇ كىشىنىڭ جەسىتىنى كۆرگەن دوختۇرخانا خادىملىرىدىن بىرى ئېيتىپ بەرگەن ئىدى. مەن ئۇنىڭدىن:

ـ نېمىشقا شۇنداق بولىدۇ؟ ئۇنىڭ باللىرى بىر بىنادا ئولتۇرۇپمۇ قانداقسىگە ئۇنىڭ ئۆلۈپ قالغانلىقىنى بىلمەي قالىدۇ؟ ئۇنى نېمىشقا كۆندە يوقلاپ تۇرمايدۇ؟ ـ دەپ سورىغان ئىدىم. ئۇ ئەپسۇسلانغان ھالدا مۇنداق جاۋاب بەردى:

ـ بۇ كىشى شەھەردىكى داڭلىق تىجارەتچى ئىكەن. ئۆمۈر بويى تىجارەت بىلەن ئالدىراش يۈرۈپ، باللىرىنىڭ ماددىي ئېھتىياجىنى تولۇق قاندۇرغان بولسىمۇ، ئۇلارغا پەقەت ۋاقىت ئاجرىتالمايدىكەن. ئاتا ـ باللار ئوتتۇرىسىدا كۆچلۈك مېھىر ـ مۇھەببەت يوق بولغاچقا، باللارمۇ دادىسى ياشىنىپ قالغاندا ئۇنى يوقلاپ تۇرمايدىكەن. بۇ ئېچىنىشلىق ئۆلۈمنىڭ سەۋەبى ئەنە شۇ.

دېمەك، سىز باللىرىڭىزغا بۇگۈن قانداق مۇئامىلە قىلسىڭىز، ئۇلارمۇ سىزگە كەلگۈسىدە شۇنداق مۇئامىلە قىلىدۇ. سىز باللىرىڭىزنىڭ ئالدىدا ئاتا ـ ئانىڭىزغا قانداق ھۆرمەت قىلسىڭىز، ئۇلارمۇ سىزگە كېيىنچە شۇنداق ھۆرمەت قىلىدۇ. ئەگەر ئاتا ـ ئانىڭىزغا ئازار بەرسىڭىز، ئۇلارمۇ سىزگە ئازار بېرىدىغان بولىدۇ.

* * *

دادام ئۆلۈپ كەتكەندىن كېيىن ئانامنى ئائىلىمىزگە ئەكېلىۋالغان ئىدىم. باللىرىم ئانامغا بەكمۇ ئامراق بولۇپ، دائىم ئۇنىڭغا ياخشىلىق قىلىشقا تىرىشاتتى. مەن ئوغلۇم ئارقىلىق سۈت، مېۋە دېگەندەك تۇرلۇك يېمەك ـ

ئىچمەكلەرنى ئانامنىڭ ھۇجرىسىغا يەتكۈزۈپ بېرەتتىم ۋە ئۇنىڭغا دائىم:

ـ ئوغلۇم! مومامنى چاقىرىپ چىققىن، بىرگە ئولتۇرۇپ تاماق يەيلى! ـ دەيتتىم.

مەن بىر كۈنى ئوغلۇمدىن سوردىم:

ـ سەن چوڭ بولغاندا ماڭا قانداق مۇئامىلە قىلىسەن؟

ئوغلۇم ئىككىلەنمەستىن:

ـ سەن مومامغا قانداق مۇئامىلە قىلغان بولساڭ، مەنمۇ ساڭا شۇنداق مۇئامىلە قىلىمەن، ـ دەپ جاۋاب بەردى.

* * *

مەن ھەر كۈنى ئەتىگەندە دادامنىڭ قولىغا سۆيۈپ قوياتتىم. دادام ئۇشتۇمتۇت ئالەمدىن ئۆتتى. ئۇنى يۇيۇپ تاراپ بولغاندىن كېيىن، جىنازىغا قويۇشتىن بۇرۇن مەن يەنە چىدىماي ئۇنىڭ قولىغا سۆيۈۋالدىم. بىر كۈنى مەن بۇ ئىشنى بالىلىرىمغا سۆزلەپ بەرگەن ئىدىم، شۇنىڭدىن تارتىپ ئۇلارمۇ مېنىڭ قولۇمغا سۆيۈپ قويىدىغان بولدى.

* * *

ئانام ئېغىر كېسەل بولۇپ قالغان ئىدى. مەن ئۇنىڭغا ئىنتايىن ياخشى مۇئامىلە قىلاتتىم. كىچىككىنە ئوغلۇم بۇلارنى كۆرۈپ تۇراتتى. ئانام دۇنيادىن ئايرىلدى. مەنمۇ ئۇزۇن ئۆتمەي بىتاپ بولۇپ يېتىپ قالدىم. ئىشكاپتىن دورىلىرىمنى ئالماقچى بولۇپ، ئورنۇمدىن تۇرغىنىمدا ئوغلۇم:

ـ ئانا! سىز ئاۋارە بولماڭ! دورىڭىزنى مەن ئەكېلىپ بېرىمەن، ـ دېدى.

مەن ھەيران قالدىم. چۈنكى، ئانام كېسەل بولۇپ قالغاندا مەنمۇ دەل شۇنداق دەيتتىم. خۇشاللىقتىن ئوغلۇمنى باغرىمغا بېسىپ، سۆيۈپلا كەتتىم.

* * *

مەن بىنانىڭ ئۈچىنچى قەۋىتىدە بالا ـ چاقلىرىم بىلەن بىرگە تۇرىمەن. ئانام بىرىنچى قەۋەتتە ئولتۇرىدۇ. مەن بالىلىرىم بىلەن مەكتەپكە ياكى مەسچىتكە ماڭغاندا ياكى ئىشقا بارغان ۋە قايتقان چاغلىرىمدا ئانامنى يوقلاپ ئۆتەتتىم. ئۇنىڭ ئۆي ئىچى ۋە سىرتىدىكى ئېھتىياجلىرىنى قامداپ بېرەتتىم. مەن بالىلىرىم ئىچىدە مومىسىنىڭ خىزمىتىنى قىلغان، ئۇنىڭ بىلەن بىرگە ئولتۇرۇپ، پاراڭلاشقان بالىلىرىم ئۈچۈن مەخسۇس مۇكاپات بېكىتىپ قويىدۇم. شۇنىڭ بىلەن بالىلىرىم بەس ـ بەستە مومىسىنىڭ خىزمىتىنى قىلىدىغان، ھەرقانداق ئېھتىياجى بولسا دەرھال يارىدەملىشىدىغان بولدى. ھەپتە ئاخىرىدا بىز بالىلارنى ئېلىپ ئانامنىڭ ئۆيىگە جەم بولاتتۇق. بەزىدە ئانامدىن:

ـ بالىلارنىڭ قايسىسى خىزمىتىڭىزنى ياخشى قىلدى؟ ـ دەپ سورايتتىم. ئانام ئۇلارنىڭ قايسىسىنى كۆرسەتسە، شۇنى مۇكاپاتلايتتىم. ۋاقىتنىڭ ئۆتۈشى بىلەن ئۇلارنىڭ ھەممىسى مۇكاپات ئالىدىغان بولدى.

* * *

بىز ئانام بىلەن بىر ئائىلىدە ئولتۇراتتۇق. ئەمدىلا ئالتە ياشقا كىرگەن قىزىم ئانامنىڭ يارىدەمچىسى بولۇپ قالغان ئىدى. قىزىم ئانامنى تاماققا چاقىرىش، تاماق ۋە مېۋە ـ چېۋىلەرنى ھۇجرىسىغا ئەكىرىپ بېرىش، لازىمەتلىك نەرسىلىرىنى سېتىۋېلىش، دورا تەييارلاپ بېرىش دېگەندەك ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى قىلىپ ئۇنىڭغا يارىدەملىشەتتى.

* * *

دادام بەك ياشىنىپ قالغانلىقتىن قولى تىترەيدىغان بولۇپ قالغان ئىدى. بىز ئېسىل شىشە تەخسىلەردە تاماق يەيتتۇق، شىشە ئىستاكانلاردا چاي ئىچەتتۇق. ئەمما شىشە قاچىلارنىڭ سۇنۇپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن ئانامغا مەخسۇس پىلاستىك (سۇلياۋ) قاچا ـ قۇچىلاردا يېمەك ـ ئىچمەك بېرەتتۇق.

بىر كۈنى بەش ياشلىق قىزىم بىلەن بازارغا چىقتىم. قىزىم پىلاستىك قاچا ـ قۇچىلارنىڭ يېنىغا كېلىپ، قاچىلارنى سىلاشقا باشلىدى.

ـ قىزىم! نىمە ئىش قىلىۋاتىسىز؟ سىزنىڭ ئۇنىڭغا ئېھتىياجىڭىز بولمىسا يە، ـ دېگەن ئىدىم، قىزىم:

ـ سىز ياشىنىپ قالغاندا مەنمۇ مۇشۇنداق قاچىلارنى سېتىۋېلىپ، سىزگە شۇنىڭدا تاماق بېرىمەن، ـ دېدى.

* * *

بىر كۈنى مەلۇم بىر ئانا ئادىتى بويىچە ئوغۇللىرىنىڭ دەرس ئۆگىنىشىگە يارداملىشىش ئۈچۈن ئۇلارنىڭ يېنىغا كېلىپ ئولتۇردى ۋە تۆت ياشلىق كىچىك ئوغلىنىڭ قولىغا ئاكىلىرىنىڭ ئۆگىنىشىگە تەسىر يەتكۈزمەسلىكى ئۈچۈن بىر رەسىم دەپتىرى تۇتقۇزۇپ قويدى.

ئانا تۈيۇقسىز ئۆزلىرى ئولتۇرۇۋاتقان ھەشەمەتلىك ئۆيىنىڭ ھويلىسىدىكى بۇلۇڭغا سېلىنغان بىر ئېغىزلىق ئۆيدە يالغۇز ئولتۇرۇۋاتقان ياشانغان قېينىئاتىسىنىڭ كەچلىك تامقىنى تەييارلاپ بەرمىگەنلىكىنى ئېسىگە ئالدى. بىچارە بوۋاي كېسەلچان بولغاچقا، ھۇجرىسىدىن چىقالمايتتى.

ئانا دەرھال قېينىئاتىسىنىڭ تامقىنى ئەكېلىپ بېرىپ، ئۇنىڭدىن بىرەر ھاجىتى بار ـ يوقلۇقىنى سوراپ قويۇپ، ئالدىراپلا چىقىپ كەتتى. ئانا بالىلىرىنىڭ يېنىغا كىرگەندە كىچىك ئوغلىنىڭ ئۆزلىرىنىڭ ئۆيىگە ئوخشاپ كېتىدىغان بىرقانچە تۆت بۇلۇڭلۇق شەكىللەرنى سىزغانلىقىنى كۆردى. ئانا قىزىقىپ سوردى:

ـ سۆيۈملۈك ئوغلۇم! نىمە ئىش قىلىۋاتىسەن؟

ـ مەن چوڭ بولغاندا ئولتۇرىدىغان ئۆيىمزنى سىزدىم. مانا قاراڭ، ئانا! ـ دېدى ئوغۇل ئىنتايىن سەبىيلەرچە.

ئانا كىچىككىنە ئوغلىنىڭ بەرگەن جاۋابىدىن سۆيۈنۈپ، يەنە سوراشقا باشلىدى:

ـ ئۇنداقتا، سەن نەدە ئۇخلايسەن، قۇزام؟

ئوغۇل ئانىسىغا ئۆيلەرنى بىر ـ بىرلەپ كۆرسىتىشكە باشلىدى:

ـ مانا بۇ ياتاق ئۆي! بۇ ئاشخانا! بۇ بولسا مېھمانخانا!...

ئوغۇل ئۆزى سىزغان رەسىمدىكى ئۆيلەرنىڭ ھەممىسىنى تونۇشتۇردى ـ يۇ، ھويلىنىڭ بىر بۇلۇڭىدا مۇكچىيىپ تۇرغان غېرىبانە بىر ئۆينى تونۇشتۇرمايلا قويدى. چۈنكى، ئۇ كۆڭلىدە ئۆزىگە مۇناسىۋەتلىك ئۆيلەرنىڭ ھەممىنى تونۇشتۇرۇپ بولدۇم دەپ ئويلايتتى.

ئانا بىردىنلا چۆچۈپ كېتىپ:

ـ ئوغلۇم! بۇ ئۆينى نېمىشقا باشقا ئۆيلەردىن يىراق بىر بۇلۇڭغا ئايرىم سىزىپ قويدۇڭ؟ ـ دەپ سوردى.

ـ ئانا! بۇ سىزنىڭ ئۆيىڭىز. سىز قېرىپ قالغاندا بۇ ئۆيدە سىزنى ئولتۇرغۇزىمەن. سىزمۇ بوۋامغا ئوخشاش مۇشۇ ئۆيدە ياشايسىز. قېرىپ قالغانلار شۇنداق ياشايدىكەنغۇ! شۇنداقمۇ ئانا؟ ـ دېدى ئوغۇل شۇنچىلىك چۈچۈك تىل بىلەن جاۋاب بېرىپ.

بالىنىڭ بەرگەن جاۋابى ئانىغا گۈلدۈرمامىدەكلا بىلىندى ـ دە، ئانا ئۆز ـ ئۆزىگە پىچىرلاپ مۇنداق دېدى:

ـ ئاھ خۇدا! مەن قېرىپ پۇت ـ قولۇمدا ماغدۇر قالمىغاندا بالىلىرىم بىلەن مۇڭدىشىپ، ئۇلارنىڭ تاتلىق گەپ ـ سۆزلىرى، يېقىملىق قىلىقلىرىدىن ھۇزۇرلىنىپ، زېرىكمەي ياشايمەن دەپ ئويلايتتىم. ئەپسۇس، ھويلىنىڭ بىر بۇلۇڭىدىكى غېرىبانە ھۇجرىدا يالغۇز قالارمەنمۇ؟ ئاھ خۇدا!

ئانا يەنە خىيال قىلىشقا باشلىدى:

ـ ئاھ خۇدا! مەن بالىلىرىمنىڭ ئاۋازىنىمۇ ئاڭلىيالماي، تۆت تامنىڭ ئىچىدە يالغۇز ياشارمەنمۇ؟

ئانا شۇ ھامان بالىلىرىنى چاقىرىپ، مېھمانخانا ئۆيدىكى مېھمان كۈتۈش ئۈچۈن تەييارلانغان جابدۇق ۋە لازىمەتلىكلەرنى قېينىئاتىسىنىڭ ھېلىقى ھويلىنىڭ بۇلۇڭىدىكى ئۆيىگە يۆتكىتىۋەتتى ۋە قېينىئاتىسىنى ھەممە ئۆيدىن چىرايلىق بېزەلگەن مېھمانخانا ئۆيگە ئورۇنلاشتۇردى.

يولدىشى ئىشتىن قايتىپ كېلىپ، كۆرگەنلىرىدىن تولىمۇ ھەيران قالدى

ۋە قىزىقسىنىپ سوردى:

ـ خانىم! بۇ ئۆزگىرىشلەرنىڭ سەۋەبى نېمە؟

ئايال ئۆزىنى تۇتۇۋالالماي، كۆزلىرىدىن تارام ـ تارام ياش تۆككەن ھالدا مۇنداق دېدى:

ـ ناۋادا ئاللاھ بىزگە ئۇزۇن ئۆمۈر بېرىپ، ياشىنىپ، پۇت ـ قولىمىز ماغدۇرىدىن قالغاندا ئىككىمىز بىرگە ياشايدىغان ئۆينى تاللاپ شۇنداق قىلدىم. مېھمانلارنى ھويلىدىكى ئۆيدە ئۇزاتساق، قانداق دەيسىز؟

ئەر ئايالىنىڭ كۆڭلىنى چۈشەندى ـ دە، بۇ قىلغانلىرى ئۈچۈن ئايالىدىن مىننەتدار بولۇپ، ئۇنى ماختاپلا كەتتى.

بۇ چاغدا ئەرنىڭ دادىسى ئۇلارغا رازىمەنلىك بىلەن قاراپ تەبەسسۇم قىلىۋاتاتتى. بۇنى كۆرگەن ئەقىللىق نەۋرە ئوغۇل دەرھال رەسىمدىكى يالغۇز ئۆينى ئۆچۈرۋۇۋەتتى.

* * *

ئۇزۇن يىللاردىن بېرى ئائىلىمىزدە مۇنداق بىر قائىدە داۋاملىشىپ كەلمەكتە: بىز مېۋە ـ چېۋە، تاتلىق ـ تۇرۇم ياكى باشقا نېمىلا بولمىسۇن، بىر نەرسە يېمەكچى بولساق، ئاۋۋال بوۋام قول ئۇزاتمىغۇچە ھېچقايسىمىز يېمەي ئولتۇرمىز. ھەممەيلەن بۇنىڭغا ئادەتلىنىپ كەتكەن ئىدۇق، ھەتتا ئەمدىلا تىلى چىققان كىچىك بالامۇ شۇنداق ئادەتلەنگەن ئىدى.

ئۇچ نەسىھەت

بالىلىرىڭىز بىلەن بولغان مۇئامىلىدە مۇنۇ ئۇچ ئىشقا دىققەت قىلىڭ:

بىرىنچىسى، ئۇلارغا پۇل ـ مېلىڭىزنى بەرگەندەك ۋاقتىڭىزنى بېرىشنىمۇ ئۇنتۇماڭ!

ئىككىنچىسى، بالىلىرىڭىز سىزنىڭ ئاتا ـ ئانىڭىزغا قىلغان ياخشىلىقلىرىڭىزنى كۆرۈپ چوڭ بولسۇن!

ئۈچىنچىسى، تۇرمۇش ئىشلىرىدا بالىلىرىڭىزنى ئۆزىڭىزگە ياردەملەشتۈرۈپ چىنىقتۇرۇڭ! چۈنكى، كىچىك ۋاقتىدا ئاتا ـ ئانىسىغا ياردەملەشمىگەن بالا چوڭ بولغاندىمۇ ياردەملەشمەيدۇ.

مەن نېمىشقا كىشى هەققىدىن ئۇزاق تۇرىمەن؟

ئانام نامرات، ئەممە ئاقكۆڭۈل، دېهقان ئايال ئىدى. بىر يىلى بىز ئېتىزلارغا كېۋەز تېرىدۇق. يەر قوشنىمىزمۇ شۇ يىلى كېۋەز تېرىغان ئىكەن. ئېتىزلىقىمىزنىڭ ئارىسىدا 20 سانتىمېتىر ئېگىزلىكتە بىر قاش (پاسىل) بار ئىدى. كۈز پەسلىدە پاختىلار خۇددى قاردەك ئېچىلىشقا باشلىدى. قاش بويىدىكى كېۋەزلەر بىر - بىرى بىلەن گىرەلىشىپ كەتكەن ئىدى. ئانام دىققەتسىزلىكتىن قوشنىلارنىڭ هەققى ئۆتۈشۈپ قالمىسۇن دەپ پاسىلدىكى كېۋەزلەرنى ناهايىتى جاپا تارتىپ بىر - بىرىدىن ئاجرىتىشقا باشلىدى.

بۇ ئىش مېنىڭ يۈمران قەلبىمگە چوڭقۇر تەسىر قىلدى. شۇنىڭدىن كېيىن ئاللاھ قەلبىمگە هالالنى ياخشى كۆرۈپ، هارامدىن يىراق تۇرىدىغان بىر خىل ئاڭنى يىلتىز تارتقۇزدى.

ئارىدىن كۆپ يىللار ئۆتتى...

مەن ياخشى ئوقۇپ، يۇقىرى ئىلمىي ئۇنۋانلارغا ئېرىشىپ، چوڭ ئىدارىلەردە يۇقىرى مەنسەپلەرنى تۇتقان بولساممۇ، هارامدىن ئۇزاق تۇردۇم. ئانامنىڭ شۇ چاغدىكى هالال - هارام مەسىلىسىگە تۇتقان پوزىتسىيەسى هېلىمۇ كۆز ئالدىمدىن كەتمەيدۇ.

ئۆيگە مېھمان كەلگەندە بالىلىرىڭىزغا قانداق مۇئامىلە قىلىسىز؟

ئۆيگە مېھمان كەلگەندە ئاتا ـ ئانىلارنىڭ بالىلىرى بىلەن بولغان مۇناسىۋىتىدە مۇنداق ئوچ تۈرلۈك ئەھۋال يۈز بېرىدۇ:

بىرىنچىسى، بەزى ئاتا ـ ئانىلار بالىلىرىنى مېھمانلار ئالدىدا ئۇياق ـ بۇياققا مېڭىپ يۈرۈشتىن، ۋاراڭ ـ چۇرۇڭ قىلىشتىن، ھەتتا ئاۋازىنى چىقىرىشتىن چەكلەيدۇ. «مېھمانخانىغا كىرگۈچى بولما!» دەپ تەھدىت سالىدۇ. بۇنداق ئائىلىدىكى بالىلار كۆپىنچە ئۆيگە مېھمان كېلىشىنى ياقتۇرمايدىغان، كەلگەن مېھماننىڭ ئۆيىدىن تېزراق چىقىپ كېتىشىنى ئارزۇ قىلىدىغان بولۇپ قالىدۇ.

ئىككىنچىسى، بەزى ئاتا ـ ئانىلار ناھايىتى پەرۋاسىز كېلىدۇ. ئائىلىگە مېھمان كەلگەن پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ، بالىلارغا تەربىيە بېرىشنى بىلمەيدۇ ياكى بالىلىرىغا ھېچقانداق چەكلىمە قويمايدۇ. مېھمانلار كېلىپ ـ كېتىپ تۇرىدۇ، بالىلارمۇ كىرىپ ـ چىقىپ ئوينىپ تۇرىدۇ. ئەمما ئۇلار بالىلىرىغا ئۆيگە كىمنىڭ كەلگەنلىكى، نېمىلەرنى قىلىش، نېمىلەرنى قىلماسلىق، مېھمانلارنى قانداق كۈتۈۋېلىش توغرىلىق ھېچ نەرسە ئۆگەتمەيدۇ.

ئۈچىنچىسى، بەزى ئاتا ـ ئانىلار ئۆيلىرىگە مېھمان كەلگەن ۋاقتىنى پەرزەنتلىرىگە تەربىيە قىلىشنىڭ ياخشى پۇرسىتى دەپ بىلىدۇ. بالىلىرىغا مېھمانلارنى قانداق ھۆرمەتلەشنى، قانداق كۈتۈۋېلىشنى ئۆگىتىدۇ. قىزلارغا ئەر مېھمانلارنىڭ يېنىغا كىرمەسلىكنى، ئوغۇللارغا ئايال مېھمانلارنىڭ يېنىغا كىرمەسلىكنى، مېھمان كۈتۈشتىكى ئەدەپ ـ قائىدىلەرنى بىلدۈرۈپ قويىدۇ. بالىلارنى مېھمانلار ئالدىدا ماختاپ، ئۇلاردىن كۈتىدىغان ئۈمىدىنى ئېيتىدۇ. بۇ ئارقىلىق ئۇلارغا خۇشاللىق ۋە ئىشەنچ بېغىشلايدۇ. مېھمانلارنى قارشى ئېلىش، سالام بېرىش ۋە ئۇزىتىش قائىدىلىرىنى ئەمەلىي پىراكتىكا قىلدۇرىدۇ. بەزىدە بالىلارنىڭ مېھمانلار بىلەن بىرگە ئولتۇرۇپ، پاراڭلىشىشىغا رۇخسەت قىلىش ئارقىلىق ئۇلارغا مېھمانلار بىلەن تونۇشۇش پۇرسىتى يارىتىپ بېرىدۇ.

نەتىجىدە بالىلار ئۆزىنى مېھمانلارغا يېقىن ھېس قىلىدۇ، ئۇلارنىڭ گۈزەل ئەخلاقىنى ئۆگىنىدۇ، بالىلىرى بىلەن تونۇشىدۇ. ھەتتا بەزىدە مېھمانلار قايتىشقا تەمشەلگەندە شاكىلات قاتارلىق نەرسىلەرنى بېرىپ:

ـ بالىڭىزغا مەندىن سوۋغا بولۇپ قالسۇن، بۇنى ئالغاچ بېرىڭ! ـ دەيدۇ ۋە ئۇلارغا سالام يوللايدۇ.

بۇنداق تەربىيەلەنگەن بالىلار ئاتا ـ ئانىسىنىڭ ئۈمىدىنى يەردە قويماسلىققا قولىدىن كېلىشىچە تىرىشىدۇ.

بالىڭىزنى مېھمانلار ئالدىدا ماختاپ قويۇڭ!

بىر كۈنى ئائىلىمىزگە مېھمانلار كەلگەندە مەن ئۇلارغا مېۋە بىلەن سۇ ئېلىپ كىردىم. دادام مېنى ئۇلارغا تونۇشتۇرۇپ:

ـ بۇ مېنىڭ ناھايىتى ئەقىللىق ھەم چېچەن ئوغلۇم، ـ دېگەن ئىدى، ئۇلار مېنى كۆپ ماختىشىپ كەتتى.

دادامنىڭ مۇشۇنداق سۆزلىرى ماڭا خۇشاللىق ۋە ئۈمىد بېغىشلايتتى. مۇشۇنداق تاتلىق سۆزلەرنىڭ تۈرتكىسىدە مەن پۈتۈن ئۆمرۈمدە ئۈمىدۋار، روھلۇق ياشاپ كەلدىم. نۇرغۇن كىتابلارنى ئوقۇپ، ئەقىل ـ پاراسىتىمنى تەرەققىي قىلدۇردۇم.

تەبەسسۇم قىلىڭ!

ئەقلىمگە كەلگەندىن باشلاپ قۇرامىمغا يەتكەنگە قەدەر دادام ماڭا ھەر قېتىم ئۇچراشقاندا تەبەسسۇم بىلەن سالام قىلاتتى. دوستلىرىم ۋە ئۇرۇق - تۇغقانلىرىم ئارىسىدا ياكى كوچىلاردا دادام بىلەن ئۇچرىشىپ قېلىش مېنى ھەققەتەن خۇشال قىلاتتى. شۇنىڭ ئۈچۈن مەن دوستلىرىمنىڭ ئالدىدا دادام بىلەن پەخىرلىنەتتىم. كۆڭلۈم يېرىم بولغان چاغلاردا ئۇنىڭ بىلەن ئۇچراشسام، كۆڭلۈم ئېچىلىپ قالاتتى.

ئارىدىن ئۇزۇن يىللار ئۆتتى...

مانا ئەمدى مېنىڭمۇ پەرزەنتلىرىم بولدى. مەنمۇ دادامغا ئوخشاش ئۇلارغا داۋاملىق تەبەسسۇم بىلەن ئىللىق مۇئامىلە قىلىپ كەلدىم. ئۇلارنىڭ قەلبىگە داۋاملىق خۇشاللىق بېغىشلاشقا تىرىشتىم.

تەبەسسۇمنىڭ كۈچى

ناھايىتى ئەخلاقلىق، ئاق كۆڭۈل، كىشىلەرگە بولۇپمۇ جاپاكەش كىشىلەرگە ئىللىق مۇئامىلە قىلىدىغان، خۇشچىراي، چىقىشقاق بىر يىگىت بار ئىدى. ئاجىز ـ بىچارىلەرنى ۋە كېسەللەرنى يوقلايتتى، ھەرقاچان ئۇلارنىڭ يارىدىمىدە بولۇپ، خىزمەتلىرىنى قىلاتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «ئاللاھقا ئەڭ سۆيۈملۈك كىشى كىشىلەرگە ئەڭ كۆپ پايدىسى تېگىدىغان كىشىدۇر»[20] دېگەن ھەدىسى ئۇنىڭ قەلبىدە چوڭقۇر ئورۇن ئالغان ئىدى.

ئۇ ياخشىراق بىر ئىش تېپىش ئۈچۈن ھەمىشە ئاللاھقا دۇئا قىلاتتى. ئۇ تۇرۇۋاتقان شەھەردە ناھايىتى چوڭ بېلىق توڭلىتىش ئىسكىلاتى بار ئىدى. بىر كۈنى يىگىت ئاشۇ ئىسكىلاتقا خىزمەتكە قوبۇل قىلىندى.

ئىشقا چۈشۈپ بىر ھەپتىدىن كېيىن ئىسكىلاتنىڭ ئامانلىق مەسئۇلى يىگىتكە تۆھمەت قىلىپ، خىيانەت بىلەن ئەيىبلىدى. ئىسكىلات مۇدىرى يىگىتنىڭ بىگۇناھ ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلىغاندىن كېيىن ئامانلىق خادىمىنى ئىشتىن قوغلىۋەتمەكچى بولدى. بىراق، يىگىت ئۇنى كەچۈرۈۋەتكەنلىكىنى ئېيتىپ، ئۇنى ئىشتىن قوغلىماسلىقنى ئۆتۈندى. ئامانلىق خادىمى يىگىتنىڭ ياخشىلىقىدىن بەكمۇ مەمنۇن بولدى.

كۈنلەرنىڭ بىرىدە مەزكۇر يىگىت توڭلىتىش ئىسكىلاتىغا بېلىق ئەكىرىۋاتقاندا تۇيۇقسىز ئىشىك تاقىلىپ قالدى. ئىسكىلاتنىڭ ئىچى بەكمۇ سوغۇق بولۇپ، يىگىت بىردەمدىلا دىر ـ دىر تىترەشكە باشلىدى. ئۇ بار كۈچى بىلەن ئىشىكنى مۇشتلاپ ۋارقىرىدى. لېكىن يېقىن ئەتراپتا ھېچكىم يوق ئىدى. يىگىت سوغۇقتا توڭۇپ، بىھوش بولۇپ يىقىلدى. شۇ ئارىدا ئامانلىق خادىمى ئىشىكنى ئېچىپ كىرىپ، ئۇنى قۇتقۇزۇۋالدى.

[20] مۇنزىري: «تەرغىيب ۋە تەرھىيب»، 2623 ـ ھەدىس.

مۇدىر ئەھۋالنى ئۇققاندىن كېيىن ئامانلىق خادىمىدىن:

ـ ھەممەيلەن ئىشتىن چۈشۈپ كەتكەن تۇرسا، توڭلىتىش ئىسكىلاتىنىڭ ئىچىدە ئۇنىڭ بارلىقىنى قانداق بىلدىڭىز؟ ـ دەپ سوريغاندا ئۇ مۇنداق جاۋاب بەردى:

ـ مەن ئۇچ يىلدىن بېرى بۇ يەردە ئامانلىق ۋەزىپىسىنى ئۆتەۋاتىمەن. باشقا ئىشچى ـ خىزمەتچىلەرنىڭ ئىشقا كىرىپ ـ چىقىشلىرىدا مەن بىلەن كارى بولمايدۇ. پەقەت مۇشۇ يىگىتلا ھەر كۈنى ئىشقا كەلگەندە ۋە ئىشتىن چۈشكەندە مەن بىلەن سالاملىشىپ، ئەھۋالىمنى سوراپ تۇراتتى. شۇنىڭ بىلەن مەن ھەر كۈنى ئۆزۈمنى خۇشال، بەختىيار ھېس قىلاتتىم.

بۈگۈن يەنە ئادىتىم بويىچە ئۇنىڭ ئىشتىن چۈشۈپ ماڭا ئىللىق تەبەسسۇم بىلەن سالام بېرىشىنى كۈتۈپ تۇردۇم. ھەممە ئىشچى ـ خىزمەتچىلەر چىقىپ كەتكەن بولسىمۇ، ئۇ كۆرۈنمەيتتى. شۇنىڭ بىلەن مەن «ئۇ چوقۇم شىركەتنىڭ ئىچىدە بار. بىرەر كېلىشمەسلىك يۈز بەرگەن بولۇشى مۇمكىن» دەپ ئەنسىرەپ ھەممە يەرنى ئىزدىگەن بولساممۇ، ئۇنى ھېچ يەردىن تاپالمىدىم. كاللامغا توڭلىتىش ئىسكىلاتى كەلدى. شۇنىڭ بىلەن ئىشكنى ئېچىپ قارىسام، ئۇ سوغۇقتىن توڭلاپ، بىھوش بولۇپ ياتقان ئىكەن. مەن ئۇنى دەرھال قۇتقۇزۇشقا كىرىشتىم. ئاللاھقا شۈكرىكى، يىگىت سەللىمازا ئەسلىگە كەلدى. ئەمەلىيەتتە بۇ ئۇنىڭ ماڭا قىلغان سالام ـ سائەتلىرى ۋە ئىللىق تەبەسسۇملىرىنىڭ نەتىجىسى ئىدى.

تەبەسسۇمدىن تەبەسسۇمغا...

كىچىك قىز يولدا كېتىۋېتىپ، غەمكىن ئولتۇرغان ناتونۇش بىر كىشىگە قاراپ تەبەسسۇم قىلدى. غەمكىن كىشى بۇ ساپ ۋە سەممىي تەبەسسۇم سەۋەبىدىن، ئۆزىنى بىئارام قىلىۋاتقان كاللىسىدىكى چىگىش مەسىلىلەرنى شۇ هامان ئۇنتۇپ، سەبىي قىزغا جاۋابەن تەبەسسۇم قىلدى. كىچىك قىزنىڭ ئوماققىنە تەبەسسۇمى ئۇنىڭ ۋۇجۇدىنى ئىللىتقان ئىدى.

ئۇ باياتىنلا ئۆزىگە يارەم قىلغان بىر دوستىغا رەھمەت ئېيتمىغانلىقىنى تۇيۇقسىز ئېسىگە ئالدى ـ دە، شۇ هامان ئۇنىڭغا تەشەككۇر بىلدۈرۈپ قىسقا ئۇچۇر يوللىدى. دەل شۇ چاغدا ئۇنىڭ تەشەككۇر خېتىنى تاپشۇرۇپ ئالغان دوستى مەلۇم بىر ئاشخانىدا چۈشلۈك تاماق يەۋاتقان ئىدى. شۇ هامان ئۇنىڭمۇ چىرايىغا تەبەسسۇم يۈگۈردى ۋە خۇشاللىقتىن ئاشخانىدا ئىشلەۋاتقان بىچارە قىياپەتتىكى مۇلازىمەتچى قىزنى چاقىرىپ، ئۇنىڭغا نورمالدىن خېلىلا ئارتۇق مۇلازىمەت هەققى بېرىۋەتتى (بەزى دۆلەتلەردە ئاشخانا، چايخانا مۇلازىمەتچىلىرىگە تاماق پۇلىدىن باشقا مۇلازىمەت هەققى بېرىدىغان ئادەت بار).

مۇلازىمەتچى قىز ئاشخانىدا ئىشلەش جەريانىدا تۇنجى قېتىم بۇنچىۋالا كۆپ مۇلازىمەت هەققىگە ئېرىشكەن ئىدى. ئۇ ئىشتىن چۈشۈپ ئۆيىگە قايتقانىدا هەر ۋاقىت كوچىنىڭ دوقمۇشىدا ئولتۇرىدىغان تىلەمچى بوۋاينىڭ شەپكىسىگە بەش جۈنەيە (مىسىر پۇلى) سېلىپ قويىدى. بوۋاي ئىككى كۆندىن بېرى تۇرۇۋاتقان بىر نەرسە يېمىگەن ئىدى. شۇڭا ئۇنىڭ قەلبىمۇ خۇشاللىققا چۆمىدى، چىرايىغا تەبەسسۇم يۈگۈردى ۋە ئالدىرىغىنىچە ئاشخانىغا قاراپ يول ئالدى. مۇلازىمەتچى قىز بەرگەن پۇلغا مەززىلىك بىر ۋاخ تاماق ئېلىپ يېگەن تىلەمچى بوۋاي ئۆزىنى بىر ئايدىن بۇيان تۇنجى قېتىم ئوبدانراق تويغاندەك هېس قىلدى. ئاشخانىدىن چىقىپ، خۇشاللىقتىن ئىسقىرتقىنىچە

یەر ئاستىدىكى غىرىبانە كەپسىگە قاراپ یول ئالدى.

قەھرىتان سوغۇقتا توڭۇپ، دىر - دىر تىترەۋاتقان ئوماق بىر كۈچۈك ئىسقىرىق ئاۋازىنى ئاڭلاپ ئۇنىڭ يېنىغا كەلدى. بوۋاي ئۇنىڭغا ئىچ ئاغرىتىپ قۇچىقىغا ئالدى - دە، ئەسكى ئۆيىگە ئېلىپ كىردى. كۈچۈك كېچىنىڭ مۇزدەك سوغۇقىدىن قۇتۇلغانلىقى ئۈچۈن تولىمۇ خۇشال بولۇپ، كاڭدەك ئىسسىق ئۆيدە كېچىچە يۇگۇرۇپ ئوينىدى.

يېرىم كېچە بولغاندا كۈچۈك ئەنسىز ھاۋشىپ بوۋاينى ئويغاتتى. ئۆيدە ئىس - تۈتەك پۇرىقى بار ئىدى. بوۋاي كۈچۈكتىن مىننەتدار بولغىنىچە ئۇنى سىرتقا ئېلىپ چىقتى. بۇ چاغدا پۈتۈن بىناغا ئوت تۇتۇشۇۋاتقان ئىدى...

كۈچۈك توختىماي ھاۋشىدى...

بوۋاي بىنادىكى ئۆيلەرنىڭ ئىشىكلىرىنى بىر - بىرلەپ قېقىپ، ئاۋازىنىڭ بېرىچە ۋارقىراپ بىنادىكىلەرنى ئويغاتتى...

لاۋۇلداپ كۆيۈۋاتقان ئوت ھەممەيلەننىڭ ھەمكارلىششى بىلەن مۇۋەپپەقىيەتلىك ھالدا ئۆچۈرۈلدى. ئىس - تۈتەكتىن ئۆلۈپ قالايلا دەپ قالغان كىچىك بالىلار ئەمدىلىكتە ئاتا - ئانىلىرىنىڭ قۇچىقىدا تەبەسسۇم قىلماقتا ئىدى...

ئەنە قاراڭ! كىچىككىنە قىزنىڭ تەبەسسۇمى كىملەرنىڭ قەلبىگە خۇشاللىق بېغىشلاپ، يۈزلىرىدە تەبەسسۇم جىلۋىسى پەيدا قىلدى.

ئەنە قاراڭ! بىر تەبەسسۇمدىن باشلانغان نۇرغۇن تەبەسسۇملارغا...

تەبەسسۇمنىڭ پايدىلىرى

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «قېرىندىشىڭنىڭ چىرايىغا قاراپ تەبەسسۇم قىلغانلىقىڭمۇ سەدىقىدۇر»[21].

ئاش ـ تاماق، پۇل ـ مال بېرىش سەدىقە بولغاندەك، تەبەسسۇم قىلىشمۇ سەدىقە ھېسابلىنىدۇ. چۈنكى، تەبەسسۇم قىلىش كىشىلەرگە خۇشاللىق بېغىشلايدۇ. پۇل ـ مال بېرىش كىشىلەرنىڭ ماددىي ئېھتىياجىنى قاندۇرسا، تەبەسسۇم مەنىۋى ئېھتىياجىنى قاندۇرىدۇ، ئۇلارغا خۇشاللىق ھېس قىلدۇرىدۇ. باشقىلارغا خۇشاللىق بېغىشلاش ئەۋزەل ئىبادەتلەرنىڭ بىرىدۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: «كىشىلەرگە ئەڭ كۆپ پايدىسى تېگىدىغان كىشى ئاللاھنىڭ نەزىرىدە ئەڭ سۆيۈملۈك كىشىدۇر»[22].

مۇسۇلماننىڭ بېشىغا كەلگەن ئېغىر قىينچىلىقلارنى كۆتۈرۈۋېتىش ياكى قەرزنى تۆلەپ قويۇش ياكى ئاچ قالغان بولسا تويغۇزۇپ قويۇش قاتارلىق ئىشلار ئارقىلىق خۇشاللىق بېغىشلاش ئاللاھقا ئەڭ سۆيۈملۈك ئەمەللەردىندۇر.

باللارغا قاراپ تەبەسسۇم قىلىش پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئېسىل سۈننىتىدۇر. ئىمام بۇخارىي رىۋايەت قىلغان بىر ھەدىستە جەرىر ئىبنى ئابدۇللاھ مۇنداق دەيدۇ: «مەن مۇسۇلمان بولغاندىن باشلاپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مېنى كۆرسىلا چىرايىمغا قاراپ تەبەسسۇم قىلاتتى»[23].

باللىرىغا قاراپ كۆپ تەبەسسۇم قىلغان ئاتا ـ ئانا ئاللاھقا ئىتائەت قىلغان بولىدۇ، ئاللاھقا ئىتائەت قىلىش بەندىنىڭ چىرايىغا نۇر، قەلبىگە سائادەت ئېلىپ كېلىدۇ. بۇنداق ئاتا ـ ئانا باشقىلارغا قارىغاندا ئۆزىنى بەختلىك ھېس قىلىدۇ. چۈنكى، ئۇ باللىرىنىڭ چىرايىدىكى تەبەسسۇمنى

[21] سۈنەن تىرمىزىي، 1767 ـ ۋە 1956 ـ ھەدىس.

[22] مۇنزىرىي: «تەرغىيب ۋە تەرھىيب»، 2623 ـ ھەدىس.

[23] سەھىھ بۇخارىي، 3305 ـ ھەدىس.

كۆرگەنـدە تەبىئـي هالـدا ئۆزىنىمـۇ بەختلىـك هېـس قىلالايـدۇ.

كـۆپ تەبەسسـۇم قىلىـپ ئادەتلەنگـەن دادا قايغۇرغـان ۋاقىتلىرىدىمـۇ، هەتتـا غەزەپلەنگـەن چاغلاردىمـۇ غەزىپىنـى ياكـى قايغۇسـىنى يوشـۇرۇپ، تەبەسسـۇم قىلالايدىغـان بولـدۇ. ئۇنـىڭ تەبەسسـۇم قىلمىغانلىقـى قايغۇرغانلىقىنـىڭ ياكـى غەزەپلەنگەنلىكىنـىڭ ئىپادىسـى بولـدۇ.

تەبەسسۇم پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالامنىڭ سۈننىتىدۇر

مەن باللىرىم بىلەن دائىم تەبەسسۇم قىلىپ كۆرۈشەتتىم. ئۇلاردىن خاپا بولۇپ قالغان ۋاقتىمدا قاپىقىم تۈرۈلۈپ قالاتتى. شۇنىڭ بىلەن باللىرىم مېنىڭ خاپا بولۇپ قالغانلىقىمنى بىلىۋالاتتى ـ دە، يېنىمغا كېلىپ تەبەسسۇم قىلىپ:

ـ دادا نېمىگە خاپا بولۇپ قالدىڭىز؟ ـ دەيتتى.

مەن ئۇلارغا خاپا بولۇشۇمنىڭ سەۋەبلىرىنى ئېيتقاندا ئۇلار خاتالىقلىرىنى تۈزىتەتتى ـ دە، مەنمۇ ئۇلارنى مۇكاپاتلاپ، باغرىمغا بېسىپ، پېشانىسىگە سۆيۈپ قويۇاتتىم.

تەبەسسۇم پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالامنىڭ سۈننىتىدۇر، تەبەسسۇم سەدىقىدۇر، تەبەسسۇم سۆيۈملۈك ئىبادەتتۇر، تەبەسسۇم باللارنىڭ بەخت ـ سائادىتىدۇر. ئۇ سىزگە بەخت ئېلىپ كېلىدۇ، باللارنى تەبەسسۇمدىن مەھرۇم قويۇش ئۇلارنىڭ قەلبىنى چوڭقۇر ئازابلايدۇ.

تەبەسسۇم نىمە دەيدۇ؟

تەبەسسۇم تىلسىز سۆزلەيدۇ. بالىڭىزغا تەبەسسۇم قىلغاندا تەبەسسۇمىڭىز ئۇنىڭغا: «مەن سېنى ياخشى كۆرىمەن، سەن بىلەن پەخىرلىنىمەن، سەن بىلەن كۆرۈشكەنلىكىمدىن ئۆزۈمنى بەختلىك ھېس قىلىمەن. سەندىن ئۇزاقلىشىپ كەتسەم، چىداپ تۇرالمايمەن. سېنى كۆرۈش مېنى خۇشال قىلىدۇ. سەن نېمىدېگەن ياخشى بالا! مەن سەندىن رازى. سەن مېنىڭ پەخرىم» دېگەندەك مەنە ۋە ئۇچۇرلارنى بېرىدۇ.

تەبەسسۇمنىڭ تىلسىز سۆزلەيدىغانلىقىنى تېخىمۇ چوڭقۇرراق بىلمەكچى بولسىڭىز، ئېمىۋاتقان بوۋىقىڭىزغا قاراپ تەبەسسۇم قىلىپ بېقىڭ، قانداق بولىدىكەن؟ ئەلۋەتتە بوۋاقمۇ خۇشال بولۇپ، ئۆزىچە سىزگە تەبەسسۇم قىلىدۇ.

سىز بوۋاققا قاراپ چىرايىڭىزنى پۈرۈشتۈرۈپ، ئۆتكۈر نەزەر بىلەن قاراپ بېقىڭ، قانداق بولىدىكەن؟ ئۇ چوقۇم يىغلايدۇ.

دېمەك، تەبەسسۇم كىشىلەر ئارىسىدىكى كۈچلۈك ئالاقە قورالىدۇر.

* * *

مەلۇم بىر كىشى مۇنداق دەيدۇ:

مەن ئولتۇرىدىغان بىنانىڭ ئاستىدا دائىم تىلەمچىلىك قىلىپ ئولتۇرىدىغان بىر كىشى بار ئىدى. ھەر كۈنى ئەتىگەندە ئۇنىڭ يېنىدىن ئۆتىدىغان بولساممۇ، ئۇنىڭغا پەرۋا قىلمايتتىم. بىر كۈنى ئۇنىڭ يېنىدىن ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ، سالام بېرىشنى ئويلىدىم ـ دە، چىرايىغا قاراپ ئىللىققىنە تەبەسسۇم بىلەن سالام بەردىم. بىراق ئۇ ماڭا لاپىيىدە بىر قاراپلا يەرگە قارىۋېلىپ، سالىمىنى ئىلىك ئالمىدى. ئەتىسى يەنە ئۇنىڭغا تەبەسسۇم بىلەن سالام بەردىم. بۇ قېتىم ئۇ پەس ئاۋازدا سالامىمغا جاۋاب قايتۇرۇپلا

یەنە یەرگە قارىۋالدى. ئۇچىنچى كۈنى ئۇ بېشىنى بىرئاز كۆتۈرۈپ، يۇقىرى ئاۋازدا جاۋاب قايتۇردى. تۆتىنچى كۈنى بېشىنى ئۈستۈن كۆتۈرۈپ، كۆزۈمگە قاراپ سالامىنى ئىلىك ئالدى. بەشىنچى كۈنى ئۇمۇ تەبەسسۇم بىلەن جاۋاب قايتۇردى. شۇنىڭدىن كېيىن ئىككىمىز ھەر كۈنى سالاملىشىپ تۇردۇق. بىر ئايدىن كېيىن ئۇ تۈيۈقسىز غايىب بولدى.

ئارىدىن بىر يىلدىن كۆپرەك ۋاقىت ئۆتتى، لېكىن ئۇنى ھېچ يەردە ئۇچراتمىدىم. بىر كۈنى ئەتىگەندە بىنانىڭ ئالدىدا ناھايىتى سالاپەتلىك كىيىنگەن بىر ئادەم تۈيۈقسىز مېنى چاقىرىپ قالدى. يېقىنراق بېرىپ:

ـ كەچۈرۈڭ، ئەپەندىم! سىزنى تونۇيالمىدىم، ـ دېسەم، ئۇ مەمنۇنىيەت بىلەن قولۇمنى چىڭ سىقىپ تۇرۇپ مۇنداق دېدى:

ـ مەن ئىككى يىل ئىلگىرى مۇشۇ بىنانىڭ ئالدىدا تىلەمچىلىك قىلغان كىشى بولىمەن. ئۇ چاغلاردا مېنى ھېچكىم كۆزگە ئىلمايتتى. مەن ناھايىتى چۈشكۈنلىشىپ كەتكەن ئىدىم. ئەمما سىزنىڭ ھەر قېتىم ئۇچراشقاندىكى تەبەسسۇمىڭىز ھاياتىمدا چوڭ بۇرۇلۇش ھاسىل قىلدى، ماڭا قايتىدىن روھ ئاتا قىلدى، مېنى تىلەمچىلىكتىن قۇتۇلدۇردى. سىزنىڭ سايىڭىزدە مەن تىلەمچىلىكنى تاشلاپ، يېنىمدىكى ئازغىنە پۇل بىلەن تىجارەت باشلىدىم. ئاللاھنىڭ يارىدىمى بىلەن تىجارەتتە مۇۋەپپەقىيەت قازىنىپ خېلى ئوبدان پۇل تاپتىم. بۈگۈن رەھمىتىمنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن سىزنى ئالاھىدە ئىزدەپ كەلگەن ئىدىم.

ئۇنىڭ سۆزلىرى مېنى بەكمۇ ھەيران قالدۇردى ۋە ماڭا تەبەسسۇمنىڭ نەقەدەر سېھرىي كۈچى بارلىقىنى چوڭقۇر ھېس قىلدۇردى.

ئەمەلىيەتتە، مەن ئۇنىڭغا تەبەسسۇمدىن باشقا ھېچ نەرسە بەرمىگەن ئىدىم. ئىنسان روھىيىتىگە نىسبەتەن تەبەسسۇمنىڭ كۈچى نېمىدېگەن يۇقىرى ـ ھە!

تەبەسسۇمنىڭ سودىگەرلەردىكى تەسىرىگە قاراڭ!

بىر كۈنى مەن ئوغلۇمغا سالام ۋە تەبەسسۇمنىڭ كىشىلەرگە كۆرسىتىدىغان تەسىرىنى بىلدۈرۈپ قويۇش ئۈچۈن ئۇنى بازارغا ئېلىپ باردىم. بىز تەبەسسۇمنىڭ سودىگەرلەرگە بولغان تەسىرىنى ئەمەلىي كۆرۈپ باقماقچى بولۇپ، مەلۇم بىر دۇكانغا كىرىپ، ئاۋۋال دۇكاندار ۋە مال ساتقۇچىلارغا تەبەسسۇم ئارىلاش سالام قىلدۇق. ئاندىن سېتىۋالماقچى بولغان نەرسىلەر ھەققىدە سوئال سوردۇق. ئۇلار بىزگە شۇنچىلىك ئىللىق مۇئامىلە قىلدىكى، ئوغلۇمنىڭ كۆزلىرى ھەيرانلىقتىن چاقناپ كەتتى. سودىگەرلەر بىلەن خېرىدارلار ئارىسىدىكى تەبەسسۇم تەكرارلانغانسېرى ئۇلار ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋەتمۇ شۇنچە كۈچىيىدىكەن، دۇكاندارلارغا خالىغىنىمىزنى دېيەلەيدىكەنمىز: «بۇنى ئالمايمەن، ئۇنى ئالاي. بۇنىڭدىن ئاۋۇ ياخشىراق ئىكەن، بۇنى قايتۇرۇپ بەرسەم بولامدۇ؟» دېگەندەك گەپلەرنى ئەركىن ـ ئازادە دېيەلەيدىكەنمىز. ئۇلارمۇ بىزگە ناھايىتى ياخشى مۇئامىلە قىلىدىكەن، ھەتتا مالنىڭ ئەڭ ياخشىسىنى كۆرسىتىدىكەن. ياخشىسى بولمىسا، «بۇ سىزگە تازا ئۇيغۇن ئەمەس، ئازراق ساقلاپ تۇرۇڭ، تېخىمۇ ياخشىسى كېلىدۇ...» دېگەندەك مەسلىھەتلەرنى بېرىدىكەن. شۇنداق قىلىپ بىز ئۇلارنىڭ ئەڭ يېقىن، ئەركە خېرىدارلىرىدىن بولۇپ قالىدىكەنمىز.

تەبەسسۇم بىلەن ئېلىپ بېرىلغان ئەمەلىي تەجرىبىنى كۆرگەن ئوغلۇم بۇنى ساۋاقداشلىرىغا سۆزلەپ بېرىپتۇ. ساۋاقداشلىرىمۇ بۇنى سىناقتىن ئۆتكۈزۈپ ياخشى نەتىجىلەرگە ئېرىشىپتۇ. ئىللىق تەبەسسۇمنىڭ تەسىرىدە ئوغلۇمنىڭ دوستلىرىمۇ كۆپىيىپتۇ.

ئۇچ تۈرلۈك دۇئا

پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «رەت قىلىنمايدىغان ئۇچ تۈرلۈك دۇئا بار: ئاتا ـ ئاننىڭ بالىسىغا قىلغان دۇئاسى، روزىدارنىڭ دۇئاسى ۋە مۇساپىرنىڭ دۇئاسى»[24].

پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام يەنە مۇنداق دەيدۇ: «ئىجابەت قىلىنىشىدا شەك بولمىغان ئۇچ تۈرلۈك دۇئا بار: زۇلۇمغا ئۇچرىغان كىشىنىڭ دۇئاسى، مۇساپىرنىڭ دۇئاسى ۋە ئاتا ـ ئاننىڭ بالىلىرىغا قىلغان دۇئاسى»[25].

[24] سۈنەن ئەبى داۋۇد، 1536ـ ھەدىس.

[25] سەھىھۇل جامىئ، 3033 ـ ھەدىس.

قانداق قىلغاندا ئاتا ـ ئانىڭىز سىزگە كۆپ دۇئا قىلىدۇ؟

بىرىنچى: ئاتا ـ ئانىڭىزدىن دۇئا تەلەپ قىلىڭ! ئانىڭىزنىڭ قولىنى سۆيگەندە ياكى سەپەرگە چىقماقچى بولغاندا ياكى سەپەردىن قايتىپ كەلگەندە دائىم:

ـ ئانا! ماڭا دۇئا قىلىڭ! ـ دەڭ.

ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن ئۆمرە ھەج قىلىش ئۈچۈن رۇخسەت سورىغاندا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «قېرىندىشىم! بىزنى ياخشى دۇئايىڭغا شېرىك قىلغىن، بىزنى ئۇنتۇپ قالمغىن!»[26] دېگەن ئىكەن.

ئىككىنچى: ئاتا ـ ئانىڭىزنىڭ خىزمىتىنى قىلىڭ! ئۇلارغا كۆپ ياخشىلىق قىلىڭ!

شۇنداق قىلسىڭىز ئۇلارمۇ سىزگە كۆپ دۇئا قىلىدۇ.

[26] زەئىفۇل جامىئ، 6377 ـ ھەدىس.

ئانامنىڭ دۇئاسى

مەلۇم بىر كىشى مۇنداق دەيدۇ:

مېنىڭ بەكمۇ ئۆمرە ھەجى قىلغۇم بار ئىدى. شۇنىڭ ئۈچۈن كىرا ۋە بىرقانچە ئايلىق سەپەر خراجەتلىرىنىمۇ يىغقان ئىدىم. بىر كۈنى سەپەر تەييارلىقىم پۈتۈپ، ئايروپىلان بېلىتى ئالماقچى بولدۇم. بىراق ئانامنىڭ كۆزلىرىدە ئۆمرە ھەجى قىلىشقا بولغان چوڭقۇر ئىشتىياقنى كۆردۈم. شۇنىڭ بىلەن ئانامغا يېتەرلىك خراجەتنى تۇتقۇزۇپ، ئايالارىدىن تەشكىللەنگەن بىر ھەج ئۆمىكىگە قوشۇپ قويدۇم. ئانام كەبىنىڭ ئالدىغا بېرىپ:

ـ ئى ئاللاھ! ئوغلۇمنى ئەزىز قىلغىن! بىر قېتىملىق ئۆمۈر ھەجىلا ئەمەس، ئۈچ قېتىم پەرز ھەج قىلىشقا نېسىپ قىلغىن! ـ دەپ دۇئا قىپتۇ. ئانامنىڭ دۇئاسى بىلەن مەن ھازىرغىچە ئۈچ قېتىم پەرز ھەج قىلىپ بولدۇم.

باللىرىمىزنى تاماكا چېكشتىن قانداق قوغداپ قالىمىز؟

تاماكا چەككۈچىلەرگە سوئال:

ـ نېمىشقا تاماكا چېكىسىز؟

ـ تۇنجى قېتىم تاماكا چەككەن ۋاقتىڭىز قاچان؟

تاماكا چېكىشنىڭ ئالدىنى ئېلىش ۋە تاماكىغا ئۆگىنىپ قالغان باللارنىڭ گاڭگىراپ قالغان ئاتا ـ ئانىلىرىغا يول كۆرسىتىش ھەمدە باللارنى تاماكا چېكىش مەسىلىسىدىن تىنچ ـ ئامان قۇتۇلدۇرۇۋېلىش ئۈچۈن تۆۋەندە سىلەرگە ئەمەلىي ھېكايىلەرنى سۆزلەپ بېرىمىز.

ئەمدى هەقىقىي ئوغۇل بالىغا ئايلاندىڭ!

مەلۇم بىر ئاتا ـ ئانا مۇنداق دەيدۇ:

38 يىلدىن بېرى بىز ئانام بىلەن قېرىندىشىم ئوتتۇرىسىدا يۈز بەرگەن مۇنداق تەسىرلىك بىر ئىشنى ھېچ ئۇنتۇيالمىدۇق:

ئەمدىلا 12 ياشقا كىرگەن ئۆمەر ئىسىملىك بىر ئىنىم بار ئىدى. ئۇ يوشۇرۇنچە تاماكا چېكىشنى ئۆگىنىۋالغان ئىكەن. بۇ ئەھۋال ئانامنىڭ قۇلىقىغا يەتكەندە ئانام ئىنتايىن قايغۇردى. ئانام ئوقۇش ـ يېزىشنى بىلمەيتتى. بىچارە ئانام ئۆمەرنى قانداق ئۆزگەرتىش ھەققىدە كۆپ باش قاتۇرغاندىن كېيىن ئۇنى چاقىرىپ:

ـ ئوغلۇم! نېمىشقا تاماكا چېكىسەن؟ ـ دەپ سورىۋىدى، ئىنىم تەپ تارتماستىن:

ـ ئوغۇل بالا دېگەن تاماكا چەكمىسە ئوغۇل بالا ھېسابلىنامدۇ؟ ـ دېدى. ئانام:

ـ ئاناڭغا بىلدۈرمەستىن تاماكا چېكىپ، ئۇنىڭ پۇلىنى بىھۇدە زايە قىلىۋېتىش ئاناڭغا خىيانەت قىلغانلىق بولمامدۇ؟ بۇ ھەقىقىي ئوغۇل بالىغا ياراشمايدۇ. سەن ھازىر ئىككى خىل خاتالىق ئۆتكۈزۈۋاتىسەن: بىرى تاماكا چېكىش، يەنە بىرى ئاناڭغا خىيانەت قىلىش، ـ دېدى.

ئانام شۇنداق دېگىنىچە تاغامنىڭ ئوغلىغا:

ـ سەن بېرىپ قىممەت باھالىق تاماكا ئەكەلگىن! ـ دەپ پۇل بەردى. ئۇ دەرھال مەھەللىدىكى دۇكانغا بېرىپ، تاماكا ئېلىپ كەلدى. ئانام تاماكىنى ئۆمەرگە تەڭلەپ مۇنداق دېدى:

ـ سەن تاماكا چېكىشنى ئەركەكلىك دەيدىغان بولساڭ، قېنى مېنىڭ ئالدىمدا چېكىپ باققىن. چۈنكى، مەن خەجلە دەپ بەرگەن پۇلغا مەندىن

يوشۇرۇپ تاماكا ئېلىپ چەككەنلىكىڭ ماڭا قىلغان خيانىتىڭ ھېسابلىنىدۇ، ـ دېدى. ئىنىم يىغلىغان ھالدا تاماكىنى يىرتىپ تاشلىۋەتتى. ئانام ئۇنى باغرىغا بېسىپ تۇرۇپ:

ـ ئەمدى ھەققىي ئوغۇل بالىغا ئايلاندىڭ! ـ دېدى.

ئىنىم شۇ كۈندىن باشلاپ ئېغىزىغا تاماكا ئېلىپ باقمىدى. بۇ ئىشقا ھازىر ساق 38 يىل بوپتۇ.

ئەي تەربىيەتچى ئانا! سىزمۇ ئوغلىڭىزغا ھەققىي ئوغۇل بالىنىڭ قانداق بولىدىغانلىقىنى ئۆگىتىپ قويۇڭ. ئۇ ئۆزىچە كوچىدىكى ئەخمەقلەرنىڭ كەينىگە كىرىپ، ھەققىي ئوغۇل بالا بولىمەن دەپ تاماكىغا ئۆگىنىۋالمىسۇن. ئوغلىڭىز بىرەر ياخشى ئىش قىلسا، ئۇنى ماختاشنى ئۇنتۇپ قالماڭ، ئۇنىڭغا مەسئۇلىيىتىنى تونۇتۇڭ، ئاتا ـ ئانىسىغا يارىدەملىشىشنى، قېرىنداشلىرىغا مېھرىبانلىق قىلىشنى ۋە ھەق يولىدا جاسارەتلىك بولۇشنى ئۆگىتىڭ!

دادامنى ياخشى كۆرىمەن، ئەمما تاماكىدىن نەپرەتلىنىمەن

دادام مېنىڭ تاماكىغا ئۆگىنىپ قالغانلىقىمنى بىلىپ قالغاندا ماڭا ئاچچىقلانمىدى، تىللىمىدى، ئۇرمىدى. بەلكى بۇرۇنقىدىنمۇ كۆپرەك پۇل بېرىپ مۇنداق دېدى:

ـ ئوغلۇم! بىلىمەن، سەنمۇ ئەمدى چوپچوڭ يىگىت بولۇپ قالدىڭ. ئۆزۈڭگە نېمىلەرنىڭ پايدىلىق، نېمىلەرنىڭ زىيانلىق ئىكەنلىكىنى ئوبدان بىلىسەن. قەدىرلىك بالام! بۇگۈندىن ئېتىبارەن قەتئىي تاماكا چەكمىگىن!

دادام شۇنداق دېگىنىچە مېنى خېلى ئۇزۇنغىچە باغرىغا باستى. ئاللاھنىڭ رەھمىتى، ئۇنىڭدىن قالسا دادامنىڭ ياخشى مۇئامىلە قىلىشى بىلەن شۇنىڭدىن كېيىن تاماكا چېكىشتىن توختاپ قالدىم.

ئوغلۇم! يوشۇرۇن ئەيىبىڭنى ئۆزۈڭ ئاشكارىلىمىغىن!

تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇيدىغان چاغلىرىمدا تاماكىغا ئۆگىنىپ قالدىم. دادامنىڭ بۇ ئىشىمنى بىلىپ قالماسلىقى ئۈچۈن ئۆيدىن خۇپىيانە ھالدا سىرتقا چىقىپ، چېكىپ كىرەتتىم. ئېغىزىمدىن چىققان تاماكىنىڭ سېسىق پۇرىقىدىن سېزىلىپ قالماسلىق ئۈچۈن تاماكىنى چېكىپ بولۇپلا چىشىمنى چوتكىلىۋېتەتتىم.

بىر كۈنى كەچتە ئۆيدىن يوشۇرۇن چىقىپ، تاماكا چېكىپ قايتىپ كىردىم. دادام مېنى كۈتۈپ تۇرغانىدەكلا ياتاق ئۆيۈمگە كىرەر ـ كىرمەستە كەينىمدىن كىرىپ، يانچۇقۇمدىكى بىر قاپ تاماكىنى قولىغا ئېلىپ:

ـ ئوغلۇم! سىرتلارغا چىقىپ ئاۋارە بولماي، تاماكىنى ھۇجراڭدىلا چەككىن. بىر تەرەپتىن، ئاللاھقا ئاسىيلىق قىلىپ، يەنە بىر تەرەپتىن، گۇناھلىرىڭنى كىشىلەرگە ئاشكارىلىساڭ، باشقىلارغا يامان تەسىر بېرىسەن. ئاللاھ سېنى باشقىلار ئالدىدا رەسۋا قىلىۋەتمىسۇن، گۇناھ مەسىيەت بىلەن تونۇلۇپ قالمىغىن. ئاللاھ گۇناھىڭنى كەچۈرۈۋېتىشى مۇمكىن. مەن سېنىڭ ئاللاھتىن قورقىدىغانلىقىڭغا ئىشىنىمەن، ـ دېدى.

دادام شۇنداق دېگىنىچە تاماكىنى ئالدىمدا قويۇپ چىقىپ كەتتى. مەن يالغۇز ئولتۇردۇم. كۆزلىرىمدىن تارىلاپ ياشلار ئاقماقتا ئىدى... شۇ كېچىسى چىن دىلىمدىن ئاللاھقا تەۋبە قىلىپ، تاماكا چېكىشتىن قەتئىي قول ئۈزدۈم.

مەكتۇپنىڭ تەسىرى

مەن دادامنىڭ كۆرۈپ قالماسلىقى ئۈچۈن ئۆينىڭ ئۆگزىسىگە چىقىپ، ئىككى ئايغا قەدەر يوشۇرۇنچە تاماكا چەكتىم. كۆپىنچە تاماكىنى ئۆگزىدىكى سامانىنىڭ ئارىسىغا يوشۇرۇپ قويىاتتىم. بىر كۈنى ئۇنى يوشۇرۇپ قويغان يەردىن تاپالمىدىم. كۆڭلۈمدە: «شامال ئۇچۇرۇپ كەتكەنمىدۇ؟ نېمىشقا يوقاپ كېتىدىغاندۇ؟» دەپ ھەيران قالدىم.

بىر كۈنى ياتاق ئۆيۈمگە كىرسەم، نۇرغۇنلىغان تاماكا قاپلىرى ياتاق ئۆيۈمدىكى ئۈستەل ئۈستىدە چېچىلىپ يېتىپتۇ. يېنىدا بىر ۋاراق خەتمۇ تۇراتتى:

«سۆيۈملۈك ئوغلۇم! مەن سېنىڭ مەخپىي تاماكا چېكىدىغانلىقىڭنى بىلىمەن. گۇناھلىرىڭنىڭ باشقىلارغا ئاشكارا بولۇپ قالماسلىقى ئۈچۈن سەن چېكىپ تاشلاپ قويغان تاماكا قاپلىرىنىڭ ھەممىنى يىغىپ قويغان ئىدىم. لېكىن بارغانسېرى ھەددىڭدىن ئېشىپ كېتىۋاتىسەن. ساغلاملىقىڭغا ئېغىر دەرىجىدە زىيانلىق بىر زەھەرنى سۈمۈرۈۋاتىسەن. مانا بۇ ئىككى ئايدىن بېرى سەن چەككەن تاماكىلارنىڭ قاپلىرى. سەن قانچىلىك پۇلنى كۈلگە ئايلاندۇرۇپ بولغانلىقىڭنى بىلەمسەن؟ ساغلاملىقىڭنى نەقەدەر نابۇت قىلىۋاتقانلىقىڭنى چۈشىنەمسەن؟ مەن ئاللاھتىن سېنى تەۋبىگە مۇۋەپپەق قىلىشنى ۋە تەۋبەڭنى قوبۇل قىلىشنى، گۇناھىڭنى ھېچكىمگە ئاشكارىلىماستىن كەچۈرۈم قىلىشنى ئۈمىد قىلىپ دۇئا قىلىمەن. ساڭا ئىشىنىپ قەدىرلىك داداڭ...».

ئاللاھ بىلەن قەسەمكى، خەتنى ئوقۇپلا بىر تەرەپتىن، قايغۇرۇپ، يەنە بىر تەرەپتىن، خۇشال بولۇپ ئۇزاققىچە يىغلاپتىمەن. چۈنكى، مەن تاماكا چەككەنلىكىم ئۈچۈن قايغۇردۇم. ئاشۇنداق پەخىرلىك دادامنىڭ بولغانلىقىدىن خۇشال بولدۇم. شۇنىڭدىن بېرى مەن تاماكا چېكىشتىن قول ئۈزدۈم. دادامغا بۇ ھەقتە قەتئىي ئېغىز ئاچمىدىم. داداممۇ ماڭا بۇ توغرىلىق ھېچنېمە

دېمىدى. بىراق مەن بىر كۈنى دادامغا:

ـ دادا! سىزنىڭ ئەڭ ياخشى كۆرگەن بىر دوستىڭىز ناچار ئادەتنى تاشلىدى، ـ دېدىم.

دادام شۇنچىلىك خۇشال بولدىكى، ئۇنى شۇ تاپتا تەسۋىرلەشتىن ئاجىز كېلىمەن.

دادامنىڭ تەسىرلىك سۆزلىرى مېنى تاماكا چېكىشتىن قۇتۇلدۇرۇپ قالدى

مەن ئەمدىلا قۇرامىمغا يەتكەن مەزگىللىرىمدە تاماكىغا ئۆگىنىپ قالدىم. دادام بۇنى بىلىپ قالدى. ئۇنىڭ قانداق قىلغانلىقىنى بىلەمسىز؟

دادام مېنى چاقىرىپ، يېنىدا ئولتۇرغۇزۇپ، قولىنى مۈرەمگە قويۇپ تۇرۇپ مۇنداق دېدى:

ـ ئوغلۇم! سەن قەلبىمنىڭ مېۋىسى. سەن چېكىۋاتقان تاماكا سېنىڭ يۈرىكىڭنى كۆيدۈرۈشتىن بۇرۇن مېنىڭ يۈرىكىمنى كۆيدۈرىدۇ. ئوغلۇم! سېنى بەكمۇ ياخشى كۆرىمەن. بۇنىڭدىن كېيىن تاماكا چەكمىگىن.

دادامنىڭ بۇ سۆزلىرى مېنىڭ تاماكا چېكىشتىن قەتئىي قول ئۈزۈشۈمگە تۈرتكە بولدى. چۈنكى، مەن دادامنىڭ مۇھەببىتىمگە تولغان قەلبىنى كۆيدۈرۈشكە قانداق چىدايمەن؟

بالىڭىز ئىمتىهان مەزگىلىدە تاماكا چەكسە قانداق قىلىسىز؟

تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ ئاخىرقى يىلىدىكى دۆلەتلىك ئۇنىۋېرسىتېتقا كىرىش ئۈچۈن ئېلىنىدىغان ئىمتىهان مەزگىللىرىدە تاماكىغا ئۆگىنىپ قالدىم. چۈنكى، ئىمتىهان ماڭا ناهايىتى ئېغىر بېسىم ئېلىپ كەلگەن ئىدى. ئەسلىدە مەن تاماكىنى غەم ـ قايغۇلىرىمنى يەڭگىللىتىشى مۇمكىن دەپ ئويلىغان ئىدىم. لېكىن ئىش ئۇنىڭ دەل ئەكسىچە بولدى. ئىنتايىن غەمكىن هالەتتە ئۆيگە قايتىپ كەلدىم. دادام مېنىڭ ناهايىتى بىئارام ئىكەنلىكىمنى كۆرۈپ مەندىن سوراشقا باشلىدى:

ـ نېمە بولدى، ئوغلۇم؟

ـ ئىمتىهان سوئاللىرىغا تازا كۆڭۈلدىكىدەك جاۋاب بېرەلمىدىم. شۇڭا ئۈچ تال تاماكا چەككەن ئىدىم.

ـ تاماكىنى نەدىن تاپتىڭ؟

ـ ساۋاقداشلىرىمدىن ئالدىم.

دادام ناهايىتى تەمكىنلىك بىلەن:

ـ ئاللاھ كېيىنكى ئىمتىهانلىرىڭغا ئاسانلىق بەرسۇن! قايغۇرما، ئوغلۇم! سەن هەققەتەن تىرىشتىڭ. ئىمتىهان ئاخىرلاشقاندىن كېيىن ئىككىمىز ئوبدانراق بىر پاراڭلىشايلى ـ هە، ـ دېدى.

مەن كېيىنكى ئىمتىهانلارغا قاتنىشىش جەريانىدىمۇ تاماكىدىن قول ئۈزەلمىدىم. ئەڭ ئاخىرقى ئىمتىهاندىن كېيىن ئۆزۈمگە تاماكىنى چوقۇم تاشلايمەن، دەپ ۋەدە قىلدىم. ئىمتىهان ئاخىرلاشقان كۈنى كەچتە دادام يېنىمغا كېلىپ سوردى:

ـ ئەهۋالىڭ قانداقراق، ئوغلۇم؟

ـ تاماكا چېكىشتىن تامامەن قول ئۈزدۇم، دادا! ـ دېدىم، قەتئىيلىك بىلەن. دادام كۆزۈمگە قاراپ:

ـ ئوغۇل بالىدەك ۋەدە قىلالامسەن؟ ـ دېدى.

ـ ئەلۋەتتە ۋەدە قىلىمەن. بۇنىڭدىن كېيىن ھەرگىز تاماكا چەكمەيمەن، ـ دېدىم.

دادام مېنى قۇچاقلاپ پېشانەمگە سۆيۈپ قويۇپ مۇنداق دېدى:

ـ ئوغلۇم! سەن بەكمۇ غەيرەتلىك بالا بولدۇڭ. سەن مېنىڭ دۇنيادىكى ئەڭ يېقىنىم، بىردىنبىر ئۈمىدىم. شۇڭا ھەرقانداق ئىشىڭ بولسا ماڭا دېگىن! ـ دېدى.

شۇ كېچىسى قانچىلىك يىغلاپ چىققىنىمنى بىلمەيمەن. مەن مۇشۇنداق ياخشى دادامنىڭ بولغانلىقىدىن پەخىرلەندىم. ھەر قېتىم تاماكا خۇمارىم تۇتۇپ قالسا، دادامنىڭ مۇشۇ سۆزلىرىنى ئەسلىدىم ـ دە، نەپسىمنى يېڭىپ، تاماكىغا قەتئىي يېقىن يولىمىدىم.

تاماكا تاشلىتىشنىڭ ياخشى چارىسى

مەن تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپلەردە ئوقۇۋاتقان مەزگىللەردە تاماكىغا ئۆگىنىپ قالغان ئىدىم. دادام ماڭا ئاچچىقلىناتتى، تىللايتتى، تەھدىت سالاتتى ۋە جازالايتتى. ئىشقىلىپ مېنى تاماكىدىن تەزدۇرۇش ئۈچۈن قىلمىغىنى قالمىغان بولسىمۇ، تەزدۇرەلمىدى. ئۇ ھەر قېتىم مېنى تاماكا چەكتىڭ دەپ ئاچچىقلاپ جازالىسا، مېنىڭ تېخىمۇ جاھىللىقىم تۇتۇپ يەنە چېكەتتىم.

بىر كۈنى دادام ماڭا ناھايىتى ئىللىق مۇئامىلە قىلدى. بۇ قېتىم ئۇنىڭ بۇرۇنقى قوپال مۇئامىلىسىدىن ئەسەرمۇ يوق ئىدى. ئۇ مېنىڭ ئارتۇقچىلىقلىرىمنى ماختىدى، مەن بىلەن پاراڭلاشتى، سىرداشتى، ئۆزىنىڭ ياشلىق چاغلىرىدا بېشىغا كەلگەن قىينچىلىق ۋە ئاۋارىچىلىقلارنى سۆزلەپ بەردى. كۈنلەر ئۆتكەنسېرى مەن ئۇنى بارا ـ بارا ئۆزۈمنىڭ يېقىن دوستىدەك ھېس قىلىدىغان بولۇپ قالدىم.

ئارىدىن بىرقانچە ئاي ئۆتتى. دادامنىڭ مېنى ئالدىمايدىغانلىقىنى ۋە ئۇنىڭ مېنى بەكمۇ ياخشى كۆرىدىغانلىقىنى تېخىمۇ چوڭقۇر تونۇپ يەتتىم. شۇنىڭدىن كېيىن مەنمۇ دادامغا بەزى ئەھۋاللارنى، مەكتەپتە يۈز بەرگەن ئىشلارنى، دوستلىرىم بىلەن بولغان ئۇچرىشىشلارنى، ھەتتا ھېچكىمگە دېمىگەن مەخپىي سىرلىرىمنى ئېيتىپ بېرىدىغان بولدۇم. دادامۇ سۆزلىرىمنى ناھايىتى سەۋرچانلىق بىلەن تىڭشاپ، ماڭا ئىللىق مۇئامىلە قىلىدىغان بولدى.

بىر كۈنى مەن دادام بىلەن تاماكا ھەققىدە پاراڭلىشىپ قېلىپ، ئۇنىڭغا تاماكا تاشلاشقا ھەرقانچە تىرىشقان بولسامۇ، يەنىلا تاشلىيالمايۋاتقانلىقىمنى ئېيتقان ئىدىم، دادام مېنىڭ تاماكا تاشلىشىمغا يارىدەم بېرىدىغانلىقى ھەققىدە ۋەدە بەردى. مەنمۇ تەقۋادارلىقنى باشلىۋەتتىم. شۇنىڭدىن كېيىن ھەر قېتىم تاماكا چېكىشنى ئويلىغىنىمدا دادام بىلەن قىلىشقان ۋەدىنى ئېسىمگە ئالاتتىم ـ دە، دەرھال ئۆزۈمنى تۇتۇۋالاتتىم.

مانا هازىر شۇ ئىشقا 20 يىلدىن ئاشتى. مەن شۇنىڭدىن كېيىن قەتئىي تاماكا چېكىپ باقمىدىم. هەتتا تاماكىنىڭ پۇرىقىنى پۇراپ قالساممۇ يىرگىنىپ، ئۆزۈمنى ئېلىپ قاچىدىغان بولدۇم.

تاماكىغا ئۆگىنىپ قالغان بالىڭىزنىڭ ھېسسىياتىغا ھۆرمەت قىلىشنى بىلەمسىز؟

دادام مېنىڭ تاماكا چېكىدىغانلىقىمنى سېزىپ قېلىپ، ماڭا ھېچ نەرسە دېمەيلا ئۇلپەتداشلىرىم بىلەن تونۇشۇپ، شۇلار بىلەن پاراڭلىشىپتۇ، ئۇلارغا نەسىھەت قىپتۇ، ئۇلارغا تۇرلۇك ئۇسۇللار بىلەن توغرا يولنى كۆرسىتىپتۇ. بەزىدە ئۇلارغا:

ـ بۇندىن كېيىن ئوغلۇمغا تاماكا تەڭلىمەڭلار! ـ دەپ نەسىھەت قىلسا، يەنە بەزىدە:

ـ ئۆزىڭىزنىڭ تاماكا چەككەنلىكىڭىز بىر گۇناھ، باشقىلارنى چېكىشكە قىزىقتۇرىسىڭىز ياكى يارەملەشسىڭىز گۇناھ ئۇستىگە گۇناھ قىلغان بولىسىز. سىزگە ئۆزىڭىزنىڭ گۇناھلىرىڭىزمۇ يېتىپ ئاشىدۇ. شۇڭا ئۇستى ـ ئۇستىلەپ گۇناھ يۈكلىۋالماڭ، ـ دەپ قىسقا ئۇچۇر يازىدىكەن.

ئۇ چاغلاردا دادام مېنى خىجىل قىلماسلىق ئۈچۈن مېنىڭ ھېسسىياتىمغا شۇنچىلىك ھۆرمەت قىپتۇكى، ھەتتا ئانام ۋە قېرىنداشلىرىمغىمۇ بۇ ھەقتە ھېچ نەرسە دېمەپتۇ. شۇنىڭ بىلەن مەنمۇ دادامنىڭ ماڭا بولغان ھۆرمىتىدىن تەسىرلەندىم ـ دە، تاماكىدىن قەتئىي قول ئۈزدۈم.

* * *

ئەمدىلا بالاغەتكە يەتكەن مەزگىللىرىمدە تاماكىغا ئۆگىنىپ قالدىم. بىراق دادام بۇ ئىشىمنى بىلگەن ھامانلا مېنى چاقىرىپ:

ـ سېنىڭ تاماكا چېكىدىغانلىقىڭنى بىلىمەن، ـ دېدى.

مەن شۇنچىۋالا تېنىپ تۇرۇۋالغىنىمغا قارىماي، دادام يەنىلا سۆزىنى داۋاملاشتۇرۇپ:

ـ خاترجەم بول، ئوغلۇم! ساڭا بولغان مۇئاملەم ئۆزگىرىپ قالمايدۇ. ئەمما سەنمۇ چوپچوك يىگىت بولۇپ قالدىڭ، ئەقىل تاپتىڭ. بۇنىڭدىن كېيىن تاماكا دەيدىغان بۇنداق زىيانلىق ۋە ھارام نەرسىنى ھەرگىز ئېغىزىڭغا ئالمىغىن. مەن ساڭا ئىشىنىمەن، ـ دېدى.

دادامنىڭ سۆزلىرى مېنى ئويلاندۇرۇپ قويدى. شۇنىڭدىن كېيىن مەن تاماكا چېكىشتىن قەتئىي قول ئۈزدۈم. ئەگەر شۇ چاغدا دادام باشقا ئاتا ـ ئانىلاردەك مېنى ئۇرۇپ ـ تىللاپ، ئۆيدىن قوغلاپ قويسا مۇئاملە قىلغان بولسا، مەن تاماكىنى ھەرگىز تاشلىيالمىغان بولاتتىم.

تاماكىغا ئۆگىنىپ قالغان ئوغلىڭىزنى قانداق قوغداپ قالسىز؟

تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ ئىككىنچى يىللىقىدا ئوقۇۋاتقان ۋاقىتلىرىم ئىدى. ساۋاقداشلىرىمدىن بىرى دادامغا مېنىڭ تاماكا چېكىدىغانلىقىمنى دەپ قويۇپتۇ. ئەمما دادام:

ـ ياق، مېنىڭ ئوغلۇم تاماكا چەكمەيدۇ. مەن ئۇنى ئىنتايىن ياخشى تەربىيەلىدىم. ئۇ چوپچوڭ يىگىت بولۇپ قالدى. ئۇنداق ئەقىلسىزلىق قىلمايدۇ، ـ دەپتۇ. بىر كۈنى ئانام ماڭا:

ـ داداڭ ساڭا بەكمۇ ئىشىنىدىكەن، ئوغلۇم! باشقىلار ئۇنىڭغا سېنىڭ تاماكا چېكىدىغانلىقىڭنى ئېيتقان بولسىمۇ، ئۇ گەپكە قەتئىي ئىشەنمىدى. داداڭنىڭ ئىشەنچىسىنى يەردە قويمايدىغانسەن ـ ھە! ـ دېدى.

مەن خىجىل بولۇپ يۈزۈم قىزارغان ھالدا:

ـ ئەلۋەتتە، سىلەر مېنىڭ بارلىقىم تۇرساڭلار. مەن قانداقمۇ سىلەرنىڭ ئىشەنچىڭلارنى يەردە قويارمەن؟! ـ دېدىم غەيرەتكە كېلىپ.

شۇنىڭدىن كېيىن ئاتا ـ ئانامنىڭ ماڭا بولغان ئىشەنچ ۋە ئۈمىدىنى يەردە قويۇشقا يۈزۈم چىدىمىدى ۋە قەتئىي قارارغا كېلىپ، تاماكىدىن پۈتۈنلەي قول ئۈزدۈم.

جازالاش ئورنىغا مۇكاپات بەرگەن دادا

مەن بالاغەت يېشىغا يېتەر ـ يەتمەيلا تاماكىغا ئۆگىنىپ قالدىم. بىر كۈنى دادام ماڭا:

ـ ئوغلۇم! تاماكىدىن قول ئۈزسەڭ، ساڭا ھەر كۈنى ئون سوم بېرەي. سەن ئۇنىڭغا تاتلىق ـ تۇرۇم، شاكىلات ۋە بادام مېغىزى دېگەندەك خالىغان نەرسىلەرنى ئېلىپ يېگىن، بولامدۇ، ئوغلۇم؟ ـ دېدى.

شۇنىڭ بىلەن مەن دادامنىڭ مېنى جازالاشنىڭ ئورنىغا مۇكاپات بەرگەنلىكى سەۋەبىدىن تاماكىدىن قول ئۈزدۇم.

باشقىلاردىن تاماكا سوراپ يۈرمىگىن!

تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇۋاتقان مەزگىللىرىم ئىدى. بەزى دوستلىرىمدىن تاماكا چېكىشنى ئۆگىنىپ قالدىم. يېنىمدا پۇل بولمىسا شۇلاردىن تاماكا سوريدىم. ئۇزۇن ئۆتمەي دادام ئۇ ئىشنى بىلىپ قالدى. ئەمما مېنى ئەيىبلىمىدى، تىللىمىدى. ئەكسىچە يېنىدا ئولتۇرغۇزۇپ:

ـ ئوغلۇم! مەن سەندىن پەخىرلىنىمەن. سەن مېنىڭ بەختىم. سەنمۇ ئەمدى چوپچوڭ يىگىت بولۇپ قالدىڭ. مەسئۇلىيەتچان ئادەم بولمىساڭ بولمايدۇ. سېنىڭمۇ ئۆزۈڭگە تۇشلۇق ئابرۇيۇڭ ۋە غۇرۇرۇڭ بار. شۇڭا باشقىلاردىن تاماكا سوراپ يۈرمىگىن! ئۆزۈڭنى بىر تال تاماكا ئۈچۈن خار قىلما! سەن مېنىڭ ئەتىۋارلىق بالام، ـ دېدى ـ ده، يېنىدىن 100 سوم چىقىرىپ، قولۇمغا تۇتقۇزدى.

دادامنىڭ مېنى جازالاش ئورنىغا پۇل بەرگەنلىكى ماڭا ناھايىتى چوڭ دەرس بولدى. شۇنىڭدىن باشلاپ قەتئىي تاماكا چەكمىدىم.

ئۆزى تاماكا چېكىدىغان دادا ئوغلىنى تاماكا چېكىشتىن قانداق چەكلىيەلەيدۇ؟

بىر كۈنى ئىنىمنىڭ تاماكا چېكىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ، ئۇنىڭغا:

ـ بۇ ئىشتىن قول ئۈزمىسەڭ، دادامغا دەيمەن، ـ دەپ تەھدىت سالدىم. ئەمما ئۇ سۆزۈمگە پەرۋا قىلمىدى. دادامغا ئەھۋالنى ئېيتقان ئىدىم، دادامنىڭ قاپاقلىرى تۇرۇلدى ۋە ئىنىمنى چاقىرىپ:

ـ بالىلىرىم! سىلەرمۇ بىلىسىلەر. مەنمۇ تاماكا چېكىمەن. شۇڭلاشقا ئۆزۈم قىلىۋاتقان ئىشتىن سىلەرنى چەكلىگۈدەك يۈزۈم يوق، ـ دېدى.

دادام شۇنداق دېگىنىچە ئازراق ئويلىنىۋالغاندىن كېيىن سۆزىنى داۋاملاشتۇرۇپ مۇنداق دېدى:

ـ ئوغلۇم! ئىككىمىز پۈتۈشۈۋالساق. سەنمۇ تاماكا چەكمىسەڭ، مەنمۇ چەكمىسەم. ئاناڭ بىلەن قېرىنداشلىرىڭ بىزنىڭ تاماكا تاشلىشىمىزغا يارەم قىلسا قانداق؟ مەنمۇ بۇ نىجىس نەرسىدىن قۇتۇلالماي قالغان ئىدىم، ـ دېدى.

بۇ سۆزنى ئاڭلاپ ھەممەيلەن خۇشال بولۇپ كەتتۇق. ھەممەيلەننىڭ ئورتاق ھەمكارلىششى ئارقىلىق بىر ئايغا يەتمىگەن ۋاقىت ئىچىدە ئائىلىدە تاماكا چېكىشكە تامامەن خاتىمە بېرىلدى.

تاماكنى ئەمەس يۇرىكمنى كۆيدۇرسەن

ئەمدىلا بالاغەتكە يەتكەن مەزگىللىرىم ئىدى. بىر كۈنى دادام ماڭا ئۆزىنىڭ ياش چاغلىرىدا تاماكا چېكىدىغانلىقىنى، ھەتتا توي قىلىپ، مەن تۇغۇلغاندىن كېيىنمۇ تاماكا چېكىدىغانلىقىنى ئېيتىپ بەردى.

ـ دادا! ئۇنداقتا سەن قاچان تاماكىدىن قول ئۈزگەن ئىدىڭ؟ ـ دەپ سوردىم مەن قىزىقىپ.

دادام ئۇلۇغ ـ كىچىك تىنىۋېتىپ:

ـ سېنىڭ سەۋەبىگىدىن... سەن مېنىڭ تاماكا تاشلىشىمغا سەۋەب بولغان ئىدىڭ، ئوغلۇم! ـ دېدى.

ـ قانداقسىگە مەن سەۋەبچى بولغان ئىدىم؟ ـ دېدىم مەن ھەيرانلىق بىلەن. دادام سۆزىنى داۋاملاشتۇرۇپ مۇنداق دېدى:

ـ بىر كۈنى مەن تاماكا چېكىۋاتقان ۋاقتىمدا سەن يېنىمغا كىرىپ قالدىڭ. ئۇ چاغدا سەن تېخى ئەمدىلا ئۈچ ياشقا كىرگەن ئىدىڭ. سەن ماڭا قولۇڭنى تەڭلەپ:

ـ دادا! ئۆزۈڭ يالغۇز چەكمەي، ماڭىمۇ بىر تال بەرگىنە. مەنمۇ چېكىپ باقاي! ـ دېدىڭ.

شۇ گېپىڭ مېنى بەكمۇ ئويلاندۇرۇپ قويدى. ئۆزۈم تاشلىيالمايۋاتقان بۇ نىجىس نەرسىنى سېنىڭمۇ ئۆگىنىپ قېلىشىڭدىن قورقتۇم. شۇ كۈندىن باشلاپ ئاللاھقا تەۋبە قىلىپ، ئىككىنچى تاماكا چەكمەسلىككە قەسەم قىلدىم. ئاللاھقا شۈكرىكى، شۇنىڭدىن كېيىن قەتئىي تاماكا چېكىپ باقمىدىم. ئوغلۇم! ئەمدىلىكتە سەن بۇ نىجىسنى چېكىشنى ئۆگىنىۋاپسەن. ئېسىڭدە بولسۇن، سەن تاماكا چېكىش ئارقىلىق تاماكنى كۆيدۇرمەيسەن، بەلكى مېنىڭ يۇرىكمنى كۆيدۇرىسەن. جېنىم ئوغلۇم! بۇ نەرسىنى تاشلىغىن!

بۇ ناچار بىر ئادەت ھەم ساغلاملىقىڭغىمۇ زىيانلىق.

دادامنىڭ بۇ سۆزلىرى ماڭا بەكمۇ تەسىر قىلىپ، تاماكىنى تەلتۆكۈس تاشلىدىم. شۇنىڭدىن كېيىن ساۋاقداشلىرىم ماڭا تاماكا تەڭلىسىمۇ رەت قىلدىم.

قانداق قىلغاندا باللىرىمىز تاماكىدىن نەپرەتلىنىدىغان بولىدۇ؟

ئوغلۇم ئون ياشقا كىرگەندە ئۇنىڭ بەڭگىلەرگە ھەۋەس قىلىۋاتقانلىقىنى ھېس قىلدىم. ئۇ بەزىدە قەلىمنى ئېغىزىغا سېلىۋېلىپ خۇددى تاماكا چەككەندەك قىلىقلارنى قىلاتتى. قانداق قىلىشىم كېرەك؟

بىر كۈنى مەن قوينىڭ ئۆپكىسىنى ئېلىپ كېلىپ، ئوغلۇمنى چاقىردىم ۋە ئۇنىڭغا كۆرسىتىپ تۇرۇپ، بىرنەچچە تال تاماكىغا ئوت تۇتاشتۇرۇپ ئۆپكىنىڭ ئاستىغا قويدۇم. تاماكىدىن چىققان ئىس ـ تۈتەكلەر ئۇزۇن ئۆتمەي ئۆپكىنى قاپقارا قىلىۋەتتى.

ـ كۆردۈڭمۇ، ئوغلۇم؟ تاماكا ئادەمگە ئىنتايىن زىيانلىق، ئۇنىڭ ئىس ـ تۈتەكلىرى ئادەم بەدىنىگە كىرگەندىن كېيىن ئۆپكىنى ئەنە شۇنداق قاپقارا قىلىۋېتىدۇ. نەتىجىدە ئادەم كېسەل بولۇپ، ئۇزۇنغا بارماي ۋاپات تېپىپ، بۇ دۇنيادىن كېتىدۇ، ـ دېدىم مەن ئوغلۇمغا چۈشەندۈرۈپ.

كۆز ئالدىدا ئېلىپ بېرىلغان بۇ ئەمەلىي تەجرىبىدىن كېيىن ئوغلۇم تاماكىدىن نەپرەتلىنىدىغان بولدى.

* * *

ئوغلۇمنىڭ تاماكىغا ھەۋەس قىلىۋاتقانلىقىنى بىلىپ قالدىم ـ دە، ئۇنىڭغا توردىن بىرنەچچە فىلىم كۆرسەتتىم. بىر فىلىمدە تاماكا چەككۈچىلەر بىلەن چەكمەيدىغانلارنىڭ ئۆپكىسىنىڭ ئارىسىدىكى پەرق ئىنتايىن روشەن چۈشەندۈرۈلگەن ئىدى. يەنە بىر فىلىمدە مەلۇم بىر كىشىنىڭ تاماكا چەككەنلىك سەۋەبىدىن كانىي راكىغا گىرىپتار بولغانلىقى، يەنە بىرىنىڭ ئۆپكە راكىغا گىرىپتار بولۇپ، ناھايىتى قىينىلىۋاتقان كۆرۈنۈشلىرى بار ئىدى. ئوغلۇم بۇ فىلىملەرنى كۆرگەندىن كېيىن قۇلقىمغا پىچىرلاپ:

ـ دادا! تاغامغا دېسىڭىز، هەرگىز تاماكا چەكمىسۇن! چۈنكى، تاماكا دېگەن بەك خەتەرلىك نەرسە ئىكەن ئەمەسمۇ؟! ـ دېدى.

* * *

مەن مەلۇم بىر تويدا نۇرغۇن كىشىلەرنىڭ تاماكا چېكىۋاتقانلىقىنى كۆردۈم ـ دە، ئۆيگە بېرىپلا دادام ئىشتىن قايتىپ كېلىشتىن بۇرۇن ئانامدىن تاماكا ئېلىپ بېرىشنى تەلەپ قىلىپ، يىغلاپ تۇرۇۋالدىم. دادام ئىشتىن قايتىپ كېلىپ، ئانامدىن ئەھۋالنى ئۇققاندىن كېيىن مېنى چاقىرىپ، يېنىدا ئولتۇرغۇزۇپ بىر قاپ تاماكىنى قولىغا ئېلىپ:

ـ ئوغلۇم! تاماكا چەككۈڭ بارمۇ؟ ـ دەپ سوردى.

مەن دادامدىن قورقۇپ جىم تۇرۇۋالدىم. دادام:

ـ ئوغلۇم! تاماكا قېپىغا يېزىلغان بۇ خەتنى كۆردۈڭمۇ؟ ـ دېدى.

مەن تېخى خەتمۇ ئوقۇيالمايتتىم. دادام ماڭا چۈشەندۈرۈپ:

ـ بۇنىڭغا تاماكىنىڭ ساغلاملىققا ئىنتايىن زىيانلىق ئىكەنلىكى يېزىلغان. ئەگەر سېنىڭ تېزراق كېسەل بولۇپ، ئۆلۈپ كەتكۈڭ بولسا چەكسەڭ بولىدۇ. ئوغلۇم! ئائىلىمىزدە بىرەرسىنىڭ تاماكا چەككەنلىكىنى كۆردۈڭمۇ؟ ئاللاھ بىلەن قەسەمكى، ئەگەر تاماكا سەن ئۈچۈن پايدىلىق بولسا ئىدى، مەن ساڭا ھەر كۈنى ئېلىپ بېرەتتىم. ئەمەلىيەتتە تاماكا ئىنتايىن زىيانلىق ھەم دىنىمىزدىمۇ ھارام قىلىنغان نەرسە. چۈشەندىڭمۇ، ئوغلۇم؟ ـ دېدى.

مەن شۇ كۈندىن باشلاپ ھازىرغا قەدەر 35 يىل ئىچىدە بىر تالمۇ تاماكا چېكىپ باقمىدىم.

* * *

كىچىك چاغلىرىم ئىدى. دوستلىرىمنىڭ بەزىسى ئاتا ـ ئانىسىغا بىلدۈرمەستىن تاماكا چېكەتتى. ئۇلار ماڭىمۇ پات ـ پات تاماكا تەڭلەيدىغان بولۇۋالدى. بىراق مەن ئىزچىل رەت قىلىپ كەلدىم.

بىر كۈنى مەن ئانامغا تاماكا چەككۈم بارلىقىنى ئېيتىپ، ئۇنىڭدىن پۇل بېرىشنى ئۆتۈندۈم. ئانام بىر سىقىم مازنى ئېلىپ، ئوت تۇتاشتۇرغاندىن كېيىن، ئۇنىڭدىن چىققان ئىسنى بۇرنۇمغا بىر قېتىم پۇرىتىپ قويدى. ئۇنىڭ ئىسى ئىنتايىن ئاچچىق ئىدى. ئىس ئۆپكەمگە كىرىپ كەتتىمكىن تاڭ، قاتتىق يۆتىلىپ، كۆزلىرىمدىن ياش قۇيۇلۇشقا باشلىدى.

شۇ كۈندىن ئېتىبارەن قەتئىي تاماكىنىڭ گېپىنى قىلىپ باقمىدىم. ئانامدىن قورقۇپ ئەمەس، بەلكى ئۇنىڭ ھېچقانداق پايدىسى يوق بولغانلىقىنى ئۇستىگە، ساغلاملىققا ناھايىتى زىيانلىق ئىس ـ تۈتەك ئىكەنلىكىنى، ئۇنىڭ پۇلنى كۈلگە ئايلاندۇرىدىغان ئىسراپچىلىقتىن باشقا نەرسە ئەمەسلىكىنى، دىنىمىزدىمۇ چەكلىنىدىغان ھارام نەرسە ئىكەنلىكىنى بىلىپ چەكمىدىم.

غەم بېسۇالغاندا قانداق قىلىش كېرەك؟

غەم بېسۇالغان كىشىلەر ئۈچ تۈرلۈك بولىدۇ:

بىرىنچى تۈركۈمدىكىلەر: غەم ـ قايغۇغا تەسلىم بولۇپ، ئۈمىدسىزلىك ئىچىدە ياشايدۇ. قاچانلا قارىسىڭىز غەمكىن، چۈشكۈن كۆرۈنىدۇ.

ئىككىنچى تۈركۈمدىكىلەر: هاراق ئىچىش، قىمار ئويناش قاتارلىق گۇناھ ـ مەسىيەتلەر بىلەن غەم ـ قايغۇ، دەرد ـ ئەلەملەردىن قۇتۇلماقچى بولىدۇ. يەنە بەزىلەر تاماكا چېكىش ئارقىلىق غەم ـ قايغۇنى خۇددى ئىس ـ تۈتەكنى پۈۋلىگەندەك ئۇچۇرۇۋېتىمىز دەپ ئويلاپ تاماكىغا كۆنۈپ قالىدۇ. ئەمەلىيەتتە بۇ ئىشلار دەردنى يەڭگىللەتمەستىن، بەلكى دەرد ئۈستىگە دەرد قوشۇپ، كېسەللىك پەيدا قىلىدۇ. ئادەتتە گۇناھ ـ مەسىيەت ئوت ئۈستىگە ياغ چاچقاندەك، قايغۇنى تېخىمۇ ئېغىرلاشتۇرۇپ، كىشىنى بارا ـ بارا هالاكەتكە تاشلايدۇ.

ئۈچىنچى تۈركۈمدىكىلەر: دەرد ـ ئەلەم، قايغۇ ـ هەسرەتلىرىگە هالال يوللار ئارقىلىق غالىب كېلىشكە تىرىشىدۇ.

پەرزەنتلەرنى غەم بېسۇالغاندا ئاتا ـ ئانىلارنىڭ ئۇقۇمۇشلۇق كىشىلەرگە ياكى ئالىملارغا مەسلىهەت سېلىپ، ئۇلارغا چىقىش يولى تېپىپ بېرىشى، مۇسىبەت كەلگەندە ئوقۇلىدىغان دۇئالارنى ئۆگىتىپ قويۇشى ۋە ياخشى دوستلار بىلەن تونۇشتۇرۇپ قويۇشى لازىم. پەرزەنتلەرمۇ ئىككى رەكەت نامازئوقۇش، كېچىلىرى ئاللاهقا يېلىنىپ دۇئا قىلىش، تىنچ جايلارغا بېرىپ ئارام ئېلىش، بىرەر ئىش بىلەن مەشغۇل بولۇش، پۇخادىن چىققۇچە يىغلىۋېلىش قاتارلىق ئۇسۇللار ئارقىلىق غەم ـ قايغۇ ئۈستىدىن غالىب كېلىشنى بىلىشى لازىم.

رىۋايەت قىلىنىشىچە، ۋەلىد ئىبنى ئابدۇلمەلىكنىڭ ناهايىتى ياخشى

كۆرىدىغان كەنجى ئوغلى ۋاپات بولۇپ كەتكەندە ئىنتايىن قايغۇرۇپ، كۆزلىرىدىن تاراملاپ ياش ئېقىشقا باشلىغان. ئۆمەر ئىبنى ئابدۇلئەزىز شۇ چاغلاردا ناھايىتى تەجرىبىلىك ياش بولۇپ، ۋەلىد ئىبنى ئابدۇلمەلىككە تەسەللى بېرىپ:

ـ ئەي مۆمىنلەرنىڭ ئەمىرى! سەۋر قىلسىلا، ئاللاھ ئەجىر ئاتا قىلسۇن! ـ دېگەندە، ۋەلىد تېخىمۇ ئۆكسۈپ يىغلاپ، ئۇنىڭغا مۇنداق دېگەن ئىكەن:

ـ ناۋادا كۆز ياشلىرىم تۆكۈلمىگەن بولسا، جىگىرىم كۆيۈپ، كۈل بولۇپ كەتكەن بولاتتى.

خاتالىق ئۆتكۈزگەن بالىڭىزنى قۇچاقلاپ مېھىر بېرىڭ

مەن بالىلىرىمغا خاتالاشقانلىقى ئۈچۈن داۋاملىق ئازار بەرسەم، ئاخىرىدا بالىلىرىمدىن ئايرىلىپ قالىدىكەنمەن، نەتىجىدە ئۇلارمۇ، ئۆزۈممۇ بەختسىز بولۇپ قالىدىكەنمىز. شۇنىڭ ئۈچۈن ماڭا توغرا تەدبىر ئىلهام قىلىشنى تىلەپ ئاللاهقا دۇئا قىلدىم. بىر كۈنى كاللامغا مۇنداق بىر ئوي كەلدى:

بالىلىرىمنىڭ قايسىبىرى خاتالىق ئۆتكۈزسە، مەن ئۇنى خۇددى جازالايدىغاندەك قىياپەتتە چاقىرىمەن. ئۇ ئالدىمدا جازالىنىشنى كۈتۈپ، قورققان هالدا تىك تۇرىدۇ. مەن ئويلىمىغان يەردىن ئۇنى باغرىمغا بېسىپ تۇرۇپ، چىرايلىق نەسىهەت قىلىمەن. مۇشۇ ئۇسۇلنىڭ نەتىجىسىدە بالىلىرىم گەپ ـ سۆزۈمگە قارشى چىقمايدىغان، خاتالىق ئۆتكۈزۈشتىن ئىمكانقەدەر ساقلىنىدىغان بولدى.

دادا! نېمىشقا بۇ نەرسىلەرنى يانچۇقۇڭىزدا ساقلايسىز؟

دادام هەر قېتىم سىرتتىن قايتىپ كەلسە، يانچۇقىدىن تاتلىق ـ تۇرۇم، كەمپۈت دېگەندەك نەرسىلەرنىڭ قەغىزىنى چىقىرىپ ئەخلەت چېلىكىگە تاشلايتتى. بىز هەيران بولۇپ:

ـ دادا! نېمىشقا بۇ نەرسىلەرنى يانچۇقىڭىزغا سېلىپ كەلدىڭىز؟ ـ دەپ سورىساق، دادام:

ـ بۇ قەغەزلەرنى كوچىغا تاشلاشنى خالىمىدىم. هەممىزنىڭ شەھىرىمىزنىڭ پاكىزلىقىغا ئەھمىيەت بېرىش مەجبۇرىيىتىمىز بار. ئۇنىڭ ئۈستىگە ئىسلام دىنىمىز پاكىزلىقنى تەشەببۇس قىلىدۇ. شۇڭلاشقا كوچىلارغا ئەخلەت تاشلاشقا كۆڭلۈم ئۇنىماي، بۇلارنى يانچۇقۇمغا سېلىۋالدىم، ـ دەپ جاۋاب بېرەتتى.

دادامنىڭ بۇ ئىشى بىزگە بەكمۇ تەسىر قىلاتتى. شۇنىڭدىن ئېتىبارەن مەنمۇ ئۆيگە ۋە كوچىلارغا قالايمىقان ئەخلەت تاشلىمايدىغان بولدۇم.

ئەخلاق دەپتىرى

دادام بىزنىڭ خاتالىقلىرىمىزنى تۈزىتىش ئۈچۈن ئۆزگىچە بىر ئامال تاپقان ئىكەن. بىر كۈنى ئۇ ئۈستىگە «ئەخلاق دەپتىرى» دەپ يېزىلغان بىرقانچە دەپتەرنى كۆتۈرۈپ كېلىپ، ھەربىرىمىزگە بىردىن تارقىتىپ بەردى. بىز ھەيران بولۇپ:

ـ دادا! بۇ نېمە؟ ـ دەپ سوريدۇق. دادام سالماقلىق بىلەن جاۋاب بېرىپ:

ـ بۇنى ساقلاپ قويۇڭلار! كېيىنچە بىلىپ قالىسىلەر، ـ دېدى.

بىر كۈنى ئىنىم مېنى تىللىغان ئىدى. دادام ئۇنىڭغا:

ـ ئەخلاق دەپتىرىڭنى ئېلىپ، خاتالىقىڭنى يېزىپ قويغىن! ـ دېدى. ئىنىم خاتالىقىنى تونۇپ، دەپتەرگە يازغاندىن كېيىن دادام ئۇنىڭغا:

ـ قېنى ئېيتقىنە، ئوغلۇم! ئەمدى بۇ خاتالىقىڭنى قانداق ياخشىلىقلار بىلەن يۇيىسەن؟ ـ دېدى.

ئىنىم شۇ ھامان ماڭا چىرايلىق بىر ھەدىيە بېرىپ كەچۈرۈم سوريدى.

بۇ ئۇسۇلنى ئائىلە بويىچە ھەممىمىزگە ئەمەلىيلەشتۈردۇق. شۇنىڭدىن كېيىن ئائىلىمىزدە خاتا ئىشلار كۈنسېرى ئازىيىپ، ياخشى ئىشلار كۆپىيىشكە باشلىدى. بىز دادامنىڭ بۇ ئۆزگىچە ئىلمىي تەربىيەلەش ئۇسۇلىدىن ناھايىتى مەمنۇن بولدۇق.

باللارنى ئۇخلاشتىن بۇرۇن ئۇچ قېتىم سۆيۈپ قويۇش

ئوغلۇمغا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۇخلاش ئالدىدا ئوقۇشقا تەلىم بەرگەن دۇئاسىنى ئۆگىتىپ قويدۇم. ئوغلۇم ھەر دائىم ئۇخلاش ئالدىدا ئاشۇ دۇئانى ئوقۇپ ياتقاندىن كېيىنلا مەن ئۇنىڭ ئوڭ ـ سول مەڭزىگە ۋە پېشانىسىگە بىر قېتىمدىن سۆيۈپ قويىاتتىم. بىر كۈنى ئاخشىمى مەن بەك چارچاپ كېتىپ، ئۇنى سۆيۈپ قويماپتىمەن. ئۇ مۇگدەپ تۇرۇپ ماڭا:

ـ دادا! مېنى سۆيۈپ قويۇشنى ئۇنتۇپ قالدىڭىزمۇ؟ ـ دېدى.

مەن ئۇنىڭ پېشانىسىگە ئۇچ قېتىم سۆيۈپ قويغاندىن كېيىن ئۇنى ئاللاھقا ئامانەت قىلىپ، خۇشال ھالدا ياتقىمغا چىقىپ كەتتىم. شۇنىڭدىن كېيىن ھەر كۈنى ئۇخلاش ئالدىدا ئوغلۇمنى ئۇچ قېتىم سۆيۈپ قويۇش مېنىڭ كۈندىلىك ئادىتىمگە ئايلاندى. بىر كۈنى مەن مۇگدەپ ياتقىنىمدا يۇمشاق بىر قولنىڭ پېشانە ۋە مەيدىلىرىمنى سىلىۋاتقانلىقىنى ھېس قىلدىم. دەرھال كۆزۈمنى ئېچىپ قارىسام ئوغلۇم ئىكەن.

ـ نېمە قىلىۋاتىسەن، ئوغلۇم؟ ـ دېگەن ئىدىم. ئۇ تەبەسسۇم قىلىپ:

ـ دادا! سىز ماڭا ئۇخلاش ئالدىدا دۇئا ئوقۇپ قويغاندەك، مەنمۇ سىزگە بىرەر كېلىشمەسلىك بولۇپ قالمىسۇن دەپ دۇئا ئوقۇپ قويۇۋاتىمەن، ـ دېدى ـ دە، مەن ئۇنىڭغا ئۆگىتىپ قويغان ھېلىقى دۇئانى داۋاملاشتۇرۇپ ئوقۇشقا باشلىدى.

قەلبىم لەرزىگە كېلىپ، كۆز چاناقلىرىم ئىختىيارسىز ياشقا تولدى. شۇ چاغدىكى خۇشاللىقمنى ھېچ نەرسىگە تەڭ قىلغىلى بولمايتتى.

باللىرىڭىزنى قانداق قىلىپ رىقابەت مەيدانىغا مۇۋەپپەقىيەتلىك ھالدا ئېلىپ كىرەلەيسىز؟

مەن باللىرىمنى ياخشىلىققا ئىلھاملاندۇرۇپ، مۇۋەپپەقىيەت سەھنىسىگە ئېلىپ چىقىش ئۈچۈن ناھايىتى ياخشى بىر ئامال ئويلاپ تاپتىم. جەمئىيىتىمىزدىكى بىر قىسىم ساھەدە ئۇتۇق قازانغان ئىلغار باللارنى باللىرىمنىڭ ئالدىدا تەرىپلەپ بەرگەندىن كېيىن ئۇلارغا ئىلھام بېرىپ:

ـ سەنمۇ بۇ ئىشنى چوقۇم قىلالايسەن، ئاشۇ باللارغا ئوخشاش مۇۋەپپەقىيەت قازىنىپ، ئائىلىمىزگە ۋە مىللىتىمىزگە شان ـ شەرەپ كەلتۈرەلەيسەن، ـ دېدىم.

ئەلۋەتتە، بۇ ئىشنىڭ باللىرىمنىڭ قابىلىيىتىگە ماس كېلىش ـ كەلمەسلىكىنى ئويلىشىشنىمۇ ئۇنتۇپ قالمىدىم. مەسىلەن، بىز ئائىلە بويىچە تېلېۋىزوردا بىر قىسىم تالانتلىق باللار پروگراممىلىرىنى كۆرۈۋاتقاندا مەلۇم بىر قىز ناھايىتى تەسىرلىك ھالدا شېئىر دېكلاماتسىيە قىلسا، مەن ئۇنى ماختىغاندىن كېيىن قىزىمغا:

ـ قىزىم! سىزمۇ چوقۇم مۇشۇ قىزدەك ياخشى ئوقۇيالايسىز. ئىشەنمىسىڭىز مەن سىزگە بۇ شېئىرنى يېزىپ بېرەي، سىزمۇ ئوقۇپ بېقىڭ، بولامدۇ؟ ـ دەپ قىزىقتۇردۇم.

قىزىم ئۆزىنىڭمۇ قىلالايدىغانلىقىنى ئېيتىپ، تەييارلىق قىلىپ، ھەممىمىزنىڭ ئالدىدا ۋەتەن ھەققىدە يېزىلغان بىر پارچە شېئىرنى ناھايىتى ھېسسىياتلىق دېكلاماتسىيە قىلدى.

ئۇنىڭدىن باشقا تۈرلۈك ئىشلاردا مەن باللىرىمنى قىزىقتۇرۇش ئارقىلىق ناھايىتى ياخشى نەتىجىلەرگە ئېرىشتىم. قىزىقتۇرۇشنىڭ باللارغا بولغان ئۈنۈمى ھەقىقەتەن ياخشى ئىكەن.

ئۈستى ئوچۇق هالۋا

مەن بويۇمغا يەتكەن كۈنلەرنىڭ بىرىدە مۇسۇلمان قىز ـ ئاياللارغا لايىق بولمىغان قىسقا هەم تار كىيىملەرنى كىيىپ سىرتقا چىقماقچى بولدۇم. ئانام ئۈستىبېشىمغا زەن سېلىپ بىر قۇر قاراپ چىققاندىن كېيىن ماڭا هېچقانداق ئىپادە بىلدۈرمەستىن:

ـ بىرئاز ساقلاپ تۇرۇڭ، قىزىم! ـ دېدى ـ ده، ئاشخانىغا كىرىپ تېز سۈرئەتتە هالۋا پىشۇرۇپ:

ـ سۆيۈملۈك قىزىم! بۇ بىر قاچا هالۋىنى يۇقىرىقى مەهەللىدىكى هەدىگىزنىڭ ئۆيىگە ئاپىرىپ بېرىڭ، بولامدۇ؟ هە راست، كۆرۈشكەندە مېنىڭ ئۇنى بەكمۇ سېغىنغانلىقىمنى ئېيتىپ قويۇڭ! ـ دېدى.

قاچىنىڭ ئۈستىگە بىر نەرسە يېپىلمىغان، ئوچۇق هالەتتە ئىدى.

ـ ئانا! مەن بۇ هالۋىنى ئاغزى ئوچۇق هالەتتە قانداق ئاپىرىمەن؟ ـ دېدىم هەيران بولۇپ.

ـ ئاپىرىۋىرىڭ، قىزىم! ئۆيدە ئۈستىگە ياپقۇدەك مۇۋاپىق بىر نەرسە كۆرۈنمەيۋاتىدۇ، ـ دېدى.

هالۋىنى كۆتۈرۈپ يۇقىرىقى مەهەللىگە بېرىپ بولغۇچە تەرەپ ـ تەرەپتىن چۈننىلار ۋىژىلداپ كېلىپ، قاچىغا ئولىشىۋالدى. بىر قولۇمدا قاچىنى كۆتۈرۈپ، يەنە بىر قولۇمدا چۈننىلارنى ئۇركۈتۈپ، مىڭ بىر جاپادا هەدەمنىڭ ئۆيىگە يېتىپ باردىم.

كەچتە ئۆيگە قايتىپ كەلگەندىن كېيىن ئانامغا هالۋىنى چۈننىدىن قورۇپ بولالماي، هەدەمنىڭ ئۆيىگە ناهايىتى تەستە ئاپارغانلىقىمنى ئېيتقان ئىدىم. ئانام ماڭا مەقسەتلىك گەپ قىلىۋاتقاندەك ئۈستىبېشىمغا يەنە بىر قېتىم تەپسىلي قاراپ چىققاندىن كېيىن مەنىلىك كۈلۈپ قويۇپ:

ـ قىزىم! تاتلىق نەرسىنى ئوچۇق قويۇپ ماڭسا، ئەنە شۇنداق ھاشاراتلار ئولىشىۋالىدۇ، ـ دېدى.

مەن شۇ چاغدا ئانامنىڭ نېمە دېمەكچى بولغانلىقىنى چۈشەندىم. ئەمەلىيەتتىمۇ بەزى قىزلار ئوچۇق، تار، قىسقا كىيىنىپ ماڭغاندا مەھەللىمىزدىكى بىر قىسىم كەپسىز ياشلار كەينىگە كىرىۋالاتتى، قالايمىقان چاقچاق قىلىپ ناھايىتى بىئارام قىلاتتى. ئەمما ئىسلامغا لايىق، ئېسىل كىيىنگەن قىز ـ ئاياللارنى كۆرسە ئەيمىنىپ، تىكىلىپ قاراشقىمۇ جۈرئەت قىلالمايتتى.

مەن ئانامنىڭ بۇ ھېكمەتلىك تەربىيەسىدىن چوڭقۇر ئىبرەت ئېلىپ، شۇنىڭدىن كېيىن مۇسۇلمان قىز ـ ئاياللارغا لايىق بولمىغان كىيىملەرنى كىيمەيدىغان بولدۇم.

باللارغا ئەڭ ياخشى هەدىيە

ئەگەر بىرى مەندىن:

ـ ئوتتۇز يىل جەرياندا دادىڭىزنىڭ سىزگە بەرگەن ئەڭ ئېسىل هەدىيەسى قايسى؟ ـ دەپ سوراپ قالسا، مەن چوقۇم مۇنداق دەيمەن:

ـ باشلانغۇچ مەكتەپتە ئوقۇيدىغان ۋاقتىمدا دادام مېنى ئىشقا بارغاچ مەكتەپكە ئاپىرىپ قويۇپتۇ. مەكتەپ دەرۋازىسى ئالدىغا كەلگەندە ساۋاقداشلىرىمنىڭ ئالدىدا پېشانەمگە سۆيۈپ قويۇپ، ماڭا قىيمىغان هالدا خوشلىشاتتى. مەن دادامنىڭ ماڭا بولغان مېهىر ـ مۇهەببىتى ۋە چەكسىز سۆيگۈسىدىن ساۋاقداشلىرىم ئالدىدا ئۆزۈمنى ئىنتايىن خۇشال هېس قىلاتتىم. بۇ سۆيگۈ مەن ئۈچۈن پۈل ـ مالدىن، هەتتا دۇنيادىكى هەرقانداق نەرسىدىن قىممەتلىك ئىدى.

ئۆيدىن چىقىدىغان ۋاقتىڭىزدا بالىڭىز بىلەن قانداق خوشلىشىسىز؟

بەزى ئاتا ـ ئانىلار بالىلىرى بىلەن خوشلاشماستىن، ئالدىراپلا ئۆيدىن چىقىپ كېتىدۇ. يەنە بەزىلەر بالىلىرىغا ۋارقىراپ تىللىغىنىچە ئۆيدىن ئايرىلىدۇ. ئۇنداقتا، قانداق قىلغاندا ئاتا ـ ئانىلار ئۆيدىن چىققاندا بالىلىرىنىڭ قەلبىگە خۇشاللىق بېغىشلىيالايدۇ؟

مەلۇم بىر ئانا مۇنداق دەيدۇ:

ـ مېنىڭ ئۈچ ياشقا كىرگەن بىر ئوغلۇم بار ئىدى. مەن ھەر دائىم سىرتقا مېڭىش ئالدىدا باغرىمغا بېسىپ تۇرۇپ ئۇنىڭ بىلەن پاراڭلىشاتتىم:

ـ ئوغلۇم! بىلەمسەن؟ مەن سېنى ياخشى كۆرىمەن.

ـ ھەئە، بىلىمەن ئانا.

ـ ئەسلىدە مەن سېنى ئۆيدە قويۇپ، سىرتقا چىقىشنى خالىمايتتىم. بىراق ئاللاھ يولىدىكى ياخشى ئىشلار ئۈچۈن چىقمىسام بولمايدۇ.

ـ بولىدۇ، ئانا! ئاللاھ رازى بولىدىغان ئىش بولسا چىقىڭ!

ئەنە شۇنداق مېھرلىك پاراڭلاردىن كېيىن مەن ئوغلۇمنىڭ پېشانىسىگە سۆيۈپ قويۇپ ئۇنىڭ بىلەن خوشلىشاتتىم.

ئۇ چاغلاردا گەرچە ئوغلۇمنىڭ يېشى كىچىك، سۆزلىرىمنىڭ تېگىگە يېتىپ بولالمىسىمۇ، ھامان بىر كۈنى چۈشىنىپ قالىدۇ دەپ ئويلاپ، بۇ خىل ئۇسۇلنى قوللىنىشنى ئىزچىل داۋاملاشتۇردۇم.

كېيىنكى كۈنلەردە ئوغلۇمۇ چوڭ بولۇپ سىرتقا چىقماقچى بولسا دائىم مېنىڭ قولۇمغا سۆيۈپ، خوشلىشىپ چىقىدىغان بولدى.

ئۇخلاش ئالدىدىكى تاتلىق سۆز

مەن ئۆيلىنىشتىن بۇرۇن دادامنىڭ ھۇجرىسىغا يېقىن ئايرىم بىر ھۇجرىدا ياتاتتىم. ھەر كۈنى كەچتە ئۇخلاشتىن بۇرۇن دادام دائىم مېنى يېنىغا چاقىرىپ:

ـ ئوغلۇم! مەن ئۇخلاشتىن بۇرۇن سېنى بىر كۆرۈۋالمىسام، كۆزۈمگە ئۇيقۇ كىرمەيدىكەن، ـ دەيتتى.

مېنىڭ شۇنچىۋالا خاتالىق ۋە ئەيىب ـ نۇقسانلىرىم بولسىمۇ، دادام مېنى بەكمۇ ياخشى كۆرەتتى.

شۇنىڭ ئۈچۈن بولسا كېرەك، ماڭا چەكسىز مېھىر ـ مۇھەببىتىنى بېغىشلىغان ئەنە شۇ مېھرىبان دادامغا ئىتائەتسىزلىك قىلىشنى نومۇس دەپ بىلەتتىم.

دادىڭىزنى هايات ۋاقتىدا قەدىرلىۋېلىڭ!

بىر كۈنى مەن لېكسىيە سۆزلەش ئۈچۈن مەلۇم بىر ئورۇنغا بارغان ئىدىم. تۈيۈقسىز بىر كىشى كۆزلىرىگە ياش ئالغان ھالدا يېنىمغا كېلىپ:

ـ مېنىڭ مۇشۇ يەردە كۆچىلىككە بېشىمدىن ئۆتكەن بىر ئىشنى سۆزلەپ بەرگۈم بار، ـ دېدى ـ دە، سۆزىنى مۇنداق باشلىدى:

ـ مېنىڭ خوتۇن ـ بالىلىرىم بار ئىدى. دادام بىلەن بىر شەھەردە بولساممۇ، ئۆيىمىزنىڭ ئارىلىقى سەل يىراق ئىدى. بىر كۈنى كەچتە دادامنى يوقلاپ كېلىش ئۈچۈن ئۆيىگە باردىم. كەچلىك تاماق كەلتۈرۈلدى. دادام ماڭا تەلمۈرۈپ:

ـ قېنى ئولتۇر، بالام! بىرگە تاماق يەيلى! ـ دېدى. مەن:

ـ دادا! بەك ئالدىراش ئىشىم بار ئىدى. ۋاقتىدا بارمىسام بولمايدۇ. تاماقنى كەچتە ئۆيدە يەۋالاي! ـ دېدىم. دادام:

ـ ئوغلۇم! يېنىمدا ئازراق ئولتۇرغىن. ساڭا قېنىۋالاي. كېيىنكى قېتىمدا كەلسەڭ، بەلكىم مېنى تاپالماسلىقىڭ مۇمكىن، ـ دېدى. مەن يەنىلا دادامغا ئۆزرىخاھلىق ئېيتىپ، ئالدىراپ كېتىپ قالدىم.

ئەسلىدە دادامنىڭ كېسىلى ئېغىرلىشىپ قالغان ئىكەن. ئىككى كۈندىن كېيىن ماڭا تۈيۈقسىز تېلېفون كەلدى. دەرھال دادامنىڭ ئۆيىگە باردىم. ئەپسۇس، تولىمۇ كېچىككەن ئىدىم. چۈنكى، ئۇ بۇ دۇنيا بىلەن ئاللىبۇرۇن خوشلاشقان ئىدى.

مەن ئۆزۈمنى قانداق كەچۈرۈشنى بىلەلمىدىم. ھازىر ھەر كۈنى ئۇنىڭ قەبرىسىنى زىيارەت قىلىپ، ئۇنىڭ ئۈچۈن يىغلاپ دۇئا قىلىۋاتىمەن.

ئانامنىڭ تامىقى

مەن ئۆيلەنگەندىن كېيىن ئايرىم ئۆيگە كۆچۈپ كەتكەن ئىدىم. بىر كۈنى ئانام ماڭا:

ـ ئوغلۇم! بىزنىڭ ئۆيىمىزدە تاماق يېمەيدىغان بولۇپ قالدىڭ. پات ـ پات بىز بىلەن غىزالانساڭ، نېمىدېگەن ياخشى بولاتتى ـ ھە! بىزمۇ بەكلا خۇشال بولۇپ قالاتتۇق، ـ دېدى.

شۇنىڭدىن كېيىن مەن ئانامنى خۇشال قىلىش ئۈچۈن بولسىمۇ، ئۇنىڭ ئېتىپ بەرگەن مەززىلىك تاماقلىرىنى پات ـ پات يەپ كېلىدىغان بولدۇم.

بالىڭىزغا ئىجابىي سۆزلەرنى قىلىڭ!

مەن بالام هەر دائىم خاتالىق ئۆتكۈزگەندە، «سەن بىر يارىماس. نېمىشقا گەپ ئاڭلىمايسەن» دەپ بىر هازا تەنقىدلەيتتىم. لېكىن بالام ياخشىلىنىش ئۈياقتا تۇرسۇن، يەنە ئوخشاش خاتالىقلارنى دائىم تەكرارلايتتى.

بىر كۈنى مەن تەنقىدلەش ئۇسۇلىنى قەتئىي ئۆزگەرتىشنى قارار قىلدىم. بالام هەرقاچان خاتالىق ئۆتكۈزسە ئۇنىڭغا توغرىسىنى كۆرسىتىپ:

ـ مۇنداق قىلغان بولساڭ، تېخىمۇ ياخشى بولاتتى، ـ دېدىم. مەسىلەن، ئۇستەلگە سۇ تۆكۈپ قويسا:

ـ سۈرتۈۋەتسەڭ، ياخشى بولاتتى، ـ دېدىم. ناۋادا ئىنىسىنى ئۇرۇپ قويسا:

ـ ئۇنىڭ بىلەن يارىشىپ ئۆتسەڭ، بەك ياخشى ئەمەسمۇ؟ ئۇنىڭدىن كەچۈرۈم سورىساڭ، هەممە ئىش تۈگەيدۇ، ئۇمۇ خۇشال بولۇپ قالىدۇ، هەم ساۋابقا ئېرىشىسەن، ـ دېدىم.

قىسقىسى، بالام هەرقانداق خاتالىق ئۆتكۈزسە مەن ئۇنىڭغا توغرىسىنى كۆرسىتىپ، پايدىلىق تەرەپلىرىنى چۈشەندۈرۈپ قايىل قىلىشقا تىرىشتىم. خاتالىق ئۆتكۈزسە ئەيىبلىمىدىم، تىللىمىدىم، ئۇرمىدىم. نەتىجىدە ئۇ كۈندىن ـ كۈنگە ياخشىلىنىپ، خاتالىقلىرى ئازلىدى.

بالىلىرىمغا ئۆي ئىشلىرىنى ئۆگەتتىم

مەن هەپتىدە بىر كۈن تاماق ئېتىش، ئۆي تازىلاش، دېرىزىلەرنى سۈرتۈش، نەرسە ـ كېرەكلەرنى رەتلەش دېگەندەك ئۆي ئىشلىرىنى بالىلىرىمغا بۆلۈپ بېرىپ سىرتقا چىقىپ كېتىمەن. قايتىپ كەلگەندىن كېيىن قىلغان ئىشلىرىنى تەكشۈرۈپ، ياخشى قىلغانلارغا مۇكاپات بېرىمەن. مۇشۇنداق قىلىش ئارقىلىق ئۇلارغا ئۆي باشقۇرۇشنى ۋە تۇرمۇش ساۋاتلىرىنى ئۆگىتىمەن.

ئىقتىساد باشقۇرۇش ئۇسۇلى

يولدىشىم مەلۇم بىر زاۋۇتتا ئىشلەيتتى. ئاللاھ بىزگە تۆت قىز پەرزەنت ئاتا قىلغان ئىدى. يولدىشىمنىڭ مائاشى ئىنتايىن تۆۋەن بولغاچقا، مائاشىنى ئالغاندا زۆرۈر چىقىملىرى ئۈچۈن كېتەرلىك پۇللارنى ئايرىۋېلىپ، قالغان قىسمىنى ماڭا تۇتقۇزاتتى. مەن قىزلىرىم بىلەن بىرگە ئولتۇرۇپ بۇ پۇللارنى بىر ئايلىق چىقىملارغا چېچىپ، ئىقتىسادچانلىق بىلەن يەتكۈزۈپ چىقىم قىلاتتۇق. بىر ئاي ئىچىدە كېتىدىغان چىقىملارنىڭ ھەممىسىنى قىزلىرىم ئۆز قولى بىلەن خاتىرىلەيدىغان بولغاچقا، ئۇلار پۇلنىڭ قەدرىگە يېتىپ ناھايىتى ئىقتىسادچان ۋە سەۋرچان چوڭ بولدى.

تۆت دانە كونۇپرت

ئانام ماڭا ئائىلە چىقىملىرىنى ئۆزگىچە باشقۇرۇش ئۇسۇلىنى ئۆگەتتى. بۇ ئۇسۇل ئارقىلىق بىز ئىقتىسادچانلىق، سەۋرچانلىق ۋە ئۈمىدۋارلىقنى ئۆگىنىۋالىدۇق. ئەينى چاغدا كۆپىنچە ئىشچى ـ خىزمەتچىلەرنىڭ مائاشى ھەرقانچە تېجەپ ئىشلەتسەمۇ يىگىرمە ـ يىگىرمە بەش كۈننىڭ نېرىسىغا يەتمەيتتى. نەتىجىدە كۆپىنچە ئائىلىلەر ئاي ئاخىرىدىكى بىر ھەپتىدە قەرز ئېلىشقا ياكى ئىنتايىن قىينچىلىق بىلەن تۇرمۇش كەچۈرۈشكە مەجبۇر بولاتتى. ئەمما ئانام ناھايىتى ئاقىلانە بىر تەدبىر بىلەن بىزنىڭ تۇرمۇش قىينچىلىقلىرىمىزنى ھەل قىلغان ئىدى. ھەر ئاينىڭ بېشىدا كەلگەن مائاشنى تۆتكە بۆلۈپ، ئۇنى تۆت دانە كونۇپىرت ئىچىگە سېلىپ، كونۇپىرت ئۈستىگە بىرىنچى ھەپتە، ئىككىنچى ھەپتە، ئۈچىنچى ھەپتە، تۆتىنچى ھەپتە دەپ تەرتىپ بىلەن يېزىپ قويۇاتتى.

ئانام بىرىنچى ھەپتىسى بىرىنچى كونۇپىرتنى ئېچىپ، ئىچىدىكى پۇللارنى چىقىم قىلىشقا باشلايتتى. بۇ پۇللار بەش ـ ئالتە كۈندىن ئارتۇق يەتمەيتتى. ھەپتە ئاخىرىدا چوقۇم بىر ـ ئىككى كۈن پۇلسىز قالاتتۇق. بىز بۇ كۈنلەرنى ئىككىنچى ھەپتىنىڭ باشلىنىپ بىر يېڭى كونۇپىرتنىڭ ئېچىلىشىنى تەقەززا قىلىپ، ناھايىتى سەۋرچانلىق بىلەن ئۆتكۈزەتتۇق. ئىككىنچى ھەپتىنىڭ كونۇپىرتىدىكى پۇل تۈگىسە، ئۈچىنچى ھەپتىلىك كونۇپىرتنىڭ ئېچىلىشىنى، ئۈچىنچى ھەپتىلىك كونۇپىرتتىكى پۇل تۈگىسە، تۆتىنچى ھەپتىلىك كونۇپىرتنىڭ ئېچىلىشىنى كۈتۈپ ئۆتكۈزەتتۇق. شۇنداق قىلىپ بىز بىر ئاي ئىچىدە تەخمىنەن سەككىز ـ ئون كۈن پۇلسىز قالاتتۇق. ئەمما پۇلسىز ئۆتكەن كۈنلەر ئاي ئاخىرىدا بىراقلا يىغىلىپ قالمايدىغان بولغاچقا، بىز بۇ ئېغىر كۈنلەرنىمۇ چاندۇرماي ئۆتكۈزۈۋېتەتتۇق.

يول يۈرگەندە دادىڭىز قولىڭىزنى تۇتۇپ ماڭسا قانداق ھېسسىياتتا بولىسىز؟

دادام پات ـ پات دوختۇرخانىغا بېرىپ، بۆرىكنى تازىلىتاتتى. مەنمۇ ھەر قېتىم ئۇنىڭغا ھەمراھ بولۇپ باراتتىم. دوختۇرخاندىن قايتىش جەريانىدا يولدىن كېسىپ ئۆتۈشكە توغرا كەلگەندە دادام قولۇمنى چىڭ تۇتۇپ:

ـ ئوغلۇم! مەن سەندىن ئايرىلىپ قېلىشنى خالىمايمەن، دىققەت قىل! ـ دەيتتى.

دادام كېسەلچان ھەم ياشىنىپ قالغان بولسىمۇ: «سەن مېنى ئۆتكۈزۈپ قوي» دېمەستىن، ئۆزى قولۇمدىن تۇتۇپ، مېنى بىخەتەر ھالدا ئۆتكۈزۈپ قويماقچى بولغانلىقىغا قاراپ دادامنىڭ مېنى ھەقىقەتەن ياخشى كۆرىدىغانلىقىنى بىلگەن ئىدىم. بۇ ماڭا نىسبەتەن ھاياتىمدىكى ئۇنتۇلماس بىر ئىش بولۇپ قالغان ئىدى.

خوش كەلدىڭىز، جېنىم قىزىم!

دادام ئىنتايىن ئاق كۆڭۈل، مېھرىبان كىشى ئىدى. مەكتەپتىن قايتىپ، ئىشىكتىن كىرگەن هامانلا ماڭا:

ـ خوش كەلدىڭىز، جېنىم قىزىم! كېلىڭ، كۆزۈمنىڭ نۇرى! ئۈمىد چىرىغىم! ـ دەيتتى.

دادامنىڭ شۇنداق چىرايلىق سۆزلەر بىلەن ئىللىق قارشى ئېلىشى ماڭا چەكسىز بەخت هېس قىلدۇراتتى. سىرتلاردا قىلىدىغان ئىشلىرىم تۈگىگەن هامان ئۆيىدە مېنى كۆرۈشكە تەقەززا بولۇۋاتقان، ماڭا كۆڭۈل بۆلىدىغان مېھرىبان دادامنىڭ بارلىقىنى ئەسلەيمەن ـ دە، دەرهال ئۆيگە قايتىپ كېلىمەن. بەزى قىزلاردەك ئۆيدىن كۆڭلۈم ئاغرىسا سىرتقا، سىرتتىن ئاغرىنسام قالايمىقان يەرلەرگە كېتىپ قالمايمەن.

دادامنىڭ ئىللىق مۇئامىلىسى مېنىڭ دەرسلەرنى ياخشى ئۆگىنىپ، ئىمتىهان نەتىجىلىرىمنىڭ يۇقىرى بولۇشىغىمۇ ئالاهىدە تۈرتكە بولغان ئىدى.

مەن توي قىلغاندىن كېيىن يولدىشىم بىلەن بىرگە ئاتا ـ ئانامنىڭ ئۆيىدىن ئۇزاق بىر مەهەللىدە ئولتۇرۇپ قالدىم. شۇنداقتىمۇ پۇرسەت تاپسامىلا ئاتا ـ ئانامنى يوقلاپ باراتتىم. دادام مېنى هەر قېتىم كۆرگەن هامان چىرايىغا كۈلكە يۈگۈرۈپ ئانامغا:

ـ ئانىسى، قاراڭلا! قىزىمىز كەپتۇ، ئۆيىمىزگە خۇشاللىق كەپتۇ، ـ دەپ قىن ـ قىنىغا پاتماي قالاتتى. مېنى تۇيۇقسىز كۆرگەن ئانامنىڭ خۇشاللىقتىن گۈلقەقەلىرى ئېچىلىپ كېتەتتى. مەن ئۇلارنى ۋاقتىدا يوقلاپ تۇرالمىسامۇ، هەر قېتىم كۆرۈشۈش ئۈچۈن بارغىنىمدا ئۇلار مېنى ئەنە شۇنداق ئىللىق چىراي قارشى ئالاتتى.

دادام 88 ياشقا كىرگەن يىلى ناهايىتى ئېغىر بىتاپ بولۇپ يېتىپ قالدى.

بىر كۈنى يوقلاش ئۇچۇن بارغىنىمدا ئۇ ناھايىتى خۇشال بولۇپ ئانامغا:

ـ قاراڭلا، ئانىسى! كىم كەپتۇ؟ كۆڭلۈمنىڭ نۇرى كەپتۇ ئەمەسمۇ؟! ئانىسى، تاماق تەييارلاڭلار! ـ دېدى.

تاماق تەييار بولغاندا ھەممىمىز بىرگە ئولتۇرۇپ تاماق يېدۇق. كىم بىلسۇن؟ شۇ قېتىمقى تاماق دادام بىلەن يېگەن ئاخىرقى تامقىم بولۇپ قالدى.

مەن دادامنىڭ تۇرتكسىدە كىتاب ئوقۇيدىغان بولدۇم

دادام ئوقۇش - يېزىشنى بىلمەيدىغان، ساۋاتسىز ئادەم ئىدى. كىچىك ۋاقتىمىزدا ئۇ بىزگە گېزىت - ژۇرناللارنى ئەكېلىپ بېرىپ:

- بالىلىرىم! كىچىك ۋاقتىمدا مەن مەكتەپتە ئوقۇيالمىغان بولغاچقا، ئوقۇش - يېزىش نېمىتىدىن مەھرۇم قالغان ئىدىم. شۇڭا سىلەرنىڭ ياخشى كىتابلارنى كۆپ ئوقۇپ، دىن ۋە دۇنيانى ياخشى چۈشىنىدىغان، بىلىملىك، قابىلىيەتلىك ئادەم بولۇشۇڭلارنى ئۈمىد قىلىمەن، - دەيتتى.

دادامنىڭ بىزنى ئىزچىل كىتاب ئوقۇشقا قىزىقتۇرۇشى نەتىجىسىدە بىز ئىلىم - بىلىمنى سۆيىدىغان، كىتاب ئوقۇشقا ئامراق بولۇپ كەتتۇق. چوڭ بولغاندا ھەممىمىز ئالىي مەلۇماتلىق كىشىلەردىن بولدۇق. يەنە تېخى ھەربىرىمىزنىڭ ئۆيىدە مەخسۇس كۈتۈپخانىلىرىمىزمۇ بار بولدى.

ئانامنىڭ هەدىيەسى

يۇرتىمىزدا قىز بالا تۇي قىلغاندىن كېيىن ئانىسى هېيت ـ بايرام، رامىزان دېگەندەك مۇبارەك كۈنلەردە قىزىنىڭ ئۆيىگە ئېسىل يېمەك ـ ئىچمەك، تاتلىق ـ تۇرۇملارنى ئېلىپ يوقلاپ باردىغان ئادەت بار ئىدى. ئەمما مەن تۇي قىلىپ چىقىپ كەتكەندىن كېيىن ئانام مۇبارەك كۈنلەردە ئۆيىمىزگە يېمەك ـ ئىچمەكلەرنىڭ ئورنىغا نۇرغۇنلىغان ياخشى كىتابلارنى ئېلىپ كېلىپ:

ـ مەن سىلەرنىڭ جىسمىڭلار ئۈچۈن ئەمەس، روھىڭلار ۋە ئەقلىڭلار ئۈچۈن ئوزۇق ئېلىپ كەلدىم، ـ دەيتتى.

يىللارنىڭ ئۆتۈشىگە ئەگىشىپ ئۆيىمىزدە ئانام هەدىيە قىلغان كىتابلاردىن كىچىككىنە بىر كۈتۈپخانا بارلىققا كەلدى. مەن كۈتۈپخانىغا كىرىپ، هەر قېتىم شۇ كىتابلارنى ئوقۇغىنىمدا ئانامنى ئەسلەپ كۆزلىرىمگە ياش ئالىمەن.

ئوغلۇم، ئىستىغپار بىلەن قۇلاقلىرىڭنى يۇيۇۋەتكىن!

مەھەللىمىزدىكى بەزى بالىلار ناھايىتى ئەخلاقسىز بولۇپ، ھەرخىل سەت گەپلەر بىلەن چاقچاقلىشىدىغان ناچار ئادەت يېتىلدۇرۇۋالغان ئىدى. مېنىڭ بەش ياشقا كىرگەن ئوغلۇممۇ كوچىدىكى بالىلاردىن بەزى سەت گەپلەرنى ئاڭلاپ، ئۆيگە كىرگەندە مەندىن ئۇنىڭ مەنىسىنى سورايتتى. مەن بالامنىڭ ئەقلىگە مۇناسىپ ھالدا، شەرمى ـ ھايا بىلەن سىلىقلاشتۇرۇپ چۈشەندۈرگەندىن كېيىن ئوغلۇمغا:

ـ ئوغلۇم! بۇنداق سەت گەپلەرنى ئاڭلاش قۇلاقنى بۇلغايدۇ. شۇڭا سىز بۇنداق سۆزلەرنى ئاڭلىغاندا ئىستىغپار ئېيتىڭ! ـ دەيتتىم ۋە ئۇنىڭغا ئىستىغپار ئېيتىشنى ئۆگىتىپ قويۇاتتىم.

شۇنىڭدىن تارتىپ سۆيۈملۈك ئوغلۇم دوستلىرىدىن بىرەر ناچار گەپ ـ سۆز ئاڭلاپ قالسا، دەرھال ئىستىغپار ئېيتىدىغان بولدى. ئۇ بەزى كۈنلىرى:

ـ دادا! مەن بۈگۈن 20 قېتىم ئىستىغپار ئېيتتىم، ـ دەيتتى.

بۇنىڭ مەنىسى مەن بۈگۈن كوچىدا 20 قېتىم سەت گەپ ئاڭلاپ قالدىم دېگەنلىك ئىدى. شۇنداق چاغلاردا مەن ئۇنىڭغا ئۇنداق بالىلار بىلەن ئارىلاشماسلىق ۋە ئۇلارنىڭ سۆزلىرىنى ئاڭلىماسلىق ھەققىدە نەسىھەت قىلاتتىم.

مانا بۇ يىل ئوغلۇم 21 ياشقا كىردى. ئۇ ھازىر تېببابەت فاكۇلتېتىدا ئوقۇۋاتىدۇ. ئاللاھنىڭ يارىدىمى بىلەن ئۇ ناھايىتى گۈزەل ئەخلاقلىق، ئېسىل يىگىت بولدى.

ئوغلۇم، كېچىلىك ئۇيقۇنى قولدىن بەرمەڭ!

مەن كىچىك ۋاقىتلىرىمدا كېچىلىرى ئۇخلىماي تېلېۋىزور كۆرەتتىم. ئۇخلاش ۋاقتى يېتىپ كەلسىمۇ دادامغا داۋاملىق:

ـ دادا! مېنىڭ ئۇخلىغۇم يوق، بىرگە ئولتۇرۇپ كىنو كۆرەيلىچۇ، ـ دەپ تۇرۇۋالاتتىم.

بۇنداق چاغلاردا دادام ماڭا ئاچچىقلانماستىن، سىلىق تەربىيە قىلىپ:

ـ ئوغلۇم! كېچىسى تېلېۋىزور كۆرگەندىن ئۇخلىغان ياخشى. كېچىدە ياخشى ئۇخلىمىساڭ، ساغلاملىقىڭغا ھەم كۈندۈزدىكى نۇرغۇن پائالىيەتلىرىڭگە تەسىر يېتىدۇ، ـ دەيتتى.

دادامنىڭ بۇ سۆزلىرى ئاستا ـ ئاستا قەلبىمگە سىڭدى. ئەمدىلىكتە مەن كېچىلىرى ئەھمىيەتسىز ئىشلارغا بېرىلىپ، ۋاقتىمنى بىھۇدە زايە قىلمايدىغان بولدۇم.

بالىلار ئاتا – ئانىسىنى ئۈلگە قىلىدۇ

ئوغلۇم ماڭا بىر پارچە خەت يېزىپ: «دادا! سۆزۈمگە ھۆرمەت قىلىپ، تېلېۋىزورنىڭ تىزگىنىكىنى ماڭا بەرگەن بولسىڭىز» دەپتۇ.

ئوغلۇمنىڭ سۆزى مېنى ئويلاندۇرۇپ قويدى. ئۇ تېلېۋىزورنى مەندىن تارتىۋالغاندەك ھېسسىياتتا بولدۇم ـ دە، بۇنىڭ سەۋەبى ھەققىدە ئويلاندىم. ئەسلىدە خاتالىق ئۆزۈمدە ئىكەن. چۈنكى، مەنمۇ تېلېۋىزورنى كۆپ كۆرەتتىم. ھەتتا ئائىلە بويىچە سۆھبەتلىشىشنىڭ ئەڭ ياخشى پۇرسىتى بولغان تاماق ۋاقتىلىرىدىمۇ تېلېۋىزوردا كۈندىلىك خەۋەرلەرنى ۋە سۆھبەت پىروگراممىلىرىنى كۆرۈش ئۈچۈن ئوغلۇمنىڭ جىم ئولتۇرۇشىنى تەلەپ قىلاتتىم.

دېمەك، ئەسلىدە تېلېۋىزورغا مەن ئۇنىڭدىن بەكرەك ئامراق ئىكەنمەن، شۇڭا ئۇ مېنى دورىماقچى بولغان ئىكەن.

مەن بۇلارنى ھېس قىلغاندىن كېيىن تاماق يېگەندە قەتئىي تېلېۋىزور كۆرمەسلىكنى قارار قىلدىم. بۇ ئۇسۇلمۇ ناھايىتى ياخشى ئۇنۇم بەردى. بۇ ئارقىلىق مەن ئۆزۈمنى ۋە ئوغلۇمنى تېلېۋىزورنىڭ يامان تەسىرىدىن قۇتقۇزۇۋالغان بولدۇم.

مانا ئەمدى بىز ئائىلە بويىچە تاماق ئۈستىدە پاراڭلىشىپ، ۋاقتىمىزنى ناھايىتى كۆڭۈللۈك ھەم مەنىلىك ئۆتكۈزىدىغان بولدۇق.

سلەرگە هالال لوقما يېگۈزۈش ئۈچۈن...

دادام ئىش پىرىنسىپلىرىغا بەكمۇ ئەمەل قىلىدىغان، پىرىنسىپچان ئادەم بولۇپ، ئادەتتە ھەر كۈنى ئىشقا كېچىكىش ئۈياقتا تۇرسۇن، يېرىم سائەت بۇرۇن باراتتى.

بىر كۈنى مەن ھەيران بولۇپ دادامدىن:

ـ نېمىشقا باشقىلاردىن يېرىم سائەت بۇرۇن بارىسىز؟ ـ دەپ سورىغان ئىدىم، دادام:

ـ سلەرگە هالال لوقما يېگۈزۈش ئۈچۈن، ـ دەپ جاۋاب بەردى.

ـ دادا! چۈشەنمىدىم. قانداقسىگە ئۇنداق بولىدۇ؟ ـ دېدىم مەن تېخىمۇ ھەيران بولۇپ.

ـ بالام! مەسىلەن، بىز مەلۇم بىر زاۋۇتتا سەككىز سائەت ئىشلەشكە كېلىشكەن بولساق، ئۇ يەردە چوقۇم تولۇق سەككىز سائەت ئىشلىشىمىز كېرەك. بۇرۇنراق بېرىپ ياخشى ئىشلەپ، خوجايىننى مەمنۇن قىلساق، ئىشلىگەن پۇلىمىز بىزگە هالال ھەم بەرىكەتلىك بولىدۇ، ئەمەسمۇ؟

دادام شۇنداق دېگىنىچە مەنىلىك كۈلۈپ قويۇپ، سىرتقا چىقىپ كەتتى.

ئارىدىن بىرقانچە يىللار ئۆتتى. دادامنىڭ سەممىيلىكىنىڭ نەتىجىسىدە ئائىلىمىز ياخشىلىق ۋە بەرىكەتكە تولۇپ، بىزمۇ باي بولدۇق.

ئۇنتۇلماس ساۋاق

ئەمدىلا ئون ياشقا كىرگەن چاغلىرىم ئىدى. دادام مەلۇم بىر شىركەتنىڭ ئاددىي ئىشچىسى بولۇپ، ئادەتتە كەچكىچە ئىشلەپ، ئۆيگە كېچە سائەت ئون ئىككىلەردە قايتىپ كېلەتتى.

بىر كېچىسى ھاۋا قاتتىق سوغۇپ كەتتى. ئانام مېنى نان ئېلىپ كېلىشكە بۇيرۇدى. ئۆيگە قايتىپ كەلگەندە ناۋاينىڭ بىر نانىنى ئارتۇق بەرگەنلىكىنى بىلگەن ئانام دەرھال:

ـ يۈر، بالام! بۇ نانىنى ناۋايغا قايتۇرۇپ بەرگىن ياكى ئۇنىڭ پۇلىنى بېرىپ كەل! چاپسان بول، ئوغلۇم! ـ دېدى.

ئانامنىڭ بەندە ھەققى مەسىلىسىدىكى قەتئىيلىكى ماڭا ئىنتايىن تەسىر قىلدى ھەمدە ئۆمرۈمدىكى ئۇنتۇلماس بىر ساۋاق بولدى.

هېيتلىق داستىخان

مەن باشلانغۇچنىڭ بىرىنچى يىللىقىدا ئوقۇيدىغان مەزگىللەردە سىنىپ باشلىقى بولدۇم. ئۇ چاغلاردا مەكتەپنىڭ شارائىتى دېگۈدەك ياخشى ئەمەس ئىدى. ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئۈستەللىرىگە داستىخانغا ئوخشاش رەختلەر قويۇلاتتى.

هېيت هارپىسىدا مۇئەللىم ئوقۇغۇچىلارغا داستىخانلارنى ئائىلىلىرىگە ئاپىرىپ، هېيتلىق دەم ئېلىشتىن كېيىن يۇيۇپ ئەكېلىشنى ئېيتتى. مەن داستىخاننى ئۆيگە ئەكېلىپ، پاكىز يۇيۇپ، ئۆيىمىزدىكى ئۈستەلنىڭ ئۈستىگە سالدىم. ئانام بۇنى كۆرۈپ هەيرانلىق بىلەن:

ـ قىزىم! بۇ نەدىن كەلدى؟ ـ دېدى.

مەن ئەھۋالنى چۈشەندۈرگەندىن كېيىن ئانام:

ـ بۇ قىلغىنىڭىز توغرا بولمىدى، قىزىم! بۇنى بىز ئىشلىتىۋالساق بولمايدۇ. چۈنكى، بۇ مەكتەپكە ئائىت نەرسە، ـ دېدى ۋە ئىشكاپتىكى رەختلەردىن بىرنى ئېلىپلا ئۈستەلگە ماسلاشتۇرۇپ كېسىپ، داستىخان تەييارلىغاندىن كېيىن يەنە مۇنداق دېدى:

ـ ئاددىي بولسىمۇ هالال نەرسە ئەۋزەل، قىزىم! ئۆزىمىزنىڭ بولمىغان نەرسىلەرنى ئىشلىتىۋالساق توغرا بولمايدۇ. بىز هېيتتا ئاددىي بولسىمۇ ئۆزىمىزگە ئائىت نەرسىلەرنى ئىشلىتەيلى.

ئانامنىڭ بۇ تەربىيەسى هاياتىمدىكى ئۇنتۇلماس دەرس بولدى.

تىپىۋىلىنغان پۇل

ئانام مىنى ئامانەتچان، ئىشەنچلىك قىلىپ يېتىلدۇرۇش مەقسىتىدە سىناپ بېقىش ئۈچۈن ئۆينىڭ ئىچىدە كۆزۈمگە ئاسان چېلىقىدىغان يەرلەرگە پۇل قويۇپ قوياتتى. مەن ئۇ پۇلنى تىپىۋىلىپ ئانامغا بېرەتتىم. ئانام ناھايىتى خۇشال بولۇپ، مىنى ماختىغىنىچە مۇكاپات بېرەتتى. بۇ ئەھۋال نۇرغۇن قېتىم تەكرارلانغاندىن كېيىن مەن ئامانەتچانلىقنىڭ نەقەدەر گۈزەل خىسلەت ئىكەنلىكىنى بىلىپ يەتتىم. ئاللاھنىڭ يارىدىمى بىلەن ھەرقانداق ئىشتا سەمىمىي بولۇپ كەلدىم.

ئاشقان پۇل

تەخمىنەن 30 يىل ئىلگىرىكى ئىش ئىدى. مەلۇم بىر خىرىستىياننىڭ دۇكىنىدىن بىر نەرسە سېتىۋالغان ئىدىم. ئۇ ماڭا سەۋەنلىكتىن ئاشقان پۇلنى ئارتۇق قايتۇرۇپ بېرىپتۇ. ئۆيگە قايتقاندىن كېيىن ئەھۋالنى ئانامغا ئېيتىپ، ئارتۇق قايتۇرۇپ بەرگەن پۇللارنىڭ خۇددى كاپىرلاردىن ئېلىنغان غەنىيمەتكە ئوخشاش ھالال بولىدىغانلىقىنى ئېيتقان ئىدىم، ئانام ماڭا:

ـ ئوغلۇم! سەن ئاللاھنىڭ مۇنۇ سۆزىنى ئوقۇمىدىڭمۇ؟ ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ: ﴿(كۇففارلاردىن) سىلەر بىلەن ئۇرۇش قىلمىغان ۋە سىلەرنى يۇرتۇڭلاردىن ھەيدەپ چىقارمىغانلارغا كەلسەك، ئاللاھ ئۇلارغا ياخشىلىق قىلىشىڭلاردىن، ئۇلارغا ئادىل بولۇشۇڭلاردىن سىلەرنى توسىمايدۇ. شۇبھىسىزكى، ئاللاھ ئادىللارنى دوست تۇتىدۇ. ئاللاھ دىن ئۇچۇن سىلەر بىلەن ئۇرۇشقان، سىلەرنى يۇرتۇڭلاردىن ھەيدەپ چىقارغان ۋە سىلەرنى ھەيدەپ چىقىرىشقا يارىدەملەشكەنلەرنى دوست تۇتۇشۇڭلاردىن سىلەرنى توسىدۇ. كىمكى ئۇلارنى دوست تۇتىدىكەن، ئۇلار زالىملاردۇر﴾[27]. بۇ يەردىكى خىرىستىيانلار دىنىمىزغا دۇشمەنلىك قىلمايدۇ. شۇڭا ئۇلارنىڭ ھەققىنى ئېلىۋېلىشىمىز توغرا بولمايدۇ. سەن دەرھال بېرىپ ئۇنىڭ ھەققىنى قايتۇرۇپ بەرگىن! ـ دېدى.

شۇنىڭ بىلەن مەن خىرىستىيان دۇكاندارنىڭ يېنىغا بېرىپ، پۇلنى قايتۇرۇپ بەرگەن ئىدىم، ئۇ مېنىڭ سەممىي ۋە ئامانەتچان ئىكەنلىكىمنى ماختاپ، ئاددىي بولسىمۇ بىر ھەدىيە بەردى. شۇ كۈندىن بېرى مەن ھېچكىمنىڭ ئىشەنچىسىنى يەردە قويمىدىم. داۋاملىق ئامانەتچان بولۇپ كېلىۋاتىمەن.

[27] مۇمتەھىنە سۈرىسى، 8ـ9 ـ ئايەتلەر.

كەچۈرۈلمەيدىغان گۇناھ

بىر كۈنى مەن ئۆيگە قايتىش يولۇمدا دادامنىڭ ئىش ئورنىغا يېقىن يەردىن ئۆتۈپ قالدىم ـ دە، دادام بىلەن بىرگە قايتاي دەپ يېنىغا كىردىم. داداممۇ ئىشتىن چۈشەيلا دەپ تۇرغان ئىكەن. دادام مېنى تەبەسسۇم بىلەن قارشى ئالدى. بۇ كۈن دادامنىڭ مائاشىنى ئالغان كۈنى ئىكەن. ئۆيگە قايتىۋېتىپ دادام تۈيۇقسىز مەندىن قەغەز ـ قەلەم سوراپ قالدى. مەن قەلىمنى بەردىم، ئەمما قەغەز تاپالمىدىم. دادام ئۈياق ـ بۇياققا قاراپ يولدىن بىر پارچە قەغەز تاپتى ـ دە، ئۇنى قاتلاپ، ئىچىگە مەلۇم مىقداردا پۇل سېلىپ، ئۈستىگە بىر نەرسىلەرنى يازدى.

مەن ھەيرانلىق بىلەن دادامدىن نېمە ئىش ئىكەنلىكىنى سورىغان ئىدىم، دادام:

ـ بىر دوستۇمدىن مەلۇم مىقداردا قەرز ئالغان ئىدىم. ئۆيگە قايتىپ بارغىچە ئەجەل كېلىپ، ئۆلۈپ كەتسەم، قايتۇرالماي قېلىشتىن ئەنسىرىدىم. شۇڭا بۇنى بىز ئۆيگە كىرىشتىن بۇرۇن قايتۇرۇپ بېرەيلى. ئەگەر يولدا ئۆلۈپ كېتىپ قالسام، مۇشۇ خەتكە ئاساسەن بۇ پۇلنى ئۇنىڭ ئۆيىگە ئاپىرىپ بەرسەڭ بولىدۇ. قىيامەت كۈنى بەندىنىڭ ھەرقانداق گۇناھى مەغپىرەت قىلىنسىمۇ، قەرز كەچۈرۈلمەيدۇ، ـ دېدى.

مەن دادامنىڭ بۇ ئىشلىرىدىن قەرزنى ۋاقتىدا قايتۇرۇشنىڭ ناھايىتى مۇھىملىقىنى بىلىۋالدىم.

باللىرىڭىزنى بەزى پۇل - مۇئامىلە ئىشلىرىڭىزغا يارەملەشتۈرۈڭ!

مەلۇم بىر كىشى مۇنداق دەيدۇ:

باشلانغۇچ مەكتەپنىڭ ئۇچىنچى يىللىقىدا ئوقۇيدىغان چاغلىرىم ئىدى. دادام بىر دوستىدىن مەلۇم مىقداردا قەرز ئالغان ئىكەن. قولىغا پۇل كىرگەندە ماڭا پۇل تۇتقۇزۇپ، قەرز ئىگىسىگە يەتكۈزۈپ بېرىشىمنى ھاۋالە قىلدى. دادامنىڭ شۇنچىۋالا جىق پۇلنى ماڭا تۇتقۇزۇپ، يىراقتىكى ئىگىسىگە يەتكۈزۈپ بېرىشكە ھاۋالە قىلغانلىقى ماڭا ھەقىقەتەن ئىشەنچ قىلغانلىقى ئىدى. دادام مېنى ئىلگىرى بىرقانچە قېتىم پۇل كۆتۈرۈش ئىشلىرىدا سىناپ چېنىقتۇرغان ۋە ماڭا پۇلنى قانداق ساقلاشنى ئۆگەتكەن ئىدى. ئاللاھنىڭ يارىدىمى بىلەن مەن بۇ كۆپ مىقداردىكى پۇلنىمۇ تىنچ - ئامان ئىگىسىگە يەتكۈزۈپ بەردىم.

مەن دادامنىڭ قەرز قايتۇرۇشقا ئالاھىدە ئەھمىيەت بەرگەنلىكىدىن مەسئۇلىيەتنى ئادا قىلىش، قەرزنى ۋاقتىدا قايتۇرۇشتىن ئىبارەت ئىككى مۇھىم ساۋاق ئالدىم.

باللىرىڭىزنىڭ ئەخلاقىنى تۈزىتىشكە ئىشەنچىڭىز بارمۇ؟

مەن دائىم باللىرىمغا ئۈمىد بېغىشلاشقا تىرىشىپ، ئۇلارنىڭ كەيپىياتى ياخشى چاغدا:

ـ باللىرىم! سىلەر ھەققەتەن قابىلىيەتلىك، مەن سىلەرنىڭ كەلگۈسىڭلارنىڭ پارلاق بولىدىغانلىقىغا ئىشىنىمەن، ـ دەيمەن.

بەزىدە ئۇلار مەندىن:

ـ ئانا! بىزنىڭ بەزى يېتەرسىزلىكلىرىمىزمۇ بار. چوڭ بولغاندا قانداقمۇ ياراملىق ئادەم بولالايمىز؟ ـ دەپ سورايدۇ.

بۇ چاغدا مەن ئۇلارغا ئىلگىرى ئۆتكەن بەزى داڭلىق شەخسلەرنىڭ تارىخىنى چۈشەندۈرۈپ، ئۇلارنىڭمۇ ئەسلىدە نۇرغۇن يېتەرسىزلىكلىرى بارلىقىنى ئېيتىمەن. ھەتتا بەزىلىرىنىڭ دەرسلەردە ناھايىتى ناچار بولسىمۇ، ئاخىرىدا مۇۋەپپەقىيەتكە ئېرىشكەنلىكى ھەققىدىكى سەرگۈزەشتىلىرىنى سۆزلەپ بېرىمەن.

بالىڭىزغا دۇئا قىلىشتىن توختاپ قالدىڭىزمۇ؟

نۇھ ئەلەيھىسسالام كاپىر ئوغلى ئۈچۈنمۇ دۇئا قىلاتتى. ھەتتا ئۇ تۇپان بالاسى يۈز بەرگەندە ئۆزى بىلەن كېمىگە چىقىۋېلىشنى رەت قىلغان ئوغلى ھەققىدىمۇ ئاللاھقا دۇئا قىلىپ مۇنداق دېگەن ئىدى: ﴿پەرۋەردىگارىم! ئوغلۇم مېنىڭ ئائىلەمدىكىلەردىن ئىدى (سەن ماڭا ئۇلارنىڭ نىجات تېپىشنى ۋەدە قىلغان ئىدىڭ)، سېنىڭ ۋەدەڭ ئەلۋەتتە ھەقتۇر، سەن ھەققەتەن ئەڭ توغرا ھۆكۈم قىلغۇچىسەن﴾ دېدى[28].

ئۇنىڭغا جاۋابەن ئاللاھ: ﴿ئى نۇھ! ئۇ (مەن نىجات تېپىشنى ۋەدە قىلغان) ئائىلەڭدىكىلەردىن ئەمەس، ئۇنىڭ ئەمەلى يامانىدۇر، سەن ئېنىق بىلمىگەن نەرسەڭنى مەندىن سورىمىغىن، مەن سېنىڭ جاھىللاردىن بولماسلىقىڭنى نەسىھەت قىلىمەن﴾[29] دېدى.

دېمەك، نۇھ ئەلەيھىسسالام تاكى ئاللاھ چەكلىگەنگە قەدەر ئوغلىغا دۇئا قىلىشتىن توختاپ قالمىدى. ئاتا ـ ئانا بولغۇچى بالىلىرى ئۈچۈن ھەرقانداق ۋاقىتتا دۇئا قىلىشتىن توختىماسلىقى، ھەتتا كاپىر بولغان تەقدىردىمۇ ئۇنىڭ ھىدايىتى ئۈچۈن ئىزچىل دۇئا قىلىشى لازىم.

[28] ھۇد سۈرىسى، 45 ـ ئايەت.

[29] ھۇد سۈرىسى، 46 ـ ئايەت.

هەپتىلىك ئىبادەت جەدۋىلى

دادام بىزگە نامىز، قۇرئان تىلاۋىتى، كۈندىلىك زىكىر ـ تەسبىھلەر قاتارلىق نۇرغۇنلىغان ئىبادەتلەرنىڭ تىزىملىكى كىرگۈزۈلگەن ھەپتىلىك جەدۋەل تۈزۈپ چىقتى ـ دە، ئۇنىڭ ئىسمىنى «ھەپتىلىك ئىبادەت جەدۋىلى» دەپ ئاتاپ، ھەربىر ئىبادەتكە قارىتا نومۇر بېكىتتى. مەسىلەن، بىر قېتىملىق پەرز نامازغا ئىككى نومۇر، سۈننەت نامازغا ئىككى نومۇر، زۇھا نامىزىغا ئىككى نومۇر، ۋىتىر نامىزىغا ئىككى نومۇر، قۇرئان تىلاۋەت قىلغانغا ئىككى نومۇر، نامازدىن كېيىنكى زىكىرلەرگە ئىككى نومۇر، ئەتىگەن ـ كەچتە ئوقۇلىدىغان زىكىرلەرگە ئىككى نومۇر، كېچىسى ئىككى رەكەت بولسىمۇ تەھەججۇت نامىزى ئوقۇسا بەش نومۇر... دېگەندەك ھەربىر ئىبادەتكە نومۇر بېكىتتى. ھەپتە ئاخىرىدا نومۇرلارنىڭ ئاز ـ كۆپلۈكى بويىچە دەرىجىگە ئايرىپ، مۇكاپات بېرىشنى ئورۇنلاشتۇردى.

بالىلىق چاغلىرىمدا مەن مۇكاپات ئېلىش ئۈچۈن بولسىمۇ ئىبادەت قىلىشقا تىرىشاتتىم. ۋاقتىنىڭ ئۆتۈشى بىلەن قەلبىم بارا ـ بارا ئىبادەتتىن ھۇزۇر ئالىدىغان بولدى. مانا ئەمدى چوڭ بولۇپ ئەقلىمگە كەلدىم. ھازىر دادام ئالەمدىن ئۆتكەن بولسىمۇ، مەن ئاللاھنىڭ مۇكاپاتى ئۈچۈن ئىبادەت قىلىۋاتىمەن.

ئاتا ـ ئانىلار بالىلىرىنى مەكتەپكە يوقلاپ بارغاندا قانداق پوزىتسىيەدە بولۇشى كېرەك؟

بىر كۈنى مەلۇم بىر مەكتەپ مۇدىرى باشلانغۇچنىڭ تۆتىنچى يىللىقىدا ئوقۇۋاتقان بىر قىزنىڭ ئانىسىنى قىزى ھەققىدە پاراڭلىشىش ئۈچۈن مەكتەپكە چاقىردى. قىزنىڭ ئانىسى مەكتەپكە كەلگەندىن كېيىن مەكتەپ مۇدىرى ئۇنى سىنىپقا ئېلىپ كىردى. سىنىپ ئوقۇغۇچىلار بىلەن لىق تولغان ئىدى. مۇئەللىم قىزنىڭ ئانىسىغا پۈتۈن ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئالدىدىلا:

ـ بۇ قىزىڭىز بەك كەپسىز، قەتئىي گەپ ئاڭلىمايدۇ. ھەدىسىلا چاتاق تېرىپلا يۈرىدۇ. ساۋاقداشلىرىنىڭ ھەممىسى ئۇنىڭدىن شىكايەت قىلىدۇ، ـ دېدى.

بۇ گەپنى ئاڭلىغان بىچارە ئانىنىڭ خىجىللىقتىن چىرايى ھۇپپىدە قىزىرىپ كەتتى. ئەمما ئۇنىڭ نېمە قىلغانلىقىنى بىلەمسىز؟

ئۇ تەمكىن ھالدا قىزىنى چاقىردى. قىزى تىترىگەن ھالدا ئورنىدىن تۇرۇپ، ئانىسىنىڭ يېنىغا كەلدى. ئانا قۇچىقىنى كەڭ ئېچىپ، قىزىنى پۈتۈن ساۋاقداشلىرىنىڭ ئالدىدىلا باغرىغا بېسىپ، سۆيۈپ قويغاندىن كېيىن مۇدىر ۋە ئوقۇتقۇچىغا قاراپ مۇنداق دېدى:

ـ كەچۈرۈڭلار! مېنىڭ قىزىم بەك ياخشى. سىلەر ئۇنى چۈشىنەلمەپسىلەر. شۇنداق ۋەدە بېرىمەنكى، سىلەر ئۇنىڭ پات يېقىندا سىنىپ بويىچە ئەڭ ئەخلاقلىق، ئىلغار ئوقۇغۇچى ئىكەنلىكىنى بىلىپ قالىسىلەر.

ئانا شۇنداق دېگىنچە سىنىپتىن چىقىپ كەتتى. قىز مەكتەپتىن قايتىپ كەلگەندە ئۆزىنى ئۇدۇلىلا ئانىسىنىڭ قۇچىقىغا ئېتىپ مۇنداق دېدى:

ـ ئانا! مەن سىزدىن پەخىرلىنىمەن. ساۋاقداشلىرىمنىڭ ئالدىدا مېنى يەرگە قاراتمىدىڭىز، يۈزۈمنى يورۇق قىلدىڭىز. ئاللاھ خالىسا مەنمۇ پات

يېقىندا سىزنىڭ يۈزىڭىزنى يورۇق قىلىمەن. سىزگە بىر ئىشنى دەپ بېرەيمۇ؟ ئەگەر ساۋاقداشلىرىمنىڭ ئالدىدا مېنى ئۇرۇپ، هاقارەتلىگەن بولسىڭىز، مەن تۈگىشىپلا كەتكەن بولاتتىم. ئۆزگىرىشىمۇ ناتايىن ئىدى. مەن سىزگە ۋەدە بېرەي، مەن چوقۇم ئۆزگىرىمەن. سىز دېگەندەك سىنىپ بويىچە ئەڭ ئەخلاقلىق، ئىلغار ئوقۇغۇچى بولىمەن. بۇنىڭدىن كېيىن دەرسكە تېخىمۇ تىرىشىمەن.

راست دېگەندەك قىز ۋەدىسى بويىچە تېخىمۇ تىرىشىپ ئوقۇپ، قىسقا ۋاقىت ئىچىدىلا سىنىپ بويىچە ئىلغار ئوقۇغۇچىلار قاتارىدىن ئورۇن ئالدى هەمدە ئەڭ ئەخلاقلىق قىزلاردىن بولۇپ قالدى.

* * *

تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ ئىككىنچى يىللىقىدا ئوقۇۋاتقان بىر ئوغلۇم بار ئىدى. بىر كۈنى ئۇنىڭ ئوقۇتقۇچىسى مېنى چاقىرىپ:

ـ ئوغلىڭىز سىنىپتا دائىم ئاۋارىچىلىق تېرىپلا يۈرىدۇ. ئۇ هازىر مۇدىر ئىشخانىسىدا. ئۇنىڭغا ئوبدان بىر تەربىيە قىلىپ قويمىسىڭىز بولمايدۇ، ـ دېدى.

مەن دەرهال مۇدىر ئىشخانىسىغا كىردىم. ئىچىم ناهايىتى ئاچچىق بولۇۋاتاتتى. ئەسلىدە مەن كىرىپلا هەممەيلەنگە ئوغلۇمنىڭ ناهايىتى ئەدەپلىك ئىكەنلىكىنى ۋە ئۇنى ياخشى تەربىيەلىگەنلىكىمنى كۆرسىتىپ قويماقچى ئىدىم. شۇ تاپتا ئوغلۇم مۇدىر بىلەنمۇ ئەدەپسىزلەرچە گەپ تالىشىۋاتاتتى. غەزەپتىن ئۆزۈمنى تۇتالمىدىم ـ دە، ئايىغىمنى قولۇمغا ئېلىپ، ئۇنىڭ يۈزىگە كېلىشتۇرۇپ بىرنى ئۇردۇم.

شۇنداق، مەن خاتا قىلدىم، ئۆزۈمنى تۇتالمىغان ئىدىم. ئوغلۇم مېنى كۆرۈپ جىمىپلا قالدى ـ دە، ئۆكسۈپ يىغلاشقا باشلىدى. ئۇزۇمنىڭ چوڭ خاتالىق ئۆتكۈزگەنلىكىمنى هېس قىلىپ، مەنمۇ يىغلىغىنىمچە ئۇنى باغرىمغا باستىم.

ئارىدىن ئون نەچچە يىل ئۆتۈپ كەتتى. ئوغلۇم تىببىي فاكۇلتېتنى

پۈتتۈرۈپ، هازىر مەلۇم بىر دوختۇرخانىدا ياخشى خىزمەت قىلىۋاتىدۇ. ئۇزۇن يىللار ئۆتكەن بولسىمۇ ئۇ مېنىڭ ئۆز ۋاقتىدا مۇدىر ۋە باشقا ئوقۇتقۇچىلارنىڭ ئالدىدا ئۇرغىنىمنى ھەرگىز ئۇنتۇپ قالغىنى يوق. ئۇ ماڭا پات ـ پات مۇنداق دەيدۇ:

ـ ئانا! شۇ چاغدا سىز ئوقۇتقۇچىلارنىڭ ئالدىدا يۈزۈمنى تۆكۈپ، غۇرۇرۇمنى پايخان قىلغان ئىدىڭىز. شۇنىڭدىن بېرى مەن باشقىلارنىڭ ئالدىدا ئۆزۈمنى تۆۋەن كۆرىدىغان بولۇپ قالدىم.

باللارنى مەكتىپگە يوقلاپ بېرىش

ئادەتتە ئاتا ـ ئانىلارنىڭ باللىرىنى مەكتەپكە يوقلاپ بېرىشى ئۇچ تۈرلۈك بولىدۇ:

بىرىنچى، قەرەللىك زىيارەت: قەرەللىك زىيارەت باللارغا خاتىرجەملىك ھېس قىلدۇرۇش ۋە ئوقۇتقۇچىلار بىلەن پاراڭلىشىش ئۈچۈن قىلىنىدىغان زىيارەت بولۇپ، ئادەتتە ئايدا بىر قېتىم بولسا مۇۋاپىق. بۇنداق زىيارەتنىڭ ئوقۇتقۇچىلارغا بالىنىڭ كەينىدە ئۇنىڭغا كۆڭۈل بۆلىدىغان ئاتا ـ ئانىسىنىڭ بارلىقىنى ھېس قىلدۇرۇش، بالىغىمۇ ئۆزىنى قوللاپ ـ قۇۋۋەتلەيدىغان، ئوقۇشىغا كۆڭۈل بۆلىدىغان ئاتا ـ ئانىسىنىڭ بارلىقىنى ھېس قىلدۇرۇش قاتارلىق پايدىلىق تەرەپلىرى بار. بۇ خىل زىيارەتلەردە سىز ئوقۇتقۇچىلارنىڭ بالىڭىزغا كۆيۈنگەنلىكى ئۈچۈن تەشەككۇر بىلدۈرۈشىڭىز كېرەك، شۇنداقلا بالىڭىزنىڭ مەكتەپتىكى ئوقۇش ئەھۋالىنى، ساۋاقداشلار بىلەن بولغان مۇناسىۋىتىنى، پىسخىكىلىق ھالەتلىرىنى بىلىشكە تىرىشىشىڭىز كېرەك. زىيارەت جەريانىدا مۇئەللىمدىن بىرەر سائەت رۇخسەت سوراپ، يېقىن ئەتراپتىكى ئېسىل ئاشخانا ياكى قەھۋەخانىلاردا بالىڭىزغا ياخشى كۆرىدىغان تاماق ۋە ئىچىملىكلەرنى ئېلىپ بېرىپ چىرايلىق پاراڭلاشسىڭىز، بۇلارنىڭ بالىڭىزغا ناھايىتى ياخشى تەسىرى بولىدۇ.

ئىككىنچى، مەلۇم مۇناسىۋەت بىلەن زىيارەت قىلىش: بەزىدە ئائىلىدە تۇي ـ تۆكۈن ياكى بالىلار قاتنىششقا تېگىشلىك بىر قىسىم پائالىيەتلەر بولۇپ قالىدۇ. بۇنداق ئەھۋالىلاردا سىز مەكتەپكە بېرىپ بالىڭىزنى زىيارەت قىلىش بىلەن بىرگە ئوقۇتقۇچىدىن رۇخسەت سوراپ كەلسىڭىز بولىدۇ.

ئۈچىنچى، مەجبۇرىي زىيارەت: مەجبۇرىي زىيارەت ئادەتتە مەكتەپ مۇدىرلىرىنىڭ ياكى مۇئەللىمنىڭ سىزنى مەكتەپكە چاقىرتىشى بىلەن بولىدىغان زىيارەتتۇر. ئۇنىڭدىن باشقا بەزىدە بالىڭىز سىزنىڭ مەكتەپكە كېلىشىڭىزنى

تەلەپ قىلىپ تۇرۇۋالىدۇ. سەۋەبىنى سورىسىڭىز، ئۇ پەقەتلا:

ـ مېنى يوقلاپ مەكتەپكە كېلىشىڭىزنى خالايمەن، ـ دەيدۇ. بۇ چاغدا سىز ئالدىراپ:

ـ بارالمايمەن، ـ دېمەڭ.

بەزىدە بالىڭىز ئاتا ـ ئانىلىرى يوقلاپ كەلگەن ساۋاقداشلىرىغا ھەۋەس قىلىپ، سىزنىڭمۇ يوقلاپ كېلىشىڭىزنى ئارزۇ قىلىدۇ. بەزىدە پىسخىكىلىق بىرەر تۇراقسىزلىق بولۇپ قالغاندا روھىي جەھەتتىن تەسەللى بېرىدىغان غەمگۇزارغا موھتاج بولىدۇ. شۇنداق چاغلاردا ئەگەر بالىڭىز سىزنىڭ مەكتەپكە كېلىشىڭىزنى تەلەپ قىلىپ چىڭ تۇرۇۋالسا، چوقۇم بېرىشىڭىز كېرەك. بەلكى مەكتەپتە بۇنىڭ سەۋەبىنى بىلىپ، ھەل قىلىش چارىسىنى تېپىشىڭىز مۇمكىن.

* * *

مەلۇم بىر دادا مۇنداق دەيدۇ:

مەن كەسىپتە ئۇتۇق قازانغان، ناھايىتى ئالدىراش بىر ئادۋوكات ئىدىم. ئايالىم تۈيۇقسىز ئۆلۈپ كېتىپ، ئانىسىز قالغان قىزىم مېنىڭ مېھىر ـ مۇھەببىتىمگە ئىنتايىن ئېھتىياجلىق بولۇپ قالدى. ئۇ شۇ چاغدا ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ ئۈچىنچى يىللىقىدا ئوقۇيتتى.

بىر كۈنى ئۇ مەندىن مەكتەپكە ئۆزىنى يوقلاپ كېلىشىمنى تەلەپ قىلدى. سەۋەبىنى سورىغان ئىدىم، ئۇ چوقۇم كېلىشىڭىز كېرەك، دەپلا تۇرۇۋالدى. مەن ئۇنىڭ تەلىپىگە قوشۇلۇپ، مەلۇم بىر كۈنى بېرىشقا ۋەدە قىلدىم. كېلىشكەن ۋاقىت كېلىپ، قىزىم مېنى كۈن بويى ئىنتىزارلىق بىلەن مەكتەپتە ساقلاپتۇ. ئەمما مەن ئالدىراشچىلىقتىن ئۇنتۇپ قېلىپ مەكتەپكە بارماپتىمەن. كەچتە ئۆيگە قايتىپ كەلگەندە قىزىم ئاللىقاچان ئۇخلاپ قالغان ئىكەن. ئەتىسى ئەتىگەندە قىزىمغا ئۆزىرىخاھلىق ئېيتىپ، پات يېقىندا ئۇنى چوقۇم مەكتىپىگە يوقلاپ بېرىشقا ۋەدە قىلدىم.

ئارىدىن بىر ئاي ئۆتتى. مەن ھەر كۈنى ئالدىراشچىلىقتا مەكتەپكە بېرىشقا پۇرسەت چىقىرالمىدىم. قىزىممۇ ماڭا بۇ ھەقتە قايتا ئېغىز ئاچمىدى. مەنمۇ

خجىللىقتىن ئۇنىڭغا قايتا ۋەدە قىلمىدىم. ئەمما بىر ئايدىن كېيىن قىزىمنىڭ روھىي ھالىتىدە ئېغىر دەرىجىدە تۇراقسىزلىق يۈز بېرىپ، توپتوغرا يېرىم مەۋسۇم مەكتەپكە بارالمىدى. ئۇ ناھايىتى كەم سۆز، جىمغۇر بولۇپ قالغان ئىدى. مەن بۇ يېرىم مەۋسۇمنى ئۇنىڭ روھىي ھالىتىنى ئەسلىگە كەلتۈرۈپ، ئۇنىڭغا خۇشاللىق بېغىشلاش ئۈچۈن ئۆي بىلەن دوختۇرخانا ئارىسىدا قاتراپ ئۆتكۈزدۇم. بۇ جەريانىدا نۇرغۇن ئىشلىرىمدىن قالدىم. ئىلگىرى كىچىككىنە ۋاقىت چىقىرىشقا چىدىمىغان ئىدىم، مانا ئەمدى نۇرغۇن ئىشلىرىمدىن قالدىم. ئەڭ مۇھىمى، قىزىمنىڭ روھىي ھالىتى تېخىچە ئەسلىگە كېلەلمەي، ئىككىمىز ناھايىتى پەرىشان ھالەتتە ئۆتۈۋاتىمىز. شۇ چاغدا مەن مەكتەپكە بارغان بولسام، بەلكى ئىشنىڭ تېگى ـ تەكتىنى ئۇقۇپ ۋاقتىدا ھەل قىلغان بولارىكەنمەن. ئەپسۇس، شۇ چاغدا بارماپتىمەن. مانا ئەمدى ئۇ ئىشلار سىر پېتى قالدى.

بالىلىرىنى يوقلاپ مەكتەپكە كەلگەن ئاتا - ئانىلارغا نەسىھەت

بالىڭىزنى ھېچكىمنىڭ ئالدىدا تۆۋەن كۆرمەڭ، تىللىماڭ، ئاھانەت قىلماڭ، خارلىماڭ. بالىڭىزنىڭ ئالدىدا ئوقۇتقۇچىسىنى ئەيىبلىمەڭ. سىز بالىڭىزنى يوقلاپ بارغان كۈننى ئۇنىڭ ئۈچۈن ئۇنتۇلماس گۈزەل ئەسلىمىگە ئايلاندۇرۇڭ!

قىزىڭىز بولسا قانداق قىلاتتىڭىز؟

بىر قىز مۇنداق دەيدۇ:

مېنىڭ هاياتىمدىكى ئەڭ قىيىن مەسىلە ئاتا ـ ئانامنىڭ مېنى چۈشەنمەسلىكى ئىدى. مەن نېمىلا قىلسام، ئۇلار مېنى توغرا چۈشەنمەيتتى. ئۇلارغا نىسبەتەن ئەڭ مۇهىمى قىزىنىڭ ئۆزلىرىگە شەرتسىز ئىتائەت قىلىشى ئىدى. ئەمما ئۇلار مېنىڭ نېمىلەرنى ياخشى كۆرۈپ، نېمىلەردىن خۇشال بولىدىغانلىقىمغا پەرۋا قىلىپ كەتمەيتتى. ئۇلارنىڭ نەزىرىدە قىز بالا دېگەن خۇددى دەرس ئۆگىنىش، ئۆيىنىڭ ۋە قېرىنداشلىرىنىڭ ئىشلىرىنى قىلىش ئۈچۈنلا يارىتىلغاندەك ئىدى. ئۇلار ماڭا مېهىر ـ مۇهەببەتنى بەرمىدى. ئويلاپ باقسام، دادام مېنى بىر كۈنمۇ قۇچاقلاپ باققان ئەمەس. ئەمما ئانام پەقەت ئىمتىهاندا ياخشى نەتىجىگە ئېرىشسەملا قۇچاقلاپ قويىاتتى. مېنىڭ ئەڭ چوڭ ئارزۇيۇم ئۇلارنىڭ مۇهەببىتىگە ئېرىشىش بولسىمۇ، يەنىلا ئېرىشەلمەيۋاتىمەن. بۇنىڭدىن كۆڭلۈم ئىنتايىن يېرىم.

قىزىڭىز ئويلىغانلىرىنى يازسۇن!

قىزىڭىزنىڭ ھېس تۇيغۇسى ۋە ئويلىغانلىرىنى بىلىپ تۇرۇش ئۈچۈن ئۇنىڭغا بىر خاتىرە دەپتەر بىلەن يېڭى بىر قەلەم ھەدىيە قىلىپ مۇنداق دەڭ:

ـ قىزىم! بۇ قەغەزگە ئۆزىڭىز ياخشى كۆرىدىغان ئىشلارنى، بىزدىن كۈتىدىغان ئارزۇ ـ ئارمانلىرىڭىزنى ۋە ھەل قىلالمايۋاتقان قىينچىلىقلىرىڭىزنى يېزىڭ! بىزگە يۈز تۇرانە دېيەلمىگەن سۆزلىرىڭىزنىمۇ يېزىڭ. ئاللاھ خالىسا، مەن سىز ئۈچۈن قولۇمدىن كەلگەننى قىلىمەن. بۇ ئۆينى سىز ئەڭ ياخشى كۆرىدىغان ئورۇنغا ئايلاندۇرىمەن. سىزنى ئارزۇ ـ ئارمانلىرىڭىزغا يەتكۈزىمەن.

ئوغلۇم، ئۆزۈڭنىڭ تۇرمۇشنى ئۆزۈڭ رەتلىگىن!

هەپتىلىك دەم ئېلىش كۈنلىرىدە ئوغلۇمغا مۇنداق دەيمەن:

ـ ئوغلۇم! بۈگۈن دوستلىرىڭ بىلەن ئوينامسەن، سىرتقا چىقامسەن، كومپيۇتېر ئوينامسەن، تېلېۋىزور كۆرەمسەن... نېمە قىلىشنى خالىساڭ، بۇ قەغەزگە يازغىن.

ئوغلۇم قىلغۇسى بار ئىشلارنى يېزىپ بولغاندىن كېيىن يەنە ئۇنىڭغا:

ـ ئۇنداقتا، مەنمۇ سەن قىلىشقا تېگىشلىك ئىشلارنى يازاي، ـ دەيمەن ـ دە، يۇيۇنۇش، ئۆي تازىلاش، لازىمەتلىك نەرسە ـ كېرەكلەرنى سېتىۋېلىش دېگەندەك ئىشلارنى يېزىپ، شۇ ئىشلارنى قىلىۋېتىشكە بۇيرۇيمەن.

بالاغەت يېشىدىكى ئوغلىڭىزنى قانداق قايىل قىلىسىز؟

ئىنژېنېرلىق فاكۇلتېتىنىڭ بىرىنچى يىللىقىدا ئوقۇۋاتقان مەزگىللىرىدە نۇرغۇن قىينچىلىقلارغا يولۇقتۇم. شۇنچىلىك ئۈمىدسىزلەندىمكى، ئىنژېنېرلىق بۆلۈمىدىن ۋاز كېچىپ، باشقا بىر بۆلۈمگە يۆتكىلىپ ئوقۇشنىمۇ ئويلاپ دادامغا مەسلىھەت سالغان ئىدىم، دادام مۇنداق دېدى:

ـ بۇ كەسىپ سېنىڭ كەلگۈسىڭ ئۈچۈن ئىنتايىن مۇھىم. شۇنداقتىمۇ ئاخىرقى قارارنى يەنىلا ئۆزۈڭ چىقىرىشىڭ كېرەك. شۇڭا سوغۇققانلىق بىلەن ياخشى ئويلانغىن، مەنمۇ سەن ئۈچۈن دۇئا قىلىمەن.

ئەتىسى ئۇرۇق ـ تۇغقانلىرىمىز ئىچىدىن مەلۇم بىر ئىنژېنېر تاغام ئۆيىمىزگە زىيارەت قىلىپ كەلدى. ئۇ پاراڭلىشىش جەريانىدا ئۆزىنىڭمۇ تۇنجى يىلى نۇرغۇن قىينچىلىقلارغا يولۇققانلىقىنى ۋە ئۇ قىينچىلىقلارنى يېڭىپ ئۇتۇق قازانغانلىقىنى، بۇ كەسىپنىڭ پارلاق ئىستىقبالى بارلىقىنى سۆزلەپ بەردى. تەپسىلىي پاراڭلىشىش جەريانىدا مەن ئۇنىڭ سۆزلىرىگە ھەققەتەن قايىل بولۇپ، مۇشۇ كەسىپتە ئوقۇۋېرىشنى قارار قىلدىم.

ئاللاھنىڭ رەھمىتى بىلەن مەن ئىنژېنېرلىق فاكۇلتېتىنى ئەلا نەتىجە بىلەن پۈتتۈردۈم. مانا ئەمدى كۆزگە كۆرۈنگەن بىر ئىدارىدە مەسلىھەتچى ۋە ئىنژېنېر بولۇپ ئىشلەۋاتىمەن.

بىر كۈنى مەن ئەينى يىللاردا ماڭا مەسلىھەت ۋە ئىلھام بېرىپ، مۇشۇ كۈنلەرگە ئېرىشىشىمگە تۈرتكە بولغان ھېلىقى ئىنژېنېر تۇغقىنىمىز بىلەن ئۇچرىشىپ قېلىپ، ئۇنىڭغا كۆپ رەھمەت ئېيتقان ئىدىم. ئۇ كۈلۈپ تۇرۇپ مۇنداق دېدى:

ـ ئەسلىدە رەھمەتنى دادىڭىزغا ئېيتىسىڭىز بولىدۇ. چۈنكى، بۇلارنىڭ ھەممىسى دادىڭىزنىڭ تۆھپىسى. سىز شۇ كۈنلەردە چۈشكۈنلىشىپ، مەكتەپنى

تاشلىماقچى بولغىنىڭىزدا دادىڭىز مېنى چاقىرىپ، سىزگە بۇ ھەقتە ئەتراپلىق چۈشەنچە بېرىشىمنى ھەمدە بۇ ئىشنىڭ ئارىمىزدا مەخپىي قىلىشىنى ئېيتقان ئىدى. ئەمدى سىر ساقلاشنىڭ ھاجىتى قالمىدى، شۇڭا سىزگە بۇ ئەھۋالنى دەۋاتىمەن.

ئىنژېنېر تاغامنىڭ سۆزلىرىنى ئاڭلاپ ئۆزۈمنى تۇتۇۋالالماي، ئىختىيارسىز كۆزلىرىمدىن تارامىلاپ ياشلار تۆكۈلدى. مەن:

ـ كاشكى، ماڭا بۇ ئىشنى دادام ھايات ۋاقتىدا دېگەن بولسىڭىز، مەن ئۇنىڭغا رەھمىتىمنى بىلدۈرۈۋالماسمىدىم. يېقىندا دادام ئۆلۈپ كەتتى ئەمەسمۇ؟!

ـ دېدىم.

ئۇ ئەپسۇسلانغان ھالدا مۇنداق دېدى:

ـ بۇ ئارىمىزدىكى بىر سىر ئىدى. شۇڭا سىزگە دېمەپتىكەنمەن. كەچۈرۈڭ! ئەمدى دادىڭىزغا كۆپلەپ دۇئا قىلىڭ. ئاللاھ سىلەرنى جەننەتتە جەم قىلسۇن!

نامرات دادا قانداق قىلىپ بالىلىرىغا بەخت ھېس قىلدۇرالايدۇ؟

ئائىلىمىز ئىنتايىن نامرات ئىدى. دادامنىڭ بىرگە شېكەردىن باشقا ھېچ نەرسە سېلىنمىغان بولكا تەييارلاپ بەرگەنلىكى ھېلىھەم ئېسىمدىن چىقمايدۇ. دادام بىرگە ئۇنى بالىلىرىمنىڭ كۆڭلى ئېچىلىپ قالسۇن دەپ ئالاھىدە تەييارلاپ بېرەتتى. كۆيۈمچان دادىمىز تەييارلاپ بەرگەن بولكا بىرگە ناھايىتى تەملىك بىلىنەتتى.

* * *

دادام تولىمۇ ئاددىي بىر ئىشچى بولسىمۇ، ھەققەتەن ئالىيجانىاب كىشى ئىدى. مەن دوستلىرىم بىلەن بىرگە كوچىلاردا دادامغا ئۇچراپ قالسام، دادام مېنى ئىنتايىن قىزغىن قارشى ئالاتتى ۋە پايلىمىغان ھالدا ئۇزىتىپ قوياتتى. ئۇ ئادەتتە ماڭا ئائىلە ئىشلىرىنى مەسلىھەت سالاتتى ۋە بەزى سىرلىرىنىمۇ ئېيتىپ بېرەتتى. دادامنىڭ بۇ مۇئامىلىسىدىن ئۆزۈمنى ئىنتايىن بەختلىك ھېس قىلاتتىم.

ماڭا ھەۋەس قىلغان ساۋاقداشلىرىمنىڭ بىرى:

ـ سېنىڭ ناھايىتى ياخشى بىر داداڭ بار ئىكەن. سەن نېمىدېگەن بەختلىك ـ ھە! كاشكى، مېنىڭ داداممۇ ماڭا سېنىڭ داداڭغا ئوخشاش مۇئامىلە قىلغان بولسا نېمىدېگەن ياخشى بولاتتى ـ ھە! ـ دېدى. مەن ئۇنىڭغا:

ـ نېمىشقا بۇنداق دەيسەن؟ مېنىڭ دادام ئادەتتىكى بىر ئىشچى، ئەمما سېنىڭ داداڭ مەشھۇر دوختۇر تۇرسا، قانداقسىگە ئۆزۈڭنى بەختلىك ھېس قىلمايسەن؟! ـ دېدىم ئۇنىڭ سۆزلىرىدىن تەئەججۈپلىنىپ.

ئۇ مەيۈسلەنگەن ھالدا مۇنداق دېدى:

ـ چۈنكى، دادام ماڭا بەرمىگەن كۆيۈمچانلىق ۋە چەكسىز مېھىر ـ مۇھەببەتنى داداڭ ساڭا بېرىدىكەن ئەمەسمۇ؟! مەن بۇلاردىن مەھرۇم قالغانلىقىم ئۈچۈن ئۆزۈمنى بەختلىك ھېس قىلالمايمەن.

* * *

تۇي ـ تۆكۈن قاتارلىق ئىجتىمائىي پائالىيەتلەرگە قاتنىشىش ئۈچۈن بارغان ۋاقىتلىرىمدا ساھىبخان مېۋە سۈيى، تاتلىق ـ تۇرۇم، شاكىلات دېگەندەك نەرسىلەرنى تارقىتاتتى. مەن ئۇ نەرسىلەرنى يېمەي، بالىلىرىمغا ئالغاچ كېلەتتىم. مېنىڭ ئۆز نەپسىمدىن كېچىپ، بالىلىرىمغا ئېلىپ كەلگەنلىكىم ئۇلارغا ناھايىتى تەسىر قىلاتتى.

بىر كۈنى تۇغقانلىرىمزدىن بىرىنىڭ تويى بولدى. يۇرتىمىزدا تۇي ـ تۆكۈنلەردە مېۋە سۈيى تارقىتىدىغان ئادەت بار ئىدى. مېۋە سۈيى تارقىتىشقا مەسئۇل كىشى ماڭا بەرگەن مېۋە سۈيىنى ئۆزۈم ئىچمەستىن، ساقلاپ قويۇۋاتقانلىقىمنى كۆرۈپ:

ـ نېمىشقا ئىچمەيسىز؟ ـ دەپ سوردى. مەن ئۇنىڭغا:

ـ ئوغلۇم ئۈچۈن ساقلاپ قويدۇم، ـ دېگەن ئىدىم، ئۇ ماڭا يەنە بىرنى بەردى. مەن ئۇنىڭغا رەھمىتىمنى بىلدۈرۈپ، ئۇنىمۇ ئىچمەي ساقلاپ قويدۇم. ئۇ يەنە:

ـ نېمىشقا بۇنىمۇ ئىچمەيسىز؟ ـ دەپ سوردى تېخىمۇ ھەيرانلىق بىلەن.

مەن ئۇنىڭغا كۈلۈپ تۇرۇپ:

ـ ئۆزىڭىزنى چارچىتىۋالماڭ. مېنىڭ بەش ئوغلۇم بار، ھەممىسىگە بېرىپ بولالمايسىز، ـ دېدىم. ئۇ دەرھال بىر خالتا تېپىپ كېلىپ، يەتتە قۇتا مېۋە سۈيىنى سالدى ـ دە، مېنىڭ ھەققەتەن بالىلىرىمغا كۆيۈمچان ئىكەنلىكىمنى ماختاپ:

ـ ئاللاھ بىلەن قەسەمكى، مەن بۇگۈن سىزدىن مۇھىم بىر ساۋاق ئالدىم، ـ دېدى.

بالىڭىز ئىمتىهان بېرىش ئۈچۈن ماڭغاندا ئۇنىڭغا نېمىلەرنى تەۋسىيە قىلىسىز؟

بەزى ئاتا ـ ئانىلار بالىلىرى ئىمتىهان بېرىش ئۈچۈن ماڭغاندا:

ـ بالام! بىرمۇ سوئال چالا قالمىسۇن! هەممىنى يازغىن! چوقۇم يۇقىرى نومۇر ئېلىشىڭ كېرەك، ـ دەپ تاپىلايدۇ.

بەزى ئاتا ـ ئانىلار بالىلىرىغا:

ـ نېمە ئىش يۈز بېرىشىدىن قەتئىينەزەر، باشقىلارنىڭ كەينىدە قالما! ـ دەيدۇ.

يەنە بەزى ئاتا ـ ئانىلار بولسا بالىلىرى ئىمتىهان بەرگىلى ماڭغاندا:

ـ ئاللاهنىڭ ئىسمى بىلەن باشلىغىن ۋە ئاللاهقا تەۋەككۈل قىلغىن! ـ دەپ دۇئا قىلىپ يولغا سالىدۇ. ئىمتىهان نەتىجىسى لايىقەتسىز بولغان تەقدىردىمۇ ئۇلارغا يەنىلا ئۈمىد بېغىشلايدۇ.

مەلۇم بىر بالا مۇنداق دەيدۇ:

مەن ئىمتىهانغا قاتنىشىش ئۈچۈن يولغا چىققاندا دادام مېنى خاتىرجەم قىلىپ:

ـ ئوغلۇم! سەن كۆپ تىرىشچانلىق كۆرسىتىپ، مەجبۇرىيىتىڭنى ئادا قىلدىڭ. ئىمتىهاندا قانچە نومۇر ئېلىشىڭ مۇهىم ئەمەس. ئەمما ئىمتىهانغا ئەستايىدىل مۇئامىلە قىلغىن. سەندىن پەخىرلىنىمەن، ئوغلۇم! ـ دەيتتى.

بالىلىرىڭىزنىڭ ئەمەلىي تەربىيەسىنى ئىزچىل داۋاملاشتۇرۇۋاتامسىز؟

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن ئىدى: «ئاللاھقا ئەڭ سۆيۈملۈك ئەمەل ئاز بولسىمۇ ئىزچىل بولغىنىدۇر»[30].

پەرزەنت تەربىيەسىدە قىلىشقا تېگىشلىك ئىشلار ئاتا ـ ئانا ۋە تەربىيەتچى ئۇستازلار تەرىپىدىن ئىزچىل داۋاملاشتۇرۇلغاندا ئۈنۈملۈك نەتىجىلەرنى بېرىدۇ.

جەرىر ئىبنى ئابدۇللاھ مۇنداق دەيدۇ: «مەن مۇسۇلمان بولغاندىن باشلاپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مېنى ئۆزى بىلەن كۆرۈشۈشتىن چەكلىمەيتتى. ئۇ مېنى قاچانلا كۆرسە تەبەسسۇم قىلاتتى».

دېمەك، جەرىرنىڭ رىۋايىتىگە قارىغاندا مۇسۇلمانلارغا تەبەسسۇم قىلىش پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىزچىل ئادىتى ئىدى.

ئەمدى بىز دەۋرىمىزدە ئىزچىل داۋاملىشىپ، ئەمەلىي ئۈنۈم بەرگەن تەربىيە ئۇسۇللىرىدىن بىر قانچىسى بىلەن تونۇشۇپ چىقايلى:

[30] شۇئەبۇل ئىمان، 6651 ـ ھەدىس.

ياستۇق بېشغا قويۇلغان هەدىيە

بىز بەش قېرىنداش ئىدۇق. هەر كۈنى كەچتە ئۇخلاپ قالغاندا ئاتا ـ ئانىمىز هەممىزنىڭ ياستۇقىنىڭ يېنىغا كەمپۈت، شاكىلات دېگەندەك بىز ياقتۇرىدىغان نەرسىلەر بىلەن «سېنى ياخشى كۆرىمەن» دېگەندەك چىرايلىق يېزىلغان خەتلەرنى قويۇپ قويىاتتى. ئويغانغان چېغىمىزدا ياستۇقىمىزنىڭ بېشىدىكى هەدىيەنى كۆرۈپ كۈنلىرىمىزنى ناهايىتى خۇشاللىق بىلەن باشلايىتتۇق.

هەر كۈنى ئىزچىل داۋاملاشقان خىلمۇخىل هەدىيەلەر بىزنىڭ بامدات نامىزىنى ۋاقتىدا جۇشقۇن هالدا ئوقۇشىمىزغا يارەمچى بولاتتى. چۈنكى، بامدات نامىزى ئۈچۈن دەرهال ئورنىدىن تۇرمىغان بالىغا ئەتىسى ئەتىگەندە هەدىيە بېرىلمەيتتى. بىر كۈنلۈك هەدىيەنى قولدىن بېرىپ قويۇشتىن ئەنسىرىگەن بالىلار ۋاقتىدا ئويغىنىپ نامازلىرىنى ئوقۇۋالاتتى.

جۇمە كۈنى ئائىلە بويىچە كەھف سۈرىسىنى ئوقۇيمىز

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «هەر جۇمە كۈنى كەھف سۈرىسىنى ئوقۇغان كىشى دەججالنىڭ پىتنىسىدىن ساقلىنىپ قالىدۇ» دېگەن ئىكەن[31]. بىز مۇشۇ ھەدىسكە ئاساسەن، ئون نەچچە يىلدىن بېرى ھەر جۇمە كۈنى ئائىلە بويىچە كەھف سۈرىسىنى ئوقۇپ كېلىۋاتىمىز. ھەتتا ئائىلىمىزدىن بىرەر كىشى سەپەرگە چىقىپ كەتسىمۇ، تېلېفون ئارقىلىق ئالاقىلىشىپ بىرلا ۋاقىتتا كەھف سۈرىسىنى ئوقۇيمىز.

[31] سەھىھ مۇسلىم، 809 ـ ھەدىس.

ئەر - ئايال ئارىسىدا داۋاملاشقان قۇرئان تىلاۋىتى

مەن تۇي قىلغىلى 28 يىل بولدى. تۇنجى كۈندىن باشلاپ ئايالىم بىلەن ئىككىمىز ھەر كۈنى بىر پارە قۇرئان ئوقۇپ كېلىۋاتىمىز. مەن ئۇنىڭغا ئون بەت ئوقۇپ بېرىمەن، ئۇمۇ ماڭا ئون بەت ئوقۇپ بېرىدۇ. ئاللاھنىڭ يارىدىمى بىلەن بىز بۇ ئىشنى ھازىرغىچە داۋاملاشتۇرۇپ كېلىۋاتىمىز.

دادامدىن ئۆگەنگەن بولسا كېرەك!

بىز ئوغۇل - قىز بولۇپ جەمئىي ئالتە قېرىنداش ئىدۇق. دادام بىزنى ئەسلا ئۇرمايتتى. ئەمما بىر قېرىندىشىمىز دائىم خاتالىق ئۆتكۈزۈپ قويۇاتتى. بەزىدە ئۆتكۈزگەن خاتالىقى ئېغىرراق بولغاندا دادام ئۇنىڭغا تەربىيە بېرىش مەقسىتىدە يەڭگىل ئۇرۇپ قويۇاتتى.

ئارىدىن ئۇزۇن يىللار ئۆتتى. هەممىمىز تۇي قىلىپ، ئۆز ئالدىمىزغا مۇستەقىل ئائىلىمىز ۋە بالىلىرىمىز بولدى. بىز بالىلىرىمىزغا قەتئىي قول تەگكۈزمەي تەربىيەلەپ كېلىۋاتىمىز. ئەجەبلىنەرلىكى، هېلىقى قېرىندىشىمىز بولسا بالىلىرىنى ئۇرۇپ تەربىيەلەۋاتىدۇ. بەلكىم بۇنى دادامدىن ئۆگەنگەن بولسا كېرەك.

تاماق خللایدىغان بالىلارغا تاماق يېگۈزۈش ئۇسۇللىرى

باشلانغۇچنىڭ تۆتىنچى يىللىقىدا ئوقۇۋاتقان مەزگىللىرىم ئىدى. بىر كۈنى ئانامنىڭ جاپا تارتىپ، تەرلەپ ـ پىشىپ تەييارلاپ، ئالدىمغا ئېلىپ كىرگەن تامقىنى ئەيىبلەپ يېمەيلا قويدۇم. ئانام ماڭا:

ـ بالام! يېگۈڭ كەلگەندە يەرسەن، بۇ بىزنىڭ بۇگۈنكى تامقىمىز، ـ دېدى. مەن:

ـ ھەرگىز يېمەيمەن، ـ دېدىم زەردە بىلەن.

ئانام دادامغا قارىغاندا بىرئاز قوپالراق ئىدى. ئۇ تاماقنى ياتاق ئۆيۈمدىن ئېلىپ چىقىپ كەتتى. شۇنىڭ بىلەن ئەتىسى ئەتىگەنگىچە ئاچ قالدىم. ئاچلىقتىن كېچىچە كۆزۈمگە ئۇيقۇ كىرمىدى.

شۇنىڭدىن تارتىپ تاماقنىڭ قەدرىگە يېتىپ، تاماققا قەتئىي ئەيىب قويمايدىغان ھەم تاماق خللىمايدىغان بولدۇم.

* * *

ئانام ئەتكەن تاماقلار شۇنچىلىك لەززەتلىك بولسىمۇ، مەن نۇرغۇنلىغان تاماق تۈرلىرى ئىچىدىن پەقەت بىرنەچچە خىل تاماقتىن باشقىسىنى يېمەيتتىم. ئانام دائىم ماڭا تاماق يېگۈزۈشنىڭ كويىدا ئاۋارە بولۇپ:

ـ ئوغلۇم! نېمانداق قىلىسەن؟ نېمىشقا مەن ئەتكەن تاماقلارنى يېمەيسەن؟ ـ دەپ كايىپ كېتەتتى.

دادام بۇ مەسىلىنى ھەل قىلىش ئۈچۈن ئانام بىلەن مەسلىھەتلىشىپ، ھەر كۈنى مەن ياخشى كۆرمەيدىغان تاماقلارنى ئېتىشنى قارار قىپتۇ. شۇنداقتىمۇ مەن ئانامنىڭ زورلىشىغا قارىماي تاماق يېمىدىم. ئىلگىرىكىدەك جاھىللىق

قىلىپ تۇرۇۋالسام، ئانام بەلكىم مەن ياخشى كۆرىدىغان تاماقلارنى ئېتىپ بېرىشى مۇمكىن دەپ ئويلىغان ئىدىم. ئەمما ئىش ئويلىغىنىمدەك بولمىدى. ئىككى كۈننى چىداپ قۇرۇق نان بىلەن ئۆتكۈزدۇم، ئۈچىنچى كۈنى بولغاندا ئامالسىزلىقتىن ئۆزۈم ياقتۇرمايدىغان تاماقلارنى يېيىشكە باشلىدىم. مەن ئۆز ـ ئۆزۈمگە:

ـ ئەسلىدە بۇ تاماقلارمۇ بەك مەززىلىك ئىكەن ئەمەسمۇ؟! نېمىشقا بالدۇرراق يېمىگەن بولغىيتتىم؟! ـ دەپ ئەپسۇسلاندىم.

ئاتا ـ ئانام مېنى ئەنە شۇنداق ئۇسۇللار ئارقىلىق ئۆزۈم ياقتۇرمايدىغان، ئەمما پايدىلىق، لەززەتلىك تاماقلارنى يېيىشكە ئادەتلەندۈرگەن ئىدى.

* * *

مەن ئائىلىمىزنىڭ يالغۇز ئەركە بالىسى ئىدىم. ئانام ھەر دائىم ماڭا تاماق يېگۈزىمەن دەپ تاماق قاچىسىنى كۆتۈرۈپ كەينىمدىن يۈگۈرەيتتى. مەن ئەركىلەپ ئانامنى ئۇزۇنغىچە ئاۋارە قىلىپ، ئاندىن يېيىشكە باشلايتتىم.

بىر كۈنى ھاممام ئاچام بىزنى يوقلاپ ئائىلىمىزگە كەلدى. ئانام ئۇنىڭغا ماڭا تاماق يېگۈزەلمەي تارتقان جاپالىرىنى سۆزلەپ بەرگەن ئىدى، ھاممام ئاچام:

ـ ئۇ بىزنىڭ ئۆيدە بىرقانچە كۈن تۇرسۇن! ساڭا ئۇنى تاماق خىللىمايدىغان، قۇلقى يۇمشاق، ئوبدان بالا قىلىپ قايتۇرۇپ بېرىمەن، ـ دېدى.

ئانام خۇشاللىق بىلەن ھاممام ئاچامنىڭ تەلىپىگە قوشۇلدى. شۇنداق قىلىپ ھاممام ئاچام مېنى ئۆيىگە ئاپاردى. ئەتىسى ئەتىگەندىلا ئۇنىڭ بىلەن ئېتىزلىققا چىقتىم. ئۇ ئەتىگەندىن كەچكىچە ئېتىزدا ئىشلەيتتى. مەن ئازراق ئوينىغاندىن كېيىن قورسىقىم ئېچىشقا باشلىدى. ئەمما يېگۈدەك بىر نەرسە يوق ئىدى. بىرئازدىن كېيىن ھاممام ئاچامنىڭ بەش بالىسى قوللىرىدا نان كۆتۈرگەن پېتى يېنىمغا كېلىپ، ماڭا بىر نان تەڭلىدى. مەن قۇرۇق نان يەپ ئادەتلەنمىگەچكە، دەسلەپتە قورسىقىمنىڭ توقلۇقىنى باھانە قىلىپ قولۇمغا ئالمىدىم. ئۇزۇن ئۆتمەي قورسىقىم بەكلا ئېچىپ كەتتى. يېمەي

دېسەم ناندىن باشقا نەرسە يوق ئىدى. بىرئازدىن كېيىن ئۆزۈمچە خالتىدىن نان ئېلىپ يېيىشكە باشلىدىم. قورسىقىم بەكلا ئېچىپ كەتكەنلىكتىن بولسا كېرەك، قۇرۇق نان شۇنچىلىك مەززىلىك تېتىدى. پۈتۈن بىر كۈن يېگەن تامىقىم شۇ بولدى. كەچ كىرگەندە ئانامنىڭ يېنىغا قايتتىم. ئۆيگە كىرسەم ئانام كەچلىك تاماق ئېتىۋاتقان ئىكەن. كىرپىلا قازاننىڭ تۈۋىقىنى ئاچتىم. ئانام ئەتكەن تاماقنىڭ ئىپاردەك مەززىلىك پۇرىقى دىمىغىمغا ئۇرۇلۇپ، ئېغىزىمغا سېرىق سۇ يىغىلدى.

شۇنىڭدىن تارتىپ ئانامغا ئەركىلەپ، تاماق يېگىلى ئۇنىماي ئاۋارە قىلىدىغان ناچار ئادىتىمنى تاشلىدىم.

* * *

قىزلىرىمنىڭ ئىشتىھاسى ناھايىتى كەم بولۇپ، تاماق يېيىشكە تازا خۇشى يوق ئىدى. دائىم بېسىم قىلمىسام كۆپ تاماق يېمەيتتى. شۇ سەۋەبتىن، ئىككىمىز ئارىسىدا ھەر دائىم: «ئۇنى يېمىدىڭ، بۇنى نېمىشقا يېمەيسەن؟» دېگەندەك غوۋغالار بولۇپ تۇراتتى.

مىسىردا ئەرەب باھارى ئىنقىلابى (كەڭ كۆلەملىك نامايىش) باشلانغان مەزگىللەر ئىدى. كاللامغا بىر ئوي كەلدى. قىزلىرىمنىڭ ھەممىنى ئىنقىلابقا ئېلىپ چىقتىم. ئۇلار شۇ يەردىكى خەلققە قېتىلىپ، تۇرلۇك ئۈمىدلەرگە تولغان شوئارلارنى توۋلىدى. بەزى كۈنلىرى ئاچلىقنىڭ تەمىنى راسا تېتىدى، خەلقنىڭ دەرد ـ ئەلەملىرىنى چۈشەندى، ۋەتەننىڭ قەدرىگە يەتتى. مەن ئۇلارغا: «دۆلىتىمىزنى قۇتقۇزۇش ئۈچۈن بولسىمۇ ياخشى ئوزۇقلىنىپ، كۈچلۈك، ساغلام ئادەم بولۇشۇڭلار كېرەك» دەپ تەربىيە قىلدىم.

شۇنىڭدىن كېيىن ئۇلار ئاستا ـ ئاستا تاماق يېگىلى ئۇنىمايدىغان ئادەتلىرىنى تاشلىدى.

سىرتقا چىققاندا بالىلىرىڭىز بىلەن قانداق خوشلىشىسىز؟

هەر كۈنى بالىلىرىم مەكتەپكە ماڭغاندا ئىشىك تۈۋىگىچە چىقىپ، ياخشى تىلەكلەرنى تىلەپ ئۇزىتىپ قويىاتتىم. ئۇلار خوشلىشىپ ماڭغاندا ئۈنلۈك ئاۋاز بىلەن، ئۇلارغا ئاڭلىتىپ دۇئا قىلاتتىم ۋە كۆپ ۋاقىتلاردا ئۇلارنىڭ قارىسى كۆزۈمدىن غايىب بولغۇچە ئارقىلىرىدىن زوقلىنىپ قاراپ تۇراتتىم.

* * *

ئانام ناھايىتى ئېغىر كېسەل بولۇپ قالدى. ئەھۋالى ياخشىلانغانغا قەدەر ئۇنىڭ يېنىدا تۇرماقچى بولۇپ يولدىشىم ۋە بالىلىرىم بىلەن خوشلىشىپ ئۆيگە باردىم. بىرقانچە كۈندىن كېيىن ئانام ساقايدى. مەنمۇ ئۆيۈمگە ساق ـ سالامەت قايتىپ كەلدىم. شۇ كۈنى كەچتە بىز ئائىلە بويىچە تاماق يەۋاتقاندا يولدىشىم بالىلىرىمدىن:

ـ بالىلىرىم! ئاناڭلار يوق چاغدا نېمىنى بەكرەك سېغىندىڭلار؟ ـ دەپ سوردى. ئۇلارنىڭ بىرى:

ـ ئانام ئەتكەن تاماقنى، ـ دېگەن ئىدى، ھەممەيلەن كۈلۈپ كەتتى. يەنە بىرى:

ـ ئۇخلاش ئالدىدىكى ئانامنىڭ ھېكايىلىرىنى سېغىندىم، ـ دېدى. يەنە بىرى:

ـ ئانام ھەر كۈنى ئەتىگەندە بىز مەكتەپكە مېڭىش ئالدىدا ياخشى تىلەكلەرنى تىلەپ، سۆيۈپ قويۇپ خوشلىشاتتى. مەن شۇنى بەك سېغىندىم، ـ دېدى.

قانداق قىلغاندا بالىلارنى سېخىيلىققا ئادەتلەندۈرەلەيمىز؟

ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿تاقىتىڭلارنىڭ يېتىشىچە ئاللاھقا تەقۋادارلىق قىلىڭلار، (ۋەزىنى) ئاڭلاڭلار، (ئەمرىگە) ئىتائەت قىلىڭلار، (ئاللاھنىڭ يولىدا ماللىرىڭلارنى) سەرپ قىلىڭلار، (بۇ) ئۆزۈڭلار ئۈچۈن پايدىلىقتۇر، كىمكى نەپسىنىڭ بېخىللىقىدىن ساقلىنىدىكەن، ئۇ مەقسىتىگە ئېرىشكۈچىدۇر﴾[32].

ئىنسان تەبىئىتىدە پۇل يىغىشقا ئامراق، ئەممما چىقىم قىلىشقا خۇشى يوق كېلىدۇ. بەزىدە ئاتا ـ ئانىلار بىلىپ ـ بىلمەي بالىلارنىڭ بېخىل چوڭ بولۇشىغا سەۋەبچى بولۇپ قالىدۇ. مەسىلەن، ئۇلار بالىلىرىنى مەكتەپتە يېسۇن دەپ سومكىسىغا يېمەكلىك سېلىپ بەرگەندە:

ـ بۇنى چوقۇم ئۆزۈڭ يە، ھەرگىز باشقىلارغا بەرگۈچى بولما، جۇمۇ! ـ دەپ يولغا سالىدۇ. يەنە بەزىلەر بالىلىرىغا توپ ئېلىپ بەرگەندە:

ـ بۇنى پەقەت ئۆزۈڭلار ئوينىڭلار. باشقىلار بىلەن بىرگە ئوينىساڭلار بۇزۇپ قويىدۇ. گېپىمنى ئاڭلىمىساڭلار، ئىككىنچى توپ ئېلىپ بەرمەيمەن، ـ دەپ قورقۇتىدۇ.

مانا مۇشۇنداق زىيادە تەنبىھلەشلەر نەتىجىسىدە بېچارە بالىلار دوستلىرى بىلەن بىر ناننىمۇ تەڭ يېيەلمەيدىغان ھالەتتە چوڭ بولىدۇ. ئۇلاردىكى بېخىللىقنىڭ دەسلەپكى ئىپادىلىرى ئۆز قېرىنداشلىرى ياكى دوستلىرى بىلەن بولغان مۇناسىۋەتلەردە كۆرۈلۈشكە باشلايدۇ.

تۇرمۇشىمىزدا يەنە بالىلىرىنى كەڭ قورساق، خەير ـ ساخاۋەتكە ئامراق، سېخىي قىلىپ تەربىيەلەشتە مۇۋەپپەقىيەت قازانغان خېلى كۆپ ئاتا ـ ئانىلارمۇ بار. ئۇلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنۇ نەسىھەتىگە ئەمەل قىلغانلاردۇر: «مال ـ دۇنياغا ھېرىسمەنلىكتىن ساقلىنىڭلار. چۈنكى، مال ـ

[32] تەغابۇن سۈرىسى، 16 ـ ئايەت.

دۇنياغا ھېرىسمەنلىك سىلەردىن ئىلگىرىكىلەرنى ھالاك قىلىپ، ئۆزئارا قان تۆكۈشكە ۋە ھارام قىلىنغان نەرسىلەرگە پەرۋا قىلماسلىققا ئېلىپ بارغان»[33].

ھەددىدىن زىيادە مال ـ دۇنيا ھېرىسمەنلىكىدىن ساقلىنىپ، سېخىيلىققا ئادەتلەنگەن بالىلار چوڭ بولغاندا كۆپ ھالىلاردا مۇۋەپپەقىيەت قازىنالايدۇ.

ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿كىمكى نەپسىنىڭ بېخىللىقىدىن ساقلىنىدىكەن، ئۇ مەقسىتىگە ئېرىشكۈچىدۇر﴾[34].

تۆۋەندە سىلەرگە بالىلىرىنى سېخىيلىققا ئادەتلەندۈرۈپ تەربىيەلەشتە مۇۋەپپەقىيەت قازانغان ئاتا ـ ئانىلارنىڭ تەجرىبىلىرىدىن بىرقانچە مىساللارنى سۈنۈپ ئۆتىمىز:

بالىلىق ۋاقتىلىرىم ئىدى. بىر كۈنى دادام مېنى بازارغا ئېلىپ باردى. مەن يولدا بىر سوم تېپىۋېلىپ كۆڭلۈمدە:

ـ بۇنىڭ ئىگىسى يوق ئوخشايدۇ، ئېلىۋالايچۇ! ـ دېدىم ـ دە، ئېگىشىپلا ئېلىۋالدىم. دادام ماڭا قاراپ:

ـ ئوغلۇم! بۇ پۇل بىزگە تەئەللۇق ئەمەس. ناۋادا ئىگىسىنى تاپالماي قالساق، بىز ئۇنىڭغا يېنىمىزدىن يەنە ئىككى سوم قوشۇپ، بىرەر مىسكىنگە بېرىۋەتسەك قانداق؟ ـ دېدى ـ دە، ئۇنىڭغا يەنە ئىككى سوم قوشۇپ، مېنى بىر سائىلغا بېرىشكە بۇيرۇدى.

مەن ئۇنى يول بويىدا ئولتۇرغان ياشانغان بىر سائىلغا بېرىۋەتتىم. دادام مەندىن سۆيۈنۈپ، يېقىن ئەتراپتىكى تالىلا بازىرىدىن مۇكاپات ئېلىپ بەردى.

شۇ كۈندىن باشلاپ مەن سەدىقە قىلىشنى ياخشى كۆرىدىغان، تېپىۋالغان نەرسىلەرنى ئىگىسىگە قايتۇرالماي قالسام، سەدىقە قىلۋېتىدىغان بولدۇم.

* * *

دادام گەرچە نامرات بولسىمۇ، مەن سەدىقە قىلىش ياكى كېسەل يوقلاش

[33] سەھىھ مۇسلىم، 56 ـ ھەدىس.

[34] تەغابۇن سۈرىسى، 16 ـ ئايەت.

دېگەنـدەك ياخشـى ئىشـلار ئۈچـۈن پـۇل سـورىغىنىمدا ئـاز بولسـىمۇ بېرىـپ مېنـى ئىلهاملاندۇراتتـى. دادام مـاڭا ئەنـە شـۇنداق ئۇسـۇللار ئارقىلىـق سـېخىيلىقنى ئۆگەتكـەن ئىـدى.

* * *

بالىلىـق چاغلىرىمـدا ئانـام مېنـى ياخشـى ئىشـلارنى كـۆپ قىلىشـقا ئىلهاملاندۇراتتـى. بىزنىـڭ نامـرات بىـر قوشـنىمىز بـار بولـۇپ، مـەن دائىـم ئۇنىڭغـا ئۆيدىـن تامـاق سـۈنۈپ بېرەتتىـم. هـەر قېتىـم قوشـنىمىزنىڭ ئۆيىگـە تامـاق ئېلىپ چىقماقچـى بولسـام ئانـام خۇشـاللىقىدىن:

ـ ئېغىزىڭنـى ئـاچ! ـ دېگىنىچـە ئېغىزىمغـا كەمپـۈت ياكـى مېـۋە سـېلىپ قويـاتتـى.

قايتىپ چىققاندىن كېيىن يەنە ناهايىتى تەقەززالىق بىلەن:

ـ قانـداق، قوشـنىمىز سـاڭا نېمـە دېـدى؟ قانـداق قارشـى ئالـدى؟ ـ دېگەندەك سـوئاللارنى سـوراپ كېتەتتـى هەمـدە مۇشـۇ پۇرسـەتتە مېنـى دائىـم باشـقىلارغا ياخشـىلىق قىلىشـقا ئىلهاملاندۇراتتـى.

ئانامنىڭ مۇشـۇنداق تەربىيەلەش ئۇسـۇلى مېنىڭ بۇگۈنكى كۈندە ساخاۋەتچى بولۇشـۇمغا تۈرتكە بولدى.

* * *

بىـز بـەش قېرىنـداش ئىـدۇق. كىچىـك ۋاقتىلىرىمـز ئىـدى. بىـر كۈنـى ئەتىگەنـدە چـوڭ ئانـام ئۆيىمىزگـە غـاز كۆتـۈرۈپ كېلىـپ، بىزگـە كاۋاپ قىلىـپ بېرىدىغانلىقىنى ئېيتتى. بىـز مەكتەپكـە بـاردۇق. ئەمما پۈتـۈن ئـەس ـ يادىمـز مەكتەپتىـن قايتقانـدا كاۋاپ يېيىشـتە ئىدى. شـۇنداق خىيال بىلـەن بىز مەكتەپتىن ئۆيگـە ئالدىـراپ قايتىـپ كېلىپلا سـالام قىلىشـنىڭ ئورنىغـا تـۆت ئەتراپقـا قـاراپ:

ـ غاز كاۋىپى قېنى؟ ـ دەپ سورىدۇق.

ئەپسۇسكى هېچ يەردە كاۋاپ كۆرۈنمەيتتى. ئانام تەمكىن هالدا:

ـ ئۇنى سەدىقە قىلىۋەتتىم، ـ دېدى.

بۇ گەپنى ئاڭلاپ ئاچچىقىم كېلىپ، ناھايىتى خۇيۇم تۇتتى. ئانام كۈتۈلمىگەندە غازنى يوشۇرۇپ قويغان يەردىن ئېلىپ مۇنداق دېدى:

ـ كاشكى، نىيىتىڭلاردا بولسىمۇ سەدىقە قىلغانلىقىڭ ساۋابىنى ئېلىۋالساڭلارچۇ! لېكىن سىلەر سەۋر قىلالمىدىڭلار. ئەمما بۇنىڭدىن كېيىن چوقۇم سەۋر قىلىشنى ئۆگىنىڭلار، مەن سىلەرگە ئىشىنىمەن.

شۇنىڭدىن كېيىن بىز ئاستا ـ ئاستا سەۋرچانلىقنى، ئۆز نەپسىمىزدىن كېچىپ، باشقىلارغا ياخشىلىق قىلىشنى ئۆگەندۇق.

* * *

دادام ئىككىمىز يولدا كېتىۋېتىپ بىرەر مىسكىنگە ئۇچراپ قالساق، دادام يېنىدىن ئاز ـ تولا پۇل چىقىرىپ ماڭا بېرەتتى، مەن ئۇنى مىسكىننىڭ قولىغا تۇتقۇزۇپ قويۇاتتىم. دادام پات ـ پات ماڭا ئاللاھنىڭ مۇنۇ سۆزىنى ئوقۇپ بېرەتتى: ﴿ئۇلار ماللىرىدىن تىلەيدىغان پېقىرغا ۋە تىلىمەيدىغان پېقىرغا مۇئەييەن ھەق (يەنى زاكات) بېرىدۇ﴾[35].

[35] مەئاريج سۈرىسى، 24ـ25 ـ ئايەتلەر.

سىز تۇنجى قېتىم سەدىقە قىلغان ۋاقىتنىڭىزنى ئەسلىيەلەمسىز؟

سەدىقە بېرىش ھەقىقەتەن ئىنسان قەلبىگە ھۇزۇر بېغىشلايدۇ. مەن كىچىك قىزىمغا سەدىقە قىلىشنىڭ لەززىتىنى ھېس قىلدۇرۇش ئۈچۈن بىر قېتىم قىزىم ئىككىمىز بىرقانچە بالىسى بىلەن يولدىشىدىن تۇل قالغان مەلۇم بىر ئايالنى يوقلاپ باردۇق. قىزىمغا پۇل تۇتقۇزۇپ، ئۇنى ئاشۇ ئايالغا بېرىشنى ئېيتتىم. بىر سىقىم پۇلنى قولىغا ئالغان ئايال خۇشاللىقتىن قىزىمغا كۆپتىن - كۆپ رەھمەت ئېيتتى ۋە ئۇزۇن دۇئا قىلدى. قىزىممۇ ناھايىتى خۇشال بولدى.

ئەتىسى قىزىم يەنە مەكتەپتىن ئىنتايىن خۇشال - خۇرام ھالدا قايتىپ كەلدى. ئۇ ئەسلىدە سەدىقە قىلىشنىڭ لەززىتىنى ھېس قىلىپ، مەن خەجلىگىلى بەرگەن پۇللارنىڭ ھەممىنى سەدىقە قىلىۋەتكەن ئىكەن. مەن ئۇنى تېخىمۇ رىغبەتلەندۈرۈش ئۈچۈن تازا ماختىدىم ۋە ئۇنىڭدىن سۆيۈندۈم.

* * *

مەن قىزىمدا بېخىللىق خاراكتېرى يېتىلىپ قېلىۋاتقانلىقىنى ھېس قىلىپ، ئۇنىڭ بۇ خاراكتېرىنى ئۆزگەرتىش ئۈچۈن پات - پات خىلمۇخىل تاتلىق - تۇرۇم ۋە كەمپۈت دېگەندەك نەرسىلەرنى سېتىۋېلىپ، ئۇنىڭغا بۇ نەرسىلەرنى يەسلىدىكى ساۋاقداشلىرىغا تارقىتىپ بېرىشنى ئېيتتىم ۋە ئۇنى مۇكاپاتلاپ، ئىلھاملاندۇرۇپ تۇردۇم. ئۇ ئاستا - ئاستا سېخىيلىقنى ياقتۇرىدىغان ۋە بۇ ئارقىلىق كۆڭلىدە ھۇزۇر ھېس قىلىدىغان بولدى. ئەسلىدە باللىرىمىز پەقەت ئېلىشنىڭ لەززىتىنلا تېتىپ، بېرىشنىڭ لەززىتىنى تېتىپ باقمىغانلىقى ئۈچۈن بېخىل بولۇپ قالىدىكەن.

* * *

دادامنىڭ بىدە تىرىلغان كەڭ يېرى بار ئىدى. بىدە ئوراش مەزگىللىرىدە دادام مەھەللىدىكى نامرات دېھقانلارنى چاقىرىپ، بىدىلەرنى شۇلارغا يېرىم باھادا سېتىپ بېرەتتى. مەن تەئەججۇپلىنىپ:

ـ دادا! بۇنداق قىلساق زىيان تارتمامدۇق؟ بازار باھاسى بويىچە ساتساق بىر ھەسسە يۇقىرى پايدا ئالغان بولاتتۇق ئەمەسمۇ؟! ـ دېگەن ئىدىم. دادام كۈلۈپ تۇرۇپ مۇنداق دېدى:

ـ بالام! باشقىلارنىڭ قىينچىلىقلىرىنى ئاسانلاشتۇرۇپ بەرسەك، ئاللاھ بىزگە دۇنيا ـ ئاخىرەتنىڭ ئىشلىرىنى ئاسانلاشتۇرۇپ بېرىدۇ. بۇلار مۇشۇنىڭدىن پايدىلىنىپ بالا ـ چاقىلىرىنى باقسۇن! ـ دېدى.

دادامنىڭ بۇنداق ئالىيجانابلىقى مېنى بەكمۇ تەسىرلەندۈردى. شۇنىڭدىن كېيىن مەنمۇ ئاستا ـ ئاستا ياخشىلىق قىلىشقا ئامراق، ساخاۋەتچى بولۇپ چوڭ بولدۇم.

بالىڭىز بىلەن يول يۈرگەندە ئۇنى قانداق خۇشال قىلىسىز؟

كىچىك ۋاقىتلىرىمدا دادام بىلەن يول يۈرسەم ئۇ مېھرىبانلىق بىلەن قولۇمنى تۇتۇۋېلىپ، بارمىقىنى ئوينىتىپ، قولۇمنى قىچقىلاپ ماڭاتتى. دادامنىڭ بۇ خىل ھەركەتلىرى ماڭا ئىللىقلىق ۋە مېھىر ـ مۇھەببەت بېغىشلايتتى.

بەزىدە دادام مېنى ئىش ئورنىغا ئاپىرىپ، خىزمەتداشلىرى بىلەن تونۇشتۇراتتى. بېرىپ ـ كېلىش جەريانىدا يوللارنى، قاتناش قائىدىلىرىنى، شۇنداقلا بىلىشكە تېگىشلىك نۇرغۇن نەرسىلەرنى تونۇشتۇرۇپ ماڭاتتى. مەن بەزى نەرسىلەرگە قىزىقىپ سوئال سورىسام، سوئاللىرىمغا خۇشاللىق بىلەن جاۋاب بېرەتتى. بۇ ئارقىلىق مەن دادامنىڭ ئىش ئورنى ۋە يۇرت ـ مەھەللىلەر بىلەن ئوبدانلا تونۇشۇپ، ئۆزۈم ياشاۋاتقان شەھەرنى ياخشى چۈشەندىم، نەزەر دائىرەم ۋە مەلۇماتىم كېڭەيدى. بۇ جەھەتتە مەن دادامغا چوڭقۇر تەشەككۇر بىلدۈرىمەن.

* * *

مەن بالاغەتكە يەتكەن مەزگىللەردە دادام بىلەن سىرتلارغا چىقىپ ئايلانسام ناھايىتى خۇشاللىق ھېس قىلاتتىم. چۈنكى، شۇنداق چاغلاردا دادام ماڭا كۆپ ئىشلارنى مەسلىھەت سالاتتى ۋە پىكرىمگە ھۆرمەت قىلاتتى. ئەگەر مەسلىھەتىم بويىچە ئىش قىلىپ ياخشى نەتىجە چىقمىسا ياكى زىيان تارتىپ قالسىمۇ تاپا ـ تەنە قىلمايتتى.

* * *

مەن قىز بالا بولساممۇ، دادام بىلەن بىرگە يول مېڭىشنى ياخشى كۆرىمەن. چۈنكى، ئۇ ماڭا ناھايىتى ياخشى مۇئامىلە قىلىدۇ، مېنى ياخشى ئىشلارغا قىزىقتۇرىدۇ، ماڭا ھازىر ياكى كەلگۈسىدە پايدىلىق ياكى زىيانلىق ئىشلارنى تونۇشتۇرىدۇ، كۈلكە ـ چاقچاق ۋە شېرىن سۆزلەرنى قىلىپ بېرىدۇ.

بالىلىرىڭىز بىلەن دەم ئېلىش كۈنلىرىنى قانداق ئۆتكۈزىسىز؟

مەن ياتاقلىق مەكتەپتە ئوقۇيتتىم. دەم ئېلىش كۈنلىرى دادام مەكتەپكە كېلىپ ئەھۋالىمنى سورايتتى، ئوقۇتقۇچىلىرىم بىلەن پاراڭلىشاتتى، كېيىن مېنى مەكتەپتىن ئېلىپ چىقىپ، ماروژنا، مېۋە سۈيى، تاتلىق - تۇرۇم دېگەندەك مەن ياقتۇرىدىغان يېمەك - ئىچمەكلەرنى ئېلىپ بېرەتتى. بەزىدە باغچىدا ياكى دېڭىز بويىدا بىرگە سەيلە قىلاتتۇق.

مانا هازىر شۇ ئىشلارغا 20 يىلدىن ئاشقان بولسىمۇ، دادام بىلەن ئۆتكەن ئەنە شۇ گۈزەل كۈنلەر هېلىمۇ ئېسىمدىن چىقمايدۇ.

* * *

بىز بەش قېرىنداش ئىدۇق. دادام هەر هەپتىدە بىر كۈن ئۆزىمۇ بىز بىلەن بىرگە ئۆي تازىلاشقا قاتنىشاتتى. ئۆيلەرنى پاك - پاكىز تازىلاپ بولغاندىن كېيىن ئاخىرىدا هەممىمىزگە مۇكاپات تارقىتىپ بېرەتتى.

* * *

مەن تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇيتتىم. هەپتە ئاخىرىدىكى دەم ئېلىش كۈنلىرىدە ئانام ئاشخانا ئىشلىرىنى ماڭا قويۇپ بېرەتتى. مەن ئۆزۈم يالغۇز تاماق ئېتىپ، ئائىلىمىزدىكى هەممەيلەننى خۇشال قىلىۋېتەتتىم.

* * *

بىز هەر جۈمە كۈنى بامدات نامىزىدىن كېيىن ئائىلە بويىچە بىللە ناشتا قىلاتتۇق. ناشتىدىن كېيىن ئۈنلۈك هالدا كەهف سۈرىسىنى ئوقۇيتتۇق. ئاخىرىدا دادام بىزنىڭ تىنچ - ئامانلىقىمىز ۋە بەخت - سائادىتىمىز ئۈچۈن ئۇزۇن دۇئا قىلاتتى. بىز ئامىن دەيتتۇق. بۇ ئىشلار بىزگە ئاجايىپ مەنىلىك هەم هۇزۇرلۇق تۇيۇلاتتى.

مائاشىڭىزنى ئالغان كۈنى بالىلىرىڭىزنى قانداق خۇشال قىلىسىز؟

دادام هەر ئايدا مائاشنى ئېلىشتىن بۇرۇن بىزدىن:

ـ بالىلىرىم! مائاشىمنى ئالغاندا سىلەرگە نېمە قىلىپ بېرىشىمنى خالايسىلەر؟

ـ دەپ سورىغاندىن كېيىن ئېهتىياجلىق نەرسىلىرىمىزنى ئېلىپ بېرەتتى.

ئارىدىن بىرقانچە يىللار ئۆتۈپ، دادام پېنسىيەگە چىقتى، بىزمۇ ئۆيلەندۇق. ئاللاھ بىزگە دۇنيانىڭ نېمەتلىرىنى كەڭرى قىلىۋەتتى. شۇنداق بولسىمۇ دادام يەنىلا مائاشى چىققان كۈنلەردە نەۋرىلىرىنى چاقىرىپ:

ـ بالىلىرىم! سىلەرگە نېمە ئىش قىلىشىپ بېرىشىمنى خالايسىلەر؟ ـ دەپ سوراپ ئېهتىياجلىق نەرسىلىرىمىزنى ئېلىپ بېرىۋاتىدۇ.

* * *

مەن ئۇزۇن يىللاردىن بېرى مائاشىمنىڭ يۈزدە ئون پىرسەنتىنى سەدىقە قىلىشقا ئاتىۋەتكەن ئىدىم. مائاش چىققان كۈنى ئائىلە بويىچە هەممىمىز بىرگە ئولتۇرۇپ، مائاشىمنىڭ سەدىقە ئۈچۈن ئاتالغان قىسمىنى كىملەرگە بېرىش هەققىدە مەسلىهەتلىشەتتۇق.

كېيىنكى كۈنلەردە بالىلىرىمنىڭ بەزىلىرى هۆكۈمەت خىزمەتلىرىگە ئورۇنلاشتى. بەزىلىرى مەلۇم ئورۇنلاردا، زاۋۇت ـ كارخانىلاردا ئىشقا چۈشتى. ئۇلارمۇ ماڭا ئوخشاش مائاشىنىڭ يۈزدە ئون پىرسەنتىنى مەخسۇس سەدىقە ئۈچۈن ئاجرىتىدىغان بولدى.

تاماق يېيىش جەريانىدا باللىرىڭىزنى قانداق خۇشال قىلسىز؟

خۇددى قۇش باللىرىنىڭ ئېغىزىغا دان سېلىپ قويغانىدەك، مەنمۇ باللىرىمنىڭ ئېغىزىغا قوشۇق بىلەن تاماق سېلىپ قويىمەن. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار ناھايىتى خۇشال بولۇپ كېتىدۇ.

* * *

مەن ئادەتتە باللىرىمنىڭ چوڭ ـ كىچىك ھەممىسى داستىخانغا كەلمىگۈچە تاماققا قول ئۇزاتمايمەن. ئۇلارغا يالغۇز تاماق يېيىشنىڭ لەززىتى بولمايدىغانلىقىنى، ئۇلار بىلەن بىرگە تاماق يېيىشنى ياخشى كۆرىدىغانلىقىمنى ھەر دائىم ئەسلىتىپ تۇرىمەن. گۆش ياكى بېلىققا ئوخشاش نەرسىلەرنى تەقسىم قىلغان چېغىمدا ئاۋۋال كىچىكلىرىدىن باشلايمەن. بۇ ئارقىلىق ئۇلار كىچىكلەرگە كۆيۈنۈشنى ئۆگىنىدۇ.

* * *

باللىرىم داستىخاننىڭ ئەدەپ ـ قائىدىلىرىگە رىئايە قىلماي قالسا، ئۇلار بىلەن تاماق ۋاقتىدا مۇنازىرىلەشمەستىن، ئۇنى تۈزىتىش ئۈچۈن باشقا مۇناسىپ ۋاقتىنى تاللايمەن.

* * *

بىز تېلېۋىزور كۆرۈپ ئولتۇرۇپ تاماق يېمەيمىز. بەلكى تاماق يېيىش جەريانىدا ئۆزئارا پاراڭلىشىمىز، سىردىشىمىز، پىكىر ئالماشتۇرىمىز.

داستخاندا باللىرىڭىزغا تاپا ـ تەنە قىلماڭ!

دادام مېنىڭ خاتالىق ئۆتكۈزگەنلىكىمنى ياكى بۇيرۇقىغا خىلاپلىق قىلغانلىقىمنى بىلسە، شۇ هامان تەنقىدلىمەيتتى ياكى بىر داستىخاندا ئولتۇرغان ۋاقتىمدا يۈزۈمگە سالمايتتى. تاماقتىن كېيىن تەمكىن هالدا چۈشەنچە بېرەتتى.

* * *

مەلۇم بىر ئوغۇل دادىسىغا مۇنداق خەت يېزىپتۇ:

ـ دادا! مەن سىز بىلەن بىرگە ئولتۇرۇپ تاماق يېيىشنى بەك ياخشى كۆرىمەن، شۇڭا مېنى سىز بىلەن بىرگە ئولتۇرۇپ تاماق يېيىشتىن نەپرەتلىنىدىغان قىلىپ قويماڭ. تاماق يەۋاتقاندا تاپا ـ تەنە، مالامەت قىلىپ تاماقنىڭ لەززىتىنى قاچۇرماڭ. ئۇنداق قىلسىڭىز كۆڭلۈم يېرىم بولۇپ، ئىشتىهايىم تۈتۈلۈپ قالىدىكەن. تاماق ۋاقتى مېهىر ـ مۇهەببەت ۋە خۇشاللىق ۋاقتى بولسۇن. تەنقىدلەيدىغان ۋاقتىڭىز باشقا بولسۇن!

قانداق قىلغاندا باللىرىڭىز ئانىسىغا ۋاپادارلىق قىلىدىغان بولىدۇ؟

يولدىشىم باللارغا ناھايىتى ئامراق بولۇپ، ئۇلارنى بەكمۇ ئاسرايتتى. ئۇلار ھەر قېتىم خاتالىق ئۆتكۈزۈپ قويغاندا ماڭا:

ـ ئۇلارنى كەچۈرۈۋېتىڭ، ئۇلار تېخى كىچىك ئەمەسمۇ؟ ـ دېگىنىچە دائىم ئۇلار تەرەپتە تۇراتتى. باللار بىلەن ئارىمىزدا بىرەر ئىش يۈز بېرىپ، خاتالىق باللاردا بولغان تەقدىردىمۇ، ئۇ يەنىلا مېنى ئەيىبلەيتتى. شۇ سەۋەبتىن مەن باللارنىڭ نەزىرىدە تۆۋەن ئورۇنغا چۈشۈپ، كەمسىتىلىدىغان بولۇپ قالدىم. ئۇلارنىڭ ماڭا بولغان ھۆرمىتى بارا ـ بارا سۇسلىشىشقا باشلىدى.

ئاننىڭ باللىرى ئۈستىدىكى ھەققى دادىنىڭ باللىرى ئۈستىدىكى ھەققىدىن ئۈچ ھەسسە يۇقىرى تۇرىدۇ. شۇڭا ئانىلارغا ياخشىلىق قىلىش دادىلارغا ياخشىلىق قىلىشنىڭ ئالدىدا تۇرىدۇ.

بۇ ھەقتە ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: بىر ئادەم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا كېلىپ:

ـ مەن خىزمىتىنى قىلىشقا ئەڭ لايىق كىشى كىم؟ ـ دەپ سوردى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام:

ـ ئاناڭ! ـ دېدى. مەزكۇر كىشى يەنە:

ـ ئاندىن قالسچۇ؟ ـ دېگەن ئىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەنە:

ـ ئاناڭ! ـ دېدى. ئۇ كىشى يەنە:

ـ ئاندىن قالسچۇ؟ ـ دەپ سوراۋىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەنە:

ـ ئاناڭ! ـ دەپ جاۋاب بەردى. ئۇ كىشى:

ـ ئاندىن قالسچۇ؟ ـ دەپ تۆتىنچى قېتىم سوراۋىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام:

ـ ئاندىن قالسا داداڭ! ـ دەپ جاۋاب بەردى[36].

بالىلارنىڭ ئانىسىغا ۋاپادار بولۇشىدا دادىنىڭ مۇھىم تۈرتكىسى بولىدۇ. بۇنىڭدىكى تۇنجى قەدەم دادىلارنىڭ بالىلار ئالدىدا ئايالىنى چۈشۈرمەسلىكى ۋە ھۆرمەتلىشى بىلەن باشلىنىدۇ. بۇنىڭ ئەكسىچە دادىلارنىڭ بالىلىرىغا ھەر دائىم: «ئاناڭلار بىلمەس، ئاناڭلار نادان» دېيىش ئارقىلىق ئانىسىنىڭ قەدىر ـ قىممىتىنى تۆۋەنلىتىشى بالىلارنى ئانىسىغا ھۆرمەت قىلماسلىققا، ھەتتا ھاقارەت قىلىشقا ئېلىپ بارىدۇ.

تۆۋەندە بۇ ھەقتە بەزى كىشىلەرنىڭ تەجرىبىلىرىنى ئورتاقلىشىپ باقايلى:

مەلۇم بىر ياش مۇنداق دەيدۇ: مېنىڭ ئاتا ـ ئانام تولا جېدەللىشىپ قالاتتى. دادام ئۇنىۋېرسىتېت پۈتتۈرگەن ئالىي مەلۇماتلىق، ئانام بولسا ساۋاتسىز كىشى ئىدى. دادام كۆپىنچە ئانامنىڭ ئالدىدا بىلىملىك، ئۇقۇمۇشلۇق ئايالىلارنى ماختاپ كېتەتتى. ئانامنى بىلىمسىز، نادان دەپ ئەيىبلەپ، بىزنىڭ نەزىرىمىزدە ئانامنىڭ ئوبرازىنى خۇنۇكلەشتۈرەتتى. ئەپسۇس، بۇ ناچار ئادەت دادامدىن قېرىنداشلىرىمغا مىراس قالدى. ئۇلارمۇ ئانىمىزنى ھۆرمەتلىمەيدىغان، بويۇنتاۋلىق قىلىدىغان، ھەتتا ھاقارەتلەيدىغان بولۇۋالدى. ئانام بىرەر ئىشتا خاتالىق ئۆتكۈزۈپ قويسا قېرىنداشلىرىم ئۇنىڭغا:

ـ دادام راست ئېيتىپتىكەن، سەن راستتىنلا نادان ئىكەنسەن ئەمەسمۇ؟! ـ دەيتتى. بۇنداق سۆزلەر بىچارە ئانامنىڭ قەلبىگە نەشتەردەك سانجىلاتتى. ئۇ شۇنچىلىك ئازابلىنىپ كەتسىمۇ، ئۇلار پەرۋا قىلمايتتى.

مانا ئەمدى ئاللاھ قېرىنداشلىرىمغا ئىنساپ بېرىپ، ئانىلىرىنىڭ قەدرىگە يەتكەندە پۇرسەت ئاللىقاچان قولدىن كېتىپ قالغان ئىدى.

* * *

بالىلىق چاغلىرىمىزدا دادام بىزنى دائىم ئانىمىزغا ياخشىلىق قىلىشقا ۋە ھۆرمەتلەشكە تەۋسىيە قىلىپ مۇنداق دەيتتى:

[36] سەھىيھۇل بۇخارىي، 5971 ـ ھەدىس.

ـ نىمىلا بولمىسۇن، ئاناڭلارنىڭ ئاچچىقىنى كەلتۈرمەڭلار. چۈنكى، مەن ئۇنى سىلەرگە ئانا بولۇشقا مۇناسىپ دەپ تاللىغان. ئۇ مېنىڭ نەزىرىمدە بەكمۇ قىممەتلىك. ماڭا نىمە دېسەڭلار، نىمە قىلساڭلار بولىدۇ، لېكىن ئاناڭلارنى خاپا قىلىشقا بولمايدۇ.

بۇ سۆزلەرنىڭ تەسىرى قەلبىمزنىڭ چوڭقۇر قاتلىمىغا سىڭىپ كەتكەن ئىدى. ئاناممۇ دادامنىڭ بۇ سۆزلىرىنى ئاڭلىغاندا مەمنۇنىيەت بىلەن چىرايىغا كۈلكە يۈگۈرەتتى. دادامنىڭ ئەنە شۇنداق نەسىھەتلىرىنىڭ تەسىرىدە بىز ئانىمىزنى ئىنتايىن ھۆرمەتلەپ چوڭ بولدۇق.

* * *

دادام بىزنى پات ـ پات بازارغا ئېلىپ چىقىپ:

ـ ھەممىڭلار ئاناڭلار ئۈچۈن بىردىن ھەدىيە تالىلاڭلار، پۇلنى مەن بېرىمەن، ـ دەيتتى.

ئۆيگە قايتقاندىن كېيىن بىز ئانىمىزغا ھەدىيەلىرىمىزنى بېرىپ، ئۇنى تۈيۈقسىز خۇشال قىلىۋېتەتتۇق. شۇنىڭدىن كېيىن دادام يېنىمىزغا كېلىپ ئولتۇرۇپ:

ـ بالىلىرىم، كۆردۈڭلارمۇ؟ سىلەر بەرگەن ھەدىيەلەرگە ئاناڭلار ناھايىتى خۇشال بولدى. سىلەرگە ئۇنىڭدىنمۇ ياخشىراق ھەدىيەنى ئېيتىپ بېرەيمۇ؟ ئۇ بولسىمۇ ئاناڭلارنىڭ سىلەردىن كۈتكەن ئۈمىدىنى ئاقلاش، ئۆي تازىلاش، كىيىملەرنى يۇيۇش، دەزمالىلاش، ئاش ـ تاماق ئېتىش دېگەندەك ئۆي ئىشلىرىغا ياردەملىشىش ئارقىلىق ئاناڭلارنىڭ يۈكىنى يەڭگىللىتىشتۇر. مانا بۇلار سىلەرنىڭ ئاناڭلارغا بېرىدىغان ئەڭ ياخشى ھەدىيەڭلاردۇر. سىلەر مۇشۇنداق قىلىش ئارقىلىق ئاناڭلارنى تېخىمۇ خۇشال قىلالايسىلەر.

بىز دادامنىڭ كۆرسەتمىسى بويىچە ئانامنىڭ ئۆي ئىشلىرىغا ياردەملەشكەن ئىدۇق. ئانام ناھايىتى خۇشال بولۇپ، بىزنى كۆپ ماختىدى.

* * *

بەزى دادىلار سىرتتىن باللىرىنى سېغىنىپ ئۆيگە قايتىپ كەلگەندە باللار ئۇلارنى ئىشىك تۈۋىدە خۇشاللىق بىلەن قارشى ئالىدۇ ۋە ئانىسى ئۇستىدىن شىكايەت قىلىپ:

ـ ئانام بىزگە تېلېفوننى ئېچىپ بەرمىدى، كومپيۇتېرنى ئىشلىتىشكە رۇخسەت قىلمىدى، سىرتقا چىققىلى قويمىدى، بۇگۈن ئويۇن ئوينىيالمىدۇق... دېگەندەك گەپلەر بىلەن دەرد ئېيتىشقا باشلايدۇ.

بۇنداق چاغلاردا سىرتتىن باللىرىنى سېغىنىپ كىرگەن دادا باللىرىغا ئىچ ئاغرىتىپ ئايالىغا:

ـ بۇ قانداق بولغىنى؟ بۇلار تېخى كىچىك تۇرسا، نېمانچە تۇزۇمنى چىگىتۋالسىز؟ ـ دېگىنىچە باللار تەرەپتە تۇرۇپ كايىپ، ئۇلارنىڭ ئانىسى رۇخسەت قىلمىغان ئىشلارنىڭ ھەممىگە رۇخسەت قىلىدۇ.

مۇنداقچە ئېيتقاندا، بۇ تىپتىكى دادىلار بىلىپ ـ بىلمەي باللىرىغا: «مەن يوق چاغدا ئاناڭلارنىڭ سۆزىگە پەرۋا قىلماڭلار، خالىساڭلار ئۇنىڭ گېپىگە ئۇنىمىساڭلارمۇ بولىدۇ،» دېگەندەك ئۇچۇر بەرگەن بولىدۇ. نەتىجىدە باللار بارا ـ بارا دادىسىغا ئامراق، ئانىسىغا ئىتائەت قىلمايدىغان بولۇپ قالىدۇ. توغرىسى، دادا بولغۇچى باللىرى ئانىسى ئۇستىدىن شىكايەت قىلغاندا:

ـ ئاناڭلار ناھايىتى ياخشى قىپتۇ. ئۇ سىلەرگە ياخشى بولسىكەن دەيدۇ. ئۇنىڭغا ھۆرمەت بىلەن ئىتائەت قىلىڭلار، ـ دېيىشى كېرەك ئىدى. ئەگەر دادا بولغۇچى زادى باللارغا بىرئاز ئۇۋالچىلىق بولغانلىقىنى ھېس قىلسا، باللارغا بىلدۈرمەستىن ئايالى بىلەن سۆزلىشىش ئارقىلىق ئەڭ توغرا، نورمال بولغان ئائىلە تۈزۈملىرىنى بېكىتىپ بولۇپ، كېيىن ئانىسىنىڭ ئېغىزى ئارقىلىق بىر قىسىم كەڭچىلىكلەرنى يولغا قويسا مۇۋاپىق بولىدۇ. بۇنداق بولغاندا ئاننىڭ باللارنىڭ نەزىرىدىكى ھۆرمىتى ساقلىنىپ قالىدۇ.

قىسقىسى، دادا باللىرىنىڭ ئالدىدا ئاننىڭ ھۆرمىتىنى قانچە قىلسا، باللارمۇ ئانىسىغا شۇنچە ھۆرمەت قىلىدىغان ۋە ئىتائەت قىلىدىغان بولىدۇ.

ئوغلۇم ئانىسغا ياسىمەن گۈلى سوۋغا قىلدى

ئايالىڭىزنىڭ ئالدىدا بىرەر خاتالىق ئۆتكۈزۈپ قويغىنىڭىزدا بالىلارنىڭ ئالدىدىلا ئۇنىڭدىن ئەپۇ سورىسىڭىز بالىلارغا ناھايىتى ياخشى تەسىر بېرىدۇ. بۇ سىزنىڭ بالىلارنىڭ نەزىرىدىكى قەدىر ـ قىممىتىڭىزنى ئاشۇرىدۇ، ئۇلارغا خاتالىق ئۆتكۈزگەندە ئەپۇ سوراش ئەخلاقىنى ئۆگىتىدۇ، بالىلارنىڭ ئانىسىغا بولغان ھۆرمىتى ئاشىدۇ. سىزنىڭ گۈزەل ئەخلاقىڭىز بالىلىرىڭىزغا خۇددى يۇقۇملۇق كېسەلدەك يۇقىدۇ. سىز ئايالىڭىزغا قانداق مۇئامىلە قىلسىڭىز، بالىلىرىڭىزمۇ ئانىسىغا شۇنداق مۇئامىلە قىلىدۇ.

مەلۇم بىر دادا مۇنداق دەيدۇ: مەن ئايالىمنىڭ ئالدىدا بىرەر خاتالىق ئۆتكۈزۈپ قويسام، ئۇنىڭغا ياسىمەن گۈلى سوۋغا قىلىش ئارقىلىق يارىشىپ قالاتتىم. بىر كۈنى مەن ئىشتىن قايتىپ كەلگەندە ئايالىم تەبەسسۇم قىلىپ مۇنداق دېدى:

ـ بۈگۈن توققۇز ياشلىق ئوغلىمىز سۆزۈمگە كىرمىگەن ئىدى، ئۇنىڭغا باتناپ گەپ قىلمىدىم. ئۇ مەن بىلەن پاراڭلىششقا ئىنتىلگەن بولسىمۇ، مەن خاپا چىراي ھالدا نامىز ئوقۇش ئۈچۈن ئۇنىڭ يېنىدىن چىقىپ كەتتىم. نامىز ئوقۇپ قايتىپ كىرسەم، قولىدا بىر دەستە ياسىمەن گۈلى تۇرىدۇ. ئۇ مېنى كۆرۈپلا يارىشىۋېلىش ئۈچۈن ئالدىمغا كېلىپ مۇنداق دېدى:

ـ ئانا! دادام ئەتىرگۈل سوۋغا قىلىپ ئەپۇ سورىغاندا كەچۈرگىنىڭىزدەك مېنىمۇ كەچۈرۈۋېتىڭ! ـ دېدى.

كىچىك بالىلار ئاددىي ئېھتىراملارنى قانداق هېس قىلالايدۇ؟

دادام هەر كۈنى ئەتىگەن ئانامغا سالام بەرگەندىن كېيىن:

ـ خەيرلىك ئەتىگەن، ئانىسى! ـ دەيتتى.

گەرچە بۇ ئىش ئالاهىدە تىلغا ئېلىپ ئۆتۈشكە تېگىشلىك ئەمەستەك تۇيۇلسىمۇ، بۇ خىل ياخشى ئادەت بالىلارغا ئاتا ـ ئانىلارنىڭ بىر ـ بىرىنى هۆرمەت قىلىدىغانلىقىنى هېس قىلدۇرىدىكەن. دادام تاماق يېگەندە ئانامغا ئاۋۋال رەهمىتىنى بىلدۈرگەندىن كېيىن، هەممىزنىڭ ئانامنىڭ تارتقان جاپالىرىغا قارىتا تەشەككۈر ئېيتىشىمىزنى تەشەببۇس قىلاتتى. بىزمۇ ئانامنىڭ بىزگە كۆيۈنگەنلىكىنى ماختاپ هاردۇقىنى چىقىراتتۇق.

ئاناڭ رازى بولۇشى شەرت!

ئوغلۇم قۇرامىغا يەتكەن مەزگىللەردە ئانىسى بىلەن تولا گەپ تالىشىدىغان بولۇۋالدى. بەزىدە ئانىسىغا ۋارقىراپ گەپ قىلاتتى. بۇنداق چاغلاردا مەن ئۇنىڭغا ئانىسىنى ھۆرمەتلىشى ۋە ياخشىلىق قىلىشى ھەققىدە نەسىھەت قىلاتتىم.

ئوغلۇمنىڭ تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ ئاخىرقى يىللىقىدىكى ئىمتىھان نەتىجىسى ئالىي مەكتەپكە كىرىش ئۆلچىمىگە يەتمىدى. ئوغلۇم بۇنىڭدىن بەكمۇ قايغۇردى. مەن ئۇنىڭغا:

ـ بەلكى بۇ سېنىڭ ئاناڭنى رەنجىتكەنلىكىڭنىڭ جازاسى بولسا كېرەك. سەن ئاناڭغا ھۆرمەتسىزلىك قىلاتتىڭ. شۇ سەۋەبتىن ئاللاھنىڭ غەزىپىگە يولۇقۇپ، نەتىجەڭ تۆۋەنلەپ كەتكەن بولۇشى مۇمكىن، ـ دېدىم.

ئۇزۇن ئۆتمەي ئوغلۇم ئۆزىنىڭ خۇسۇسىي ئۇنىۋېرسىتېتقا كىرىپ ئوقۇش ئارزۇسى بارلىقىنى ئېيتتى. ئەمما ئۇ مەكتەپنىڭ ئوقۇش خىراجىتى قىممەت ئىدى. ئاللاھقا شۈكرىكى، بىزنىڭ ئىقتىسادىي شارائىتىمىز ياخشى بولۇپ، ئوغلۇمنى داۋاملىق ئوقۇتۇپ كېتەلەيتتىم. مەن مۇشۇ پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ ئوغلۇمغا تۆۋەندىكىدەك ئۇچ تۈرلۈك شەرت قويدۇم:

بىرىنچى، ئانىسىنى ھۆرمەتلەش، ئۇنىڭغا ياخشى مۇئامىلە قىلىش، يۇقىرى ئاۋازدا گەپ قىلماسلىق ۋە بۇيرۇقلىرىغا بويسۇنۇش.

ئىككىنچى، ئۇنىۋېرسىتېتتا ئوقۇش جەريانىدا ئۆگىنىشكە ئالاھىدە ئەھمىيەت بېرىش، كۆڭۈلنىڭ كەينىگە كىرىپ، قالايمىقان يوللاردا ماڭماسلىق.

ئۈچىنچى، قۇرئاننىڭ تەپسىرىنى يىلدا بىر قېتىم تولۇق ئوقۇپ چىقىش.

بىز ئەنە شۇنداق كېلىشىۋالغاندىن كېيىن ئوغلۇممۇ ۋەدىسىدە تۇردى. ئانىسى ئىككىمىز ھەر ئوقۇش يىلى ئاخىرلاشقاندا ئوغلىمىزنىڭ يۇقىرىقى

شەرتلەرگە ئەمەل قىلغان - قىلمىغانلىقىنى باھالاپ چىقتۇق ۋە ئۇقۇش خىراجىتىنى بېرىش - بەرمەسلىكنى شۇ باھالاش نەتىجىسىگە ئاساسەن قارار قىلدۇق.

تۆت يىلدىن كېيىن ئوغلۇم ئۇنىۋېرسىتېتنى مۇۋەپپەقىيەتلىك ھالدا تاماملىدى. بۇ جەريانىدا ئانىسىنى ئىنتايىن ھۆرمەتلەپ، ئىتائەت قىلىپ كەلدى. بۇنىڭدىن سىرت، ئۇ قۇرئان كەرىمنىڭ تەپسىرىنى ھەر يىلى بىر قېتىم تولۇق ئوقۇپ چىقىپ، ناھايىتى ئۇقۇمۇشلۇق، دىننى ياخشى چۈشىنىدىغان دىيانەتلىك يىگىتكە ئايلاندى.

قانداق قىلغاندا بالىلار دادىسىنى ياخشى كۆرىدىغان بولىدۇ؟

ئانام ماڭا كۆپىنچە دادامنىڭ توي قىلىشتىن ئىلگىرىكى ئاجايىپ ئېسىل ئەخلاق ـ پەزىلەتلىرىنى سۆزلەپ بېرەتتى. ئۇنىڭ نەقەدەر ئامانەتدار، نومۇسچان ئىكەنلىكىنى ۋە بىز ئۈچۈن نۇرغۇنلىغان جاپا ـ مۇشەققەت ۋە بەدەللەرنى تۆلەش ئارقىلىق ھازىرقى بەختلىك كۈنلەرگە قانداق ئۇلاشقانلىقىنى ئېيتىپ بېرەتتى. ئۇ يەنە مەن تۇغۇلغاندا دادامنىڭ نەقەدەر خۇشال بولغانلىقى، مېنىڭ قەيەردە تۇغۇلۇپ، ئەقىيقەمنىڭ نەدە ئۆتكۈزۈلگەنلىكى، قانداق ھەدىيەلەرنى سېتىۋالغانلىقى ھەققىدە نۇرغۇنلىغان نەرسىلەرنى ئېيتىپ بېرەتتى. بۇلار مېنىڭ دادامنى تېخىمۇ ھۆرمەتلىشىمگە تۈرتكە بولاتتى.

* * *

مەن بالىلىرىمنى دادىسى ئىشقا بېرىش ئۈچۈن ئۆيدىن چىقماقچى بولغاندا: «ئاللاھقا ئامانەت، دادا!» دەپ ئۇزىتىشقا ھەمدە ئۇنىڭغا سىرتقا چىققاندا ئوقۇلىدىغان دۇئانى ئەسلىتىپ قويۇشقا ئادەتلەندۈردۈم. بۇ ئىش دادىسىنى ۋە بالىلىرىمنى ناھايىتى خۇشال قىلاتتى.

* * *

مەن بەزى چاغلاردا بالىلىرىمنى يىغىپ ئۇلارغا:

ـ داداڭلار ھازىر سىلەرنىڭ كەلگۈسىڭلارنى دەپ ناھايىتى جاپالىق ئىشلەۋاتىدۇ. ئۇنىڭ ھەققىدە بىرلىكتە دۇئا قىلايلى! ـ دەيتتىم. بالىلارمۇ خۇشاللىق بىلەن ئاۋاز قوشۇپ ھەممىمىز بىرلىكتە دۇئا قىلاتتۇق. دادىسى ئىشتىن قايتىپ كەلگەندە بالىلار بەس ـ بەستە:

ـ دادا! بىز بۇگۈن ئانام بىلەن بىرگە ئولتۇرۇپ سىز ئۈچۈن دۇئا قىلدۇق،

ـ دېيىشەتتى. دادىسى تەبەسسۇم قىلىپ:

ـ سىلەرنىڭ دۇئايىڭلار ئىجابەت بولغان ئوخشايدۇ، شۇڭا مەن بۇگۈن ناھايىتى ياخشى تۇردۇم، ئىشلىرىمدىنمۇ ھېچقانداق چاتاق چىقمىدى، ئۇنىڭ ئۈستىگە كۆپ پۇل تاپتىم. مەنمۇ سىلەرگە مۇكاپات بېرەي. داۋاملىق ماڭا دۇئا قىلىپ تۇرۇڭلار! ـ دەيتتى.

* * *

ئىشتىن ھېرىپ ـ چارچاپ قايتقان دادىنى بالىلارنىڭ قانداق كۈتۈۋېلىشىدا ئاننىڭ ناھايىتى چوڭ رولى بولىدۇ. مەن ئىشتىن قايتىپ كېلىشتىن بۇرۇن مېنى كۈتۈۋېلىش ئۈچۈن ئايالىم بالىلىرىمنى ئالدىن تەييارلايدۇ. ئۇلار ئىشىكنىڭ كەينىدە يوشۇرۇنۇپ تۇرىدۇ. مەن بالىلىرىمنى ئىزدىگەن بولۇپ، ئىشىكنىڭ كەينىدىن تېپىۋالىمەن. خۇشاللىق ئىچىدە ئۇلارنى قۇچقىمغا ئېلىپ قىچقىلىشىپ بىرگە كۈلىمىز. ئىشلەش جەريانىدا شۇنچىۋالا جاپا تارتىپ، ھەرقانچە چارچاپ كەتكەن بولۇشۇمدىن قەتئىينەزەر، ئۇلار مېنىڭ ھاردۇقۇمنى چىقىرىپ قويىدۇ. مېنى خۇشاللىق بىلەن كۈتۈپ تۇرىدىغان بالىلىرىمنى ئەسلەپ مەنمۇ ئىش ئورنۇمدا تېخىمۇ روھلۇق ھالدا ئىشلەيمەن.

* * *

ئانام بىزنى يازلىق تەتىل باشلانغان ھامانلا ئاددىي بولسىمۇ ئىشلەپ پۇل تېپىشقا ئۈندەپ مۇنداق دەيتتى:

ـ مېنىڭ مەقسىتىم سىلەرنى پۇل تاپقۇزۇش ئەمەس، لېكىن بۇ ھاياتتا ھەربىر كىشى ئىش قىلىشنى بىلمىسە بولمايدۇ. سىلەر ئىشىنىڭ قانداق بولىدىغانلىقىنى، ئاتا ئاناڭلارنىڭ سىلەرنى بېقىش ئۈچۈن قانچىلىك جاپا تارتىدىغانلىقىنى ھېس قىلىشىڭلار كېرەك.

بىز يازلىق تەتىلدە جاپالىق ئىشلەپ، ئائىلىنىڭ قەدىر ـ قىممىتىنى ھېس قىلغاندىن كېيىن تېخىمۇ تىرىشىپ ئوقۇدۇق. مانا ئەمدى ھەممىمىز ئالىي مەكتەپنى پۈتتۈرۈپ، ئىلمىي ساھەدە ياخشى نەتىجىلەرنى قولغا كەلتۈردۇق.

* * *

تۆت ياشلىق ئوغلۇمغا دادىسىنىڭ نېمە ئىش قىلىدىغانلىقىنى، بىز ئۇچۇن قانچىلىك جاپا تارتىدىغانلىقىنى چۈشەندۈرۈپ، دادىسى قايتىپ كەلگەندە ئۇنىڭغا تەشەككۇر بىلدۈرمىسەك بولمايدىغانلىقىنى ئېيتاتتىم. شۇنىڭ بىلەن ئوغلۇم دادىسى قايتىپ كەلگەندە ئۇنىڭ ئالدىغا مېۋە ياكى تاتلىق - تۇرۇملارنى ئەكېلىپ، ئاغزىغا سېلىپ قويۇاتتى. بۇنىڭدىن خۇشال بولغان دادىسىمۇ ئۇنى قۇچاقلاپ، سۆيۈپ كېتەتتى.

* * *

ئاتا - ئانام مېنى قەتئىي تىللىمايتتى، ئۆزئارامۇ تىللاشمايتتى، بىر - بىرىنى ناھايىتى ھۆرمەت قىلىشاتتى. مەن بۇنىڭدىن ئاتا - ئانا بولغۇچىلارنىڭ بىر - بىرىنى ھۆرمەتلەپ، ياخشى مۇئامىلە قىلىشى لازىملىقىنى ئۆگىنىۋالدىم ھەمدە ئۇلارغا بولغان ھۆرمىتىم ۋە مېھىر - مۇھەببىتىمۇ كۈنسېرى ئېشىپ باردى.

مەن ئۆلۈپ كەتكەندىن كېيىن يېتىملارنى قۇرۇق قول قايتۇرماڭلار!

دادام يېتىملارنى بەكمۇ ياخشى كۆرەتتى، ئۇلارغا دائىم مېھىر ـ شەپقەت كۆرسىتەتتى. مەن كۆپىنچە دادامنىڭ يېتىملارنى خۇددى ئۆز ئانىسىدەك پەپىلەۋاتقانلىقىنى، ئويۇنچۇق، يېمەك ـ ئىچمەك دېگەندەك نەرسىلەرنى ئېلىپ بېرىۋاتقانلىقىنى كۆرەتتىم. دادامنىڭ بۇ گۈزەل ئەخلاقى ئائىلىمىزگە ياخشىلىق ۋە بەرىكەت ئېلىپ كەلگەن ئىدى.

بۇ ئىش ئەنە شۇنداق داۋاملىشىپ، ئاردىن كۆپ يىللار ئۆتتى. داداممۇ ياشىنىپ قالدى. بىر كۈنى ئۇ ئەجىلى يېقىنلاپ قالغانلىقىنى ھېس قىلغان بولسا كېرەك، دەرھال ھەممەيلەننى يىغىپ، مۇنداق ۋەسىيەت قىلدى:

ـ بالىلىرىم! مەن ئۆلۈپ كەتكەندىن كېيىن يېتىملارنى قۇرۇق قول قايتۇرماسلىققا ۋەدە بېرىڭلار. كۈچۈڭلارنىڭ يېتىشىچە ئۇلارغا ياردەم قىلىڭلار. يېتىملار بىزنىڭ دۇنيا ۋە ئاخىرەتتىكى بەختىمىزنىڭ كاپالىتى ۋە جەننەتكە كىرىشىمىزنىڭ مۇھىم سەۋەبىدۇر.

بىز كۆز يېشى قىلغان ھالدا دادامغا ۋەدە بەردۇق. دادام تولىمۇ خۇرسەن بولۇپ، ئۇزۇن ئۆتمەي بىزگە كۆزى قىيمىغان ھالدا بۇ دۇنيا بىلەن مەڭگۈلۈك خوشلاشتى. شۇنىڭدىن كېيىن بىز ھەممىمىز دادامغا بەرگەن ۋەدىمىزگە ۋاپا قىلىپ كېلىۋاتىمىز. تۇرمۇشىمىزمۇ ناھايىتى خۇشال ھەم بەرىكەتلىك داۋاملىشىۋاتىدۇ.

بىر كۈنى مەن ئانام بىلەن پاراڭلىشىۋېتىپ، تۇيۇقسىز ئۇنىڭدىن:

ـ دادام نېمىشقا يېتىملارغا شۇنچىۋالا كۆڭۈل بۆلىدۇ؟ ـ دەپ سوريدىم.

ئانام ماڭا چۈشەندۈرۈپ، مۇنۇلارنى سۆزلەپ بەردى:

ـ ئوغلۇم! بىر كۈنى داداڭ ئۇستازلارنىڭ بىرىدىن مۇنداق بىر قىسسىنى ئاڭلىغان ئىكەن:

تابىئىنلار دەۋرىدە بىر ئالىمنىڭ قوشنىسى ئۆلۈپ كېتىپتۇ. جامائەت ئۇنىڭ مېيىت نامىزىنى چۈشۈرۈش ئۈچۈن ھېلىقى ئالىمنى چاقىرغان ئىكەن، ئۇ رەت قىپتۇ. چۈنكى، ئۇنىڭ قوشنىسى گۇناھتىن قاچمايدىغان، ھېچكىمدىن ھايا قىلمايدىغان كىشى ئىكەن. جامائەت ئۇنىڭ نامىزىنى ئۆزلىرى چۈشۈرۈپ، دەپنە قىلىپ قايتىشىپتۇ. ئالىم شۇ كېچىسى چۈشىدە قوشنىسىنى جەننەتتە كۆرۈپتۇ. ئۇ ھەيران بولۇپ ئەتىسى ئەتىگەندىلا قوشنىسىنىڭ ئايالىدىن:

ـ ماڭا راست گەپ قىلىڭ! يولدىشىڭىز قانداق ئادەم ئىدى؟ ـ دەپ سوراپتۇ. ئۇنىڭ ئايالى:

ـ ئۇ سىلى بىلگەندەك گۇناھكار ئادەم ئىدى. ئۇنىڭ تىلغا ئالغۇدەك ئالاھىدە چوڭ ياخشىلىقى يوق. بىراق ئۇ ھەر جۈمە كۈنى كەچتە مەھەللىدىكى بارلىق يېتىملارنى ئۆيىمىزگە چاقىرىپ، بىر داستىخانغا يىغاتتى، ئۇلارغا ھەرخىل ئېسىل يېمەكلىكلەرنى تەييارلاپ يېگۈزگەندىن كېيىن ئۇلارغا قاراپ:

ـ مەن گۇناھكار بىر ئادەم. گۇناھلىرىمنىڭ مەغپىرىتى ئۈچۈن ئاللاھقا دۇئا قىلىپ قويۇڭلار! ـ دەيتتى.

باللارغا مېهرىگىزنى قانداق هېس قىلدۇرىسىز؟

مەن باللىرىمغا ئايرىم ـ ئايرىم هالدا ئۇلارنى ياخشى كۆرىدىغانلىقىمنى، مېنىڭ نەزىرىمدە ئۇلارنىڭ ئەڭ قىممەتلىك ئىكەنلىكىنى ئېيتىمەن. بۇ ئارقىلىق ئۇلارنىڭ هەربىرى ئانام مېنى هەممىمىزدىن بەكرەك ياخشى كۆرىدۇ، دەپ ئويلاپ ئۆزىنى خۇشال هېس قىلىدۇ. مەن ئۇلار بىلەن ناهايىتى يېقىن دوستلاردەك پاراڭلىشىمەن، سىردىشىمەن، ئۇلارغا يېقىندىن كۆڭۈل بۆلۈپ، ئىشلىرىغا يارده‌ملىشىمەن، خاتالىق ۋە قىيىنچىلىقلاردىن قۇتۇلۇشىغا پۈتۈن كۈچۈم بىلەن تىرىشچانلىق كۆرسىتىمەن.

هىيت كۈنى بالىلىرىڭىزنى قانداق خۇشال قىلىسىز؟

هەر قېتىملىق هىيت ـ بايرامدا كومپيۇتېردا بايراملىق تەبرىك كارتوچكىلىرى لايىھەلەپ، يولدىشىم ۋە بالىلىرىمغا سوۋغا قىلاتتىم. ئەلۋەتتە، كارتوچكىغا خەيرلىك تىلەكلەرنى يېزىپ قويۇشنىمۇ ئۇنتۇپ قالمايتتىم. ئۇلار كارتوچكىلارنى تاپشۇرۇپ ئالغاندا ئىنتايىن خۇشال بولاتتى. مەن ئۇزۇن يىللاردىن بېرى بۇ ئىشنى داۋاملاشتۇرۇپ كېلىۋاتىمەن، ھېچقاچان توختاپ قالغىنىم يوق. شۇنداق قىلىپ كارتوچكا سوۋغا قىلىش پائالىيىتى ئائىلىمىزدىكى ھېيت ـ بايراملىق پائالىيەتلەرنىڭ ئايرىلماس بىر قىسمىغا ئايلىنىپ قالدى.

دادامنىڭ هەدىيەلىرى بولمسا ھېيت - بايرامنىڭ مەنىسى بولمايدىكەن

ھەر قېتىم ھېيت كەلگەندە دادام تۇرلۇك سۆۋغا - سالاملار، تاتلىق - تۇرۇم ۋە ئويۇنچۇقلار قاچىلانغان چوڭ بىر يەشىكنى ئېلىپ كېلەتتى. ئۇ ھېيت نامىزىدىن كېيىن يەشىكنى ئېچىپ، سۆۋغا - سالام تارقاتقاندا خۇشاللىقتا چۆمۈپ، ھېيتنىڭ ئۆزگىچە لەززىتىنى ھېس قىلاتتۇق. بۇ ئىش بىزنىڭ ئائىلىدە ئۇزۇن يىللار داۋاملاشتى. يەشىك ئىچىدىكى نەرسىلەرنىڭ بەزى تۇرلىرىنى ئۇنتۇپ كەتكەن بولساممۇ، ئۇنىڭ بىزگە نەقەدەر ھۇزۇر بېغىشلايدىغانلىقى ھېلىھەم ئېسىمدە.

مانا ئەمدى ئۆيلىنىپ، ئاللاھ بىرقانچە پەرزەنت ئاتا قىلغاندىن كېيىن مەنمۇ دادامغا ئوخشاشلا ئۆيگە ھېيتلىق سۆۋغا - سالاملار قاچىلانغان يەشىك ئېلىپ كىرىدىغان بولدۇم. باشقا قېرىنداشلىرىممۇ دادامنى ئۈلگە قىلىپ شۇنداق قىلىدىغان بولدى. ئەسلىدە دادام بىزنىڭ ئائىلىمىزگە ناھايىتى ياخشى بىر ئادەتنى مىراس قالدۇرغان ئىكەن.

باللىرىڭىزغا تاتلىق - تۇرۇملارنى قايسى ئۇسۇلدا بېرىسىز؟

بەلكى سىز هازىرغىچە باللىرىڭىز ئۈچۈن هەرخىل تاتلىق - تۇرۇم، ماروژنا دېگەندەك نەرسىلەرنى سېتىۋالغان بولۇشىڭىز مۇمكىن. سىز بۇلارنى باللىرىڭىزغا قايسى ئۇسۇلدا سوۋغا قىلىشنى بىلەمسىز؟

ئاتا - ئانىلارنىڭ بۇ جەھەتتىكى ئۇسۇللىرى بىر - بىرىدىن پەرقلىق بولىدۇ، بەزى ئاتا - ئانىلار باللىرىغا تاتلىق - تۇرۇملارنى ھېچنېمە دېمەيلا، ئۇن - تىنسىز بېرىدۇ ياكى «مە، بۇنى ئال!» دەپ بىر ئېغىز گەپ بىلەنلا بېرىدۇ. يەنە بەزى ئاتا - ئانىلار: «جېنىم بالام! بۇنى ئالغىن. مەن سېنى ھەرگىز ئۇنتۇپ قالمىدىم. يېنىمغا كەل، بۇنى ئېغىزىڭغا سېلىپ قويىاي!» دەيدۇ.

يەنە بەزى ئاتا - ئانىلار بولسا باللىرى ئۈچۈن تاتلىق - تۇرۇملارنى بىۋاستە قولىغا تۇتقۇزۇپ قويماستىن، بەلكى: «جېنىم بالام! مەن سېنى ياخشى كۆرىمەن» دېگەنگە ئوخشاش تەربىيەۋى ئەھمىيەتكە ئىگە چىرايلىق سۆز - جۈملىلەرنى يېزىپ سوۋغا قىلىدۇ.

يەنە بەزى ئاتا - ئانىلار ھەدىيەلىرىنى باللىرى ئۇخلاۋاتقان ۋاقىتتا ياستۇقىنىڭ بېشىغا قويۇپ قويىدۇ. ئويغىنىپ ھەدىيەلەرنى كۆرگەن بالا ناھايىتى خۇشال بولۇپ كېتىدۇ. يەنە بەزىلەر ھەدىيەلىرىنى باللارنىڭ كۆزىگە ئاسان چېلىقىدىغان يەرلەرگە يوشۇرۇپ قويۇپ، تېپىشماق ئويۇنى ئوينايدۇ. بالىلار ئۇنى تېپىۋالغاندا خۇشاللىقتىن قىن - قىنىغا پاتماي قالىدۇ.

يەنە بەزى ئاتا - ئانىلار باللىرىنى نۆۋەت بىلەن ھەدىيە تەقسىم قىلىشقا مەسئۇل قىلىدۇ. ئۇلار بۇ ئارقىلىق باللىرىغا ئادىل تەقسىمات قىلىش ئۇسۇللىرىنى ئۆگىتىدۇ.

مەلۇم بىر دادا مۇنداق دەيدۇ: مەن كىچىك بالامغا تاتلىق - تۇرۇملارنى سوۋغا قىلماقچى بولسام، ئۇدۇلىلا بەرمەستىن، بەلكى ئۇنىڭ بىلەن بىرئاز ئويناشقاندىن كېيىن ئېغىزىغا سېلىپ قويىمەن.

ئاننىڭ دۇئاسى

بىز ئالتە قېرىنداش ئىدۇق. قايسىبىرىمىزنىڭ بېشىغا ئېغىر كۈن چۈشسە ياكى تۇرمۇش ئىشلىرىدا بىرەر قىيىنچىلىققا ئۇچرىسا، ئانام بىرقانچە كۈن روزا تۇتۇپ، ئۇنىڭ ئۈچۈن دۇئا قىلاتتى.

ئۇ دائىم بىزگە مۇنداق دەيتتى:

ـ بالىلىرىم! ئانىلارنىڭ بالىلىرى ئۈچۈن قىلغان دۇئاسى ئىجابەت بولىدۇ. مەن سىلەرنىڭ بەختسىز بولۇپ قېلىشىڭلارنى قەتئىي خالىمايمەن. شۇڭا دائىم سىلەرنىڭ بەختىڭلارنى تىلەپ دۇئا قىلىمەن.

بىز ئانامدىن ناھايىتى تەسىرلىنەتتۇق. مانا ھازىر بىزمۇ بالىلىرىمىزغا ئەنە شۇنداق دۇئا قىلىۋاتىمىز.

* * *

ئانام بىزگە دائىم مۇنداق دەيتتى:

ـ مەن سىلەرنىڭ ھەربىرىڭلار ئۈچۈن ھەر ھەپتىدە ئىككى رەكەت نامىز ئوقۇيمەن، ھەر كۈنى بامداتتىن بۇرۇن سىلەرنىڭ ئىسىمىڭلارنى مەخسۇس ئاتاپ دۇئا قىلىمەن.

ئانامنىڭ بۇ ئىشلىرى بىزگە بەكمۇ تەسىر قىلىپ، ئۇنىڭغا بولغان مۇھەببىتىمىز كۈندىن ـ كۈنگە كۈچەيدى. بىر كۈنى سۆيۈملۈك ئانام بىزنى تاشلاپ باقىي ئالەمگە سەپەر قىلدى. بىز ئانىمىزدىن ۋە بىزگە قىلىدىغان دۇئاسىدىن ئايرىلىپ قالدۇق. ئەمما ئانىمىز ھەققىدە دۇئا قىلىشنى داۋاملاشتۇرۇپ كەلدۇق.

* * *

ئانام بىزگە دائىم مۇنداق دەيتتى:

ـ داداڭلار ئىككىمىز ئاللاھنىڭ سىلەرنى بالايى ـ قازا ۋە مۇسىبەتلەردىن ساقلىشى ھەمدە سىلەرنىڭ توغرا يولدىن چىقىپ كەتمەسلىكىڭلار ئۈچۈن نامىز ئوقۇپ دۇئا قىلىمىز.

ئانامنىڭ بۇ سۆزلىرى بىزگە چوڭقۇر تەسىر قىلىپ، بىزمۇ ئۇلارغا ناھايىتى ئىتائەتمەن بولاتتۇق. بىز ئۈچۈن كۆيۈنۈپ دۇئا قىلىۋاتقان ئاتا ـ ئانىلارغا قانداقمۇ بويۇنتاۋلىق ۋە ۋاپاسىزلىق قىلىشقا يۈزىمىز چىدىسۇن؟!

* * *

ئۇلۇغ ساھابە ئابدۇللاھ ئىبنى مەسئۇد كېچىسى ئۇخلاۋاتقان ئوغلىنىڭ يېنىدا تۇرۇپ نامىز ئوقۇيدىكەنتۇق ۋە نامازدىن كېيىن ئۇنىڭغا قاراپ:

ـ ئوغلۇم! مەن سەن ئۈچۈن دۇئا قىلىۋاتىمەن، ـ دېگىنىچە ئاللاھنىڭ مۇنۇ سۆزىنى ئوقۇپ يىغلاپ كېتىدىكەنتۇق: ﴿ئۇلارنىڭ ئاتا ـ ئانىسى ياخشى ئادەم ئىدى﴾[37].

* * *

مۇھەممەد ئىبنى مۇنكەدىر بالىسىغا مۇنداق دەيدىكەن:

ـ ئەي ئوغلۇم! ئاللاھ بىلەن قەسەمكى، مەن سېنىڭ راھەت تېپىشىڭنى ۋە ياخشى ئادەم بولۇشۇڭنى ئۈمىد قىلىپ تېخىمۇ كۆپ نامىز ئوقۇيمەن.

* * *

مەشھۇر تابىئىن سەئىد ئىبنى مۇسەييەب ئوغلىغا مۇنداق دەيدۇ:

ـ مەن سېنىڭ نامازغا ئامراق بولۇشۇڭنى ئۈمىد قىلىپ، نەپلە نامازنى كۆپ ئوقۇيمەن.

ئۇ يەنە مۇنداق دېگەن ئىدى:

ـ مەن بالامنى ئەسلىسەم تېخىمۇ كۆپ نامىز ئوقۇيدىغان بولۇپ قالىمەن. چۈنكى، ئاتا ـ ئانىلارنىڭ تەقۋادارلىقى ۋە كۆپ ئىبادەت قىلىشى بالىلىرىنىڭ ياخشى بولۇشى ئۈچۈن ئالاھىدە رول ئوينايدۇ.

[37] كەھف سۈرىسى، 81 ـ ئايەت.

ئانا! مەن ئۆي ئىچىدە قانداق ئوينايمەن؟

بىر كۈنى ئوغلۇم ماڭا تۇيۇقسىز مۇنداق دېدى:

ـ ئانا! مېنىڭ ئىچىم بەك سىقىلىپ كەتتى. مەن قاچان ئوينىماقچى بولسام، سىز ماڭا:

ـ ئۇكاڭ ئۇخلاۋاتىدۇ. ئۇ يەردە ئوينىما، بۇ يەردە ئوينىما! ياكى مەن غەلۋە خالىمايمەن دەيدىكەنسىز. مەن زادى ئىچ پۇشۇقۇمنى قانداق چىقىرىمەن؟ ھېچكىم مېنىڭ ئوينىشىمنى خالىمىسا مەن زېرىكىپ قالمامدىمەن؟

بەش ياشلىق ئوغلۇمنىڭ ئېغىزىدىن چىققان بۇ سۆزلەر مېنى تولىمۇ ھەيران قالدۇردى. دېمىسىمۇ ئۇ ھەقىقەتەن توغرا ئېيتقان ئىدى.

مەن شۇ كۈندىن باشلاپ ئوغلۇم ئۈچۈن خالىغانچە، ئەركىن ـ ئازادە ئوينىيالايدىغان مەخسۇس ئورۇن تەييارلىدىم. بۇ ئورۇندا ئۇ ئۆزى ياخشى كۆرىدىغان ئويۇنلارنى ئوينىيالايدۇ، ھەرخىل بوياقلار بىلەن رەسىم سىزالايدۇ، چېدىر ياسىيالايدۇ، قۇراشتۇرۇش ئويۇنچۇقلىرىدىن پايدىلىنىپ خالىغانچە بىر نەرسىلەرنى قۇراشتۇرالايدۇ. مەن يەنە ئۇنىڭ ئۈچۈن بىر قىسىم ئويۇنچۇقلارنى سېتىۋالدىم. شۇنىڭ بىلەن ئوغلۇم زېرىكىپ قالغاندا ئۇلارنى ئوينىاپ تولىمۇ خۇشال بولدى. شۇنىڭدىن كېيىن ئۇ مېنى بەكمۇ ھۆرمەتلەيدىغان، تېخىمۇ گەپ ئاڭلايدىغان بولدى.

باللىرىڭز بىلەن مۇناسىۋەتتىڭز سۈسلىشىپ قالغاندا...

مەلۇم بىر ئانا مۇنداق دەيدۇ:

يېقىندىن بۇيان باللىرىم بىلەن ئارىمىز سەل يىراقلاپ كەتكەندەك ھېس قىلدىم. بۇنىڭ سەۋەبى ئۆزۈمگىمۇ ئايان ئىدى. ھەرقانداق ئاتا ـ ئانا باللىرىنى ياخشى كۆرگەندەك، مەنمۇ باللىرىمنى ياخشى كۆرەتتىم. بىراق، مەن تۇرمۇش بېسىملىرىنىڭ تەسىرىدە ئۇلارغا بەزىدە ناھايىتى قوپاللىق قىلىپ سالاتتىم. ئۇلار ئانام بىزنى ياخشى كۆرمەيدۇ، ھەتتا بىزدىن نەپرەتلىنىدۇ، دەپ مېنى خاتا چۈشىنىپ قالغان ئىدى. مەن بۇ مەسىلىنى ھەل قىلىش ئۈچۈن ئۇلارغا مېھىر ـ مۇھەببەتمىنى ھېس قىلدۇرىدىغان ۋە ئارىمىزدىكى مۇناسىۋەتنى ياخشىلايدىغان بىر چارە تېپىپ چىقتىم:

ئۇلارنىڭ ھەربىرىگە ئايرىم مەكتۇپ يېزىپ، ئۆينىڭ مەلۇم بىر يېرىگە يوشۇرۇپ قويۇپ ئۇلارغا مۇنداق دېدىم:

ـ ھەممىڭلار ئۈچۈن ئايرىم مەكتۇپ يېزىپ، مۇشۇ ئۆيگە يوشۇرۇپ قويدۇم. خالىساڭلار ئىزدەپ بېقىڭلار!

ئۇلار مەكتۇپتا نېمىلەر يېزىلغانلىقىغا قىزىقىپ، ئۆينىڭ ھەممە يېرىنى ئاختۇرۇپ مەكتۇپلارنى تاپتى. مەكتۇپتا مۇنۇلار يېزىلغان ئىدى:

«سۆيۈملۈك ئوغلۇم! ئۆتكەنكى كۈنلەردە ساڭا قىلغان قوپاللىقلىرىم ئۈچۈن سەندىن ئەپۇ سورايمەن. سېنى مەڭگۈ ياخشى كۆرىمەن. بەزى تۇرمۇش بېسىملىرى سەۋەبىدىن ساڭا قوپاللىق قىلىپ قويغان بولساممۇ، سەن مېنىڭ قەلبىمنىڭ چوڭقۇر قاتلىمىدىن ئورۇن ئالغان دەپ:

ـ مېھرىبان ئاناڭ».

ئۇلارنىڭ ھەممىسى ئۆزىگە يېزىلغان مەكتۇپنى ئوقۇغاندىن كېيىن ئۆزئارا چۈشىنىش ھاسىل قىلىش ئۈچۈن بىر يەرگە يىغىلدۇق. يىغىلىشتا ئىنتايىن

ياخشى پاراڭلاشتۇق، قايسىبىرىمىز ئاچچىقلىنىپ قالساق، قانداق كونترول قىلىشنىڭ ئامالىنى تېپىپ، شۇنىڭغا ئەمەل قىلىدىغان بولدۇق. غەزەپتىن ئۆزىنى تۇتالماي خاتا گەپ ـ سۆز ۋە ئىش ـ ھەرىكەتلەر يۈز بەرسە، مەسىلىنىڭ سەۋەبىنى بىلىپ تەسەللى بېرىپ، ئۆزئارا توغرا چۈشىنىپ، بىر ـ بىرىمىزنى كەچۈرىدىغان ھەمدە خاپىلىققا ئۇچرىغۇچىنىڭ دەردىنى يەڭگىللىتىدىغان بولۇپ كېلىشتۇق. شۇنىڭدىن باشلاپ ئائىلە مۇناسىۋىتىمىزدە چوڭ ئۆزگىرىش بولدى. غەزەپنىڭ ئورنىنى مېھىر ـ مۇھەببەت، ئۆزئارا چۈشىنىش ئىگىلىدى.

دادا! بىزگە نىمە ئېلىپ كەلدىڭىز؟

بۇ كۆپىنچە ئاتا ـ ئانىلار سىرتتىن ئۆيگە كەلگەندە ئۇچراپ تۇرىدىغان سوئال. دادا بولغۇچى پەرزەنتىنىڭ ئائىلە خۇشاللىقىنىڭ مەنبەسى ئىكەنلىكىنى بىلىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن سىرتتىن قۇرۇق قول كىرىشنى خالىمايدۇ. قولىدا بىر نەرسە كۆتۈرۈپ كىرگەن دادا بىلەن ئائىلىگە خۇشاللىق بىللە كىرىدۇ.

مەلۇم بىر دادا مۇنداق دەيدۇ:

ئىشتىن قايتىپ ئۆيگە كىرگەندە بالىلىرىم مېنى ئىنتايىن قىزغىن كۈتۈۋالىدۇ. دائىم سىرتقا چىقىشتىن ئىلگىرى:

ـ دادا! كەچتە ئۆيگە قايتقاندا بىزگە شاكىلات، كەمپۈت دېگەندەك تاتلىق نەرسىلەرنى ئالغاچ كېلىڭ! ـ دەيدۇ.

شۇڭا مەن داۋاملىق بالىلىرىم ئۈچۈن ئويۇنچۇق، تاتلىق ـ تۇرۇم قاتارلىق نەرسىلەرنى ئېلىپ، ماشىنامغا سېلىۋالىمەن. بۇ ئارقىلىق مەن بالىلىرىمنى ھەر ۋاقىت خۇشال قىلىپ تۇرىمەن، ئۇلارمۇ ماڭا بەك ئامراق.

* * *

يەنە بىر دادا مۇنداق دەيدۇ: مەن سىرتقا چىقىشتىن بۇرۇن ئوغلۇم ماڭا:

ـ دادا! مەن ئامراق نەرسىلەردىن ئالغاچ كېلىشنى ئۇنتۇپ قالماڭ! ـ دەپ ئالاھىدە تاپىلايدۇ. مەنمۇ ئوغلۇمنى خۇشال قىلىدىغان نەرسىلەرنى ئېلىۋېلىشقا ئامراق. بولۇپمۇ بىر ـ ئىككى كۈنلۈك سەپەرگە چىقىپ، قايتىپ كەلگىنىمدە ئۇلارنى ئالاھىدە خۇشال قىلىۋېتىمەن.

بىر كۈنى كەچتە ئۆيگە قايتقاندا بالىلىرىم ئۈچۈن بىر نەرسە ئالغاچ كېلىشنى ئۇنتۇپ قېلىپ، ئۆيگە قۇرۇق قول كىرىپ قالدىم. كۆڭلۈم بەكمۇ يېرىم بولدى. ئىشىكتىن كىرىشىمگىلا ئوغلۇم مەندىن ئادەتتى بويىچە:

ـ دادا! ماڭا نىمە ئالغاچ كەلدىڭىز؟ ـ دەپ سوردى ئەركىلەپ تۇرۇپ. مەن ئۇنىڭغا:

ـ سەن هازىرغىچە كۆرۈپ باقمىغان ياكى يەپ باقمىغان بىر نەرسە، ئەمما بەك ياخشى! ـ دىدىم. ئوغلۇم قىزىققان هالدا:

ـ ئۇ نىمە؟ قىنى ئۇ نەدە؟ ـ دىدى. مەن ئۇنى قۇچاقلاپ تۇرۇپ:

ـ ساڭا قىچقىلاشنى ئىلىپ كەلدىم، ـ دىدىم ـ دە، ئۇنىڭ بوينى، قولتۇقى دىگەندەك ئاسان قىچقى كىلىدىغان يەرلىرىنى قىچقىلاشقا باشلىدىم. ئوغلۇم پىخىلداپ كۈلۈشكە باشلىدى...

مەن شۇ كۈندىن باشلاپ بالىلارنى خۇشال قىلىدىغان ۋە ئۇلارنىڭ تەپەككۇرىنى ئويغىتىدىغان ئەقلىي ئويۇنچۇقلارنى ئىلىپ بېرىشكە باشلىدىم. بۇلار بالىلارنىڭ خۇشاللىقىغا خۇشاللىق، ئەقلىگە ئەقىل قوشتى.

دوست دوستنی رەنجتمەیدۇ

«مەن سىنى بۇ يەردە كۆرۈشنى خالىمايمەن. كاشكى ئۆيدىن چىقماي ئولتۇرساڭچۇ؟ نېمىشقا مېھمانلارنىڭ ئالدىغا چىقتىڭ؟ كىشىلەرنىڭ ئالدىدا مېنى بەكلا خجىل قىلىۋەتتىڭ! مېنى بەكلا چارچىتىۋەتتىڭ! سەندىن بىزار بولدۇم» ...

مۇشۇنداق سۆزلەر بالىلارغا ئۆزلىرىنىڭ ئاتا ـ ئانىلىرى تەرىپىدىن ياخشى كۆرۈلمەيدىغانلىقىنى ۋە قارشى ئېلىنمايدىغانلىقىنى ھېس قىلدۇرۇپ قويىدۇ.

* * *

مەلۇم بىر دادا مۇنداق دەيدۇ: ئوغلۇم ئارقا ـ ئارقىدىن خاتالىق ئۆتكۈزۈپ مېنى بەكمۇ چارچىتىپ قويدى. ئۇ دائىم مېنى جىلە قىلاتتى. ھەتتا ئۇنى ئۇرۇپ جازالاشنى ئويلىدىم ـ يۇ، ئۇۋال قىلىپ قويماسلىق ئۈچۈن ئۆزۈمنى بېسىۋالدىم. چۈنكى، بۇ ئۆتكۈنچى مەزگىل ئىدى. تېخى ئەمدىلا يەتتە ياشقا كىردى ئەمەسمۇ؟ ئۇ ھازىر زورلۇق بىلەن ئەمەس، بەلكى مېھىر ـ شەپقەت بىلەن تەربىيەلىنىشكە موھتاج. مەن شۇلارنى ئويلاپ ئوغلۇمغا مۇنداق ئۇسۇل قوللاندىم:

ئۇ سۆزۈمگە كىرمىگەن ياكى ھەددىدىن ئارتۇق كەپسىزلىك قىلىپ، قايتا ـ قايتا خاتالىق ئۆتكۈزگەن چاغلاردا ئۇنىڭغا بىر ئېغىزمۇ گەپ قىلمىدىم، سوئال سورىسا جاۋاب بەرمىدىم. ھەتتا ئۇنىڭدىن كۆزۈمنى ئېلىپ قاچتىم. ئۇ بۇنىڭدىن ناھايىتى قايغۇرۇپ:

ـ ئانا! مەندىن خاپا بولۇپ قالدىڭىزمۇ؟ مېنى كەچۈرۈڭ! مەن بۇنىڭدىن كېيىن خاتالىق ئۆتكۈزمەيمەن، سۆزىڭىزدىن ھەرگىز چىقمايمەن، ـ دېدى.

شۇنىڭدىن كېيىن ئوغلۇم بىلەن ئارىمىزدىكى مۇناسىۋەت ناھايىتى

یاخشىلاندى.

بىر كۈنى ئۇ يەنە ئاچچىقىمنى كەلتۈردى. مەن «بالىلارنى ئۇرۇش ئاجىزلارنىڭ قورالىدۇر» دېگەن ھېكمەتلىك سۆزنى ئەسلەپ ئۆزۈمنى بېسىۋېلىپ، ئۇنىڭدىن سوردىم:

ـ ئوغلۇم! سېنى خالىسام ئۇرالايمەن، ئەمما نېمىشقا ئۇرمىدىم، بىلەمسەن؟

ئوغلۇم خىجىل بولغان ھالدا بېشىنى تۆۋەن سېلىپ:

ـ چۈنكى، سىز مېنى ياخشى كۆرىسىز؟ ـ دېدى.

ئوغلۇمنىڭ بۇ سۆزى قەلب تارىمنى چەكتى. ئۆزۈمنى تۇتالماي، كۆزلىرىمگە لىققىدە ياش ئالغان ھالدا ئۇنى باغرىمغا باستىم ـ دە، قۇلىقىغا ئاستاغىنا پىچىرلىدىم:

ـ ئوغلۇم! توغرا دېدىڭ. مەن سېنى ياخشى كۆرىمەن، دوست دوستىنى رەنجىتمەيدۇ.

* * *

مەلۇم بىر ئانا مۇنداق دەيدۇ: بىر جىيەنىم دائىم ئەركىلەپ تۇرۇپ مېنى «ھاماما ئاچا» دەپ چاقىراتتى. بىر كۈنى مەن ئۇنىڭغا بەكلا قوپاللىق قىلىپ قويدۇم. ئۇ باتىنغان ھالدا:

ـ بۇنىڭدىن كېيىن مەن سېنى «ھاماما ئاچا» دەپ چاقىرمايمەن، ـ دېدى. ئۇ بۇ سۆزى ئارقىلىق ماڭا بىر دوستىنىڭ يەنە بىر دوستىغا ئازار بېرىشىگە بولمايدىغانلىقىنى ئەسكەرتىپ قويغان ئىدى.

باللارنى تېز هەم راهەت ئۇخلىتىش ئۇسۇللىرى

مەلۇم بىر ئانا مۇنداق دەيدۇ:

ئائىلىمىزدىن كىم خاپا بولۇپ قالسا، شۇنى خۇشال قىلمىغۇچە ئۇخلىماسلىق ئائىلىمىزدە ئادەتكە ئايلانغان ئىشلارنىڭ بىرى بولۇپ قالدى.

هەر كۈنى كەچتە بىز بىر ـ بىرىمىزدىن:

ـ ئەھۋالىڭ قانداق؟ سېنى بىئارام قىلغان بىرەر ئىش بارمۇ؟ ـ دەپ سورىشاتتۇق. ئەگەر باللار ئارىسىدا بىرەر ئۇقۇشماسلىق يۈز بېرىپ قالغان بولسا، ئۇلارنى ئۆزئارا يارىشتۇرۇپ قويىاتتۇق. ناۋادا بىز ئاتا ـ ئانىلاردا خاتالىق بولۇپ قالسا، باللاردىن ئۆزرە سورايتتۇق. باللار سىرتتىكى دوستلىرىدىن ياكى بىرەر ناتونۇش كىشىدىن ئازار يەپ، كۆڭلى يېرىم بولۇپ قالغان بولسا، ئۇنىڭغا تەسەللى بېرىپ كۆڭلىگە خۇشاللىق بېغىشلىغاندىن كېيىن هەممىمىز راهەت ئىچىدە ئۇيقۇغا كېتەتتۇق.

* * *

مەلۇم بىر دادا مۇنداق دەيدۇ:

ئۇخلاش ئالدىدا روهىي كەيپىياتنىڭ ياخشى بولۇشى ئۇيقۇنىڭ ياخشى بولۇشىغا كاپالەتلىك قىلىدۇ. مەن هەر كۈنى كەچتە باللىرىمغا ئۇلارنى خۇشال قىلىدىغان بىر نەرسىلەرنى بېرىمەن. ئۇلار بۇ ئارقىلىق ئۆزلىرىنى ناهايىتى خۇشال هەم بەختلىك هېس قىلىدۇ. ئۇنىڭدىن كېيىن ئۇلار تاڭ ئاتقۇچە ئىنتايىن راهەت ئۇخلايدۇ. ئويغانغاندا كۆڭلى ئوچۇق، روهىي كەيپىياتى كۆتۈرەڭگۇ هالدا ئويغىنىدۇ.

باللىرىڭىزنى قانداق ئويغىتىسىز؟

بەزى ئاتا ـ ئانىلار باللىرىنى سلكىشلەپ ياكى ۋارقىراپ ئويغىتىدۇ. نەتىجىدە باللارنىڭ كۈنى ئىچى سىقىلىش ۋە بىزارلىق ئىچىدە باشلىنىدۇ. بۇنىڭ تەسىرىدە ئۇلار كۈن بويى غەمكىن، جىمغۇر ياكى جىلىخور بولۇپ قالىدۇ. ئەكسىچە باللارنى سۆيۈپ ياكى چىرايلىق ئەركىلىتىپ ئويغاتقاندا ئۇلار شۇ كۈنلۈك هاياتىنى ئاكتىپ ئېنىرگىيە ۋە جۇشقۇنلۇق بىلەن باشلايدۇ. نەتىجىدە ئۇلار ئۆگىنىش ۋە تۇرمۇشتىكى تۈرلۈك ئىشلارغا ناهايىتى ئاكتىپ پوزىتسىيەدە بولۇپ، ياخشى ئۈنۈمگە ئېرىشەلەيدۇ.

* * *

كىچىك ۋاقىتلىرىمدا دادام مېنى هەر كۈنى ئاخشىمى قۇچىقىغا ئېلىپ ئولتۇرۇپ، مەندىن ئۆزۈم ياقتۇرغان بىرەر ناخشىنى ئوقۇپ بېرىشىمنى تەلەپ قىلاتتى. بەزىدە ئۇ چېچىمنى سىلاپ تۇرۇپ، مەن ياقتۇرىدىغان ناخشىلارنى ئوقۇپ بېرەتتى. مەن شىرىن تۇيغۇ ئىچىدە ئۇيقۇغا غەرق بولاتتىم. بۇلار مېنىڭ هاياتىمدىكى ئۇنتۇلماس ئەسلىمە بولۇپ قالغان ئىدى. مانا ئەمدى مەنمۇ باللىرىمغا ئەنە شۇنداق ئۇسۇلنى قوللىنىۋاتىمەن. بۇ ئارقىلىق باللىرىم ئۆزىنى ناهايىتى بەختلىك ۋە خۇشال هېس قىلىدۇ.

* * *

مەلۇم بىر دادا مۇنداق دەيدۇ:

كومپيۇتېر، تېلېۋىزور ۋە ئۇنىڭدىن باشقا تۈرلۈك ئويۇنچۇقلارغا ئامراق باللارنىڭ كەچتە بالدۇر ئۇخلىماسلىقى هەممە ئاتا ـ ئانىلارنىڭ بېشىنى قاتۇرۇۋاتقان مەسىلە بولسا كېرەك. بىزنىڭ ئائىلىدىمۇ شۇنداق قىيىنچىلىقلارغا دۇچ كېلىۋاتىمىز.

بىر كۈنى كەچتە ئايالىم بىلەن بۇ مەسىلىنى قانداق ھەل قىلىش ھەققىدە باش قاتۇردۇق. بۇنداق بالىلارنى ھەممە ئويۇنلىرىدىن بىراقلا چەكلەپ ئۇخلىتىش ناھايىتى تەسكە توختايدىكەن. كۆپ ئىزدىنىش جەريانىدا بىز ئۇلارنىڭ خاراكتېرىنى چىقىش قىلىپ، ئازراق ۋاقىت ئويناشقا رۇخسەت قىلىش، بالىلارنى ياتقۇزۇپ ناخشا ياكى ھېكايە ئېيتىپ بېرىش قاتارلىق ئۇسۇللار ئارقىلىق ئاستا ـ ئاستا بالدۇر ئۇخلاشقا ئادەتلەندۈرۈشنىڭ ئەڭ ياخشى چارە ئىكەنلىكىنى بىلىپ يەتتۇق.

بىز بۇ ھەقتە مۇزاكىرە قىلىۋاتقان ۋاقىتتا بېشىمىزنى قاتۇرۇۋاتقان بۇ مەسىلىنىڭ يەنە بىر چارىسىنى رادىيونىڭ قۇرئان ئاڭلىتىش ئۇزۇنلىنىڭ بىر پىروگراممىسىدىن تېپىۋالدۇق. رادىئودا مۇنۇلار ئاڭلىتىلدى:

جابىر ئىبنى ئابدۇللاھ رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سەجدە سۈرىسى ۋە مۇلك سۈرىسىنى ئوقۇپ تۈگەتمىگۈچە ئۇخلىمايتتى»[38].

ئابدۇللا ئىبنى مەسئۇد مۇنداق دەيدۇ: «ھەر كۈنى كەچتە مۇلك سۈرىسىنى ئوقۇغان كىشىنى ئاللاھ قەبرە ئازابىدىن ساقلايدۇ»[39].

بىز رادىيودىن بۇ ھەدىسلەرنى ئاڭلاۋېتىپ ئۇزۇندىن بېرى بېشىمىزنى قاتۇرۇۋاتقان مەسىلىنىڭ دىنىمىزدا كۆرسىتىلگەن چارىسىنى بىلىۋالدۇق. دېمەك، «مۇلك» سۈرىسىنى ئوقۇش بالىلارغا نىسبەتەن بىر تەرەپتىن، كەچلىك پائالىيەت بولسا، يەنە بىر تەرەپتىن، ئۇلارنىڭ قەلبىگە خاتىرجەملىك، نېرۋىسىغا راھەت بېغىشلايتتى. مەن شۇ ھامان بالىلىرىمنى يېغىپ، ئۇلارغا مۇلك سۈرىسىنىڭ پەزىلىتىنى، بولۇپمۇ ھەر كۈنى كەچتە ئۇخلاشتىن بۇرۇن ئۇنى ئوقۇشنىڭ ئارتۇقچىلىقلىرىنى سۆزلەپ بەردىم.

شۇنىڭدىن كېيىن بالىلار ھەر كۈنى كەچتە ئۇخلاش ئالدىدا قۇرئان سۈرىلىرىنى تىڭشىغان پېتى ئاستا ـ ئاستا ئۇيقۇغا كېتىدىغان بولدى.

كۈنلەرنىڭ ئۆتۈشى بىلەن قۇرئان ئايەتلىرىنى تىڭشاش ئارقىلىق

[38] تەبەرانىي، 272 ـ ھەدىس.

[39] ئالبانىي: «سەھىھ تەرغىيب»، 1589 ـ ھەدىس.

ھەممىمىزنىڭ ۋۇجۇدىمىزغا قۇرئاننىڭ مۇھەببىتى سىڭىپ، ئەخلاقىمىزدا چوڭ ئۆزگىرىشىلەر بولدى. بالىلىرىم ھەتتا ماڭا:

ـ دادا! بىزگە ئايەتلەرنىڭ مەنىسىنى ئېيتىپ بەرسىڭىزچۇ!؟ ـ دەيدىغان بولدى.

ئاللاھنىڭ رەھمىتى بىلەن ھەر كۈنلۈك ئۇخلاش ئالدىدىكى ۋاقىت ئائىلىمىزدىكى ئەڭ گۈزەل ۋاقىتقا ئايلاندى.

* * *

مەلۇم بىر ئانا مۇنداق دەيدۇ:

ئائىلىمىزدە بالىلارنى ئۇخلىتىش ئەڭ قىيىن مەسىلىلەردىن بىرى ئىدى. چۈنكى، ئۆيدە تېلېۋىزور، كومپيۇتېر، تېلېفون ۋە باشقا ھەرخىل ئويۇنچۇقلار بار بولۇپ، بالىلار ھەر كۈنى كەچتە كارتون كۆرىمىز، ئويۇن ئوينايمىز دەپ ئۇخلىغىلى ئۇنىماي، بىزنى تولىمۇ بىئارام قىلاتتى.

بۇ مەسىلىنى ھەل قىلىش ئۈچۈن بالىلىرىم بىلەن مۇنداق كېلىشتۇق: ھەر كۈنى تاماق يېيىش، تاپشۇرۇق ئىشلەش، ئويۇن ئوينىاش، كارتون فىلىم كۆرۈش، ئۇخلاش قاتارلىق پائالىيەتلەرنىڭ مۇقىم ۋاقتى بەلگىلەندى. ئۇلار ئۇخلاش ۋاقتى كەلگەندە چوقۇم ئۇخلىشى كېرەك ئىدى. ئۇيقۇسى كەلمىسە پەقەت كىتاب ئوقۇشىغىلا رۇخسەت قىلىندى. نەتىجىدە بالىلار كىتاب ئوقۇش بىلەن بىرگە ئاسانلا ئۇيقۇغا كېتىدىغان بولدى.

بۇ ئىش بىرقانچە يىل داۋاملاشقاندىن كېيىن كىتاب ئوقۇش بالىلىرىمنىڭ ياخشى كۆرىدىغان ئادىتىگە ئايلاندى. ئۇلار ئەمدى چوڭ بولغاندىمۇ كىتاب ئوقۇغان پېتى ئۇيقۇغا كېتىدىغان بولدى.

* * *

ھەر كۈنى كەچتە ئۇخلاش ۋاقتى كەلگەندە مەن بالىلىرىمنى ياتاق ئۆيىگە ئەكىرىپ ياتقۇزىمەن. ئاندىن ئۇلار ئۇخلاش ئالدىدىكى دۇئالارنى ئوقۇيدۇ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا دۇرۇت يوللايدۇ.

* * *

بىر كۈنى مەن ئۇلارغا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى چۈشىدە كۆرگەن كىشىنىڭ چوقۇم جەننەتكە كىرىپ، ئۇنى ئەمەلىيەتتە كۆرەلەيدىغانلىقىنى، بۇنىڭ جەننەتكە كىرىشتىن بىشارەت ئىكەنلىكىنى ئېيتىپ بەردىم. ئۇلار قىزىققان ھالدا:

ـ ئانا! پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى قانداق قىلساق چۈشىمىزدە كۆرەلەيمىز؟

ـ دەپ سورىدى. مەن ئۇلارغا:

ـ بالىلىرىم! سىلەر نېمىنى ئويلاپ ياتساڭلار، كۆپىنچە شۇنى چۈشۈڭلاردا كۆرىسىلەر. ناۋادا سىلەر پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ياخشى كۆرۈپ، سۈننەتلىرىگە ئەمەل قىلساڭلار، ئۇنى ئەسلەپ دۇرۇت ئوقۇساڭلار، ئۇنى چوقۇم چۈشۈڭلاردا كۆرەلەيسىلەر، ـ دەپ جاۋاب بەردىم.

بۇ ئارقىلىق مەن ئۇلارغا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھاياتىنى تونۇشتۇردۇم ھەمدە ئۇنى ئەڭ ياخشى ئۈلگە قىلىپ كۆرسەتتىم.

* * *

كىچىك چاغلىرىمدا دادام يېنىمدا يېتىپ، چېچىمنى سىلاپ تۇرۇپ مەندىن مۇنداق سورايتتى:

ـ ئوغلۇم! بۈگۈن ئەڭ ياخشى قىلغان ئىشىڭ قايسى؟

مەن دادامغا شۇ كۈندىكى قىلغان ياخشى ئىشلىرىمنى ئېيتىپ بەرسەم، دادام مېنى كۆپ ماختىغاندىن كېيىن:

ـ ئوغلۇم! ئۇنداقتا قېرىنداشلىرىڭ بىلەن تىللىشىپ قالغان ياكى ئاناڭنى خاپا قىلىپ قويغان ئەھۋاللار بارمۇ ؟ ـ دەپ سورايتتى.

ئەگەر مەن ئۇلار ئالدىدا بىرەر خاتالىق ئۆتكۈزۈپ قويغان بولسام، دادام ماڭا:

ـ بالام! ئۇلارنىڭمۇ راھەت ئۇخلىشى ئۈچۈن ئۇلاردىن ئەپۇ سورىغىن، خاتالىقىڭنى تۈزەتكىن. ئۇلارمۇ راھەت ئۇخلىسۇن! ـ دەيتتى.

مەن ئانام یاكى قىرىنداشلىرىم ئالدىدا خاتالىق ئۆتكۈزۈپ قويغان بولسام، ئۇلارنىڭ يىنىغا كىرىپ، بىشىغا سۆيۈپ كەچۈرۈم سورايتتىم. دوستلىرىم ئالدىدا خاتالىق ئۆتكۈزۈپ قويغان بولسام، ئۇلارغا تىلىفون قىلىپ ئۆزرىخاھلىق ئىيتاتتىم. بۇ ئىش باشقىلارنىڭ قەلبىگىمۇ خۇشاللىق بېغىشلىغاندەك، مىنىڭ قەلبىمگىمۇ چەكسىز خۇشاللىق بېغىشلايتتى.

قۇرامىغا يەتكەن بالىلىرىڭىزغا قانداق مۇئامىلە قىلىسىز؟

مەن ئەمدىلا قۇرامىغا يەتكەن مەزگىللەردە دادام مەن بىلەن ئايرىم پاراڭلىشىپ مۇنداق دېدى:

ـ ئوغلۇم! سەنمۇ چوڭ بولۇپ قالدىڭ. بىز ئۆزئارا يېقىن دوستلاردەك پاراڭلىشايلى، سىردىشايلى، ئىشلىرىمىزنى ئۆزئارا مەسلىھەتلىشىپ قىلايلى. سەن مېنىڭ ئەڭ ياخشى يارىدەمچىم بولساڭ، قانداق؟

مەن دادامنىڭ بۇ سۆزىدىن ئىنتايىن خۇشال بولۇپ، دوستلىرىمغا ئېيتىپ بەرگەن ئىدىم. ئۇلار ھەيران بولۇپ:

ـ داداڭ ساڭا چاقچاق قىلغان ئوخشايدۇ. ئادەتتە بىزنىڭ ئاتا ـ ئانىلىرىمىز بىزگە ئۇنداق دەپ كەتمەيدۇ، ـ دېدى.

ئەمەلىيەتتىمۇ، دادامنىڭ ماڭا بولغان مۇئامىلىسىدە شۇنداق ئۆزگىرىش بولدى. ئەتىسى ئۇ ماڭا كەچتە ئۆيگە قايتىش ۋاقتىنى كېلىشىۋالغاندىن كېيىن، ئۆيىمىزنىڭ ئاچقۇچلىرىدىن بىرنى بەردى. كۈندىلىك خىراجەتلىرىمنى نورمالدىن بىرئاز كۆپەيتتى. شۇنىڭدىن كېيىن بىز بىر ـ بىرىمىزنى تېخىمۇ ھۆرمەتلەيدىغان، ھەقىقىي سىرداش دوستلاردەك بولۇپ قالدۇق. دادامنىڭ قەلبىمدىكى ئورنى تېخىمۇ يۇقىرى كۆتۈرۈلدى. دادامنىڭ بۇ مۇئامىلىسى مېنى كوچىدىكى كەپسىز ياشلار بىلەن ئارىلىشىپ، يامان يوللارغا كىرىپ قېلىشىمنىڭ ئالدىنى ئالدى دەپ ئويلايمەن.

* * *

مەن ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ ئىككىنچى يىللىقىدا ئوقۇۋاتقان 14 ياشلىق قىز ئىدىم. بۇ مەزگىللەردە ئانام ماڭا ئايالار ھەققىدىكى كىتاب ـ ژۇرناللارنى ۋە ھەرخىل گۈللەرنى سېتىۋېلىپ سوۋغا قىلاتتى. بەزىدە ئۇنىڭ ئىچىدىن ماڭا

ئانامنىڭ چەكسىز مۇھەببىتى سىڭدۈرۈلگەن بىر پارچە خەت چىقاتتى. ئۇ يەنە مېنىڭ مۇسۇلمان ئايالىلارغا مۇناسىۋەتلىك شەرىئەت ھۆكۈملىرى ۋە مۇھىم مەلۇماتلىرىنى بىلۋېلىشىم ئۈچۈن بىلىملىك دوستلىرىنى تەكلىپ قىلىپ، ئائىلىمىزدە سۆھبەت ئۆتكۈزۈپ بېرەتتى.

ئوغلۇم! ساڭا سىڭدۈرگەن ئەجرىمنىڭ نەتىجىسىنى كېيىن كۆرىسەن

دادام شەھىرىمىزدىكى چوڭ سودىگەرلەردىن بىرى ئىدى. مەن كۆپىنچە ئۇنىڭ تىجارىتىگە يارەملىشەتتىم ۋە بۇ جەرياندا ئۇنىڭدىن تىجارەتكە مۇناسىۋەتلىك تۈرلۈك بىلىملەرنى ئۆگىنىۋالاتتىم. دادام بەزىدە نامرات كىشىلەرگە پايدا ئالمايلا مال سېتىپ بېرەتتى. مەن ئۇنىڭغا:

ـ دادا! بۇنداق قىلسىڭىز بىز زىيان تارتمامدۇق؟ ـ دېسەم، ئۇ تەبەسسۇم قىلىپ تۇرۇپ:

ـ ئوغلۇم! بىز كۆز ئالدىمىزدىكى پايدىنىلا كۆزلىسەك بولمايدۇ. ساڭا سىڭدۈرگەن ئەجرىمنىڭ نەتىجىسىنى كېيىن كۆرىسەن. كېيىنچە ئاللاھ تىجارىتىمىزگە بەرىكەت ئاتا قىلىدۇ، ـ دەيتتى.

ئاي ـ يىللار ئۆتۈپ دادام بۇ دۇنيادىن ئايرىلدى. بىز دادامنىڭ تىجارىتىگە ۋارىسلىق قىلدۇق. ئويلىمىغان يەردىن تەرەپ ـ تەرەپتىن بەرىكەت كېلىپ، دادامنىڭ هاياتىدا قىلغان ياخشىلىقلىرىنىڭ مېۋىسىنى بىز كۆرۈشكە باشلىدۇق. دادامنىڭ بۇرۇنقى تونۇش ـ بىلىشلىرى، چۆپقەتلىرى ۋە ئۇنىڭ ياخشىلىقىغا ئېرىشكەن نۇرغۇن كىشىلەر تەرەپ ـ تەرەپتىن كېلىپ بىز بىلەن مۇئامىلە قىلىشتى. شۇنىڭ بىلەن تىجارىتىمىز تېخىمۇ جانلىنىپ، دادامنىڭ هاياتىدا قىلغان ياخشىلىقلىرىنىڭ مېۋىسىنى مانا ئەمدى بىز كۆرۈۋاتىمىز.

ئوغلۇم! مۇسۇلمان دېگەن چىراغقا ئوخشاشتۇر

بىر كۈنى مەن دادام بىلەن ئۆيدە ئولتۇراتتىم. دادام تۇيۇقسىز چىراغقا ئىشارەت قىلىپ:

ـ بالام! بۇ چىراغنىڭ قىلى كۆيۈپ كەتسە، بىز ئۇنى قانداق قىلىمىز؟ ـ دېدى. مەن قىلچە ئويلانمايلا:

ـ ئەلۋەتتە، ئۇنى ئەخلەت چېلىكىگە تاشلۇۋېتىمىز، ـ دېگەن ئىدىم، دادام تەبەسسۇم قىلىپ مۇنداق دېدى:

ـ توغرا، مۇسۇلمانمۇ شۇنداق بولىدۇ، ئوغلۇم! ئەگەر مۇسۇلماننىڭ ياخشى ئىشلىرى بولماي، داۋاملىق ئەتراپىدىكىلەرگە يامانلىق قىلىپلا تۇرسا، ئۇنىڭ ئاللاھ ئالدىدا ھېچقانداق قىممىتى بولمايدۇ. ناۋادا ئۇ ئەتراپتىكى كىشىلەرگە ياخشىلىق يەتكۈزۈپ، ياخشى ئىشلارنى كۆپ قىلسا، ئاللاھنىڭ نەزىرىدىمۇ ئەڭ قىممەتلىك، كىشىلەرنىڭ نەزىرىدىمۇ قەدىرلىك ئادەمگە ئايلىنىدۇ، ئوغلۇم! شۇڭا سەنمۇ قېرىنداشلىرىڭغا، ئۇرۇق ـ تۇغقانلىرىڭغا، قولۇم ـ قوشنىلىرىڭغا ۋە ھەممە ئىنسانلارغا قولۇڭدىن كېلىشىچە ياخشىلىق قىلغىن! ئۇلارغا مەنپەئەت يەتكۈزۈشتىن توختاپ قالما! بولامدۇ، ئوغلۇم؟

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «بەندىلەرگە مەنپەئەت يەتكۈزۈش ئۈچۈن ئاللاھ نېمەت ئاتا قىلغان مەخسۇس بىر تۈركۈم كىشىلەر بار بولۇپ، ئۇلار ئاشۇ نېمەتلەرنى ياخشى يوللارغا ئىشلىتىپ، كىشىلەرگە مەنپەئەت يەتكۈزۈشنى داۋاملاشتۇرۇپلا تۇرىدىكەن، ئاللاھ ئۇ نېمەتلەرنى ئۇلاردا تۇرغۇزىدۇ. ئەكسىچە ئۇلار ئۇنداق قىلمىسا، ئاللاھ ئۇلاردىن ئۇ نېمەتلەرنى تارتىۋېلىپ، باشقىلارغا بېرىۋېتىدۇ[40].

[40] سەھىيھۇل جامىئ، 2164 ـ ھەدىس.

بىر منۇتلۇق جازا

ئوغلۇم بىرەر خاتالىق ئۆتكۈزۈپ قويسا، مەن ئۇنىڭغا بىر منۇتلۇق جازا بېرىمەن. ئاۋۋال ئۇنىڭ كۆزىگە تىكىلىپ ئوتتۇز سېكۇنت تۇرۇۋەتكەندىن كېيىن:

ـ سەن مۇنداق ئىشلارنى قىلدىڭ! ـ دەپ خاتالاشقان تەرىپىنى چۈشەندۈرۈپ يەنە سۈكۈت قىلىمەن.

بۇ جەريانىدا ئۇ خاتالىقىنى ھېس قىلىۋالىدۇ. بىرئازدىن كېيىن ئۇنىڭغا:

ـ ئوغلۇم! خاتالىقىڭنى تۈزىتىشنى ئويلاشتىڭمۇ؟ بۇنىڭدىن كېيىن ئۇنداق قىلمىغىن، ـ دەيمەن.

نەتىجىدە ئوغلۇم بارا ـ بارا كۆپ خاتالىق ئۆتكۈزمەيدىغان بولدى.

قوشكېزەكلەرنىڭ جېدىلى قاچان توختايدۇ؟

مېنىڭ قوشكېزەك ئىككى قىزىم بار بولۇپ، كۆپىنچە بىرى ـ بىرى بىلەن ئۇرۇشۇپ قالاتتى. مەن شۇنچە ئۇرۇنۇپ باققان بولساممۇ، ئۇلارنى جېدەللىشىشتىن توختىتالماي، بالىلار تەربىيەسىگە مۇناسىۋەتلىك كىتابلاردىن ئىزدىنىش ئارقىلىق ئاخىر بىر چارە تاپتىم. يەنى ئائىلىمىزدە ئاجىزلارغا مۇكاپات بېرىش تۈزۈمىنى يولغا قويدۇم. بۇنىڭدا بۇزەك قىلىنغان ياكى ئۇرۇلغان قىزىم مۇكاپاتقا ئېرىشەتتى. تەخمىنەن بىر ئايدىن كېيىن ئۇلار بىر ـ بىرىنى ئۇرۇشتىن تامامەن توختاپ، ئائىلىمىزدە ئېجىل ـ ئىناق مۇھىت بارلىققا كەلدى.

باللارنى ماھىر ناتىققا ئايلاندۇرۇش ئۇسۇلى

باشلانغۇچنىڭ ئۈچىنچى يىللىقىدا ئوقۇۋاتقان ۋاقىتلىرىم ئىدى. بىر كۈنى ئەتىگەندە مەكتەپتىكى پۈتۈن ئوقۇغۇچىلار يىغىلغان مەيدانىدا تۇنجى قېتىم قولۇمدا مىكروفون تۇتقان ھالدا نۇتۇق سۆزلىدىم. ناھايىتى ھاياجانلانغان بولسام كېرەك، پۈت ـ قوللىرىم تىترەپ، سۆزۈمنى ئاران تەستە تۈگەتتىم. كەچتە دادامغا ئەھۋالنى ئېيتقان ئىدىم، دادام مەندىن نېمىلەرنى سۆزلىگەنلىكىمنى سوريدى. مەن ئۇنىڭغا مەكتەپتە سۆزلىگەن نۇتۇقلىرىمنى قايتا سۆزلەپ بەردىم. دادام ناھايىتى كۆڭۈل قويۇپ تىڭشىغاندىن كېيىن، ئاخىرىدا مېنى چىن قەلبىدىن تەبرىكلەپ، پېشانەمگە سۆيۈپ قويدى. ئانام ۋە باشقا قېرىنداشلىرىمۇ قىزغىن چاۋاك چېلىپ، ماڭا يۇقىرى باھا بەردى. ئەتىسى دادام مەن سۆزلىگەن نۇتۇقلارنى چىرايلىق لايىھەلەنگەن لەۋھەگە يېزىپ، مېھمانخانا ئۆيگە ئېسىپ قويدى.

دادام ئۆيگە كەلگەن مېھمانلارغا داۋاملىق پەخىرلەنگەن ھالدا:

ـ قاراڭلار! بۇ مېنىڭ ئوغلۇمنىڭ مەكتەپتە سۆزلىگەن نۇتۇقلىرى، ـ دەيتتى.

شۇنىڭدىن باشلاپ مەن نۇتۇق سۆزلەشنى تولىمۇ ياقتۇرۇپ قالدىم. مەكتەپتە نۇتۇق سۆزلەيدىغان ئىش بولسىلا مۇدىر دائىم مېنى چاقىرىدىغان بولۇۋالدى. دادامنىڭ يېتەكلىشى بىلەن مەنمۇ كۈندىن ـ كۈنگە نۇتۇق سۆزلەشكە ماھىر بولۇپ كەتتىم. مانا ئەمدى شەھىرىمىزدىكى ھەممە كىشىلەر ياقتۇرىدىغان مەشھۇر ناتىققا ئايلاندىم.

بىر كۈنى مەكتەپ مۇدىرى بىلەن يولدا تاسادىپىي ئۇچرىشىپ قالدىم. ئۇ قولۇمنى چىڭ سىقىپ تۇرۇپ، پەخىرلەنگەن ھالدا مۇنداق دېدى:

ـ يارايسەن، ئوغلۇم! مەن سەندىن پەخىرلىنىمەن. سېنىڭ لېكسىيەلىرىڭنى كۆپ تىڭشىدىم. ھەقىقەتەن ياخشى سۆزلەپسەن. ئەمما سېنىڭ مۇۋەپپەقىيەتلىرىڭنىڭ

كەينىدە كۆيۈمچان ۋە تەدبىرلىك داداڭنىڭ بارلىقىنى ئۇنتۇپ قالما! ئۆز ۋاقتىدا داداڭ مەندىن ساڭا ئىلهام بېرىپ، نۇتۇق سۆزلەش قابىلىيىتىڭنى يېتىلدۇرۇش ئۈچۈن بىر مەزگىل پۇرسەت يارىتىپ بېرىشىمنى ئۆتۈنگەن ئىدى. ئۇنىڭغا رەھمەت ئېيتىشنى ئۇنتۇپ قالما!

مۇدىرنىڭ سۆزلىرىنى ئاڭلاپ، مېنىڭ ئەنە شۇنداق پاراسەتلىك دادامنىڭ بولغانلىقىدىن بەكمۇ سۆيۈندۈم.

باللارغا دۇئا يادلىتىشنىڭ ئەڭ ياخشى ئۇسۇلى

دادامنىڭ بىزگە دۇئا يادلىتىشتا ئۆزگىچە ئۇسۇلى بار ئىدى. مەسىلەن، رامىزاندىكى ئىپتار دۇئاسىغا كەلسەك، دادام دائىم رامىزاندا ئۆزى باشلامچىلىق قىلىپ ئىپتار دۇئاسىنى بەش قېتىم ئوقۇيتتى. بىزمۇ ئۇنىڭغا ئەگىشىپ ئوقۇيتتۇق. بەزىدە بىز توغرا ئوقۇيالمىغان تەقدىردىمۇ، دادام بىزنى يەنىلا ماختاپ قوياتتى. ئۇخلاش ئالدىدا ئوقۇلىدىغان دۇئالارنىمۇ دادام بىز بىلەن بىرگە يېتىپ تۇرۇپ ئوقۇيتتى. بىزمۇ دادامغا ئەگىشىپ، تەكرار ئوقۇۋىرىپ ئاسانلا يادلىۋالاتتۇق. بىز دادامنىڭ ئەنە شۇنداق ياخشى ئۇسۇللىرى بىلەن تۇرمۇشتا كۆپ قوللىنىلىدىغان مۇھىم دۇئالارنىڭ هەممىسىنى تولۇق يادلاپ بولدۇق.

مەن ئوغلۇمغا دۇئالارنى يادلىتىشتا بۆلۈپ يادلىتىش ئۇسۇلىنى قوللاندىم. ئاۋۋال دۇئالارنى بىرقانچە قېتىم ئوقۇپ ئۇنىڭ زېھنىگە بىرئاز ئورۇنلاشتۇرغاندىن كېيىن، ئۆزىمنى پاراڭلىشىۋاتقاندەك تەرىقىدە ئۇ يېرىمنى ئوقۇيتتى، مەن يېرىمنى ئوقۇيتتىم. مەن بېشىنى ئوقۇسام، ئۇ داۋامنى ئوقۇيتتى. ئەنە شۇنداق نۆۋەتلىشىپ ئوقۇش ئۇسۇلى ئارقىلىق ئوغلۇم ئۆيدىن چىققان - كىرگەندە، سەپەر قىلغاندا ۋە ئۇنىڭدىن باشقا جايلاردا ئوقۇلىدىغان دۇئالارنى يادلاپ بولدى.

دادا! مەن ئۆي خىزمەتچىسى ئەمەس

كۆپىنچە ئائىلىدىكى بالىلار ئادەتتە قىز قېرىنداشلىرىنى ئۆينىڭ خىزمەتچىسى دەپ قارىۋالىدۇ. بۇ پىكىردە ئۆسۈپ يېتىلگەنلەر كېيىنچە شۇ قارىشىنى سىڭلىسى، ئايالى ۋە قىزلىرىغىمۇ تاڭىدۇ. شۇ سەۋەبتىن، كۆپىنچە قىزلار: «مەن ئائىلىدە ئۆزۈمنى خۇددى خىزمەتچىدەك ھېس قىلىپ قالىمەن. ئوغۇل قېرىنداشلىرىم تېلېۋىزور كۆرۈپ، ئارامخۇدا پاراڭلىشىپ ئولتۇرىدۇ. مەن ئۆي تازىلايمەن، كىر قاتلارنى يۇيىمەن، ئاشخانا ئىشلىرىنى قىلىمەن. ئەجەبا، بۇ ئادىللىق بولامدۇ؟» دەپ نارازىلىق بىلدۈرۈشىدۇ.

نۆۋەتتە جەمئىيىتىمىزدە ئوغۇل ـ قىزلار ئارىسىدا ئادالەت بەرپا قىلىش بىلەن بىرگە قىزلارغا ئاشخانا ۋە ئائىلە تازىلىق ئىشلىرىنى ياخشى كۆرىستىپ ئۆگىتىشنىڭ ئۈنۈمنى كۆرگەن بەزى ئائىلىلەر بار بولۇپ، تۆۋەندە بىز سىزگە مىسال سۈپىتىدە بۇ ھەقتە بىرقانچە ھېكايىنى تونۇشتۇرۇپ ئۆتىمىز:

مەن ئائىلىنىڭ يالغۇز ئەركە قىزى ئىدىم. بەش نەپەر ئوغۇل قېرىندىشىم بار ئىدى. ئاتا ـ ئانام مېنى تولىمۇ ھۆرمەتلەيتتى. شۇنىڭ ئۈچۈن ئوغۇل قېرىنداشلىرىم ماڭا ئۆي خىزمەتچىسىدەك مۇئامىلە قىلماي، ناھايىتى ياخشى مۇئامىلە قىلاتتى.

* * *

مەن ئانامغا يارىدەملىشىپ ئاشخانا ئىشلىرىنى قىلىشقا ئامراق بولساممۇ، ئانام ئۆي ئىشلىرىنى پەقەت ماڭىلا قىلدۇرمايتتى. مەسىلەن، مەن ئانامغا تاماق ئېتىشكە يارىدەملەشسەم، قېرىنداشلىرىم تاماقنى داستىخانغا تىزاتتى. مەن ئاشخانا تازىلىقىنى قىلسام، ئۇلار ئۆيلەرنى تازىلايتتى. يەنە ئائىلىدە پەقەت مەنلا خىزمەتچىدەك ئىش قىلمايتتىم. ئانامنىڭ ئائىلە ئىشلىرىنى مۇشۇنداق تەقسىملىشى ماڭا ناھايىتى ياخشى تەسىر بېرەتتى. ئاتا ـ

ئانـام قېرىنداشـلىرىمىزغۇ ئائىلـە ئىشـلىرىدا ئورتـاق مەسـئۇلىيىتى بارلىقىنـى ئەسـكەرتىپ تۇراتتـى. ئۇلارنـىڭ ئالدىـدا مېنـى ناھايىتـى ماختـاپ، هـەر دائىم ماڭا يارده‌ملىششـنى، مېنـى قەدىرلەشـنى ۋە قوغداشـنى ئالاهـده تەكىتلـەپ تۇراتتـى.

بىـر كۈنـى كەچتـە بىـز تېلېۋىـزور كـۆرۈپ ئولتۇراتتـۇق. تۇيۇقسـىز قېرىندىشـىم پۈتىنـى مىنگەشـتۈرگەن هالـدا پوچىلىـق بىلـەن:

ـ مـاڭا سـۇ ئەكېلىـپ بـەر! ـ دېـدى. مـەن ئورنۇمدىـن تۇرماقچـى بولغـان ئىدىـم، دادام مـاڭا:

ـ قىزىم! سەن ئولتۇر! ـ دېدى ـ ده، قېرىندىشىمغا قاراپ:

ـ ئوغلـۇم! ئـۇ سـېنىڭ بۇنـداق ئۇسـلۇبتا بۇيـرۇق قىلىدىغـان خىزمەتچىـڭ ئەمـەس. ئۇنىڭغـا ئـەدەپ بىلـەن مۇئامىلـە قىلغـىن. ئەسـلىده ئۇنىڭغـا هۆرمـەت بىلـەن: «سـىڭلىم! مـاڭا سـۇ ئەكېلىـپ بەرسـەڭ قانـداق؟» دېيىشـىڭ كېـرەك ئىـدى. ئېسـىڭده بولسـۇنكى، ئـۇ سـېنىڭ سـىڭلىڭ، خىزمەتچىـڭ ئەمـەس، ـ دېـدى.

مەن دادامنىڭ بۇ سۆزىنى مەڭگۈ ئۇنتۇپ قالمايمەن.

* * *

ئائىلىمىزده ئوغلۇمنـىڭ بەگـزاده، قىزىمنـىڭ مالاي بولـۇپ قالماسـلىقى ئۈچـۈن مـەن ئائىلـە ئىشـلىرىنى ئـۇلار ئوتتۇرىسـىدا مۇۋاپىـق تەقسـىملەيتتىم. مەسـىلەن، تامـاق ئېتىـش، چىنـە ـ تەخسـىلەرنى يۇيـۇش، داسـتىخانغا تامـاق تىزىـش، تاماقتىـن كېيىـن داسـتىخانلارنى يىغىشـتۇرۇش، ئـۆي، مۇنچـا ۋە هويـلا ـ ئـارام تازىلىقـى، كىـر ـ قاتلارنـى يۇيـۇش قاتارلىـق تۈرلـۈك ئائىلـە ئىشـلىرىنى بالـلار ئارىسـىدا مۇۋاپىـق تەقسـىملەيتتىم. بـۇ ئۇسـۇلنىڭ ناھايىتـى ياخشـى ئۈنۈمـى بولغـان ئىـدى.

* * *

مـەن بالىلىرىمنـى كىچىكىدىـن باشـلاپ ئائىلـە ئىشـلىرىنى ئولىشـىپ قىلىشـقا ئادەتلەنـدۈردۈم. بـۇ جەريانـدا نۇرغۇنلىغـان جاپالارنـى تارتقـان بولسـامۇ سـەۋر

قىلدىم. ئۇلارنىڭ بۇزغان نەرسىلىرىنى ئوڭشىدىم. ئەلۋەتتە، ئۇلارنىڭ تازىلىق قىلىش، تاماق ئېتىش، كىر ـ قات يۇيۇش قاتارلىق تۈرلۈك ئائىلە ئىشلىرىدا نۇرغۇن يېتەرسىزلىكلىرى بولاتتى، ئەمما مەن سەۋر قىلىش ئارقىلىق ئاستا ـ ئاستا ئۆگىتىپ، ئاخىرىدا ئۇلارنى ئائىلە ئىشلىرىغا ماهىر قىلىپ يېتىشتۈردۇم. نەتىجىدە ئوغۇللارمۇ قىزلارغا ئوخشاشلا ئۆي ئىشلىرىنى قىلالايدىغان بولدى. ناۋادا مەن ئاغرىپ قالسام، ئوغۇللىرىممۇ ماڭا تاماق ئېتىپ بېرەلەيدىغان ھەم باشقا ئۆي ئىشلىرىنى قىلالايدىغان، قابىلىيەتلىك بالىلارغا ئايلاندى. ئۇلار كەلگۈسىدە سەپەر قىلغاندا ياكى ھاياتنىڭ تۈرلۈك سىناقلىرىغا دۇچ كەلگەندە ئۇلارنىڭ ئۆگەنگەنلىرىنىڭ چوقۇم پايدىسى بولىدۇ، دەپ قارايمەن.

* * *

بىز ئوغۇل ـ قىز ھەممە بالىلىرىمىزغا ئائىلە ئىشلىرىغا يارەملىشىشنى ئۆگىتىش ۋە ئادەتلەندۈرۈش ئۈچۈن «ئائىلە ئىشلىرى جەدۋىلى» تۈزدۇق.

ئائىلىدىكى ھەربىر بالا مۇناسىپ ئىشلارغا مەسئۇل قىلىندى. ۋەزىپىسىنى لایاقەتلىك ئورۇندىغانلارغا ھەپتە ئاخىرىدا مۇكاپات بېرىلدى. بۇ ئۇسۇلنىڭ بالىلارغا ئۆي ئىشلىرىنى ئۆگىتىشتە ناھايىتى ياخشى ئۈنۈمى بولدى.

بالىڭىزنىڭ ئىمتىهان نەتىجىلىرى تۆۋەنلەپ كەتسە، ئۇنىڭغا قانداق ئۈمىد بېغىشلايسىز؟

ئىمتىهان نەتىجىلىرىم ئىنتايىن تۆۋەن بولغاچقا، دادامنىڭ كۆرۈپ قېلىشىدىن ناهايىتى قورقاتتىم. لېكىن ئىمىزا قويىدۇرۇش ئۈچۈن هامان كۆرسەتمەي بولمايتتى. هەر قېتىم دادامغا نەتىجە قەغىزىنى سۇنغاندا چىرايىغا قاراشقا جۈرئەت قىلالماي، بېشىمنى تۆۋەن سالغان هالدا قولىغا بىرىپلا دەرهال هۇجرامغا كىرىپ كېتەتتىم.

بىر قېتىم دادامدىن قورقۇپ نەتىجە قەغىزىنى ئانامغا تۇتقۇزۇپ قويۇپلا ياتاق ئۆيۈمگە كىرىپ كەتتىم. ئۇزۇن ئۆتمەي ئىشىك چېكىلدى. قورقۇنچتىن يۈرىكىم گۈپۈلدەپ سېلىشقا باشلىدى. ئىشىكنى ئاچقان ئىدىم. ئانام نەتىجە قەغىزى بىلەن بىرگە قولىدا پۇل كۆتۈرۈپ كىرىپتۇ. ئانام پېشانەمگە سۆيۈپ قويغاندىن كېيىن:

ـ ئوغلۇم! داداڭ سېنى تەبرىكلەپ، بۇ پۇلنى مۇكاپات بەردى. تېخىمۇ ياخشى ئوقۇغىن! ئاللاھ خالسا كېيىنكى ئىمتىهاندا نەتىجەڭ تېخىمۇ يۇقىرى بولىدۇ، ـ دېدى.

قۇلاقلىرىمغا ئىشىنەلمەيلا قالدىم. ۋۇجۇدۇم لەرزىگە كەلدى، كۆزلىرىمدىن تاراملاپ ياشلار تۆكۈلدى. شۇ كۈنى كېچىسى خۇشاللىقتىن كۆزلىرىمگە ئۇيقۇمۇ كىرمىدى.

راست دېگەندەك، كېيىنكى ئىمتىهان نەتىجىلىرىم خېلىلا يۇقىرى بولدى. دادام ئىلگىرىكىدەكلا يەنە ياخشى مۇئامىلە قىلىپ، مېنى مۇكاپاتلىدى. نەتىجىدە مەن ئاستا ـ ئاستا ئۆزۈمگە ئىشىنىدىغان بولدۇم. يىلدىن ـ يىلغا ئىمتىهان نەتىجىلىرىم يۇقىرىلاپ، سىنىپتىكى نەمۇنىلىك ئوقۇغۇچىلارنىڭ قاتارىدىن ئورۇن ئالدىم. چۈنكى، مېنىڭ ماڭا كۆيۈنىدىغان، مېهرىبان ئانام، ئارقامدا قوللاپ ـ قۇۋۋەتلەپ، ئۈمىد بېغىشلايدىغان، پاراسەتلىك دادام بار ئىدى.

* * *

ئوتتۇرانچى قىزىمنىڭ ئوقۇش نەتىجىسى تازا ياخشى ئەمەس ئىدى. بەلكىم شۇ سەۋەبتىن بولسا كېرەك، كۈن بويى ناھايىتى چۈشكۈن، ئۈمىدسىز بولۇپ قالغان ئىدى. بىر قىسىم ئاتا ـ ئانىلار ئادەتتە دەرستە ئىلغار بالىلىرىنى تەقدىرلەپ، دەرستە ياخشى بولمىغان بالىلىرىنى تەقدىرلەشكە ۋە كۆڭۈل بۆلۈشكە لايىق ئەمەس دەپ قارايدۇ. ھەتتا بەزىلەر ئۇلارنى تۆۋەن كۆرۈپ، ھاقارەتلەپ، روھىي دۇنياسىغا زىيانكەشلىك قىلىپ قويىدۇ. ئەمەلىيەتتە مەنمۇ ئەنە شۇنداق كىشىلەرنىڭ بىرى ئىدىم.

بىر كۈنى بالىلارنىڭ تالانتىنى بايقاپ چىقىش ھەققىدە سۆزلەنگەن قىممەتلىك بىر لېكسىيەنى ئاڭلاپ قالدىم. ھەربىر بالىدا ئادەتتە ئۈچ ـ تۆت خىل يوشۇرۇن تالانت بولىدىكەن. ئاتا ـ ئانا بولغۇچىلار بالىلارنىڭ يوشۇرۇن تالانتىنى بايقاپ چىقىپ، تەرەققىي قىلدۇرغاندىلا بالىلار قابىلىيەتلىك بولۇپ يېتىشىپ چىقالايدىكەن. مەن قىزىمنى كۆزىتىش ئارقىلىق ئۇنىڭ ئوقۇش نەتىجىلىرى تۆۋەن بولسىمۇ، شېئىرنى بەكلا ياخشى كۆرىدىغانلىقىنى ۋە ئۇنىڭ بۇ جەھەتتە بەلگىلىك تالانتى بارلىقىنى بايقىدىم ـ دە، ئۇنىڭغا مۇناسىۋەتلىك ماتېرىياللارنى تەييارلاپ بەردىم. ئۇ بۇ ھەقتىكى كىتابلارنى كۆپ ئوقۇش ئارقىلىق قابىلىيىتى بارا ـ بارا يۇقىرى كۆتۈرۈلدى.

ئۇنىڭ يازغان ھەربىر شېئىرى مەيلى ياخشى بولسۇن ـ بولمىسۇن، ئۇنى ئالاھىدە ماختاپ مۇكاپاتلاپ تۇردۇم.

بىر قېتىم ئۇ دادىسىنى مەدھىيەلەپ بىر داستان يېزىپتۇ. مەن ئائىلىدىكىلەرنى ۋە ئۇرۇق ـ تۇغقانلارنى يىغىپ، ھەممەيلەننىڭ ئالدىدا قىزىمنى دادىسى ھەققىدە يازغان شېئىرلارنى ئوقۇپ بېرىشكە تەكلىپ قىلدىم. ئۇلارنىڭ ھەممىسى قىزىمنىڭ شېئىرىنى ئاڭلاپ، ناھايىتى ھاياجانلاندى ۋە قىزغىن ئالقىشلىدى. شۇنىڭدىن كېيىن قىزىم شېئىر يېزىشقا كىرىشىپلا كەتتى. كېيىنچە بىرقانچە قېتىم شېئىر يېزىش مۇسابىقىلىرىگە قاتناشتى. ھەتتا ئۇنىڭ شېئىرلىرى ژۇرنالىلاردا ئېلان قىلىندى. مەن ئۇنىڭ داڭلىق شائىرلار بىلەن تونۇشۇپ، پىكىر ئالماشتۇرۇشى ئۈچۈن شارائىت يارىتىپ بەردىم. مانا ئەمدى ئۇ بىرقانچە شېئىرلار توپلىمى بار بولغان، كۆزگە كۆرۈنگەن شائىرەلەردىن بولۇپ قالدى.

* * *

ئانام مېنى دائىم ئىلهاملاندۇرۇپ:

ـ ئوغلۇم، مۇستەهكەم ئىرادەگلا بولىدىكەن، دۇنيادا هېچقانداق قىيىن ئىش يوق، ـ دەيتتى. ئانامنىڭ ئەنە شۇنداق ئىلهاملاندۇرۇشلىرى بىلەن مەكتەپتە دائىم بىرىنچى بولاتتىم. كۈنلەرنىڭ بىرىدە بىز باشقا دۆلەتكە بېرىپ، شۇ يەردە يەرلىشىپ قالدۇق. مەكتەپ ئالمىشىش سەۋەبىدىن بولسا كېرەك، مېنىڭ گېئومېترىيەدىكى نەتىجەم بەك چۈشۈپ كەتتى. ئانام ناهايىتى ئەقللىق ئايال ئىدى. ئۇ سىنىپىمىزدىكى گېئومېترىيەگە ئۇستا بىر ئوقۇغۇچىنى ئۆيگە چاقىرىپ مېهمان قىلىپ، مېنى ئۇنىڭ بىلەن دوستلاشتۇرۇپ قويدى. شۇنىڭ بىلەن ئىككىمىز ناهايىتى يېقىن دوستلاردىن بولۇپ قالدۇق. دوستۇم گېئومېترىيە دەرسىدە ماڭا ناهايىتى كۆپ ياردەم قىلدى. ئانامنىڭ ماڭا بولغان كۆيۈنۈشى ۋە ئەقىل ـ پاراسىتى بىلەن مەن نۇرغۇنلىغان قىينچىلىقلارنى يېڭىپ چىقتىم هەمدە دەرستىن باشقا پائالىيەتلەردىمۇ ئىلغار ئوقۇغۇچىلارنىڭ قاتارىدىن ئورۇن ئالدىم.

* * *

ئاللاھ ماڭا تۆت پەرزەنت ئاتا قىلغان ئىدى. مەن ئۇلارنى تەربىيەلەشتە ناهايىتى قاتتىق تەلەپ قويماتتىم، هاقارەتلەيتتىم، هەتتا بەزىدە ئۇرۇپ قويماتتىم. شۇ سەۋەبتىن بولسا كېرەك، ئۇلارنىڭ ئوقۇش نەتىجىسى كۈندىن ـ كۈنگە چۈشۈپ كەتتى. ئوقۇتقۇچىلار دائىم باللىرىمدىن شىكايەت قىلاتتى. ئاز دېگەندە هەپتىدە بىر قېتىم تېلېفون قىلىپ مېنى ئىزدەيتتى. كۆرۈشكەندە بولسا بىرى: «بالىڭىزنىڭ ساۋاقداشلىرى بىلەن بولغان مۇناسىۋىتى ياخشى ئەمەس، ناهايىتى قوپال» دېسە، يەنە بىرى: «بالىڭىز هەمىشە ساۋاقداشلىرىنىڭ نەرسە ـ كېرەكلىرىنى بۇزۇپ قويىدۇ» دەپ مېنى خجالەتتە قويماتتى. مەنمۇ ئوقۇتقۇچىلارنىڭ تېلېفون قىلىپ، شىكايەت قىلىشلىرىدىن بەكمۇ زېرىكەتتىم.

بىر كۈنى مەن بۇ مەسىلە هەققىدە ئۇزۇن ئويلىنىش ئارقىلىق، ئەسلىدە

مېنىڭ قوپال مۇئامىلىلىرىمنىڭ بالىلىرىمنىڭ روھىي دۇنياسىنى ۋەيران قىلىپ، ئۇلارنىڭ چۈشكۈنلىشىشى ۋە دەرس نەتىجىلىرىنىڭ تۆۋەن بولۇپ قېلىشىغا سەۋەب بولغانلىقىنى بىلىپ يەتتىم. بۇ مەسىلىنى ھەل قىلىش ئۈچۈن ياخشىراق بىر چارە تېپىشىم كېرەك ئىدى. شۇنىڭ بىلەن مەن بالىلىرىمغا بولغان مۇئامىلەمنى ئۆزگەرتىشنى قارار قىلدىم، لېكىن ئۇلارنىڭ سۈنغان كۆڭلىنى قانداق ئالىمەن؟

مەن پات ـ پات تاتلىق ـ تۇرۇم ۋە مېۋە سۈيى دېگەندەك نەرسىلەرنى ئېلىپ، بالىلىرىمنىڭ مەكتىپىگە يوقلاپ باردىم ھەمدە ئوقۇتقۇچىلىرى ۋە ساۋاقداشلىرىنىڭ ئالدىدا ئۇلارنىڭ ئائىلىدە بىزگە كۆپ يارەملىشىدىغانلىقىنى ئېيتىپ ماختىدىم. بالىلىرىمنىڭ كۆزلىرىدە ئۈمىد ئۇچقۇنلىرى چاقناشقا باشلىدى. مەن ئۇلارغا كۈندىن ـ كۈنگە يېقىنلاشتىم، باغرىمغا باستىم، پېشانىسىگە سۆيدۈم. ئائىلىمىزگە كەلگەن مېھمانلار ئالدىدا بالىلىرىمنى ماختاپ، ئۇلارغا بالىلىرىمدىن پەخىرلىنىدىغانلىقىمنى ئېيتتىم. بىر يىللىق جاپالىق تىرىشىش ۋە بالىلىرىم بىلەن ئارىمىزدا قويۇق مۇناسىۋەت ئورنىتىش نەتىجىسىدە ئۇلارنىڭ پىسخىكىسى ۋە دەرسلىك ئەھۋالى كۈندىن ـ كۈنگە ياخشىلىنىپ، سىنىپتىكى ئەڭ ئىلغار ئوقۇغۇچىلاردىن بولۇپ قالدى.

* * *

تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ ئۈچىنچى يىللىقىدا ئوقۇۋاتقان مەزگىللەردە ئىككى پەننىڭ ئىمتىھانىدا تۆۋەن نومۇر ئېلىپ قالدىم. دادام ماڭا بىر دانە ئالتۇن ئۈزۈك ھەدىيە قىلىپ مۇنداق دېدى:

ـ قىزىم! سىز ھەقىقەتەن جاپالىق تىرىشتىڭىز، دەرسلەرنى كۆپ مۇزاكىرە قىلدىڭىز، قىسقىسى، مەجبۇرىيىتىڭىزنى ئادا قىلدىڭىز. مەن سىزگە ئىشىنىمەن. قايغۇرماڭ، تېخىمۇ تىرىشىڭ! ئاللاھ خالىسا، كېيىنكى ئىمتىھاندا نەتىجىڭىز تېخىمۇ ياخشى بولۇپ كېتىدۇ.

مەن شۇ كۈندىن باشلاپ تېخىمۇ تىرىشىپ، كېيىنكى ئىمتىھاندا ناھايىتى يۇقىرى نومۇر ئالدىم.

* * *

باشلانغۇچنىڭ ئىككىنچى يىللىقىدا ئوقۇۋاتقان قىزىمنىڭ بىر پەندىكى ئىمتىهان نەتىجىسى ناهايىتى تۆۋەن چىقىپ قالدى. قىزىم بۇنىڭدىن بەك بىئارام بولۇپ، تاماقمۇ يېگۈسى كەلمەيدىغان بولۇپ قالدى. بىر كۈنى كەچتە مەن ئۇنىڭغا:

ـ قىزىم! تەييار بولۇڭ، سىرتقا چىقىپ كىرەيلى! ـ دېدىم.

شۇنداق قىلىپ قىزىمنى ئېلىپ سىرتقا چىقتىم. ئىككىمىز گۈزەل مەنزىرىلەردىن هۇزۇرلانغاچ ئەركىن هاۋادىن نەپەسلەندۇق، ماروژنا يېدۇق. يول بويىدىكى ماگىزىندىن قىزىم ئۈچۈن چىرايلىق بىر هەدىيە سېتىۋېلىپ ئۇنىڭغا:

ـ قىزىم! قايغۇرماڭ! مەغلۇبىيەت غەلىبىنىڭ ئانىسىدۇر. دۇنيادىكى مۇۋەپپەقىيەت قازانغان كىشىلەر ئەمەلىيەتتە نۇرغۇنلىغان مەغلۇبىيەتلەرنى باشتىن كەچۈرگەن بولىدۇ. يىقىلىپ چۈشۈشتىن قورققان بالا مېڭىشنى ئۆگىنەلمەيدۇ. هەرگىز ئۈمىدسىزلەنمەڭ! مەن سىزنى داۋاملىق قوللايمەن، سىزنىڭ ئەڭ ياخشى يارەمچىڭىز بولىمەن، ـ دېدىم.

قىزىمنىڭ كۆزلىرى بىردىنلا نۇرلىنىپ، ئۈمىدكە تولغان هالدا:

ـ دادا! چوقۇم ئۈمىدىڭىزنى ئاقلايمەن؟ تېخىمۇ تىرىشىپ، ياخشى نەتىجىلەرنى قولغا كەلتۈرۈپ، كەلگۈسىدە يارامليق ئادەم بولىمەن، ـ دېدى.

باللىرىڭىزنى كۈندە نەچچە قېتىم باغرىڭىزغا باسسىز؟

مەن باللىرىمنى ھەر كۈنى ئۇچ قېتىم باغرىمغا باسىمەن. ئەتىگەندە ئۇيقۇدىن ئويغانغاندا بىر قېتىم، چۈشتىن كېيىن مەكتەپتىن قايتىپ كەلگەندە بىر قېتىم، كەچتە ئۇخلاش ئالدىدا يەنە بىر قېتىم.

مۇشۇنداق قىلىشىمنىڭ باللىرىمنىڭ مەنۋىيىتىنى قاندۇرۇشتىكى تەسىرى ھەققەتەن چوڭ بولدى.

باللارنى باغرىغا بېسشنىڭ پايدىلىرى

مەن ئىلگىرى باللىرىمغا ناھايىتى قوپال مۇئامىلە قىلىدىغان بىر ئانا ئىدىم. سۆزۈمگە كىرمىسە ياكى بىرەر خاتا ئىش قىلىپ قويسا، ئۇلارغا ۋارقىراپ تاپا - تەنە قىلاتتىم، بىرئازدىن كېيىن يەنە پۇشايمان قىلىپ، ئۇلارنى چاقىرىپ، باغرىمغا بېسىپ كەچۈرۈم سورايتتىم. شۇنىڭغا ئىشىنىمەنكى، باللارنى باغرىغا بېسشنىڭ ئاتا - ئانىلار بىلەن باللارنىڭ مۇناسىۋىتىنى ياخشىلاشتا ئىنتايىن چوڭ پايدىسى بار ئىكەن. ناۋادا شۇنداق قىلمىغان بولسام، باللىرىم بىلەن بولغان مۇناسىۋىتىمىز بارا - بارا يىراقلىشىپ، ئۇلار مەندىن نەپرەتلىنىدىغان، ھەتتا ئۆزىنى ئېلىپ قاچىدىغان بولۇپ قالاتتى.

دادا، ئەمدى سىزگە قاندىم

يـاز كۈنلىرىنىڭ بىرىدە دوستلىرىم بىلەن ئۇچ كۈنلۈك سەپەرگە چىقىپ قايتىپ كەلگەن ئىدىم. مېنى سېغىنىپ تاقىتى ـ تاق بولغان ئوغلۇم قارشى ئېلىش ئۈچۈن يۈگۈرۈپ ئالدىمغا چىقتى ـ دە، مېنى قۇچاقلىغىنىچە مەگزىمگە چوكىلدىتىپ سۆيۈپ كەتتى. مەن ئۇنىڭغا:

ـ ئوغلۇم، ئەمدى بولدى قىل! ـ دېسەم ئۇ:

ـ دادا، مەن سىزگە قانمىدىم، سىزنى بەكمۇ سېغىندىم، ـ دەپ يەنە سۆيۈشكە باشلىدى. ئۇنىڭ شۇ چاغدا مېنى قانچە قېتىم سۆيۈپ قويغانلىقىنى بىلەمسىز؟ ئۇ مېنى توپتوغرا 9 قېتىم قۇچاقلاپ، 18 قېتىم سۆيۈپ قويغاندىن كېيىن:

ـ دادا، ئەمدى سىزگە قاندىم، ـ دېدى.

شۇ چاغدا مەن ئۆزۈمنىڭ ئوغلۇمنىڭ نەزىرىدىكى قىممىتىنى ھەققىي تونۇپ يەتتىم ۋە بۇنىڭدىن كېيىن مۇھىم ئىشىم بولمىسىلا سىرتلاردا ۋاقتىمنى بىھۇدە ئۆتكۈزمەي، ئوغلۇمغا مېھىر ـ مۇھەببىتىمنى بېرىپ، ئارىمىزدىكى دادا ـ بالىلىق رىشتىمىزنى كۈچەيتىشكە تىرىشىپ كەلدىم.

ئىشقا چىقىشتىن بۇرۇنقى قۇچاقلاش ۋە سۆيۈپ قويۇش

مەن هەر كۈنى ئىشقا چىقىشتىن ئىلگىرى بالىلىرىمنى قۇچاقلاپ سۆيۈپ قويىمەن ۋە ئۇلارغا:

ـ بالىلىرىم! ئاللاهقا ئامانەت، سىلەرنى ئاللاهقا تاپشۇردۇم، ـ دەپ خوشلىشىمەن.

بەزى كۈنلەردە ئۇلارنى سۆيۈشنى ئۇنتۇپ ئالدىراپ ماڭغىنىمدا ئۇلار مېنى چاقىرىپ:

ـ ئانا! سىزنى ئاللاهقا تاپشۇرىمىز، ئاللاهقا ئامانەت بولۇڭ! ـ دەيتتى.

مەن دەرهال كەينىمگە يېنىپ ئۇلارنى قۇچاقلاپ، سۆيۈپ، ئاللاهقا تاپشۇرغاندىن كېيىن يولغا چىقاتتىم. بۇ ئارقىلىق بالىلارنىڭمۇ شۇ كۈنلۈك كەيپىياتىمىز كۆتۈرۈلۈپ، خېلىلا جاپالىق ئىشلارمۇ يەڭگىل بىلىنەتتى. مېنى ئەنە شۇنداق قىزغىن كەيپىياتتا مۇهەببەت بىلەن ئۇزىتىپ قويغان بالىلىرىمنى ئەسلەپ مەنمۇ سىرتلاردا ۋاقتىمنى بىهۇدە زايە قىلماي، ئۆيگە دەرهال قايتىشقا تىرىشاتتىم.

مېهىرلىك ئانا ۋە بىپەرۋا دادا

بالىلىرىم كىچىك ۋاقتىلىرىدا مەن كۆپىنچە ئۇلارنى قۇچاقلاپ سۆيۈپ قوياتتىم. ئەمما يولدىشىم ئۇلارغا ئىنتايىن پەرۋاسىز ئىدى. شۇنىڭ ئۈچۈن بولسا كېرەك، ئۇلارنىڭ ماڭا بولغان رىشتىسى دادىسىغا قارىغاندا كۈچلۈكرەك بولۇپ قالدى. مانا ئەمدى ئۇلار ئوقۇش يېشىغا يېتىپ، باشلانغۇچ مەكتەپكە قوبۇل قىلىنغاندىن كېيىنمۇ، ھەر كۈنى مەكتەپكە مېڭىش ئالدىدا مېنى قۇچاقلاپ سۆيۈپ قويىدىغان بولدى.

بالىلارنى قۇچاقلاپ قويۇش پسىخىكىڭىزنى ياخشىلايدۇ

مېنىڭ ئۇچ ياش ۋە تۆت ياشلىق ئىككى بالام بار ئىدى. بالىلىرىم كەپسىزلىك قىلغان چاغلاردا سەپرايىم ئۆرلەپ ئۆزۈمنى تۇتالمايلا قالاتتىم. پىسخىكام هەققەتەن قالايمىقانلىشىپ كەتكەن ئىدى. بۇنداق چاغلاردا بۇلاقتەك كۆزلىرى بىلەن ماڭا تەلمۈرۈپ تۇرغان بىچارە سەبىيلەرنى باغرىمغا بېسىپ سۆيۈپ قويغىنىمدا كەيپىياتىم خېلىلا ياخشىلىنىپ، ئۆزۈمنى يەڭگىللەپ قالغاندەك هېس قىلاتتىم. شۇنىڭ ئۈچۈن مەن هەر قېتىم كەيپىياتىم بۇزۇلۇپ قالسا، بالىلىرىمنى باغرىمغا بېسىپ ئۇنسىز پىچىرلىشىش ئارقىلىق روهىي كەيپىياتىمنى ياخشىلاشنى ئادەتكە ئايلاندۇرۇۋالدىم.

باللارنى يۇيۇنۇشقا قىزىقتۇرۇشنىڭ ياخشى ئۇسۇلى

مەن باللىرىمنىڭ پاكىزلىق ئېڭىنى يېتىلدۇرۇش ئۈچۈن تۆۋەندىكى ئۇسۇلنى قوللاندىم:

مۇنچىغا كىرىپ يۇيۇنۇپ چىققان باللارنى باغرىمغا ئۇزۇن بېسىپ پېشانىسىگە سۆيۈپ قويدۇم. ئەكسىچە، يۇيۇنمىغان باللارغا بۇنداق قىلمىدىم. نەتىجىدە ئۇلار مېنىڭ مېھىر ـ مۇھەببىتىمگە ئېرىشىش ئۈچۈن بەس ـ بەستە يۇيۇنىدىغان بولدى.

سەھەردىكى سۆيگۈ

مەن باللىرىمنى ھەر كۈنى ئەتىگەن ئويغانغاندىن كېيىنلا مېنى قۇچاقلاپ سۆيۈپ قويۇشقا ئادەتلەندۈردۈم. بۇ خىل سۆيگۈنىڭ ئۇلارغا نىسبەتەن ئىنتايىن چوڭ ئەھمىيىتى بار ئىدى. ئۇلارنىڭ بىرى سۆزۈمگە كىرمىگەن ياكى خاتالىق ئۆتكۈزگەن چاغلاردا ئۇنى بۇ سۆيگۈدىن مەھرۇم قىلاتتىم. بۇ ئىشىم ئۇلارغا ئىنتايىن ئېغىر كېلەتتى. بىر كۈنى قىزىم كەپسىزلىك قىلىپ ناھايىتى ئاچچىقىمنى كەلتۈرۈپ قويغان ئىدى، مەن ئۇنى ئەتىگەنلىك سۆيگۈمدىن مەھرۇم قىلدىم. ئۇ مېنى قۇچاقلاش ئۈچۈن كەلگەندە قەستەن ياغاچتەك قېتىپ تۇرۇۋالدىم. بۇنى ئەلەم ھېس قىلغان قىزىم يىغلاپ تۇرۇپ:

ـ ئانا مېنى كەچۈرۈڭ! بۇنىڭدىن كېيىن ھەرگىز كەپسىزلىك قىلمايمەن، ـ دېدى.

كەپسز بالنى باغرىغا بىسپ قويۇشنىڭ پايدىسى بارمۇ؟

مەن قىزلىرىمغا ئىنتايىن قوپال مۇئامىلە قىلاتتىم. ئەمما بۇ مۇئامىلىنىڭ كۈنسىرى ئارىمىزدىكى مۇناسىۋەتكە يامان تەسىر ئېلىپ كېلىپ، ئائىلىمىزنىڭ خۇشاللىقنى قاچۇرۇۋاتقانلىقىنى هېس قىلغاندىن كېيىن مەن ئۇلارغا كۆپرەك مېهىر بېرىپ كۆيۈنۈشنى قارار قىلدىم. شۇنىڭدىن كېيىن هەر كۈنى ئۇلارنى بىرقانچە قېتىم قۇچاقلاپ، باغرىمغا بىسىپ پېشانىسىگە سۆيۈپ قويىدۇم. شۇنداقلا سۆزۈم ۋە ئەمەلىيىتىم ئارقىلىق ئۇلارنى ئىنتايىن ياخشى كۆرىدىغانلىقىمنى هېس قىلدۇردۇم.

ئۇزۇن ئۆتمەيلا قىزلىرىم ماڭا ناهايىتى ئامراق بولۇپ كەتتى. سىرتقا چىقىپ كەتسەم سېغىنىدىغان، قايتىپ كەلسەم قىزغىن قارشى ئېلىپ ئۆزىنى ماڭا ئاتىدىغان بولدى. بۇ ئارقىلىق مۇهەببەتلىك بىر ئائىلە بەرپا قىلىندى. ئائىلىمىزدە ۋارقىراپ، غەزەپلىنىشنىڭ ئورنىغا تىنچلىق ۋە مېهىر ـ مۇهەببەت هۆكۈم سۈردى.

ئەتىگەندە بالىلارنى ئويغىتىشنىڭ ئەپچىل چارىسى

مەن ھەر كۈنى ئەتىگەندە قىزىمنى ناھايىتى تەسلىكتە ئويغىتاتتىم. كۆپىنچە ئۇنى ئويغىتىپ ئورنىدىن تۇرغۇزۇش ئۈچۈن بەش ـ ئون مىنۇتتەك ۋاقىت كېتەتتى. ھەر قېتىم ئويغىتىپ قويۇپ چىقىپ كەتسەم، يەنە ئۇخلىۋالاتتى، بۇ تەرەپكە ئۆرۈپ قويسام، ئۇ تەرەپكە ئۆرۈلۈپ يېتىۋالاتتى، ئولتۇرغۇزۇپ قويسام، يەنە يېتىۋالاتتى. ئۇيقۇسى ناھايىتى قاتتىق ئىدى.

بىر كۈنى مەن ئۇنىڭغا مۇنداق دېدىم:

ـ قىزىم! مەن ئويغاتقاندا دەرھال ئورنىڭىزدىن تۇرسىڭىز، سىزنى ئالاھىدە مۇكاپاتلايمەن، ـ دېدىم.

ئەتىسى ئەتىگەندە قىزىم ئويغاتقان ھامان ئورنىدىن چاچراپلا تۇردى. مەن ئۇنى باغرىمغا ئۇزۇن بېسىپ قۇچاقلاپ تۇرۇپ:

ـ مانا بۇ سىزنىڭ مۇكاپاتىڭىز، ـ دېدىم ـ دە، پېشانىسىگە سۆيۈپ قويدۇم.

شۇنىڭدىن كېيىن قىزىم ئويغاتقان ھامان ئورنىدىن تۇرىدىغان بولدى.

ئانا! كۆڭلىڭىزنى يېرىم قىلماڭ!

هەر قېتىم قىزىمنىڭ كۆڭلى يېرىم بولۇپ قالغاندا ئۇنى باغرىمغا بېسىپ قويۇشقا ئادەتلەندىم. بىر كۈنى مەلۇم بىر ئىش تۈپەيلىدىن مېنىڭمۇ كۆڭلۈم يېرىم بولۇپ غەمكىن ئولتۇرغان ئىدىم. تۇيۇقسىز قىزىم يېنىمغا كېلىپلا مېنى قۇچاقلاپ تۇرۇپ:

ـ ئانا! كۆڭلىڭىزنى يېرىم قىلماڭ! ـ دېدى.

شۇ چاغدا مەنمۇ ئۆزۈمنى خېلىلا يەڭگىللەپ قالغاندەك هېس قىلدىم، كەيپىياتىممۇ ياخشىلاندى. شۇنىڭ بىلەن بۇ ئىش بىزنىڭ ئۇزۇن يىللاردىن بېرى داۋاملاشتۇرۇپ كەلگەن ياخشى ئادىتىمىزگە ئايلاندى.

ئوقۇتقۇچی بالىلىرىنى قانداق تەربىيەلەيدۇ؟

دادام مەلۇم بىر مەكتەپتە ئوقۇتقۇچىلىق قىلاتتى. ھەر يىلى يازلىق تەتىلدە مېنى مەكتەپكە ئاپىرىپ كۇتۇپخانىنىڭ ئىشىكىنى ئېچىپ بېرەتتى. كۇتۇپخانا تۈرلۈك پايدىلىق كىتابلار بىلەن لىققىدە توشقانىدى. مەن ئۇ يەردە ئۆزۈم ياخشى كۆرگەن كىتابلارنى ئوقۇش پۇرسىتىگە ئېرىشكەن ئىدىم. ھەر يىلى يازلىق تەتىلدە تەخمىنەن 20 كىتاب ئوقۇپ چىقاتتىم. بۇ جەريانىدا مەن كىتابنى ھەققەتەن ياخشى كۆرىدىغان بولدۇم. مانا ئەمدى چوڭ بولغاندىن كېيىنمۇ كىتاب ئوقۇش ئادىتىمنى تاشلىمىدىم. ھېچ بولمىسا، ھەر كۈنى ئۇخلاشتىن بۇرۇن بولسىمۇ ئازراق كىتاب ئوقۇپ ئاندىن ياتىمەن.

سودىگەرلەر باللىرىنى قانداق تەربىيەلەيدۇ؟

دادام خېلىلا چوڭ سودىگەرلەردىن ئىدى. ماڭا بەزى مۇھىم ئىشلارنى تاپشۇراتتى. دادامنىڭ ماڭا بولغان ئىشەنچىسى قەلبىمدە چوڭقۇر تەسىر پەيدا قىلغان ئىدى. يېشىم كىچىك بولسىمۇ، دادام ماڭا خېلى كۆپ پۇللارنى تۇتقۇزاتتى ۋە تىجارەتكە مۇناسىۋەتلىك بىر قىسىم مۇھىم ئىشلارنى چۈشەندۈرەتتى. تىجارەت مالىلىرىنى قانچە پۇلغا ئېلىپ، قانچە پۇلغا ساتقانلىقىنى، قانچىلىك پايدا ئالغانلىقىنى ئېيتىپ بېرەتتى. بىر قىسىم خېرىدارلىرى بىلەن تونۇشتۇراتتى، ئۇلاردىن تېلېفون كەلسە مېنى قايتۇرۇشقا بۇيرۇيتتى. دادام ناھايىتى ئاقكۆڭۈل ئىدى. ئۇ باشقىلارغا بېرىدىغان قەرز مۇئامىلىلىرىنى ۋاقتىدا قايتۇرۇشقا ئالدىرايتتى، ئەمما باشقىلاردىن ئېلىشلىرى بولسا ئۇلارغا پۇرسەت يارىتىپ بېرەتتى.

بىر كۈنى كەچتە دادام ماڭا قەرز دەپتەرلىرىنى تۇتقۇزۇپ مۇنداق دېدى:

ـ ئوغلۇم، بۇ بىر ئامانەت، ئەگەر مەن ئۆلۈپ كەتسەم بۇنىڭدا يازغانلىرىمغا ئاساسەن قەرز ئىگىلىرىنى رازى قىلساڭ بولىدۇ.

دېهقانلار باللىرىنى قانداق تەربىيەلەيدۇ؟

بىر كۈنى دادام بىلەن ئىككىمىز قوغۇنلۇقتا قوغۇنلارنى تۈرگە ئايرىپ ساندۇققا قاچىلاشقا باشلىدۇق. مەن سۈپەتلىك قوغۇنلار بىلەن سۈپەتسىز قوغۇنلارنى ئارىلاشتۇرۇپ ساندۇققا سالدىم. بۇنى كۆرگەن دادام ماڭا:

ـ ئوغلۇم! بۇ قىلغىنىڭ توغرا بولمىدى، ناچار، ئەيىبلىك نەرسىنى سۈپەتلىك مەھسۇلاتقا ئارىلاشتۇرۇپ سېتىش ئالدامچىلىق ھېسابلىنىدۇ. سېتىۋالغان كىشى ئالدانغانلىقىنى ھېس قىلغاندا بىزگە لەنەت ئوقۇيدۇ. زۇلۇمغا ئۇچرىغان كىشىنىڭ بەددۇئاسىدىن ئېھتىيات قىلىش لازىم، ـ دېدى.

شۇنىڭدىن باشلاپ مەن سودا ـ سېتىق ئىشلىرىدا ناچار مالنى ياخشى مالغا ئارىلاشتۇرماي، ئايرىپ ساتىدىغان، ساتقان تەقدىردىمۇ ئەيىبنى دەپ ساتىدىغان گۈزەل ئەخلاقنى ئۆزۈمدە ئۆزلەشتۈردۈم.

باققال باللىرنى قانداق تەربىيەلەيدۇ؟

دادام كۆكتات ساتىدىغان ئاددىي بىر باققال ئىدى. ھەر كۈنى ئەتىگەن ئات ھارۋىسىغا لىققىدە كۆكتاتلارنى بېسىپ بازارغا ئاپىراتتى. يازلىق تەتىل مەزگىلىدە دادام بىلەن ئات ھارۋىسىغا ئولتۇرۇپ كۆكتات سېتىش ئۈچۈن بازارغا چىقتىم. مېنى ھەيران قالدۇرغان ئىش شۇ بولدىكى، دادام ئادەتتە خەتنى ناھايىتى تەستە ئوقۇيدىغان ئادەم بولسىمۇ، سەي ـ كۆكتات سېتىش جەريانىدىكى بوش ۋاقىتلىرىدا قولىدىن گېزىت چۈشمەيتتى. ئۆزى گېزىتنى ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن ماڭا تۇتقۇزۇپ:

ـ ئوغلۇم! سەنمۇ ئوقۇپ چىققىن! ـ دەيتتى.

ئۇ يەنە ۋاقىتنى بىھۇدە ئۆتكۈزمەسلىك ئۈچۈن يېنىغا كىتاب ھەمراھ قىلۋېلىپ، كىتاب ئوقۇپ ئولتۇراتتى. دادامنىڭ بۇ ئىشى ماڭا ناھايىتى تەسىر قىلدى. بۇ ئىشقا ئارىدىن 20 يىل ئۆتكەن بولسىمۇ، مەن ھازىرمۇ بىر يەرگە بارسام، يېنىمدا كىتاب ئېلىۋېلىشنى ئۇنتۇمايمەن. مەن خۇددى ئۇسسۇز كىشى سۇغا تەشنا بولغاندەك كىتابقا ئامراق بولۇپ كەتتىم. شۇنىڭ ئۈچۈن مەن بوش ۋاقىتلىرىمدا دائىم كىتاب ئوقۇيمەن. كىتابخۇمارلىقىم مېنىڭ ئىلمىي، مەدەنىي ۋە ئىجتىمائىي جەھەتلەردە يۇقىرى سەۋىيەگە يېتىشىمگە سەۋەب بولدى.

كېيىنكى كۈنلەردە دادام ئەسلىدە خەت ئوقۇشنى بىلمىسىمۇ، مېنى كىتاب ئوقۇشقا قىزىقتۇرۇش ئۈچۈنلا ئۆزىنىڭ كىتاب، گېزىت دېگەندەك نەرسىلەرنى ئوقۇغان قىياپەتكە كىرىۋالىدىغانلىقىنى ئېيتىپ بەردى. بۇ ئەھۋالنى ئۇققاندىن كېيىن، دادامغا بولغان ھۆرمىتىم تېخىمۇ ئاشتى.

كېچىدە سىيپ قويىدىغان بالىڭىزغا قانداق مۇئامىلە قىلسىز؟

بەش ياشقا كىرگەن قىزىم دائىم كېچىدە سىيپ قويۇپ، كىيىم ـ كېچەك ۋە كۆرپىلىرىنى ھۆل قىلىۋېتەتتى. بەزىدە ئۇنى ئاچچىقتىن ئۇرۇپ سالاتتىم. كېيىن مەلۇم بىر دوختۇر ماڭا ئۇنىڭغا بۇنداق قوپال مۇئامىلە قىلىشنىڭ ئۇنىڭ كېسىلىنى تېخىمۇ ئېغىرلاشتۇرۇۋېتىدىغانلىقىنى ئېيتتى. شۇنىڭ بىلەن مەن ئۇنىڭغا ھۆرمەت ۋە مېھىر ـ مۇھەببەت بىلەن مۇئامىلە قىلىشقا باشلىدىم. مەن ئۇنى بىرەر ئىشقا بۇيرۇغاندا:

ـ قىزىم! پالان ئىشنى قىلىۋەتكەن بولسىڭىز، ـ دەپ ئۆتۈنگەن قىياپەتتە گەپ قىلدىم.

بەزىدە ئۇنى باغرىمغا بېسىپ پېشانىسىگە سۆيۈپ قويدۇم، كۆپرەك ماختىدىم. ئۇنىڭغا بولغان ھۆرمىتىمنى ئىپادىلەيدىغان گەپ ـ سۆز ۋە ئىش ـ ھەرىكەتلەرنى قوللاندىم، ھەتتا ئۇنىڭغا ئۆرە تۇرۇپ تۇزلا گەپ قىلىۋەرمەي، ئولتۇرۇپ سۆز قىلىدىغان بولدىم. مەن قىزىمغا ھۆرمەت قىلغانسېرى، ئۇمۇ ماڭا تېخىمۇ بەكرەك ھۆرمەت قىلىدىغان ۋە ئىتائەت قىلىدىغان بولدى. ئەجەبلىنەرلىكى، ئۇنىڭ كەيپىياتى ياخشىلانغاندىن كېيىن كېچىدە سىيپ قويۇش كېسىلىمۇ بارا ـ بارا ئۆگشالدى.

بالىلارغا ھېكايە ئېيتىپ بېرىش ماھارەتلىرى

ھېكايە ئېيتىپ بېرىش پەرزەنت تەربىيەسىدە كەم بولسا بولمايدىغان ئۇنۇملۇك ئۇسۇللاردىن بىرى. ھېكايىگىزنىڭ جەلپ قىلىش كۈچىنى تېخىمۇ ئاشۇرۇش ئۈچۈن بالىگىزنى قۇچىقىگىزغا ئېلىپ تۇرۇپ ياكى ئۇنىڭ قۇچىقىدا يېتىپ تۇرۇپ ھېكايە ئېيتىپ بېرىش دېگەندەك ئۇسۇللاردىن باشقا يەنە نۇرغۇنلىغان ئەمەلىي ئۇنۇملۇك تەجرىبىلەر بار بولۇپ، تۆۋەندە ئۇلاردىن بىر قانچىسىنى تونۇشتۇرۇپ ئۆتىمىز:

ئانام ماڭا كىچىكىمدە ئېيتىپ بەرگەن ھېكايىلەر ھېلىمۇ ئېسىمدىن چىقمايدۇ. ئۇ ماڭا دالا سەيلىسىدىكى چېدىرنى ھېس قىلدۇرۇش ئۈچۈن پەلتۇسىنى ئۈستىمىزگە يېپىپ، خۇددى چېدىرنىڭ ئىچىدە ھېكايە سۆزلەپ بېرىۋاتقاندەك تۇيغۇ بىلەن ناھايىتى ئاددىي، ئەمما تەسىرلىك ھەم مەنىلىك ھېكايىلەرنى ئېيتىپ بېرەتتى. ئاشۇ ھېكايىلەرنىڭ تەسىرى مەندىن ھېلىھەم كەتكىنى يوق.

* * *

مېنىڭ ئۇچ پەرزەنتىم بار بولۇپ، بىز بىر ئائىلە كىشىلىرى بىرقانچە ئايدىن بېرى تۆۋەندىكىدەك ھېكايە ئېيتىش ئۇسۇلىنى قوللىنىپ كېلىۋاتىمىز: ھەر كۈنى كەچتە ئۇخلاشتىن بۇرۇن ھەربىرىمىز نۆۋەت بىلەن ھېكايە ئېيتىمىز. ئەلۋەتتە، ھېكايە ئېيتىش ئۈچۈن چوقۇم ئالدىن ھېكايە كىتاب ئوقۇپ، تەييارلىق قىلىمىز. بۇ پائالىيەتلەر بىر تەرەپتىن، بالىلارنىڭ بىر - بىرىگە بولغان مۇھەببىتىنى كۈچەيتسە، يەنە بىر تەرەپتىن، بىر - بىرىنىڭ ھېكايىسىنى ئاڭلاشتىكى ئەدەپ - ئەخلاقلىرى مېنى تولىمۇ سۆيۈندۈردى.

* * *

مەن ئۆيۈمدە «هاجىۋەت قارا كۆز» قورچىقى ياسىدىم ـ دە، ئۇنى هەربىكەتلەندۈرگەچ ئوغلۇمغا هېكايە سۆزلەپ بەردىم. هېكايىدە بالىلارنىڭ خاتالىقلىرى ۋە خاتالىقلاردىن ساقلىنىش ئۇسۇللىرى ئەكس ئەتتۈرۈلگەن مەزمۇنلارنى يومۇرلۇق شەكىلدە سۆزلەپ بېرىش ئارقىلىق بالىلىرىمنىڭ يۈمران قەلبىگە كىچىكىدىنلا تەربىيە ئۇرۇقى چاچتىم.

* * *

ئانام بىزگە هېكايە ئېيتىپ بېرىش بىلەنلا قالماي، بىزدىنمۇ هېكايە ئېيتىپ بېقىشنى تەلەپ قىلاتتى ۋە هېكايىمىزنى ئەستايىدىللىق بىلەن تىڭشايتتى. بىز مەكتەپتە ئوقۇۋاتقان مەزگىللەردە ئانام بىزگە پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالامنىڭ ۋە باشقا پەيغەمبەرلەرنىڭ تارىخىغا ئائىت سىنىئالغۇ لېنتىلىرىنى سېتىۋېلىپ قويۇپ بېرەتتى. ئۇ يەنە هەر كۈنى كەچتە بىزگە كىتاب ئوقۇپ بېرىپ، چۈشەنمىگەن جايلارنى چۈشەندۈرۈپ قويىاتتى. مەن ئەينى چاغدا ئانام بىلەن ئۆتكۈزگەن ئاشۇ شېرىن ئەسلىمىلەرنى هېلىمۇ ئۇنتۇپ قالمىدىم.

* * *

مەن ناهايىتى ئالدىراش ئانا ئىدىم. شۇنداقتىمۇ هەر كۈنى بالىلىرىمغا ئەڭ تەسىرلىك ئاۋازلىق هېكايىلەردىن بىرنى تىڭشىتىپ قويىاتتىم. بۇنداق هېكايىلەر ئۇلارنىڭ كۈندىلىك تۇرمۇشىدا ۋە مەكتەپ هاياتىدا ئۆز كۈچىنى كۆرسەتمەي قالمايتتى.

* * *

مېنىڭ بەش ياشلىق بىر قىزىم بار ئىدى. ئۇنىڭغا هەرئاخشىمى ئۇخلاش ئالدىدا هېكايە ئېيتىپ بېرەتتىم. بىر كۈنى كەچتە مەن هېكايەمدە قىزىم بىلەن تەڭ دېمەتلىك رەهىمە ئىسىملىك بىر قىزنى هېكايىنىڭ باش قەهرىمانى قىلدىم. هېكايىدە رەهىمەنىڭ سەرگۈزەشتىلىرى قىزىمنىڭ سەرگۈزەشتىلىرىگە ئوخشاش بولۇپ، ئۇنىڭ كەلگۈسى پىلانلىرى ۋە ئارزۇ ـ ئارمانلىرى هەمدە مۇشۇ يولدىكى تىرىشچانلىقلىرىنى بايان قىلدىم. بۇ ئارقىلىق قىزىم ئۆزى

بىلەن تەڭتۇش بىر قىزنىڭ ھېكايىسىدىن تەسىرلىنىپ، ئۆزىنىڭ نېمە ئىش قىلىشى كېرەكلىكىنى ۋە قانداق ئۇسۇللار بىلەن غايە ـ مەقسەتلىرىگە يېتىشىنى بەلگىلىيەلەيدىغان بولدى.

* * *

گېرمانىيەلىك بۇيۇك شائىر گىيۇتىي كىچىك ۋاقتىدا ئانىسى ئۇنىڭغا ئۇخلاشتىن بۇرۇن ھېكايە سۆزلەپ بېرىپ ئادەتلەندۈرگەن ئىكەن. بىراق ھېكايىنىڭ ئەڭ قىزىقارلىق يېرىگە كەلگەندە توختۇيلىپ، گىيۇتىنى بالا باققۇچىغا قالدۇرۇپ قويىدىكەن. بالا باققۇچى گىيۇتىيدىن ئانىسى سۆزلەپ بەرگەن ھېكايىلەرنى باشتىن باشلاپ تىڭشاپ چىققاندىن كېيىن، ئۇنىڭ بىلەن ھېكايىنىڭ داۋامىنىڭ قانداق بولىدىغانلىقى ھەققىدە سۆھبەتلىشىدىكەن. گىيۇتىي تۈرلۈك پەرەزلەرنى قىلىپ، ھېكايىنىڭ ئاخىرىنى ئۆزى چىقىرىدىكەن. گىيۇتىنىڭ ئانىسى بالا باققۇچىدىن ئوغلىنىڭ ھېكايىنىڭ ئاخىرىنى قانداق چىقارغانلىقىنى سورىۋېلىپ، ئەتىسى گىيۇتىنىڭ پەرىزى بويىچە ئېيتىپ بېرىدىكەن ـ دە، گىيۇتىي ھېكايىنىڭ ئاخىرىنى نەقەدەر توغرا چۈشۈرەلىگەنلىكىدىن ئىنتايىن خۇشال بولۇپ كېتىدىكەن ۋە ئۆزىگە بولغان ئىشەنچىسى تېخىمۇ ئاشىدىكەن. ئاندىن گىيۇتىي ئانىسىدىن يەنە بىر ھېكايە ئېيتىپ بېرىشنى ۋە ئاخىرىنى ئۆزى پەرەز قىلىپ قۇراشتۇرۇپ بېقىشنى ئۆتۈندىكەن. ئەمەلىيەتتە گىيۇتىنىڭ ئانىسى بۇ خىل ئۇسۇل ئارقىلىق ئوغلىنىڭ تەسەۋۋۇر كۈچىنى يۇقىرى كۆتۈرگەن ئىكەن. گىيۇتىي بۇ ھەقتە ئۆزىنىڭ كۈندىلىك خاتىرىسىگە مۇنداق يازىدۇ: «ئانامنىڭ بۇ ھېكايە ئويۇنى مېنى تەسەۋۋۇرغا باي تالانت ئىگىسى قىلىپ يېتىشتۈردى».

* * *

دۇنياۋى ھېكايە يازغۇچىلىرىنىڭ بىرى مۇنداق دەيدۇ:

چوڭ ئانام مېنىڭ بۇگۈنكى شان ـ شەرەپكە ئېرىشىشىمنىڭ بىردىنبىر سەۋەبى ئىدى. ئۇ بالىلىق چاغلىرىمدا ماڭا ناھايىتى كۆپ ھېكايىلەرنى سۆزلەپ بېرەتتى. بىر يىللىق ھېكايە ئېيتىش پائالىيىتىدىن كېيىن بىر كۈنى

ئـۇ مـاڭا:

ـ ئوغلـۇم! بۇگۈندىـن باشـلاپ مـەن سـاڭا ھېكايىنىـڭ ئۈچتىـن ئىككىسـىنى ئېيتىـپ بېرىمـەن، ئاخىرىنـى ئـۆزۈڭ پـەرەز قىلىـپ تولۇقلايسـەن، ـ دېـدى.

بىـز بىـر يىلنـى شـۇنداق تـەرزدە ئۆتكـۈزدۇق. بـۇ جەرياندا مېنىـڭ تەپەككـۇر ئىقتىدارىـم خېلىـلا يۇقـرى كۆتۈرۈلـدى. كېيىنكـى يىلـى چـوڭ ئانـام مـاڭا يەنـە:

ـ ئوغلـۇم! ئەمـدى سـاڭا ھېكايىنىـڭ يېرىمىنـلا ئېيتىـپ بېرىمـەن، قالغـان يېرىمنـى ئـۆزۈڭ تولۇقلايسـەن، ـ دېـدى.

بـۇ چاغـلاردا مېنىـڭ تەسـەۋۋۇر كۈچـۈم خېلىـلا يۇقىرىـلاپ قالغـان بولغاچقـا، مـەن شـۇ بىـر يىـل ئىچىـدە ھېكايىنىـڭ يېرىمنـى ئـۆزۈم تولۇقلىيالايدىغـان بولـدۇم.

يەنە بىر يىلى چوڭ ئانام ماڭا مۇنداق دېدى:

ـ بـۇ يىـل سـاڭا ھېكايىنىـڭ بېشـىنلا ئېيتىـپ بېرىمـەن، داۋامنـى ئـۆزۈڭ تولۇقـلاپ تۈگىتىسـەن.

چـوڭ ئانامنـڭ تەلىپـى بويىچە، بـۇ يىلمـۇ شـۇ تەرىقـدە ئۆتتـى. يەنـە بىـر يىلـى چـوڭ ئانامنـڭ تەلىپـى تېخىمـۇ يۇقىرىلىـدى. بـۇ قېتىـم ئـۇ مـاڭا:

ـ مـەن سـاڭا بـەزى شەخسـلەر ۋە ھايۋانـلار ھەققىـدە ئـازراق چۈشـەنچە بېرىمـەن. سـەن ئـۇلار توغرىسـىدا ئـۆزۈڭ ھېكايـە ئىجـاد قىلىـپ چىقىسـەن، ـ دېـدى.

بـۇ يىلمـۇ شـۇ تەرىقـدە ئۆتتـى. ئەمدىلىكتـە مېنىـڭ سـەۋىيەم خېلىـلا يۇقـرى كۆتۈرۈلـۈپ قالغـان ئىـدى.

ئاخىرىـدا چـوڭ ئانـام مـاڭا: ئوغلـۇم! سـەن ئەمـدى ئىجادىـي ھېكايىلەرنـى يازالايدىغـان بولـدۇڭ. مۇسـتەقىل ھالـدا ھېكايـە يازسـاڭ بولىـدۇ، ـ دېـدى.

شـۇ چاغـدا مـەن ئەمدىـلا توققـۇز ياشـقا كىرگـەن ئىدىـم. شـۇنىڭدىن باشـلاپ مـەن بالىـلار ھېكايىسـى يېزىشـقا كىرىشـىپ كەتتىـم. بىرقانچـە يىللاردىـن كېيىـن مـەن دۇنياغـا داڭلىـق يازغۇچـى بولـۇپ قالدىـم.

* * *

مەن كىچىك ئوغلۇم ئۇچۇن ئۇچ دانە قورچاق سېتىۋېلىپ، ئايرىم ئىسىم قويىدۇم ۋە ئۇلارنى هېكايىنىڭ پېرسوناژلىرى قىلىپ، پەرقلىق ئاۋاز بېرىش ئارقىلىق ئوغلۇمغا هەر كۈنى هېكايە ئېيتىپ بەردىم. بۇ خىل هېكايە ئېيتىش ئۇسۇلى كىچىككىنە ئوغلۇمغا ناهايىتى قىزىقارلىق بىلىندى. تەربىيەۋى خاراكتېرگە ئىگە بولغان هېكايىلەر بىر تەرەپتىن، بالامنى زېرىكتۈرمىگەن بولسا، يەنە بىر تەرەپتىن، ئۇنىڭغا نىسبەتەن ئىنتايىن ياخشى تەربىيە ئۇسۇلىغا ئايلاندى.

* * *

كىچىكىدە ئانام ماڭا نۇرغۇن هېكايىلەرنى ئېيتىپ بېرەتتى. هېكايە جەريانىدا قىزلارنىڭ ئۆزىنى قانداق قوغدىشى، قېيىن كۈنلەرنى قانداق ئۆتكۈزۈش ۋە جاپا ـ مۇشەققەت ئالدىدا غەيرەتلىك بولۇش هەققىدىكى مەزمۇنلارنى زوق بىلەن سۆزلەپ بېرەتتى. ئانام يەنە مۇسۇلمان قىز ـ ئاياللارنىڭ گۈزەل ئەدەپ ـ ئەخلاقى ۋە ئۇنىڭ ياخشى نەتىجىلىرى، ئەخلاقسىز قىزلارنىڭ يامان تەسىرى ۋە ئۇلارنىڭ بېشىغا كەلگەن پالاكەتلەر قاتارلىق مەزمۇنلارنى هېكايىگە ئىنتايىن ئەپچىللىك بىلەن سىڭدۈرۈپ، كۈچلۈك تەربىيەۋى قىممەتكە ئىگە قىلىپ چۈشەندۈرۈپ بېرەتتى.

قانداق قىلغاندا بالىڭىزنى ئەقىللىق تەربىيەلەپ چىقالايسىز؟

مېنىڭ يېشىم كىچىك بولسىمۇ، ئاتا ـ ئانام ماڭا خۇددى چوڭ ئادەمدەك مۇئامىلە قىلاتتى. بىر كۈنى مۇئەللىمنى چۈشلۈك تاماققا چاقىرماقچى بولدۇم. مۇئەللىم دەرستىن چۈشكەندىن كېيىن ئۆيىمىزگە كەلدى. مەن ئاتا ـ ئانامغا خەۋەر قىلىپ قويمايلا، تۇيۇقسىز مېھمان ئېلىپ كەلگەن بولساممۇ، ئۇلار ماڭا ئاچچىقلانماستىن، ئېسىل تاماقلارنى تەييارلاپ ناھايىتى ياخشى كۈتۈۋالدى. شۇ كۈنى مەن ئاتا ـ ئانامنىڭ مېنى تولىمۇ ھۆرمەتلەيدىغانلىقىنى چوڭقۇر چۈشىنىپ يەتتىم.

مۇئەللىم قايتىپ كەتكەندىن كېيىن دادام مېنى ماختاپ تۇرۇپ:

ـ ئوغلۇم! بۇنىڭدىن كېيىن مېھمان چاقىرماقچى بولساڭ، بىزنى ئالدىن خەۋەرلەندۈرۈپ قويغىنىڭ ياخشى. ئۇ چاغدا بىزمۇ ئوبدانراق تەييارلىق قىلىپ، مېھماننى تېخىمۇ ياخشى كۈتۈۋالالايمىز، ـ دەپ ئەسكەرتىپ قويدى.

مەن شۇ چاغدا ئەمدىلا 12 ياشتا ئىدىم.

* * *

كىچىك چاغلىرىمدا دادام مېنى تۇي ـ تۆكۈن، ئەقىقە قاتارلىق ئىجتىمائىي پائالىيەتلەرگە بىللە ئېلىپ باراتتى. مەن تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇۋاتقان مەزگىللەردە دادامنىڭ مۇھىم ئىشى چىقىپ قالغاندا:

ـ سەنمۇ ئەمدى چوڭ بولۇپ قالدىڭ، مېنىڭ ئورنۇمغا بېرىپ كەلگىن! ـ دەپ مېنى ئۆزىگە ۋاكالىتەن بەزى پائالىيەتلەرگە ئەۋەتىدىغان بولدى.

دادام شۇنداق ئۇسۇللار ئارقىلىق مېنىڭ ئىجتىمائىي مۇناسىۋەت دائىرەمنىڭ كېڭىيىپ، كىشىلەر بىلەن ئەركىن پاراڭلىشىپ، بىمالال مۇئامىلە قىلالايدىغان بولۇشۇمدا تۈرتكىلىك رول ئوينىغان ئىدى.

* * *

دادام ئۆيىمزگە مېھمان كەلگەندە دائىم مېنى چاقىرىپ، ئۇلارنى كۈتۈشكە يارده‌ملىشىمنى ئېيتاتتى. بەزىدە ئۇلارنىڭ ئالدىدا مېنى ناھايىتى ماختايتتى. دادامنىڭ بۇ مۇئامىلىسى ماڭا ئۈمىد ۋە ئىپتىخارلىق تۇيغۇسى بېغىشلايتتى. مەنمۇ شۇ مۇناسىۋەت بىلەن دادامنىڭ دوستلىرى بىلەن تونۇشۇپ، دادامغا ۋاكالىتەن نۇرغۇن ئىشلارنى بېجىرەلەيدىغان بولدۇم.

* * *

كىچىكىدە دادام مېنى ئائىلىنىڭ مۇھىم ئىشلىرىنى قىلىشقا ۋە بىر قىسىم يۈكلىرىنى كۆتۈرۈشكە يارده‌ملەشتۈرەتتى. ئۇ ھەرئاينىڭ بېشىدا ئائىلىمىزنىڭ ئايلىق خىراجەت پۇلىنى ماڭا تۇتقۇزۇپ، كىرىم ـ چىقىملارنى تېجەشلىك باشقۇرۇشنى ئۆگىتەتتى. بۇ ئارقىلىق دادام مېنى تەدبىرلىك، ئىقتىسادچان ھەم مەسئۇلىيەتچان قىلىپ يېتىشتۈردى.

* * *

كىچىكىدە ئانام مەندە چوڭ ئادەمدە بولىدىغان بىر قىسىم خاراكتېرلەرنى يېتىلدۈردى. ئۇ ماڭا ھەمشە مۇنداق جېكىلەيتتى:

ـ ئوغلۇم! ئۆزۈڭدىن ئىلىم ۋە ئەخلاقتا يۇقىرى كىشىلەر بىلەن ئارىلاشقىن. شۇنداق قىلساڭ، تېزلا چوڭلار قاتارىغا ئۆتەلەيسەن ۋە ئىجتىمائىي ئورنۇڭمۇ يۇقىرى بولىدۇ ھەمدە ئۇلاردىن نۇرغۇن نەرسىلەرنى ئۆگىنىۋالالايسەن.

مەن ئانامنىڭ نەسىھەتىگە ئەمەل قىلىش ئارقىلىق چوڭلار بىلەن بولغان مۇناسىۋەتلەردە نېمىلەرگە دىققەت قىلىش ۋە ئۇلارنى قانداق ھۆرمەتلەش كېرەكلىكىنى ئۆگىنىۋالدىم. ئۆزۈمدە چوڭلاردا بولۇشقا تېگىشلىك ئەخلاق ۋە ئاڭ ـ ساپا يېتىلدۈردۈم. ئانام مېنى دائىم باشقىلارنىڭ ئالدىدا ماختايتتى، ئەيىبلىرىمنى قەتئىي ئاچمايتتى. شۇ سەۋەبتىن، مەن گەرچە ئانام دېگەندەك سەۋىيەدە بولالمىساممۇ، ئانامنىڭ ئارزۇسى بويىچە تېخىمۇ تىرىشىدىغان بولدۇم.

* * *

مەن دادامنىڭ سىرداش دوستى ۋە يولدىشى ئىدىم. دادام مېنى خۇددى ئالاھىدە ۋەزىپىگە ئەۋەتىدىغاندەك تەربىيەلىدى. ئاي ـ يىللار ئۆتۈپ بىر كۈنى ئۇ تۈيۇقسىز ئېغىر كېسەل بولۇپ يېتىپ قالدى. مەن شۇ چاغدا 16 ياشقا كىرگەن بولۇپ، ئالتە قېرىنداشنىڭ ئەڭ چوڭى ئىدىم. دادام ماڭا ۋەسىيەت قىلىپ:

ـ ئوغلۇم! سەنمۇ ئەمدى چوڭ بولۇپ قالدىڭ. سېنى بۇگۈنكى كۈن ئۈچۈن يېتىشتۇرگەن ئىدىم. مەن ئەمدى ئۆلۈپ كېتىدىغان ئوخشايمەن. ئۇكىلىرىڭغا ئوبدان قارىغىن. ئۇلارغا مېنىڭ ئورنۇمدا دادىلىق مېھرىنى بېرىپ، مەسئۇلىيىتىڭنى ياخشى ئادا قىلغىن. مەن ساڭا ئىشىنىمەن، ـ دېدى ـ دە، بىرقانچە مىنۇتتىن كېيىن بىزنى ھەسرەتتە قويۇپ بۇ دۇنيا بىلەن خوشلاشتى.

* * *

ئانام ماڭا ئۆز ھوقۇقۇمنى قوغدىشىمنى، قىلغىنىم توغرا بولسىلا ھېچكىمدىن قورقماسلىقنى ئۆگىتىپ مۇنداق دەيتتى:

ـ ئوغلۇم! سېنىڭمۇ ئۆز ئالدىڭغا مۇستەقىل ھوقۇقۇڭ بار. شۇڭا ئۆز ھوقۇقۇڭنى قوغدا! ناۋادا قوغدىيالمىساڭ، مېنىڭ قېشىمغا كەل. ئىككىمىز بىرلىكتە قانداق ئۇسۇل بىلەن قوغداشنى مەسلىھەتلىشىمىز.

ئانامنىڭ بۇ تەربىيەسى قەلبىمنىڭ چوڭقۇر قېتىدىن ئورۇن ئالغان ئىدى. كېيىنكى كۈنلەردە مەن بوكس مۇسابىقىسىدە ئارقىمۇئارقا ئۈچ قېتىم ئىسكەندىرىيە بويىچە بىرىنچى، مەملىكەت بويىچە ئىككىنچى دەرىجىلىك چېمپىيون بولدۇم.

* * *

تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇيدىغان ئوغلۇم بىلەن بىكار يۈرمەي ئىش قىلىشنىڭ ئەھمىيىتى ھەققىدە پاراڭلىشىپ، ئۇنى تەتىل مەزگىللىرىدە

ياخشىراق بىرەر ئىش قىلىشقا ئىلهاملانىدۇردۇم. ئارىدىن بىرقانچە كۈن ئۆتكەندىن كېيىن ئوغلۇم مەلۇم بىر ئورۇندا ئىش تاپتى ۋە بىرقانچە كۈن ئىشلەپلا توختاپ قالدى. كېيىنكى يىلى يەنە بىرەر ئىش قىلىش توغرىسىدا مەندىن مەسلىھەت سورىغان ئىدى، مەن ئۇنىڭغا:

ـ سېنىڭ بۇ يېشىڭدا پۇل تېپىش مۇھىم ئەمەس، بەلكى خاراكتېر يېتىلدۇرۇش، تەجرىبە ئىگىلەش ۋە ھاياتلىقنى چۈشىنىش ئىنتايىن مۇھىم. ئىشىڭغا بارغىن، ئوغلۇم! ـ دېدىم.

ئوغلۇم سۆزۈمنى ئىلىك ئېلىپ خۇشال ـ خۇرام ھالدا ئىشقا ماڭدى. ئايلىق مائاشىنى ئالغان تۇنجى كۈنى قېرىنداشلىرىغا ھەدىيە بېرىپ، ئۇلارنى خۇشال قىلىۋەتتى ھەمدە تورت سېتىۋېلىپ، ئائىلىدىكىلەر بىلەن بىرگە خۇشال بىر كۈننى ئۆتكۈزدى.

بۇ چاغدا ئۇنىڭ مۇنداق دېگىنى ھېلىمۇ ئېسىمدە: «بۇگۈن مەن ئۆزۈمنىڭ چوڭ ئادەم بولۇپ قالغانلىقىمنى ھېس قىلدىم».

ئوغلۇم شۇنىڭدىن بېرى ئىشىغا ناھايىتى ئەھمىيەت بېرىدىغان، پۇل ـ مالنىڭ قەدرىگە يېتىدىغان ۋە تۇرمۇشقا ئەستايىدىل مۇئامىلە قىلىدىغان ئەقىللىق بالىغا ئايلاندى.

* * *

بىز مىسىرنىڭ غەربىي رايونىدىكى تەرەققىي قىلمىغان ئاددىي بىر يېزىدا ياشايتتۇق. 1979 ـ يىللىرى ئىدى. دادام بىر كۈنى مېنى تەنھا شەھىرىدىكى «سىيىت بەدەۋى» نىڭ مەۋلىد مۇراسىمىغا ئېلىپ باردى. مەن ئۇ چاغلاردا باشلانغۇچنىڭ ئۈچىنچى يىللىقىدا ئوقۇيتتىم. بىدئەت ۋە شىرىككە ئالاقىدار مەسىلىلەرنى بىلمەيتتىم. ئەسىر نامىزىدىن كېيىن دادام ماڭا بىر جۈنەيە پۇل بېرىپ:

ـ ئوغلۇم! بازارغا بېرىپ، خورما ئېلىپ كەلگىن! ـ دېدى.

مەن ئالدىراپ بازارغا باردىم، ئەمما خورما تاپالمىدىم. قايتىپ كېلىشتە دادامنى شۇنچە ئىزدەپمۇ تاپالمىدىم. چۈنكى، ئۇ يەرلەردە بىر ـ بىرىگە

ئوخششىپ كېتىدىغان نۇرغۇنلىغان چېدىرلار بار ئىدى. تەرلەپ ـ پىشىپ ئىزدەپ يۈرۈپ ئاران دېگەندە كېچە سائەت ئۈچ ئەتراپىدا دادام بىلەن كۆرۈشتۇم. يەنى توپ توغرا 12 سائەت ئۆتكەندىن كېيىن دادامنى تاپالىدىم. دادامنى كۆرۈپلا يىغلاپ تاشلىدىم ـ دە، قولۇمدىكى پۇلنى ئۇنىڭغا ئېتىپ مۇنداق دېدىم:

ـ دادا! هازىر خورما ۋاقتى بولمىسا، نېمىشقا مېنى خورما ئېلىپ كېلىشكە ئەۋەتكەن بولغىيتتىڭىز؟ يولدىن ئېزىپ كېتىپ سىزنى تاپالمىدىم.

دادام مىيقىدا كۈلۈپ:

ـ ئوغلۇم! سەنمۇ يولغا چىقىشتىن بۇرۇن نېمىشقا: «خورمىنى نەدىن ئەكېلىمەن؟ هازىر خورما چىقىدىغان ۋاقتىمۇ، ئەمەسمۇ؟» دەپ سورىمايسەن؟ ـ دېدى.

مەن بەك هېرىپ ـ چارچاپ كەتكەنلىكتىن ئىچىم ئاچچىققا تولغان هالدا ئۇخلاش ئۈچۈن ئۆزۈمنى كارىۋاتقا ئاتتىم. دادامنىڭ يېنىدىكى بىر ئادەم ئۇنى ئەيىبلەپ مۇنداق دېدى:

ـ بۇ كىچىككىنە بالا تۇرسا! بەلكىم يول تاپالماي ئېزىپ كېتىشى مۇمكىن. ئەسلىي مەسئۇلىيەت سەندە. نېمىشقا ئۇنىڭغا گەپنى تەپسىلىيرەك دەپ يولغا سالمايسەن؟ ـ دېدى.

دادام ئۇنىڭغا جاۋابەن مۇنداق دېدى:

ـ ئوغلۇم ئۆيىمىزنىڭ ئادرېسىنى بىلىدۇ، ئېزىپ كەتمەيدۇ. قولىغا پۇل بەردىم. قورسىقى ئاچسا، تاماق يەيدۇ. يولدىن ئېزىپ قالسا، قاتناش پۇلىنى بېرىپ، ئۆيگە قايتىپ كېلەلەيدۇ. ئەمما مەن بۇ ئارقىلىق ئۇنىڭغا بىر نەرسە سېتىۋېلىش ئۈچۈن يولغا چىقىشتىن ئىلگىرى ئۇنى قەيەردە، قانداق تاپقىلى بولىدىغانلىقىنى، قانچە پۇلغا كېلىدىغانلىقىنى، قانداق قاتناش بىلەن بارغىلى بولىدىغانلىقىنى، قىسقىسى، هەممىنى ئەتراپلىق كۆڭلىگە پۈكۈۋالغاندىن كېيىن يولغا چىقىشنى ئەمەلىي ساۋاق ئارقىلىق ئۆگەتتىم. بۇ ئۇنىڭغا مەڭگۈلۈك دەرس بولىدۇ.

راست دېگەندەك، مەن شۇ كۈندىن باشلاپ بىرەر ئىش قىلماقچى بولسام،

ئالدىن ئەتراپلىق ئويلىنىدىغان بولدۇم.

بىر كۈنى دادام مېنى چاقىرىپ:

ـ ئوغلۇم! سەنمۇ چوپچوك يىگىت بولۇپ قالدىڭ. ساڭا ناھايىتى مۇھىم بىر ۋەزىپە تاپشۇرىمەن، ئۇنى چوقۇم ياخشى ئادا قىلىپ كېتەلەيدىغانلىقىڭغا ئىشىنىمەن، ـ دېدى.

مەن دادامدىن مۇھىم ۋەزىپىنىڭ نېمىلىكىنى سوريغان ئىدىم، ئۇ مۇرەمنى تۇتۇپ تۇرۇپ:

ـ ئوغلۇم! بۇگۈندىن باشلاپ تىجارىتىمىزنىڭ باشقۇرۇش ھوقۇقىنى ساڭا ئۆتكۈزۈپ بېرىمەن. سەن ئەمدى تەتىل مەزگىللىرىدە شىركىتىمىزنىڭ مۇدىرى بولىسەن. سېنىڭ بۇ ئىشلارنى باشقۇرۇپ كېتەلەيدىغانلىقىڭغا ئىشىنىمەن، ـ دېدى.

مەن شۇ چاغدا تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇيتتىم. ئىش قىلىش جەريانىدا دادام مېنى يىراق ـ يېقىندىن كۆزىتىپ تۇراتتى. دادام ئەسلىدە پايدا ـ زىياندىن بەكرەك ماڭا شىركەت باشقۇرۇشنى ئۆگىتىشكە كۆڭۈل بۆلگەن ئىكەن. مەنمۇ دادامنىڭ ئۈمىدىنى يەردە قويماي، كۈتكەن يېرىدىن چىقتىم. تەتىل ئاخىرلاشقاندا دادام مېنى ئەمەلىي تىرىشچانلىقلىرىمغا قارىتا ئالاھىدە مۇكاپاتلىدى.

مانا ھازىر ئاشۇ ئىشقا دەل 30 يىل بوپتۇ. دادامنىڭ ئەينى چاغدىكى تەربىيەسىدىن بولسا كېرەك، ھازىر چوڭ بىر شىركەتتە مۇدىرلىق ۋەزىپىسىنى ئىنتايىن ياخشى ئۆتەپ كېلىۋاتىمەن.

باللىرىمىزنى مەسچىتتە نامازغا ئۇقۇشقا قىزىقتۇرۇشنىڭ ئۇنۇملۇق ئۇسۇلى

دادام رەھمەتلىك تولىمۇ پەم ـ پاراسەتلىك ئادەم ئىدى. مېنى جامائەت بىلەن نامازغا ئوقۇشقا قىزىقتۇرۇش ئۈچۈن مەسچىتنىڭ ئىمامىغا تاتلىق ـ تۇرۇم ۋە بەزى ئېسىل ھەدىيەلەرنى بېرىپ، مەسچىتكە كەلگەندە ئۇنى ماڭا بېرىشكە ئورۇنلاشتۇرغان ئىكەن. دادام ماڭا پات ـ پات:

ـ ئوغلۇم! مەن سېنىڭ قەلبى مەسچىتكە باغلانغان، دائىم مەسچىتتە نامازغا ئوقۇيدىغان ئادەم بولۇشۇڭنى ئارزۇ قىلىمەن، ـ دەيتتى.

دادامنىڭ ئەنە شۇنداق تىرىشچانلىقى نەتىجىسىدە مەن مەسچىتنى ياخشى كۆرىدىغان بولۇپ ئۆسۈپ يېتىلدىم. ھەر قېتىم مەسچىتكە كىرگەندە دادامنىڭ ھېلىقى نەسىھەتلىرىنى ئەسلەيمەن ـ دە، ئىختىيارسىز ئۇنىڭغا دۇئا قىلىمەن.

* * *

مەن مەسچىتكە بېرىشتىن ھۇرۇنلۇق قىلغان بىر كۈنى دادام مەسچىتتىن قايتىپ كېلىپلا ماڭا:

ـ ئوغلۇم! مەسچىتنىڭ ئىمامى بۈگۈن سېنى سوراپ قالدى، ـ دېدى. مەن ھەيرانلىق بىلەن:

ـ دادا! ئىمام مېنىڭ ئىسمىمنى تىلغا ئالدىمۇ؟ ـ دېگەن ئىدىم. دادام:

ـ ھەئە، ئۇ سېنى تونۇيدىكەن. ئىككىمىز ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشكەندە ئۇ ئىسمىڭنى بىلۋالغان ئىكەن، ـ دېدى.

مەسچىت ئىمامىنىڭ ئىسمىمنى ئالاھىدە تىلغا ئېلىپ، يوقلاپ تۇرۇشى مېنى مەسچىتكە بېرىشقا رىغبەتلەندۈردى. شۇنىڭدىن كېيىن مەن مەسچىتكە بېرىشنى ياخشى كۆرىدىغان ۋە نامازدىن كېيىن ئىمام بىلەن كۆرۈشىدىغان ئادەتنى يېتىلدۈردۈم.

دادامغا بولغان مۇھەببىتىم قۇرئاننى تولۇق يادلىشىمغا تۈرتكە بولدى

ئون تۆت ياشقا كىرگەن ۋاقتىمدا دادام ئالەمدىن ئۆتتى. مەن بۇنىڭ ئۈچۈن تولىمۇ قايغۇردۇم. چۈنكى، دادام ماڭا بەكمۇ كۆيۈنەتتى. ئۇ ناھايىتى ئېسىل، ئاقكۆڭۈل، سۆيۈملۈك كىشى ئىدى. ئىككىمىز ئۇزۇندىن - ئۇزۇنغا قېنىشماي سۆھبەتلىشەتتۇق. ئۇنىڭ بىلەن نۇرغۇنلىغان گۈزەل ئەسلىمىلىرىمىز بار ئىدى. دادام ۋاپات بولۇپ بىرقانچە كۈن ئۆتكەندىن كېيىن مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنۇ ھەدىسىنى ئاڭلاپ قالدىم:

«قۇرئان ئوقۇغان ۋە ئۇنىڭ ئىلملىرىنى ئۆگىنىپ ئەمەل قىلغان كىشىنىڭ ئاتا - ئانىسىغا قىيامەت كۈنى نۇردىن تاج كىيدۈرۈلىدۇ. ئۇ تاجنىڭ نۇرى خۇددى قۇياش نۇرىغا ئوخشاشتۇر»[41].

مەن بۇ ھەدىسنى ئاڭلىغاندىن كېيىن دادامغا جەننەتتە نۇردىن تاج كىيدۈرۈلۈشىنى ئارزۇ قىلىپ قۇرئان يادلاشقا باشلىدىم. شەھىرىمىزدىكى مەشھۇر قارىيلاردا قۇرئان يادلاپ تاماملىغاندىن كېيىن، قۇرئان ئىلملىرىنى ئۆگىنىش ئۈچۈن داڭلىق ئۇستازلاردا ئوقۇدۇم، ھەتتا ھەرقايسى شەھەر ۋە دۆلەتلەرنى كېزىپ يۈرۈپ ئىلىم ئۆگەندىم.

مانا بۇگۈن شەھىرىمىزدىكى مەشھۇر ئالىم ۋە مەنپەئەتلىك دەۋەتچىگە ئايلاندىم.

[41] سۈنەنى ئەبى داۋۇد، 1453 - ھەدىس.

بالىڭىزنىڭ قەلبىنى ئۇتۇۋېلىشنى بىلەمسىز؟

كۆپىنچە بالىلار پارچە - پۈرات نەرسىلەرنى سېتىۋېلىش ئۈچۈن ئاتا - ئانىلىرىدىن پۇل سورايدۇ. ئەسلىدە بۇ ۋاقىت بالىلارغا تەربىيە بېرىش ۋە ئۇلارنىڭ قەلبىنى ئۇتۇشتىكى مۇھىم پۇرسەت بولسىمۇ، كۆپىنچە ئاتا - ئانىلار بۇ پۇرسەتنى قولدىن بېرىپ قويىدۇ. تۆۋەندە بىر قىسىم ئاتا - ئانىلارنىڭ پەرزەنت تەربىيەسىدىكى ئۈنۈملۈك ئۇسۇللىرىدىن بىر قانچىنى مىسال سۈپىتىدە سۆزلەپ ئۆتىمىز:

مەن تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇۋاتقان مەزگىللىرىمدە ئائىلىمىز بەكمۇ نامراتىدى. ئايىغىمنىڭ تاپىنى ئۇپراپ، تېشىلىپ كېتەيلا دەپ قالغان بولسىمۇ، مەكتەپكە شۇ ئايىغىمنى كىيىپ بېرىشتىن باشقا ئامالىم يوق ئىدى.

بىر كۈنى ئاخىرقى دەرس ۋاقتىدا دادام مېنى تۈيۇقسىز چاقىرىپ، قولۇمنى تۇتقىنىچە بازارغا ئاپاردى ۋە ھەشەمەتلىك بىر ئايىغ دۇكىنىدىن چىرايلىق بىر ئايىغ ئېلىپ بەردى. ئەلۋەتتە سىرتقا چىققاندا مېنىڭ ئامراق ئىچىملىكىم تەبىئىي مېۋە سۈيىنى ئېلىپ بېرىشنىمۇ ئۇنتۇپ قالمىدى.

بىز يەنە دادام بىلەن بىرگە يول بويى قول تۇتۇشۇپ پاراڭلاشقاچ، پىيادە مېڭىپ ئۆيگە قايتىپ كەلدۇق. مەن شۇ چاغدا خۇشاللىقتىن ئۈچۈپ كېتەيلا دەپ قالغان ئىدىم. دادامنىڭ پەقەت يېڭى ئايىغ ئېلىپ بەرگەنلىكى ئۈچۈنلا ئەمەس، بەلكى مېھىر - مۇھەببەت بىلەن قولۇمنى تۇتۇپ ماڭغانلىقى ھەمدە ماڭا ياخشى مۇئامىلە قىلغانلىقى ئۈچۈن ئىچ - ئىچىمدىن خۇشال بولغان ئىدىم.

* * *

مەن رەسىم سىزىشنى ۋە بىر نەرسىلەرنى بويىشنى بەكمۇ ياخشى كۆرەتتىم. بىر كۈنى ئەتىگەندە بويىاق سېتىۋېلىش ئۈچۈن دادامدىن پۇل سوردىم. دادام

بىپەرۋالىق بىلەن:

ـ ئوغلۇم! ھازىر ۋاقتى ئەمەس، ـ دېدى.

چۈش بولغاندا يەنە پۇل سورىغان ئىدىم، دادام يەنە ئۆزىرىخاھلىق ئېيتتى. كەچتە يەنە سورىغان ئىدىم، دادام:

ـ ئاللاھ خالىسا، ئەتە ئېلىپ بېرەي، ـ دېدى.

ئەتىسى ئەتىگەندىلا ئۇنىڭغا:

ـ دادا! بۈگۈن بويىاق سېتىۋالاي دەيمەن. سىز تۈنۈگۈن ۋەدە قىلغان ئىدىڭىزغۇ؟ ئەمدى پۇل بېرىڭە! ـ دېدىم. دادام:

ـ يانچۇقۇڭغا قاراپ باق! ـ دېدى. دەرھال يانچۇقۇمغا قولۇمنى سالغان ئىدىم، ئۈستىگە: «سۆيۈملۈك ئوغلۇم! بۇ سەن سورىغان پۇل. ئەسلىدە ۋاقتىدا بېرىشىم كېرەك ئىدى. بىراق ساڭا ئازراق سەۋرچانلىقنى ئۆگىتىپ قويماي دېدىم. مەن سېنى ياخشى كۆرىمەن» دەپ يېزىلغان كونۋېرت قولۇمغا چىقتى. كونۋېرتنى ئېچىپ قارىسام، ئىچىدە بويىاق ئالغۇدەك پۇل بار ئىكەن. مەن خۇشاللىقتىن دادامنىڭ ئالدىغا يۈگۈرۈپلا باردىم ـ دە، بوينىغا ئېسىلىپ تۇرۇپ:

ـ دادا! مەنمۇ سىزنى بەك ياخشى كۆرىمەن، ـ دەپ قۇلىقىغا پىچىرلىدىم.

* * *

باشلانغۇچ مەكتەپتە ئوقۇۋاتقان مەزگىللىرىم ئىدى. بىز تۇرۇۋاتقان شەھەردە قىش كۈنلىرى ھاۋا بەكمۇ سوغۇق بولغاچقا، كۆپىنچە ساۋاقداشلىرىم ئۇچىسىغا يۇڭ كىيىملەرنى كىيىپ، بوينىغا چىرايلىق شارپىلارنى ئارتىۋالاتتى. مەنمۇ ئۆيگە قايتىپ كېلىپلا دادامدىن شارپا ئېلىپ بېرىشنى ئۆتۈندۈم. دادام بازارغا بارغاندا ئالغاچ كېلىدىغانلىقىنى ئېيتتى. كەچلىك مۇزاكىرىدىن كېيىن ئويناپ، ھېرىپ بالدۇرلا ئۇخلاپ قاپتىمەن. ئەتىسى ئەتىگەندە ئويغىنىپ قارىسام بېشىمدا مەن ئەڭ ياخشى كۆرىدىغان رەڭلىك شارپا تۇرۇپتۇ. مەن ئىنتايىن خۇشال بولغان ھالدا دادامنى قۇچاقلىدىم ۋە پېشانىسىگە سۆيۈپ رەھمىتىمنى بىلدۈردۈم.

دادام تەبەسسۇم قىلىپ مۇنداق دېدى:

ـ ئوغلۇم! مەندىن قولۇمدىن كېلىدىغان ھەرقانداق ئىشنى ئۆتۈنسەڭ، كېچىكتۈرۈشكە كۆڭلۈم ئۇنىمايدۇ. ئوغلۇم! مەنمۇ سېنى ياخشى كۆرىمەن.

* * *

دادام كىچىكىمدىلا ئۆلۈپ كەتكەن بولغاچقا، مەن يېتىم ھالەتتە چوڭ بولدۇم. ئانام ماڭا بەكمۇ كۆيۈنەتتى.

بىر كۈنى ئانام بىلەن يولدا كېتىۋېتىپ تۇيۇقسىز چىرايلىق بىر ئويۇنچۇق ماشىنىغا كۆزۈم چۈشۈپ قالدى ـ دە، ئانامدىن ئاشۇ ماشىننى ئېلىپ بېرىشنى ئۆتۈندۈم. ئانام ئۆزىرىخاھلىق ئېيتىپ، ئېلىپ بەرگىلى ئۇنىمىدى. ئەمما كۆڭلۈمنىڭ بەكمۇ يېرىم بولغانلىقىنى سېزىپ، ماڭا تەسەللى بېرىپ:

ـ ئوغلۇم، قايغۇرما! ئاللاھقا دۇئا قىلغىن. ئاللاھ چوقۇم ساڭا تىلىگىنىڭنى بېرىدۇ، دېدى.

مەن يىغلىغان پېتى ئۆيگە قايتتىم. كۆڭلۈم بەكمۇ يېرىم ئىدى. بىراق مەن ئانامنىڭ دېگىنى بويىچە، ئاشۇ ئويۇنچۇق ماشىنىغا ئېرىشىشنى تىلەپ ئاللاھقا دۇئا قىلدىم. ئەتىسى ئانام سىرتتىن ئۆيگە تەبەسسۇم قىلغان ھالدا كىرىپ، كەينىگە يوشۇرۇۋالغان ئويۇنچۇق ماشىننى ماڭا كۆرسەتتى. مەن تەسۋىرلىگۈسىز خۇشال بولۇپ كەتتىم.

مانا ھازىر 35 ياشقا كىرگەن بولساممۇ، ھېلىھەم ئاشۇ ئويۇنچۇق ماشىننى ئۆيدە ساقلاۋاتىمەن. ناۋادا ئانام ئۇنى مەن ئۆتۈنگەن ھامان ئېلىپ بەرگەن بولسا، بەلكىم كۈنلەر ئۆتكەنسېرى ئۇنتۇلۇپ كەتكەن بولاتتى. لېكىن مېنىڭ يىغا ۋە دۇئالىرىمدىن كېيىن ئېلىپ بەرگەن بۇ ماشىننىڭ قەلبىمدە باشقىچە ئۇنتۇلماس تەسىرى قالغان ئىدى.

ئاللاھ ماڭا ھامىدۇر

ئانام ناھايىتى ئاددىي، ئاق كۆڭۈل مۇسۇلمان ئايال ئىدى. كىچىك چاغلىرىمدا بەزى كىشىلەرنىڭ سىرتلاردا ئانامنىڭ غەيۋىتىنى قىلىۋاتقانلىقىنى ئاڭلىغىنىمدا بىرىپ ئانامغا دېسەم، ئانام كۈلۈپ تۇرۇپ:

ـ بالام! باشقىلارنىڭ سۆزىنى ئۆيىمىزگە توشۇمىغىن. بۇنداق قىلىش توغرا ئەمەس. كىشىلەر نېمە دېسە مەيلى. بىزگە ئاللاھ ئۆزى كۇپايە! قايغۇرما، بالام! ـ دەيتتى.

ئانامنىڭ ئېغىزىدىن «ئاللاھ ماڭا ھامىدۇر» دېگەن سۆز چۈشمەيتتى. ئانامنىڭ بۇ سۆزلىرى مېنىڭمۇ قەلبىمدىن چوڭقۇر ئورۇن ئالغان ئىدى. مەنمۇ ھازىرغىچە بىرەر ئىشتىن ئەنسىزلىك ھېس قىلسام: «ئاللاھ ماڭا ھامىدۇر» دېيىشنى داۋاملاشتۇرۇۋاتىمەن.

بالىڭىزغا زىيادە قوپاللىق قىلماڭ!

بىر كۈنى مەن دادامنىڭ يانچۇقىدىن چاندۇرمايلا ئازراق پۇل ئېلىۋالغان ئىدىم. دادام بۇنى بىلىپ قېلىپ، ناھايىتى قاتتىق ئاچچىقلاندى ـ دە، ئۆزىنى تۇتالماي يۈزۈمگە بىر كاچات سېلىۋەتتى. شۇنداقتىمۇ ئۇنىڭ ئاچچىقى تېخىچە بېسىلمايۋاتاتتى. ئۇ يەنىلا بولدى قىلماي، بىر پارچە تۆمۈرنى ئېلىپ مېنى قوغلاشقا باشلىدى. ناۋادا ئانام ۋە باشقا قېرىنداشلىرىم تۇتۇۋالمىغان بولسا، مېنى نېمە قىلىۋېتىشنى تەسەۋۋۇر قىلالمايتتىم.

بەلكىم جاھىللىقىم تۇتقان بولسا كېرەك، ئون يىلغىچە سىرتلاردا ئوغرىلىق قىلدىم. كېيىن ئاللاھنىڭ ھىدايىتى بىلەن بۇ ئىشتىن تامامەن قول ئۈزدۇم.

ئانامنىڭ مېھرىبانلىقى بىلەن قەتئىي ئوغرىلىق قىلمايدىغان بولدۇم

بىر كۈنى قېرىندىشىمنىڭ ساقلاپ قويغان پۇللىرىدىن چاندۇرماي ئازراق ئېلىۋالدىم. ئانام ناھايىتى زېرەك ئايال بولۇپ، بۇنى سېزىپ قالدى ـ دە، مېنى ئايرىم چاقىرىپ، مۇلايىملىق بىلەن مۇنداق دېدى:

ـ بالام! بۇ قىلغىنىڭ توغرا بولمىدى. سېنىڭ بۇ قىلمىشىڭ ئىنتايىن رەزىل ئىش. ئەمما مەن بۇ ئىشىڭنى باشقىلارغا دېمەيمەن. داداڭ ياكى باشقا قېرىنداشلىرىڭ بۇنى بىلىپ قالسا ياخشى بولمايدۇ. ئۇلارنىڭ ئالدىدا يۈزۈڭ چۈشۈپ كېتىشىنى خالىمايمەن. ئوغلۇم! مەن سېنى ياخشى كۆرىمەن. قانچە پۇل ئالغانلىقىڭنى دېگىن. مەن شۇ پۇلنى يېنىمدىن چىقىرىپ، قېرىندىشىڭنىڭ پۇل ساندۇقىغا سېلىپ قويايي. بۇنىڭدىن كېيىن ئىككىنچى ئۇنداق قىلغۇچى بولما!

ئانامنىڭ مېھىر بىلەن ئېيتقان بۇ سۆزلىرى ماڭا بەكمۇ تەسىر قىلدى. شۇنىڭدىن كېيىن مەن ھاياتىمنىڭ ئاخىرىغىچە ھېچكىمنىڭ پۇل ـ مېلىغا كۆز تىكىپ باقمىدىم.

بالىڭىزنىڭ بىرەر نەرسە ئوغرىلىغانلىقىنى بىلىپ قالسىڭىز، قانداق قىلىسىز؟

بەش ياشقا كىرگەن چاغلىرىم بولسا كېرەك. بىر ئىش ھېلىمۇ ئېسىمدىن چىقمايدۇ:

بىر كۈنى ئانام دوستلىرى بىلەن بازارغا چىققاندا مېنىمۇ بىرگە ئېلىۋالدى. مەن يولدا كېتىۋېتىپ باققالنىڭ ھارۋىسىدىن چاندۇرمايلا بىر سىقىم بادام ئېلىۋالدىم ـ دە، ھودۇقۇپ ئانامغا قاردىم. ئۇ ماڭا غەزەپ بىلەن تىكىلىپ تۇرغان ئىكەن. بىراق ئۇ مېنى دوستلىرى ۋە باشقىلار ئالدىدا خىجىل قىلماسلىق ئۈچۈن ھېچنېمە دېمىدى. ئۆيگە قايتىپ كەلگەندە مەن ئوغرىلىۋالغان بادامنىڭ ھەممىنى يەپ بولغان ئىدىم. ئەمما قورسىقىم بەكمۇ بىئارام بولۇۋاتاتتى. ئانام دادامغا ئەھۋالنى ئېيتقاندىن كېيىن دادام مۇنداق دېدى:

ـ ئوغلۇم! مەن سېنى كىچىكىڭدىن ھالال يېگۈزۈپ باققان. قارىغاندا يېگەن ھارام نەرسە قورسىقىڭنى بىئارام قىلىۋاتقان ئوخشايدۇ. بۇنىڭ بىرلا داۋاسى بار. ئۇ بولسىمۇ باشقىلارنىڭ ھەققىنى ئىگىسىگە قايتۇرۇپ بېرىش.

ئەتىسى دادام مېنى بازارغا ئاپىرىپ، باققالغا مەن ئېلىۋالغان بادامنىڭ پۇلىنى بەردى. شۇ كۈندىن باشلاپ ھارامدىن ساقلىنىدىغان بولدۇم. ھەر قېتىم بازارغا بېرىپ، ھېلىقى كىشىنىڭ يېنىدىن ئۆتكىنىمدە شۇ ئىشنى ئەسلەيمەن ـ دە، ئاللاھقا ئىستىغپار ئېيتىمەن.

راست گەپ قىلساڭ، سىنى كەچۈرۈۋېتىمەن

ئوغلۇم بىر سوم سورىغان ئىدى. ئۇنىڭغا پۇلنى بېرىپلا تاماق ئېتىش ئۈچۈن ئاشخانا ئۆيگە كىرىپ، بىرئازدىن كېيىن قايتىپ چىقسام، ئۇ سومكامدىن پۇل ئېلىۋاتقان ئىكەن. مېنى كۆرۈپلا قورققىنىدىن تىترەپ كەتتى. مەن ئۇنىڭغا:

ـ ئوغلۇم! نېمىشقا بۇنداق قىلىسەن؟ ـ دېدىم بېشىنى سلاپ تۇرۇپ.

ـ كۆپرەك پۇلغا ئېھتىياجىم بار ئىدى. سىز بەرگەن پۇل مەن ئالماقچى بولغان نەرسىلەرگە يەتمەيدىكەن، ـ دېدى ئۇ تەمتىرىگەن ھالدا.

مەن ئوغلۇمغا ناھايىتى ئىللىق مۇئامىلە قىلىپ مۇنداق دېدىم:

ـ ئوغلۇم! راستىڭنى ئېيتقىن. ھازىرغىچە مەندىن سورىماي، سومكامدىن قانچە قېتىم پۇل ئالدىڭ؟ راست گەپ قىلساڭ، سىنى كەچۈرۈۋېتىمەن.

ـ تۆت قېتىم، ـ دېدى ئۇ تىرىنقىنى تاتىلاپ تۇرۇپ خىجىللىق بىلەن.

مەن ئوغلۇمنى باغرىمغا بېسىپ تۇرۇپ:

ـ ئوغلۇم! گۇناھىڭ ئۈچۈن ئاللاھقا تەۋبە قىلغىن. مەنمۇ سىنى كەچۈرۈۋېتىمەن. ئەمما بىر شەرتىم بار. بۇ ئاخىرقى قېتىم بولسۇن. بۇنىڭدىن كېيىن ھەرگىز بۇنداق ناچار ئىشنى قىلغۇچى بولما! ـ دېدىم.

ئوغلۇم ناھايىتى خۇشال بولۇپ، قولۇمغا سۆيۈپ قويغاندىن كېيىن:

ـ ئانا! مەن سىزنى ياخشى كۆرىمەن. بۇنىڭدىن كېيىن ھەرگىز بۇنداق ئىشنى قىلمايمەن، ـ دېدى.

بىرقانچە كۈن ئۆتكەندىن كېيىن مەن ئوغلۇمغا «بەندە ھەقلىرى كۆۋرۈكى» ۋە «ئىككى تىللا» دېگەن قىسسىلەرنى ئوقۇپ بەردىم.

بەندە هەقلىرى كۆۋرۈكى

ئوغلۇم مەن ساڭا هەركىمنىڭ بېشىغا كېلىدىغان هەقىقىي بىر ئىشنى سۆزلەپ بېرەي:

قىيامەت كۈنى مۆمىنلەر سىرات كۆۋرۈكىدىن ساق ـ سالامەت ئۆتۈپ بولغاندىن كېيىن، بەندە هەقلىرى كۆۋرۈكى ئۈستىدە تۇرغۇزۇلىدۇ. بۇ هەقتە ئىمام بۇخارىي رىۋايەت قىلغان بىر هەدىستە پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «مۆمىنلەر دوزاختىن نىجات تاپقاندىن كېيىن جەننەت بىلەن دوزاخ ئوتتۇرىسىدىكى بىر كۆۋرۈكتە تۇرغۇزۇلىدۇ. ئۇ يەردە بەندىلەر ئارىسىدا دۇنيادا يۈز بەرگەن بىر ـ بىرىنىڭ ئۈستىدىكى بەندە هەقلىرى ئېلىپ بېرىلىدۇ. ئۇلار تامامەن پاكلىنىپ بولغاندا ئاندىن جەننەتكە كىرىشكە رۇخسەت بېرىلىدۇ. مۇهەممەدنىڭ جېنى ئىلكىدە بولغان ئاللاھ بىلەن قەسەم قىلىمەنكى، ئۇلار جەننەتتىكى مەنزىلىنى دۇنيادىكى ئۆيىدىن بەكرەك تونۇيالايدۇ»[42].

[42] شۇئەبۇل ئىمان، 339 ـ هەدىس.

ئىككى تىللا

ئۇلۇغ بىر ساھابە ۋاپات بولۇپ كەتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭ مېيىت نامزىنى ئوقۇشتىن بۇرۇن:

ـ بۇ كىشىنىڭ قەرزى بارمۇ؟ ـ دەپ سورىدى. ئارىدىن بىر ساھابە:

ـ ئىككى تىللا قەرزى بار ئىكەن، ـ دېدى.

كىشىلەر ئارىسىدىن ئەبۇ قەتادە ئۇنىڭ قەرزىنى ئۈستىگە ئالىدىغانلىقىنى ئېيتقاندىن كېيىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭ نامزىنى چۈشۈردى. مەزكۇر كىشى دەپنە قىلىنىپ بىر كۈندىن كېيىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەبۇ قەتادەدىن:

ـ ئۇنىڭ قەرزىنى ئادا قىلىۋەتتىڭمۇ؟ ـ دەپ سورىدى. ئەبۇ قەتادە:

ـ تېخى ئادا قىلىپ بولالمىدىم. ئۇ ئادەم تۈنۈگۈنلا ئۆلۈپ كەتكەن تۇرسا؟! ـ دېدى.

ئەتىسى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەنە ئەبۇ قەتادەنى ئۇچراتتى:

ـ ئۇنىڭ قەرزىنى ئادا قىلىۋەتكەنمىدىڭ؟ قەبرىسىدىكى ئوت ئۆچۈرۈلدى. ئەمدى ئۇ خاتىرجەم ياتىدىغان بولدى» ـ دېدى[43].

جابىر ئىبنى ئابدۇللاھ مۇنداق دەيدۇ: ئارىمىزدىن بىر ئادەم ۋاپات بولۇپ كەتكەن ئىدى. ئۇنى يۇيۇپ، كېپەنلەپ، خۇشپۇراقلارنى چاچقاندىن كېيىن نامزىنى چۈشۈرۈش ئۈچۈن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا ئەكېلىپ:

ـ بۇ كىشىنىڭ نامزىنى چۈشۈرۈپ بېرەملا، ئى ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرى؟ ـ دېگەن ئىدۇق. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭ نامزىنى چۈشۈرۈش ئۈچۈن بىر قەدەم ئالدىغا ئۆتكەندىن كېيىن:

[43] مەجمەئۇز زەۋائىد، 3 ـ قىسىم، 42 ـ بەت.

ـ ئۇنىڭ قەرزى بارمۇ؟ ـ دەپ سوردى. بىز:

ـ ئىككى تىللا قەرزى بار ئىكەن، ـ دېگەن ئىدۇق، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭ نامىزىنى چۈشۈرمەيلا كەينىگە يانىدى[44].

[44] مەجمەئۇز زەۋائىد، 3 ـ قىسىم، 42 ـ بەت.

ئوغلۇم! دوستلىرىڭغا هالال پۇل خەجلەپ بەرگىن!

مەن باشلانغۇچ مەكتەپتە ئوقۇۋاتقان مەزگىللەردە ساۋاقداشلىرىم ئارىسىدا ئۆزۈمنى سەل كەمبەغەل هېس قىلاتتىم. ئۇلارغا قارىغاندا نۇرغۇن نەرسىلىرىم كەم ئىدى. مەن كەم نەرسىلىرىمنى تولۇقلاش ئۈچۈن قېرىنداشلىرىمنىڭ ۋە ئاتا ـ ئانامنىڭ سائەت، قەلەم، زىبۇزىننەت بۇيۇملىرى دېگەندەك بەزى نەرسە ـ كېرەكلىرىنى ئوغرىلاپ ساتتىم. بۇ پۇلغا ساۋاقداشلىرىم بىلەن بولغان دوستلۇق مۇناسىۋىتىمنى كۈچەيتىش هەمدە ئۆزۈمنى كۆرسىتىپ قويۇش ئۈچۈن هەرخىل سوۋغا ـ سالاملارنى سېتىۋېلىپ تارقىتىپ بەردىم. ئەمما بىر ساۋاقدىشىم بەرگەن نەرسىنىڭ ئوغرىلانغان نەرسىلەرنىڭ پۇلىغا ئالغان نەرسە ئىكەنلىكىنى بىلىپ قېلىپ:

ـ يەنە بەرمىسەڭ، داداڭغا دەپ قويىمەن، ـ دەپ تەهدىت سېلىشقا باشلىدى.

بىر كۈنى تۇيۇقسىز دادام مېنى چاقىرىپ، يېنىدا ئولتۇرغۇزۇپ، مېنى بەكمۇ ياخشى كۆرىدىغانلىقىنى ۋە مەن ئۈچۈن بىر هەدىيە تەييارلىغانلىقىنى ئېيتتى. دادامنىڭ هەدىيەسى ئىنتايىن چىرايلىق بىر سائەت ئىدى. دادام سائەتنى قولۇمغا تاقاپ قويغاندىن كېيىن ماڭا:

ـ قىزىم! يېقىندىن بېرى سىزنىڭ ئۆيدىكى بەزى نەرسە ـ كېرەكلەرنى بىزدىن سورىماي ئېلىۋاتقانلىقىڭىزدىن خەۋىرىم بار. بۇ ناهايىتى ئەيىبلىك، نومۇس ئىش. مەن سىزگە ئىشىنىمەن. بۇنىڭدىن كېيىن بۇنداق ئىشنى هەرگىز قىلماڭ! هە راست، خاتىرجەم بولۇڭ، قىزىم! سىزنىڭ ئابرۇيىڭىز مېنىڭ ئابرۇيىم ئەمەسمۇ؟ بۇنى ئانىڭىزغا ياكى باشقا قېرىنداشلىرىڭىزغا ئېيتمايمەن، ـ دېدى.

مەن خىجىللىقتىن يەرگە كىرىپ كېتەيلا دەپ قالدىم ۋە دادامغا بەزى دوستلىرىمنىڭ مېنى ئۆيدىن بىر نەرسە ئەكېلىپ، سوۋغا قىلىشقا

قستىغانلىقىنى ئېيتقان ئىدىم، دادام ماڭا:

ـ قىزىم! هارام پۇل بىلەن ئېرىشكەن دوستلۇق هەقىقىي دوستلۇق ئەمەس. ياخشى دوستلىرىڭىزنى ئۆيگىلا چاقىرىپ مېهمان قىلىڭ. ئۇلار ئۆزى ياكى ئاتا ـ ئانىسى كېسەل بولۇپ قالسا، يوقلاپ بېرىڭ. مەن پۇل بېرەي. ئۇلار ئۇچۇن هالال پۇلغا سوۋغا ـ سالاملارنى سېتىۋېلىڭ. شۇنداق قىلىش ئارقىلىق دوستلىرىڭىز بىلەن مۇناسىۋىتىڭىزنى تېخىمۇ كۇچەيتىڭ. مەن داۋاملىق سىزنى قوللايمەن، سىزگە يارەم قىلىمەن، ـ دېدى.

دادامنىڭ بۇ سۆزلىرى ماڭا ئىنتايىن تەسىر قىلدى. شۇنىڭدىن باشلاپ مەن ئوغرىلىق قىلىشتىن قەتئىي قول ئۈزدۇم.

ئوغلۇم ئوغرىلىۋالغان نەرسىنى قانداق قايتۇرۇپ بەردى؟

ئوغلۇم ئالتە ياشقا كىرگەن چاغلاردا مەن ئۇنىڭغا دىنىي نەسىھەتلەرنى قىلىشقا باشلىدىم. ھالال ـ ھارام مەسىلىلىرى ھەققىدە چۈشەنچە بەردىم. ئامانەتچانلىق ۋە خيانەت ھەققىدە نۇرغۇن قىسسىلەرنى سۆزلەپ بەردىم. ئوغلۇم ماڭا بىر كۈنى ناھايىتى تەسىرلەنگەن ھالدا مۇنداق دېدى:

ـ دادا! مەن بىرقانچە كۈن ئىلگىرى مەھەللىمىزدىكى چوڭ تاللا بازىرىدىن چاندۇرمايلا بىر دانە پىرەنىك ئېلىپ يەۋەتكەن ئىدىم. ئەمدى قانداق قىلارمەن؟ ـ دېدى.

مەن ئۇنى باغرىمغا بېسىپ تۇرۇپ:

ـ ئوغلۇم! ئاللاھ سېنى ياخشى كۆرىدىكەن. چۈنكى، سەن ئاخىرەتنى ئويلاپ، بۇ دۇنيادا قىلغان خاتالىقىڭنى ئېتىراپ قىلدىڭ ئەمەسمۇ؟ ـ دېدىم ـ دە، ئۇنىڭغا پىرەنىكنىڭ پۇلىنى تۇتقۇزۇپ، دۇكاندارغا بېرىش ئۈچۈن ئەۋەتتىم. دۇكاندار ئوغلۇمنىڭ سۆزىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن ناھايىتى خۇشال بولۇپ، ئۇنىڭ سەممىي ۋە ئامانەتچانلىقىدىن سۆيۈنۈپ يەنە بىر تال پىرەنىك بېرىپتۇ. مەنمۇ ئۇنى ئىلھاملاندۇرۇپ، يەنە بىرنى ئېلىپ بەردىم.

باي ساۋاقداشلىرى ئارىسىدىكى نامرات بالىلار قانداق قىلىشى كېرەك؟

دوستلىرىمنىڭ ئىقتىسادىي شارائىتى ماڭا قارىغاندا خېلىلا ياخشى ئىدى. مەن ئارىمىزدىكى پەرقنى ئويلىغانسېرى كۆڭلۈم يېرىم بولاتتى. ئانام مېنىڭ دوستلىرىم ئارىسىدا بىرئاز سىقىلىپ قالغانلىقىمنى هېس قىلىپ، كەيپىياتىمنى يۇقىرى كۆتۈرۈش ئۈچۈن سومكامغا پات ـ پات پۇل سېلىپ قويۇاتتى ۋە مۇنداق نەسىهەت قىلاتتى:

ـ قىزىم! دوستلىرىڭنىڭ ئارىسىدا بېشىڭنى تىك تۇتۇپ ياشا! خىجالەتچىلىكتە قالما! بۇ پۇللارنى زۆرۈر تېپىلغاندا خەجلىسەڭ بولىدۇ. ئەمما زۆرۈر بولمىسا خەجلىمە! چۈنكى، سەن مېنىڭ بۇ پۇللارنى قانچىلىك تەستە تاپىدىغانلىقىمنى ئوبدان بىلىسەن.

مەنمۇ ئانامنىڭ كۆڭلىنى چۈشىنىپ، دوستلىرىمنىڭ ئالدىدا پوچىلىق قىلىپ قالايمىقان پۇل خەجلىمەيتتىم.

* * *

باشلانغۇچ مەكتەپتە ئوقۇۋاتقان چاغلىرىمدا ئائىلىمىز تولىمۇ نامرات بولغاچقا ئاياغلىرىم ئىنتايىن كونا هەم يىرتىق ئىدى. بىر تەرىپىنى يامتىپ كىيسەم، يەنە بىر تەرىپى يىرتىلىپ كېتەتتى. بۇنىڭغا دىققەت قىلغان بەزى ساۋاقداشلىرىم مېنى مەسخىرە قىلاتتى. مەن هەر قېتىم ئايىغىمنى كىيمەكچى بولغىنىمدا كۆڭلۈم ناهايىتى يېرىم بولاتتى. دادامغا بۇ ئەهۋالنى بىرقانچە قېتىم ئېيتقان بولساممۇ، ئۇ قولىدا پۇل يوقلۇقىنى ئېيتىپ، پات يېقىندا ئېلىپ بېرىدىغانلىقى هەققىدە ۋەدە قىلاتتى. بەلكىم هەر كۈنى ساۋاقداشلىرىم مەسخىرە قىلىۋەرگەنلىكى ئۈچۈن بولسا كېرەك، بارا ـ بارا مەكتەپكە بېرىشنى خالىمايدىغان بولۇپ قالدىم.

بىر كۈنى تۈيۇقسىز دادام ئوقۇتقۇچۇمدىن رۇخسەت سورىغاندىن كېيىن

قولىدا بىر خالتا كۆتۈرگەن ھالدا سىنىپقا كىرىپ كەلدى. ئۇ مەن ئولتۇرغان ئورۇندۇقنىڭ يېنىغا كېلىپ، كونا ئايىغىمنى سالدۇرۇپ، يېڭى ئاياغنى ئۆز قولى بىلەن كىيدۈرۈپ قويغاندىن كېيىن پېشانەمگە سۆيۈپ قويۇپ:

ـ خۇشال بولدۇڭمۇ، ئوغلۇم؟ ـ دېدى.

مەنمۇ دادامنىڭ پېشانىسىگە سۆيۈپ، ئۇنى قۇچاقلىدىم. بۇ چاغدا كۆزلىرىمدىن توختماي ياش ئېقىۋاتاتتى.

ئاشۇ كۈن ھاياتىمدىكى چوڭ بۇرۇلۇش نۇقتىسى بولدى. دادامنىڭ ئەسلىدە ماڭا نەقەدەر كۆيۈنىدىغانلىقىنى چوڭقۇر تونۇپ يەتتىم. شۇنىڭدىن كېيىن تېخىمۇ تىرىشىپ، ياخشى ئوقۇپ، ئاخىر قابىلىيەتلىك ئادەم بولدۇم.

ئەسلىدە دادىلارنىڭ باللارغا بولغان مۇھەببىتى ھەقىقەتەنمۇ قالتىس باللارنى يېتىشتۇرىدىكەن.

* * *

بىزنىڭ ئائىلە ناھايىتى نامرات ئىدى. ئوغلۇم ماڭا بىرقانچە قېتىم باي ساۋاقداشلىرىنىڭ ئۆزىنى تۆۋەن كۆرىدىغانلىقىنى ئېيتتى. قانداق قىلىشىم كېرەك؟

بۇ ھەقتە كۆپ ئويلانغاندىن كېيىن، بىر كۈنى ئۇنىڭغا قۇرئاننى كۆرسىتىپ تۇرۇپ:

ـ ئوغلۇم! بۇ كىتابتا نۇرغۇنلىغان ئىلاھىي قانۇنىيەتلەر بار. بۇلاردىن بىرى يۈز ـ ئابرۇي قانۇنىيىتىدۇر. بىز قۇرئان كەرىمدە يۈز ـ ئابرۇي كەلمىسىنىڭ ئىككى قېتىم تىلغا ئېلىنغانلىقىنى كۆرۈۋالالايمىز. بىرى مۇسا ئەلەيھىسسالام ھەققىدە ئېيتىلغان بولۇپ، بۇ ھەقتە ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئى مۆمىنلەر! سىلەر مۇساغا ئازار قىلغان كىشىلەر (يەنى بەنى ئىسرائىل) دەك بولماڭلار، ئاللاھ مۇسانى ئۇلارنىڭ ئېيتقانلىرىدىن (يەنى تۆھمەتلىرىدىن) ئاقلىدى، مۇسا ئاللاھنىڭ دەرگاھىدا ئابرۇيلۇق ئىدى﴾[45].

[45] ئەھزاب سۈرىسى، 69 ـ ئايەت.

ھالبۇكى، مۇسا ئەلەيھىسسالام ئاللاھنىڭ نەزىرىدە شۇنچە ئابرۇيلۇق بولسىمۇ، بەنى ئىسرائىل قەۋمى ئۇنى پەيغەمبەر بولۇشىغا قارىماي ئەقىلسىز، ھاماقەت دەپ ئەيىبلەيتتى.

يەنە بىرى ئىيسا ئەلەيھىسسالام ھەققىدە ئېيتىلغان بولۇپ، بۇ ھەقتە ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۆز ۋاقتىدا پەرىشتىلەر ئېيتتى: ئى مەريەم! ئاللاھ ساڭا (ئاتىنىڭ ۋاستىسىز) ئاللاھنىڭ بىر كەلىمىسى (دىن تۆرەلگەن بىر بوۋاق) بىلەن خۇش خەۋەر بېرىدۇكى، ئۇنىڭ ئىسمى مەسىھ، مەريەم ئوغلى ئىيسادۇر. ئۇ دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە ئابرۇيلۇق ۋە ئاللاھقا يېقىنلاردىن بولىدۇ﴾[46].

دېمەك، مۇسا ۋە ئىيسا ئەلەيھىسسالامدىن ئىبارەت ئاللاھنىڭ ئىككى ئۇلۇغ پەيغەمبىرى بىر قىسىم ئەقىلسىز كىشىلەر تەرىپىدىن ھەرخىل ئەيىبلەشلەرگە ئۇچرىغان ئىدى. ئۇلار بۇ پەيغەمبەرلەرنى لايىقىدا قەدىرلىمەيتتى، ئاھانەت قىلاتتى، تۈرلۈك ئازار ـ كۈلپەتلەرنى يەتكۈزەتتى. ئەكسىچە مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەڭ چوڭ دۈشمەنلىرىدىن بىرى بولغان قارۇن بولسا بايلىقتا تەڭدىشى يوق بىرى بولغاچقا، ئەقىلسىز بەنى ئىسرائىل قەۋمى ئىچىدە ناھايىتى يۈز ـ ئابرۇيلۇق ئىدى. ئەمەلىيەتتە، ئۇ ئاللاھنىڭ نەزىرىدە ئەڭ پەس ئادەم بولۇپ، ئاللاھ ئۇنى بايلىقلىرى بىلەن قوشۇپ زېمىنغا يۇتقۇزۇۋەتكەن ئىدى.

ئەمما ئۇلۇغ ئاللاھ تاكى قىيامەتكە قەدەر مەڭگۈ باقي قالىدىغان قۇرئان ئايەتلىرىدە مۇسا ئەلەيھىسسالام ۋە ئىيسا ئەلەيھىسسالاملارنى «يۈز ـ ئابرۇيلۇق» دەپ سۈپەتلىگەن. بۇنىڭغا قارىغاندا ھەقىقىي يۈز ـ ئابرۇي ئاخىرەتتىكى يەنى ئاللاھنىڭ دەرگاھىدىكى يۈز ـ ئابرۇيدىن ئىبارەتتۇر.

مەن ئوغلۇمغا يۇقىرىدىكى ئىككى ئايەتنى ۋە ئۇنىڭدىكى ئىبرەتلەرنى تەپسىلي چۈشەندۈرگەندىن كېيىن ئوغلۇمنىڭ كەيپىياتىدا ھەقىقەتەن ياخشى ئۆزگىرىشلەر بولدى. ئۇ بۇرۇنقىدىن تېخىمۇ روھلىنىپ، جۇشقۇن روھ، كۆتۈرەڭگۈ كەيپىياتقا ئىگە بولدى. گەرچە بىز نامرات بولساقمۇ، ساۋاقداشلىرى ئارىسىدا بېشىنى ئۈستۈن تۇتۇپ يۈرىدىغان ھەم ئۆزىگە ئىشىنىدىغان بالىغا ئايلانىدى.

[46] ئال ئىمران سۈرىسى، 45 ـ ئايەت.

* * *

مېنىڭ ئىككى ئوغلۇم بار ئىدى. ئائىلىمىز نامرات بولغاچقا بالىلىرىم بايلارنى ۋە ئۇلارنىڭ ئۆيلىرىنى كۆرگەندە ياكى بايلارنىڭ بالىلىرى بىلەن ئوينىغاندا ئۆزىنى تۇتۇۋەن كۆرۈپ، كۆڭلى بەكمۇ يېرىم بولاتتى.

بىر كۈنى مەن ئۇلارنى يىغىپ مۇنداق دېدىم:

ـ بالىلىرىم! ھەقىقىي بايلىق كۆڭۈل بايلىقىدۇر. بەزى ئىنسانلار ماددىي جەھەتتىن ھەرقانچە باي بولسىمۇ، قەلبى ئىنتايىن نامرات كېلىدۇ. ئۇنداق كىشىنىڭ بايلىقى ئۆزىگە ئاپەت بولىدۇ. ئويلاپ بېقىڭلار! سىلەر ئاللاھنىڭ كالامىنى يادقا بىلىسىلەر. ئەقىل ـ ھوشۇڭلار جايىدا، يېنىڭلاردا سىلەرگە كۆيۈنىدىغان مېھرىبان ئاتا ـ ئاناڭلار ۋە ئۇرۇق ـ تۇغقانلىرىڭلار بار، تېنىڭلارمۇ ساغلام. سىلەر بۇ جەھەتتىن ئېيتقاندا نۇرغۇن بايلاردىن ئارتۇق. بىز ئاۋۋال ئاللاھنىڭ بىزگە بەرگەن نېمەتلىرى ھەققىدە ئويلىنىپ باقىدىغان بولساق، ئۆزىمىزنىڭ ھەقىقەتەن نۇرغۇن نېمەتلەر ۋە بايلىقلار ئىچىدە كۆمۈلۈپ ياشاۋاتقانلىقىمىزنى بىلىپ يېتەلەيمىز. شۇڭا بىز ئاللاھقا تۇزكورلۇق قىلماي، شۈكرى ئېيتىدىغان بەندىلەردىن بولۇشىمىز كېرەك. شۈكرى ئېيتقانلارغا ئاللاھ نېمىتىنى تېخىمۇ زىيادە قىلىپ بېرىدۇ.

ئاللاھ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۆز ۋاقتىدا پەرۋەردىگارىڭلار: نېمىتىگە شۈكۈر قىلساڭلار، (ئۇنى) تېخىمۇ زىيادە قىلىمەن. ئەگەر (كۇفرانى نېمەت) قىلساڭلار، مېنىڭ ئازابىم، ئەلۋەتتە، بەكمۇ قاتتىق بولىدۇ﴾ دەپ جاكارلىدى[47].

چىرايلىق نەسىھەتلىرىمنىڭ تەسىرىدە بالىلىرىم ئۆزىنى تۇتۇۋەن كۆرمەيدىغان، روھى كۆتۈرەڭگۈ بولۇپ كەتتى.

[47] ئىبراھىم سۈرىسى، 7 ـ ئايەت.

ئەۋلادمۇئەۋلاد داۋاملىشىدىغان ساۋاب

ياشىنىپ قالغان يالغۇز بىر ئايال قوشنىمىز بار ئىدى. تەخمىنەن ئالتە ـ يەتتە ياش چاغلىرىم بولسا كېرەك، رامىزان ئېيى كەلگەندە ئانام مېنى قوشنىمىزغا ئېپتارلىق تاماق ئەكىرىپ بېرىشكە بۇيرۇيتتى. ئائىلىمىزنىڭ بۇ ياخشى ئادىتى ھەرقانداق چاغدا، بولۇپمۇ رامىزان ئايلىرىدا ھەر كۈنى داۋاملىشاتتى. ئانامنىڭ ئەنە شۇنداق ياخشى تەربىيەلىشى بىلەن مەن روزىدار كىشىلەرنى ئېپتار قىلدۇرۇشنى ياخشى كۆرىدىغان خاراكتېردە چوڭ بولدۇم.

ئارىدىن كۆپ يىللار ئۆتتى. مانا ھازىر خورما ۋە باشقا مېۋە شەربەتلىرىنى ئايرىم ـ ئايرىم قاچىلاپ، ئېپتاردىن بۇرۇن بالىلىرىمغا تۇتقۇزىمەن. ئۇلار بۇنى يولدىن ئۆتكەن ـ كەچكەنلەرگە تارقىتىپ بېرىدۇ. ئاللاھقا شۈكرىكى، بىز بۇ ئىشلارنى ھەر يىلى رامىزان ئېيىدا داۋاملاشتۇرۇپ كېلىۋاتىمىز. مەن بۇنداق ياخشى ئىشلارنىڭ ئەۋلادتىن ـ ئەۋلادقا مىراس قالدۇرۇشنى بەكمۇ ئارزۇ قىلىمەن.

* * *

ئانام ناھايىتى تەقۋادار ئايال ئىدى. تاماق ئېتىش جەريانىدىمۇ تەسبىھ ـ تەھلىل، دۇرۇت ـ سالام ئوقۇيتتى. كۆكتاتلارنى توغرىغاندىمۇ «سۇبھانەللاھ» دەيتتى. ئوچاقتىن قازاننى ئالغان ياكى قويغاندىمۇ «بىسمىللاھ، ئاللاھۇممە سەللى ئەلا مۇھەممەد» دەيتتى. مەن ئانامنىڭ بۇ ئىشىدىن تولىمۇ ھەيران ئىدىم.

يىللار ئۆتۈپ، مەنمۇ تۇي قىلدىم. مۇستەقىل ئائىلەم بولغاندىن كېيىن مەنمۇ ئانامغا ئوخشاشلا ئۆي ئىشلىرىنى قىلغاندا دائىم زىكىر ئېيتىدىغان بولدۇم.

يەنە بىر ئىشنى سۆزلەپ بەرگۈم كېلىۋاتىدۇ. ئانام ھەر كۈنى نامازدىن

باشقا ئىشلار ئۇچۇنمۇ تاھارەت ئالاتتى، ئۇخلاشتىن بۇرۇن تاھارەت ئېلىپ ئۇخلايتتى، تاماق ئېتىشكە تۇتۇش قىلىشتىن بۇرۇنمۇ تاھارەت ئالاتتى. مەنمۇ ئانامغا ئوخشاش ئاشۇ ئىشلارنى قىلىشتىن بۇرۇن تاھارەت ئېلىشنى داۋاملاشتۇرۇپ كېلىۋاتىمەن. ياخشى ئىشلار ئاندىن بالىغا ئەنە شۇنداق مىراس قالدىكەن.

* * *

ئۆيىمىزنىڭ ئالدىدىكى دەرەخنىڭ ئاستىدا چوڭ بىر كوزا بار ئىدى. دادام رەھمەتلىك يولدىن ئۆتكەن كىشىلەرنىڭ ئىچىشى ئۈچۈن ياز كۈنلىرىدە ھەر كۈنى شۇ كوزىغا سۇ قاچىلاپ قويىاتتى. دادامنىڭ بۇ ئىشى ماڭا ئىنتايىن تەسىر قىلغان بولغاچقا، مەنمۇ دادامغا ئوخشاش سۇ سەدىقە قىلىشنى ئۆزۈمگە ئادەت قىلىۋالدىم.

كۆپىنچە ماشىنامغا سۇ ئېلىۋېلىپ، يولدا ئۇسسۇز قالغان كىشىلەرگە سۇ بېرىمەن. ئىشخانامغا كىرىپ ـ چىققانلارنىڭ ئىچىشى ئۈچۈن توڭلاتقۇغا لىققىدە سۇ قاچىلاپ قويىمەن.

* * *

ئانام پات ـ پات ھاجەت نامىزى ئوقۇيدىغان ۋە كۆپ دۇئا قىلىدىغان ئايال ئىدى. مەن باشلانغۇچ مەكتەپنىڭ تۆتىنچى يىللىقىدا ئوقۇۋاتقان مەزگىللەردە بىر كۈنى بازارغا بېرىپ ئانام ئۈچۈن نۇرغۇن نەرسە ـ كېرەكلەرنى سېتىۋالدىم. ئەمما ئاشقان پۇللارنى يىتىۋەرۋەپ قويدۇم. ئۆيگە قايتىپ، ئەھۋالنى ئانامغا ئېيتقان ئىدىم، ئانام:

ـ ھېچقىسى يوق، بالام! بۇمۇ ئاللاھنىڭ تەقدىرى. ئاللاھ خالىغان ئىش بولىدۇ، قايغۇرما! ـ دېدى ـ دە، مېنى تاھارەت ئېلىپ، ئىككى رەكەت نامىز ئوقۇپ، ئاللاھقا دۇئا قىلىشىمنى ئېيتتى.

ئانام دېگەندەك ئىككى رەكەت نامىز ئوقۇپ، ئاللاھقا دۇئا قىلدىم. ئارىدىن ئۇچ كۈن ئۆتكەندىن كېيىن مەن يىتىۋەرۋەپ قويغان پۇلنى تېپىۋالغان

كىشى بىزنىڭ پۇلىمىز ئىكەنلىكىنى ئۇقۇپ، ئۇنى بىزگە قايتۇرۇپ بەردى. شۇ كۈندىن باشلاپ دۇئانىڭ ئاجايىپ خاسىيىتى بارلىقىغا ئىشەندىم.

ئاردىدىن بىرقانچە يىل ئۆتتى. مەنمۇ توي قىلىپ بىر قىز پەرزەنتلىك بولدۇم. بۇ جەريانىدا قىزىمغا ھەرخىل دۇئالارنى ئۆگەتتىم. بولۇپمۇ ئۆزۈم كىچىك ۋاقتىمدا ئۆگىنىۋالغان دۇئالارنى ئەمدىلا ئۇچ ياشقا كىرگەن قىزىمغا ئۆگىتىپ قويدۇم.

شۇ يىلى بىز ھەج سەپىرىگە چىقماقچى بولدۇق. يولغا چىقىش ئالدىدا قىزىمنىڭ ھامما ئاچىسى:

ـ بىز ھازىرغىچە ھەجگە بارالمىدۇق، ئەممە سىلەر نېمانداق ئاسانلا بارالايسىلەر؟ ـ دېگەن ئىدى. كىچىك قىزىم:

ـ چۈنكى، بىز دائىم ئاللاھقا دۇئا قىلىمىز. سىلەر دۇئا قىلمايدىغان ئوخشايسىلەر، ـ دېدى.

ھەرەمگە بارغاندا ئۇچ ياشلىق قىزىمنىڭ كەبىنىڭ يوپۇقىغا ئېسىلىپ تۇرۇپ: «ئەي پەرۋەردىگارىم! مېنىڭ چوڭ بولغاندا قابىلىيەتلىك، مۇسۇلمانلارغا پايدىلىق ئادەم بولغۇم بار» دەپ، ئاللاھقا يېلىنىپ دۇئا قىلۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ كۆزلىرىمگە ئىسسىق ياش كەلدى.

قەدىرلىك دوستۇم! بۇگۈندىن باشلاپ بالىلىرىڭىز بىلەن ياخشى ئادەتلەرنى يېتىلدۇرۇڭ! بەلكىم بۇ ياخشى ئادەتلىرىڭىز ئەۋلادتىن ـ ئەۋلادقا مىراس قىلىپ، ساۋابى سىزگە دائىم يېتىپ تۇرۇشى مۇمكىن.

ئۇلۇغ ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ: ﴿شۇبھىسىزكى، بىز ئۆلۈكلەرنى تىرىلدۈرىمىز، ئۇلارنىڭ (دۇنيادا) قىلغان (ياخشى ـ ياماننى) ئەمەللىرىنى ۋە ئىشلىرىنى خاتىرىلەپ قويىمىز، بىز ھەر شەيئىنى روشەن دەپتەردە (يەنى لەۋھۇلمەھپۇزدا) تولۇق خاتىرىلەپ قويغانمىز﴾[48].

[48] ياسىن سۈرىسى، 12 ـ ئايەت.

باللارنى قورقۇتۇشنىڭ خەتەرلىرى

مەن ئائىلىدە باللىرىمنىڭ قاچا ـ قۇچا، ئىستاكان دېگەندەك ھەرخىل نەرسە ـ كېرەكلەرنى بۇزۇپ چېقىۋېتىشىدىن ئەنسىرەپ، پات ـ پات ئاگاھلاندۇرۇپ تۇراتتىم، ھەتتا بەزىدە قورقۇتۇپ قويماتتىم. ناۋادا ئۇلار بىرەر نەرسىنى چېقىپ قويسا، ئۇلارنى تىللاپ ئۇراتتىم. ئەپسۇسكى، مەن ئۇلارنى قانچە ئەيىبلىگەنسېرى ئۇلار شۇنچە بىپەرۋالىق قىلىپ نەرسە ـ كېرەكلەرنى بۇزۇپ، چېقىپ قويىدىغان بولۇپ قالدى.

بىر كۈنى مەن بۇ مەسىلىنى ھەل قىلىش ھەققىدە ئويلىنىپ، ئۇسۇلۇبۇمنى ئۆزگەرتىشنى، ئۇلارنى قەتئىي ئۇرۇپ ـ تىللىماي، ئىلمىي يوسۇندا، مېھرىم بىلەن تەربىيەلەشنى قارار قىلدىم. ناۋادا ئۇلار بىرەر نەرسىنى بۇزۇپ ـ چېقىپ قويسا مەن ئۇلارغا:

ـ ھېچقىسى يوق، سۆيۈملۈك بالام! ھەر ئىش ئاللاھنىڭ تەقدىرى بىلەن بولىدۇ. بۇنىڭدىن كېيىن دىققەت قىلغىن! ـ دەيدىغان ۋە ئۇلارغا ئەقىل كۆرسىتىدىغان بولدۇم.

ئەجەبلىنەرلىكى، باللىرىم شۇنىڭدىن ئېتىبارەن نەرسە ـ كېرەكلەرنى ياخشى ئاسرايدىغان ۋە دىققەت قىلىدىغان بولدى.

مەن ئۇرۇش ۋە قورقۇتۇشنىڭ ئۇلارنىڭ ئۆزىگە بولغان ئىشەنچىسىنى تۆۋەنلىتىۋېتىدىغانلىقىنى، ئورۇنسىز جىددىيلىشىپ، ئىختىيارسىز ھالدا تېخىمۇ كۆپ نەرسىلەرنى بۇزۇپ ـ چېقىپ قويىدىغانلىقىنى، ئەكسىچە ئەپۇچانلىق ۋە ئىلھاملاندۇرۇشنىڭ ئۇلارنىڭ ئۆزىگە بولغان ئىشەنچىسىنى تېخىمۇ ئاشۇرىدىغانلىقىنى، شۇنىڭ بىلەن ئۇلارنىڭ ھەر ئىشنى ئۆز لايىقىدا قىلالايدىغان قابىلىيەتكە ئىگە باللاردىن بولالايدىغانلىقىنى بىلىپ يەتتىم. ئەلۋەتتە بەزى باللارنى ئۇرۇپ ياكى قورقۇتقاندا ئۇلار ئۆچ ئېلىش مەقسىتىدە تېخىمۇ كۆپ نەرسىلەرنى بۇزۇپ قويىدىغانلىقى مەلۇم بولدى.

ئاللاهقا شۆکرىکى، مەن هازىر بالىلىرىمنى مىهرىم بىلەن ناهايىتى ياخشى تەربىيەلەشكە مۇۋەپپەق بولدۇم.

HAK
HAKSEVER
بهه قسۆیه ر

بالىلىق ئۆي بازار، بالىسىز ئۆي مازار

بالىلار دۇنيا ھاياتىنىڭ زىننىتى، ئۇلار بىزنىڭ ھاياتىمىزنى تېخىمۇ گۈزەللەشتۈرىدۇ.

مەن 18 ياشقا كىرگەندە توي قىلىپ، ھازىرغىچە پەرزەنتلىك بولالمىغان بىر ئايالنى تونۇيمەن. ئۇ دائىم مۇنداق دەيتتى:

ـ «بالىلىق ئۆي بازار، بالىسىز ئۆي مازار» دېگەن گەپ ھەقىقەتەن راست ئىكەن. ئاللاھتىن ماڭا يېرىم ـ يارتا بولسىمۇ پەرزەنت ئاتا قىلىشنى بەكمۇ ئۈمىد قىلىمەن.

ئاللاھقا شۈكرىكى، بىزنىڭ ئائىلىمىز بالا ـ چاقىلىرىمىزنىڭ كۈلكە ـ چاقچاق، قىزغىن پاراڭلىرى بىلەن تولغان.

ھازىرقى زاماندىكى پىسخولوگىيە مۇتەخەسىسلىرى روھي كېسەلگە گىرىپتار بولغان كىشىلەرگە ئۇچار قۇش، ئۆي ھايۋىنى دېگەندەك جانلىقلارنى بېقىشنى ۋە گۈل ئۆستۈرۈشنى تەۋسىيە قىلىدىكەن. چۈنكى، بۇ ئارقىلىق ئۇلارنىڭ روھي ھالىتى ياخشىلىنىپ، ساغلاملىشىپ قالىدىكەن.

ئۇنداقتا، سىز ئاللاھ ئاتا قىلغان بىر پەرزەنتنىڭ ئانىنىڭ پىسخىكىسىنى ياخشىلاشتا قانچىلىك رولى بارلىقىنى تەسەۋۋۇر قىلالامسىز؟

توغرا، بەزىدە بالا ئانىسىنى بەكمۇ چارچىتىۋېتىدۇ، جاپاغا سالىدۇ. شۇنداقتىمۇ ئۇ يەنىلا ئائىلىنىڭ زىننىتى، روھي خاتىرجەملىك ۋە خۇشاللىق مەنبەسىدۇر. بۇنى پەرزەنتى يوق ئاتا ـ ئانىلار ئىنتايىن ياخشى چۈشىنىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ھەزرىتى زەكەرىيا ئەلەيھىسسالام ئاللاھقا مۇناجات قىلىپ مۇنداق دېگەن ئىكەن: ﴿زەكەرىيانىڭ (قىسىنى بايان قىلغىن). ئۆز ۋاقتىدا ئۇ: ئى پەرۋەردىگارىم! مېنى (بالىسىز، ۋارىسسىز) يالغۇز قويمىساڭ، سەن ئەڭ ياخشى ۋارىستۇرسەن (يەنى ھەممە ئادەم ئۆلىدۇ، سەنلا باقي قالىسەن)،

دەپ نىدا قىلدى. بىز ئۇنىڭ دۇئاسىنى ئىجابەت قىلدۇق، ئۇنىڭغا يەھيانى ئاتا قىلدۇق، ئۇنىڭغا خوتۇننى ئۆزگەرتىپ بەردۇق (يەنى تۇغدىغان قىلىپ بەردۇق). (يۇقىرىقى پەيغەمبەرلەرنىڭ دۇئاسىنى ئىجابەت قىلىشىمىز) شۇنىڭ ئۈچۈن ئىدىكى، ئۇلار ياخشى ئىشلارنى قىلىشقا ئالدىراپتتى، (رەھمىتىمىزنى) ئۈمىد قىلىپ، (ئازابىمىزدىن) قورقۇپ بىزگە دۇئا قىلاتتى، بىزگە كەمتەرلىك بىلەن ئىبادەت قىلاتتى﴾[49].

ئەپسۇسكى، بەزى ئاتا ـ ئانىلار بالا نېمىتىنىڭ قەدرىنى بىلمەيدۇ. ھەتتا باللىرىنى تاشلاپ قويۇپ، يالغۇز ياشىماقچى بولۇشىدۇ. ئۆزى يالغۇز بىر يەرلەرگە بارىدۇ، يالغۇز يول يۈرىدۇ، ئۆينىڭ سىرتىدىن خۇشاللىق ئىزدەيدۇ. ھالبۇكى، ئۇلارنىڭ پۈتۈن خۇشاللىقى باللىرى بىلەن ئىدى. لېكىن ئۇلار بۇنى چۈشەنمەيدۇ.

[49] ئەنبىيائ سۈرىسى، 88ـ89 ـ ئايەتلەر.

باللار ئارقىلىق كەيپىياتىڭىزنى تەڭشەشنى بىلەمسىز؟

باللار ئارقىلىق دەرد ـ ئەلەمنى يەڭگىللىتىشنىڭ ئەڭ ياخشى چارىلىرى هەققىدە مەلۇم بىر ئانا ئۆز تەجرىبىسىنى سۆزلەپ مۇنداق دەيدۇ:

كۆڭلۈم يېرىم، قەلبىم قايغۇ ـ ئەلەملەرگە تولغان ۋاقىتلاردا قىزىمنى قۇچىقىمغا ئېلىپ، بەش ـ ئون مىنۇت چېچىنى سىلاپ تۇرۇپ هېكايە ئېيتىپ بەرسەم، دەرد ـ ئەلەملىرىم يەڭگىللەپلا قالىدۇ.

* * *

بىر كۈنى ئانام ماڭا مۇنداق دېدى:

ـ قىزىم، بىلەمسىز؟ كىچىك ۋاقتىڭىزدا كۆڭلۈم يېرىم بولغاندا يېنىڭىزغا كېلىپ، مەڭزىمنى مەڭزىڭىزگە يېقىپ، بىردەم چېچىڭنى سىلاپ ئولتۇرسام، قايغۇ ـ ئەلەملىرىم يەڭگىللەپ، ئۆزۈمنى خېلىلا راهەت هېس قىلىمەن.

ئارىدىن ئاي ـ يىللار ئۆتتى...

مەنمۇ تۇي قىلىپ، ئاللاھ ماڭا بىر قىز پەرزەنت ئاتا قىلدى. بىر كۈنى ئانامنىڭ تەجرىبىسىنى سىناپ باقتىم. يەنى كۆڭلۈم يېرىم بولغاندا مەنمۇ قىزىمنىڭ چېچىنى سىلىغان هالدا مەڭزىمنى مەڭزىگە يېقىپ، كۆزۈمنى يۇمۇپ بىردەم تىنچ ئولتۇرغان ئىدىم. ئىچىمدىكى پۈتۈن دەرد ـ ئەلەم، غەم ـ غۇسسەلەر يوقالغاندەك هېسسىياتتا بولدۇم.

ئەسلىدە قەدرىنى بىلسەك، ئائىلىمىزدە پەرزەنتلىرىمىزدىن ئىبارەت ئىنتايىن چوڭ خۇشاللىق مەنبەسى بار ئىكەن. ئۇلار ئارقىلىق سىرتتىن ئالالمىغان بەخت تۇيغۇسىنى هېس قىلالايدىكەنمىز.

* * *

يەتتە ئايلىق بولغان بىر بالام بار ئىدى. ئىككىمىزنىڭ كۆزلىرى ئۆزئارا ئۇچراشسىلا ئۇ ماڭا تىلى ئارقىلىق سۆزلىيەلمىسىمۇ، كۆزى ئارقىلىق نۇرغۇن مەنىلەرنى ئىپادىلەيتتى. مەن خۇددى ئېغىزىمىزدا پاراڭلاشقاندەك بەخت تۈيغۇسىغا چۆمەتتىم.

* * *

هەر قېتىم كۆڭلۈم يېرىم بولغاندا ئوغلۇم بىلەن بىرقانچە مىنۇت ئويناپمەن. سەبىي ئوغلۇمنىڭ خۇشال كۈلكىسى قەلبىمدىكى قايغۇ ـ ئەلەملەرگە مەلھەم بولىدۇ. ئۇنىڭ يېقىملىق قاراشلىرى يۈرىكىمدىكى ئاچچىق هەسرەتلەرنى تامامەن سىيرىپ تاشلايدۇ.

* * *

ئاللاھ ماڭا بىر قىز پەرزەنت ئاتا قىلغان ئىدى. ئايالىم تۇغۇت ئوپېراتسىيەسى قىلىنغان بولۇپ، بەلكىم شۇ سەۋەبتىن بولسا كېرەك، ئۆزىنى ناهايىتى ئاجىز ۋە هارغىن هېس قىلاتتى.

يىللار ئۆتۈپ قىزىم سەككىز ياشقا كىرىپ قالغان بولسىمۇ، هەر كۈنى ئۇخلاشتىن بۇرۇن ئانىسىدىن هېكايە ئاڭلاشقا ئادەتلىنىپ قالغان ئىدى.

بىر كۈنى ئايالىم مەندىن هەر كۈنى كەچتە ئۆزىگە ۋاكالىتەن قىزىمىزغا هېكايە ئېيتىپ بېرىشىمنى تەلەپ قىلدى. مەن ئۇنىڭ تەلىپىگە قىزغىنلىق بىلەن قوشۇلغان بولساممۇ، ئۆزۈمنى بىر ئاۋارىچىلىققا قالغاندەك هېس قىلدىم. شۇنىڭ بىلەن قىزىمنىڭ ئارامخۇدا ئۇخلىشى ئۈچۈن ئۇنىڭ يېنىدا جىممىدە ياتتىم. بىراق قىزىم هېكايە ئېيتىپ بېرىشىمنى تەلەپ قىلىپ چىڭ تۇرۇۋالدى. مەن كۈن بويى ئىشلەپ چارچاپ قالغان بولساممۇ، قىزىمنىڭ كۆڭلىنى ئاياپ هېكايە ئېيتىپ بەرمەكچى بولدۇم ـ يۇ، كاللام قۇپقۇرۇق ئىدى. ئازراق ئويلىنىۋالغاندىن كېيىن كىچىك ۋاقىتلىرىمدا دادامدىن ئۆگىنىۋالغان «ئەپەندىمنىڭ ئوغلى بىلەن ئېشەك» ناملىق بىر هېكايە ئېسىمگە كەلدى. شۇ هېكايىنى قىزىمغا ناهايىتى قىزىقارلىق قىلىپ ئېيتىپ بەردىم. قىزىم هېكايىنى شۇنچىلىك زوق بىلەن تىڭشىدىكى، قىزىقارلىق يەرلەرگە كەلگەندە

بىرگە كۈلۈشتۈق.

نېمىدېگەن گۈزەل ۋاقىتلار ـ ھە!

ھېكايە تۈگىگەندە قىزىمنى غىدىقلىدىم، ئۇمۇ مېنى غىدىقلىدى. ئىككىمىز بىرھازا كۈلۈشتۈق. خۇشاللىقتا چۆمگەن ھالدا پاراڭلىشىپ يېتىپ قاچان ئۇيقۇغا كەتكەنلىكىمىز ئېسىمدە يوق. شۇنىڭدىن كېيىن ھەر كۈنى قىزىمغا ھېكايە ئېيتىپ بېرىپ ئۇخلىتىشنى ئادەت قىلىۋالدىم.

ئاتا ـ ئانىلارغا تەۋسىيە

سىز قايغۇرغاندا ياكى ئىچىڭىز ئاچچىق بولۇپ قالغاندا ئۆزىڭىزنى بېسىۋېلىڭ، سەۋرچان بولۇڭ، ھەرگىزمۇ ئاچچىقىڭىزنى بالىلىرىڭىزدىن چىقىرىشقا ئۇرۇنۇپ، ئۇلارنى ئۇرۇپ ـ تىللىماڭ. سىز سەۋەبلىك پۈتۈن ئائىلىدىكىلەر غەمكىن بولمىسۇن. ئەكسىچە سىز قايغۇرغاندا بالىلىرىڭىزغا ئىللىق مۇئامىلە قىلىڭ، بىرگە ئوينىڭ، باغرىڭىزغا بېسىڭ، ئۇلار بىلەن بىرگە قىزىقارلىق كارتون فىلىم كۆرۈڭ، سىرتلارغا چىقىپ تاماق يەپ كىرىڭ، قارىشىپ ئولتۇرۇپ ماروژنا يەڭ، بىللە ئولتۇرۇپ گازىر ـ پۇرچاق دېگەندەك نەرسىلەرنى چېقىڭ! شۇنداق قىلغاندا قەلبىڭىزدىكى دەرد ـ ئەلەملەر يوقىلىپ، خۇشال ـ خۇرام ۋاقىت ئۆتكۈزەلەيسىز، بالىلارمۇ خۇش بولۇپ قالىدۇ.

بالىلىرىڭىز ئۈچۈن رامىزانلىق دۇئا تەييارلىدىڭىزمۇ؟

بىز رامىزان ئېيىدا ئىمانىمىزنى تېخىمۇ مۇستەھكەملەش ئۈچۈن ئائىلە بويىچە دىنىي پائالىيەتلەرنى جانلاندۇراتتۇق. ئۆزۈم، ئايالىم، چوڭ ئوغلۇم، ئىككىنچى ئوغلۇم ۋە قىزىم قاتارلىقلار ئۈچۈن مەخسۇس دۇئالارنى تەييارلاپ، رامىزان كىرىشتىن بۇرۇن يادلىۋالاتتۇق ۋە بىر ئاي رامىزان ئىچىدە مەخسۇس شۇ دۇئالارنى قىلاتتۇق.

بۇنىڭ ئائىلىمىزدىكى ھەممىمىزگە، بولۇپمۇ بالىلارغا ئىنتايىن ياخشى تەسىرى بولاتتى. رامىزاندىن كېيىنمۇ شۇ دۇئالارنى قىلىشتىن توختاپ قالمايتتۇق. ئاي ـ يىللارنىڭ ئۆتۈشى بىلەن دۇئالىرىمىزنىڭ نەتىجىسىنى كۆرۈشكە باشلىدۇق. ئەھۋالىمىز كۈندىن ـ كۈنگە ياخشىلاندى. ئارزۇ ـ ئارمانلىرىمىز بىر ـ بىرلەپ ئەمەلگە ئاشتى.

بىز يەنە ھەر يىلى رامىزان كەلگەندە دۇئالىرىمىزغا بەزى يېڭى دۇئالارنى قوشاتتۇق.

پەرزەنتلىرىڭىزگە ئاللاھقا قانداق شۈكۈر قىلىشنى ئۆگىتىپ قويۇڭ!

ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿پەرۋەردىگارىڭنىڭ نېمىتىنى سۆزلەپ بەرگىن﴾[50].

ئۇنداقتا، كىمگە سۆزلەيمىز؟ ئەڭ ئاۋۋال سۆزلەيدىغان كىشى ئەلۋەتتە ئۆزىڭىز. سىز ئۆزىڭىزگە دائىم: «مەن ناھايىتى مول، سان ـ ساناقسىز نېمەتلەر ئىچىدە ياشاۋاتىمەن» دەپ ئاللاھقا ھەمدۇسانا ئېيتىشىڭىز ۋە سەۋرچان بولۇشىڭىز كېرەك. ئۇنىڭدىن كېيىن ئايالىڭىز ۋە بالىلىرىڭىزغا ئۇلار ئىچىدە ياشاۋاتقان نېمەتلەرنى تەپسىلىي چۈشەندۈرىسىز.

نېمەتلەرنى ئەسلەشنىڭ ئىنسانىنىڭ روھىي كەيپىياتىنى ياخشىلايدىغانلىقى ۋە تەقدىرگە رازىمەنلىك ئاللاھنىڭ نېمەتلىرىگە مەمنۇنىيەت ئېڭى پەيدا قىلىدىغانلىقى مۇقەررەر.

نېمەتكە شۈكۈر قىلىدىغان ئانا بالىلىرىنى روھىي جەھەتتە خاتىرجەم، كۆز ـ قارنى توق، ھاياتقا ئۈمىدۋار، شەيئىلەرگە ئىجابىي قارايدىغان قىلىپ تەربىيەلەيدۇ. ئەمما تۇرمۇشتىن كۆپ قاقشايدىغان، قولۇم ـ قوشنىلاردىن ۋە ياشاۋاتقان مۇھىتىدىن، پۇل ـ مالنىڭ ئازلىقىدىن، بالا ـ چاقىلارنىڭ جاپاسىدىن تولا شىكايەت قىلىدىغان ئايالىلار بالىلىرىدا ھاياتقا سەلبىي قارايدىغان خاراكتېر يېتىلدۈرۈپ قويىدۇ.

تۆۋەندە بىر قىسىم ئاتا ـ ئانىلارنىڭ بۇ ھەقتە بېشىدىن ئۆتكۈزگەن ئەمەلىي تەجرىبە ـ ساۋاقلىرى بىلەن تونۇشۇپ چىقايلى:

مەن ئاللاھقا شۈكۈر ئېيتىشنى ئانامدىن ئۆگىنىۋالغان ئىدىم. ئانام بىر كۈنى بامدات نامىزىنىڭ ئالدىدا ئىككى رەكەت نامىز ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن مۇنداق دېدى:

[50] زۇھا سۈرىسى، 11 ـ ئايەت.

ـ قىزىم! سىز كىچىك ۋاقتىڭىزدا ئېغىر كېسەل بولۇپ قالغان ئىدىڭىز. دوختۇرلار سىزنىڭ ساقىيالماي، ئۆلۈپ كېتىدىغانلىقىڭىزنى ئېيتقان ئىدى. مەن ئاللاھقا ۋەدە بېرىپ: «ئەگەر ئاللاھ سىزگە شىپالىق ئاتا قىلسا، مەن ھەر كۈنى بامداتتىن بۇرۇن ئىككى رەكەت شۈكرانە نامىز ئوقۇيمەن» دېگەن ئىدىم. شۇڭلاشقا مەن سىزگە شىپالىق بېرىپ، قايتىدىن ھاياتلىق ئاتا قىلغان ئاللاھقا تەشەككۇر ئېيتىش يۈزىسىدىن ۋەدەم بويىچە ھەر كۈنى ئىككى رەكەت نامىز ئوقۇپ كېلىۋاتىمەن.

مەن ئانامنىڭ بۇ سۆزىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن چوڭقۇر ئويلاندىم. ئانامنىڭ مەن ئۈچۈن ھەر كۈنى سەھەردە قوپۇپ، تاھارەت ئېلىپ، ئىككى رەكەت نامىز ئوقۇپ كەلگەنلىكىدىن ئىبارەت پىداكار روھى ھەققەتەن تەقدىرلەشكە ئەرزىيىتتى. شۇنىڭدىن تارتىپ مەن ئانامنى تېخىمۇ قەدىرلەيدىغان، ئاللاھقا چەكسىز شۈكۈر ئېيتىدىغان ۋاپادار پەرزەنتلەردىن بولدۇم.

* * *

دادام كىچىكىدىلا ئۆلۈپ كېتىپ، يېتىم ھالەتتە چوڭ بولغان ئىدىم. ئانام ماڭا باشقىلار ئالدىدا كەمتەر بولۇش ۋە باشقىلارنى رەنجىتمەسلىكنىڭمۇ نېمەتكە شۈكرى ئېيتىش ھېسابلىنىدىغانلىقىنى ئۆگەتكەن ئىدى.

مەن ئوقۇش يېشىمغا يەتكەندە تاغامنىڭ ھىمايىسىدە ئۇنىڭ قوشكېزەك ئىككى ئوغلى بىلەن بىر ئۆيدە تۇردۇم. ئۇلار مەن بىلەن تەڭ دېمەتلىكلەردىن بولۇپ، ھەممىز بىر سىنىپتا ئوقۇيتتۇق. مەكتەپكە بىللە بېرىپ كېلەتتۇق. بىراق مەن ئىنتايىن تىرىشچان ئىدىم، ھەر دائىم دەرسىتە ئۇلاردىن ئېشىپ چۈشەتتىم. سىنىپ بويىچە بىرىنچىلىكنى قولدىن بەرمەيتتىم. تاغامنىڭ ئوغۇللىرى ماڭا بەكمۇ ھەسەت قىلاتتى.

ئىمتىھان نەتىجىلىرىم چىققان كۈنى مەن خۇشال ـ خۇرام ھالدا ئۇنى ئانامغا كۆرسەتتىم. ئانام مېنى قۇچاقلىغىنچە تەبرىكلەپ:

ـ ئوغلۇم! نەتىجىلىرىڭ ھەققەتەن ياخشى چىقىپتۇ. بەك خۇش بولدۇم. ئاللاھقا شۈكرى ئېيتقىن، تاغاڭنىڭ بالىلىرى ئالدىدا پوچىلىق قىلمىغىن، ئۇلارنىڭ كۆڭلى يېرىم بولغاندا خۇشاللىقىڭنى ئاشكارا قىلمىغىن! ـ دېدى.

مەن ئانامنىڭ سۆزىنىڭ تېگىگە يېتىپ، ماقۇللۇق بىلدۈرگەن بولساممۇ، خۇشاللىقىمنى ئىچىمگە سىغدۇرالمىدىم ـ دە، ئىمتىھان نەتىجىلىرىمنى پەخىرلەنگەن ھالدا تاغامنىڭ بالىلىرىغا كۆرسىتىشكە باشلىدىم. ئانام بۇنىڭدىن خەۋەر تېپىپ مەندىن ناھايىتى خاپا بولدى. چۈنكى، ئۇ باشقىلارنىڭ كۆڭلىنى رەنجىتىشنى ياخشى كۆرمەيدىغان، تولىمۇ ئالىيجانىاب، ئاقكۆڭۈل ئايال ئىدى.

مەنمۇ شۇنىڭدىن كېيىن باشقىلار ئالدىدا پەخىرلىنىپ، چوڭچىلىق قىلمايدىغان بولدۇم.

ئارىدىن يىگىرمە يىل ئۆتتى...

مەن توي قىلىپ، ئاللاھ ماڭا ئۈچ پەرزەنت ئاتا قىلدى. مانا ھازىر ئۇلارمۇ مەكتەپتە ناھايىتى ياخشى ئوقۇۋاتىدۇ. مەنمۇ ئۇلارغا باشقىلارنىڭ ھېس ـ تۇيغۇسىغا ھۆرمەت قىلىشنى ۋە كەمتەر بولۇشنى ئۆگىتىش ئارقىلىق ئانامنىڭ ئالىيجانىاب ئەخلاقىنى سىڭدۈردۈم.

* * *

دادام ماڭا ئاللاھ بەرگەن نېمەتلەرنى ئاللاھ رازى بولىدىغان ئىشلارغا سەرپ قىلىشنىڭ نېمەتكە شۈكرى ئېيتىش ھېسابلىنىدىغانلىقىنى ئۆگەتتى. بىر كۈنى ئۇ ماڭا تۆۋەندىكى ھېكايىنى سۆزلەپ بەردى:

ھىجرىيە 7 ـ ئەسىردە ئۆتكەن مىسىرلىق بىر ئابىد ئايال دائىم قىزلارغا دەرس ئۆگىتىش بىلەن شۇغۇللىنىدىكەن. بىر كۈنى ئۇ دەرسخانىغا ناھايىتى چىرايلىق كىيىنىپ چىقىپتۇ. قىزلاردىن بىرى:

ـ ئۇستاز! بۇ كىيىمگىز بەكمۇ چىرايلىق ئىكەن. نەدىن سېتىۋالدىڭىز؟ ـ دەپ سوراپتۇ.

ـ بۇ ئوتتۇز يىلدىن بېرى كىيىۋاتقان كىيىم، ـ دەپتۇ ئۇستاز جاۋابەن. قىزلار ھەيران بولۇپ:

ـ بۇ قانداقسىگە شۇنچىۋالا يېڭى تۇرغاندۇ؟ ـ دېيىشىپتۇ بىر ـ بىرىگە قارىشىپ.

ئۇستاز ئۇلارغا مەنىلىك بىر قارىۋەتكەندىن كېيىن:

ـ چۈنكى، مەن بۇ كىيمنى پەقەت نامىز ئوقۇپ، ئاللاهنىڭ هۇزۇرىدا تۇرغاندىلا كىيىپ كېلىۋاتىمەن، ـ دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

دادام هېكايىنى ئاخىرلاشتۇرۇپ بولغاندىن كېيىن ماڭا قاراپ:

ـ ئوغلۇم! سېنىڭمۇ ئىبادەت قىلغاندا كىيىدىغان مەخسۇس بىر يۈرۈش كىيىمىڭ بولسۇن. بۇ كىيىملەر قىيامەت كۈنى سېنىڭ مەنپەئەتىڭ ئۈچۈن گۇۋاهلىق بېرىدۇ. بۇ دۇنيادىمۇ ئاللاھ پەزىلىتىڭنى زىيادە قىلىدۇ، ـ دېدى.

مەن ئاللاهنىڭ نېمەتلىرىگە شۈكرى ئېيتقۇچىلاردىن بولۇش ئۈچۈن پۈتۈن ئۆمرۈمدە ئاللاهقا شۈكرى ئېيتىدىغان، ئاتا ـ ئانىسىغا ۋاپادار، كىشىلەرگە ياخشىلىق قىلىدىغان پەرزەنتلەرنى تەربىيەلەشنى نىشان قىلىپ، تەربىيەنى بالىلىرىم كىچىك ۋاقتىلىرىدىلا باشلىۋەتتىم هەمدە ئاللاهنىڭ يارىدىمى بىلەن ئۇلارنى پىلانلىق هالدا، ياخشى تەربىيەلەپ قاتارغا قوشتۇم.

دوستلىرىڭىز ئالدىدا بالىڭىزنى قانداق قارشى ئالىسىز؟

دادام تولىمۇ ئاددىي بىر دېھقان بولۇپ، كىچىككىنە بىر باققالچىلىق دۇكىنىمىز بار ئىدى. بەزى كۈنلىرى كەچقۇرۇن دادام دوستلىرى بىلەن دۇكاننىڭ ئالدىدا چاي ئىچكەچ پاراڭلىشىپ ئولتۇراتتى. مەنمۇ بەزىدە شۇ ۋاقىتلاردا دۇكاندىن ئېھتىياجلىق نەرسىلەرنى ئېلىش ئۈچۈن بېرىپ قالاتتىم. شۇنداق چاغلاردا دادامنىڭ مېنى قانداق قارشى ئالىدىغانلىقىنى بىلەمسىز؟

ئۇ مېنى ئىنتايىن ئىللىق چىراي بىلەن، قىزغىن قارشى ئېلىپ، بىر ئىستاكان چاي قۇيۇپ بېرەتتى ۋە يېنىمدا پۇل بار ـ يوقلۇقىنى سورايتتى، دوستلىرىنىڭ ئالدىدا مەندىن پەخىرلىنىپ ماختايتتى. دادامنىڭ بۇ مۇئامىلىسى قەلبىمدە ئۆچمەس تەسىرلەرنى قالدۇرغان ئىدى.

* * *

كىچىكىمدە دادامنىڭ دوستلىرى ئۆيىمىزگە كەلگەندە ئۇلارنىڭ يېنىغا كىرسەم، دادام ماڭا سالام قىلاتتى، ئاندىن دادامغا ئەگىشىپ ئۇنىڭ دوستلىرىمۇ سالام بېرەتتى. مەن ئۆزۈمنىڭ شۇنچىلىك ئىززەتلەنگەنلىكىمدىن ناھايىتى سۆيۈنەتتىم ـ دە، دادامغا ۋە ئۇنىڭ دوستلىرىغا يېقىن تۇراتتىم، ئۇلار بىلەن ئولتۇرۇشتىن ئىچىم سىقىلمايتتى، ئۇلارنىڭ نەسىھەتلىرى ۋە ياخشى پاراڭلىرىدىن پايدىلىناتتىم.

هەمیاندىكى مۇهىم ۋاراقچە

مەن مال دۇنیاغا ئىنتایىن ئامراق، بىخىل كىشى ئىدىم. بالىلىرىم بىرەر نەرسىنى ئىسراپ قىلسا یاكى بۇزۇپ ـ چاچسا، توختىماي تاپا ـ تەنە قىلاتتىم. ئایالىم پۇل كېتىدىغان نەرسىلەرنىڭ گېپىنى قىلسىلا سەپرایىم ئۆرلەیتتى. بىر كۈنى مەن پەیغەمبەر ئەلەیهىسسالامنىڭ مۇنداق بىر هەدىسىنى ئاڭلاپ قالدىم: «بىراۋنىڭ ساۋاب ئۈمىد قىلغان هالدا بالا ـ چاقىلىرىنىڭ خراجىتىنى قىلىپ بېرىشى ئۇنىڭ ئۈچۈن سەدىقە هېسابلىنىدۇ»[51].

بۇ هەدىس مېنىڭ بىخىللىق خاراكتېرىمنى ئۆزگەرتتى. شۇنىڭدىن تارتىپ مەن بالىلىرىم ۋە ئایالىمغا قىلغان هەرقانداق چىقىمنىڭ سەدىقە هېسابلىنىدىغانلىقىنى بىلىپ، ئۇلارنىڭ خراجەتلىرىنى سېخىيلىق بىلەن قىلىشقا باشلىدىم. مەن یەنە بۇ هەدىسنى چىرایلىق یېزىپ، هەمىنىمغا سىلىپ قویدۇم. هەر قېتىم بالا ـ چاقىلىرىمغا بىر نەرسە سېتىۋېلىش ئۈچۈن هەمىنىمنى ئالغىنىمدا شۇ هەدىسنى كۆرۈپ، ساۋابقا ئېرىشىدىغانلىقىمنى ئەسلەپ تېخىمۇ خۇشاللىق بىلەن چىقىم قىلىدىغان بولدۇم.

[51] سۈنەن دارىمي، 2706 ـ هەدىس.

هۇرۇن بالىلارغا ئىش ئۆگىتىش ئۇسۇلى

بەش ياشقا كىرگەن ناھايىتى كەپسىز بىر ئوغلۇم بار ئىدى. ھەمشە نەرسە ـ كېرەكلەرنى رەتلەپ قويسام، بۇزۇپ ـ چېچىپ، قالايمىقان قىلۋېتەتتى. قالايمىقان قەغەز تاشلاپ، ئاياغلارنى ئۇياق ـ بۇياققا ئېتىپ، ئويۇنچۇقلىرىنى تەرەپ ـ تەرەپكە چېچىپ ئاران دېگەندە تازىلىغان ئۆيىمزنى ئوڭتەي ـ توڭتەي قىلۋېتەتتى.

ئوغلۇمغا كۆپ نەسىھەت قىلدىم، قورقۇتۇپ، جازالاپمۇ باقتىم. لېكىن بۇ ئۇسۇللارنىڭ ھېچقايسىسى ئەسقاتمىدى. ئۇ نەرسە ـ كېرەكلەرنى قانچە قالايمىقان قىلالىسا، ئۆزىچە شۇنچە خۇشاللىناتتى.

بىر كۈنى توساتتىن كاللامغا بىر ئوي كەلدى ـ دە، ئوغلۇمغا:

ـ ئوغلۇم! ئىككىمىز ئۆيدىكى قالايمىقانچىلىقنى بىللە رەتلەپ، تازىلىۋەتسەك قانداق دەيسەن؟ ئەڭ كۆپ ئىش قىلغۇچىغا مۇكاپات بېرىلىدۇ، ـ دېدىم.

بۇ تەكلىپ ئوغلۇمغا بەكمۇ ياقتى. ئوغلۇمنىڭ مۇكاپاتقا ئېرىشىشى ئۈچۈن كۆپرەك پۇرسەت يارىتىپ بەردىم. ئىشلار شۇ تەرىقىدە داۋاملىشىپ، ئاردىن ئىككى ئاي ئۆتتى. ئۇ ماڭا بارا ـ بارا ئائىلە تازىلىق ئىشلىرىدا ئۆزلۈكىدىن يارداملىشىدىغان، ھەتتا ئۇكىلىرىنىڭ ئۆيلەرگە قالايمىقان نەرسىلەرنى تاشلىشىغا يول قويمايدىغان بولدى.

باللىرىم باشقىلارنى دوراپ بىر نەرسە ئېلىپ بېرىسەن دەپ تۇرۇۋالغاندا قانداق قىلىشىم كېرەك؟

بىرەر دوستۇمنىڭ ئايىغ، ئىشتان ـ كۆڭلەك، سومكا دېگەندەك يېڭى سېتىۋالغان نەرسىلىرىنى كۆرسەملا دادامغا شۇنىڭ ئوخشىشىنى ئېلىپ بېرىڭ دەپ تۇرۇۋالاتتىم. بۇنداق چاغلاردا دادام ماڭا:

ـ ئەگەر پالاننىڭكىگە ئوخشاش نەرسە ئېلىپ بېرىڭ دېسەڭ، ھەرگىز ئېلىپ بەرمەيمەن. ئۆزۈڭ ياقتۇرغان نەرسىلەرنى ئېلىپ بېرىڭ دېسەڭ، قولۇمدىن كېلىشىچە ئېلىپ بېرىشكە تىرىشىمەن. چۈنكى، مەن سېنىڭ باشقىلار بىلەن بەسلىشىپ ياكى ھەسەت قىلىپ بىر نەرسە سېتىۋېلىشىڭنى خالىمايمەن، ـ دەيتتى.

دادامنىڭ ھېكمەت بىلەن تەربىيەلىشى ئارقىلىق باشقىلارنىڭ قولىدىكى نەرسىلەرگە ھەسەت قىلمايدىغان، قانائەتچان چوڭ بولدۇم.

باشقىلاردىكى نېمەتنى كۆرگەندە...

دادام بىلەن ئىككىمىز يول يۈرۈۋېتىپ ئېسىل ماشىنا ياكى ھەشەمەتلىك ئۆيلەرنى كۆرگىنىمىزدە:

ـ ئەي ئاللاھىم! بۇنىڭ ئىگىسىگە ۋە بىزگىمۇ بەرىكەت ئاتا قىلغىن! ـ دەيتتۇق.

بۇ دۇئا بىزنىڭ قەلبىمىزدىكى ھەسەت ئوتىنى ئۆچۈرۈپ، قانائەتچانلىق بېغىشلايتتى.

بارنى يەيمز، يوققا هەۋەس قىلمايمز

مەن ئانامدىن چۈشلۈك ياكى كەچلىك تاماقلاردا نېمە يەيدىغانلىقىمنى سورىسامىلا، ئانام داۋاملىق بىرلا جاۋاب بېرەتتى:

ـ بارنى يەيمز، يوققا هەۋەس قىلمايمز، ئاللاهقا شۈكرى قىلىمز.

ئانامنىڭ چەكسىز قانائەتچانلىقى ۋە مەمنۇنىيىتىنى ئىپادىلەيدىغان بۇ سۆزلەر مېنىڭ قەلبىمدىن چوڭقۇر ئورۇن ئالغان ئىدى.

ئوغلۇمدا نېمىشقا تۈيۈقسىز ئۆزگىرىش بولىدۇ؟

تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ ئىككىنچى يىللىقىدا ئوقۇۋاتقان ئوغلۇم تۈيۈقسىز خۇسۇسىي مەكتەپكە يۆتكىلىشنى قارار قىلدى. مۇناسىۋەتلىك رەسمىيەتلەرنى ئۆتەپ، ئۇدۇللا قوبۇل قىلىندى.

ئارىدىن بىر ئاي ئۆتكەندە ئوغلۇمدا بىر قىسىم ئۆزگىرىشلەر بولۇۋاتقانلىقىنى ھېس قىلدىم. ئۇ بىزنىڭ ماشىنىمىزنى، يېمەك ـ ئىچمەكلىرىمىزنى، كىيىم ـ كېچەكلىرىنى، ھەتتا تۇرمۇشىمىزدىكى ھەممە نەرسىنى مەنسىتمەيدىغان بولۇۋالدى. مەكتەپتە چوڭ يەپ، چوڭ ئىچىدىغان، قالايمىقان پۇل خەجلەيدىغان ناچار ئادەتلەرنى پەيدا قىلىشقا باشلىدى. مەن بۇ ئۆزگىرىشلەردىن ھەيران قېلىپ، ئايالىم بىلەن ئەتراپلىق ئويلىنىش ئارقىلىق بۇ ئىشنىڭ بىردىنبىر سەۋەبى ئۇنىڭ مەكتىپىدىكى زەردار ئائىلىسىدىن كەلگەن ساۋاقداشلىرى ئىكەنلىكىنى پەملىدۇق.

خۇسۇسىي مەكتەپتە ئوقۇۋاتقان بالىلارنىڭ كۆپىنچىسىنىڭ ئاتا ـ ئانىسى باي كىشىلەر بولۇپ، ئوغلۇم ئۇلارنىڭ بايىشات تۇرمۇشلىرىدىن سەلبىي تەسىر ئېلىپ، ئۆزىنى ناھايىتى بەختسىزدەك ھېس قىلىدىغان بولۇۋالغان ئىدى. ئۇ ئىلگىرى ئوقۇغان مەكتەپلەردە ئۆزىنى ناھايىتى خۇشال ـ خۇرام، بەختلىك ھېس قىلاتتى. ئۇ چاغلاردا ئۇنىڭ ساۋاقداشلىرى ئاددىي ـ سادىدا، دىندار، قانائەتچان بالىلار ئىدى. مەن دەرھال ئوغلۇمنى بۇرۇنقى مەكتىپىگە يۆتكىۋەتتىم. ئارىدىن ئۇزۇن ئۆتمەيلا ئوغلۇمنىڭ ئەھۋالىدا يەنە ياخشىلىنىش كۆرۈلدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام نېمىدېگەن توغرا ئېيتقان ـ ھە: «دۇنيالىق ئىشتا ئۆزۈڭلاردىن تۆۋەندىكىلەرگە قاراڭلار، يۇقىرىدىكىلەرگە قارىماڭلار. ئاخىرەتلىك ئىشلاردا ئۆزۈڭلاردىن يۇقىرىدىكىلەرگە قاراڭلار، تۆۋەندىكىلەرگە قارىماڭلار!»[52].

[52] سەھىھ مۇسلىم، 2963 ـ ھەدىس.

سەئىد ئىبنى مۇسەييەبنىڭ قىزىنىڭ تويى

كىشىلەر ئادەتتە ئۆزىدىن باي، يۇقىرى قاتلامدىكى كىشىلەر ئارىسىدا ياشىغاندا كۆپىنچە شۇلارنىڭ تەسىرىگە ئۇچرايدۇ، بارا ـ بارا دىنىي جەھەتتىن چېكىنىپ كېتىدۇ.

سەئىد ئىبنى مۇسەييەبنىڭ قىزىنىڭ توي ھېكايىسى بۇنىڭ ئەڭ ياخشى مىسالى بولالايدۇ:

سەئىد ئىبنى مۇسەييەب مەشھۇر تابىئىنلاردىن بولۇپ، ئۆز دەۋرىدىكى يەتتە داڭلىق فىقھىشۇناسنىڭ بىرى ئىدى. ئۇ ئەتىۋارلىق قىزىنى ئىلىم ئاشىقى بولغان نامرات بىر يىگىتكە نىكاھلاپ قويغان ئىدى.

بۇ ھەقىقىي يۈز بەرگەن، تەسىرلىك بىر ۋەقە. ھازىرمۇ ئاتىلار مۇشۇنداق قىلالىغان بولسا ئىدى، ئۆيلەردە بىرەر بەختسىز قىز، شەھەرلەردە بىرەر پاسىق يىگىت قالمىغان بولاتتى.

مىلادىيە 7 ـ ئەسىرنىڭ مەلۇم بىر كۈنى. كىشىلەر خەلىپىنىڭ ئەلچىسىنى يەنە خەلىپە ئابدۇلمەلىكنىڭ ئالاھىدە ۋەكىلىنىڭ مەپىسىنى ساقلاۋاتاتتى. خەلىپىنىڭ ئەلچىسى مەخپىي بىر ۋەزىپە بىلەن كەلگەن ئىدى. كىشىلەر ھەرخىل پەرەزلەرنى قىلىشۋاتاتتى. مەپە شەھەرگە يېتىپ كەلدى. خەلىپىنىڭ ئەلچىسى مەپىدىن چۈشۈپ ئۇدۇل مەسچىتكە كىردى. ئۇ چاغلاردا مەسچىت بەيئەت ئېلىش، ئەمىرلەرنى كۈتۈۋېلىش، ئەلچىلەر ئۇچرىشىشى، قازىلىق، دەرس ئۆگىتىش قاتارلىق پۈتۈن چوڭ ئىشلار بېجىرىلىدىغان ئورگان ئىدى.

ئەلچى سەئىدنىڭ دەرس ھالقىسىغا كېلىپ توختىدى. ئۇنىڭغا مۆمىنلەرنىڭ ئەمىرىنىڭ سالامنى يەتكۈزگەندىن كېيىن مۇسۇلمانلارنىڭ ۋەلىئەھدىسى ۋەلىد ئۈچۈن قىزىنى سوراپ كەلگەنلىكىنى ئېيتتى. كىشىلەر سەئىدكە كەلگەن بۇ ئامەت ۋە شەرەپكە ھەۋەس قىلىپ، ئۇنىڭغا دۇنيا ئالدىنى قىلدى، دېيىشەتتى.

چۈنكى، ئۇنىڭ قىزى ئەمدى مۇسۇلمانلارنىڭ ۋەلىئەھدىسىنىڭ، مۆمىنلەرنىڭ كەلگۈسى ئەمىرىنىڭ، جۈملىدىن پۈتۈن ئىسلام ئەللىرىنىڭ خوجىسىنىڭ رەپىقىسى بولۇش ئالدىدا تۇراتتى. شۇڭا ئۇلار سەئىدنىڭ خۇشاللىقتىن كۈلۈمسىرىشىنى، بۇ ئامەتتىن گۈلقەقەلىرى ئېچىلىپ كېتىشىنى كۈتۈشكەن ئىدى. لېكىن سەئىدنىڭ مىزانى كىشىلەرنىڭ مىزانىغا ئوخشىمايتتى، ئۇنىڭ مىزانى شەرىئەت مىزانى ئىدى. كىشىلەر پۇل ـ مال، يۈز ـ ئابرۇيىنى قوغلاشسا، سەئىد قىزى ئۈچۈن بەختلىك تۇرمۇش، ئەخلاق ۋە دىيانەت، پاكلىق ۋە پەزىلەت تىلەيتتى.

... ئايال كىشى ئۈچۈن دىيانەتلىك، گۈزەل ئەخلاقلىق بىر كەمبەغەل ئەر مۆمىنلەرنىڭ ئەمىرىنىڭ ئوغلىدىنمۇ ياخشى ئىدى. چۈنكى، بۇ كەمبەغەل ئەر يالغۇز شۇ ئايالنىڭلا بولىدۇ. ئاۋۇ ئەرگە بولسا باشقا خوتۇنلار، دېدەكلەر، سەن بىلىدىغان ۋە بىلمەيدىغان نەچچىسى شېرىك بولىدۇ. سېنىڭ ئۆزۈڭنى ياخشى كۆرىدىغان، قىلغان ياخشىلىقىڭنى بىلىدىغان، ئەمرىڭگە بويسۇنىدىغان ئىخلاسمەن بىر قۇلۇڭ بولسا، ئۇنى مەلۇم بىر ئامانەتنى پالان كىشىگە ئاپىرىپ بەر دەپ ئەۋەتسەڭ، ئۇ سەن تاپشۇرغان ئامانەتنى باشقا بىرىگە بېرىپ قويسا، ئۇنىڭدىن رازى بولامسەن؟

ئەي ئاتا بولغۇچى! سەنمۇ دەل مۇشۇ ئامانەتچىگە ئوخشايسەن. سەن ئاللاھنىڭ قۇلى، قىزىڭ ساڭا ئامانەتتۇر. ئاللاھ سېنى قىزىڭنى يۇرۇش ـ تۇرۇشى ۋە ماڭغان يولىدا ئۆزۈڭگە ئوخشايدىغان، دىيانىتى ۋە ئەخلاقى سېنى مەمنۇن قىلىدىغان كىشىگە بېرىشكە بۇيرۇدى. ناۋادا سەن بۇنى رەت قىلىپ، بايلىقنى قوغلاشساڭ ياكى قىزىڭنى تاۋار مالغا ئايلاندۇرۇۋالساڭ، رەببىڭنى نارازى قىلغان ھەم قىزىڭغا زىيان سالغان بولسەن. قىز بالا دېگەن كىم ئەڭ كۆپ پۇل بەرسە شۇنىڭغا بېرىدىغان كالا ـ قويمۇ؟ تويلۇقنىڭ كۆپ بولۇشىنىڭ ساڭا نېمە پايدىسى؟ تۇرمۇشى ئوڭۇشلۇق بولسىغۇ ياخشى. ئوڭۇشلۇق بولمىسىچۇ؟ مۇبادا ئوڭۇشلۇق بولماي قالسا، قىز بولغۇچى ھەرقانچە كۆپ مال ـ دۇنياغا ئېرىشسىمۇ قىلچە پايدىسى بولمايدۇ...

سەئىد قىسقىغىنا ۋاقىت ئىچىدە مۇشۇلارنى ئويلاپ ئۈلگۈردى. ئەلچى ئۇنىڭ جاۋابىنى كۈتۈپ تۇراتتى. ئەلچىمۇ، باشقىلارمۇ ئۇنىڭ ماقۇللۇق

بىلدۇرىدىغانلىقىدىن قىلچە شەكلەنمەيتتى.

سەئىد كۈتۈلمىگەندە قىزىنى مۆمىنلەرنىڭ ئەمرىگە بېرىشنى رەت قىلدى. ھەممەيلەن ھەيرانلىققا چۆمدى.

ئارىدىن بىرقانچە كۈن ئۆتتى. ئۇنىڭ ئەبۇ ۋەدائە ئىسىملىك، دىيانىتى كۈچلۈك، ئەخلاقى ياخشى بىر شاگىرتى بار ئىدى. بۇ شاگىرتى بىرنەچچە كۈن دەرسكە كېلەلمىگەن ئىدى. بىر كۈنى ئۇ كەلدى. سەئىد ئۇنىڭدىن نېمىشقا كېلەلمىگەنلىكىنى سورىۋىدى، ئۇ:

ـ ئايالىم ئاغرىپ قېلىپ، ھالىدىن خەۋەر ئالدىم. ئاندىن قازا قىلىۋىدى، دەپنە قىلىۋېتىپ كەلدىم، ـ دېدى. سەئىد:

ـ باشقا بىرى بىلەن ئۆيلەندىڭمۇ؟ ـ دەپ سوردى. ئۇ:

ـ ماڭا كىممۇ قىز بېرەر؟ چۈنكى، مېنىڭ تۆت دىرھەمدىن باشقا پۇلۇم يوق. كىممۇ ماڭا تۆت دىرھەمگە قىز بەرسۇن؟ ـ دېۋىدى:

ـ مانا مەن بېرىمەن، ـ دېدى سەئىد ئىككىلەنمەيلا.

ئەبۇ ۋەدائە سەئىدنىڭ گېپىنى ئاڭلاپ ھاڭ ـ تاڭ قالدى، قۇلىقىغا ئىشىنەلمەي، نېمە دېيىشنى بىلەلمىدى. ئۇ ئۆزىنى چۈش كۆرۈۋاتقاندەك ھېس قىلىۋاتاتتى. سەئىد شۇ چاغدىلا گۇۋاھچىلارنى چاقىرىپ، نىكاھ ئوقۇدى. نىكاھتىن كېيىن ئەبۇ ۋەدائە يالغۇز ئۆيىگە قايتتى. ئۇ تېخىچە ھوشىغا كېلەلمەيۋاتاتتى. (ئىپتارلىق ئۈچۈن) كەچلىك تامىقىنى ئالدىغا ئەكەلدى. ئۇنىڭ كەچلىك تامىقى بىر تال نان ۋە ياغ ئىدى. ئۇشتۇمتۇت ئىشىك چېكىلدى. ئەبۇ ۋەدائە:

ـ كىم؟ ـ دېۋىدى، بىرى:

ـ سەئىد، ـ دېدى.

ئەبۇ ۋەدائە مۇنداق دەيدۇ: «كۆڭلۈمگە دۇنيادىكى ھەممە سەئىدلەر كەلدى ـ يۇ، سەئىد ئىبنى مۇسەييەب كەلمىدى. چۈنكى، ئۇ 40 يىلدىن بېرى ئۆيى بىلەن مەسچىت ئارىلىقىدا يۈرىدىغان ئادەم ئىدى».

ئەبۇ ۋەدائە ئىشىكنى ئېچىۋىدى، سەئىد ئۇنىڭغا:

ـ ئاللاھنىڭ مېنى سېنىڭ يالغۇزلۇقۇڭدىن جاۋابكارلىققا تارتىشىدىن قورقتۇم. سېنىڭ خوتۇنۇڭنى ئېلىپ كەلدىم، ـ دېدى ۋە قىزىنى زىبۇزىننەتسىز، توي مۇراسىمسىز، تۇرغان تۇرقىدا ئۇنىڭ ئۆيىگە ئېلىپ كىردى. ئەبۇ ۋەدائە:

ـ ئاللاھ سىلىگە رەھمەت قىلسۇن! مەن پۇل تېپىپ، مەھرى ھەققىنى تەييار قىلغۇچە ساقلاپ تۇرغان بولسىلىرى! ـ دېۋىدى، سەئىد:

ـ يېنىڭدا تۆت دىرھەم بارلىقىنى ئېيتمىغانمىدىڭ؟! (شۇ يېتەرلىك)، ـ دېدى.

ئەبۇ ۋەدائە مۇنداق دەيدۇ: مەن ئايالىمنىڭ ئەڭ گۈزەل ھەم مۇكەممەللىكىنى كۆردۇم. ئەتىگىنى سىرتقا ماڭماقچى بولۇپ تۇرۇۋۇدىم، ئۇ:

ـ نەگە؟ ـ دېدى. مەن:

ـ دادىڭزنىڭ ئىلىم ھالقىسىغا، ـ دېۋىدىم، ئۇ:

ـ ئولتۇرۇڭ! مەن سىزگە سەئىدنىڭ ئىلمىنى ئۆگىتىپ قويىمەن، ـ دېدى. قارىسام، ئۇ بىر مۇھەددىس ئالىم ئىكەن. شۇنىڭدىن تارتىپ بىرەر مەسىلىنى بىلەلمەي قالسام، ئۇنىڭغا مۇراجىئەت قىلىدىغان بولدۇم[53].

[53] شەيخ ئەلى تەنتاۋىينىڭ: «رجال من التاريخ» نامىلىق كىتابىدىن قاراخانىي تەرجىمە قىلغان سەئىد ئىبنى مۇسەييەب قىسىسىدىن پايدىلىنىلدى.

تەتللىك پىلان

مېنىڭ ئۇچ ئوغلۇم بار ئىدى. ئۇلار ئوتتۇرا ۋە تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپلەردە ئوقۇيتتى. هەر قېتىملىق يازلىق تەتىلدە مەن بالىلىرىمغا يېڭى بىرەر نەرسە ئۆگىتىشنى تاشلىماي كېلىۋاتىمەن. بۇ يىلقى يازلىق تەتىلدىمۇ ئۇلارنىڭ فوۋېرفوينت سىستېمىسىنى ئۆگىنىشى ئۈچۈن كۇرسقا قاتناشتۇردۇم ۋە ياخشى ئۆگەنگەنلەرنىڭ مۇكاپاتلىنىدىغانلىقىنى ئېيتتىم. ئۇلار هەممىسى مۇكاپات ئېلىش ئۈچۈن ئۆزئارا بەسلىشىپ ناهايىتى ياخشى ئۆگىنىپ، ئىمتىهاندا يۇقىرى نومۇرغا ئېرىشىپتۇ. دەرسىنى تاماملىغاندىن كېيىن مەن ئۇلارغا ئالاهىدە مۇكاپات بېرىپ، بۇنىڭدىن كېيىن تېخىمۇ ياخشى نەتىجىلەرنى قولغا كەلتۈرۈشى ئۈچۈن تىلەكداشلىق بىلدۈردۇم.

هۇرۇن بولماڭ!

پۈتۈن ئىمتىھانلار ئاخىرلاشقان كۈنى ئانام مېنى قانغۇچە ئوينىغىلى قويۇپ، ئەتىسىدىن باشلاپلا:

ـ قىزىم! ئۆيدە ئولتۇرۇپ، ھەدىلىرىڭىزگە ئوخشاش قاچا ـ قۇچىلارنى يۇيۇۋېتىڭ! پولنى سۈرتۈڭ ياكى سىرتلارغا چىقىپ ئىش ئىزدەڭ، بىكار يۈرمەڭ! ـ دەيتتى.

مېنىڭمۇ ئىش قىلماي ئولتۇرۇۋېلىشقا يۈزۈم چىدىمىدى ـ دە، ئاددىي بولسىمۇ ئىش تېپىپ، يازلىق تەتىل مەزگىلىنى ناھايىتى ئەھمىيەتلىك ئۆتكۈزدۈم ۋە ئۆزۈمنى چېنىقتۇردۇم.

ئوغلۇم نېمشقا شېھىتلىكنى ئارزۇ قىلدۇ؟

مەن ئۆزۈمنىڭ ھامىلىدار بولغانلىقىمنى بىلگەن ۋاقتىمدا، بالام ئوغۇل تۇغۇلسا ئۇنىڭ سالاھىددىن ئەييۇبىيغا[54] ئوخشاش مەشھۇر قوماندان بولۇشنى ئارزۇ قىلىپ ئىسمىنى سالاھىددىن قويۇشنى قارار قىلغان ئىدىم. بەختىمگە يارىشا ئوغۇل تۇغدۇم. ئېمىتكەن ۋە ئۇخلاتقان چاغلىرىمدا ئۇنىڭغا پەلەستىن ۋە مەسچىتى ئەقسانىڭ ئالاقىدار شېئىرلارنى ئوقۇپ بېرەتتىم. ئوغلۇم ياتىدىغان كارىۋاتنىڭ بېشىغا مەسچىتى ئەقسانىڭ چوڭايتىلغان سۈرىتىنى ئېسىپ قويدۇم. ئۇ ئازراق چوڭ بولغاندا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تارىخىنى، بولۇپمۇ ھاياتىدا ئېلىپ بارغان جەڭلىرىنى ۋە ساھابىلەرنىڭ جەڭگىۋارلىقى ھەققىدىكى قىسسەلىرىنى سۆزلەپ بېرەتتىم.

مىسىردا كەڭ كۆلەملىك نامايىش باشلانغاندا ئۇمۇ دادىسى بىلەن بىرگە چىقمەن دەپ تۇرۇۋالدى. بۇ چاغدا ئۇ ئەمدىلا يەتتە ياشقا كىرگەن ئىدى. ئۇ گەرچە كىچىك بولسىمۇ، يولدىشىم ئۇنىڭ تەلىپىنى يەردە قويماي، بىرگە ئېلىپ يولغا چىقتى.

ئوغلۇم بۇ جەريانىدا چوپچوڭ يىگىتلەرگىمۇ ئېغىر كېلىدىغان جاپا ـ مۇشەققەتلەرگە بەرداشلىق بېرىپ ئۆزىنى چېنىقتۇردى. ئۇ تا ھازىرغىچە ئاللاھقا دۇئا قىلىپ، ھەق يولىدا جەڭگىۋارلىق بىلەن شېھىت بولۇشنى ئارزۇ قىلىپ كېلىۋاتىدۇ.

[54] سالاھىددىن ئەييۇبىي ھىجرىيە 532 ـ يىلى، (مىلادىيە 1138 ـ يىلى ھازىرقى ئىراقنىڭ تىكرىت شەھىرىدە بىر كۇرد ئائىلىسىدە دۇنياغا كەلگەن. ئۇ مىسىر ۋە شامدىكى ئەييۇبىيلەر دۆلىتىنىڭ قۇرغۇچىسى، ئەلمەلىكۇننىاسىر (ئاللاھنىڭ دىنىغا يارەدەم بەرگۈچى پادىشاھ) سالاھىددىن ئەبۇلمۇزەففەر يۇسۇف ئىبنى نەجمۇددىن ئەييۇب ئىبنى شازي ئىبنى مەرۋان بولۇپ، ئۇستا چەۋەندار، باتۇر قەھرىمان ۋە ئىنسانىيەت تارىخىدىكى ئەڭ كاتتا قوماندانلارنىڭ بىرىدۇر.

تەلهە بالىلىرىغا نېمىشقا پەيغەمبەرلەرنىڭ ئىسىملىرىنى قويغان؟

تەلهە ئىبنى ئۇبەيدۇللاھ بالىلىرىغا پەيغەمبەرلەرنىڭ ئىسىملىرىنى قويغان ئىكەن. زۇبەير ئىبنى ئەۋۋام بولسا بالىلىرىنى ئابدۇللاھ، جەئفەر، ئۇبەيدە، خالىد، ئۇرۋە، مۇسئەب، ئاسىم، ھەمزە دېگەندەك شېھىتلەرنىڭ ئىسمى بىلەن ئاتاپتۇ. بىر كۈنى تەلهە زۇبەيرگە:

ـ سەن مېنىڭ بالىلىرىمنىڭ ئىسىملىرىدىن ھەيرانلىق ھېس قىلمىدىڭمۇ؟ مەن بالىلىرىمغا پەيغەمبەرلەرنىڭ ئىسىملىرىنى قويدۇم. ئەمما سەن بالىلىرىڭغا شېھىتلەرنىڭ ئىسىملىرىنى قويۇپسەن، ـ دەپتۇ.

ـ مەن بالىلىرىمنىڭ شېھىتلەردىن بولۇشىنى ئۈمىد قىلالايمەن. ئەمما سەن بالىلىرىڭنىڭ پەيغەمبەرلەردىن بولۇشىنى ئۈمىد قىلالمايسەن، ـ دەپ جاۋاب بېرىپتۇ زۇبەير.

ئەمەلىيەتتە، تەلهەمۇ بالىلىرىنىڭ پەيغەمبەر بولالمايدىغانلىقىنى بىلىسمۇ، بالىلىرىنىڭ پەيغەمبەرلەرگە ئوخشاش گۈزەل ئەخلاقلىق بولۇشىنى ئارزۇ قىلغان ھەمدە پەيغەمبەرلەرگە بولغان چەكسىز مۇھەببىتى تۈپەيلىدىن ئەنە شۇنداق ئىسملارنى قويغان ئىدى.

ئاللاھ ئۈچۈن ئاتالغان قىز

قۇرئان كەرىمنىڭ ئال ئىمران سۈرىسىدە تىلغا ئېلىنغان ئىمراننىڭ ئايالى ئاللاھقا ئۆزىگە بىر ئوغۇل پەرزەنت ئاتا قىلىشنى تىلەپ دۇئا قىپتۇ. دۇئاسى ئىجابەت بولۇپ، ھامىلدار بولغاندا قورسىقىدىكى بالىنى بەيتۇلمەقدىسنىڭ خىزمىتىگە ئاتىۋېتىپتۇ.

بۇ ھەقتە ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۆز ۋاقتىدا ئىمراننىڭ ئايالى ئېيتتى: پەرۋەردىگارىم! قورسىقىمدىكى پەرزەنتىمنى (دۇنيا ئىشلىرىدىن) ئازاد قىلىنغان ھالدا چوقۇم سېنىڭ خىزمىتىڭگە ئاتىدىم، (بۇ نەزرەمنى) قوبۇل قىلغىن، سەن ھەقىقەتەن (دۇئايىمنى) ئاڭلاپ تۇرغۇچىسەن، (نىيىتىمنى) بىلىپ تۇرغۇچىسەن. ئۇ قىز تۇغقان ۋاقتىدا: ئى پەرۋەردىگارىم! قىز تۇغدۇم، دېدى. ئۇنىڭ نېمە تۇغقانلىقىنى ئاللاھ ئوبدان بىلىدۇ. (ئۇ تەلەپ قىلغان) ئوغۇل (ئاتا قىلىنغان) قىزغا ئوخشاش ئەمەس (بەلكى بۇ قىز ئارتۇقتۇر). (ئىمراننىڭ ئايالى ئېيتتىكى): مەن ئۇنى مەريەم دەپ ئاتىدىم. ھەقىقەتەن مەن ئۇنىڭ ئۈچۈن ۋە ئۇنىڭ ئەۋلادلىرى ئۈچۈن ساڭا سىغىنىپ قوغلاندى شەيتاندىن پاناھ تىلەيمەن﴾[55].

قائىدە بويىچە، بەيتۇلمەقدىسنىڭ خىزمىتى ئۈچۈن قىزلار قوبۇل قىلىنمايدىكەن. شۇڭا ئىمراننىڭ ئايالى يەڭگىنىدە بالىسىنىڭ قىز ئىكەنلىكىنى بىلىپ كۆڭلى ئىنتايىن يېرىم بوپتۇ. ئۇ شۇنداقتىمۇ ئىلگىرى نەزرە قىلغىنى بويىچە، قىزىنى «مەريەم» دەپ ئاتاپتۇ. مەريەم ئىبرانىي تىلىدا «ئاللاھنىڭ خىزمەتكارى» دېگەن مەنىدە ئىكەن. ئاللاھ بۇ ئايالنىڭ ئىخلاسىنى قوبۇل قىپتۇ. مەريەم ناھايىتى ياخشى، ئەخلاقلىق ئۆسۈپ يېتىلىپتۇ. ئۇنىڭ نەسىلىدىن ئىيسا ئەلەيھىسسالام دۇنياغا كەپتۇ. ئاللاھ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۇنى پەرۋەردىگارى ئەڭ ياخشى رەۋىشتە

[55] ئال ئىمران سۈرىسى، 34ـ35 ـ ئايەت.

قوبۇل قىلدى، ئۇنى ئوبدان ئۆستۈردى، ئۇنىڭغا زەكەريانى كېپىل قىلدى (يەنى ئۇنىڭ خىزمىتىنى قىلىشقا زەكەريانى ئورۇنلاشتۇردى). زەكەريا ھەر قېتىم ئىبادەتگاھىغا ئۇنى كۆرگىلى كىرسە، ئۇنىڭ يېنىدا بىرەر يېمەكلىك ئۇچرىتاتتى. ئۇ: ئى مەريەم! بۇ ساڭا قەيەردىن كەلدى؟ دەيتتى. مەريەم: ئۇ ئاللاھ تەرىپىدىن كەلدى، دەيتتى. ئاللاھ ھەققەتەن خالىغان ئادەمگە (جاپا ـ مۇشەققەتسىزلا) ھېسابسىز رىزىق بېرىدۇ﴾[56].

[56] ئال ئىمران سۈرىسى، 36 ـ ئايەت.

يالغانچىلىققا ئادەتلىنىپ قالغان ئوغلىڭىزنى قانداق جازالايسىز؟

ئون ياشقا كىرگەن ئوغلۇم تولا يالغان سۆزلەيدىغان بولۇۋالدى. مەن بۇ ھەقتە كۆپ ئويلىنىش ئارقىلىق ئاخىر مۇنداق بىر ئامال تاپتىم:

مېھمانخانا ئۆيىمىزنىڭ تېمىنىڭ ئوتتۇرىغا چوڭ بىر دوسكا ئېسىپ، ئۇنىڭغا چىرايلىق قىزىل گۈلنىڭ رەسىمنى سىزىپ، ئاستىغا: «راستچىل ئوغلۇمنى مۇبارەكلەيمەن» دەپ چوڭ خەتلىك قىلىپ چىرايلىق يېزىپ قويدۇم. ئائىلىمىزدىكىلەر، ھەتتا سىرتتىن كىرگەن مېھمانلارمۇ بۇ خەتنى كۆرۈپ ئوغلۇمنى ماختايدىغان بولدى. بۇ ئىشنىڭ ئوغلۇمنىڭ يالغانچىلىقنى تاشلىشىغا ناھايىتى چوڭ تۈرتكىسى بولدى.

* * *

دادام ناھايىتى تەدبىرلىك ئادەم ئىدى. پات ـ پات باشقىلارغا مەندىن پەخىرلىنىپ:

ـ مېنىڭ ئوغلۇم قەتئىي يالغان ئېيتمايدۇ، ـ دەپ قوياتتى.

ئەمەلىيەتتە مەن يالغان ئېيتاتتىم. دادام مېنىڭ يالغان ئېيتىدىغانلىقىمنى بىلسىمۇ، «مېنىڭ ئوغلۇم قەتئىي يالغان ئېيتمايدۇ» دېيىش ئارقىلىق ماڭا تولۇق ئىشىنىدىغانلىقىنى بىلدۈرۈۋاتاتتى. مەنمۇ دادامنىڭ ماڭا بولغان ئىشەنچىسىنى يەردە قويماسلىق ئۈچۈن يالغان ئېيتماسلىققا تىرىشىپ، ئاستا ـ ئاستا راستچىللىققا ئادەتلەندىم.

خاتالىق ساندۇقى

بىز بەش قېرىنداش ئىدۇق. قايسىبىرىمىز ياخشى ئىش قىلساق، دادام ئۇنى دەرھال مۇكاپاتلايتتى. ئەمما خاتالىق ئۆتكۈزگەنلەرنى جازالاشقا ئالدىرمايتتى. ئۇ بىزگە دائىم:

ـ مەن سىلەر ئۆتكۈزگەن خاتالىقلارنى خاتىرىلەپ ساندۇقۇمغا سېلىپ قويۇپ، ۋاقتى كەلگەندە ئېچىپ تەكشۈرىمەن. شۇڭا مەن خاتالىقىڭلارنى كۆرۈپ سىلەرنى جازالاشتىن بۇرۇن تۈزىتىۋالساڭلار ياكى بىرەر ياخشى ئىش بىلەن ئۇنىڭ ئورنىنى تولدۇرۇۋالساڭلار، سىلەرنى كەچۈرۈۋېتىمەن، ـ دەيتتى.

ناۋادا قېرىنداشلىرىم قايتا ـ قايتا خاتالىق ئۆتكۈزۈۋېرىپ، خاتالىقلىرىنى تۈزىتىش ئۈچۈن ياخشى ئىشلارنى قىلمىسا، دادام مۇناسىپ بىر كۈنى ساندۇقنى ئېچىپ تەكشۈرۈپ چىققاندىن كېيىن ئادىللىق بىلەن جازا بېرەتتى.

باللىرىڭىزنىڭ ھېسلىرىغا ھۆرمەت قىلىڭ!

ئوغلۇم يەسلىدە ئوقۇۋاتقان مەزگىللەردە ناھايىتى ئويۇنخۇمار، كەپسىز ئىدى. بىر كۈنى يەسلىدىن قايتىپ كەلگەندە ئۇنىڭدىن:

ـ بۈگۈن تاپشۇرۇقۇڭ بارمۇ؟ ـ دەپ سوردىم.

ئۇ كىتابنىڭ مۇئەللىمنىڭ يېنىدا ئۇنتۇلۇپ قالغانلىقىنى ئېيتتى. مەنمۇ ئۇنىڭ گېپىگە ئىشىنىپ ئارتۇق گەپ قىلمىدىم. ئەمما ئۆي تازىلاۋېتىپ ئۇنىڭ كىتابنىڭ ئىشكاپنىڭ كەينىدە تۇرغانلىقىنى كۆرۈپ قالدىم. ئەسلىدە ئۇ تاپشۇرۇقتىن قېچىپ كىتابنى تىقىپ قويغان ئىكەن.

قانداق قىلىشىم كېرەك؟

مەن كىتابنى چاندۇرمايلا سومكىسىغا سېلىپ قويۇپ، بىرئازدىن كېيىن:

ـ ئوغلۇم! كىتابىڭ راستىنلا يېنىڭدا يوقمۇ؟ ـ دېدىم.

ئۇ سەل دۇدۇقلىغان ھالدا:

ـ ھەئە، ـ دەپ جاۋاب بەردى. مەن:

ـ ئوغلۇم! بېرى كەل، بىللە قاراپ باقايلى! مۇئەللىم كىتابىڭنى سومكاڭغا سېلىپ قويغان بولۇشى مۇمكىن، ـ دېدىم.

ئوغلۇم سومكىسىنى ئېچىپ، كىتابنىڭ سومكىسىدا تۇرغانلىقىنى كۆرۈپ ھەيران قالدى. مەن ئۇنىڭغا چاندۇرمايلا كۈلۈپ قويۇپ مۇنداق دېدىم:

ـ ساڭا دېمىدىممۇ؟ بەلكىم سەن ئۇنتۇپ قالغان بولۇشۇڭ مۇمكىن ياكى ئوقۇتقۇچىڭ ساڭا دېمەيلا سومكاڭغا سېلىپ قويغان بولۇشى مۇمكىن.

شۇنىڭ بىلەن ئوغلۇم تاپشۇرۇقلىرىنى ئۇن ـ تىنسىز ئىشلەشكە باشلىدى. مەنمۇ بۇ ئىشنى ئوغلۇمنىڭ يۈزىگە سېلىپ، ئۇنى خىجىل قىلمىدىم. شۇنىڭدىن كېيىن ئوغلۇم مەكتەپتە ناھايىتى ياخشى ئوقۇدى. تولۇقسىز

ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ بىرىنچى يىللىقىغا چىققاندا مەن ئۇنىڭ كىچىك ۋاقتىدىكى هېلىقى ئىشىنى ئېيتىپ بەرگەن ئىدىم. ئۇ مېنىڭ شۇ ۋاقتتىكى قوللانغان تەدبىرىمگە ئاپىرىن ئېيتتى.

يەتمىش كەچۈرۈم، ئوتتۇز جازا قائىدىسى

دادام ناھايىتى تەمكىن ھەم تەدبىرلىك ئادەم ئىدى. ئاچچىقىنى ئىچىگە سىغدۇرالمايدىغان بەزى دادىلارغا قارىغاندا بىزنى تەربىيەلەشتە ھەققەتەن ئۇنۇملۇك ئۇسۇل قوللانغان دېيىشكە بولاتتى. مەنمۇ چوڭ بولۇپ ئۆيلۈك ـ ئوچاقلىق كېيىن ئاللاھ ماڭا بىرقانچە پەرزەنت ئاتا قىلدى. ئەمما مەن دادامغا ئوخشاش ئېغىر بېسىق، تەمكىن بولالمىدىم. ناھايىتى ئاچچىقىم يامان، چۈس مىجەز ئىدىم. بالىلىرىم خاتالىق ئۆتكۈزگەندە قوپاللىق بىلەن جازالايتتىم. جازالىغانسېرى ئۇلارنىڭ خاتالىقلىرى تېخىمۇ كۆپەيىپ كېتەتتى.

بىر كۈنى دادامنى يوقلاپ بېرىپ، ئۇنىڭدىن بۇ ھەقتە مەسلىھەت سوريدىم. دادام تەبەسسۇم قىلىپ تۇرۇپ:

ـ ئوغلۇم! بۇنىڭ چارىسى 70 كەچۈرۈم، 30 جازا قائىدىسىدۇر، ـ دېدى.

ـ دادا! بۇ نېمە گەپ؟ ـ دەپ سوريدىم مەن قىزىقىپ. دادام ئەستايىدىللىق بىلەن چۈشەندۈرۈپ مۇنداق دېدى:

ـ بالىلىرىڭ خاتالىق ئۆتكۈزگەندە يۈزدە يەتمىش پىرسەنتىنى كەچۈرۈپ، ئوتتۇز پىرسەنتىگە جازا بەرگىن. بالىلارنىڭ خاتالىقلىرى كۆپىنچە ئىبادەت، ئەخلاق ۋە نامازقاتارلىقلاردا بولىدۇ. ئۇلارنى تەربىيەلەشتە ئېغىر ـ بېسىق، سىلىق ـ سىپايە بول. بالىلىرىڭغا مېھىر ـ مۇھەببىتىڭنى بەر! شۇنداق قىلغاندىلا ئۇلارنى ياخشى تەربىيەلەپ كېتەلەيسەن.

بىر كىشى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا كىرىپ:

ـ ئى ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرى! مېنىڭ بىر خىزمەتكارىم بار، باشقىلارغا يامانلىق قىلىدۇ. شۇڭا ئۇنى ئۇرسام بولامدۇ؟ ـ دەپ سورىغاندا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا جاۋابەن:

ـ «ئۇنى ھەر كۈنى 70 قېتىم كەچۈرگىن!» ـ دېگەن ئىكەن.

نېمشقا بوۋىلار نەۋرىلىرىگە ئامراق كېلىدۇ؟

بەزىلەر بوۋىلارنىڭ نەۋرىلىرىگە بولغان ئامراقلىقىدىن ھەيران قالىدۇ. ئۇلارنىڭ نەۋرىلىرىگە ھەددىدىن زىيادە ئامراقلىقىنى ئەقلىگە سىغدۇرالمايدۇ. ئەمەلىيەتتە، ئىنسانلارنىڭ قەلبىدە ئاتا ـ ئانىسىغا مۇھەببەت بولۇشى تۇغما تەبىئەتتۇر. بالا چوڭ بولغانسېرى ئاستا ـ ئاستا قېرىنداشلىرىنى ياخشى كۆرىدىغان بولىدۇ. يەنە ئازراق چوڭ بولسا ئەتراپىدا دوستلىرى پەيدا بولۇشقا باشلايدۇ. بۇ چاغدا ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدىن دوستلۇق مۇھەببىتى ئۇرغۇپ چىقىدۇ. ئۇ قۇرامىغا يېتىپ ئۆيلەنگەندە بولسا مۇھەببىتى ئايالىغا يۆتكىلىدۇ. ناۋادا ئاللاھ ئۇنىڭغا پەرزەنت ئاتا قىلسا، پەرزەنت مۇھەببىتى ئۇنىڭ قەلبىدىن چوڭقۇر ئورۇن ئالىدۇ. پەرزەنتلىرى چوڭ بولۇپ ئۆيلەنگەندىن كېيىن بۇ مۇھەببەت نەۋرىلىرىگە يۆتكىلىدۇ. ئىنسان ئەنە شۇنداق مۇھەببەتلەر ئىچىدە دۇنيادىن ئايرىلىدۇ.

تۆۋەندە بىز بوۋىلارنىڭ نەۋرىلىرىگە بولغان مېھىر ـ مۇھەببەت ئىپادىلىرىدىن بىرقانچە كۆرۈنۈشنى ھۇزۇرۇڭلارغا سۇنۇپ ئۆتىمىز:

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئانىسى ۋاپات بولغاندا بوۋىسى ئابدۇلمۇتتەلىب ئۇنى ھىمايىسىگە ئالدى ۋە ئۇنىڭغا ئۆز بالىلىرىدىن بەكرەك كۆيۈمچانلىق كۆرسەتتى. ئابدۇلمۇتتەلىب ئۇنى ئۆزىگە ناھايىتى يېقىن تۇتاتتى، ھەر دائىم يېنىدىن ئايرىمايتتى، ئۇخلىسا بىللە ئۇخلايتتى، تاماق يېگەندە يېنىدا ئولتۇرغۇزۇپ بىللە يەيتتى. ئابدۇلمۇتتەلىبنىڭ كەبىنىڭ سايىسىغا سېلىنغان بىر كۆرپىسى بار ئىدى. بالىلىرى ئۇنى ھۆرمەتلەپ كۆرپىنىڭ ئۈستىدە ئولتۇرۇشتىن ئەيمىنىپ ئەتراپىدا ئولتۇراتتى.

ئەمما پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بالىلىق چاغلىرىدا ئابدۇلمۇتتەلىبنىڭ كۆرپىسىدە بىمالال ئولتۇرۇپ قوپاتتى. بىر قېتىم ئابدۇلمۇتتەلىبنىڭ بالىلىرى ئۇنى كۆرپىدىن قوپۇرۇۋەتمەكچى بولغاندا ئابدۇلمۇتتەلىب ئۇلارغا:

ـ ئۇنى ئولتۇرغىلى قويۇڭلار! بۇ ئوغلۇم كەلگۈسىدە كاتتا ئادەم بولىدۇ، ـ دېگىنچە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى كۆرپىسىدە ئولتۇرغۇزۇپ، دۇلىسىنى سىلاپ قويىتتى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئابدۇلمۇتتەلىب ئۆلۈپ كەتكەنگە قەدەر ئالتە ياشتىن سەككىز ياشقىچە بولغان ئىككى يىلنى ئەنە شۇنداق مېھىر ـ مۇھەببەت ئىچىدە ئۆتكۈزدى. ئابدۇلمۇتتەلىب ۋاپاتى يېقىنلاشقاندا ئوغلى ئەبۇ تالىبنى چاقىرىپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئۆمۈر بويى كۆڭۈل بۆلۈپ، ياخشى قاراشقا ۋەسىيەت قىلىپ بۇ دۇنيادىن ئايرىلدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بوۋىسىدىن ئەنە شۇنداق مېھىر ـ مۇھەببەتلەرنى كۆرگەنگە ئوخشاش، ھەسەن بىلەن ھۇسەيندىن ئىبارەت ئىككى نەۋرىسىگە ھەقىقەتەن چوڭقۇر مېھرىنى بەرگەن ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلار ھەققىدە مۇنداق دەيتتى: «ھەسەن ۋە ھۇسەين مېنىڭ دۇنيادىكى ئىككى رەيھان گۈلۈمدۇر»[57].

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام نەۋرىلىرىنى كۆرۈپ كېلىش ئۈچۈن پاتىمەنىڭ ئۆيىگە ئالاھىدە زىيارەتكە باراتتى. ئۇ پاتىمەنىڭ ھويلىسىغا كىرىپلا:

ـ قېنى مېنىڭ ئوماقلىرىم؟ قېنى مېنىڭ قوزىلىرىم؟ ـ دەپ توۋلايتتى. پاتىمە بالىلىرىغا پاكىز كىيىملەرنى كىيدۈرۈپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا ئېلىپ چىقاتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارنىڭ چىقىشىنى تەقەززالىق بىلەن كۈتۈپ، ئۇلار چىققان ھامان غولچىنى كەرگىنچە قۇچاقلاپ، سۆيۈپ مۇنداق دەيتتى:

ـ «ئى ئاللاھ! مەن بۇ ئوغلۇمنى ياخشى كۆرىمەن، سەنمۇ ئۇنى ياخشى كۆرگىن ۋە ئۇنى ياخشى كۆرگەنلەرنىمۇ ياخشى كۆرگىن!»[58].

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بەزىدە نەۋرىلىرىنى بوينىغا مىنگەشتۈرۈۋېلىپ، ئۇلارنى نۇۋەت بىلەن سۆيۈپ قويغاندىن كېيىن:

ـ «كىمكى بۇ ئىككىسىنى دوست تۇتسا، مېنى دوست تۇتقان بولىدۇ.

[57] مۇسنەد ئەھمەد، 5568 ـ ۋە 3267 ـ ھەدىس.

[58] سەھىھ مۇسلىم، 56 ـ ھەدىس.

كىمكى بۇ ئىككىسىنى دۇشمەن تۇتسا، مېنى دۇشمەن تۇتقان بولىدۇ» ـ دەيتتى[59].

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەنە تۆگىگە مىنگەندە نەۋرىلىرىنىمۇ مىندۇرۇۋالاتتى، ئۇلارنى مەسچىتكە ئېلىپ چىقىپ، نامازغا ئوقۇيتتى، ئۇلار بىلەن ئوينىشاتتى. قىسقىسى، ئۇلارغا ناھايىتى مېھرىبانلىق قىلاتتى.

شەددات ئىبنى ھاد مۇنداق دەيدۇ:

بىر كۈنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كەچلىك نامازلىرىنىڭ بىرىدە ھەسەن ياكى ھۈسەيننىڭ بىرىنى كۆتۈرۈپ يېنىمىزغا چىقتى. ئۇنى يەرگە قويۇپ، «ئاللاھۇ ئەكبەر» دەپ نامازغا باشلىدى. نامازدا بەك ئۇزۇن سەجدە قىلدى. مەن بېشىمنى ئازراق كۆتۈرۈپ قارىغان ئىدىم، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ نەۋرىسى ئۇنىڭ ئۇچىسىغا مىنۋالغان ئىكەن. مەن يەنە سەجدىگە باش قويدۇم. نامازغا ئوقۇلۇپ بولغاندىن كېيىن كىشىلەر:

ـ ئى ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرى! ناھايىتى ئۇزۇن سەجدە قىلدىلا. بىز سىلىگە بىرەر ئىش بولغانمىدۇ ياكى ۋەھىي كەلگەنمىدۇ دەپ ئويلاپ قالدۇق، ـ دېگەن ئىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام:

ـ ھېچ ئىش بولمىدى. لېكىن ئوغلۇم ئۈستۈمگە مىنۋالغان ئىدى. مەن ئۇنى ئازراق ئەركىلەپ، ئويۇنىغا قېنىپ بولغۇچە ئۈستۈمدىن ئالدىراپ چۈشۈرۈۋېتىشنى خالىمىدىم[60].

ئابدۇلمۇتتەلىبنىڭ قىزى زەينەپ ۋاپات بولغاندىن كېيىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭ قىزى ئۇممۇ ئەيمەننى بېقىۋالدى. ئۇممۇ ئەيمەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىللىق مۇھەببىتىدىن بەھرىمەن بولدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭ بىلەن ئوينىشاتتى، نامازغا ئوقۇسا مۇرىسىگە ئېلىۋالاتتى.

ئىمام بۇخارىي ۋە ئىمام مۇسلىم ئەبۇ قەتادە ئەنسارىيدىن ھەدىس رىۋايەت قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: «پېشىن ياكى ئەسىر نامازلىرىدا بىز پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى كۈتۈپ ئولتۇراتتۇق. بىلال ئەزان ئوقۇپ مۇسۇلمانلارنى نامازغا

[59] مۇسنەد ئەھمەد، 1359 ـ ھەدىس.

[60] ئالبانىي: «سەھىھى نەسائىي»، 1140 ـ ھەدىس.

چاقىرغاندىن كېيىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەسچىتكە ئۇممۇ ئەيمەننى بوينىغا مىنگەشتۇرۇپ چىقاتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام نامازنى شۇ پېتىلا باشلاپ كېتەتتى. بىزمۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئەگىشىپ تەكبىر ئېيتاتتۇق»[61].

ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا نەجاشىي ھەدىيە قىلغان زىبۇزىننەت بۇيۇملىرى يېتىپ كەلدى. ئۇنىڭ ئىچىدە ئالتۇن ئۈزۈكمۇ بار ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۈزۈكنى ئېلىپ، ئۇممۇ ئەيمەننى چاقىردى ـ دە: «بۇنى سەن تاقىغىن!» دەپ بېرىۋەتتى.

بۇگۈنكى كۈندىمۇ بوۋىلارنىڭ نەۋرىلىرىگە بولغان چەكسىز مېھىر ـ مۇھەببەتلىرى تەسۋىرلەنگەن نۇرغۇن ئەمەلىي ھېكايىلەر بار بولۇپ، تۆۋەندە بىز ئۇلاردىن بىرىنى مىسال سۈپىتىدە سۆزلەپ ئۆتىمىز:

مەلۇم بىر ئانا مۇنداق دەيدۇ: تۇغۇپ ياتقان چېغىمدا ئانام مېنى ئۆيىگە ئاپىرىپ ناھايىتى ياخشى كۈتۈۋالدى. بىر ھەپتىدىن كېيىن قىزىم ئىككىمىز ئېغىر كېسەل بولۇپ قالدۇق. دادام كەچ سائەت توققۇز بولغاندا بىزگە دورا ئېلىش ئۈچۈن سىرتقا چىقماقچى بولدى. سىرتتا يامغۇر يېغىۋاتقان بولۇپ، ھاۋا ناھايىتى سوغۇق، ئۇنىڭ ئۈستىگە كېچە بەكمۇ قاراڭغۇ ئىدى. مەن دادامغا ئىچ ئاغرىتىپ:

ـ دادا! بۇ كېچىدە قانداقمۇ يول يۈرەرسىز؟ ـ دېگەن ئىدىم. دادام ئىككىلەنمەيلا:

ـ نەۋرەم ئىككىگلار ئۈچۈن بۇ قانچىلىك ئىشتى؟ ـ دېدى.

دادام يېقىن ئەتراپتىكى ھەممە دورىخانىلارغا بارغان بولسىمۇ، پۈتۈن دورىخانىلار تاقالغان ئىكەن. شۇنىڭ بىلەن تاڭ ئاتقۇچە دورىخانا ئىزدەپ خېلى ئۇزاق يەرلەرگىچە بېرىپتۇ. شۇنداق كېتىۋاتقاندا بامدات نامىزىغا مېڭىۋاتقان بىرەيلەن مەلۇم بىر دورىگەرنىڭ ئادرىسىنى ئېيتىپ بېرىپتۇ. دادام مەزكۇر دورىگەرنى ئىزدەپ تېپىپ، دورا ئالغاندىن كېيىن بامدات نامىزىنى ئوقۇپ كىيىملىرى چىلىق ـ چىلىق ھۆل، دىر ـ دىر تىترىگەن ھالدا ئۆيگە كەلدى.

[61] سۈنەن ئەبى داۋۇد، 920 ـ ھەدىس.

دادامنـڭ بـز ئۇچـۇن چەككـەن بـۇ جاپاسـنى مەڭگـۇ ئۇنتۇمايمـەن. مـەن قىزىـم چـوڭ بولغانـدا ئۇنىڭغـا بىزنـڭ هايـات قىلىشـىمىز ئۈچـۈن بوۋىسـىنىڭ هىلىقـى كىچىـدە قانچىلىـك جاپـا تارتقانلىقىنـى سۆزلەپ بەرگـەن ئىدىـم. قىزىـم بۇنىڭدىـن ناهايىتـى تەسـىرلەندى ۋە مەندىـن بـۇ هىكايىنـى پـات ـ پـات ئىيتىـپ بىرىشـىمنى ئۆتۈنىدىغـان بولـدى. بـۇ هىكايـە قىزىمنـڭ بوۋىسـىغا بولغـان مۇهەببىتىنـڭ تىخمـۇ كۈچىيىشـىگە زور تۈرتكـە بولغـان ئىـدى.

بالىڭىزنى رەنجىتىپ قويىسڭىز قانداق كەچۈرۈم سورايسىز؟

بىر كۈنى مەلۇم بىر خاتالىق ئۆتكۈزۈپ قويغانلىقىم ئۈچۈن دادام مېنى توختىماي تىللاپ كەتتى. مەن ئۇن ـ تىنسىز يەرگە قاراپ ئولتۇردۇم. دادامنىڭ تاپا ـ تەنىلىرى بېسىققاندىن كېيىن ناھايىتى پەرىشان ھالدا ھۇجرامغا كىرىپ كەتتىم. دادام ماڭا سەل شەپقەتسىزلىك قىلغانلىقىنى ھېس قىلغان بولسا كېرەك، ئۇزۇن ئۆتمەي ھۇجرامغا كىرىپ، مېنى باغرىغا بېسىپ، پېشانەمگە سۆيۈپ قويغاندىن كېيىن مەندىن كەچۈرۈم سوردى. مەن ھازىر 33 ياشقا كىرگەن بولساممۇ، دادامنىڭ 20 يىل ئالدىدىكى ئاشۇ سۆيگۈسى ھېلىمۇ ئېسىمدىن چىقمايدۇ.

* * *

بالىلىق چاغلىرىمدا مەن ھامامنىڭ ئۆيىدىن ئازراق پۇل ئوغرىلاپ قويدۇم. دادام بۇ ئىشنى بىلىپ قېلىپ، مېنى قاتتىق ئۇرۇپ كەتتى. مەن ھۇجرامغا كىرىپ بەدەنلىرىمگە قاراپ، دادامنىڭ بۇنچىۋالا شەپقەتسىزلىكىگە ئىشىنەلمەيلا قالدىم.

خۇپتەن نامىزىدىن كېيىن ھەممەيلەن ئۇيقۇغا كەتتى، ئەمما مەن ھەرقانچە ئۇخلاشقا ئۇرۇنغان بولساممۇ، كۆزۈمگە قەتئىي ئۇيقۇ كىرمىدى.

شۇ ئەسنادا دادام ئىشىكنى قىيا ئېچىپ ھۇجرامغا كىردى. مەن ئۇخلىغان بولۇپ كۆزۈمنى چىڭ يۇمۇپ يېتىۋالدىم. ئۇ ماڭا سىنچىلاپ بىر قۇر قاراپ چىققاندىن كېيىن بەدەنلىرىمنى سىلاپ يىغلاپ تاشلىدى.

مەن شۇ چاغدا دادامنىڭ ئەسلىدە مېنى ھەقىقىي ياخشى كۆرىدىغانلىقىنى ھېس قىلدىم. دادامنىڭ كۆز ياشلىرى مەڭزىمگە سىرغىپ چۈشتى. مەن ئويغانغان بولۇپ كۆزۈمنى ئاچتىم. دادام پېشانەمگە سۆيۈپ تۇرۇپ مۇنداق دېدى:

ـ ئوغلۇم! مەن ئۆزۈمنى كەچۈرەلمەيمەن. سېنى ئۇرغاندىن كېيىن كۆڭلۈم

بەكمۇ يېرىم. كۆزلىرىمدىن ھېچ ياش توختىمىدى. مەن سېنى ئىنتايىن ياخشى كۆرىمەن. ئەمما سېنىڭ پۈتۈن خەلقى ئالەم يامان كۆرىدىغان ئوغرىلىقتىن ئىبارەت بۇ جىنايەتكە كۆنۈپ قېلىپ، دۇنيا ـ ئاخىرەتلىك بەختىڭنى ۋەيران قىلىۋېتىشىڭدىن ئەنسىرەپ ئىختىيارسىز قول تەگكۈزۈپ سالدىم. مېنى كەچۈر، ئوغلۇم! بۇنىڭدىن كېيىن ئۇنداق قىلمىغىن!

ئۇ شۇنداق دېگىنىچە ماڭا تاتلىق ـ تۇرۇم دېگەندەك نەرسىلەرنى بېرىپ، ئالدىراپ چىقىپ كەتتى.

تاياق زەربىسىدىن بەدەنلىرىم ئېچىشىپ ئاغرىپ كەتكەن بولسىمۇ، دادامنىڭ ماڭا بەرگەن سۆيگۈسىدىن يەنىلا ئۆزۈمنى خۇشال ھېس قىلدىم ۋە شۇنىڭدىن كېيىن ھەرگىز ئوغرىلىق قىلماسلىققا بەل باغلىدىم.

* * *

بىر كۈنى ئوغلۇمنىڭ مەلۇم خاتالىقى تۈپەيلىدىن ئۆزۈمنى تۇتالماي قاتتىق ئۇرۇپ سالدىم. لېكىن ئۇزاق ئۆتمەي خاتا قىلغانلىقىمنى ھېس قىلىپ، ئۇنىڭ بىلەن يارىشىۋالماقچى بولدۇم. ئەمما بۇنىڭ ئۈچۈن مۇۋاپىق پەيت تاللىشىم كېرەك ئىدى.

شۇ كۈنى كەچتە مەن ئوغلۇمنىڭ ياتقان بولسىمۇ، تېخى ئۇخلىمىغان پەيتنى پۇرسەت بىلدىم ـ دە، يېنىغا كىرىپ، كارىۋىتىنىڭ بېشىدا ئولتۇرۇپ قۇلىقىغا پىچىرلىدىم:

ـ قەدىرلىك ئوغلۇم! سېنى نەقەدەر ياخشى كۆرىدىغانلىقىمنى بىلسەڭ كاشكى! مەن ئەسلىدە سېنىڭ ئۈچۈن جېنىمنى پىدا قىلىشقا رازى. ھەر دائىم سېنىڭ مەنپەئىتىڭنى كۆزلەيمەن. ئەمما سەن مېنى چۈشەنمىدىڭ. شۇڭا ساڭا قوپاللىق قىلىپ سالدىم، ئوغلۇم! مېنى كەچۈرگىن!

مەن ئوغلۇمنىڭ پېشانىسىگە يەڭگىلغىنە سۆيۈپ قويدۇم ـ دە، ئارقامغا بۇرۇلۇپلا چىقىپ كەتتىم. ئەتىسى ئوغلۇم ئانىسىغا مۇنداق دەپتۇ:

ـ مەن دادامنى خاتا چۈشەنگەن ئىكەنمەن. ئۇنىڭ ئاخشامقى مۇئامىلىسىدىن ئۆزۈمنى خۇددى ئاسماندا پەرۋاز قىلىۋاتقان قۇشتەك خۇشال ھېس قىلدىم.

دادامنىڭ ماڭا قىلغان ئۇنتۇلماس ئۇچ ئىشى

دادامنىڭ ماڭا قىلغان ئۇچ ئىشى ھېلىمۇ ئېسىمدىن چىقمايدۇ:

بىرىنچىسى، دادام مېنىڭ قولۇمنى تۇتۇپ، ناھايىتى سەۋرچانلىق بىلەن ماڭا خەت يېزىشنى ئۆگىتىپ قويغان ئىدى.

ئىككىنچىسى، دادام ھەر ۋاقىت قولۇمنى تۇتۇپ، مېھرى بىلەن تىرىشقىنى ئېلىپ قوياتتى ۋە ماڭا تىرىشچانلىقنىڭ ئاستىدىكى كىرلارنىڭ ناھايىتى زىيانلىق ئىكەنلىكىنى ئەسكەرتىپ تۇراتتى.

ئۇچىنچىسى، ئۇ دائىم ماڭا ئەتىگەنلىك ناشتىنىڭ ئىنتايىن مۇھىملىقىنى ئەسكەرتىپ، ئۆيدىن چىقىشتىن بۇرۇن چوقۇم ناشتا قىلۋېلىشنى تاپىلايتتى.

ئەتىگەنلىك سۆيگۈ، چۈشتىكى دۇئا، كەچتىكى ئىللىق قۇچاق

بىر كۈنى مەن مەلۇم بىر لېكسىيەگە قاتنىشىپ قالدىم. ئارىدىكى مۇناسىپ پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ سەھنىدىكى ئۇستازلارغا:

ـ بالىلارنىڭ كەيپىياتىنى ياخشىلايدىغان ئەڭ ياخشى ئامال قايسى؟ ـ دەپ سوئال تاشلىدىم.

ئارىدىن پېشقەدەم بىر ئۇستاز جاۋاب بېرىپ مۇنداق دېدى:

ـ ئەتىگەندە ئىشقا ماڭغاندا بالىلىرىڭىزنى سۆيۈپ قويۇش، ئەسىر نامىزىدىن كېيىن ئۇلارغا دۇئا قىلىش، ئۇخلاشتىن بۇرۇن ئۇلارنى باغرىڭىزغا بېسىش. مانا مۇشۇلار بالىلارنىڭ كەيپىياتىنى ياخشىلايدىغان ئەڭ ياخشى ئىشلاردۇر.

بالىلار تەربىيەسىدە ھېكايىنىڭ رولى

بالىلارنى ھېكايە ئارقىلىق تەربىيەلەش ئۇسۇلى تارىختىن بېرى نۇرغۇنلىغان ئاتا ـ ئانىلار قوللىنىپ كەلگەن ياخشى ئادەتلەردىن بىرىدۇر. بالىلار ئادەتتە ھېكايە ئاڭلاشقا، ئۆزى ياخشى كۆرگەن ھېكايىلەرنى دوستلىرىغا ئېيتىپ بېرىشكە ئامراق. ھېكايە ئۇلارنىڭ ھېس ـ تۇيغۇسى، ئىش ـ ھەرىكىتى ۋە ئەخلاقىغا ئالاھىدە تەسىر كۆرسىتىدۇ، تەپەككۇر ئىقتىدارىنى ئاشۇرۇپ، ئەقىل ـ پاراسەتلىك قىلىپ يېتىشتۇرىدۇ.

تۆۋەندە بىز بەزى بالىلارنىڭ بۇ ھەقتىكى تەسىراتلىرىنى ئاڭلاپ باقايلى:

ئانام چېقىمچىلىقنى بەكمۇ يامان كۆرەتتى. ئۇ ماڭا بۇ ھەقتە ناھايىتى تەسىرلىك ھېكايىلەرنى ئېيتىپ بېرەتتى. بىر قېتىم ئېيتىپ بەرگەن مۇنۇ ھېكايە ھېلىمۇ ئېسىمدىن چىقمايدۇ:

بۇرۇنقى زاماندا بىر پادىشاھ ئۆتكەن ئىكەن. ئۇ زىندانغا تاشلانغان ئۈچ كىشىنى دېگىزغا تاشلىۋېتىشكە يارلىق چۈشۈرۈپتۇ. ئەمما كېيىن قارارنى ئۆزگەرتىپ، ئۇلاردىن ئىككىسىنى ئەپۇ قىلىپ، پەقەت جىنايىتى ئەڭ ئېغىر بولغان بىرىنلا دېگىزغا تاشلاتقۇزۇش قارارىغا كەپتۇ ـ دە، ئۇلارنى ھۇزۇرىغا چاقىرىپ، جىنايىتىنى قايتا سۈرۈشتە قىپتۇ. بىرىنچىسى:

ـ مەن ئوغرىلىق قىلغان ئىدىم، ئەمما ھازىر قاتتىق پۇشايمان قىلدىم. زىنداندىن چىققاندا ئوغرىلىغان نەرسىلەرنى ئىگىسىگە قايتۇرۇپ بېرىمەن. بۇنىڭدىن كېيىن ھەرگىز ئوغرىلىق قىلمايمەن، ـ دەپتۇ.

پادىشاھ ئۇنى كەچۈرۈم قىپتۇ. ئىككىنچىسى:

ـ مېنىڭ قەرزىم بار ئىدى. قەرزىمنى ھازىرغىچە تۆلىيەلمىگەن ئىدىم. قەرز ئىگىلىرى ئەرز قىلىپ مېنى زىندانغا تاشلاتقۇزدى. ۋەدە بېرىمەنكى، تىرىشىپ ئىشلەپ، قەرزلىرىمنىڭ ھەممىسىنى پاك ـ پاكىز تۆگىتىمەن، ـ دەپتۇ.

پادىشاھ ئۇنىمۇ ئەپۇ قىپتۇ. ئۇچىنچىسى:

مەن گەپ توشۇپ، چېقىمچىلىق قىلىپ كىشىلەر ئارىسىغا زىددىيەت ئۇرۇقى چاچاتتىم، ـ دەپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان پادىشاھ دەرغەزەپ بولۇپ:

ـ بۇنىڭ جىنايىتى ھەممىدىن ئېغىركەن. بوينىغا تاش باغلاپ، دەرھال دېڭىزغا تاشلۇۋېتىڭلار! ـ دەپتۇ.

ئانام ئېيتىپ بەرگەن بۇ ھېكايە ماڭا چېقىمچىلىقنىڭ نەقەدەر ئېغىر جىنايەت ئىكەنلىكىنى دائىم ئەسلىتىپ تۇراتتى. شۇنىڭ بىلەن مەن كىشىلەر ئارىسىدا گەپ توشۇشنىڭ نەقەدەر ئېغىر جىنايەت ئىكەنلىكىنى ھېس قىلىپ، بۇنداق ناچار قىلمىشقا قەتئىي يېقىن يولىمىدىم.

* * *

ئانام ناھايىتى راستچىل ئايال ئىدى. بىر كۈنى بىزگە:

ـ بالىلىرىم! بەزىدە يالغانچىلىق سىلەرنى ۋاقتىلىق قۇتقۇزۇپ قېلىشى مۇمكىن. ئەمما راستچىللىق مەڭگۈلۈك قۇتقۇزىدۇ، يۈزۈڭلارنى يورۇق قىلىدۇ، سىلەرگە بەخت ـ ئامەت ئېلىپ كېلىدۇ، ـ دەپ نەسىھەت قىلغاندىن كېيىن، مۇنۇ ھېكايىنى ئېيتىپ بەردى:

قەدىمكى زامانىدا مەلۇم بىر ئەلدە ئىنتايىن زالىم بىر پادىشاھ ئۆتكەن ئىكەن. ئۇنىڭ لەشكەرلىرىمۇ پادىشاھقا ئوخشاشلا زالىم بولۇپ، دوپپىسىنى ئەكەل دېسە، بېشىنى ئەكېلىدىكەن.

بىر كۈنى ناھايىتى ياخشى، ئاقكۆڭۈل بىر ئادەم ئارقىسىدىن قوغلاپ كېلىۋاتقان زالىملاردىن قېچىپ، يول بويىدا سامان سېتىپ ئولتۇرغان بىر ئادەمنى كۆرۈپ ھاسىرىغان ھالدا:

ـ مېنى قۇتقۇزۇۋالغان بولسىڭىز، ـ دەپ يالۋۇرۇپتۇ. شۇنىڭ بىلەن سامانچى ئۇنى دۆۋىلەپ قويغان سامانىنىڭ ئىچىگە يوشۇرۇپ قويۇپتۇ. ئۇزۇن ئۆتمەي ئۇنى ئىزدەپ كەلگەن زالىملار يول بويىدىكى سامانچىنى كۆرۈپ، ئۇنىڭدىن:

ـ مۇنداق بىر ئادەمنى كۆردۈڭمۇ؟ ـ دەپ سوراپتۇ قاچقان كىشىنىڭ چىراي

ئىپادىلىرىنى سۈپەتلەپ.

ـ ھەئە، كۆردۇم. ئۇ سامانىنىڭ ئىچىدە، ـ دەپتۇ سامانچى پەرۋا قىلمىغان ھالدا.

ئۇلار سامانچىنىڭ ئۈستىبېشىغا قاراپ مەنىستىمگەن ھالدا:

ـ بىزنى مازاق قىلىۋاتىسەن، ـ دەپتۇ ـ دە، ئۇنىڭ يېنىدىن كېتىپ قاپتۇ. مەزكۇر ئادەم سامانىنىڭ ئارىسىدىن چىقىپ ئاچچىقلانغان ھالدا:

ـ نېمىشقا راست گەپ قىلىسەن؟ ـ دېگەن ئىكەن، سامانچى:

ـ ناۋادا ئۇلارغا يالغان ئېيتىپ: «كۆرمىدىم» دېگەن بولسام، ئۇلار چوقۇم: «سەن ئۇنى يوشۇرۇپ قويدۇڭ» دەپ سېنى ئىزدەپ تېپىۋالغان بولاتتى. ئەمەلىيەتتە مېنىڭ راست گېپىم سېنى قۇتقۇزۇپ قالدى. يالغان ئېيتقان بولسام، ھەرئىككىمىز تۈگەشكەن بولاتتۇق، ـ دەپتۇ.

ئانامنىڭ بۇ ھېكايىسى ماڭا راستچىللىقنىڭ نەقەدەر مۇھىم ۋە پايدىلىق ئىكەنلىكىنى تونۇتتى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام راستچىللىق توغرىسىدا مۇنداق دېگەن ئىكەن:

ئىبنى مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «ھەقىقەتەن راستچىللىق ياخشىلىققا باشلايدۇ، ياخشىلىق جەننەتكە باشلايدۇ. بىر ئادەم راست سۆزلەۋەرسە، ئاللاھ تائالانىڭ دەرگاھىدا راستچىل دەپ پۈتۈلىدۇ. يالغانچىلىق گۇناھقا باشلايدۇ، گۇناھ دوزاخقا باشلايدۇ. بىر ئادەم يالغانچىلىق قىلىۋەرسە، ئاللاھ تائالانىڭ دەرگاھىدا يالغانچى دەپ پۈتۈلىدۇ»[62].

[62] سەھىيھۇل بۇخارىي، 6094 ـ ھەدىس.

ئەڭ ياخشى ئۇسۇلدا نارازىلىق بىلدۈرۈشنى بىلەمسىز؟

نارازىلىق بىلدۈرۈشنىڭ ئۇسۇللىرى ھەرخىل بولۇپ، ئۇلارنىڭ بىرى قارشى تەرەپنى ياخشى كۆرىدىغان ئىسمى بىلەن چاقىرماسلىقتۇر.

ئىمام بۇخارىي رىۋايەت قىلغان بىر ھەدىستە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئايالى ئائىشەگە:

ـ سىبنىڭ مەندىن مەمنۇن بولغىنىڭنى ياكى خاپا بولۇپ قالغىنىڭنى بىلىۋالالايمەن، ـ دېگەندە، ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا:

ـ قانداق بىلدىلا؟ ئى ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرى! ـ دەپ سورىغان. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام:

ـ ئاۋادا مەندىن مەمنۇن بولساڭ، «مۇھەممەدنىڭ پەرۋەردىگارى بىلەن قەسەم» دەيسەن. ئەمما خاپا بولۇپ قالساڭ، «ئىبراھىمنىڭ پەرۋەردىگارى بىلەن قەسەم» دەيسەن، ـ دېگەن. شۇنىڭ بىلەن ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا:

ـ شۇنداق، ئى ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرى! مەن خاپا بولۇپ قالغاندا سىلىنىڭ ئىسىملىرىنى تىلغا ئالمايمەن، ـ دېگەن[63].

ئۆزئارا پاراڭنىڭ ئازىيىپ قېلىشى، بىرگە ئولتۇرۇپ ـ قوپۇشماسلىق، ئولتۇرۇشقان تەقدىردىمۇ قىزغىن پاراڭلاشماسلىق قاتارلىقلار تۇرمۇشىمىزدا كۆپ ئۇچرايدىغان خاپا بولغانلىقنى بىلدۈرۈشنىڭ ئۇسۇللىرىدىندۇر. ئۇچراشقاندا سالام قىلماسلىق بۇنىڭ ئەڭ يۇقىرى ئىپادىلىرىدىن بىرىدۇر.

شەرىئەتتە مۇسۇلمانلارنىڭ ئۆزئارا باتنىشىپ يۈرۈشىگە رۇخسەت بېرىلگەن مۇدەتتىنىڭ ئەڭ يۇقىرى چېكى ئۈچ كۈن بولۇپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: «بىر مۇسۇلماننىڭ يەنە بىر مۇسۇلمان قېرىندىشىنى

[63] سەھىيھۇل بۇخارىي، 5228ـ ھەدىس.

ئۆزئارا ئۇچراشقاندا تەتۇر قارىشىپ، ئۇچ كۈندىن ئارتۇق تاشلۇۋېتىشى ھالال ئەمەس. ئۇلاردىن بالدۇر سالام قىلغان كىشى ئەڭ ياخشى كىشىدۇر»[64].

تۆۋەندە خاپا بولۇشنىڭ ئىپادىلىرىگە ئائىت بىرقانچە تۈرمۇش ھېكايىسى بىلەن تونۇشۇپ چىقىمىز.

ئانام مەندىن خاپا بولۇپ قالسا، قېرىنداشلىرىمنى ئىشقا بۇيرۇپ مېنى ئىشتىن قالدۇرۇپ قويىاتتى.

* * *

دادام مەندىن خاپا بولۇپ قالسا، مېنى بۇرۇنقىدەك يېنىدا ئولتۇرغۇزۇپ پاراڭلاشمايتتى.

* * *

مەن ئادەتتە ئوغلۇمدىن خاپا بولۇپ قالسام، ئانچە چاندۇرۇپ كەتمەيتتىم. بىراق ئۇ چاقىرغاندىكى گەپ ـ سۆزلىرىمدىن خاپا بولغانلىقىمنى بىلۋالاتتى. مەن ئۇنىڭدىن مەمنۇن بولغاندا ئۇنى «كۆزۈمنىڭ نۇرى» دەپ چاقىراتتىم. خاپا بولۇپ قالغاندا بولسا: «بولدۇ، ھەزرەتلىرى! بولدۇ، ئەپەندىم!» دېگەندەك تەكەللۇپ سۆزلىرى بىلەن چاقىرىپ قويىاتتىم. ئوغلۇم بۇ چاغدا مېنىڭ خاپا بولۇپ قالغانلىقىمنى ھېس قىلاتتى ـ دە، يېنىمغا كېلىپ كەچۈرۈم سورايتتى.

* * *

سىرتقا چىققاندا ئانام مېنى دائىم: «ئاللاھقا ئامانەت، ئوغلۇم! ئاللاھ سېنى ئامان قىلسۇن!» دەپ ئۇزىتىپ قويىاتتى. بۇ ئانامنىڭ مەندىن مەمنۇن بولغانلىقىنى بىلدۈرەتتى. ئەمما مەندىن ئاغرىنىپ قالغاندا «ئاللاھقا ئامانەت!» دەپلا بولدى قىلاتتى. مەن بۇنىڭدىن ئانامنىڭ مەندىن خاپا بولۇپ قالغانلىقىنى ھېس قىلاتتىم ـ دە، ئۇنىڭدىن كەچۈرۈم سوراپ، رازىلىقىنى ئالاتتىم.

[64] سەھىھ مۇسلىم، 2560 ـ ھەدىس.

مېهربان ئاتا ـ ئانىلارنىڭ سەممىي سۆزلىرى

دادام دائىم ماڭا:

ـ ئوغلۇم! چوڭلار بىلەن ھەمسۆھبەت بولساڭ، ئەقىل تاپسەن، ـ دەيتتى. شۇنىڭ بىلەن مەن ئارىلىشىدىغان كىشىلەرگە دىققەت قىلىدىغان بولدۇم. چوڭلارنىڭ نىشانى ھەققەتەن چوڭ بولىدىكەن. گەپ ـ سۆزلىرى كىشىگە ئىلھام بېغىشلاپ يۇقىرىغا ئىنتىلدۇرىدىكەن. ئۇلارنىڭ سۆزلىرى مېنىڭ تۇرمۇشۇمغىمۇ ئىنتايىن زور تەسىر كۆرسەتتى. ئەمما ئۇلۇغۋار پىلانى بولمىغانلار دائىم ۋاقتىنى بىھۇدە ئۆتكۈزۈپ، ئەھمىيەتسىز ئىشلار بىلەن مەشغۇل بولىدىكەن. ناۋادا شۇنداق ئادەملەر بىلەن قويۇق مۇناسىۋەتتە بولسىڭىز، ئەقلىڭىزمۇ بارا ـ بارا كىچىكلەپ كېتىدىكەن.

دادام ھەققەتەن راست ئېيتقان ئىدى. مەن شۇنىڭدىن تارتىپ ئالىملار ۋە مۇۋەپپەقىيەت قازانغان كىشىلەر بىلەن بىرگە ئولتۇرۇپ ـ قوپتۇم، شۇلار بىلەن دوست بولۇپ، سۆھبەتلىرىدىن ئايرىلمىدىم. نەتىجىدە مەنمۇ ئىشلىرىمدا مۇۋەپپەقىيەت قازاندىم. ئىجتىمائىي ئورنۇممۇ يۇقىرى كۆتۈرۈلدى.

* * *

كىچىكلىكىمدە دادام بىزنى يىغىپ، ئائىلە ئىشلىرىنى تەپسىلىي تونۇشتۇرۇپ، تېجەشچانلىق بىلەن ئىقتىساد باشقۇرۇشنى ئۆگىتەتتى. بىزنىڭ پىكىر ۋە مەسلىھەتلىرىمىزگە ئەستايىدىللىق بىلەن قۇلاق سالاتتى. ئاخىرىدا نەسىھەت قىلىپ:

ـ مەن سىلەرنى ھالال يېگۈزۈپ چوڭ قىلدىم. شۇڭا سىلەرمۇ ھالال مېھنەت قىلىپ ياشىساڭلار، خاتىرجەم بولىمەن. شۇنداق قىلساڭلار، چوقۇم ياخشى ئادەم بولىسىلەر، ـ دەيتتى.

* * *

دادام مەلۇم بىر شىركەتنىڭ مالىيە ئىشلىرىغا مەسئۇل ئىدى. كۆپىنچە بىزگە نەسىھەت قىلىپ:

ـ ئوغلۇم! نەپسىڭنى خيانەتتىن پاك تۇتساڭ، داۋاملىق يۇزۇڭ يورۇق بولىدۇ، ـ دەيتتى.

ئاشۇ كۈنلەردە مېنىڭ تولىمۇ ئاچچىقىم يامان بولۇپ قالغان ئىدى. تۇرمۇشتىكى ئۇششاق ـ چۈششەك ئىشلارغىمۇ ئاچچىقلىناتتىم.

بۇنداق چاغلاردا دادام ماڭا نەسىھەت قىلىپ:

ـ ئوغلۇم! سىلىق ـ سىپايە بولغىن، باشقىلارغا ئىللىق مۇئامىلە قىلغىن. كونىلاردا «سىلىق سۆز تاشنى يارار» دەيدىغان گەپ بار، ـ دەيتتى.

ۋاقتىنىڭ ئۆتۈشى بىلەن مەن بۇ نەسىھەتلەرنىڭ مەنىسىنى بىلىپ يەتتىم ۋە چۈس مىجەزىمنى ئوڭشاشقا كۆپ تىرىشتىم. ئاللاھنىڭ يارىدىمى بىلەن چۈس مىجەزىممۇ ئاستا ـ ئاستا ئوڭشىلىپ كەتتى.

ئايلىق ۋەدە جەدۋىلى

ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ ئوغلى ئىسمائىل ئەلەيھىسسالام ۋەدىسىگە ۋاپا قىلىدىغان، ئىنتايىن راستچىل، سەممىي زات ئىدى. بۇ ھەقتە ئاللاھ قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دەيدۇ: ﴿(ئى پەيغەمبەر!) كىتابتا (يەنى قۇرئاندا) ئىسمائىل (نىڭ قىسسىسى) نى بايان قىلغىن. ئۇ ھەقىقەتەن ۋەدىسىدە راستچىل، ھەم رەسۇل، ھەم پەيغەمبەر ئىدى﴾[65].

ئىسمائىل ئەلەيھىسسالام كىچىكىدىنلا دادىسى ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ تەربىيەسى ئاستىدا سەممىي، راستچىل چوڭ بولغان. شۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭ گۈزەل ئەخلاقى قۇرئان كەرىمنىڭ نۇرلۇق سەھىپىلىرىدە مەڭگۈلۈك ئورۇن ئالغان.

مەن بۇ قىسسە ھەققىدە كۆپ ئويلانغاندىن كېيىن ئوغلۇمنى ئەتراپلىق كۆزەتتىم. ئۇ بۇ يىل توققۇز ياشقا كىرگەن بولۇپ، ئادەتتە كۆپ ۋەدە قىلاتتى، ئەمما كۆپىنچە ۋەدىسىدە تۇرمايتتى. مانا بۇگۈنمۇ كارتون فىلىم كۆرۈپ بولغاندىن كېيىن يۇيۇنۇش، قاراڭغۇ چۈشۈشتىن بۇرۇن ئۆيگە قايتىپ بولۇش دېگەندەك تۈرلۈك ئىشلاردا ئانىسىغا ۋەدە بەرگەن بولسىمۇ، ۋەدىسىدە تۇرمىدى.

شۇ ھامان كاللامغا بىر ئۇي كەلدى. ئايلىق ۋەدە جەدۋىلى تۈزۈپ، ئوغلۇم بىلەن شۇ بويىچە كېلىشىم تۈزۈۋالدىم.

شۇنىڭدىن بېرى ئوغلۇم ھەر قېتىم بىرەر ئىشقا ۋەدە قىلسا، ئۇنى چاقىرىپ:

ـ بۇ ۋەدىنى جەدۋەلگە يېزىپ قويايلى! ـ دەيتتىم ـ دە، دەرھال جەدۋەلگە خاتىرىلەپ قويۇاتتىم.

ئوغلۇم ۋەدىسىدە تۇرسا، توغرا بەلگىسى قويۇپ ئۇنى مۇكاپاتلايتتىم.

[65] مەريەم سۈرىسى، 54 ـ ئايەت.

ئەکسىچە ۋەدىسىگە تۇرالمىسا، خاتا بەلگىسى قوياتتىم. جەدۋەلنى ھەپتىدە بىر قېتىم تەكشۈرۈپ، ھېسابلاپ چىقاتتۇق.

يىللار ئۆتۈپ ئوغلۇم ئەقىل تاپقانسېرى ۋەدىسىدە تۇرۇشنى ئۆزىنىڭ ئادىتىگە ئايلاندۇرۇۋالدى.

HAK
HAKSEVER
بەھە قسۆیەر

سەۋرچانلىقنىڭ پايدىسى

رامىزان كۈنلىرىنىڭ بىرىدە بالىلىرىمغا كەچتە ئالاھىدە ئىپتارلىق بېرىدىغانلىقىمنى ئېيتتىم. ئۇلار مەندىن قانداق ئىپتارلىق بېرىدىغانلىقىمغا قىزىقىپ قايتا ـ قايتا سورىغان بولسىمۇ، دېگىلى ئۇنىمىدىم. يولدىشىمغىمۇ ماڭا ماسلىشىپ بالىلارنى ئاشخانىغا يېقىن كەلتۈرمەسلىكنى ئەسكەرتىپ قويۇپ، ھېچكىمگە ئۇقتۇرمايلا تاماق تەييارلاشقا كىرىشىپ كەتتىم.

شام نامىزىغا ئەزان ئوقۇلدى...

بالىلىرىم ئىپتار داستىخىنىغا ئولتۇرغاندا ھەممىسى ھەيرانلىقتىن قېتىپلا قالدى. داستىخاندا بىر ئىستاكان سۇ بىلەن رەتلىك تىزىلغان خورمىدىن باشقا ھېچ نەرسە يوق ئىدى.

ئۇلار ھەيران بولۇشۇپ:

ـ ئانا! سىز دېگەن ئالاھىدە ئىپتارلىق مۇشۇمۇ؟ ـ دېيىشتى، مەن ئۇلارغا:

ـ بالىلىرىم! مەن بۇگۈن سىلەرگە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىپتار داستىخىنىغا ئوخشاش داستىخان تەييارلىدىم. بۇگۈن بىز پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئوخشاش ئىپتار قىلىپ باقايلىچۇ! ـ دېدىم ـ دە، ئۇلارغا ئىمام بۇخارىي ۋە ئىمام مۇسلىم ئابدۇللاھ ئىبنى زۇبەيردىن رىۋايەت قىلغان بىر ھەدىسنى سۆزلەپ بەردىم.

بۇ ھەدىستە ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا ئۇنىڭغا مۇنداق دېگەن ئىكەن:

ـ ئەي ھەمشىرەمنىڭ ئوغلى! بەزىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۆيلىرىدە ئوچاققا ئوت يېقىلماي بىر ئاي ئۆتۈپ كېتەتتى.

ئابدۇللاھ ئىبنى زۇبەير مۇنداق دەيدۇ: مەن ھەيران قېلىپ:

ـ ئاچا! ئۇنداقتا، سىلەر نېمە يەپ ياشايتىڭلار؟ ـ دەپ سوردۇم. ئائىشە

رەزىيەللاھـۇ ئەنھا:

ـ خورما بىلەن سۇ، ـ دەپ جاۋاب بەردى.

باللىرىم بۇ ھەدىسنى ئاڭلاپ بىرھازا جىمجىتلىققا چۆمگەندىن كېيىن:

ـ ئانـا! چايغـۇ تەييارلىغانسـىز؟ ـ دېـدى. ئۇلارغـا چـاي ئېلىـپ كىردىـم. ئـۇلار ئۇچـۇن ۋاقـت ناھايىتـى تەسـتە ئۆتمەكتـە ئىـدى. خۇپتـەن نامىزىغـا ئـەزان ئوقۇلـدى. ئـۇلار تەراۋىـھ نامىزىغـا ئـاچ قورسـاق ھالەتتـە چىقىـپ كەتتـى. نامازدىـن قايتىـپ كەلگەنـدە داسـتىخاندا ئۆزلىـرى ياخشـى كۆرىدىغان پۇتـۇن نازۇنىمەتلەرنى كـۆرۈپ، ھەممىسـى خۇشـاللىقتىن سەكرىشـىپ كەتتـى. مـەن ئۇلارغـا نەسـىھەت قىلىـپ:

ـ باللىرىـم! سـەۋر قىلىـش كاتتـا نىمەتتـۇر. «سـەۋر قىلسـاڭ غوربىدىـن ھالـۋا پۇتـەر» دەيدىغـان گـەپ بىـكار ئېيتىلمىغـان. شـۇڭا سـەۋرچان بولسـاڭلار، چوقۇم ياخشـى نەتىجىگـە ئېرىشەلەيسـىلەر. بىـز بـۇ دۇنيـادا نەپسـىمىزنىڭ كەينىگـە كىرمـەي، ئاللاھ چەكلىگـەن ئىشـلاردىن يېنىـپ، ياخشـى ئىشـلارنى ئىزچىـل داۋاملاشتۇرسـاق، ئاللاھ بىزگـە كۇتۇلمىگـەن نىمەتلەرنـى ئاتـا قىلىـدۇ ۋە دۇنيـا ـ ئاخىرەتتـە كاتتـا مۇكاپاتلارنـى بېرىـدۇ.

بـۇ ئىشـقا ئاربىدىـن ئـون نەچچـە يىللار ئۆتكـەن بولسـىمۇ، باللارنىـڭ قەلبىـدە ئۇنتۇلغۇسـىز تەسـىرات پەيـدا قىلغـان ئىدى.

دادىمىزنىڭ هاياتىدىن بىزگە نېسىۋە يوقمۇ؟

دادام يېزا ـ ئىگىلىك ئىنژېنېرى بولۇپ، ناهايىتى ئالدىراش ئۆتەتتى. هەر كۈنى ئەتىگەندە هۆكۈمەت خىزمىتى بىلەن سىرتقا چىقىپ كەتسە، بەزىدە چۈشتىن كېيىن يېزا ئىگىلىك رايونلىرىنى كۆزدىن كەچۈرۈش ئۈچۈن كېتىپ قالاتتى. كەچ تەرەپلەردە مەھەللىمىزدە يۈز بەرگەن بىر قىسىم تالاش ـ تارتىشلارنى هەل قىلىش ئۈچۈن سورۇن تۈزۈپ ئولتۇراتتى. چۈنكى، دادام مەھەللىمىزدىكى پەم ـ پاراسەتلىك، ئەل ئېتىراپ قىلغان، بىلىملىك، پېشقەدەم كىشى ئىدى.

دادام هەر كۈنى كەچ سائەت ئون ـ ئون بىرلەردە ئۆيگە قايتىپ كېلىدىغان بولغاچقا، بىز ئۇنى كۈتۈپ ئولتۇرۇپ ئۇخلاپ قالاتتۇق. ئۇ يەنە بىز ئويغىنىپ بولغۇچە تاڭ سەھەردىلا ئىشقا كېتىپ قالاتتى. شۇنىڭ ئۈچۈن بولسا كېرەك، بىز بەش قېرىنداش بەزىدە كۈن ـ كۈنلەپ دادىمىزنى كۆرەلمەي ئۆتۈپ كېتەتتۇق.

شۇنداق قىلىپ بىز دادىمىزنىڭ مېھرىگە قانالماي ئاي ـ يىللارنى ئۆتكۈزۈۋەتتۇق. بىر كۈنى دادام تۈيۇقسىز بۇ دۇنيا بىلەن مەڭگۈلۈك خوشلاشتى. شۇ تاپتا دادامنىڭ قەبرىسىنى قۇچاقلاپ تۇرۇپ شۇنداق دېگۈم كېلىدۇ:

ـ دادا! ئەجەبا، سىزنىڭ هاياتىڭىزدىن بىزگە هېچقانداق نېسىۋە يوقمىدى؟ بىز سىزنىڭ مېھرىڭىزگە قانالمىدۇق. ئەمدى بىزدىن ۋاقتىسىز ئايرىلىپ كەتتىڭىزغۇ؟!

بۇگۈن دەرس كۈنى ئەمەس، مېھىر - مۇھەببەت كۈنى

دادام مەلۇم بىر مەكتەپتە ئوقۇتقۇچىلىق قىلاتتى. مەكتەپتە يېرىم كۈن دەرس ئۆتۈپ، چۈشتىن كېيىن يەنە ئائىلىمىزنىڭ تۇرمۇشنى قامداش ئۈچۈن تىجارەت قىلاتتى. ئۇنىڭ ئىشلىرى بەك كۆپ بولغاچقا، بىزنىڭ يۈز كۆرۈشىدىغان چاغلىرىمىز ناھايىتى ئاز ئىدى. دادام ھەر پەيشەنبە كۈنى ئىشتىن بالدۇر قايتىپ كېلىپ، بىزنى تاماق ئۈستىلىگە يىغىپ:

- بۇگۈن دەرس مۇزاكىرە قىلىش كۈنى ئەمەس، مېھىر - مۇھەببەت كۈنى، - دەيتتى.

بىز بۇ كۈندە بىر - بىرىمىزنىڭ ئەھۋالىنى سوريشاتتۇق. بىر ھەپتە جەريانىدا يۈز بەرگەن مەسىلىلەرنى ئۆزئارا مۇزاكىرە قىلىشىپ، ھەل قىلىش چارىسى ھەققىدە ئىزدىنەتتۇق. ھەممىدىن مۇھىمى، بىز بۇ جەريانىدا دادىمىزنىڭ مېھىر - مۇھەببىتىگە قېنىۋالاتتۇق. مېھىر - مۇھەببەت كۈنى بىز ئۈچۈن ناھايىتى كۆڭۈللۈك ئۆتكەچكە، ھەر قېتىم شۇ كۈننى تاقەتسىزلىك بىلەن كۈتىدىغان بولغان ئىدۇق.

دادام ماڭا هېكايە ئېيتىپ بېرىدۇ

دادام ئىنتايىن ئالدىراش ئىدى. شۇنداقتىمۇ ئۇ بىزنى ئىشىنىڭ ئالدىنقى ئورنىغا قويۇاتتى. شۇنچىۋالا ئالدىراش بولۇشىغا قارىماي بىزگە پەيغەمبەرلەرنىڭ ۋە ساھابىلەرنىڭ قىسسىلىرىنى سۆزلەپ بېرەتتى. ئۇ يەنە بىزنىڭ بۇ قىسسىلەرنى قايتا ـ قايتا ئاڭلىشىمىز ئۈچۈن ئۈنئالغۇ لېنتىسىغا ئېلىپ قويۇاتتى. بىز ئۇخلاش ئالدىدا ئۇنى تىڭشاپ، گويا دادىمىز يېنىمىزدا يېتىپ هېكايە ئېيتىپ بېرىۋاتقاندەك تۇيغۇدا بولاتتۇق. دادام هەر دائىم هېكايىسىنى مۇنداق باشلايتتى:

ـ بالىلىرىم! سىلەر مېنىڭ هاياتىمدىكى ئەڭ قەدىردانلىرىم. مەن سىلەر ئۈچۈن ياشايمەن، سىلەر بىلەن ئۆزۈمنى بەختلىك هېس قىلىمەن. بۇگۈن مەن سىلەرگە پالان هېكايىنى ئېيتىپ بېرەي دەيتتى ـ دە، چوڭقۇر ئويغا پاتقان هالدا هېكايىسىنى باشلاپ كېتەتتى.

كېيىنچە بۇ كۈنلەر بىز ئۈچۈن هاياتىمىزدىكى شېرىن ئەسلىمىلەرگە تولغان ئەڭ گۈزەل چاغلار بولۇپ قالدى.

سەپەردىكى سۆھبەت

مېنىڭ كۈنلىرىم ئادەتتە ناھايىتى ئالدىراش ئۆتىدۇ. ئۇنىڭ ئۈستىگە كۆپ سەپەرگە چىقىپ قالىمەن.

بىر كۈنى مەن ئوغلۇمنى سەپەرگە بىللە ئېلىپ چىقتىم. ئوغلۇم بۇ سەپەردە مېنىڭ ئەڭ ياخشى يارەمچىم بولدى. بېرىپ ـ كېلىش جەريانىدا ئىككىمىز كۆپ پاراڭلاشتۇق، يېقىن دوستلاردەك سىرداشتۇق. بۇنىڭ تەسىرى ئىنتايىن ياخشى بولدى. ئۆيگە قايتىپ كەلگەندە ئوغلۇم خۇشاللىقتىن ئانىسىغا:

ـ ئانا! بىز بۇ سەپەردە دادام بىلەن ناھايىتى گۈزەل كۈنلەرنى ئۆتكۈزدۇق. مەن تۇنجى قېتىم ئۆزۈمنى ئىنتايىن بەختلىك ھېس قىلىۋاتىمەن، ـ دەپتۇ.

هەر كۈنى ئېچىلغان قۇچاق

مېنىڭ ئىشلىرىم ناھايىتى كۆپ بولۇپ، قاچانلا قارىسا ئالدىراشلا يۈرىمەن. بىر كۈنى ماشىنىدا كېتىۋېتىپ رادىيودىن ھەر كۈنى بالىلارنى قۇچاقلاپ قويۇشنىڭ ئۇلارغا ئىنتايىن ياخشى تەسىرى بولىدىغانلىقىنى ئاڭلاپ قالدىم - دە، ھەر كۈنى ئەتىگەن - كەچتە بالىلىرىمنى باغرىمغا بېسىپ پېشانىسىگە سۆيۈپ قويۇشنى قارار قىلدىم.

تۈنجى كۈنى بالىلىرىمنى باغرىمغا بېسىپ سۆيۈپ قويغىنىمدا ئىلگىرى ھېس قىلىپ باقمىغان ئۆزگىچە بىر تۇيغۇنى ھېس قىلدىم. ئەسلىدە مەن ئالدىراشچىلىقتا بالىلار بىلەن ئارىمىزدىكى بۇ رىشتىنىڭ نەقەدەر شېرىنلىكىدىن مەھرۇم قالغان ئىكەنمەن. بۇ ئىش بالىلىرىمنىڭ كۆڭلىگىمۇ ئاجايىپ خۇشاللىق بېغىشلىدى.

مانا ئەمدى مەن ھەر كۈنى ئەتىگەن - كەچتە غۇلچىمنى كېرىپ، بالىلىرىمنى باغرىمغا بېسىپ پېشانىسىگە سۆيگىنىمدە بۇ نېمەتنىڭ مال - دۇنيادىنمۇ نەقەدەر قىممەتلىك ئىكەنلىكىنى ھېس قىلىۋاتىمەن.

باللىرىڭىزغىمۇ ۋاقىت ئاجرىتىڭ!

ئوغلۇم مەندىن كۆپ قېتىم مەكتىپىگە بېرىپ، ئۆزىنى يوقلاپ كېلىشىمنى تەلەپ قىلغان بولسىمۇ، ئىشلىرىم ناھايىتى ئالدىراش بولغاچقا بارالمىدىم. كۆپ قېتىم ۋەدە قىلغان بولساممۇ، ۋەدەمدە تۇرالمىدىم.

بىر كۈنى مەكتەپنىڭ يېنىدىن ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ، ئۇنى يوقلاپ كىرمەكچى بولدۇم. مەكتەپ مەيدانىدا ساۋاقداشلىرى بىلەن ئوينىۋاتقان ئوغلۇم مېنى كۆرۈپلا يۈگۈرۈپ كېلىپ، قۇچىقىمغا ئۆزىنى ئاتتى ۋە ئىنتايىن خۇشال بولغىنىچە ساۋاقداشلىرىنى چاقىرىپ، سەكرىگىنىچە مېنى كۆرسىتىپ:

بۇ مېنىڭ دادام! ئاتايەن مېنى يوقلاپ كەپتۇ، ـ دەپ كەتتى.

ئۇزۇن ئۆتمەي ئوغلۇم بىلەن خوشلىشىپ ئۆيگە قايتىپ كېتىۋېتىپ، شۇ چاغقا قەدەر ئوغلۇمنى يوقلاپ بارمىغانلىقىمغا بەكمۇ پۇشايمان قىلدىم. مەن ئەسلىدە ئۇنى ساۋاقداشلىرى ئالدىدا مەندىن پەخىرلىنىپ، خۇشال بولۇشىدىن مەھرۇم قىلغان ئىكەنمەن.

مەن شۇ چاغدىلا باللارنى مەكتەپكە يوقلاپ بېرىشنىڭ قىممىتىنى ھەققىي ھېس قىلىپ، شۇنىڭدىن كېيىن پات ـ پات مەكتەپكە بېرىپ ئوغلۇمنى يوقلاپ، ئوقۇتقۇچىلىرى بىلەن كۆرۈشۈپ، پىكىر ئالماشتۇرۇپ تۇردۇم. ئوغلۇممۇ ئۆزىنى ئىنتايىن خۇشال ھېس قىلىدىغان بولدى. ئۇنىڭ كەيپىياتىدا ناھايىتى چوڭ ئۆزگىرىشلەر بولۇپ، ئىمتىھان نەتىجىسىمۇ يىلدىن ـ يىلغا يۇقىرى كۆتۈرۈلۈشكە باشلىدى. مەن شۇنىڭدىن ئېتىبارەن مال ـ دۇنيا توپلاش ئۈچۈن ماڭىدىغان قەدىمىمنى قىسقارتىپ، ئوغلۇمنىڭ مېھرىلىك دادىسى بولۇش ئۈچۈن تىرىشتىم.

* * *

مەن تىجارەت تۈپەيلى بەكمۇ ئالدىراش يۈرەتتىم. ھەر كۈنى كەچتە ئۆيگە ناھايىتى چارچىغان ھالدا قايتاتتىم. بۇ چاغدا ئوغلۇم ئاللىقاچان تاتلىق ئۇيقۇسىغا كەتكەن بولاتتى. بىر كۈنى مەن ئادەتتىكىدىن خېلىلا بالدۇر ئۆيگە كەلدىم. مېنى كۆرگەن ئوغلۇم ئىنتايىن خۇشال بولۇپ:

ـ دادا! بۈگۈن بالدۇر قايتىپ كەلگىنىڭىزدىن بەكمۇ خۇشال بولدۇم. چۈنكى، بىز ئەمدى سىز بىلەن بىرگە ئولتۇرۇپ پاراڭلىشالايدىغان بولدۇق، ـ دېدى.

ئوغلۇمنىڭ بۇ سۆزلىرى مېنى قاتتىق خىجىل قىلدى. چۈنكى، مەن بۈگۈن بالىلىرىم بىلەن ئولتۇرۇپ پاراڭلىشىش ئۈچۈن ئەمەس، بەلكى ئۆيدە قالغان بىر قىسىم زۆرۈر ماتېرىياللارنى ئېلىپلا قايتىش ئۈچۈن كەلگەن ئىدىم. ئوغلۇمنىڭ يۈزىدە جىلۋە قىلغان خۇشاللىققا قاراپ قايتىپ كېتىدىغانلىقىمنى ئېيتىشقا يۈزۈم چىدىمىدى. شۇنىڭ بىلەن ئوغلۇم ئىككىمىز بىرگە ئوينىدۇق، پاراڭلاشتۇق. ئۇخلاش ۋاقتى كەلگەندە ئۇ مېنى قۇچاقلىغىنىچە:

ـ دادا! سىز ئۆيگە كەلسىڭىز، مەن ئۆزۈمنى ناھايىتى خۇشال ھېس قىلىدىكەنمەن، ـ دېدى قۇلقىمغا پىچىرلاپ.

ئۇ شۇنداق دېگىنىچە مەڭزىمگە يەڭگىلغىنە سۆيۈپ قويۇپ، ياتاق ئۆيىگە كىرىپ كەتتى. شۇ كۈندىن باشلاپ مەن ئوغلۇمنى بۇ خۇشاللىقتىن مەھرۇم قويماسلىق قارارىغا كەلدىم.

* * *

مەلۇم بىر سودىگەر مۇنداق دەيدۇ:

بىر كۈنى ئوغلۇم مەندىن:

ـ دادا! كۈندە قانچە پۇل تاپىسىز؟ ـ دەپ سوريدى.

مەن بۇ سوئالدىن ھەيران قېلىپ، جاۋاب بېرىشتىن ئۆزۈمنى قاچۇردۇم. بىراق ئوغلۇم بەك چىڭ تۇرۇۋالغاچقا، ئۇنىڭغا جاۋاب بېرىشكە مەجبۇر بولدۇم. ئۇ ماڭا رەھمەت دېگىنىچە ياتاق ئۆيىگە كىرىپ كەتتى.

تەخمىنەن ئىككى ئاي ئۆتكەندىن كېيىن ئوغلۇم ماڭا بىر پارچە كونۋېرت بەردى. ئىچىنى ئېچىپ قارىسام ئۇنىڭدا بىر پارچە خەت بىلەن بىر باغلام پۇل تۇراتتى. ئوغلۇم خېتىدە مۇنۇلارنى يازغان ئىدى:

ـ دادا! بۇ سىزنىڭ بىر كۈندە ئىشلەپ تاپىدىغان پۇلىڭىز. ئۆتۈنۈپ قالاي، بۇ پۇلنى ئېلىپ بىر كۈن ۋاقتىڭىزنى بىزگە بېرىڭ!

خەتنى ئوقۇپ كۆزۈم قاراڭغۇلاشتى، يۈرىكىم بوغۇزۇمغا كەپلىشىپلا قالدى، كۆز چاناقلىرىم ياشقا تولدى. بۇ سۆزلەر ماڭا ئۆلۈمدىنمۇ ئېغىر كەلگەن ئىدى.

دەرھال ئوغلۇمنىڭ يېنىغا كىرىپ، بېشىنى سىلاپ تۇرۇپ مۇنداق دېدىم:

ـ مېنى كەچۈر، ئوغلۇم! ماڭا بىر ھەپتە ۋاقىت بەرگىن. بۇ جەريانىدا مەن ئىشلىرىمنى قايتىدىن تەرتىپكە سېلىۋالاي.

ئەمەلىيەتتە، بۇ بىر ھەپتە جەريانىدا مەن بەزى سېتىشقا تېگىشلىك نەرسىلەرنى سېتىپ ئىشلىرىمنى ئازايتتىم. كۈندىلىك ۋاقىتلىرىمنى جەدۋەللەشتۈرۈپ رەتكە سالدىم. شۇنىڭدىن تارتىپ ئوغلۇم ئۈچۈنمۇ يېتەرلىك ۋاقىت ئاجراتتىم. بۇنىڭدىن ئوغلۇم ئىنتايىن خۇشال بولدى. ئۇنىڭ مىجەز ـ خاراكتېرى ئاستا ـ ئاستا ياخشىلىنىپ، دەرسلىرىدىمۇ زور ئىلگىرىلەشلەر كۆرۈلدى.

تەدبىرلىك ئانىلاردىن بولايلى!

يولدىشىم ئادەتتە ئىنتايىن ئالدىراش. سىرتلاردا قىلىدىغان ئىش ـ كۈشىلىرى هەققەتەن كۆپ. ئۆيگە كەلگەندىمۇ قىزىم بىلەن پاراڭلىشىپ ئولتۇرمايدۇ. كۆپىنچە قولىغا تېلېۋىزورنىڭ تىزگىنىكىنى ئېلىۋېلىپ، قانالمۇقانال يۆتكەپ خەۋەر، كىنو دېگەندەك نەرسىلەرنى كۆرۈپ ئولتۇرىدۇ. هالبۇكى، بىچارە قىزىم دادىسىنىڭ مېهىر ـ مۇهەببىتىگە تولىمۇ موهتاج.

زادى قانداق قىلىشىم كېرەك؟

مەن ئۇزاق ئويلىنىپ، ئۇلارنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى رىشتىنى كۈچەيتىش ئۈچۈن تۆۋەندىكىدەك ئىشلارنى قىلدىم:

قىزىمنى چوڭ ئانىسىنىڭ ئۆيگە بېرىش، سىرتلارغا چىقىپ نەرسە ـ كېرەك سېتىۋېلىش، دوستلىرىنى يوقلاپ بېرىش دېگەندەك ئىشلاردا ئاۋۋال دادىسىنىڭ رۇخسىتىنى ئېلىشقا ئادەتلەندۈردۈم.

يەنە بەزىدە گۈل سېتىۋېلىپ قىزىمغا تۇتقۇزۇپ:

ـ بۇنى دادىڭىزغا سوۋغا قىلغىڭ، ـ دېدىم. هەر كۈنى دېگۈدەك دادىسىغا تېلېفون قىلىپ ئۇنى ياخشى كۆرىدىغانلىقىنى ئېيتىشنى ياكى قىسقا ئۇچۇر يېزىپ، ئۇنى سېغىنغانلىقىنى بىلدۈرۈشنى تاپىلاپ تۇردۇم.

بۇ ئۇسۇللار ئاستا ـ ئاستا تەسىر كۆرسىتىپ، ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى مۇناسىۋەت كۈنسېرى كۈچىيىشكە باشلىدى. يولدىشىممۇ ئىشتىن كېلىپلا تېلېۋىزورغا قاراپ ئولتۇرۇۋالماي، قىزىنى قۇچىقىغا ئېلىپ، ئەركىلىتىپ، پاراڭلىشىپ ئولتۇرىدىغان، بىللە ئوينىشىپ بېرىدىغان بولدى. شۇنداق قىلىپ ئائىلىمىز خۇشاللىققا ۋە بەختكە تولدى.

باللىرىڭىزنى ھېلىمۇ قورقۇتامسىز؟

تۆت ياشقا كىرگەن بىر قىزىم بار ئىدى. ئۇ ناھايىتى كەپسىز بولۇپ، ئىككى ياشلىق سىڭلىسىغا تولا ئازار بېرىپ قويۇاتتى. ئايالىم ئۇنى قانچە قېتىم ئاگاھلاندۇرغان بولسىمۇ، ھېچقانداق ئۈنۈمى بولمىدى.

بىر كۈنى ئايالىم چوڭ قىزىمىزغا تەھدىت سېلىپ:

ـ بۇنىڭدىن كېيىن يەنە سىڭلىڭغا ئازار بەرسەڭ، سېنى ئۆيدىن قوغلاپ چىقىرىۋېتىمەن، ئاتا ـ ئانىسىز يالغۇز ياشايسەن، ـ دەپتۇ.

شۇنىڭدىن كېيىن قىزىم يەنە كۆنگەن خۇيى بويىچە سىڭلىسىغا ئازار بېرىپ قويۇپتۇ. ئايالىم غەزەپلەنگىنىچە ئۇنى ئۆيدىن قوغلاپ چىقىرىپ، ئىشىكنى تاقىۋېتىپتۇ. ئىشتىن قايتىپ كەلگىنىمدە ئىشىك تۈۋىدە مۈكچىيىپ ئولتۇرۇپ يىغلاۋاتقان قىزىمنى كۆرۈپ چۆچۈپ كەتتىم.

ئۇنى يۆلەپ، ئۆيگە ئەكىرىپ چىرايلىق تەسەللى بەردىم. شۇنداقتىمۇ ئۇنىڭ كۆڭلى تولمۇ يېرىم ئىدى. قاچانلا قارىسا جىمغۇر كۆرۈنەتتى. بىرقانچە كۈندىن بېرى دېگۈدەك بىر نەرسە يېمىدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇنى پىسخولوگىيە دوختۇرىنىڭ يېنىغا ئاپاردىم. دوختۇر ئەھۋالنى ئۇققاندىن كېيىن ئۇنىڭ بۇنداق بولۇپ قېلىشى ئانىسىنىڭ رەھىمسىزلەرچە مۇئامىلىسىدىن ئىكەنلىكىنى ئېيتتى.

دوختۇر ئىككىمىزنىڭ ئۇزۇن مەزگىل ئەتراپلىق كۆڭۈل بۆلۈشى نەتىجىسىدە قىزىمنىڭ ئەھۋالى كۈندىن ـ كۈنگە ياخشىلىنىپ، نورمال ھالىتىگە قايتتى.

سەندىن قورقمايمەن، پەقەت ئاللاھتىنلا قورقمەن!

ئوغلۇم ھەر قېتىم خاتالىق ئۆتكۈزۈپ قويغاندا ئۇنى دائىم:

ـ ئوغلۇم! ئاللاھتىن قورققىن، خاتالىق ئۆتكۈزمە! گۇناھكار بولۇپ قالسەن، ـ دەپ ئاگاھلاندۇرۇپ تۇراتتىم.

بىر كۈنى ئۇ يەنە خاتالىق ئۆتكۈزۈپ قويۇپ ماڭا قاراپ:

ـ مەن سەندىن قورقمايمەن، پەقەت ئاللاھتىنلا قورقمەن، ـ دەپ ئائىلىدىكى ھەممىزنى ھەيران قالدۇردى.

شۇ چاغدا ئۇ تېخى ئەمدىلا بەش ياشقا كىرگەن ئىدى.

بالا نېمشقا دادىسنى خالىمايدىغان بولۇۋالىدۇ؟

هەر قېتىم ئوغلۇم سۆزۈمگە كىرمىگەندە، «داداڭ كەلگەندە ئەھۋالنى دەيمەن. ئۇ سېنى ئۇرىدۇ، ئۇنداق قىلىدۇ، مۇنداق قىلىدۇ» دېگەندەك گەپلەرنى قىلىپ ئۇنى قورقۇتاتتىم. ئەمەلىيەتتىمۇ يولدىشىم ئۆيگە كەلگەندە ئۇنىڭغا ئوغلۇمنىڭ خاتالىقلىرىنى بىر - بىرلەپ چېقىشتۇرۇپ، ئۇنى جازالاشقا قۇترىتاتتىم. دادىسىمۇ بەزىدە ئاچچىقىنى باسالماي، ئۇنىڭغا قاتتىق ئازار بېرىپ قوياتتى. بىراق، ئويلىمىغان يەردىن تۇرمۇشىمىزدا ئىككى مەسىلە كۆرۈلدى:

بىرىنچىسى، ئوغلۇمنىڭ قەلبىدىكى ئورنۇم كۈنسېرى تۆۋەنلەپ، ماڭا بولغان مېھىر - مۇھەببىتى سۇسلاپ كەتتى. ئۇ مېنى ئاجىز، تەدبىرسىز دەپ قارايدىغان بولۇۋالدى.

ئىككىنچىسى، ئوغلۇم دادىسىنىڭ ئۆيگە قايتىپ كېلىشىنى خالىمايدىغان، ئۇنى سېغىنمايدىغان، ھەتتا ئۆچلۈك قىلىدىغان بولۇۋالدى.

باللارنى قالايمقان قورقۇتمايلى!

ئوغۇللىرىم خاتالىق ئۆتكۈزگەندە دائىم ئۇلارغا:

ـ باللىرىم! ئاللاھتىن قورقۇڭلار! گۇناھ قىلساڭلار، ئاللاھ سىلەرنى دوزاخقا تاشلايدۇ، ـ دەپ قورقۇتاتتىم.

بىر كۈنى كىچىك ئوغلۇم ئاچچىقلىنىپ:

ـ ھەھە، بىزنى رەببىمىز دوزاخقا تاشلايدۇ، شۇنداقمۇ؟ بۇ گېپىڭىزدىن جاق تويدۇم. سىزدىن نەپرەتلىنىمەن، دوزاختىنمۇ نەپرەتلىنىمەن، ھەممىدىن نەپرەتلىنىمەن، ـ دېدى.

مۇشتۇمدەك بالىنىڭ سۆزىنى ئاڭلاپ بېشىم پىرقىراپ كەتتى. ئۇ ئېغىزىدىن چىققان گەپلەرنىڭ نەقەدەر خەتەرلىك ئىكەنلىكىنى ھېس قىلالمايتتى. ئەسلىدە خاتالىق مەندە ئىكەن. مەن ئۇنى دائىم دوزاختىن قورقۇتۇپ كەپتىمەن ـ يۇ، جەننەت توغرىلىق بىرەر ئېغىز گەپ قىلماپتىمەن. بىچارە بالام ھەر قېتىم ئاللاھنىڭ نامى تىلغا ئېلىنغاندا دائىم دوزاخ ئازابىنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرىدىغان بولۇپ قاپتۇ. ئەسلىدە مەن ئۇنىڭغا ئاللاھنى ياخشى كۆرسىتىشىم، ئاللاھنىڭ نېمەت ۋە رەھمەتلىرى ھەققىدە سۆزلەپ بېرىشىم كېرەك ئىكەن.

شۇ چاغدا مەن تەربىيەشۇناسلارنىڭ: «باللارغا دوزاخنى چۈشەندۈرۈشنىڭ ھاجىتى يوق. ئۇلارغا جەننەت ۋە جەننەتتىكى نېمەتلەر ھەققىدە سۆزلىسەڭ يېتەرلىك. باللارنى بىرەر خاتا ئىش قىلىپ قويۇشتىن قورقۇتماقچى بولغاندا ئۇنىڭغا: ئەگەر خاتالىقنى داۋاملاشتۇرساڭ، جەننەتتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن بىرگە بولالمايسەن ياكى جەننەتكە كىرەلمەي قالىسەن، كىرگەن تەقدىردىمۇ مەرتىۋەڭ تۆۋەن بولۇپ قالىدۇ، دېگەندەك سۆزلەرنى دېيىشلا كۇپايە» دېگەن سۆزىنىڭ ھەقىقەتەن توغرا ئىكەنلىكىنى تونۇپ يەتكەندەك بولدۇم.

* * *

مەن دائىم ئوغلۇمنى سۆزۈمگە كىرگۈزۈش ئۈچۈن «كەچتە كوچىغا چىقما! ئالۋاستى بار، يەپ كېتىدۇ. پالانى ئىشنى قىلما! دوختۇر چاقىرىمەن، ئوكۇل سالىدۇ. پوكۇنى ئىشنى قىلما! ساقچى تۇتۇپ كېتىدۇ... » دېگەندەك بىر قىسىم قورقۇنچلۇق گەپ ـ سۆزلەر بىلەن قورقۇتاتتىم.

شۇنىڭ بىلەن ئوغلۇم بارغانسېرى قورقۇنچاق، توخۇ يۈرەك بولۇپ قالدى، ھەتتا چوڭ بولغاندىن كېيىنمۇ شۇ خاراكتېرىدىن قۇتۇلالمىدى.

* * *

مەن دائىم بالامغا: «بۇ ئىشنى قىلىۋەتمىسەڭ، سېنى دېرىزىدىن تاشلىۋېتىمەن، ھەرگىز تاماق بەرمەيمەن، سەندىن مەڭگۈ ۋاز كېچىمەن، مەكتەپكە بېرىشىڭغا قەتئىي يول قويمايمەن...» دېگەندەك ئەمەلىيەتتە قىلمايدىغان سۆزلەر بىلەن تەھدىت سالاتتىم.

بىچارە بالام دەسلەپتە دادام دېگىنىنى قىلىدىغان ئوخشايدۇ دەپ، مەندىن قورقۇپ گېپىمنى ئاڭلايدىغان بولدى. لېكىن بارا ـ بارا مېنىڭ قۇرۇق تەھدىت سېلىۋاتقىنىمنى بىلىپ قېلىپ سۆزۈمگە كىرمەيدىغان، ھەتتا بۇرۇنقىدىن بەكرەك سەركەشلىك قىلىدىغان بولۇۋالدى.

* * *

ئادەتتە ئوغلۇمنى بىرەر ئىشقا بۇيرۇغاندا ياكى ئۇ بىرەر خاتالىق ئۆتكۈزگەندە ئۇنىڭغا:

ـ ئەگەر دېگىنىمنى قىلمىساڭ، سېنى ياخشى كۆرمەيدىغان بولۇپ قالىمەن، ـ دەيتتىم. راست دېگەندەك ئوغلۇم مەلۇم ۋاقىتقىچە تەلىپىم بويىچە ئىش قىلىدىغان بولدى. ئەمما كىچىك بالا دېگەن ئادەتتە پات ـ پات خاتالىشىپ تۇرىدىكەن. بىر مەزگىلدىن كېيىن ئۆزىچە «دادام مېنى ئەمدى ياخشى كۆرمەيدۇ، مەن ئەمدى دادامنىڭ ياخشى ئوغلى بولالمايمەن» دەپ ئويلاپ، مېنىڭ مېھىر ـ مۇھەببىتىمگە گۇمان بىلەن قارايدىغان بولۇۋالدى.

قىزلار ئانىلاردىن نېمىلەرنى ئۆگىنىدۇ؟

بايرام كۈنلىرى ئىدى. يېزىمىزدا ئادەتتە هەممەيلەن مۇشۇ كۈنلەردە گۆش سېتىۋېلىپ، ئۆيىدە بالىلىرىغا شورپا سېلىپ بېرەتتى. ئەمما بىزنىڭ ئائىلىمىز تولىمۇ نامراتلىقتا، ئانام بىزگە كۆكتات شورپىسى ۋە بېلىق پىشۇرۇپ بەردى. تاغامنىڭ ئايالى ئانام بىلەن يولدا ئۇچرىشىپ قېلىپ:

ـ بۇگۈن گۆش سېتىۋالدىڭلارمۇ؟ ـ دەپ سوريدى. ئانام چاندۇرماستىن:

ـ بۇگۈنكىدەك كۈن گۆشسىز ئۆتەمدۇ؟ ـ دەپ مىيقىدا كۈلۈپ قويدى.

ئانام ناهايىتى قانائەتچان ئايال بولۇپ، دادامنىڭ يېنىدا پۇل بولمىغانلىقتىن ئۆيگە گۆش ئېلىپ كېلەلمىگەنلىكىنى قوشنىلارغا ئېيتىشنى خوپ كۆرمىگەن ئىدى. مەن ئانامدىن ئائىلىمىزنىڭ سىر ۋە ئەيىبلىرىنى يوشۇرۇش ئارقىلىق ئائىلىمىزنىڭ ئابرۇيىنى قوغداپ قېلىشنى ئۆگەندىم.

غەمكىن ئوغلىڭىزغا قانداق يارىدەم بېرىسىز؟

ئانام ساۋاتسىز بولسىمۇ، ئىنتايىن ئەقىللىق ئايال ئىدى. مەن بىرەر قىينچىلىققا يولۇقۇپ، نېمە قىلىشنى بىلەلمەي قالغىنىمدا كۆزۈمگە قاراپلا دەردىمنى چۈشىنىۋالاتتى ـ دە، مۇرەمگە قولىنى قويۇپ:

ـ كۆزۈمنىڭ نۇرى ئوغلۇم! نېمە بولدى؟ ھەرقانداق گېپىڭ بولسا ماڭا ئېيتقىن. ساڭا جېنىم پىدا، ـ دەيتتى.

ئانامنىڭ مۇشۇنداق كۆڭۈل بۆلۈشى بىلەن ئۆزۈمنى خېلىلا يەڭگىللەپ قالغاندەك ھېس قىلاتتىم. مەن توي قىلىپ، پەرزەنتلىك بولغاندىن كېيىنمۇ ئانام ماڭا بۇرۇنقىدەكلا كۆڭۈل بۆلۈپ كەلدى.

مەن ئەنە شۇنداق مېھرىبان ئاننىڭ تەربىيەسىدە چوڭ بولغاچقا، قىينچىلىققا باش ئەگمەيدىغان، قەيسەرانە روھ بىلەن يېتىلدىم.

ئانامنىڭ ئارزۇسى بويىچە مەنمۇ توي قىلىپ باللىق بولدىم. ئوغلۇم تۆت ياشقا كىردى. ئۇ نېمىشقىدۇر ناھايىتى كۆپ يىغلايتتى، دائىم غەمكىن كۆرۈنەتتى. ئۇنىڭ يىغىسى ئىچىمنى سىقىپ، كۆڭلۈمنى يېرىم قىلاتتى. مەن بۇ توغرىلىق مەلۇم بىر باللار تەربىيەسى مۇتەخەسىسى بىلەن كۆرۈشكەن ئىدىم. ئۇ ماڭا مۇنداق مەسلىھەت بەردى:

ـ باللىرىنى كۆپرەك قۇچاقلاپ بېرىڭ، پېشانىسىگە پات ـ پات سۆيۈپ قويۇڭ. داۋاملىق شۇنداق قىلسىڭىز، ئاللاھ خالىسا باللىرىڭىز قىسقا ۋاقىت ئىچىدە ياخشىلىنىپ كېتىدۇ. مەن دوختۇرنىڭ مەسلىھەتى بويىچە ئىش قىلدىم. بىر ئاي ئۆتكەندىن كېيىن ئۇنىڭ پىسخىكىسى كۆرۈنەرلىك ياخشىلىنىپ، ھەيران قالارلىق نەتىجە كۆرۈلدى.

ئەسلىدە ئاتا ـ ئانىلار باللارغا يېتەرلىك مېھىر ـ مۇھەببەت بېرەلىسە، باللار ساغلام پىسخىكىغا ئىگە بولالايدىكەن.

باللىرىڭىز بىلەن قانداق سۆھبەتلىشىسىز؟

مەن باللىرىم بىلەن ئارىمىزدىكى قىزغىنلىقنى ساقلاپ قېلىش ئۈچۈن دائىم سۆھبەتنى قىزىقارلىق ئۇسۇلدا ئاخىرلاشتۇرۇشقا ئەھمىيەت بېرىمەن. چۈنكى، قوپاللىق ۋە تىل ـ ھاقارەت بىلەن ئاخىرلاشقان سۆھبەت باللارنى ئاتا ـ ئانىلىرى بىلەن سۆھبەتلىشىشتىن ئۆزىنى قاچۇرىدىغان قىلىپ قويۇپ، ئارىسىدىكى مۇناسىۋەتنى يىراقلاشتۇرۇۋېتىدىكەن.

شۇنىڭ ئۈچۈن مەن دادا بولۇش سۈپىتىم بىلەن ھەر كۈنى ئۇلار بىلەن يېرىم سائەتتىن كۆپرەك پاراڭلىشىمەن. ئۇلارنىڭ مەكتەپ ھاياتى ۋە ساۋاقداشلار ئارا مۇناسىۋىتى توغرىلىق سىردىشىمەن. ئانىسى ۋە قېرىنداشلىرى بىلەن بولغان مۇناسىۋەتلىرى ۋە ئائىلىدە يۈز بەرگەن ئىشلار ھەققىدە قىزغىن سۆھبەتلىشىمەن. بەزىدە ئۇلارنىڭ گەپ ـ سۆز ياكى مۇئامىلىلىرىدىن ئىچىم ئاچچىق بولسىمۇ، سۆھبەتنىڭ ياخشى داۋاملىشىپ، كۆڭۈللۈك ئاخىرلىششى ئۈچۈن سەۋرچانلىق بىلەن ئولتۇرىمەن ـ دە، ئاخىرىدا ئۇلارغا:

ـ باللىرىم! سىلەر بىلەن پاراڭلاشسام، ئۆزۈمنى بەكمۇ خۇشال ھېس قىلىدىكەنمەن. ئىنشائاللاھ ئەتە يەنە پاراڭلىشايلى! ـ دەپ ئۇلارنىڭ پېشانىسىگە سۆيۈپ قويىمەن.

نەتىجىدە ئۇلار مەن بىلەن پاراڭلىشىشقا ناھايىتى ئامراق بولۇپ، دائىم مەندىن سۆھبەتلىششنى تەلەپ قىلىدىغان بولۇۋالدى.

ئوغلۇم، يوشۇرۇن ياخشى ئىشلىرىڭ بولسۇن!

بىر كۈنى دادام ماڭا گۆھەردەك نەسىھەت قىلىپ مۇنداق دېدى:

ـ ئوغلۇم! سېنىڭ ئاللاھتىن باشقا ھېچكىم بىلمەيدىغان سەدىقە، كېچىنىڭ ئاخىرقى ئۈچتىن بىرىدىكى نامـاز دېگەنـدەك يوشـۇرۇن ياخشـى ئەمەللىرىـڭ بولسۇن. بەلكىم ئاللاھ مۇشۇ سەۋەبتىن بىر قىسىم يوشۇرۇن گۇناھلىرىڭنى ئەپـۇ قىلىشـى ياكـى دۇنيـا ۋە ئاخىرەتلىـك مۇشـكۈلاتلىرىڭنى ئاسانلاشـتۇرۇپ بېرىشـى مۇمكىـن. بېشـىڭغا كـۈن چۈشـكەندە يوشـۇرۇن قىلغـان ياخشـىلىقلىرىڭ ساڭا سايىۋەن بولىـدۇ. تۈنۈگـۈن مەن ساڭا ئېيتىـپ بەرگـەن غارغـا قاپسـىلىپ قالغـان ئـۈچ كىشـىنىڭ ئۆزلىرىنىـڭ خالىـس قىلغـان ياخشـى ئىشـلىرى سەۋەبلىك غاردىـن قۇتۇلغانلىقـى بۇنىـڭ ئـەڭ ياخشـى مىسـالى بولالايـدۇ.

داستخاندا یۇز بەرگەن ئىشلار مىراس تەقسىم قىلغاندىمۇ یۇز بېرىشى مۇمكىن

بىر ـ بىرىگە قارىشىپ ئولتۇرۇپ مېھىر ـ مۇھەببەت بىلەن تاماق یەیدىغان بالىلار دادىسىنىڭ ۋاپاتىدىن كېيىن مىراس تەقسىم قىلىنغاندىمۇ بىر ـ بىرى بىلەن مىراس تالىشىپ سوقۇشماستىن، ئۆزئارا ئىناق مۇناسىۋەتنى ساقلاپ قالالايدۇ. بۇ ھەقتە تۆۋەندىكى ئەمەلىي ھېكايىلەرگە نەزەر سېلىپ باقايلى:

بىز بەش قېرىنداش ئىدۇق. ئانام بىزنى یاخشى تاماقلارنى ئۆزئارا تالاشماي، بىر ـ بىرىمىزگە سۇنۇشىدىغان، ھەتتا قېرىندىشى ئۈچۈن ئۆز نەپسىدىن ۋاز كېچەلەیدىغان ئېسىل پەزىلەتلىك قىلىپ تەربىیەلىدى. ئۆیىمىزگە مېھمانلار یاكى ئۇرۇق ـ تۇغقانلار كېلىپ قالسا، ئۇلار بىزنىڭ ئەدەپ ـ ئەخلاقىمىز ۋە ئىناق ـ ئىتتىپاقلىقىمىزغا ھەۋەس قىلىشاتتى.

ئاردىدىن ئۇزۇن یىللار ئۆتۈپ، ئانام بىلەن دادام ئارقا ـ ئارقىدىن ئالەمدىن ئۆتتى. مىراس تەقسىم قىلىدىغان چاغدا بالىلىقىمىزدا داستخاندا ئۆگەنگەن بىر ـ بىرىمىزگە ئۆتۈنۈپ بېرىش ئەخلاقىمىز بىزدە كۈچىنى كۆرسەتتى. ھەممەیلەننىڭ مىراسقا كۆز ـ قارنى توق ئىدى. ئارىمىزدىكى نامرات قېرىندىشىمىزغا مىراستىن ئالىدىغان نېسىۋىمىزدىن مەلۇم قىسمىنى ئۆتۈنۈپ بېرىش ئارقىلىق ئۇنىمۇ ئۆزىمىزگە ئوخشاش بايلاردىن قىلىۋەتتۇق.

* * *

ئانام دائىم بىزگە نەسىھەت قىلىپ:

ـ ئالدىغا یاخشى تاماق كەلگەندە قېرىندىشى بىلەن بىرگە یېگەنلەردىن ئاللاھ رازى بولىدۇ، مەنمۇ رازى بولىمەن، ـ دەیتتى.

ئانامنىڭ بۇ سۆزلىرى بىزنى یاخشى نەرسىلەرنى ئۆزئارا ھەدىیە

قىلىشىدىغان، بىر ـ بىرىمىزنى ياخشى كۆرىدىغان، كۆيۈمچان قېرىنداشلاردىن قىلىپ يېتىشتۈردى.

* * *

ئانام هەر قېتىم بىرىمىزگە خىراجەت پۇلى بەرگەندە:

ـ قېرىندىشىڭ ئۈچۈن هەدىيە سېتىۋېلىشنى ئۇنتۇپ قالما! مەن ساڭا دۇئا قىلىمەن، ـ دەيتتى.

شۇنىڭ ئۈچۈن قېرىنداشلىرىمىز بىلەن ئورتاقلاشمىساق، ياخشى يېمەكلىكلەر قەتئىي گېلىمىزدىن ئۆتمەيدىغان بولدى.

قېرىنداشلار ئارىسىدىكى بۇ چەكسىز مېهىر ـ مۇهەببەت مىراس تەقسىم قىلغاندا كۈچىنى كۆرسەتتى. مىراس تەقسىماتى هېچقانداق جېدەل ـ ماجىرا بولماستىن، تىنچلىق بىلەن، هەتتا بىر ـ بىرىمىزگە ئۆتۈنۈپ بېرىش بىلەن ناهايىتى ياخشى تاماملاندى. بۇنى كۆرگەن قولۇم ـ قوشنا ۋە ئۇرۇق ـ تۇغقانلار بىزنى ياخشى تەربىيەلىگەن ئانىمىزغا مەدهىيە ئوقۇپ، هەققىمىزدە خەيرلىك دۇئالارنى قىلىشتى.

یەسلی بالىلىرى ئارىسىدىكى ئەخلاقسىز سۆزلەر

تۆت ياشلىق ئوغلۇمنى يەسلىگە بەرگەن ئىدىم. ئەپسۇسكى، ئوغلۇم ئۇ يەردە بىر قىسىم چاكىنا، ئەخلاقسىز سۆزلەرنى ئۆگىنىۋېلىپ، ئۆيگە كەلگەندە تەكرارلاشقا باشلىدى. ئاچچىقى كەلسە قېرىنداشلىرىنى «هايۋان، ئەخلەت خالتىسى...» دېگەندەك تىللار بىلەن هاقارەتلەيدىغان بولۇۋالدى. مەن:

ـ بالام! بۇنداق دېسەڭ بولمايدۇ، ئەيىب ئەمەسمۇ؟ بۇنداق دېسەڭ، مەن خاپا بولىمەن، ـ دەپ ئوغلۇمغا شۇنچە نەسىهەت قىلغان بولساممۇ، قىلچە پايدىسى بولمىدى.

زادى قانداق قىلىشىم كېرەك؟

مەن يامانلىققا ياخشىلىق بىلەن جاۋاب قايتۇرۇش ئۇسۇلىنى سىناپ باقتىم. نەتىجىسى ناهايىتى ياخشى بولدى. ئۇ «ئەخلەت خالتىسى» دېسە، مەن ئۇنىڭغا:

ـ تاتلىق ئوغلۇم! ـ دېدىم. ناۋادا «هايۋان» دېسە:

ـ ئوماق ئوغلۇم! ـ دېدىم. «دۆت» دېسە:

ـ ئەقىللىق بالام! ـ دېدىم. ئوغلۇم قانداق ناچار گەپ قىلسا، مەن دەل ئۇنىڭ ئەكسىچە گۈزەل سۆزلەر بىلەن چاقىردىم. ۋاقىتتىڭ ئۆتۈشى بىلەن ئۇ ئېغىزىمدىن چىققان سۆزلەرنىڭ يېقىملىق ئىكەنلىكىنى هېس قىلىپ، سەت گەپ قىلىشنى ئاستا ـ ئاستا تاشلاپ، سۆزى گۈزەل بالىغا ئايلاندى.

* * *

ئەمدىلا تۆت ياشقا كىرگەن ئوغلۇم كوچىدىكى بالىلاردىن ئۆگىنىۋالغان، ئۆزىمۇ مەنىسىنى بىلمەيدىغان چاكىنا سۆزلەرنى قىلىدىغان بولۇۋالدى. ئۇ قېرىنداشلىرىغا، ئانىسىغا، هەتتا بەزىدە ئۆيگە كەلگەن مېهمانلارغىمۇ شۇنداق

سۆزلەرنى قىلاتتى. هەممەيلەن ئۇنىڭغا تەنبىھ بەرگەن بولساقمۇ، بۇنداق سۆزلەر ئۇنىڭغا قىزىقارلىق تۇيۇلامدىكىن تاك، يەنىلا ئۇنۇمى بولمىدى. بۇنىڭ بىردىنبىر سەۋەبى ئۇنىڭ ئېغىزىدىن چىقىۋاتقان سۆزلەرنىڭ مەنىسىنى بىلمىگەنلىكى ئىدى. شۇنىڭ ئۈچۈن بۇ سۆزلەرگە قارىتا تەنبىھ بېرىلسىمۇ ياكى جازالانسىمۇ، ئۇ بۇنىڭ سەۋەبىنى بىلەلمەيتتى. مەن ئۇنىڭغا ئۇ سۆزلەرنىڭ مەنىسىنى بىر - بىرلەپ چۈشەندۈرۈپ، ئۇلارنىڭ ئەخلاققا زىت، ناچار سۆزلەر ئىكەنلىكىنى ئېيتتىم. ئوچۇق چۈشەندۈرۈش ئەپسىز بىر قىسىم سۆزلەرنىڭ مەنىسىنى يېپىق ھالدا چۈشەندۈرۈش ئارقىلىق بالامنى بۇنىڭدىن كېيىن ئۇنداق سۆزلەرنى قىلماسلىققا قايىل قىلدىم. شۇنىڭ بىلەن بۇ مەسىلە ئاستا - ئاستا ھەل بولدى.

بالا مۇھەببىتىگە سەل قارىماڭ!

ئوغلۇم دادىسى بىلەن باشقا بىر شەھەرگە كەتكەن ئىدى. بىر يېرىم ئايدىن كېيىن كەلمەكچى بولۇپ كەتكەن ئوغلۇمنى سېغىنىپ ھالىم قالمىدى. ئوغلۇم قايتىپ كەلسە، ئۇنىڭ بۇدۇرۇققىنا قوللىرىنى چىڭ سىقىپ، كۆزلىرىگە قاراپ، باغرىمغا بېسىپ تۇرۇپ مۇنداق دېدىم:

ـ ئوغلۇم! مەن سېنى مەڭگۈ ياخشى كۆرىمەن. سەندىن مەڭگۈ ئايرىلمايمەن.

كېچىكىپ قاپسەن

هاملىدار ئىكەنلىكىمنى بىلگەندىن باشلاپلا بالىلار تەربىيەسىگە ئالاقىدار كىتابلارنى كۆپ ئوقۇدۇم. مەخسۇس كۇرسلارغا قاتناشتىم. چۈنكى، ئوغلۇمنى تەربىيەلەشتە كېچىكىپ قېلىشنى خالىمايتتىم. بىر كۈنى مەلۇم بىر كىتابتا يېزىلغان ئالجىرىيەلىك مەشھۇر مۇتەپەككۇر مالىك نەبىينىڭ شاگىرتلىرىدىن بىرى بىلەن ئېلىپ بارغان سۆھبىتى دىققىتىمنى تارتتى:

ـ ئۇستاز! مېنىڭ بىر ئوغلۇم بار. ئۇنى قانداق تەربىيەلەيمەن؟

ـ ئوغلۇڭ قانچە ياشقا كىردى؟

ـ ئەمدى بىر ياشقا كىردى.

ـ كېچىكىپ قاپسەن.

ـ تېخى ئەمدىلا بىر ياشقا كىرگەن تۇرسا، قانداقسىگە كېچىككەن بولىمەن، ئۇستاز؟

ـ مەن ساڭا دەلىل كۆرسىتىپ بېرەيمۇ؟ بالاڭ يىغلىسا قانداق قىلىسەن؟

ـ ئانىسى ئېمىتىدۇ.

ـ ھەر ۋاقىت ئاچلىقتىن يىغلامدۇ؟

ـ ياق. بەزىدە زاكىسى ھۆل بولۇپ قالسا ياكى بىرەر نەرسە چېقىۋېلىپ، بىئارام بولسىمۇ يىغلايدۇ.

ـ دېمەك، بالا يىغلىسىلا ئۇنى ئېمىتىپ يىغىسىنى پەس قىلىمەن دېيىش توغرا بولمىغان ئۇسۇل. چۈنكى، ئۇ كىچىكىدىن باشلاپلا ئاتا ـ ئانام ماڭا ھەرقانداق ئىشنى يىغلىساملا ھەل قىلىپ بېرىدىكەن دەپ ئويلاپ، شۇنىڭغا ئادەتلىنىپ قالىدۇ.

مەن بۇ دىيالوگلاردىن بالىلار تەربىيەسىنى ھامىلە ۋاقتىدىن باشلاشنىڭ مۇھىم ئىكەنلىكىنى بىلىپ يەتتىم.

بالىڭىزغا هەمشە «سىنى ياخشى كۆرىمەن» دەپ تۇرۇڭ!

«سىنى ياخشى كۆرىمەن» دىگەن بۇ سۆز بالىلارغا چەكسىز كۈچ ـ قۇۋۋەت بېغىشلايدۇ، ئۇلارغا ئائىلىنىڭ ئەڭ ياخشى جاي ئىكەنلىكىنى ھېس قىلدۇرىدۇ ھەمدە ئۇلار قىلىۋاتقان ئىشلىرىدا تېخىمۇ ئاكتىپلىشىدۇ. تۆۋەندىكى قۇرلاردىن بۇنى ياخشى ھېس قىلالايسىز:

ئادەتتە ئوغلۇم ئويناۋاتقاندا ياكى تاپشۇرۇق ئىشلەۋاتقاندا ئۇنى چاقىرسام:

ـ ھە ئانا! نېمە گەپ؟ ـ دەيدۇ. مەن ئۇنىڭغا:

ـ ئوغلۇم! سىنى ياخشى كۆرىمەن، ـ دەپلا قويىمەن.

شۇنىڭ بىلەن ئوغلۇم خۇشاللىقتىن قىن ـ قىنىغا پاتماي قالىدۇ.

* * *

ئوغلۇم ھۇجرىسىدىكى چاغدا ئۇنى چاقىرسام، يېنىمغا كېلىدۇ. مەن ئۇنى قۇچاقلاپ تۇرۇپ ئۇنىڭغا:

ـ ئوغلۇم! سىنى بەكمۇ سېغىندىم، مەن سىنى ھەقىقەتەن ياخشى كۆرىمەن، ـ دەيمەن. شۇ ھامان ئۇنىڭ چىرايىغا كۈلكە يۈگۈرۈپ، مەڭزىمگە سۆيۈپ قويۇپ، ئۇمۇ:

ـ مەنمۇ سىزنى ياخشى كۆرىمەن، ئانا! ـ دەيدۇ.

* * *

مەن بەزىدە قىزىمغا تېلېفون قىلىپ:

ـ قىزىم! سىزنى بەكمۇ سېغىندىم، ـ دەيمەن. قىزىممۇ خۇشال بولۇپ:

ـ ئانا! بىرەر ئىشىڭىز بارمىدى؟ ـ دەپ سورايدۇ. مەن ئۇنىڭغا:

ـ ياقەي. پەقەت سىزنى ياخشى كۆرىدىغانلىقىمنى ئېيتىپ قويۇش ئۈچۈنلا تېلېفون قىلغانتىم، ـ دەيمەن.

قىزىمنىڭ دوستىنىڭ ئېيتىپ بېرىشىچە، قىزىم مەندىن ھەر قېتىم شۇنداق سۆزنى ئاڭلىغاندا ئۆزىنى ناھايىتى بەختلىك ھېس قىلىدىكەن ۋە روھىي كەيپىياتى تېخىمۇ كۆتۈرۈلۈپ قالىدىكەن.

باللاردا مۇستەقىل تاپشۇرۇق ئىشلەش ئىقتىدارى يېتىلدۇرۇشنى بىلەمسىز؟

مېنىڭ ئىككى ئوغلۇم بار ئىدى. تۇنجى ئوغلۇمنىڭ دەرسلەردە يېتىشەلمەي، ئارقىدا قېلىشىدىن ئەنسىرەپ ئۆگىنىش قىلغان ياكى تاپشۇرۇق ئىشلىگەن ۋاقىتلاردا ھەر دائىم يېنىدا ئولتۇرۇپ ئۇنىڭغا يارداملىشەتتىم. يېنىدا ئۆچۈرگۈچنى تۇتۇپ ئولتۇرۇپ، خاتا يېزىپ سالسا، ئۆچۈرۈپ بېرەتتىم. جەدۋەل سىزىشقا تېگىشلىك يەرلەرگە جەدۋەلنى ئۆزۈم سىزىپ بېرەتتىم. قىسقىسى، ئوغلۇمنىڭ ئۆگىنىش ۋە تاپشۇرۇق ئىشلىرىدا دائىم يېنىدا بولاتتىم.

ئىككىنچى ئوغلۇممۇ ئوقۇش يېشىغا يېتىپ، بۇ يىل مەكتەپكە كىردى. ئەمما مەن بەك ئالدىراش بولۇپ كېتىپ، ئۇنىڭ ئۆگىنىشى ۋە تاپشۇرۇق ئىشلىشىگە دېگۈدەك يارداملىشىپ بېرەلمىدىم. شۇڭلاشقا ئۇ مۇستەقىل ئۆگىنىش قىلىش ۋە تاپشۇرۇق ئىشلەشكە مەجبۇر بولۇپ قالدى.

نەتىجىدە مەن چوڭ ئوغلۇمنىڭ يېنىدا بولمىسام، تاپشۇرۇقلىرىنى مۇستەقىل ئىشلىيەلمەيدىغان، ھەتتا باشقا ئىشلارنىمۇ يالغۇز بېجىرەلمەيدىغان بولۇپ قالدى. مەن ئۆزۈممۇ سەزمەيلا ئۇنىڭدا باشقىلارغا تايىنىۋېلىش خاراكتېرى يېتىلدۇرۇپ قويۇپتىمەن. ئۇ گويا مەن يېنىدا بولمىسام ياكى ئۆلۈپ كەتسەم، قولىدىن ھېچ ئىش كەلمەيدىغاندەك بولۇپ قالدى. ئەمما كىچىك ئوغلۇمنى ئازراقلا ئىلھاملاندۇرۇپ قويسام، تاپشۇرۇقلىرىنى ئۆزى مۇستەقىل ئىشلەيدۇ. دەرسىتىن سىرتقى چاغلاردا قوشۇمچە ئىنگلىز تىلى ئۆگىنىدۇ. شۇڭا مەن بولمىغان تەقدىردىمۇ، ئۇنىڭ ئۆگىنىشتە مۇۋەپپەقىيەت قازىنالىشىغا ئىشەنچىم كامىل.

هەربىر ئوغلۇم بىردىن مەسچىت بىنا قىلماقچى

بىز يېڭى بىر ئۆي سالغان ئىدۇق. ئۆي ئىشلىرى پۈتۈنلەي ئاخىرلاشقان كۈنى بالىلىرىمنى يېغىپ مۇنداق دېدىم:

ـ ئاللاھنىڭ يارىدىمى بىلەن بىز بۇ ئۆينىڭ قۇرۇلۇشىنى تاماملاپ، سەرەمجانلاشتۇرۇپ، ئولتۇرغۇدەك قىلىپ بولدۇق. لېكىن كۆڭلۈم بىر ئىشقا بەكمۇ يېرىم بولۇۋاتىدۇ. ئۇلار:

ـ نېمىشقا ؟ ـ دەپ سورىدى ھەيرانلىق بىلەن.

مەن ئۇلارغا چۈشەندۈرۈپ:

ـ مەن ھاياتىمدا ئاللاھ رازىلىقى ئۈچۈن بىر مەسچىت بىنا قىلىشنى تولىمۇ ئارزۇ قىلاتتىم. لېكىن ھازىر پۇللىرىمىز ئاز قالدى. شۇ تاپتا مەندە مەسچىت بىنا قىلغۇدەك پۇل يوق. بۇ ئارزۇيۇمنى ئەمەلگە ئاشۇرالماي ئۆلۈپ كېتىشتىن ئەنسىرەيمەن، ـ دېدىم.

ئوغۇللىرىم ھەممىسى خۇددى ئالدىن كېلىشۋالغاندەكلا بىردەك ئاۋازدا:

ـ دادا، خاتىرجەم بولۇڭ! ئاللاھ خالىسا، ھەربىرىمىز بىردىن مەسچىت بىنا قىلىمىز. بۇ سىز ئۈچۈن سەدىقە جارىيە بولىدۇ. چوقۇم شۇنداق قىلىدىغانلىقىمىز ھەققىدە ۋەدە بېرەيلى! ـ دېيىشتى.

مەن ئۇلارنىڭ ۋەدىسىنى تېخىمۇ چىڭىتىش ئۈچۈن:

ـ ئۇنداقتا، ۋەدەڭلارنى ئۇنتۇپ قالماڭلار ـ ھە! ـ دېدىم.

مەن ئەنە شۇنداق ئالىيجاناب خاراكتېرگە ئىگە بالىلارنى تەربىيەلىيەلىگەنلىكىمدىن ئۆزۈمنى ناھايىتى بەختلىك ھېس قىلدىم.

پەرزەنتلىرىڭىزدە ئۆز - ئۆزىنى تەربىيەلەش ئىقتىدارى يېتىلدۇرۇڭ!

ئوغلۇم بىرەر ئىشتا خاتالاشقاندا مەن ئۇنىڭغا ئاۋۋال بۇ ئىشقا قارىتا ئۆزى بىر نېمە دەپ بېقىشنى ئېيتىمەن. ئۇنىڭ قايتا بۇنداق خاتالىققا چۈشۈپ قالماسلىقى ئۈچۈن ئۆزىگە - ئۆزى مۇناسىپ جازا بېرىشنى تەلەپ قىلىمەن.

بىر كۈنى مەن ئۇنىڭغا بالىلىق چاغلىرىمدىكى بىر ئىشنى سۆزلەپ بەردىم:

بەشىنچى سىنىپتا ئوقۇيدىغان چاغلىرىم ئىدى. بىر كۈنى باشقا بىر ساۋاقدىشىمغا يولسىزلىق قىلىپ قويدۇم. كېيىن خاتالىقىمنى تونۇپ، بەكمۇ پۇشايمان قىلدىم - دە، 100 قېتىم ئىستىغپار ئوقۇدۇم ھەمدە ھېلىقى ساۋاقدىشىم بىلەن كۆرۈشۈپ، ئۇنىڭدىن كەچۈرۈم سورىدىم.

ئوغلۇمغا بېشىمدىن ئۆتكەن بۇ ھېكايىنى تەپسىلىي سۆزلەپ بەرگەندىن كېيىن ئوغلۇم ھەر كۈنى كەچتە شۇ كۈنى ئۆتكۈزۈپ قويغان خاتالىقلىرىنى ئەسلەپ، ئۆز - ئۆزىدىن ھېساب ئالغاندىن كېيىن ئۇخلايدىغان، ھەتتا دوستلىرى ياكى ساۋاقداشلىرى ئالدىدا خاتالىق ئۆتكۈزۈپ قويغان بولسىمۇ، ئاتايەن تېلېفون قىلىپ كەچۈرۈم سورايدىغان بولدى.

ئابدۇللاھ ئىبنى ۋەھىب مۇنداق دەيدۇ: «مەن بىرەر كىشىنىڭ غەيۋىتىنى قىلىپ قويسام، ئۆزۈمنى جازالاش ئۈچۈن بىر كۈن روزا تۇتۇشقا ئەھدە قىلغان ئىدىم. شۇنىڭدىن كېيىن قاچان بىر كىشىنىڭ تاسادىپىي غەيۋىتىنى قىلىپ قويسام، بىر كۈن روزا تۇتۇشقا ئادەتلەندىم. شۇنداقتىمۇ ئۆزۈمنى يەنە غەيۋەتتىن تامامەن تارتالمىدىم. شۇنىڭ بىلەن بىر كىشىنىڭ غەيۋىتىنى قىلسام، ئۆز - ئۆزۈمگە بىر دىرھەم سەدىقە قىلىشنى ۋەدە قىلدىم. پۇلغا بولغان ئېھتىياجىم تۈپەيلىدىن غەيۋەت قىلىشنى پۈتۈنلەي تاشلىدىم».

ئوغلىڭىزغا دۇئا قىلىشنى ئۆگىتىپ قويۇڭ!

دادام 40 يىل ئىلگىرى ئۆلۈپ كەتكەن. ئۇ چاغلاردا مەن بەكمۇ كىچىك ئىدىم. بىر كۈنى دادامنىڭ مەلۇم بىر دوستى ماڭا ئۈچ سوم بەردى. ئۇ چاغلاردا بىز بەكمۇ نامرات ئىدۇق، بەزىدە يېگۈدەك بىر نەرسىمۇ تاپالمايتتۇق. شۇڭا پۇلنى قولۇمغا ئېلىپلا خۇشال بولغىنىمچە ئانامنىڭ يېنىغا يۈگۈردۈم. چۈنكى، ئۇ چاغلاردا ئۈچ سوم خېلى چوڭ پۇل ھېسابلىناتتى. بىز بۇنىڭغا مەززىلىك يېمەكلىكلەرنى سېتىۋالالايتتۇق.

مەن ئەسلىدە ئانامنى بۇنىڭدىن بەكمۇ خۇشال بولۇپ كېتىدۇ دەپ ئويلىغان ئىدىم. بىراق ئانام قاتتىق خاپا بولغان ھالدا مۇنداق دېدى:

ـ ئوغلۇم! بۇ پۇلنى ئىگىسىگە قايتۇرۇپ بەرمىسەڭ، مەن خاپا بولۇپ قالىمەن. رىزقىمىزنى پەقەت ئاللاھتىلا تىلەيلى. مېنىڭ ساڭا نەسىھەتىم بولۇپ قالسۇن، كۈنلەرنىڭ بىرىدە مەلۇم بىرىگە ھاجىتىڭ چۈشۈپ قالسا، ھاجىتىڭنى ئاۋۋال ئاللاھتىن تىلە! ئاندىن ئىنساندىن سورا!

ئانامنىڭ بۇ سۆزلىرىنى ئاڭلاپ، قولۇمدىكى پۇللارنى كۆزۈم قىيمىغان ھالدا ئىگىسىگە قايتۇرۇپ بەردىم.

شۇنىڭدىن كېيىن ئانام ماڭا خاسىيەتلىك دۇئالارنى ئۆگىتىپ قويدى. ئانام ئىككىمىز ھەر كۈنى نامازدىن كېيىن بىزنى بەندىلەرگە موھتاج قىلماسلىقنى تىلەپ ئاللاھقا دۇئا قىلىدۇق. ئانام ئائىلىدە توخۇ بېقىپ، تۇخۇم سېتىپ تىرىكچىلىك قىلاتتى. مەنمۇ ئانامغا كۆڭۈل قويۇپ ياردەملىشەتتىم. ئاللاھ بۇ ئاددىيغىنا تىرىكچىلىكىمىزگە كۈندىن ـ كۈنگە بەرىكەت ئاتا قىلىپ، بىزگە رىزىق دەرۋازىلىرىنى كەڭ ئېچىۋەتتى. بارا ـ بارا تۇرمۇشىمىز ياخشىلاندى.

ئاردىدىن ئون نەچچە يىللار ئۆتتى. مەن كۈندىن ـ كۈنگە يۇقىرى ئۆرلەپ ئوقۇپ، ئالىي ئۇنۋانلارغا ئېرىشتىم، ياخشى بىر خىزمەتىمۇ ئورۇنلىشىۋالدىم.

ئویلىمىغان یەردىن ئاللاھ بىزگە كۆپ رىزىق ئاتا قىلدى. یاخشى بىر قىز بىلەن ئۆیلىنىپ، تۆت پەرزەنتلىك بولدۇم. بۇرۇن نامرات ئىدۇق، ئەمدى باي بولدۇق. مەنمۇ باللىرىمغا ھاجەتلىرىنى پەقەت ئاللاھتىنلا تىلەشنى ئۆگىتىپ قويماقچى بولدۇم.

لېكىن قانداق ئۆگىتىمەن؟

مەن مۇناسىپ بىر ۋاقىتنى تاللىغاندىن كېيىن باللىرىمنى ئۆمرە ھەج قىلدۇرۇش ئۈچۈن ھەرەمگە ئاپاردىم. باللىرىم بىلەن كەبىنى تاۋاپ قىلىپ بولغاندىن كېيىن كەبە ئالدىدا ئولتۇرۇپ ئۇلارغا:

ـ باللىرىم! مەن سىلەرنى بۇ مۇقەددەس ماكانغا مۇھىم بىر ئىش ئۈچۈن ئېلىپ كەلدىم، ـ دېدىم ـ دە، كىچىكىمدە ئانام بىلەن ئارىمىزدا يۈز بەرگەن ئۈچ سوم ھېكايىسىنى ئۇلارغا سۆزلەپ بەردىم. ئۇلار مەندىن بۇ ھېكايىنى كۆڭۈل قويۇپ ئاڭلىغاندىن كېيىن سۆزۈمنى داۋاملاشتۇرۇپ:

ـ ئانام دائىم ماڭا: «بالام! ھاجىتىڭنى پەقەت ئاللاھتىنلا تىلىگىن! ئاللاھ ھەممىگە رىزىق بەرگۈچىدۇر» دەيتتى. مەنمۇ سىلەرنى ئانامنىڭ ۋەسىيىتى بويىچە تەربىيەلەشنى ياخشى كۆرىمەن. سىلەرمۇ بۇ ئۇلۇغ مۇقەددەس ماكاندا بارلىق ھاجىتىڭلارنى ئاللاھتىنلا تىلەڭلار! ـ دېدىم.

بۇ سۆزلىرىم باللىرىمغا ئىنتايىن ياخشى تەسىر قىلدى. ئۇلار كەبە ئالدىدا تۇرۇپ ئاللاھقا ئۇزۇنغىچە دۇئا قىلدى...

نامان ئوقۇپ هاجىتىڭىزنى ئاللاهتىن تىلەڭ!

ئوغلۇمنى كىچىكىدىن باشلاپلا نامازنى ياخشى كۆرىدىغان قىلىپ تەربىيەلەش ئۈچۈن ئۇنىڭغا دائىم:

ـ ئوغلۇم! بىرەر كىشىدىن، ھەتتا ئاتا ـ ئاناڭدىن بىر نەرسە سورىماقچى بولساڭمۇ، ئاۋۋال نامان ئوقۇپ ئاللاهتىن تىلىگىن! ئاللاھ خالىسا تىلىكىڭنى دەرھال ئىجابەت قىلىدۇ، خالىسا كېچىكتۈرۈپ ئىجابەت قىلىدۇ، خالىسا قىيامەت كۈنىگە كېچىكتۈرۈپ، ئۇ كۈندە ساڭا ياخشى مۇكاپاتلارنى بېرىدۇ، ـ دەيتتىم.

بىر كۈنى ئوغلۇم مەندىن ئويۇنچۇق ماشىنىسى ئېلىپ بېرىشنى تەلەپ قىلغان ئىدى، مەن ئۇنىڭغا:

ـ ئوغلۇم! ئاۋۋال نامان ئوقۇپ ئاللاهتىن تىلىگىن! ـ دېدىم.

ئوغلۇم تاھارەت ئېلىپ، ئىككى رەكەت نامان ئوقۇپ ئاللاهقا دۇئا قىلدى. شۇ كۈنى كەچ كىرىشتىن ئىلگىرى مەن ئۇنى ماگىزىنغا ئاپىرىپ، ئويۇنچۇق ماشىنىسى ئېلىپ بەردىم.

يەسلى ئوقۇغۇچىسىنىڭ ئاللاھقا دۇئا قىلىشى

يەسلىدە ئوقۇۋاتقان قىزىم توكلاتقۇنىڭ ئىشىكىنى ئاچالماي مېنى يارداەمگە چاقىرغان ئىدى، مەن ئۇنىڭغا:

ـ كەل، قىزىم! بىز ئاۋۋال ئاللاھتىن يارداەم سورايلى! «بىسمىللاھ» دەپ قايتا سىناپ كۆرگىن! ـ دېدىم.

ئۇ: «بىسمىللاھ» دەپ ئىشىكنى كۈچەپ تارتىۋىدى، ئىشىك ئېچىلدى. مەن مۇشۇ ئۇسۇل ئارقىلىق قىزىمنى ھەر ئىشتا ئاۋۋال «بىسمىللاھ» دېيىش ئارقىلىق ئاللاھتىن يارداەم تىلەشكە ئادەتلەندۈردۈم.

سىز ئائىلىڭىزدە ھاكىمۇتلەقمۇ ياكى تەدبىرلىك ئاتا ـ ئانمۇ؟

بالىلىرىڭىز بىرەر نەرسىنى تالىشىپ قالغاندا، ئۇلارنىڭ بىرى يېنىڭىزغا مەسىلىنى بىر تەرەپ قىلىپ قويۇشىڭىزنى سوراپ كەلسە، سىز قانداق قىلىسىز؟

ناۋادا سىز ئۇلارنى چاقىرىپ، سوئال ـ سوراق قىلغاندىن كېيىن خاتالىق سادىر قىلغان بالىڭىزنى جازالىسىڭىز، ئۇنداقتا سىز بالىلىرىڭىز ئارىسىدا ھاكىمۇتلەقلىق قىلغان بولىسىز. بۇنداق بولغاندا بالىلار ئىزچىل بىر ـ بىرىدىن شىكايەت قىلىپ سىزنى چارچىتىۋېتىشى، ھەتتا بۇ ئىش بارا ـ بارا ئۇلار ئوتتۇرىسىدا ئۆچ ـ ئاداۋەت پەيدا قىلىپ، ئويلىمىغان يامان ئاقىۋەتلەرنى كەلتۈرۈپ چىقىرىشى مۇمكىن.

ئەمما سىز ئۇلار بىلەن چىرايلىق سۆھبەتلىشىپ، ئارىسىدىكى دەتالاشلارنى ئىلمىي يوسۇندا ھەل قىلسىڭىز، ھەم مەسىلىنى ياخشى بىر تەرەپ قىلغان، ھەم بالىلىرىڭىز ئارىسىدىكى مۇناسىۋەتنى ياخشىلاشتا ئاقىلانە تەدبىر قوللانغان بولىسىز.

بالىلار ئارىسىدىكى ئۇقۇشماسلىقلارنى ياخشى بىر تەرەپ قىلىش ئۇسۇللىرى

سوت مەھكىمىلىرىگە ئاپىرىلغان مەسىلىلەر ئىچىدە قېرىنداشلار ئارىسىدىكى مىراس تالىشىش دەۋاسى ئىنتايىن كۆپ سالماقنى ئىگىلەيدۇ.

نېمىشقا بىر ئاندىن تۇغۇلغان قېرىنداشلار ئارىسىدا بۇنداق مەسىلىلەر كۆپ يۈز بېرىدۇ؟ بۇنىڭ سەۋەبى ئۇلارنىڭ ئاللاھنى تونۇمىغانلىقىمۇ ياكى ئۇلار ياخشى تەربىيەلەنمىگەنلىكتىن بىر - بىرىنى يامان كۆرەمدۇ؟

كۆپ ھالىلاردا بۇنىڭ ئاساسلىق سەۋەبى ئاتا - ئانىلارنىڭ پەرزەنت تەربىيەسىدىكى سەۋەنلىكى بولۇپ چىقىدۇ. چۈنكى، ئۇلار بالىلىرى ئارىسىدا يۈز بەرگەن دەتالاشلارنى ھەل قىلىشتا ياخشى، ئىلمىي ئۇسۇل قوللانمايدۇ، نەتىجىدە ئۇلارنى ئىناق - ئىتتىپاق تەربىيەلەپ چىقىش بەكمۇ قىيىنغا توختايدۇ.

بەزى ئاتا - ئانىلار بالىلار ئارىسىدىكى مەسىلىلەرنى كېلىشتۈرۈش ئارقىلىق ئۇلارنىڭ قېرىنداشلىقىنى ساقلاپ قالغان ئاساستا ھەل قىلماي، خۇددى قازىغا ئوخشاش ئادىل ھۆكۈم قىلىمەن دەپ كەسكىن ھۆكۈم قىلىپ، مەلۇم بىرىنى جازالاش بالىلار ئارىسىغا ئۆچ - ئاداۋەت ئۇرۇقىنى چېچىپ قويىدۇ.

شۇ سەۋەبتىن ئۇلار ئاتا - ئانىسى ۋاپات بولغاندا مىراس تەقسىم قىلىشتا ئۆزئارا چىقىشالماي، كۆنگەن ئادىتى بويىچە يەنە قازى ئىزدەپ مەھكىمىگە بارىدۇ. مەھكىمىگە مىراس تالىشىپ بارغان كۆپىنچە قېرىنداشلارنىڭ ناچار ئىنسانلاردىن بولۇشى ياكى ئۇلارنىڭ بىر - بىرىدىن نەپرەتلىنىدىغانلاردىن بولۇشى ناتايىن. ئۇلارنىڭ كۆپىنچىسى ئارىسىدا يۈز بەرگەن ئۇقۇشماسلىقلارنى قانداق ھەل قىلىش ئۇسۇلىنى بىلمەيدىغانلاردىن بولۇشى ئېنىق.

تۆۋەندە بالىلار ئارىسىدا يۈز بەرگەن بىر قىسىم ئۇقۇشماسلىقلارنى ياخشى بىر تەرەپ قىلىش ئۇسۇللىرىدىن بىر قانچىنى تونۇشتۇرۇپ ئۆتىمىز:

مەلۇم بىر دادا مۇنداق دەيدۇ:

بالىلارنىڭ بىرى يەنە بىرنى شىكايەت قىلىپ كەلگەندە مەن ھەر ئىككىسىگە مۇنداق دەيمەن:

ـ بالىلىرىم! سىلەر ناھايىتى ياخشى بالىلار. شۇڭا بۇنداق مەسىلىلەرنى ئۆز ئاراڭلاردا ياخشى بىر تەرەپ قىلالايسىلەر. مەن سىلەرگە 10 مىنۇت ۋاقىت بېرىمەن. سىلەر ئۆزئارا پاراڭلىشىپ، بۇ چۈشىنىشمەسلىكنى چىرايلىق شەكىلدە ھەل قىلىڭلار. ياخشى ھەل قىلىپ كېتەلسەڭلار، ھەر ئىككىڭلارغا مۇكاپات بېرىمەن.

بۇ ئۇسۇل بالىلار ئارىسىدىكى بىر قىسىم مەسىلىلەرنى ياخشى ھەل قىلىشتا ناھايىتى ئۈنۈملۈك بولدى.

بىر كۈنى ئىككى ئوغلۇم مەلۇم بىر نەرسىنى تالىشىپ، ئۆزئارا جېدەللىشىپ قالغاندىن كېيىن يېنىمغا شىكايەت قىلىپ كېلىشتى.

مەن ئۇلارغا ئادىتىم بويىچە:

ـ ئەگەر بۇ مەسىلىنى ئۆزئارا ياخشى بىر تەرەپ قىلالىساڭلار، سىلەرگە مۇكاپات بېرىمەن، ـ دېدىم ـ دە، ئۇلارنى يالغۇز قويۇپ سىرتقا چىقىپ كەتتىم. ئۇزۇن ئۆتمەيلا ئۇلار خۇشال ـ خۇرام ھالدا يېنىمغا يۈگۈرۈپ كېلىشتى. مەن ۋەدەم بويىچە ئۇلارغا مۇكاپات بەرگەن ئىدىم، ئۇلار ناھايىتى خۇشال بولۇشتى.

* * *

دادام بىزگە ھەپتىدە بىر كۈننى قېرىنداشلار ئارا بىر ـ بىرىدىن ئاغرىنغان تەرەپلەردە ئىچىنى بوشتۇپلىش كۈنى قىلىپ بېكىتىپ بەرگەن ئىدى. دادام بۇ كۈننى «مېھرلىشىش كۈنى» دەپ ئاتايتتى. دادام بۇ كۈندە بىز بىلەن بىرگە ئولتۇرۇپ، بىر ھەپتە ئىچىدە قېرىندىشىدىن ئاغرىنىپ قالغانلارنىڭ دەردلىرىنى تىڭشاپ، چىرايلىقچە ھەل قىلىپ قويۇاتتى. ئاندىن بىز ياخشى كۆرىدىغان ئېسىل يېمەك ـ ئىچمەكلەرنى تەييارلاپ، ھەممىمىزنى مېھمان قىلاتتى ۋە مۇكاپات بېرەتتى.

بۇ كۈن بىزنىڭ ئۆزئارا چۈشىنىش ھاسىل قىلىش ۋە بىر ـ بىرىمىزنى تېخىمۇ ياخشى كۆرۈشىمىز ئۈچۈن تۈرتكىلىك رول ئوينىغان ئىدى.

باللار ئارىسىدىكى ئۇششاق ئىشلارغا كىرىشۋېلىش جېدەل - ماجىرانى كۆپەيتىۋېتىدۇ

مەن ھەر قېتىم سىگىلىم بىلەن جېدەللىشىپ قالسام، ئانام دەرھال مەسىلىنى ھەل قىلىش ئۈچۈن ئالدىراپ يۈگۈرۈپ كېلەتتى. دادام ئۇنىڭغا:

ـ بولدى قىلىڭ! ئۇلار ئۆزئارا قېرىنداش. مەسىلىلىرىنى ئۆزلىرى ھەل قىلىپ كېتەلەيدۇ، ـ دەيتتى.

ناۋادا بىز ھەل قىلالماي قالساق، دادام:

ـ مەن سىلەرگە يارەملىشەي، مەسىلىنى چىرايلىقچە ھەل قىلىۋېتەيلى. ئۆزئارا جېدەللەشمەڭلار! قېرىنداشلىق دۇنياسىدا تەڭدىشى يوق نېمەتتۇر، ـ دەيتتى.

دادام ھەققەتەن راست ئېيتقان ئىدى. قېرىنداشلار ئارا ئۇقۇشماسلىقلار ئائىلىدە دائىم يۈز بېرىپ تۇرىدىغان نورمال ئىشلاردىن بولۇپ، ئەگەر ئۇنىڭغا ئۈچىنچى بىر تەرەپ ئارىلاشسا، بەزىدە مەسىلە تېخىمۇ مۇرەككەپلىشىپ كېتىدۇ. چۈنكى، بۇنداق ئەھۋالدا ھەرئىككى قېرىنداش خىجالەتتە قالماسلىق ئۈچۈن ئۆزىنى ئاقلاشقا تىرىشىدۇ. ئەمما مەسىلىلەرنى چىرايلىقچە ھەل قىلىشقا تىرىشقاندا ئىش تېخىمۇ قولايلىشىدۇ.

قوشنامدىن ئۆگەندىم

قۇربان هېيتقا ئىككى كۈن قالغاندا ئايالىمغا يارده‌ملىشىپ يۇيۇلغان كىر ـ قاتلارنى يېيىپ قويۇش ئۈچۈن بالكونغا چىقتىم. كېچە ناهايىتى قاراڭغۇ ئىدى. قوشنىمىز مەھەللىدىكى مەسچىتتە دەرس سۆزلەيدىغان پېشقەدەم ئۇستاز ئىدى. ئۇ يۇقىرى ئاۋازدا زاكاتنىڭ ئۆلچىمى، ۋاقتى هەققىدە باللىرىغا نەسىهەت قىلىۋاتقان ئىكەن. شەيخنىڭ سۆزلىرى ئىختىيارسىز قۇلىقىمغا كىرىپ قالدى. ئېھتىمال باللىرىنىڭ بىرى ئۇنىڭ زوقىنى كەلتۈرگۈدەك بىرەر سۆز قىلغان بولسا كېرەك، ئۇ:

ـ ماشائاللاھ، ئوغلۇم! گېپىڭ ناهايىتى ئورۇنلۇق. ئاللاھ ساڭا بەرىكەت بەرسۇن! ئۇزۇن ئۆمۈر ئاتا قىلسۇن! ـ دېگىنىچە ماختاپلا كەتتى.

مەن شەيخنىڭ ئوغلىغا قىلغان دۇئالىرىنى ئاڭلاپ، كۆڭلۈمدە مۇنۇلارنى ئويلىدىم: «مەنمۇ نېمىشقا باللىرىمغا دۇئا قىلمايمەن؟ باللىرىم بىرەر ياخشى ئىش قىلسا ياكى ئورۇنلۇق گەپ قىلسا، مەنمۇ نېمىشقا تىلىمنى ئۇلار ئۈچۈن دۇئا قىلىشقا كۆندۈرمەيمەن؟ مەسىلەن، ئوغلۇم يېنىمغا بىر ئىستاكان سۇ ئېلىپ كەلسە ياكى مەن سىرتقا چىقماقچى بولغاندا ئىشىكنى ئېچىپ بەرسە ياكى ئۆي تازىلاش، ئاشخانا ئىشلىرى دېگەندەك ئىشلاردا ماڭا يارده‌ملەشسە، نېمىشقا ئۇلارغا خەيرلىك دۇئا قىلمايمەن؟».

شۇنىڭدىن باشلاپ باللىرىمدىن بىرى بىرەر ياخشى ئىش قىلسا ماختاپ خەيرلىك دۇئالارنى قىلىدىغان بولدۇم. ئايالىمۇ ماڭا ئوخشاش هەر دائىم باللارنىڭ ياخشىلىقى ئۈچۈن دۇئا قىلدى. بۇ ئىش تېزلا كۈچىنى كۆرسەتتى. باللىرىمۇ بىزگە تېخىمۇ ئامراق بولۇپ كەتتى. سۆزىمىزدىن چىقمايدىغان، ئىتائەتچان، ۋاپادار باللارغا ئايلاندى. «سىلىق سۆز تاشنى يارار» دېگەن سۆز بىكارغا ئېيتىلمىغان ئىكەن.

ئۆزگىچە تەربىيەلەش ئۇسۇللىرىدىن نەمۇنىلەر

بىر كۈنى دادامدىن دوستۇم مەھمۇدنىڭ ئۆيىدە دەرس مۇزاكىرە قىلىش ئۈچۈن رۇخسەت سورىدىم. ئۇ چاغلاردا مەن تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ ئىككىنچى يىللىقىدا ئوقۇيتتىم. مەن ئۆيدىن چىقىپ كەتكەندىن كېيىن داداممۇ تاغىسىنى زىيارەت قىلىش ئۈچۈن يولغا چىققان ئىكەن. ئۇ مېنىڭ يولدا بىر قىز بىلەن پاراڭلىشىپ تۇرغانلىقىمنى كۆرۈپ قالدى. ئۇ چاغدا دادامنىڭ نېمە قىلغانلىقىنى بىلەمسىز؟ ماڭا ھېچنېمە دېمەي، سالام بېرىپلا ئۆتۈپ كەتتى.

ئەتىسى كەچتە ئىپتار داستىخىندا ئولتۇرغىنىمىزدا دادام مەندىن:

ـ تۈنۈگۈن مەھمۇد بىلەن دەرس مۇزاكىرە قىلدىڭمۇ؟ قانداقراق بولدى؟ ـ دەپ سوردى.

مەن دادامنىڭ مەقسىتىنى چۈشەنگەن بولغاچقا، لام ـ جىم دېيەلمەي قالدىم. شۇ كۈنى دادام ياتاق ئۆيۈمگە كىرىپ، مېنى يېنىدا ئولتۇرغۇزۇپ چىرايلىق نەسىھەت قىلدى. ئۇ ئۆزىنىڭ ياش ۋاقتىدا ئوچۇق ـ يورۇق ھەم شوخ بولسىمۇ، پەس قىلقلاردىن يىراق تۇرغانلىقىنى ئېيتتى ۋە مېنى ئاگاھلاندۇرۇپ:

ـ ئوغلۇم! سېنىڭمۇ سىڭىللىرىڭ بار. ئاللاھقا تەقۋادارلىق قىلغىن! ـ دېدى.

دادامنىڭ مۇشۇنداق تەربىيەلەش ئۇسۇلى مېنىڭ قىزلار بىلەن بىنورمال مۇناسىۋەتلەردە بولۇشۇمنىڭ ئالدىنى ئېلىشتا ھەقىقەتەن زوڭ رول ئوينىدى.

* * *

باشلانغۇچنىڭ ئۈچىنچى يىللىقىدا ئوقۇۋاتقان مەزگىللىرىم ئىدى. بىر كۈنى ساۋاقداشلىرىم بىلەن مەھەللىمىزدىكى ئېرىقتا بېلىق تۇتۇپ ئوينىدۇق. كەچ

كىردى. مەن ھېرىپ ـ چارچىغان ھالدا چوڭ ئانامنىڭ ئۆيىگە قايتىپ كەلدىم. چوڭ ئانام ھەقەمسايىلىرىدىن بىرى بىلەن پاراڭلىشىپ ئولتۇرغان ئىكەن. مېنىڭ كىيىملىرىم ھۆل بولۇپ كەتكەن، پۇتلىرىمغا لاي ـ لاتقىلار چاپلىشىپ قالغان ئىدى. چوڭ ئانامنىڭ ھەقەمسايىسى:

ـ بۇ بالا لاي سۇدا ئوينىغان ئوخشايدۇ، ـ دېدى. مەن تەمتىرەپ:

ـ ياق... مەن لاي سۇدا ئوينىمىدىم، ـ دېدىم.

ئەمەلىيەتتە يالغان ئېيتقان ئىدىم. چوڭ ئانام يالغان ئېيتقانلىقىمنى بىلگەن بولسىمۇ، مېنى خجىل قىلماسلىق ئۈچۈن:

ـ ئوغلىمىز يالغان ئېيتمايدۇ، ـ دېدى.

شۇ كۈندىن باشلاپ مەن قەتئىي يالغان ئېيتمىدىم.

* * *

كىچىكلىكىمدە ئانام بىزنى بازار ياكى باشقا جايلارغا ئېلىپ چىققاندا دائىم:

ـ بالىلىرىم! سىرتقا چىققاندا كۆڭلۈڭلار بىرەر نەرسە تارتسا، ماڭا ئەدەپ بىلەن ئېيتساڭلار بولىدۇ. يېنىمدا پۇل بولسا، سىلەر دېگەن نەرسىنى ئېلىپ بېرىمەن. ناۋادا پۇل بولماي قالسا، كېيىنكى قېتىمدا ئېلىپ بېرىمەن، ـ دەيتتى.

بىز ئانامنىڭ تەلىپى بويىچە سىرتلارغا چىققاندا ئەدەپلىك بولساق، ئۆيگە قايتقاندىن كېيىن بىزنى مۇكاپاتلايتتى. ئېسىمدە قېلىشىچە، شۇنىڭدىن كېيىن بىز سىرتلارغا چىققاندا ئانامنى كۆپ چارچىتىپ، ئاۋاره قىلمايدىغان بولغان ئىدۇق.

مانا ئەمدى مەن ئاشۇ ئۇسۇلنى بالىلىرىمغا قوللىنىۋاتىمەن. بالىلىرىمۇ كوچىلاردا ياكى باشقىلارنىڭ ئالدىدا كۆرگەنلا نەرسىنى ئېلىپ بېرىڭ دەپ خاپا قىلىپ مېنى خجالەتتە قويمايدىغان بولدى.

* * *

بىر كۈنى بىز مەلۇم بىر زالدا ئولتۇراتتۇق. ئوغلۇمنىڭ دوستى كىرىپ ماڭا ئوغلۇمنىڭ ئۆزىنىڭ مېدالىنى سۈندۇرۇۋەتكەنلىكىنى ئېيتتى. مەن ئوغلۇمدىن بۇ ئىشنى سۈرۈشتە قىلغان ئىدىم، خاتالىقنى ئېتىراپ قىلدى. دوستىغا باشقىسىنى سېتىۋېلىپ، تۆلەپ بېرىشنى ئېيتىپ قولىغا يېتەرلىك پۇل بەردىم. ئەسلىدە ئوغلۇمغا چىرايىمنى پۈرۈشتۈرۈپ، ۋارقىرىغان ھالەتتە گەپ قىلىشىم مۇمكىن ئىدى. بىراق مەن ئۇنىڭغا تاپا ـ تەنە قىلماستىن، تەبەسسۇم قىلغان ھالدا ئېيتتىم.

بۇ ئىش دەل چۈش ۋاقتىدا يۈز بەرگەن ئىدى.

كەچ كىرىپ ئوغلۇم ئۆيگە قايتقاندا بېشىنى قۇچىقىمغا قويۇپ تۇرۇپ:

ـ دادا! بۇگۈن سىز مېنى بەكمۇ خۇش قىلىۋەتتىڭىز. مەن سىزنى ھەققەتەن ياخشى كۆرىمەن، ـ دېدى.

ئېنىقكى، ئوغلۇم بۇگۈن ئۇنىڭغا قىلغان ياخشى مۇئامىلەمدىن ۋە كىشىلەر ئالدىدا ئۇنىڭ يۈز ـ ئابرۇيىنى قوغداپ قالغانلىقىمدىن تەسىرلەنگەن ئىدى.

پەيغەمبىرىمىزنىڭ گۈزەل ئەخلاقىدىن بىر نەمۇنە

ئەنەس ئىبنى مالىك رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەڭ ئەخلاقلىق كىشى ئىدى. ئۇ بىر كۈنى مېنى مەلۇم بىر ئىش ئۈچۈن ئەۋەتمەكچى بولغان ئىدى، مەن ئۇنىڭغا:

ـ ئاللاھ بىلەن قەسەمكى، بارمايمەن، ـ دېدىم.

ئەمما كۆڭلۈمدە ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرى بۇيرۇغان ئىشقا ئەلۋەتتە بېرىشنى ئويلىغان ئىدىم. مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇيرۇغان ئىشنى بېجىرىش ئۈچۈن سىرتقا چىقىپ، بازاردا ئويناۋاتقان بالىلارنىڭ يېنىدىن ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ شۇلارغا قاراپ تۇرۇپ قاپتىمەن. تۇيۇقسىز بىرسى دۇلۇمنى تۇتتى. قارىسام پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئىكەن. ئۇ ماڭا قاراپ تەبەسسۇم قىلىپ:

ـ ئەي ئەنەسچاق! مەن سېنى بۇيرۇغان يەرگە باردىڭمۇ؟ ـ دېدى.

ـ ھەئە، ھازىر بارىمەن، ئى ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرى! ـ دېدىم.

قەبرىستانلىقتىكى بالىلار تەربىيەسى

هەر جۈمە كۈنى جۈمە نامىزى ئوقۇش ئۈچۈن دادام بىلەن بىرگە مەسجىتكە باراتتىم. دادام مېنى جۈمە نامىزىدىن يېنىپلا بوۋام ـ مومامىلارنىڭ قەبرىسىنى زىيارەت قىلىش ئۈچۈن قەبرىستانلىققا ئېلىپ باراتتى. دادام ئۇ يەردە ئۇلار ئۈچۈن ئاللاھتىن رەھمەت ۋە مەغپىرەت تىلەپ ئۇزۇنغىچە دۇئا قىلاتتى. ئۆيگە قايتىش ئەسناسىدا دادام يەنە ماڭا بوۋام ـ مومامىلارنىڭ ياخشى ئىش ـ ئىزلىرىنى ۋە ئۇلار بىلەن ئۆتكەن گۈزەل ئەسلىمىلىرىنى سۆزلەپ بەرگەندىن سىرت، قەبرىستانلىقنى زىيارەت قىلىشنىڭ ئىنتايىن ئەھمىيەتلىك ئىش ئىكەنلىكىنى ۋە ئۆلۈكلەرنىڭ تىرىكلەرنىڭ دۇئاسىغا ئىنتىزار ئىكەنلىكىنى ئېيتىپ بېرەتتى.

ئارىدىن ئۇزۇن يىللار ئۆتتى... دادام ـ ئاناملارمۇ ئالەمدىن ئۆتتى. ئۇزۇن ئۆتمەي مەنمۇ ئۆيلەندىم...

ئاللاھ ماڭا بەش پەرزەنت ئاتا قىلدى. مانا ھازىر مەنمۇ ھەر جۈمە كۈنى دادامغا ئوخشاشلا بالىلىرىمنى ئاۋۋال جۈمە نامىزىغا، ئاندىن ئاتا ـ ئانامنىڭ قەبرىسىنى زىيارەت قىلىش ئۈچۈن قەبرىستانلىققا ئېلىپ بارىمەن. بىز ئۇلار ئۈچۈن ئاللاھتىن رەھمەت ۋە مەغپىرەت تىلەپ بىرلىكتە ئۇزۇنغىچە دۇئا قىلىمىز. مەنمۇ بالىلىرىمغا دادام بىلەن ئۆتكەن گۈزەل كەچمىشلىرىمنى سۆزلەپ بېرىمەن.

مەن يەنە بالىلىرىمغا قەبرىستانلىققا كىرگەندە ئوقۇلىدىغان دۇئا ۋە سالاملارنى ئۆگىتىپ قويدۇم. ئۇلارنىڭ «ئۆلۈكلەر بىزنىڭ سۆزلىرىمىزنى ئاڭلىيالامدۇ؟ بىزنى كۆرەلەمدۇ؟ ئۇلارنىڭ روھى قەيەردە؟ نېمىشقا بىز ئۇلارنى كۆرەلمەيمىز؟ ئۇلارغا دۇئايىمىزنىڭ قانداق پايدىسى بار؟» دېگەندەك نۇرغۇنلىغان سوئاللىرىغا جاۋاب بېرىش ئارقىلىق ئۇلارنىڭ قەبرە ھاياتىغا بولغان چۈشەنچىسىنى تېخىمۇ ئايدىڭلاشتۇردۇم.

سىز ئۆلۈپ قالغاندا بالىلىرىڭىز نېمىنى سېغىنىدۇ؟

بىر كۈنى مەن بىرقانچە ياشتىن:

ـ داداڭلار ياكى ئاناڭلار ئۆلۈپ كەتسە، ئۇلارنىڭ قايسى ئىشىنى ئەڭ كۆپ سېغىنىسىلەر؟ ـ دەپ سورىغان ئىدىم. ئاريدىن بىر يىگىت مۇنداق دېدى:

ـ دادامنىڭ ھەر كۈنى مېنى بامدات نامىزىغا ئويغىتىشلىرىنى سېغىنىمەن. چۈنكى، دادام 15 يىلدىن بېرى مېنى بامدات نامىزى ئۈچۈن ئىرتىل ئويغىتىپ كەلدى. ھەتتا مەن توي قىلىپ بولغاندىن كېيىنمۇ ئويغىتىشنى داۋاملاشتۇردى. بەزىدە سەپەردە بولۇپ قالسا، بامدات نامىزى ئالدىدا ماڭا تېلېفون قىلىپ، نامازغا تەييارلىنىشىمنى جېكىلەيدۇ.

* * *

يەنە بىر بالا مۇنداق دەيدۇ:

ـ ناۋادا ئانام ئۆلۈپ كەتسە، مەن ئۇنىڭ ئۇزۇن يىللاردىن بېرى مەن بىلەن بىللە ئوينىغان كەلگەن «ھاجىۋەت قارا كۆز ئويۇنى»نى سېغىنىمەن. مەن يەنە ئانامنىڭ ھېكايە ئېيتىپ بېرىشلىرىنى سېغىنىمەن. چۈنكى، ئانام ماڭا ھەر كۈنى كەچتە ئۇخلاش ئالدىدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ۋە ساھابىلەرنىڭ قىسسىلىرىنى ئېيتىپ بېرىدۇ.

* * *

يەنە بىر قىز مۇنداق دەيدۇ:

ـ ناۋادا ئانام ئۆلۈپ كەتسە، مەن ھەر دائىم ئۇنىڭ مېنى ئىزدەپ ـ سوراپ تۇرۇشلىرىنى ۋە تېلېفون ئېلىشلىرىنى ئەسلەيمەن. چۈنكى، مەن توي قىلىپ، تالاق بولغاندىن كېيىنمۇ ئانام ئىككىمىز ھەر كۈنى دېگۈدەك

بىرقانچە مىنۇت بولسىمۇ تېلېفونىدا پاراڭلىشىپ كېلىۋاتىمىز.

* * *

يەنە بىر قىز مۇنداق دەيدۇ:

ـ ئاۋادا ئانام ئۆلۈپ كەتسە، مەن ئۇنىڭ بىلەن ئۆتكۈزىدىغان كۈندىلىك سۆھبەتلىرىمىزنى سېغىنىمەن. چۈنكى، ئۇ ھەر كۈنى مەن بىلەن ئايرىم ئولتۇرۇپ، ئۆزىنىڭ گۈزەل ئەسلىمىلىرىنى ۋە تەسىرلىك ئىش ـ ئىزلىرىنى سۆزلەپ بېرىدۇ، بەزىدە قىزىقارلىق ھېكايىلەرنى ئېيتىپ بېرىدۇ. يېشىم كىچىك بولسىمۇ، ماڭا بىر قىسىم ئىشلاردا مەسلىھەت سالىدۇ. شۇنداق چاغلاردا بىز بىرگە ئولتۇرۇپ چاي ـ قەھۋە ئىچكەچ پاراڭلىشىمىز. بۇ گۈزەل ۋاقىتلار مېنىڭ مەڭگۈ ئېسىمدىن چىقمايدۇ.

* * *

يەنە بىر بالا مۇنداق دەيدۇ:

ـ ئاۋادا دادام ئۆلۈپ كەتسە، مەن ئۇنىڭ قۇرئان تىلاۋىتىنى ئەسلەيمەن. چۈنكى، ئۇ ماڭا ھەر كۈنى كەچتە ھۇد سۈرىسىنى ئوقۇپ بېرىدۇ. ھەر كۈنى كەچتە ئۇخلاشتىن بۇرۇن دادامدىن بۇ سۈرىنى ئاڭلاشقا ئادەتلىنىپ قالدىم.

* * *

مەلۇم بىر دادا مۇنداق دەيدۇ:

بىر كۈنى بالىلىرىمدىن:

ـ ئاۋادا مەن ئۆلۈپ كەتسەم، قايسى ئىشىمنى بەكرەك سېغىنىسىلەر؟ ـ دەپ سوريدىم.

تۈيۈقسىز دۇچ كەلگەن بۇ سوئالدىن ھەممەيلەن تېڭىرقاپ، قېتىپلا قالدى. بالىلار سەل تۇرۇۋالغاندىن كېيىن چوڭ ئوغلۇم ئارىدىكى جىمجىتلىقنى بۇزۇپ:

ـ ياقەي، دادا! چاقچاق قىلماڭە! سىز تېخى ئۆلۈپ قالمايسىز، ـ دېدى.

كىچىك بالىلار ئادەتتە راست گەپ قىلىدۇ. كىچىك ئوغلۇم تۈيۈقسىز ئويلىماستىنلا:

ـ سىز بېرىدىغان پۇللارنى سېغىنىمىز، ـ دېدى.

بۇ سۆزلەرنى ئاڭلاپ بېشىم پىرقىراشقا باشلىدى. ئەمەلىيەتتە ئۇ هەققەتەن كۆڭلىدىكىنى دېگەن ئىدى. چۈنكى، مەن ئۇلارغا تۇرمۇش خراجەتلىرىنى يېتەرلىك بېرىپ، ئۇلارنىڭ پۇل ـ مالغا بولغان قارىشىنى يۇقىرى كۆتۈرگەن بولسامۇ، ئۇلارغا يېتەرلىك ۋاقىت، مېهىر ـ مۇهەببەت، ئۇنسى ـ ئۇلپەت بەرمىگەن ئىكەنمەن.

كىچىك ئوغلۇمنىڭ بۇ سۆزى مېنىڭ تۇرمۇشۇمدا ئىنتايىن چوڭ ئۆزگىرىش پەيدا قىلدى. مەن شۇنىڭدىن ئېتىبارەن بالىلىرىم بىلەن كۆپ سۆهبەتلەشتىم، ئۇلارنى ئاشخانىلارغا ۋە سەيلىگاهلارغا بىللە ئېلىپ چىقتىم، كۆپ ئارىلىشىپ مېهىر ـ مۇهەببىتىمنى بەردىم، ئۇلارنىڭ ئاخىرەت چۈشەنچىسىنى تېخىمۇ چوڭقۇرلاشتۇردۇم.

قانداق ئادەم بولۇشنى خالايسىز؟

جەمئىيىتىمىزدە بىر قىسىم كىشىلەر بارىكى، ئۇلار ئۆلۈپ كەتسە، بالا ـ چاقا، ئۇرۇق ـ تۇغقان، قولۇم ـ قوشنا، يۇرت ـ مەھەللىدىكى ھەممە كىشىلەر ئۇنىڭ ئۆلۈمىدىن خۇشال بولۇپ، راھەتلىنىپ قالىدۇ. يەنە شۇنداق كىشىلەر بارىكى، ئۇلار ئۆلۈپ كەتسە، ئايال ـ بالىلىرى، قولۇم ـ قوشنا، ئۇرۇق ـ تۇغقان، يۇرت ـ مەھەللىدىكىلەرلا ئەمەس، بەلكى پۈتۈن شەھەر ئاھالىسى، ھەتتا پۈتۈن دۇنيادىكى مۇسۇلمانلار ئۇنىڭ ئۆلۈمى ئۈچۈن قايغۇرىدۇ، ئۇنىڭ ئۆلۈمنى ئۆزلىرى ئۈچۈن چوڭ بىر يوقىتىش ھېسابلايدۇ.

خوش! ئۇنداقتا، سىز قانداق ئادەم بولۇشنى خالايسىز؟

مەن قانداق قىلىپ مەشھۇر دورىگەرگە، ئاندىن كۆزگە كۆرۈنگەن بايۋەچچىگە ئايلاندىم؟

دادام ئۇستا بىر دورىگەر بولۇپ، چوپچوك بىر دورىخانىسى بار ئىدى. سەككىز ياشقا كىرگەن چاغلىرىم بولسا كېرەك، ئۇ مېنى داۋاملىق دورىخانىغا بىللە ئېلىپ باراتتى. مەن دەسلەپتە بۇنىڭدىن ئانچە خۇش بولۇپ كەتمەيتتىم. چۈنكى، مەن ئۇ يەرگە بارغىنىمدا ئويۇن ئويناش، تېلېۋىزور كۆرۈش دېگەندەك ئىشلاردىن مەھرۇم قالاتتىم. كېيىنچە دادامنىڭ ئىلھاملاندۇرۇشى ۋە مۇكاپاتلاشلىرى بىلەن بارا - بارا دورىخانىغا بېرىشنى ياقتۇرۇپ قالدىم. دورىخانىدا ھەر كۈنى دادامغا ياردەملىشىپ بەردىم. دادام بەزىدە دورا ۋە تېببىي لازىمەتلىكلەرنى ساتىدىغان شىركەتلەرگە سودا قىلىش ئۈچۈن مېنىمۇ بىرگە ئېلىپ باراتتى. بىر كۈنى ئۇ ماڭا خىراجەت ئۈچۈن بەرگەن پۇللارنى تېجەپ يىغسام، ئۇنى دورىخانىغا پاي سېلىپ قويىدىغانلىقىنى، شۇنداق قىلسا سەرمايەمنىڭ كۈندىن - كۈنگە كۆپىيىدىغانلىقىنى ئېيتتى. مەن قاتتىق خۇشال بولۇپ، شۇنىڭدىن بېرى دادام بەرگەن پۇللارنى قالايمىقان خەجلىمەي يىغىپ، دورىخانىغا پاي سالدىم. پۇللىرىم بارا - بارا كۆپىيىشكە باشلىدى.

ئارىدىن بىرقانچە يىل ئۆتتى...

مانا مەن ھازىر شەھىرىمىزدىكى مەشھۇر دورىگەر ۋە كۆزگە كۆرۈنگەن بايۋەچچىگە ئايلاندىم.

سېتىلغان بېلىقلارنىڭ پايدىسى سېنىڭ بولسۇن!

مېنىڭ شەھەر مەركىزىدە كىچىككىنە بىر بېلىقچىلىق دۇكىنىم بار ئىدى. ھەر كۈنى تاڭ يورۇماستىلا بېلىق سېتىۋېلىش ئۈچۈن دېڭىز بويىدىكى بېلىقچىلىق مەركىزىگە باراتتىم. كىچىك ئوغلۇم تىجارەتكە قىزىقاتتى. شۇڭا ئۇ كۆپىنچە دۇكاندا ماڭا يارەملىشىپ بېرەتتى. بىر كۈنى مەن ئۇنى ئوقۇشقا ئىلھاملاندۇرۇش ئۈچۈن:

ـ ئەگەر ياخشى ئوقۇپ، بۇ يىلقى ئىمتىھاندا يۇقىرى نەتىجىگە ئېرىشسەڭ، سېنى دۇكانغا شېرىك قىلىۋالىمەن، ـ دېدىم.

شۇنىڭدىن تارتىپ ئوغلۇمنىڭ ئىزچىل تىرىشچانلىق كۆرسىتىشى بىلەن ئىمتىھان نەتىجىسى خېلىلا يۇقىرى چىقىپتۇ. مەنمۇ ۋەدەم بويىچە ئۇنى دۇكىنىمغا شېرىك قىلغانلىقىمنى ئېيتىپ:

ـ بۇگۈندىن ئېتىبارەن سېنىڭ ئىسمىڭ يېزىلغان مەخسۇس بىر ساندۇق بولىدۇ. شۇ ساندۇقتىن سېتىلغان بېلىقلارنىڭ پايدىسى سېنىڭ بولسۇن. ئەمما سەن دۇكاندا ئىشلارغا يارەملىشىپ بېرىشىڭ كېرەك، ـ دېدىم.

بۇ تەكلىپ ئوغلۇمنى ناھايىتى خۇشال قىلىۋەتتى. شۇنىڭ بىلەن ئۇ ئىلگىرىكىدىن بەكرەك ئاكتىپ بولۇپ ئىشلىدى. بۇ چاغلاردا ئۇ تۆتىنچى يىللىقتا ئوقۇۋاتاتتى. ھەر يىلى ئىمتىھاندا يۇقىرى نومۇر ئالالىسا، ئۇنىڭغا دۇكىنىمىزدا يېڭى بىر ساندۇق كۆپەيتىپ بەردىم. مانا ئەمدى ئۇ تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ تۆتىنچى يىللىقىدا ئوقۇۋاتىدۇ. دۇكىنىمىزدا ئۇنىڭ ئىسمى يېزىلغان سەككىز ساندۇق بولدى. بۇ ساندۇقلاردىن سېتىلغان بېلىقلارنىڭ پايدىسى كۆپىيىپ، ئۇنىڭ خېلى كۆپ سەرمايىسى بولۇپ قالدى.

باللارنى تىجارەتكە كۆندۈرۈش ئۇسۇلى

هەر قېتىملىق ئىمتىهان نەتىجىسى ئېلان قىلىنغاندا باللىرىمنىڭ تېخىمۇ ياخشى ئۆرلەپ ئوقۇشى ئۈچۈن ئۇلارغا ئېسىل مۇكاپاتلارنى بېرىپ ئادەتلەندۈردۈم. كۆپىنچە ئۇلارغا ھەرخىل ئويۇنچۇقلارنى ۋە چىرايلىق ھەدىيەلەرنى ئالدىن تەييارلاپ قويىاتتىم.

بىر كۈنى توساتتىن كاللامغا بىر ئوي كەلدى ـ دە، ئايالىمغا:

ـ بۇ يىل ئىلگىرىكى يىللاردىكىگە ئوخشىمايدىغان باشقىچە بىر ئۇسۇلنى سىناپ باقساق قانداق ؟ ـ دېدىم.

ئايالىممۇ پىكرىمگە قوشۇلدى. بىر كۈنى باللارنى يىغىپ، مۇنداق دېدۇق:

ـ باللىرىم! سىلەر ھەققەتەن ئەقىللىق، تىرىشچان چوڭ بولدۇڭلار. ئىلگىرى سىلەر ئىمتىھاندىن يۇقىرى نەتىجە ئالغان ۋاقتىڭلاردا چىرايلىق ھەدىيەلەرنى ئېلىپ بېرەتتىم. بىراق بۇ يىل باشقىچە بىر ئۇسۇلنى قوللىنىشنى ئويلىشىۋاتىمىز. مەن سىلەرگە سېتىۋالماقچى بولغان مۇكاپاتنىڭ پۇلىنى قولۇڭلارغا بەرسەم، بۇ پۇللارنى ئاز بولسىمۇ بىرەر ئىشقا مەبلەغ سېلىپ پايدا ئېلىش ھەققىدە ئويلىنىپ باقايلىمۇ؟

بۇ تەكلىپىم ئۇلارنىڭ كۆڭلىگە ياققان بولسا كېرەك، ئۇلار دەرھال قوشۇلدى. بىر ھەپتىدىن كېيىن بىز ئۆزئارا مەسلىھەتلىشىپ مۇنداق كېلىشتۇق:

تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ ئۈچىنچى يىللىقىدا ئوقۇۋاتقان چوڭ ئوغلۇم مۇكاپات پۇللىرىغا دەپتەر ـ قەلەم ۋە ئۇنىڭدىن باشقا ئوقۇش ماتېرىياللىرى سېتىۋېلىپ، ئاندىن ساۋاقداشلىرىغا مۇۋاپىق پايدا ئېلىپ ساتىدىغان بولدى. بەشىنچى يىللىقتا ئوقۇۋاتقان ئىككىنچى ئوغلۇم ئۈچار قۇشلارنى بەكمۇ ياخشى كۆرەتتى. ئۇ مۇكاپات پۇللىرىغا بەش جۈپ كەپتەر سېتىۋېلىپ، ئۇلارنى ئۆگزىدە بېقىپ كۆپەيتىپ ساتىدىغان بولدى. بۇ ھەققەتەن ياخشى بىر باشلىنىش

بولغان ئىدى. شۇنداق قىلىپ باللىرىم نۇرغۇن ئىشلارنى ئۆگىنىۋالدى. ئاستا ـ ئاستا پۇل ـ ماللىرىمۇ كۆپەيدى. مانا ئەمدى ئۇلار ھېيتلىق پۇللىرىنى ۋە باشقا خراجەت پۇللىرىنى قالايمىقان خەجلىۋەتمەي، شۇ پۇللارنى دەسمايە قىلىپ تىجارەت قىلىشقا باشلىدى. ئىزچىل تىرىشىش ئارقىلىق ئۇلار ئالىي مەكتەپنى پۈتتۈرۈپ بولغۇچە خېلى كۆپ سەرمايە ئىگىسىگە ئايلاندى.

باللىرىڭىزغا دۇشمەندەك مۇئامىلە قىلماڭ!

باللار ئادەتتە چوڭ ـ كىچىك خاتالىقلارنى ئۆتكۈزۈپ تۇرىدۇ. ناۋادا ئۇلار بىرەر خاتالىق ئۆتكۈزۈپ، ئاز ـ تولا ئاۋارىچىلىق تۇغدۇرۇپ قويسا، پۈتۈن غەزەپ ـ نەپرىتىڭىزنى باللىرىغا قاراتماڭ! پۈتۈن دەردىڭىزنى ئۇنىڭدىن ئالماڭ! شۇنى بىلىڭكى، باللارنىڭ جاپاسى مەڭگۈ تۈگىمەيدۇ. ئەمما شۇ جاپالارنى راھەت ۋە ئىبادەت دەپ بىلسىڭىز، ئۇ سىزگە ھېچقانچە ئېغىر تۇيۇلمايدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن باللىرىڭىز سەۋەبلىك يولۇققان جەبرى ـ جاپا ۋە ئاۋارىچىلىقلارغا، ئۇلارنىڭ خاپىلىقلىرىغا سەۋرچانلىق بىلەن مۇئامىلە قىلىڭ!

«يولۇاسنى يەڭگەن باتۇر ئەمەس، ئاچچىقنى يەڭگەن باتۇر»

ئادەتتە ئاتا ـ س ئانىلارنىڭ بالىلىرىنىڭ خاتالىقلىرىغا ئاچچىقلىنىش دەرىجىسى پەرقلىق بولىدۇ. بۇ ھەقتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «بىلىڭلاركى، ئادەم بالىلىرىنىڭ بەزىلىرىنىڭ ئاچچىقى ئاستا كېلىپ، تېز يانىدۇ. يەنە بەزىلىرىنىڭ ئاچچىقى تېز كېلىپ، تېز يانىدۇ»[66].

بەزى ئاتا ـ ئانىلار بالىلىرى خاتالىق ئۆتكۈزسە ياكى ئاۋارىچىلىق تۇغدۇرۇپ قويسا، قاتتىق سەپرا مىجەز بولۇپ كېتىدۇ. ئادەتتە سەپرا مىجەزلىك داۋاسى يوق كېسەل ئەمەس. ئاچچىقنى كونترول قىلالايدىغان، بالىلارنىڭ خاتالىقلىرىغا ئاقىلانە تەدبىر قوللىنىشنى بىلىدىغان ئاتا ـ ئانىلار ئاچچىقنى يېڭەلەيدۇ، ھەتتا سەپرا مىجەزنى كونترول قىلىپ، مېھرىبان ئاتا ـ ئانىلاردىن بولالايدۇ. شۇڭا «يولۇاسنى يەڭگەن باتۇر ئەمەس، ئاچچىقنى يەڭگەن باتۇر» دېگەندەك، ئاتا ـ ئانىلار غەزەپ ـ نەپرىتىنى ھەددىدىن ئاشۇرۇۋەتمەي، سەپرا مىجەزنى كونترول قىلىشى لازىم.

[66] سۈنەن تىرمىزىي، 2191 ـ ھەدىس.

دادا، ئاچچىقىڭىزنى سىرتتا قويۇپ كىرسىڭىز بولامدۇ؟

مەن داۋاملىق ئىشتىن ھېرىپ ـ چارچاپ ئۆيگە قايتىپ كەلگىنىمدە ئايالىم مېنى قىزغىن كۈتۈۋالىدۇ، بالىلىرىمىز ئەركىلەپ ئالدىمغا چىقىپ، بوينۇمغا ئېسىلىدۇ. ئەمما مەن كۈن بويى ئىشلەپ قاتتىق ھېرىپ كەتكەن بولغاچقا، ئۇلارنىڭ تاتلىق گەپلىرىمۇ خۇشياقمايدىغان، ئاچچىق ـ چۈچۈك گەپلىرىنىمۇ كۆتۈرەلمەيدىغان بولۇپ قالدىم. پەقەت تىنچ مۇھىتنىلا خالايتتىم. ئەمما ئۆيدە بۇنداق مۇھىت يوق ئىدى. شۇڭا بەزىدە ئۇلارغا ئاچچىقلىنىپ، ۋارقىراپ سالاتتىم. ئۇلارنىڭ شېرىن مىنۇتلىرىنى ئۆزۈممۇ تۈيماي، بىردىنلا قايغۇلۇق ۋاقىتلارغا ئايلاندۇرۇۋېتەتتىم.

بىر كۈنى ئوغلۇم ماڭا:

ـ دادا! ئۆيگە كىرىشتىن بۇرۇن ئاچچىقىڭىزنى سىرتتا قويۇپ كىرسىڭىز بولامدۇ؟ ـ دېدى.

مەن ئوغلۇمنىڭ سۆزىگە پەرۋا قىلماي، ئۇنى جاۋابسىز قويدۇم. ئارىدىن بىرقانچە كۈن ئۆتكەندىن كېيىن مەھەللە ئىمامىدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنۇ ھەدىسىنى ئاڭلاپ قالدىم:

«ئۇچ تۈرلۈك كىشى ئاللاھ تەرەپتىن كاپالەتكە ئېرىشىدۇ، ئۇلارنىڭ ھەر ئىشىغا ئاللاھ كۇپايە قىلىدۇ، ئۆلۈپ كەتسە، جەننەتكە كىرىدۇ. ئۇلار: ئۆيگە سالام بىلەن كىرگەن كىشى، مەسچىتكە چىققان كىشى، ئاللاھ يولىدا ئۆيدىن چىققان كىشى قاتارلىقلاردۇر»[67].

مەن بۇ ھەدىسنى ئاڭلىغاندىن كېيىن ئۆيۈمگە ئاچچىقىمنى سىرتتا قويۇپ، سالام ۋە تىنچ ـ ئامانلىق سوراپ كىرىش قارارىغا كەلدىم. شۇنىڭدىن تارتىپ ھەر قېتىم ئىشىكتىن كىرمەكچى بولغاندا بىرئاز تۇرۇۋېلىپ: «ئى پەرۋەردىگارىم!

[67] ئالبانىي: «سەھىيھۇل ئەدەبىل مۇفرەد»، 832 ـ ھەدىس.

سەن مېنىڭ هارغىنلىقتىن باللىرىمنىڭ غەلۋىسىگە سەۋر قىلالمايدىغانلىقىمنى بىلىسەن. بىراق ئۆيدىكى بىچارىلەر مېنىڭ مېھرىمگە موهتاج. ئى ئاللاھ! ماڭا ياردەم بەرگىن! ماڭا سەۋر ئاتا قىلغىن!» دەپ ئاللاھقا سىغىنىپ دۇئا قىلغاندىن كېيىن «بىسمىللاھ» دەپ ئىشىكنى ئاچىمەن. ئىشىكتىن كىرىشىمگىلا باللىرىم قارىلىغاچىنىڭ باللىرىدەك چۇرقىرىشىپ ئالدىمغا كېلىدۇ. ئۇلارنى بىر - بىرلەپ باغرىمغا بېسىپ، پېشانىسىگە سۆيۈپ چىقىمەن. ئاندىن ئۇلار مېنى قولۇمدىن تۇتۇپ، يېتىلەپ تاماق ئۈستىلىگە ئېلىپ كېلىدۇ. ئايالىم مېنىڭ كېلىدىغان ۋاقتىمغا توغرىلاپ تەييارلىغان مەززىلىك تاماقنى يېگەچ باللىرىم بىلەن هۇزۇرلۇق پاراڭلىشىمىز. بۇ جەريانىدا مەن ئۇلارنىڭ يامغۇردەك سوئاللىرىغا سەۋرچانلىق بىلەن جاۋاب بېرىمەن.

بالىسىز ئۆتكەن ۋاقىتلار

يېقىندىن بېرى مەن ناھايىتى چۈس مىجەز بولۇپ قالدىم. بۇنىڭ بىردىنبىر سەۋەبى ھەددىدىن زىيادە چارچاش ئىكەنلىكىنى بىلىمەن. چۈنكى، مەن ھەر كۈنى بالىلىرىم ئۈچۈن ئۆزۈمنى ئۇنتۇغان ھالدا جاپالىق ئىشلەيمەن.

بىر كۈنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «بەدىنىڭنىڭمۇ سېنىڭ ئۈستۈڭدە ھەققى بار» دېگەن ھەدىسىنى ئاڭلاپ قالدىم.

شۇنىڭ بىلەن ئىشلىرىمنى تەرتىپكە سېلىش ئۈچۈن بىر جەدۋەل تۈزۈپ چىقتىم. تۇرمۇشۇمغا خۇشاللىق ئېلىپ كېلىدىغان بارلىق ھالال ۋە مۇباھ ئىشلارنىڭ تىزىملىكىنى يازدىم. مەسىلەن، ئايالىم بىلەن ئازادە ئولتۇرۇپ بىر ئىستاكان چاي ياكى قەھۋە ئىچىش، بالكوندا ھاۋالىنىپ ئولتۇرۇش، سىرتلارغا چىقىپ ماروژنا يېيىش، ئايالىم ۋە بالىلىرىم بىلەن پاراڭلىشىپ ئولتۇرۇش ياكى ياخشى پىروگراممىلارنى كۆرۈش، سەيلىگە ئېلىپ چىقىش قاتارلىقلار...

شۇنىڭ بىلەن مەن مەزكۇر ئىشلارنى تۈرمۇش كۈنتەرتىپىمگە كىرگۈزۈپ، ئىش بىلەن كۆڭۈل ئېچىشنى مۇناسىپ شەكىلدە ئېلىپ ماڭدىم. نەتىجىدە مەندىكى ئاسان ئاچچىقلىنىدىغان چۈس مىجەزلىك ئاستا ـ ئاستا يوق بولدى.

قانداق قىلغاندا ئۇزۇنغىچە ئاچچىقلىنىشنىڭ ئالدىنى ئالغىلى بولىدۇ؟

مېنىڭ بالىلىرىمغا كۆپىرەك ئاچچىقلاپ سالىدىغان خۇيۇم بار ئىدى. ئۇلار مېنى خاپا قىلغانلىقى ئۈچۈن بۇنداق ئاچچىقلىنىشنى نورمال ھېسابلايتتىم.

بىر كۈنى چوڭ ئوغلۇم ماڭا:

ـ دادا! سىز بەك كۆپ ئاچچىقلىنىسىز. ئاچچىقىڭىزنى ئازراق بېسۋالسىڭىز بولماسمۇ؟ ھەممىمىز بەكلا بىئارام بولۇپ قالىدىكەنمىز؟ ـ دېدى.

ئوغلۇمنىڭ دېگەنلىرى مېنى ئويلاندۇرۇپ قويدى ۋە ئۆزۈمگە دىققەت قىلىشقا باشلىدىم. كۆپىنچە ۋاقىتتا ھەر قېتىم ئاچچىقلانسام، تەخمىنەن بىر ـ ئىككى سائەتكە قەدەر ئەسلىمگە كېلەلمەيدىكەنمەن. كۈن بويى ئىشلەپ ئالدىراش يۈرۈپ، ئۆيگە كەلگەندە بالىلىرىم بىلەن خۇشال ـ خۇرام ۋاقىت ئۆتكۈزۈشنىڭ ئورنىغا ئاچچىقلىنىپلا ئۆتىدىكەنمەن.

شۇنىڭدىن تارتىپ مەن ئاچچىقىمنى كونترول قىلىشقا، ھەرقانچە ئاچچىقىم كەلسىمۇ ئۆزۈمنى بېسۋېلىشقا بەل باغلىدىم ۋە ئايالىمغا:

ـ ناۋادا ئاچچىقلىنىپ قالسام، ئاچچىقىمنى پەسەيتىشنىڭ ئامالىنى قىلىڭلار، مېنى توغرا چۈشىنىڭلار. چۈنكى، مېنىڭ قەتئىي ئاچچىقلانغۇم يوق، ـ دېدىم.

شۇنىڭ بىلەن ئۆزۈمنىڭ تىرىشچانلىقى، ئايالىمنىڭ سەۋرچانلىقى ۋە خىلمۇخىل تەدبىرلىرى بىلەن ئاستا ـ ئاستا ئاچچىقىمنى كونترول قىلالايدىغان، ئېغىر ـ بېسىق، تەمكىن ئادەمگە ئايلاندىم. بالىلىرىممۇ بۇنىڭدىن ناھايىتى خۇشال بولۇپ، ئۆزىنى بەختلىك ھېس قىلىدىغان بولدى.

مەقستىنى خەت ئارقىلىق ئىپادىلەش

مەن ئاسان ئاچچىقلىنىدىغان، قوپال مىجەز ئادەم ئىدىم. هەر قېتىم ئاچچىقىم كەلگەندە ئۆزۈمنى تۇتۇۋالالمايتتىم. بالىلىرىم بىرەر خاتالىق ئۆتكۈزۈپ قويسىلا ۋارقىراپ ـ جارقىراپ، بەزىدە ئۇرۇپ كېتەتتىم. بۇنداق چۈس مىجەزىمنى ئويلىسام، ئۆزۈمنىڭمۇ كۆڭلۈم يېرىم بولاتتى. ئەسلىدە مەن بۇنداق بىنورمال مىجەزىمنى ئۆزگەرتىشىم كېرەك ئىدى.

لېكىن قانداق قىلىشىم كېرەك؟

ئۇزاق ئويلانغاندىن كېيىن مۇنداق بىر ئامال تاپتىم. تاڭ يورۇشتىن ئىككى سائەت بۇرۇن ئورنۇمدىن تۇرۇپ، غۇسلى تاھارەت ئېلىپ، جايىنامازغا چىقتىم ـ دە، ئۆلچەملىك ئىككى رەكەت نامازنى ئوقۇدۇم. ئاندىن قولۇمنى ئېگىز كۆتۈرۈپ دۇئا قىلدىم:

«ئەي ئۇلۇغ ئاللاهىم! ئەي پۈتۈن كائىناتنىڭ پەرۋەردىگارى! مەندەك ئاجىز بەندىڭگە رەھمەت قىلغىن! مېنىڭ مىجەزىم قوپال، ئاچچىقىم يامان. ئاچچىقىم كەلسە، كۆزۈم ھېچنېمىنى كۆرمەيدۇ. ھەتتا مېنى ياخشى كۆرىدىغان، مەنمۇ ياخشى كۆرىدىغان ئەڭ سۆيۈملۈك سەبىي پەرزەنتلىرىمنىمۇ ئۇرۇپ تاشلايمەن ـ دە، ئارقىدىنلا ئۇلارغا ئۇۋال قىلغانلىقىمنى ھېس قىلىپ پۇشايمان قىلىمەن. ئەي شەپقەتلىك ئاللاهىم! سەن ھەممىگە قادىرسەن. مېنى بىچارە پەرزەنتلىرىمگە زۇلۇم قىلىپ قويۇشتىن ساقلىغىن! پۈتۈن ناچار ئىللەتلىرىمنى ۋە چۈس مىجەزىمنى ئىسلاھ قىلغىن!».

ئاللاهقا شۇنچىلىك يالۋۇرۇپ دۇئا قىلدىمكى، كۆزلىرىمدىن تاراملاپ ياشلار تۆكۈلدى. تاڭ ئاتقۇچە ئەنە شۇنداق دۇئالار بىلەن ئۆتتۈم...

ئاللاھ قەلبىمگە بىر ئىلھام ئاتا قىلدى. شۇنىڭدىن كېيىن بالىلىرىم خاتالىق ئۆتكۈزۈپ قويسا ياكى سۆزۈمگە كىرمىسە، ئاچچىقىمنى ئىچىمگە يۇتۇپ سۈكۈت

قىلىمەن. ئاندىن ياتاق ئۆيۈمگە كىرىپ، بىر ۋاراق قەغەزگە ئىخچام قىلىپ بالىلىرىم ئۆتكۈزگەن خاتالىقلارنى ۋە ئۇنى تۈزىتىش ئۇسۇللىرىنى، ئاخىرىغا ئۇلارنى چىن قەلبىمدىن ياخشى كۆرىدىغانلىقىمنى يازىمەن - دە، خەتنى كونۇپىرت ئىچىگە سېلىپ، خاتالىق ئۆتكۈزگەن بالامنىڭ ئىسمىنى يازغاندىن كېيىن ئۇنىڭغا يەتكۈزۈپ بېرىش ئۈچۈن ئانىسىغا بېرىمەن. شۇ كۈندىن باشلاپ ئۇنىڭدىن ماڭا خاتالىق ئۆتكۈزگەنلىكىنى ئېتىراپ قىلىپ، تۈزىتىشكە ۋەدە بەرگەنلىك هەققىدىكى جاۋاب خەتلەر كېلىشكە باشلايدۇ.

بۇ ئۇسۇلنىڭ بالىلىرىمنى ۋارقىرىماي ياكى ئۇرۇپ - تىللىماي ياخشى تەربىيەلەشتە ئىنتايىن چوڭ رولى بولدى. بالىلىرىمنىڭمۇ ماڭا بولغان هۆرمەت ۋە مۇهەببىتى تېخىمۇ ئاشتى.

غەزىپىنى باسالمايدىغان كىشى ئادەمىلىكىنى يوقىتىپ قويىدۇ

مەن ئادەتتە ئاچچىقىم كەلسە ئۆزۈمنى تۇتالمايمەن. شۇنچىلىك ئەسەبىيلىشىپ كېتىمەنكى، كېيىن ئەسلىمگە كەلگەندە ئۆزۈمگە ئىشىنەلمەيلا قالىمەن. چېكىدىن ئاشقان بۇنداق غەلىتە مىجەزىم تۇپەيلىدىن تۇرمۇشتا نۇرغۇنلىغان ئېغىر زىيان ۋە ئاۋارىچىلىقلارغىمۇ يولۇقتۇم.

مەسىلەن، بىر كۈنى ئەرزىمەس بىر ئىش تۇپەيلىدىن ئوغلۇم بىلەن ئايالىمغا شۇنچىۋالا ئاچچىقلىنىپ كەتتىمكى، هاياجاندىن نېمە قىلغانلىقىمنىمۇ تۈيماي قاپتىمەن. ئاچچىقىمدا قولۇمدىكى هاشارات دورىسىنىڭ قۇتىسىنى تامغا قاتتىق ئېتىپتىمەن. ئارقىدىنلا ئايالىم بىلەن ئوغلۇمنىڭ يىغا ئاۋازى ئاڭلاندى. قارىسام ئايالىمنىڭ يۈز ـ كۆزلىرى قانغا بويىلىپ كېتىپتۇ. بۇنى كۆرۈپ چۆچۈپ كەتتىم. نېمە بولغانلىقىنى بىلەلمەيلا قالدىم. ئوغلۇمنىڭ ئېيتىشىچە، مەن ئاتقان هېلىقى قۇتا تامدىن يېنىپ، ئايالىمنىڭ يۈزىگە تەگكەن ئىكەن. دەرهال ئايالىمنىڭ يۈزىنى سۈرتۈۋېتىپ، دوختۇرخانىغا ئېلىپ باردىم. دوختۇرلار ئۇنىڭ يۈز ـ كۆزلىرىنى تازىلاپ، يېرىلغان يەرنى تىكىپ قويدى. ئايالىمنى ئېلىپ ئۆيگە ئىنتايىن غەمكىن هالدا قايتتىم. ئۆيگە كېلىپلا ئايالىم ۋە ئوغلۇمدىن كەچۈرۈم سوردىم. ئەمما ئوغلۇمنىڭ شۇ چاغدىكى سۆزى مېنى هەيران قالدۇردى:

ـ دادا! ئوقۇتقۇچىمىز بىزگە ناهايىتى هېكمەتلىك بىر جۈملە سۆزنى ئۆگىتىپ قويغان ئىدى. ئېيتىپ بېرەيمۇ؟ «غەزىپىنى باسالمىغان كىشى ئادەمىلىكىنى يوقىتىپ قويىدۇ».

ئوغلۇم هەقىقەتەن راست ئېيتقان ئىدى. ئۇنىڭ سۆزلىرى ماڭا بەكمۇ تەسىر قىلدى. شۇ كۈندىن باشلاپ مەن ئاچچىقىنىڭ كەينىگە كىرمەسلىك قارارىغا كەلدىم. ئاچچىقىم كېلىپ ئۆزۈمنى تۇتالماي قالغىنىمدا ئۆينى تاشلاپ، سىرتقا چىقىپ، ئازراق ئايلىنىپ كىرىمەن. بۇرۇنقىغا ئوخشاش ئۆيدە قولۇمغا چىققانلىكى نەرسىنى ئۇياق ـ بۇياققا ئېتىپ، بۇزۇپ چاقمايمەن.

ئاچچىقلانماڭ!

ئادەتتە چوڭ ئوغلۇم كىچىككىنە خاتالىق ئۆتكۈزسىمۇ ناھايىتى ئاچچىقلىنىپ كېتەتتىم. بەزىدە ئۆزۈمنى تۇتۇۋالالماي، ئۇرۇپ قويۇاتتىم. ئەمما ئاچچىقىم يانغاندا ناھايىتى پۇشايمان قىلاتتىم. كەيپىياتىم ياخشى كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئوغلۇمغا مۇنداق دېدىم:

ـ ئوغلۇم! مېنىڭ ئاچچىقلىنىپ قالغانلىقىمنى كۆرگىنىڭدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۇچ قېتىم: «غەزەپلەنمە!»[68] دېگەن ھەدىسىنى ۋە «چېلىشتا يەڭگەن باتۇر ئەمەس، ئاچچىقنى يەڭگەن باتۇر»[69] دېگەن ھەدىسىنى ئەسلىتىپ قويغىن!

شۇنىڭدىن كېيىن مەن ئاچچىقلىنىپلا قالسام، ئوغلۇم ئاشۇ ھەدىسلەرنى ئېسىمگە سېلىپ قويىدى. مەنمۇ دەرھال ئۆزۈمنى تۇتۇۋالالايدىغان بولدۇم.

[68] ئالبانىي: «سەھىھى تىرمىزىي»، 2020 ـ ھەدىس.

[69] سەھىيھۇل بۇخارىي، 6114 ـ ھەدىس.

باللىرىڭىزنى شەيتاندىن قانداق قوغداپ قالسىز؟

باللارنى شەيتاننىڭ شەرىدىن ساقلاپ قېلىش مەسىلىسى ئىلگىرى پەيغەمبەرلەر ۋە ساھابىلەر ئالاھىدە ئەھمىيەت بەرگەن مۇھىم مەسىلىلەرنىڭ بىرى ئىدى. مەسىلەن، ئىمراننىڭ ئايالى قىزى مەريەمنى تۇغۇپ بولغاندىن كېيىنلا شەيتاندىن قوغدىنىشى ئۈچۈن ئاللاھقا دۇئا قىلغان. چۈنكى، ئىنسان تۇغۇلغاندىن باشلاپ ۋاپاتىغا قەدەر شەيتان بىلەن ئىزچىل كۈرەش ئېچىدە ياشايدۇ. ئاللاھ بۇ ئىشنى ھېكايە قىلىپ مۇنداق دەيدۇ:

﴿ئۇ قىز تۇغقان ۋاقتىدا: ئى پەرۋەردىگارىم! قىز تۇغدۇم، دېدى. ئۇنىڭ نېمە تۇغقانلىقىنى ئاللاھ ئوبدان بىلىدۇ. (ئۇ تەلەپ قىلغان) ئوغۇل (ئاتا قىلىنغان) قىزغا ئوخشاش ئەمەس (بەلكى بۇ قىز ئارتۇقتۇر). (ئىمراننىڭ ئايالى ئېيتتىكى)، مەن ئۇنى مەريەم دەپ ئاتىدىم. مەن ھەققەتەن ئۇنىڭ ئۈچۈن ۋە ئۇنىڭ ئەۋلادلىرى ئۈچۈن ساڭا سىغىنىپ قوغلاندى شەيتاندىن پاناھ تىلەيمەن. ئۇنى پەرۋەردىگارى چىرايلىقچە قوبۇل قىلدى، ئۇنى ئوبدان ئۆستۈردى، ئۇنىڭغا زەكەرىيانى كېپىل قىلدى (يەنى ئۇنىڭ خىزمىتىنى قىلىشقا زەكەرىيانى قويدى). زەكەرىيا ھەر قېتىم ئىبادەتگاھىغا ئۇنى كۆرگىلى كىرسە، ئۇنىڭ يېنىدا بىرەر يېمەكلىك ئۇچرىتاتتى. ئۇ: ئى مەريەم! بۇ ساڭا قەيەردىن كەلدى؟ دەيتتى. مەريەم: ئۇ، ئاللاھ تەرىپىدىن كەلدى، دەيتتى. ئاللاھ ھەققەتەن خالىغان ئادەمگە (جاپا ـ مۇشەققەتسىزلا) ھېسابسىز رىزىق بېرىدۇ﴾[70].

ئاخىر زامان پەيغەمبىرى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامۇ بىزلەرگە باللىرىمىزنى مەلئۇن شەيتاندىن قانداق قوغدىشىمىز ھەققىدە تەلىم بەرگەن. نەۋرىسى ھەسەن بىلەن ھۈسەين ئۈچۈن شەيتاننىڭ شەرىدىن پاناھ تىلەپ ئاللاھقا دۇئا قىلاتتى. ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامۇ ئوغلى ئىسمائىل ۋە ئىسھاق

[70] ئال ئىمران سۈرىسى، 35 ـ 37 ئايەتلەر.

ئەلەيھىسسالاملارنىڭ شەيتاننىڭ شەرىدىن ساقلىنىشىنى تىلەپ ئاللاھقا يالۋۇرۇپ دۇئا قىلاتتى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەنە ئۇقبە ئىبنى ئامىرغا ئۆزى ۋە ئائىلىسىدىكىلەرنىڭ شەيتاننىڭ شەرىدىن پاناھ تىلەش دۇئاسىنى ئۆگىتىپ مۇنداق دېگەن: «ئەي ئۇقبە! ساڭا ئەڭ ياخشى ئىككى سۈرە ئۆگىتىپ قويايمۇ؟ ئۇلار فەلەق سۈرىسى ۋە ناس سۈرىسىدۇر. ئەي ئۇقبە! بۇ ئىككى سۈرىنى ئۇخلاش ئالدىدا ۋە ئويغانغاندا ئوقۇغىن!»[71].

ئەبۇ سەئىد مۇنداق رىۋايەت قىلىدۇ: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئىنسان ۋە جىننىڭ يامان كۆزىدىن پاناھلىق تىلەيتتى. فەلەق سۈرىسى بىلەن ناس سۈرىسى نازىل بولغاندىن كېيىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام باشقا دۇئالارنى قويۇپ، مۇشۇ ئىككى سۈرىنى ئوقۇپ پاناھلىق تىلەيدىغان بولدى»[72].

سىزمۇ باللىرىڭىزغا شەيتاننىڭ شەرىدىن پاناھ تىلەش دۇئالىرىنى ئۆگىتىپ قويۇڭ. ئەتىگەن ـ كەچتە ۋە ئۇخلاش ئالدىدا ئۇلارغا دۇئا ئوقۇپ، سۈفلەپ قويۇڭ. بۇنىڭ بىرقانچە پايدىسى بار:

بىرىنچى، باللىرىڭىز سىزنىڭ ئۇلارغا ھەققەتەن كۆيۈنىدىغانلىقىڭىزنى ھېس قىلىدۇ.

ئىككىنچى، باللىرىڭىز يامانلىقتىن قوغدىنىشتا ماددىي سەۋەبلەردىن باشقا يەنە مەنىۋى سەۋەبلەرنىڭمۇ بار ئىكەنلىكىگە ئىشىنىدىغان بولىدۇ.

ئۈچىنچى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بۇ سۈننىتى باللىرىڭىزنىڭ قەلبىدىن چوڭقۇر ئورۇن ئالىدۇ. باللىرىڭىز كېيىنكى ئۆمرىدىمۇ شۇنى داۋاملاشتۇرۇشى مۇمكىن.

تۆتىنچى، باللىرىڭىزنىڭ دىنغا بولغان رىشتىسى كۈچىيىدۇ.

بەشىنچى، باللىرىڭىزنىڭ غەيبكە بولغان ئىشەنچىسى ئاشىدۇ. بۇ دۇنيادا كۆز بىلەن كۆرگىلى بولمايدىغان، ئەمما قۇرئان ۋە ھەدىستە خەۋەر بېرىلگەن نۇرغۇن غەيب نەرسىلەرنىڭ بارلىقىغا، جۈملىدىن پەرىشتىلەر ۋە شەيتانلارغا

[71] ئالبانىي: «سەھىھۇل جامىئ»، 7948 ـ ھەدىس.

[72] ئالبانىي: «سەھىھۇ ئىبنى ماجە»، 2830 ـ ھەدىس.

ئوخشاش غەيبىي مەخلۇقاتلارنىڭ بارلىقىغا ئىشىنىدۇ.

مەلۇم بىر دادا مۇنداق دەيدۇ:

مەن ھەر كۈنى كەچتە بالىلىرىم ئۇخلاشتىن بۇرۇن ئۇلارنىڭ شەيتانىنىڭ شەرىدىن ساقلىنىشى ئۈچۈن دۇئا ئوقۇپ، قولۇمغا سۈفلەپ، يۈز - كۆزلىرى ۋە بەدەنلىرىنى سىلاپ چىقاتتىم.

بىر كۈنى كەچتە كىچىك ئوغلۇمنىڭ يېنىدا يېتىپ، ئادىتىم بويىچە ئايەت ئوقۇپ، يۈز - كۆزلىرىنى ۋە بەدەنلىرىنى سىلاپ چىقتىم. كۆزۈم ئۇيقۇغا بارار - بارمايلا ئوغلۇمنىڭ يۈزۈمنى سىلاۋاتقانلىقىنى ھېس قىلدىم. ئوغلۇمۇ مەن ئوقۇغان دۇئالارنى ئوقۇپ، بېشىم ۋە بەدەنلىرىمنى سىلاشقا باشلىغان ئىكەن. مەن چاندۇرماستىن:

- نېمە ئىش قىلىۋاتىسەن ئوغلۇم؟ - دېدىم.

- شەيتانىنىڭ ساڭا زىيان يەتكۈزۈپ قويۇشىدىن ئەنسىرەپ ساڭا دۇئا ئوقۇپ قويۇۋاتىمەن، - دېدى ئۇ كۈلۈمسىرەپ تۇرۇپ.

خۇشاللىقتىن ئوغلۇمنى قۇچاقلاپ، پېشانىسىگە سۆيۈپ قويدۇم ۋە:

- ماڭا سەندەك بىر ئوغۇلنى بەرگەن ئاللاھقا چەكسىز شۈكۈرلەر بولسۇن! - دېدىم.

شۇ چاغلار ھاياتىمدىكى ئەڭ بەختلىك مىنۇتلار ئىدى. شۇ كۈندىن باشلاپ ئوغلۇم ئىككىمىز ئارىسىدا ھەر كۈنى كەچتە ئۇخلاش ئالدىدا ئەنە شۇنداق بىر - بىرىمىزگە دۇئا ئوقۇشلار كۈندىلىك ئادىتىمىزگە ئايلاندى.

خاتالىقنىڭ پايدىلىق تەرەپلىرى

بىر كۈنى مەلۇم بىر دادا مەندىن:

ـ بىز بالىلىرىمىزنى تەربىيەلەشكە شۇنچە كۆڭۈل بۆلۈپ، توغرا يولنى كۆرسىتىپ تۇرساقمۇ، ئۇلار يەنە نېمىشقا تۇيۇق يوللارغا كىرىپ قالىدۇ؟ ـ دەپ سوريدى.

مەن ئۇنىڭغا چۈشەندۈرۈپ مۇنداق دېدىم:

ـ ئىنسان بالىسىنىڭ خاتالىق ئۆتكۈزۈشى نورمال ئىش. ئەمما ئۇنىڭدا ئاللاھنىڭ نۇرغۇنلىغان ھېكمەتلىرى بار. بۇ ھەقتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئادەم بالىسىنىڭ ھەممىسى خاتالىق ئۆتكۈزگۈچىدۇر. خاتالىق ئۆتكۈزگەنلەرنىڭ ئەڭ ياخشىسى تەۋبە قىلغۇچىلاردۇر»[73] دېگەن.

ھەرقانداق ئىشنىڭ بىر ياخشى تەرىپى بولغىنىدەك، بالىلار ئۆتكۈزگەن خاتالىقلارنىڭمۇ نۇرغۇن پايدىلىق تەرەپلىرى بار. مەسىلەن، بالىلىرىمىز پەرىشتىگە ئوخشاش قەتئىي خاتالىق ئۆتكۈزمەيدىغان بولسا ئىدى، بىز ئۇلارنى ئاللاھنى ياخشى كۆرگەندىن بەكرەك ياخشى كۆرۈپ كېتىشىمىز مۇمكىن ئىدى. ئاللاھ بىزگە ئىنتايىن كۆيۈمچان بولغاچقا، بالىلارنىڭ مۇھەببىتى سەۋەبلىك ئاللاھقا شېرىك كەلتۈرۈپ ياكى گۇناھ قىلىپ ئاخىرەتتە بەختسىزلەردىن بولۇپ قالماسلىقىمىز ئۈچۈن ئاللاھ بالىلىرىمىزنىمۇ خاتالىق ئۆتكۈزىدىغان خاراكتېردە ياراتقان.

ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئېيتقىنكى، ئەگەر سىلەرنىڭ ئاتاڭلار، ئوغۇللىرىڭلار، قېرىنداشلىرىڭلار، خوتۇنلىرىڭلار، ئۇرۇق ـ تۇغقانلىرىڭلار (ۋە ئۇلاردىن باشقىلار)، تاپقان پۇل ـ ماللىرىڭلار، ئاقماي قېلىشىدىن قورققان تىجارىتىڭلار، ياخشى كۆرىدىغان ئۆيلىرىڭلار سىلەر ئۈچۈن ئاللاھتىن،

[73] ئالبانىي: «سەھىھى تىرمىزىي»، 2499 ـ ھەدىس.

ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرىدىن ۋە ئاللاھنىڭ يولىدا جىھاد قىلىشتىنمۇ سۆيۈملۈك بولسا (يەنى شۇلار بىلەن بولۇپ كېتىپ، ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرىگە يارداەم بەرمىسەڭلار)، ئۇ ھالدا سىلەر تاكى ئاللاھنىڭ ئەمرى (يەنى مەككىنى پەتھى قىلىش ئىزنى) كەلگۈچە كۈتۈڭلار. ئاللاھ پاسىق قەۋمنى (يەنى ئاللاھنىڭ دىننىڭ چەك ـ چېگرىسىدىن چىقىپ كەتكۈچىلەرنى) ھىدايەت قىلمايدۇ﴾[74].

بالىلىرىڭىز ئاندا ـ ساندا خاتالىق ئۆتكۈزۈپ تۇرسا، ئۇنىڭغا نىسبەتەن سىزدە يۈزدە سەكسەن پىرسەنت ياخشى كۆرۈش بىلەن بىرگە خاتالىقلىرىغا نىسبەتەن ئون ـ يىگىرمە پىرسەنت نەپرەتلىنىش تۇيغۇسىمۇ بولىدۇ. شۇنداق بولغاندا سىزنىڭ بالىلىرىڭىزغا بولغان مۇھەببىتىڭىزنىڭ ئاللاھ ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىنىڭ مۇھەببىتىدىن ئېشىپ كېتىشىنىڭ ئالدىنى ئالغىلى بولىدۇ. بەزىدە بالىڭىز خاتالىق ئۆتكۈزسە، سىز ئاللاھقا سىغىنىپ بالىلىرىڭىزنىڭ ھىدايىتى ئۈچۈن دۇئا قىلىسىز.

دېمەك، بالىڭىزنىڭ خاتالىقى سىزنى ئاللاھقا باغلاپ تۇرىدىغان كۈچلۈك رىشتە ھېسابلىنىدۇ.

ئادەتتە بالىڭىز خاتالىق ئۆتكۈزۈپ تۇرسا، سىز سەۋرچانلىقنى ئۆگىنىسىز. شۇنداق چاغدىمۇ ئېغىر ـ بېسىق بولۇپ ئۆزىڭىزنى تۇتۇۋالالىسىڭىز، ئاللاھنىڭ نەزىرىدىكى قىممىتىڭىز ئاشىدۇ. قىيامەت كۈنى ھېسابسىز ئەجىر ـ ساۋابقا ئېرىشەلەيسىز. ئاللاھ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿(ئاللاھقا شېرىك كەلتۈرگەن ئادەم ياخشىمۇ؟) ياكى ئاخىرەت (ئازابىدىن) قورقۇپ پەرۋەردىگارىنىڭ رەھمىتىنى ئۈمىد قىلىپ، كېچىنىڭ سائەتلىرىنى سەجدە قىلغان ۋە قىيامدا تۇغان ھالدا ئىبادەت قىلىپ ئۆتكۈزگەن ئادەم (ياخشىمۇ؟). ئېيتقىنكى، بىلىدىغانلار بىلەن بىلمەيدىغانلار باراۋەر بولامدۇ؟ پەقەت (ساغلام) ئەقىل ئىگىلىرىلا ئىبرەت ئالىدۇ﴾[75].

شۇنداقلا بالىڭىز خاتالاشقاندا بىر قىسىم كەمچىلىكلىرىنى ئۆزى ھېس قىلالايدۇ ـ دە، ئۇنىڭدىكى پەخىرلىنىش، چوڭچىلىق ۋە تەكەببۇرلۇق تۇيغۇلىرى ئاجىزلايدۇ ياكى يوقىلىدۇ. ئىبنى ئەساكىر مۇنداق دەيدۇ: «ساڭا كەمتەرلىك

[74] تەۋبە سۈرىسى، 23 ـ ئايەت.

[75] زۇمەر سۈرىسى، 9 ـ ئايەت.

ئېلىپ كەلگەن گۇناھ تەكەببۇرلاشتۇرۇۋېتىدىغان ئىتائەتتىن ياخشىدۇر» .

بەلكىم بالىڭىز خاتالىقنىڭ زىيانلىرى ۋە يامان ئاقىۋەتلىرىنى تونۇپ، ئۇنىڭدىن ئىبرەت ئېلىپ تېخىمۇ ياخشى ئادەم بولۇشى مۇمكىن. ئادەتتە ئاتا ـ ئانىلار بالىلارنى خاتالىقتىن مۇتلەق چەكلەپ بولالمايدۇ. خاتالىقنىڭ يۈز بېرىشى نورمال ئىش. خاتالىق ئۆتكۈزمەيدىغان ھېچكىم يوق. لېكىن بالىلارنىڭ خاتالىقلىرىغا قارىتا قانداق مۇئامىلە قىلىش، قانداق تۈزىتىش، بالىلارغا قانداق تەربىيە بېرىش، قانداق قىلىپ خاتالىقنى ياخشىلىققا ئايلاندۇرۇش يوللىرىنى كۆرسىتىپ قويۇش ئاتا ـ ئانا بولغۇچىنىڭ ۋە ھەرقانداق مۇرەببىنىڭ مۇھىم ۋەزىپىسىدۇر.

باللىرىڭىز تاملارنى جىجۋەتسە قانداق قىلسىز؟

باللار ئادەتتە تامغا رەسىم سىزىشنى ۋە خەت يېزىشنى ياخشى كۆرىدۇ، بۇنىڭدىن خۇشاللىق ھېس قىلىدۇ ۋە ئۆزگىچە زوق ئالىدۇ. ئەمما بۇ ئىش ئانىلارنى بەكمۇ بىئارام قىلىدۇ. دېمىسىمۇ، تاملارغا قالايمىقان جىجىلاپ قويۇش، رەسىم سىزىش ۋە خەت يېزىش قاتارلىقلار چىرايلىق ئۆيلەرنىڭ سۈپىتىنى بۇزۇپ قويىدۇ، ئۇنى چىقىرىۋېتىشمۇ ئاسانغا چۈشمەيدۇ ھەمدە سىزگە خېلى كۆپ ئىقتىسادىي زىيان سالىدۇ. ناۋادا ئۆيىڭىز ئىجارە بولۇپ قالسا، ئىشىڭىز تېخىمۇ مۇرەككەپلىشىدۇ. شۇڭا بۇنداق ئەھۋاللاردا ئاتا ـ ئانىلارنىڭ خاپا بولۇپ قېلىشى نورمال ئىش. بىراق، باللار بەربىر كىچىكلىكىنى قىلىدۇ، ئۇنى ھەرقانچە چەكلەپ باقسىڭىزمۇ، يەنىلا قولىغا قەلەم ياكى بويياق چىققان ھامان تاملارغا جىجىلاپ قويىدۇ.

خوش، ئۇنداقتا، مۇشۇنداق ئەھۋاللاردا قانداق قىلىش كېرەك؟

تۆۋەندە بىر قىسىم ئاتا ـ ئانىلارنىڭ ئەمەلىي تەجرىبىلىرى بىلەن تونۇشۇپ چىقايلى:

مەلۇم بىر ئانا مۇنداق دەيدۇ:

ئەمدىلا ئۈچ ياشقا كىرگەن ئوغلۇم بىر كۈنى ئۆينىڭ تاملىرىغا بىرقانچە رەسىملەرنى سىزىۋېتىپ، ماڭا:

ـ ئانا! بۇ رەسىملەر قانداق بوپتۇ؟ ياخشى سىزىپتىمەنمۇ؟ ـ دېدى.

مېنىڭ ناھايىتى ئاچچىقىم كەلگەن بولسىمۇ، ئۆزۈمنى ئاران تۇتۇۋېلىپ مۇنداق دېدىم:

ـ بالام! رەسىملىرىڭ ھەققەتەن چىرايلىق بوپتۇ. بۇ رەسىملەرنى قەغەزگە سىزغان بولساڭ، تېخىمۇ چىرايلىق چىقاتتى. شۇنداق قىلالامسەن؟

ئوغلۇم ئۆزىگە ئىشەنگەن ھالدا:

ـ ئەلۋەتتە قىلالايمەن، ـ دېدى خۇشاللىق بىلەن.

مەن تامدىكى ھەربىر رەسىمنىڭ يېنىغا بىر ۋاراق ئاق قەغەز چاپلاپ قويدۇم. ئوغلۇم تامدىكى رەسىمگە ئوخشىتىپ ئاق قەغەزگە رەسىم سىزىشقا باشلىدى. ئۇ مۇۋەپپەقىيەتلىك ھالدا سىزىپ بولغاندىن كېيىن ئۇنىڭغا:

ـ يارايسەن ئوغلۇم! ھەقىقەتەن قالتىس ئىكەنسەن جۇمۇ! ئەسلىدە قەغەزگىمۇ ناھايىتى چىرايلىق رەسىم سىزالايدىكەنسەن ئەمەسمۇ؟! ئەمدى تامدىكى رەسىملەرنى بىرگە تازىلىۋېتەيلى، بولامدۇ؟ ـ دېدىم.

ئوغلۇم خۇشاللىق بىلەن بېشىنى لىڭشىتتى. ئىككىمىز تامنى پاك ـ پاكىز تازىلىۋەتتۇق.

مەن يەنە ئوغلۇمنىڭ ياتاق ئۆيىگە چوڭ ـ چوڭ رەسىم قەغەزلىرىنى چاپلاپ قويۇپ، ئۇنىڭغا:

ـ ئەمدى ئۆزۈڭ ياقتۇرغان رەسىملەرنى بۇنىڭغا سىزساڭ بولىدۇ، ـ دېدىم.

ئوغلۇم خۇشاللىق بىلەن ئۇنىڭغا خالىغانچە رەسىملەرنى سىزدى. قەغەزلەر توشۇپ قالسا، باشقا يېڭى قەغەزلەرنى چاپلاپ بەردىم. شۇنىڭ بىلەن ئوغلۇمنىڭ رەسىم سىزىش قابىلىيىتى كۈندىن ـ كۈنگە ياخشىلاندى.

بىر كۈنى مەن ئۇنىڭ ئۈچۈن 30 تال چوڭ ھەجىملىك رەسىم قەغىزى سېتىۋېلىپ:

ـ ئوغلۇم! بۇنىڭغا ئەڭ ياخشى سىزالايدىغان رەسىملىرىڭنى سىزغىن. مەن ساڭا يېقىندا رەسىم كۆرگەزمىسى ئۆتكۈزۈپ بېرىمەن، ـ دېدىم.

ئوغلۇم بۇنىڭدىن ناھايىتى خۇشال بولدى ۋە كۆڭۈل قويۇپ رەسىم سىزىشنى باشلىۋەتتى. ئوغلۇم سىزماقچى بولغان رەسىملىرىنى تەخمىنەن ئىككى ئاي ئىچىدە پۈتكۈزدى. ئۇنىڭ سىزغان رەسىملىرى ھەقىقەتەن بىر ـ بىرىدىن چىرايلىق چىققان ئىدى. مەن ئۇرۇق ـ تۇغقانلىرىمنى يىغىپ، ئائىلىدە ئۇنىڭ ئۈچۈن رەسىم كۆرگەزمىسى ئۆتكۈزۈپ بەردىم. ئۇرۇق ـ تۇغقانلارنىڭ ھەممىسى ئۇنىڭ رەسىملىرىنى كۆرۈپ ئىنتايىن خۇشال بولدى ۋە ئۇنى تەبرىكلەپ سۆۋغا ـ سالاملارنى بەردى. ئوغلۇم بۇنىڭدىن تېخىمۇ ئىلھاملاندى ۋە ئاي ـ يىللار ئۆتۈپ داڭلىق رەسسامغا ئايلاندى. ھازىر ئۇنىڭ تولىمۇ قىممەتلىك بىر قىسىم سەنئەت ئەسەرلىرى بار.

* * *

مەن تام، ئىشكاپ دېگەندەك نەرسىلەرگە رەسىم سىزىشقا ۋە خەت يېزىشقا بەكمۇ ئامراق ئىدىم. ھەدىسىلا قولۇمغا قەلەم ياكى بوياقلارنى ئېلىۋېلىپ جىجىلاپ قوياتتىم. بۇنداق چاغلاردا ئانام ماڭا قوپاللىق قىلماي، ئىنتايىن سىلىق مۇئامىلە قىلاتتى.

بىر كۈنى دادام ماڭا دوسكا ۋە رەسىم دەپتىرى ھەدىيە قىلىپ، شۇنىڭغا رەسىم سىزىپ مەشىق قىلىشىمنى ۋە چىرايلىق رەسىملەرنى سىزسام، مۇكاپاتلايدىغانلىقىنى ئېيتتى. شۇنىڭدىن كېيىن مەن دوسكىغا رەسىم سىزىش ۋە ئىملا مەشىقى قىلىشنى ئىزچىل داۋاملاشتۇردۇم. ئاي ـ يىللار ئۆتۈپ چىرايلىق رەسىملەرنى سىزالايدىغان، ئەرەبچە ھۆسن خەت يازالايدىغان بولدۇم.

* * *

بىر كۈنى مەلۇم بىر دوستۇمنى يوقلاپ باردىم. مېھمانخانا ئۆيىنىڭ تاملىرى پۈتۈنلەي رەسىملەرگە توشۇپ كېتىپتۇ. مەن ئۇنىڭغا:

ـ بۇ چىرايلىق رەسىملەرنى كىم سىزدى؟ ـ دېگەن ئىدىم، دوستۇم ئاچچىقلانغان ھالدا دەرد ئېيتىشقا باشلىدى:

ـ كەپسىز ئوغلۇم ئەنەسىنىڭ ئىشى بولمامدۇ. بۇ بالا بېشىمغا بالا بولدى. ھەدىسىلا تاملارنى جىجىلاپ، ئۆيلەرنى قالايمىقان قىلىپ يۈرىدۇ. قارىمامسىز؟ تېخى بىر ئاينىڭ ئالدىدا تاملارنى ئاقارتىپ، بوياپ دېگەندەك نۇرغۇن پۇل خەجلەپ چىرايلىق قىلىپ قويغان ئىدۇق. بۇگۈن ئىشتىن قايتىپ كېلىپ بۇ پاراكەندىچىلىكنى كۆردۈم. بىر چىرايلىق ئۆينى شۇنداق سەت قىلىۋېتىپتۇ، ئەمەسمۇ؟ تامغا قاراپ ئەرۋاھىم ئۇچتى. ئايالىمدىن بۇنى ئوغلىمىز ئەنەسىنىڭ قىلغانلىقىنى ئاڭلاپ ئاچچىقىمدا ئۇنىڭ يۈزىگە كاچات سېلىش ئۈچۈن قولۇمنى كۆتۈردۈم. ئايالىم مېنى توسۇپ قالماقچى بولدى. لېكىن مەن دەرغەزەپ بولۇپ ئايالىمنى قاتتىق كاچاتلىۋەتتىم. ئەپسۇس، ئۇنىڭ مەڭزىدە بەش بارمىقىمنىڭ ئىزى مانا مەن دەپلا تۇراتتى. شۇنىڭ بىلەن مەن ئەنەسىنىڭ خاتالىقىنىڭ

ئىسپاتى ئۇچۇن تاملارنى شۇ پېتى قويۇپ قويۇشقا قەسەم قىلدىم.

دوستۇمنىڭ ئاچچىقى تېخىچە يانمايۋاتقاندەك قىلاتتى. مەن چاقچاق ئارىلاشتۇرۇپ:

ـ ئەنەسنى چاقىرغىنا! مەن پاراڭلىشىپ باقاي، ـ دېدىم. دوستۇم ئەنەسنى چاقىرىۋىدى، تەمتىرىگەن ھالدا يېنىمغا كەلدى. مەن ئۇنىڭغا ئىلھام بېرىپ:

ـ ئەنەس! سەن نېمىدېگەن قالتىس ـ ھە! رەسىمنى بەك چىرايلىق سىزىدىكەنسەن. ماڭا بۇ رەسىملەرنى چۈشەندۈرۈپ قويساڭ بولامدۇ؟ ـ دېدىم.

ئەنەس دادىسىغا ئەيمىنىپ قارىۋىدى، دادىسى:

ـ بوپتۇ، خاتالىقىڭنى چۈشەندۈرۈپ قوي! ـ دېدى.

ئەنەس ئىنتايىن خۇشال ھالدا ئوماق ئاۋازى بىلەن قارلىغاچتەك ۋىچىرلاپ رەسىملەرنى بىر ـ بىرلەپ چۈشەندۈرۈشكە باشلىدى:

ـ بۇ مەسچىت، بۇ مەسچىتتە ئولتۇرۇپ نامازغا ئوقۇۋاتقان بوۋام، بۇ مېنىڭ ھاممام ئاچام، ئۇ بوۋامنى مەسچىتتىن ئۆيگە يېتىلەپ ئەكېلىش ئۈچۈن ساقلاۋاتىدۇ.

مەن ئەنەسنىڭ ئەقىل ـ پاراسىتىنى مەدھىيەلەپ، ئۇنىڭغا ئاپىرىن ئوقۇدۇم. ئەمما ئۇنىڭ دادىسى پىسەنت قىلمىغان ھالدا:

ـ بۇ بالا بىر ئايدىن بېرى ھەمىشە شۇ رەسىمنىڭ گېپىنى قىلىپ، مانا مۇشۇنداق كوتۇلداپ يۈرىدۇ، ـ دېدى.

مەن دوستۇمغا ئالدىرىماي چۈشەندۈرۈپ:

ـ دوستۇم! ئەنەسنىڭ ھەققەتەن رەسىم سىزىش تالانتى بار ئىكەن. ئەگەر ئۇنىڭغا مەخسۇس رەسىم ئوقۇتقۇچىسى تەكلىپ قىلىپ ئىقتىدارىنى تېخىمۇ تەرەققىي قىلدۇرساڭلار، ئۇ كەلگۈسىدە داڭلىق رەسسام بولۇپ قالغۇدەك، ـ دېدىم.

دوستۇم سۆزۈمدىن تەسىرلەنگەن چېغى، ئۇزاق ئۆتمەي ئەنەسنى رەسىم كۇرسىغا بەردى. شۇنداق قىلىپ ئەنەس 18 ياشقا كىرگەندە شەھىرىمىزدىكى داڭلىق رەسسامىلاردىن بولۇپ قالدى.

قانداق قىلغاندا رەنجىپ قالغان بالا بىلەن مۇناسىۋەتنى ياخشىلىغلى بولىدۇ؟

بىر كۈنى مەلۇم بىر ئانا مەندىن مۇنداق سوراپ قالدى:

مېنىڭ 11 ياشقا كىرگەن بىر قىزىم بار ئىدى. يىللاردىن بېرى ئۇنىڭغا ناھايىتى قوپاللىق ۋە شەپقەتسىزلىك قىلىپ كەپتىمەن. ئەمدى بۇنىڭغا ئىنتايىن پۇشايمان قىلىمەن، ئۇنىڭغا قىلغانلىرىمدىن ئۆكۈنىمەن، بۇرۇنقى خاتالىقلىرىمنى يۇيۇشنى خالايمەن. قىزىمنىڭ مېنى كەچۈرۈشى ئۈچۈن قانداق قىلىشىم كېرەك؟

يەنە بىر ئانا ماڭا تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ ئىككىنچى يىللىقىدا ئوقۇيدىغان ئوغلى بىلەن مۇناسىۋىتىنىڭ ناھايىتى ناچارلىشىپ قالغانلىقىنى شىكايەت قىلدى. ئۇنىڭ دېيىشىچە، ھازىر ئىككىسى پەقەت پاراڭلاشمايدىكەن. بۇنىڭ بىردىنبىر سەۋەبى ئاننىڭ مەجەزىنىڭ ئوساللىقى ۋە سەپرا مەجەزلىكى ئىكەن. مەن ئۇلارغا تۆۋەندىكى تەكلىپلەرنى بەردىم:

سىز قولىڭىزغا قەلەم ئېلىپ تۆۋەندىكىلەرنى يېزىڭ:

«ئەزىز بالام! مەن ساڭا ئۇزۇندىن بېرى ھەققەتەن قوپال مۇئامىلە قىلىپ كەپتىمەن، مېنى كەچۈرۈشۈڭنى ئۈمىد قىلىمەن. مەن بۇگۈن سەن ئەڭ ياخشى كۆرىدىغان مەززىلىك تاماقلارنى ئېتىپ، سېنى كۈتۈپ ئولتۇرىمەن. سۆيۈملۈك ئاناڭ...».

سىز بۇ خەتنى بالىڭىزنىڭ دەرسلىك كىتابىنىڭ ئارىسىغا قىستۇرۇپ، سومكىسىغا سېلىپ قويۇڭ. ئۇ مەكتەپكە بېرىپ كىتابىنى ئاچقاندا چوقۇم خەتنى ئوقۇيدۇ. شۇ چاغدا نېمە ئىشلار يۈز بېرىدىغانلىقىنى كۈتۈڭ!

بىر كۈنى ئۇ ئايال ماڭا تېلېفون قىلىپ مۇنداق دېدى:

ـ سىز دېگەندەك قىلغان ئىدىم. بالام مەكتەپكە بېرىپ، ئىككىنچى

سائەتلىك دەرستە كىتابىنى ئېچىپ، خەتنى كۆرۈپ ھەيرانلىقتىن ئۆز كۆزىگە ئىشىنەلمەيلا قاپتۇ. ئۇ كۆزىنى قايتا ـ قايتا ئۇۋۇلاپ، ئوڭۇممۇ ـ چۈشۈممۇ دەپ خەتنى قايتا ـ قايتا ئوقۇپ چىقىپتۇ. ئاندىن ساۋاقدىشىغا:

ـ سەن بۇ خەتنى ئوقۇپ، نېمە يېزىلغانلىقىنى ماڭا ئېيتىپ بەرسەڭچۇ! ـ دەپتۇ. ساۋاقدىشى خەتنى ئوقۇغاندىن كېيىن:

ـ سېنىڭ ئاناڭ نېمىدېگەن ئالىيجاناب ـ ھە! سېنىڭ ھەققەتەن پەخىرلىنەرلىك ئاناڭ بار ئىكەن، ـ دەپتۇ.

ئانا سۆزىنى داۋاملاشتۇرۇپ يەنە مۇنداق دېدى:

ـ بالام ئۇ خەتتىكى مەزمۇنلاردىن ۋاقىپ بولغاندىن كېيىن خۇشاللىقتىن مەكتەپنىڭ تېمىدىن سەكرەپ، ھاسىراپ ـ ھۆمۈدەپ ئۆيگە قايتىپ كەپتۇ. مەن ئۇنىڭغا:

ـ ئوغلۇم! نېمە بولدى؟ بۈگۈن مەكتەپتىن نېمانداق بالدۇر قايتىپ كەلدىڭ؟ ـ دېگەن ئىدىم، ئۇ:

ـ ئانا! سىز ساقمۇ؟ خېتىڭىزنى ئوقۇپ، چوقۇم سىزگە بىر ئىش بولدى دەپ ئويلىدىم. خۇددى سىزنى ئۆلۈپ كېتىدىغاندەك ياكى ئېغىر بىر كېسەلى باردەك ھېس قىلدىم. سىز بۇ خەت ئارقىلىق مەن بىلەن ۋىدالاشماقچىمۇ ياكى...، ـ دېدى ئەنسىرىگەندەك قىلىپ.

مەن ئوغلۇمدىن قايتا كەچۈرۈم سوردىم. ئوغلۇم خۇشاللىق بىلەن كۆزلىرى ياشقا تولغان ھالدا مېنى كەچۈرىدىغانلىقىنى ئېيتتى. بىز ئۆتمۈشتىكى پۈتۈن كۆڭۈلسىزلىكلەرنىڭ ھەممىنى ئۇنتۇغان ھالدا يېڭىدىن گۈزەل ھاياتىمىزنى باشلىۋەتتۇق.

* * *

مەلۇم بىر دادا مۇنداق دەيدۇ:

مەن بۇ يىل 58 ياشقا كىردىم. بىر كۈنى مەن «پەيغەمبەر ئۇسۇلى بويىچە ئەۋلاد تەربىيەلەش» ناملىق لېكسىيەگە قاتناشتىم. لېكسىيەنى تىڭشاش

جەریاندا بالىلىرىمغا هەقىقەتەن ئۇۋال قىلغانلىقىمنى تونۇپ يەتتىم ـ دە، ئۆيگە بېرىپلا بالىلىرىمدىن كەچۈرۈم سوراش قارارىغا كەلدىم.

كەچلىك تاماقتا ئۆيدىكىلەرنىڭ هەممىسى بىر داستىخانغا جەم بولدۇق. مەن سىرتتىن بالىلىرىم ياخشى كۆرىدىغان نەرسىلەرنى ئەكىرىپ، ئۇلارنى ئىنتايىن ياخشى كۈتۈۋالدىم. تاماق يەپ بولۇپ چاي ئىچكەچ ئۆزئارا پاراڭلاشتۇق. مەن سۆز باشلاپ مۇنداق دېدىم:

ـ بالىلىرىم! سىلەرگە دەيدىغان مۇهىم بىر ئىش بار. مەن هازىرغىچە سىلەرنى تەربىيەلەش جەريانىدا سىلەرگە كۆپ ئۇۋال قىپتىمەن. يېتەرلىك مېهرىمنى بېرەلمەپتىمەن. مېنى كەچۈرۈڭلار!

هەممەيلەن جىمجىتلىققا چۆمدى. بىرئازدىن كېيىن ئۇلارنىڭ بىرى:

ـ دادا! ئۇنداق دېمەڭ! سىز بىزنىڭ ئەڭ ياخشى دادىمىز. بىز سىزنى ياخشى كۆرىمىز، ـ دېدى. يەنە بىر ئوغلۇم:

ـ ئاللاھ سىزگە ئۇزۇن ئۆمۈر ئاتا قىلسۇن، دادا! ئەجەب گەپ قىلدىڭىزغۇ بۇگۈن؟ سىزگە بىرەر ئىش بولدىما؟ خۇددى بىزدىن ئايرىلىپ كېتىدىغاندەكلا گەپ قىلىسىزغۇ؟! ـ دېدى.

ئۇچىنچى ئوغلۇم بولسا:

ـ ئاللاھ سىزنى مۇهاپىزەت قىلسۇن، دادا! ـ دېدى.

هەممىمىزنىڭ چىرايىغا بىردىنلا كۈلكە يۈگۈردى. قىزىم قۇلىقىمغا پىچىرلاپ:

ـ دادا! سىز بىلەن ئايرىم پاراڭلاشقۇم بار، ـ دېدى ـ دە، قولۇمدىن يېتىلەپ ياتاق ئۆيىگە ئەكىردى.

بىردىنلا ئۇنىڭ كۆز چاناقلىرى ياشقا تولۇپ ئېغىز ئاچتى:

ـ دادا! ئون يەتتە يىلدىن بېرى بىر ئىش هېلىمۇ ئېسىمدىن چىقمايدۇ. ئۇ چاغدا سىز مېنى بىر يىگىت بىلەن بىنورمال مۇناسىۋىتى بار، دەپ ئەيىبلىگەن ئىدىڭىز. مەن ئۆزۈمنىڭ گۇناهسىز ئىكەنلىكىمنى ئېيتىپ شۇنچە يالۋۇرغان بولساممۇ، سىز پەرۋا قىلماستىن ماڭا ئۇۋال قىلغان ئىدىڭىز، شەپقەتسىزلەرچە ئۇرغان ئىدىڭىز. ئاشۇ ئىشلارنى ئەسلىسەملا كۆزلىرىمدىن ئىختىيارسىز ياش

تۆكۈلىدۇ. مانا ئەمدى ئۆزىڭىزمۇ ئېتىراپ قىلدىڭىز، هەممىمىزدىن كەچۈرۈم سورىدىڭىز. دادا! مەن سىزنى ياخشى كۆرىمەن! مەن سىزنى كەچۈرىمەن!

مەن هەم خىجىل، هەم خۇشال بولغان هالدا قىزىمنى باغرىمغا بېسىپ تۇرۇپ:

ـ قىزىم! مېنى راستتىنلا كەچۈرگىن! مەن ئىلگىرى سىلەرگە ئۇۋال قىلغان ئىكەنمەن. بۇنىڭدىن كېيىن هەرگىز ئۇنداق ئىشلار بولمايدۇ. مەنمۇ سىلەرنى ياخشى كۆرىمەن، ـ دېدىم.

شۇ كۈنى كەچتە بالىلىرىم بىلەن ئايرىم ـ ئايرىم پاراڭلىشىپ چىقتىم. بىز ئۆزۈمىزنى چۈشىنىش هاسىل قىلىشتۇق. ئۇلارمۇ مېنى كەچۈردى، مەنمۇ بۇنىڭدىن كېيىن دادىلىق مەجبۇرىيىتىمنى ئەڭ ياخشى رەۋىشتە ئادا قىلىشقا ۋە بالىلىرىمغا چەكسىز مېهىر ـ مۇهەببەت ئاتا قىلىشقا ۋەدە قىلدىم. شۇ كۈندىن ئېتىبارەن ئائىلىمىزنىڭ كەيپىياتى ئۆزگىچە خۇشاللىققا چۆمدى. مانا ئەمدى ئۆلۈپ كەتسەممۇ كۆزۈم ئارقىدا قالمايدىغان بولدى.

* * *

مەلۇم بىر دادا مۇنداق دەيدۇ:

بىر كۈنى تىنچ ئولتۇرۇپ ناهايىتى ئۇزاق ئويلاندىم. ئۇزۇن يىللاردىن بېرى بالىلىرىمغا ئۇۋال قىلغانلىقىمنى هېس قىلدىم ۋە شۇ هامان ئۆتمۈشتىكى قايغۇلۇق كۈنلەرنى بەختلىك كۈنلەرگە ئۆزگەرتىشكە بەل باغلىدىم. شۇنداق قىلسام، بەلكى بالىلىرىم مېنى كەچۈرۈشى مۇمكىن دەپ ئويلىدىم. بىرقانچە كۈن ئالدىدا مەسچىتتىكى ئىمامدىن ئاڭلىغان سۇهەيل ئىبنى ئەمر بىلەن ۋەهشىي ئىبنى هەربنىڭ قىسسەسى مېنىڭ مۇشۇنداق ئۆزگىرىشىمگە سەۋەب بولدى. شۇ تاپتا ئىمامنىڭ تەسىرلىك سۆزلىرى قەلب تارىمنى چەكمەكتە ئىدى:

ئىمامنىڭ دېيىشىچە، سۇهەيل ناهايىتى سۆزمەن مۇشرىك ئىكەن. پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالامغا تىلى ئارقىلىق ئىنتايىن كۆپ ئەزىيەت بېرىپتىكەن. ئۇ مەككە پەتهىسىدىن كېيىن مۇسۇلمان بوپتۇ ۋە ئۆتمۈشتىكى خاتالىقلىرىنى

ياخشىلىقلىرى ئارقىلىق تۈزەتمەكچى بولۇپ مۇنداق دەپتۇ:

ـ ئاللاھ بىلەن قەسەم قىلىمەنكى، ئىلگىرى تىلىم ئارقىلىق مۇشرىكلار بىلەن بىر سەپتە، قانداق مەيداندا تۇرغان بولسام، ئەمدى مۇسۇلمانلار بىلەن بىر سەپتە، شۇنداق مەيداندا تۇرىمەن. مەن ئىلگىرى مۇشرىكلار بىلەن دىنغا قارشى قانداق ئاكتىپ پۇل خەجلىگەن بولسام، بۇگۈن مۇسۇلمانلار بىلەن بىرگە تۇرۇپ مۇشرىكلارغا قارشى شۇنداق پۇل خەجلەيمەن. كېيىن قىلغان ياخشىلىقلىرىمنىڭ بۇرۇن قىلغان خاتالىقلىرىمنى يۇيۇشنى ئۈمىد قىلىمەن.

ۋەھشىي ئىبنى ھەرب مۇنداق دېگەن ئىكەن: مەن مۇشۇ نەيزەم بىلەن ئەڭ ياخشى كىشى بىلەن ئەڭ ئەسكى كىشىنى ئۆلتۈردۈم.

يەنى ۋەھشىي مۇشرىك ۋاقتىدا ئۇھۇد غازىتىدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تاغىسى، شېھىتلارنىڭ سەرداری ھەمزە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنى ئۆلتۈرگەن بولسا، مۇسۇلمان بولغاندىن كېيىن يەمامە ئۇرۇشىدا پەيغەمبەرلىك دەۋاسى قىلغان ئازغۇن كەززاپ مۇسەيلىمەنى ئۆلتۈرگەن ئىكەن.

مەسچىتنىڭ ئىمامىدىن ئاڭلىغان بۇ سۆزلەر ماڭا ئىنتايىن تەسىر قىلدى. شۇ چاغدا مەن مۇنۇلارنى ئويلىدىم: بۇ نۇقتىدىن قارىغاندا مەنمۇ ئىلگىرى باللىرىمنى ئۇرغان قوللىرىمنى شەپقەتلىك قوللارغا، ئىلگىرى شۇملۇق يېغىپ تۇرىدىغان يۈزۈمنى تەبەسسۇم قىلىپ تۇرىدىغان يۈزگە ئايلاندۇرسام، پۇل ماللىرىمنى باللىرىمنىڭ بەخت ـ سائادىتى ئۈچۈن خەجلىسەم، ئاللاھ گۇناھلىرىمنى مەغپىرەت قىلىشى، باللىرىممۇ بۇرۇنقى خاتالىقلىرىمنى كەچۈرۈشى مۇمكىن.